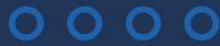

10-TOJI TARPTAUTINĖ
MOKSLINĖ-PRAKTINĖ
STUDENTŲ
KONFERENCIJĄ

EKONOMIKA. VERSLAS. VADYBA - 2023 **ECONOMICS. BUSINESS. MANAGEMENT - 2023**

TARPTAUTINĖS STUDENTŲ MOKSLINĖS-PRAKTINĖS
KONFERENCIJOS STRAIPSNIŲ RINKINYS

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL STUDENT
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

VILNIUS
19 APRIL 2023

Vik **S^M** | **E**
Ö **D** **K**
F

EKONOMIKA. VERSLAS. VADYBA – 2023
ECONOMICS. BUSINESS. MANAGEMENT – 2023

TARPTAUTINĖS STUDENTŲ MOKSLINĖS-PRAKTINĖS KONFERENCIJOS STRAIPSNIŲ RINKINYS
PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL STUDENT SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

Publisher: Vilniaus kolegija/Higher Education Institution

ISSN 2783-7025

**Proceedings of the International Student Scientific-Practical Conference Economics.
Business. Management – 2023**

ISSN 2783-7025

All rights reserved.

Publisher: Vilniaus kolegija, Saltoniškių st. 58, Vilnius LT-08105, Lithuania.

Publisher website: <http://www.viko.lt>

Published in 2023.

Scientific Committee:

Chair:

dr. Giedrė Lapinskienė, Associate Professor, Vilniaus kolegija / Higher Education Institution.

Members:

dr. Inna Khovrak, Professor, Doctor of economic science, Professor of the department of social philosophy and management State Tax University, Ukraine;

dr. Erstida Ulvidienė, Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration, Associate Professor.

dr. Dainora Gedvilaitė, Associate Professor, Vilniaus kolegija / Higher Education Institution;

dr. Agnė Šimelytė, Associate Professor, Vilniaus kolegija / Higher Education Institution;

dr. Irena Danilevičienė, Associate Professor, Vilniaus kolegija / Higher Education Institution;

All articles have been reviewed by the Scientific Committee of the Conference:

dr. Giedrė Lapinskienė, Associate Professor, Vilniaus kolegija / Higher Education Institution.

Turinys

MAKROEKONOMIKA IR EKONOMIKOS SEKTORIAI.....	6
DARBO NAŠUMO IR DARBO UŽMOKESČIO SAŠAJOS LIETUVOS EKONOMIKOJE 2004–2021 M. LAIKOTARPIU Austėja Laukytė	6
MINIMALAUS DARBO UŽMOKESČIO POVEIKIS LIETUVOS MAKROEKONOMINIAMS RODIKLIAMS Inesa Kontrimaitė.....	11
DARBO UŽMOKESČIO SKIRTUMŲ LIETUVOS REGIONUOSE ANALIZĖ Inesa Klimašauskaitė	17
LIETUVOS NEDARBO ANALIZĖ 2018 – 2022 METAIS Justyna Kobiak.....	23
DARBO RINKOS ATEITIES POKYČIAI Gediminas Valinčius	29
TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS LIETUVOJE 2020-2022 Ugnė Jankevičiūtė, Otilija Gruodytė	36
GLOBALIZACIJOS POVEIKIO ANALIZĖ ENERGETIKOS SEKTORIUJE Nedas Skorpas.....	41
COVID–19 POVEIKIO TURIZMO SEKTORIUI ANALIZĖ Evelina Drozdova ir Viktorija Kiškel	47
NEKILNOJAMOJO TURTO RINKOS PLĖTRA PANDEMIJOS IR KARO METU Irmantė Udraitė.....	53
MAKROEKONOMINIŲ RODIKLIŲ ANALIZĖ LIETUVOJE 2018-2022 METAIS Rimantas Bosikis	60
INVESTICINĘ APLINKĄ LIETUVOJE LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ Ričardas Nika	70
COVID-19 PASEKMĖS LIETUVOS EKONOMIKAI Erika Gražytė.....	78
PAJAMŲ DISKRIMINACIJA LIETUVOJE Marius Gaižauskas ir Mantas Rukas	83
ŽALIOJI EKONOMIKA IR SOCIALINIS ATSAKINGUMAS	89
LYČIŲ LYGYBĖS INDEKSAS IR EKONOMINĖ NAUDA: LIETUVOS IR ŠVEDIJOS ATVEJIS Loreta Markevič.....	89
KARO OBLIGACIJŲ PLATINIMO VAIDMUO UKRAINOS – RUSIJOS KARO AKIVAIZDOJE Ernesta Dapkutė.....	94
ŽALIOSIOS OBLIGACIJOS IR JŲ IŠLEIDIMO SĄLYGOS LIETUVOJE Viktorija Novikaitė	98
UAB „IGNITIS“ ŽALIŲJŲ OBLIGACIJŲ PORTFELIO ANALIZĖ Julija Jermak	103
„ŽIEDINĖ EKONOMIKA“ LIETUVOJE Sandra Naujalytė, Greta Vainauskytė	108
PAGRINDINIAI ŽINGSNIAI SOCIALIAI ATSAKINGOS ĮMONĖS LINK Odeta Keblikaitė ir Emilija Lukšaitė	113
ŽALIOJI PASKOLA KREDITO UNIJOSE Virginija Vaškevič.....	120
ESG KONCEPCIJA LIETUVOS BANKUOSE Roberta Meškauskaitė	125
LYČIŲ LYGYBĖS IR ĮMONĖS FINANSINIŲ REZULTATŲ SĄRYŠIO TEORINIS TYRIMAS Jogailė Večerinskaitė.....	130
GREEN BANKING IN LITHUANIA AND SPAIN Goda Banytė and Loreta Markevič.....	135
SKAITMENIZAVIMO IŠŠŪKIAI	140
DIRBTINIS INTELEKTAS APSKAITOJE: GALIMYBĖS IR GRĖSMĖS Laura Streižytė	140

VEIKSNIŲ, LEMIANČIŲ LIETUVOS FINANSINIŲ TECHNOLOGIJŲ SEKTORIAUS PATRAUKLUMĄ INVESTICIJOMS, VERTINIMAS Aistė Leskauskienė	147
INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ PANAUDOJIMO IŠŠŪKIAI ĮMONĖSE PANDEMIJOS LAIKOTARPIU Agnė Baltrušaitytė.....	154
ROBOTIZACIJOS IŠŠŪKIAI ŠALIES VERSLUI: INDUSTRIINIŲ LAZERIŲ GAMYBA Evelina Aladovič ..	160
FINTECH PLĖTRA LIETUVOJE Ineta Tumulavičiūtė.....	166
FUTURE EMPLOYEE: HUMAN OR ROBOT? Ornella Ivaskaite.....	171
IT VERSLO ĮMONIŲ POŽIŪRIS Į MOTERIS PROGRAMAVIMO SRITYJE KORNELIJA ŠLIUŽAITĖ.....	177
VIEŠIEJI FINANSAI	183
GYVENTOJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMO NETOLYGUMAI Rugilė Tamulytė.....	183
EUROPOS SĄJUNGOS BIUDŽETAS, JO PAJAMŲ FORMAVIMAS IR PANAUDOJIMAS Karolina Butkutė, Gabrielė Dobrovolskytė.....	189
LIETUVOS BIUDŽETO ANALIZĖ 2020 – 2022 m. Sabina Penkovska.....	194
PELNO MOKESČIO LENGVATOS, JŲ TAIKYMO YPATUMAI IR FISKALINĖ REIKŠMĖ Laura Streižytė	201
PELNO MOKESČIO ĮTAKA VALSTYBĖS PAJAMOMS Karolina Butkutė, Gabrielė Dobrovolskytė ..	207
GALIMO BANKO SOLIDARUMO MOKESČIO VERTINIMAS Viktorija Laurušonytė ir Viktorija Šimkutė	213
INDIVIDUALIOS VEIKLOS, DIRBANT SU PAŽYMA, APMOKESTINIMAS IR GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO FISKALINĖ REIKŠMĖ Inesa Klimašauskaitė.....	219
VERSLAS IR VADYBA.....	226
ŠEIMOS VERSLO PERDAVIMO PLANAVIMAS: Daugybinių atvejų analizė lietuvoje Greta Kuzmickytė	226
PERDRAUDIMO VERSLO FINANSAVIMAS ALTERNATYVIOMIS FINANSINĖMIS PRIEMONĖMIS Edvin Volodkovič.....	233
SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO VEIKLOS RODIKLIŲ POKYČIAI 2007-2021 M. LIETUVOJE Karolina Butkutė, Gabrielė Dobrovolskytė	240
KAPITALO IR TURTO ANALIZĖ MAŽOSE IR VIDUTINĖSE LIETUVOS ĮMONĖSE 2017 – 2021 M. Margarita Gužauskaitė.....	249
IŠORINĖS KOMUNIKACIJOS STRATEGIJŲ ĮGYVENDINIMO PRINCIPAI IR PROBLEMOS Aelita Urbonaitė	255
TEORINIŲ REKLAMOS ASPEKTŲ APŽVALGA Ignas Veidmonas ir Žygimantas Morkuckas	261
VEIKSNIŲ, ĮTAKOJANČIŲ ĮMONIŲ FINANSINIUS REZULTATUS, TEORINIS TYRIMAS Dominyka Petraitytė.....	267
STUDENTŲ NAUDOJAMI MOKYMOSI BŪDAI. VILNIAUS KOLEGIJOS ELEKTRONIKOS IR INFORMATIKOS BEI EKONOMIKOS FAKULTETO ATVEJIS Edvinas Ulozas, Ignas Valiukas	277

MAKROEKONOMIKA IR EKONOMIKOS SEKTORIAI

DARBO NAŠUMO IR DARBO UŽMOKESČIO SĄSAJOS LIETUVOS EKONOMIKOJE 2004–2021 M. LAIKOTARPIU

Austėja Laukytė

Mokslinis vadovas(ė) – doc. dr. Rozita Susnienė

Kauno technologijos universitetas

Įvadas

Darbo užmokestis ir darbo našumas yra svarbūs ekonominės gerovės rodikliai, atspindintys šalies gyventojų pragyvenimo lygį. Augant ekonomikai, diegiant inovatyvias technologijas, darbo našumas nuolat didėja, pastebima ir darbo užmokesčio nuolatinio augimo tendencija. Analizuodami darbo našumo ir darbo užmokesčio tarpusavio priklausomybę, vieni autoriai (Stundžienė, Baliutė, 2022), teigia, kad aukštesnis darbo užmokestis skatina didesnę darbo našumą, kiti autoriai (Nasir, Wu, Howes, Ripley, 2022) nagrinėja atvirkštinį ryšį: kokį poveikį didėjantis darbo našumas daro darbo užmokesčio pokyčiams. Ekonomikos ciklinių svyravimų laikotarpiais šių rodiklių kitimo tendencijos ne visada sutampa. Per pastaruosius du dešimtmečius pastebėtinas itin spartus darbo našumo augimas Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos valstybėmis (Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija, 2019). Plačiai diskutuojama, kokie veiksniai lėmė staigų darbo našumo augimą Lietuvoje, kokią įtaką tai turės darbo užmokesčiui, kokie kiti veiksniai lemia darbo užmokesčio kitimą. Šiame straipsnyje analizuojamas šių rodiklių ryšys, jų augimo tendencijos Lietuvoje, atsižvelgiant į ekonomikos pakilimo ir nuosmukio laikotarpius.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti darbo užmokestį ir darbo našumą lemiančius veiksnius bei empiriškai ištirti ir palyginti šių rodiklių kitimo tendencijas.

Straipsnio uždaviniai:

1. Teoriškai išanalizuoti sąsajas tarp darbo našumo ir darbo užmokesčio bei šių rodiklių pokyčius lemiančius veiksnius.
2. Empiriškai išnagrinėti bei palyginti darbo našumo ir darbo užmokesčio kitimo tendencijas Lietuvoje 2004–2021 m. laikotarpiu.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros lyginamoji analizė, statistinių duomenų analizė, grafinė analizė.

Darbo našumo ir darbo užmokesčio ryšio teorinė analizė

Produktyvumą galima apibrėžti kaip efektyvų išteklių panaudojimą, siekiant sukurti tam tikrą produkcijos kiekį (Attar, Gupta ir Desai, 2013). Vienas svarbiausių produktyvumo rodiklių yra darbo našumas, kuris parodo darbo jėgos panaudojimo veiksmingumą (Jonuškienė, 2022). Šis rodiklis matuoja produkcijos apimtį, kurią per tam tikrą laiką pagamina darbuotojas. Darbo našumas yra apskaičiuojamas lyginant produkcijos kiekį su darbo sąnaudų kiekiu. Dažniausiai šiam rodikliui išreikšti naudojama pridėtinė vertė, tenkanti vienam darbuotojui, arba pridėtinė vertė, tenkanti vienai dirbtai valandai. Siekiant efektyviai panaudoti gamybos veiksnius ir mažinti sąnaudų kaštus, svarbu išanalizuoti priežastis, lemiančias darbo našumo kitimą. Kormaz ir Kormaz (2017) išskiria tris pagrindinius darbo našumo augimą lemiančius veiksnius: žmogiškieji ištekliai (darbuotojų išsilavinimas, įgūdžių lygis bei darbinė patirtis), technologijos ir inovacijos (skatina naujų produktų kūrimą, spartina darbo tempus) bei masto ekonomija, dėl kurios mažėja vidutiniai produkcijos kaštai. Kiti autoriai nurodo ir kitus veiksnius, kurie daro įtaką darbo našumui, tai – darbo jėgos

trūkumas, žaliavų paskirstymo problema (Attar ir kt., 2013), gamtinės sąlygos (Jonuškienė, 2022), darbo sąlygos, klimatas (Korkmaz, Korkmaz, 2017), investicijos į įrangą ir įmonės inventorių (Stundžienė, Baliutė, 2022), ekonomikos augimas ir infliacija (Nasir, Wu, Howes, Ripley, 2022). Korkmaz ir Korkmaz teigia, jog našumas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, skatinančių ekonomikos augimą. Didėjantis darbo našumas mažina sąnaudas, skatina efektyvią gamybą, taip didindamas bendrąjį vidaus produktą ir keldamas ekonomikos lygį. Pastebima, kad didesnis darbo našumas egzistuoja išsivysčiusiose šalyse dėl stiprios ekonomikos, technologinių inovacijų, švietimo ir sveikatos priežiūros infrastruktūros. Darbo našumo ir ekonomikos augimo priklausomybę galima pastebėti ir ekonomikos nuosmukio bei pokriziniu laikotarpiu. Anot Auzina-Emsina (2014), darbo našumo augimas yra vienas svarbiausių veiksnių, užtikrinančių pastovų ir stabilų ekonomikos atsigavimą pokriziniu laikotarpiu.

Darbo užmokestis yra suprantamas kaip atlygis darbuotojui už atliktą darbą (Jonuškienė, 2022). Pajamos, gaunamos už atliktą darbą, yra pagrindinis namų ūkių pragyvenimo šaltinis. Didesnis užmokestis ne tik suteikia asmeniui ir jo šeimos nariams geresnį gyvenimo lygį, bet ir spartina bendrojo nacionalinio produkto bei ekonomikos augimą (Rudytė, Beržinskienė ir Prichotskytė, 2008). Autorės mano, kad siekiant kelti darbuotojų motyvaciją, darbo užmokesčio didinimas yra trumpalaikė ir ribota priemonė. Augantis darbuotojų atlygis didina įmonės kaštus bei prekės savikainą, o šie veiksniai daro įtaką įmonės konkurencingumo mažėjimui. Rudytė ir kt. (2008) pabrėžia, kad darbo užmokestis gali tvariai augti tik tokiu atveju, kai kartu auga ir įmonės produktyvumas, našumas. Autorės teigia, kad pagrindiniai veiksniai, lemiantys darbo užmokesčio augimą, yra užsienio investicijos ir BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui. Užsienio investicijos tiesiogiai susijusios su technologijų ir inovacijų diegimu bei naujų įmonių, darbo vietų kūrimu, kas skatina įmonių konkurencingumą šalyje. BVP ir ekonomikos augimas tiesiogiai veikia darbo užmokesčio kilimą (Jasinavičius, Ganiprauskas, 2014). Gyventojai, gaudami didesnes pajamas, daugiau leidžia pinigų prekėms ir paslaugoms, o tai skatina BVP augimą. Ekonomikos augimas, paskatintas didėjančio BVP, daro įtaką augančiam darbo užmokesčiui. Mažiau reikšmingi rodikliai, turintys įtakos darbo užmokesčio kitimui, yra išsilavinimo bei nedarbo lygis. Remiantis Šeputiene ir Končiūte (2011) pastebėtina, kad darbo užmokestis auga, mažėjant nedarbo lygiui, tačiau pažymima, kad atlygio kilimui didesnę įtaką daro darbo našumas, minimalus atlyginimas ir infliacija. Nustatyta, kad, didėjant darbuotojų išsilavinimo lygiui, darbo užmokestis turi tendenciją augti, tačiau didesnę įtaką darbuotojų pajamų augimui turi darbo stažas (Balvočiūtė, Skunčikienė, 2008). Mažėjanti darbo jėgos pasiūla verčia darbdavius konkuruoti dėl darbuotojų. Nors užmokesčio kėlimas yra trumpalaikė darbuotojų motyvavimo priemonė, dauguma įmonių, siekdamos pritraukti ir išlaikyti darbuotojus, renkasi būtent šią skatinamąją priemonę. Ši tendencija pastebima augant ekonomikai, kai mažėja nedarbas bei pasireiškia darbo jėgos trūkumas (Beržinskienė, Raziulytė, 2012). Tokiu atveju ne tik kyla darbo užmokestis, bet, dėl augančių įmonių kaštų, kyla ir bendras kainų lygis. Esant šiai situacijai, trumpuoju laikotarpiu iškyla infliacijos grėsmė, o ilguoju laikotarpiu gresia ir ekonomikos plėtros sustojimas (Stankaitytė, 2012).

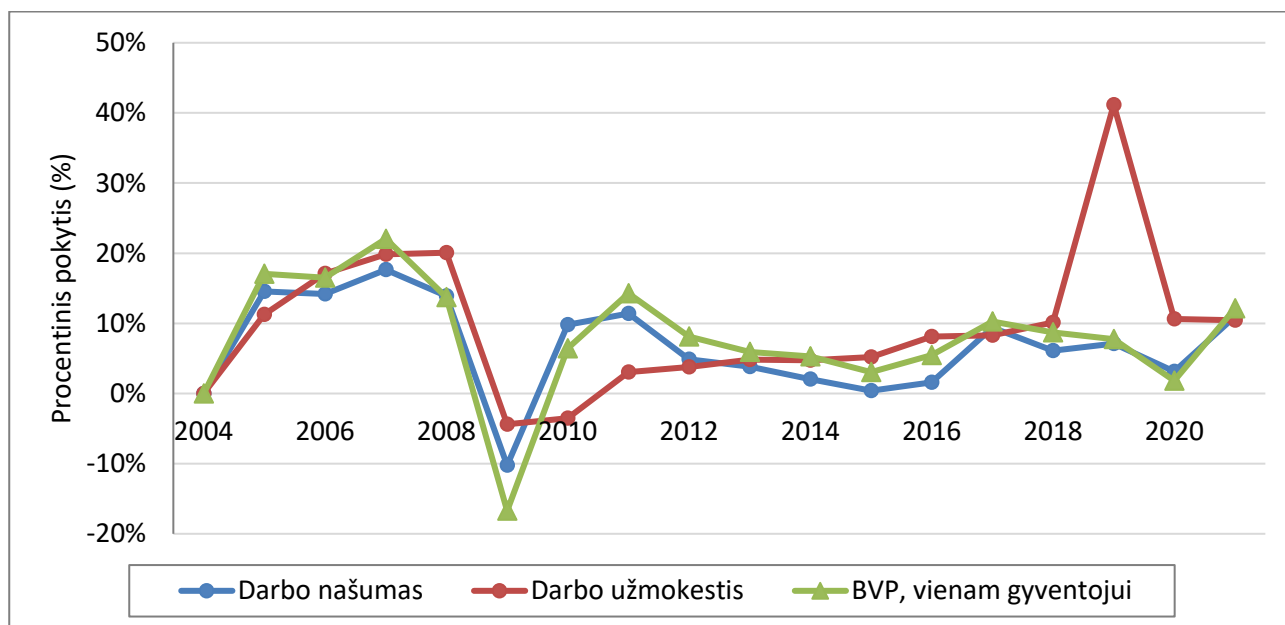
Egzistuoja daug teorijų, kaip turėtų būti apmokestinamas žmogaus darbas. Tačiau svarbu išanalizuoti kelias, darančias didžiausią įtaką šių laikų visuomenei. *Žmogiškojo kapitalo teorija* teigia, kad darbo užmokestis priklauso nuo darbuotojo išsilavinimo bei patirties. Tai tiesiogiai veikia jo, kaip darbuotojo, našumą bei produktyvumą (Gerikienė, Kugaudaitė, 2010). *Ribinio našumo teorija* atskleidžia, kad darbo užmokestis turi atitikti darbuotojo sukuriamą pridėtinę vertę. Analizuojant darbo apmokestinimo teorijas tampa akivaizdu, kad darbo užmokestis priklauso nuo darbo našumo. Mokslininkai nuolat nagrinėja šių rodiklių tarpusavio ryšį. Nors dėl šių rodiklių tarpusavio priklausomybės egzistavimo nekyla ginčų, tačiau skirtingi moksliniai darbai atskleidžia skirtingą požiūrį į šią priklausomybę. Ryšys tarp darbo našumo ir darbo užmokesčio pastebimas tiek mikro-, tiek makroekonomikos lygmenyje (Šileika, Tamašauskienė ir Bartelienė, 2010). Mikroekonomikos lygmeniu pastebima, kad, pakilus darbo užmokesčiui, darbuotojas stengsis dirbti produktyviau, nes

darbo praradimo atveju būtų prarandamos didesnės pajamos. Makroekonomikos lygmeniu darbo užmokesčio ir darbo našumo sąryšis gali kelti ekonomikos, pragyvenimo lygį, tačiau taip pat gali daryti įtaką infliacinių procesų spartėjimui (Stankaitytė, 2012). Remiantis Beržinskiene ir Raziulyte (2012), tarp šių rodiklių egzistuoja stiprus ryšys ($r=0,98$). Autorių atliktas tyrimas parodė, kad ekonominėse veiklos srityse, kur vyrauja didelis darbo našumas, mokamas aukštas užmokestis, ir atvirkščiai. Šileika ir kt. (2010) patvirtina ryšio tarp darbo užmokesčio ir darbo našumo egzistavimą. Ši priklausomybė grindžiama teorija, kad, augant darbo užmokesčiui, alternatyvūs darbo netekimo kaštai skatina darbuotoją dirbti našiau, siekiant išvengti darbo praradimo. Augantys darbo užmokesčio kaštai skatina įmones daugiau investuoti į technologijas ir fizinį kapitalą, taip didinant darbo našumą, nekeliant darbuotojams atlyginimo. Tačiau labai svarbu išanalizuoti darbo našumo ir užmokesčio ryšį, kai užmokestis auga sparčiau nei darbo našumas. Tokiu atveju kyla infliacijos grėsmė (Beržinskienė, Raziulytė, 2012). Šis procesas pasireiškia dėl darbo jėgos trūkumo: įmonės sutinka mokėti aukštesnį darbo užmokestį, tačiau augantys įmonių kaštai daro įtaką didėjančiam kainų lygiui šalyje ir tai skatina infliacijos tempų greitėjimą (Stankaitytė, 2012). Stankaitytės tyrimų rezultatai rodo, kad 2005–2009 metų laikotarpiu egzistavo darbo našumo ir darbo užmokesčio augimo tempų neatitikimas, o tam įtakos turėjo darbo jėgos trūkumas bei spartėjantys infliaciniai procesai.

Darbo našumo ir darbo užmokesčio tendencijų Lietuvoje empirinė analizė

Aukštas darbo užmokestis atspindi gerėjantį visuomenės pragyvenimo lygį bei augančią ekonomiką. Siekiant kelti pragyvenimo lygį Lietuvoje, svarbu atsižvelgti, kaip darbo našumas veikia darbo užmokestį bei kokie kiti veiksniai ir kaip lemia šių rodiklių kitimo tendencijas. Šis ryšys analizuojamas Lietuvos pavyzdžiu 2004–2021 metų laikotarpiu.

Vertinant duomenis nustatyta, kad darbo užmokestis visu analizuojamu laikotarpiu išaugo 375 proc., BVP – 271 proc., o darbo našumas – 210 proc. (žr. 1 pav.). Galima teigti, kad rodiklių augimas atspindi gerėjantį pragyvenimo lygį Lietuvoje. Tačiau pastebėtina, kad darbo užmokestis pasižymėjo spartesniu augimu nei našumas.

1 pav. Mėnesinio bruto darbo užmokesčio, BVP vienam gyventojui ir darbo našumo augimo tempai, 2004–2021 m., proc.

Šaltinis: Sudaryta pagal Valstybės duomenų agentūros (2023) duomenis

Vertinant atskirus laikotarpius, spartesnis rodiklių augimas pastebimas 2004–2008 m. prieškriziniu periodu, kai sparčiai augo ekonomika. Susiklostė palankios ekonominės sąlygos: sumažėjo nedarbas, augo įmonių pelnai, kilo bendras kainų lygis. Priešinga tendencija matoma 2008–2009 m. krizės laikotarpiu, kai tiek darbo našumas, tiek darbo užmokestis reikšmingai sumažėjo. Neigiamiems abiejų rodiklių augimo tempams įtakos turėjo finansinė-ekonominė krizė ir jos sukelti padariniai. Tačiau, anot Åslund'o (2011), Lietuva santykinai nesmarkiai nukentėjo nuo finansinės krizės sukeltų padarinių, lyginant su kitomis Europos valstybėmis. Tam įtakos turėjo griežta Lietuvos Vyriausybės politika, reikšmingai sumažintos išlaidos, įskaitant darbo užmokestį ir išmokas. Autoriaus nuomone, greitą Lietuvos ekonomikos atsigavimą lėmė veiksminga vyriausybės vykdyta krizės valdymo politika. Nuo 2009 m. darbo našumas išaugo ženkliai, o tam, Beržinskienės ir Raziulytės (2012) nuomone, įtakos turėjo darbo vietų skaičiaus mažinimas ir įmonių veiklos efektyvinimas. 2013–2016 m. laikotarpiu sparčiau kilo darbo užmokestis (vidutiniškai po 4,5 proc. kasmet) nei darbo našumas, kuris per minėtąjį laikotarpį augo tik apie 2 proc. kasmet. Tokioje situacijoje galima įžvelgti kylančią grėsmę, jei darbo užmokestis ir toliau kiltų sparčiau nei darbo našumas: toks darbo užmokesčio kilimas yra netvarus ir ribotas, nes darbuotojų atlygio kilimas yra finansuojamas įmonės pelno sąskaita. Tačiau būtent 2013–2016 m. laikotarpiu tokia situacija buvo neišvengiama, nes ekonomikoje vyravo struktūrinis nedarbas ir įmonės aukštos kvalifikacijos darbuotojams buvo pasirengusios mokėti didesnį darbo užmokestį. Darbuotojų trūkumą taip pat paspartino ir emigracija. Remiantis Šiaudvyčio (2016) skaičiavimais, dėl 2012–2016 m. emigracijos buvo prarasta apie 6 proc. darbo jėgos. 2019 m. pastebimas staigus darbo užmokesčio augimas. Tam įtakos turėjo mokesčių pertvarka, dėl kurios didėjo bruto darbo užmokestis (Pabiržis, 2018). Taip pat Vyriausybės sprendimas kelti darbo užmokestį viešajame sektoriuje dirbantiems, ypač – švietimo veiklos ir sveikatos priežiūros darbuotojams (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2019). Apibendrinant empirinio tyrimo rezultatus galima teigti, kad darbo užmokesčio ir darbo našumo rodikliai kinta panašiai, tačiau 2009–2012 m. darbo našumas augo sparčiau nei darbo užmokestis dėl įmonių veiklos efektyvinimo, priešinga tendencija 2012–2021 m., tokiam darbo užmokesčio augimui įtakos turėjo spartėjantys infliaciniai procesai.

Išvados

1. Darbo našumas atspindi darbo jėgos panaudojimo efektyvumą. Pagrindiniai veiksniai, lemiantys darbo našumo augimą, yra trys: žmogiškieji išteklių, technologijos ir masto ekonomija. Darbo užmokestis atspindi atlygį, gaunamą darbuotojo už atliktą darbą. Svarbiausi veiksniai, lemiantys darbo užmokesčio augimą, yra didėjančios investicijos ir BVP augimas, kuris, savo ruožtu, susijęs su darbo našumo augimu.

2. Vertinant analizuojamą 2004–2021 m. laikotarpį, Lietuvoje pastebimas tiek darbo našumo, tiek darbo užmokesčio augimas. Krizės laikotarpiu pastebimas abiejų rodiklių spartus mažėjimas, kai dėl griežtos vyriausybės politikos buvo ženkliai mažinamas darbo užmokestis. Spartus darbo našumo augimas pastebimas 2009–2012 m. dėl įmonių veiklos efektyvinimo politikos, o darbo užmokesčio – 2013–2021 m. dėl kylančios infliacijos grėsmės; ypatingas užmokesčio augimo šuolis pastebimas 2019 m. dėl įvykdytos mokesčių reformos ir didėjančių Vyriausybės išlaidų švietimo bei sveikatos priežiūros darbuotojams.

Literatūra

1. Åslund, A. (2011). *Lithuania's remarkable recovery*. Prieiga per internetą: <https://euobserver.com/opinion/114419>.
2. Attar, A. A., Gupta, A. K., & Desai, D. B. (2012). A study of various factors affecting labour productivity and methods to improve it. *IOSR Journal of Mechanical and Civil Engineering (IOSR-JMCE)*, 1(3), 11-14.

3. Auzina-Emsina, A. (2014). Labour productivity, economic growth and global competitiveness in post-crisis period. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 156, 317-321.
4. Balvočiūtė, R., & Skunčikienė, S. (2008). Darbo užmokesčio Lietuvos organizacijose struktūrinis pjūvis: darbuotojų išsilavinimo ir darbo stažo aspektai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3, 25-29
5. Beržinskienė, D., & Raziulytė, S. (2012). Darbo našumo ir darbo užmokesčio tarpusavio priklausomybės vertinimas Lietuvos pavyzdžiu. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2, 33-41.
6. Gerikienė, V., & Kugaudaitė, R. (2010). Darbo užmokesčio teorinių modelių taikymo problematika. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 6, 19-39.
7. Jasinavičius, R., & Ganiprauskas, V. (2014). Vidutinio darbo užmokesčio vertės pokyčių Baltijos šalyse tyrimas. *Whither Our Economies –2014*, 55.
8. Jonuškienė, Ž. (red.). (2022). *darbo našumas*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/darbo-nasumas/>
9. Jonuškienė, Ž. (red.). (2022). *darbo užmokestis*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/darbo-uzmokestis/>
10. Kasperavičius, R., & Šliogerienė, R. (2006). Lietuvos ekonominių rodiklių projekcijos. *Lietuvos ekonominė apžvalga*. Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/lt/aktualus-valstybes-finansu-duomenys/ekonomines-raidos-scenarijus/ekonomikos-apzvalgos>
11. Korkmaz, S., & Korkmaz, O. (2017). The relationship between labor productivity and economic growth in OECD Countries. *International Journal of Economics and Finance*, 9(5), 71-76.
12. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (2019). *Pirmą kartą atliktas Lietuvos darbo našumo vertinimas: Lietuva užtelėjo dvigubai*. Prieiga per internetą: <https://eimin.lrv.lt/lt/naujienos/pirma-karta-atliktas-lietuvos-darbo-nasumo-vertinimas-lietuva-ugtelejo-dvigubai>
13. Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2019). *Išsami informacija apie 2019 m. biudžetą*. Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/biudzetas/patvirtinti-biudzetai/2019-m-biudzetas/issami-informacija-apie-2019-m-biudzeta>
14. Nasir, M. A., Wu, J., Howes, C., & Ripley, H. (2022). Asymmetric nexus between wages and productivity in the context of the global financial crisis. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 198, 164-175.
15. Pabiržis, D. (2018). *Paskaičiuokite, kokį atlyginimą gausite 2019 m. po mokesčių reformos*. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/finansai-apskaita/2018/06/29/8277/paskaičiuokite-koki-atlyginimą-gausite-2019-mpo-mokesciu-reformos#ixzz7yldgPSWd>
16. Rudytė, D., Beržinskienė, D., & Prichotskytė, F. (2008). Darbo užmokesčio diferenciacija: veiksniai ir tendencijos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3, 251-261.
17. Stankaitytė, A. (2012). Priklausomybės tarp darbo našumo ir darbo užmokesčio Lietuvoje vertinimas: teritoriniai ir sektoriai aspektai. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos*, 464-472.
18. Stundžienė, A., & Baliutė, A. (2022). *KTU mokslininkės: darbo našumas – kokios galimybės jį didinti?* Prieiga per internetą: <https://evf.ktu.edu/news/ktu-mokslininkes-darbo-nasumas-kokios-galimybes-ji-didinti/>
19. Šeputienė, J., & Končiūtė, L. (2011). Darbo užmokesčio ir nedarbo lygio sąryšio Lietuvoje vertinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1, 16-23.
20. Šiaudvytis, T. (2016). *T. Šiaudvytis: ką reiškia spartus darbo užmokesčio augimas?* Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/t-siaudvytis-ka-reiskia-spartus-darbo-uzmokescio-augimas>
21. Šileika, A., Tamašauskienė, Z., & Bartelienė, N. (2010). Comparative analysis of wages and labour productivity in Lithuania and other EU-15 countries. *Socialiniai tyrimai*, 3, 132-143.

Labour productivity and wage: a theoretical and practical analysis

Summary

Wages and labor productivity are important indicators of economic well-being that reflect a country's standard of living. Higher wages lead to higher labor productivity. This relationship is important to study because it is important to understand exactly how wages affect labor productivity and vice versa. It is also widely debated what other factors influence the growth of labor productivity and wages. It is relevant to assess the relationship between these indicators and growth trends in Lithuania during different periods of economic boom and recession.

MINIMALAUS DARBO UŽMOKESČIO POVEIKIS LIETUVOS MAKROEKONOMINIAMS RODIKLIAMS

Inesa Kontrimaitė

*Mokslinė vadovė – doc. dr. Rozita Susnienė
Kauno technologijos universitetas*

Ivadas

Darbo užmokestis – viena iš svarbiausių pajamų sudedamųjų dalių, kurias gauna kiekvienas dirbantis asmuo. Atskirose valstybėse yra sukurtos darbo vietos, kurios nereikalauja turėti kvalifikacinių įgūdžių, ir šioms pozicijoms yra nustatomas minimalaus darbo užmokesčio dydis (toliau – MDU). Anot Iskandar ir Muhamad (2022), MDU yra kaip priemonė, kuri užtikrina tinkamą darbo užmokesčio dydį kiekvienam darbuotojui. Kiekvienoje valstybėje yra sukurti atitinkami MDU nustatymo principai, tačiau tarptautinės organizacijos teikia rekomendacijas dėl MDU nustatymo mechanizmo tobulinimo. Lietuvoje MDU dydis yra koreguojamas atsižvelgiant į šalies ekonominę ir darbo rinkos situaciją. Kiekvienais metais kyla diskusijos dėl MDU dydžio nustatymo efektyvumo ir poveikio šalies makroekonominiams rodikliams. Apie MDU poveikį diskutuoja darbdaviai, profsąjungų atstovai ir darbuotojai, ekonomistai atlieka empirinius tyrimus, kurie padeda nustatyti MDU kitimo poveikį šalies makroekonominiams rodikliams (Meixnerova ir Krajnak, 2020; Šauer, 2018; Clemens ir Wither, 2019). Todėl yra svarbu aptarti, kaip MDU lygio kitimas gali paveikti šalies makroekonominius rodiklius.

Straipsnio tikslas – įvertinti MDU poveikį Lietuvos makroekonominiams rodikliams.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išanalizuoti MDU tendencijas Lietuvoje.
2. Teoriškai išanalizuoti MDU poveikį makroekonominiams rodikliams.
3. Empiriškai ištirti MDU poveikį Lietuvos makroekonominiams rodikliams.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros lyginamoji analizė, statistinių duomenų apdorojimas, grafinė analizė, koreliacinė ir regresinė analizė.

Minimalaus darbo užmokesčio kitimo tendencijos Lietuvoje

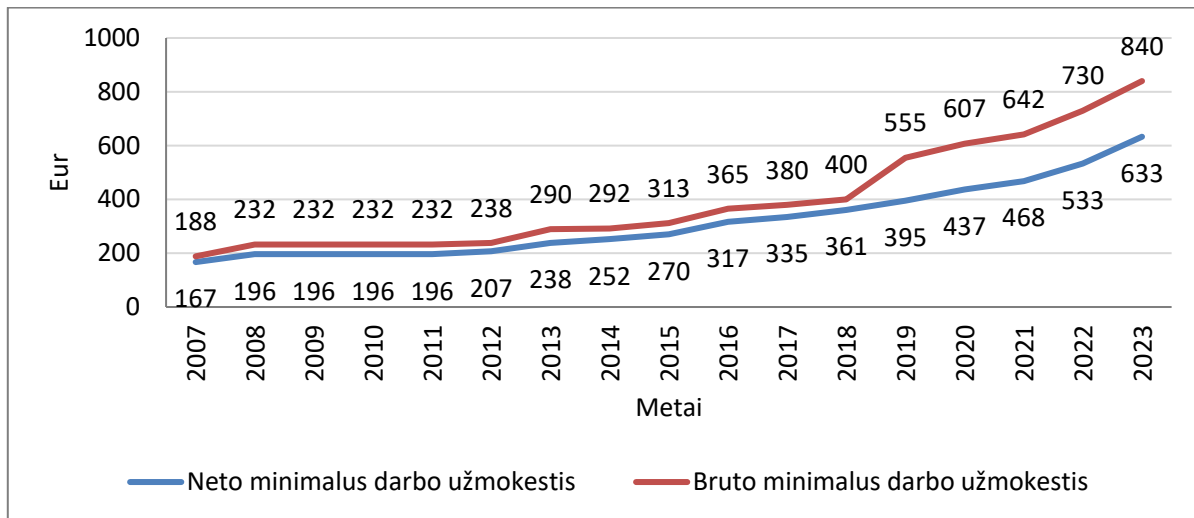
Lietuvoje MDU dydį ir minimalų valandinį atlyginimą tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė, gavusi trišalės tarybos rekomendacijas ir atsižvelgdama į šalies ekonominę bei socialinę situaciją (Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2023). 2017 m. vykusiame trišalės tarybos posėdyje buvo priimta, jog Lietuvos bankas privalo pateikti pagrįstą apžvalgą dėl MDU dydžio ateinantiems metams bei buvo priimta pagrindinė MDU nustatymo formulė (Lietuvos Respublikos trišalė taryba, 2017):

$$\text{MDU (Eur)} = \text{Prognozuojamas VDU} * \text{siektinas} \left(\frac{\text{MDU}}{\text{VDU}} \right),$$

čia VDU – vidutinis darbo užmokestis.

Nors Lietuvoje yra priimta MDU nustatymo formulė, tačiau, prieš nustatant MDU dydį ateinantiems metams, valstybė privalo atsižvelgti į tarptautinių organizacijų teikiamas rekomendacijas. 2022 m. rudenį ES priėmė direktyvą dėl efektyvesnio MDU nustatymo mechanizmo. Sari (2022) apibrėžia, jog pagrindinis ES priimtoms direktyvos tikslas yra patobulinti jau esamus MDU nustatymo reglamentus, labiau atsižvelgiant į socialines problemas ir taip padidinti darbuotojų apsaugą.

Atsižvelgiant į tai, jog per pastaruosius dešimtmečius pasaulį sukūrė įvairūs įvykiai (2008 m. pasaulinė finansų krizė, COVID-19 pandemija, karas Ukrainoje), yra svarbu išanalizuoti MDU dinamiką Lietuvoje 2007–2023 m. laikotarpiu (žr. 1 pav.).

1 pav. Neto ir bruto MDU Lietuvoje 2007–2023 m. laikotarpiu, Eur

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra (2023) ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2023)

2007–2023 m. laikotarpiu tiek bruto, tiek neto MDU didėjo, išskyrus 2008–2011 m. laikotarpį, kuomet MDU dydis išliko nepakitęs ir bruto MDU siekė 232 Eur per mėn., o neto – 196 Eur per mėn. Vienas iš pagrindinių aspektų, kodėl šiuo laikotarpiu MDU dydis išliko nepakitęs – 2008 m. vykusio pasaulinė finansų krizė, kai atskiros valstybės patyrė ekonominį nuosmukį. Išskirami 2019 m., kuomet atotrūkis tarp bruto ir neto MDU padidėjo (bruto MDU padidėjo 155 Eur, o neto – 34 Eur). Šį kitimą lėmė 2019 m. priimta socialinio draudimo reforma, kurios metu „Sodros“ įmokos buvo perkeltos darbuotojams, o bruto darbo užmokestis dirbantiems asmenims padidėjo 1,289 karto (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018). 2023 m. yra nustatytas 840 Eur per mėnesį bruto MDU, o neto MDU siekia 633 Eur per mėn.

Socialinėse medijose plačiai diskutuojama dėl MDU didinimo poveikio šalies makroekonominiams rodikliams. Profesinių sąjungų atstovai tikina, jog MDU dydis turi būti didinamas kiekvienais metais, nes tai gali padėti sumažinti socialines problemas. Verslo atstovai dažnai nepitaria MDU lygio augimui, nes tai didina įmonių žmogiškųjų išteklių kaštus. Pantea (2020) pabrėžia, jog verslai, norėdami išvengti MDU neigiamo poveikio darbuotojų kaštams, dažniausiai mažina darbuotojų skaičių bei kelia savo produktų ar paslaugų kainas. Lietuvos pramoninkų konfederacijos atstovai tikina, jog dabartinė MDU nustatymo formulė nėra tinkama ir į ją turėtų būti įtrauktas darbo našumo kriterijus (Naprys, 2021). Esant skirtingoms nuomonėms dėl MDU dydžio kitimo poveikio, yra būtina ištirti, kuriems makroekonominiams rodikliams MDU kitimas daro reikšminį poveikį.

Minimalaus darbo užmokesčio poveikio makroekonominiams rodikliams teorinė analizė

MDU dydžio kitimo poveikį plačiai nagrinėja ekonomistai bei mokslininkai, atlikdami empirinius tyrimus. Clemens ir Wither (2019) tikina, jog MDU poveikis makroekonominiams rodikliams yra reikšminis, ypač – esant nestabiliai ekonominei situacijai. Autorių teigimu, nors atskirose valstybėse yra priimti MDU nustatymo mechanizmai, tačiau besikeičiantis MDU dydis, esant nestabiliai ekonominei situacijai, gali dar labiau paveikti šalies makroekonominius rodiklius.

Ekonomistai tikina, jog MDU lygio didėjimas gali neigiamai paveikti **nedarbo ir užimtumo lygį**. Wahyuningsih, Yunaningsinh, Priadana, Darma ir Purwadi (2020) teigia, jog MDU lygio didėjimas daro reikšminį neigiamą poveikį nedarbo lygio kitimui. Šauer (2018) atliktas MDU poveikio makroekonominiams rodikliams tyrimas įrodo, jog didėjantis MDU gali padidinti nedarbo lygį šalyje. Neumark (2019) teigia, jog MDU didėjimas gali sumažinti nekvalifikuotų darbuotojų užimtumo lygį, o tai padidina ir nedarbo lygį šalyje. Kai šalyje yra didinamas MDU dydis, verslo atstovai gali priimti sprendimą mažinti darbo vietų skaičių ar atleisti darbuotojus, kad bendrovės nepatirtų nuostolių dėl padidėjusių personalo kaštų. Bendrovių sprendimas atleisti darbuotojus ar nekurti naujų darbo vietų dėl padidėjusio MDU, gali neigiamai paveikti užimtumo ir nedarbo lygį visos šalies mastu. Tačiau Caliendo, Wittbrodt ir Schroder (2019) tyrimas parodė, jog MDU neigiamas poveikis užimtumo lygiui yra nedidelis, o ilguoju periodu šis poveikis yra nereikšminis.

MDU didėjimas turėtų didinti šalies **vidutinio darbo užmokesčio** (toliau – VDU) lygį (International Labor Organization, 2016). Anot Gerikienės ir Kugaudaitės (2010), MDU dydis yra atskaitos taškas, nustatant darbo užmokesčio dydį atitinkamoms darbo pozicijoms. Kadangi MDU yra mažiausia leidžiama suma, kuri turi būti mokama darbuotojams už atliktus darbus ir tik tuo atveju, jei darbo pozicija nereikalauja turėti jokių kvalifikacinių įgūdžių, todėl turi būti nustatoma atskirtis tarp tokių darbo vietų, kurios reikalauja turėti specifinių įgūdžių, ir tokių, kurioms jų nereikia. Didėjant MDU, verslo atstovai yra priversti išlaikyti šią atskirtį tarp darbo pozicijų ir atlyginimų, todėl yra didinamas darbo užmokestis ir kitiems darbuotojams, o tai didina ir visos šalies VDU lygį.

Mokslininkai tikina, jog didėjantis MDU dydis didina ir **darbo našumą**. Kim ir Jang (2019) atliktame MDU tyrime, kuris buvo orientuotas į restoranų sektorių, išryškėjo, jog MDU dydžio augimas padidina darbuotojų produktyvumą, tačiau tik trumpuoju periodu. Coviello, Deserranno ir Persico (2022) teigia, jog padidinus MDU dydį, darbuotojai yra produktyvesni. Padidintas MDU dydis skatina žmones dirbti našiau, o tai didina ne tik visos šalies darbo našumo lygį, tačiau gali pagerinti atskirų įmonių pelningumo rodiklius.

Galima teigti, jog mokslinėje literatūroje MDU dydžio kitimo poveikis šalies makroekonominiams rodikliams yra analizuojamas vis plačiau ir įvairiapusiškiau, daugelis atliktų empirinių tyrimų pateikia panašias išvagas (žr. 1 lent.).

1 lentelė. MDU poveikis makroekonominiams rodikliams

Rodiklis	Poveikis	Komentaras
Nedarbo lygis		Didėjant MDU lygiui, nedarbo lygis šalyje didėja
Užimtumo lygis		Didėjant MDU lygiui, užimtumo lygis šalyje mažėja
VDU		Didėjant MDU lygiui, VDU lygis šalyje didėja
Darbo našumas		Didėjant MDU lygiui, darbo našumas šalyje didėja

Apibendrinant mokslininkų tyrimus galima teigti, kad MDU didinimas šalies makroekonominiams rodikliams gali turėti tiek teigiamos, tiek neigiamos įtakos. Pastebėtina, jog užimtumo lygiui MDU lygio pokytis įtaką daro tik trumpuoju laikotarpiu, tačiau kitiems rodikliams poveikis gali būti įžvelgiamas ir ilguoju laikotarpiu. Taigi, teoriškai, MDU gali paveikti makroekonominius šalies rodiklius, todėl yra tikslinga empiriškai ištirti ir įvertinti, ar MDU daro reikšminę įtaką Lietuvos makroekonominiams rodikliams.

Minimalaus darbo užmokesčio poveikio Lietuvos makroekonominiams rodikliams vertinimas

Norint išsiaiškinti, ar MDU lygio kitimo pokytis daro reikšminę įtaką makroekonominiams šalies rodikliams, atliekama koreliacinė ir regresinė analizė. Empirinis tyrimas atliekamas naudojantis

„Eviews“ programa. Tyrime yra naudojami 2007–2021 m. Lietuvos statistiniai duomenys, dėl 2019 m. įvykusios socialio draudimo reformos tyrime yra naudojami neto MDU ir VDU statistiniai duomenys.

Atlikus rodiklių stacionarumo vertinimą gauta, jog visi rodikliai yra pirmos eilės integruoti procesai, todėl, prieš atliekant koreliacinę analizę, jie buvo vieną kartą diferencijuoti. Taip pat tyrime buvo patikrintas rodiklių normalumas, t. y., ar jie pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį. Rodiklių normalumas tikrinamas pagal *Jarque-Bera* kriterijaus tikimybės reikšmę. Atliekant rodiklių normalumo tikrinimą gauta, jog visi rodikliai, išskyrus vieną kartą diferencijuotą nedarbo lygį, yra pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį. Kadangi sudarant regresijos modelius yra svarbiau rodiklių stacionarumas nei normalumas, todėl nedarbo lygio rodiklis nebuvo modifikuojamas.

Koreliacinė analizė atskleidė, jog vieną kartą diferencijuotas MDU turi reikšminę tiesinę koreliacinę priklausomybę tik su vieną kartą diferencijuotu VDU (*Pirsono* koreliacijos koeficientas – 0,782; tikimybės reikšmė – 0,001). Kadangi yra tiriamas MDU poveikis makroekonominiams rodikliams, todėl regresijos modelyje VDU yra priklausomas kintamasis. Įvertinus VDU koreliaciją su kitais rodikliais, pažymėtina, jog VDU turi reikšminę koreliacinę priklausomybę su darbo našumu (*Pirsono* koreliacijos koeficientas – 0,561; tikimybės reikšmė – 0,037), todėl į kurią regresijos modelį kaip nepriklausomi kintamieji yra įtraukiami MDU ir darbo našumas. Sudaryto regresijos modelio rezultatai yra pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė. Daugialypio tiesinio regresijos modelio rezultatai

Modelio parametrų reikšmės		
Rodiklis	Koeficiento reikšmė	t statistikos tikimybės reikšmė
C	-9,151	0,386
Vieną kartą diferencijuotas MDU	1,749	0,001
Vieną kartą diferencijuotas darbo našumas	11,577	0,017
Modelio reikšmingumas ir tikslumas		
	F statistikos tikimybės reikšmė	Pataisyto determinacijos koeficiento reikšmė
Reikšmės	0,000	0,733

Sudarius daugialypį tiesinės regresijos modelį gauta, jog abu parametrai (vieną kartą diferencijuotas MDU ir darbo našumas) yra reikšminiai ($p < 0,05$). Pagal *F* statistikos tikimybės reikšmę, modelis yra reikšminis ($p < 0,05$), modelio tikslumas siekia 73,3 %. Galima teigti, jog neto MDU padidėjus 1 Eur, o darbo našumui – 1 tūkst. Eur per mėnesį, neto VDU padidėja 4,18 Eur. Nors darbo našumas daro didesnę įtaką VDU pokyčiams, tačiau MDU kitimas VDU pokyčiams turi reikšminę įtaką.

Išvados

1. MDU yra viena iš priemonių, skirtų užtikrinti tinkamą darbo užmokesčio dydį visiems dirbantiems asmenims. Nors Lietuvoje yra priimtas MDU nustatymo mechanizmas, tačiau manoma, jog valstybė privalo atsižvelgti į ekonominę situaciją ir tarptautinių organizacijų teikiamas rekomendacijas. 2007–2023 m. laikotarpiu MDU dydis Lietuvoje nuolat didėjo, todėl visuomenėje nuolatos kyla diskusijos dėl MDU poveikio šalies makroekonominiams rodikliams.

2. Atlikta mokslinės literatūros analizė atskleidė, jog MDU dydžio kitimas gali tiek teigiamai, tiek neigiamai paveikti šalies makroekonominis rodiklius. Mokslininkų empiriniai tyrimai rodo, jog MDU dydžio kitimas gali neigiamai paveikti valstybės nedarbo ir užimtumo lygį, tačiau teigiamai paveikti VDU ir darbo našumo rodiklius. Kadangi mokslininkai įžvelgia ryšį tarp šių kintamųjų, tikėtina, kad ryšys tarp šių rodiklių egzistuoja ir Lietuvoje.

3. Atlikus koreliacinę analizę išryškėjo, jog Lietuvos MDU turi reikšminę tiesinę koreliacinę priklausomybę tik su VDU. Kadangi VDU turi reikšminę tiesinę koreliacinę priklausomybę ir su darbo našumu, todėl į kuriamą regresijos modelį kaip nepriklausomi kintamieji buvo įtraukti MDU ir darbo našumas. Gautas daugialypis tiesinis regresijos modelis atskleidė, jog MDU padidėjus 1 Eur, o darbo našumui padidėjus 1 tūkst. Eur per mėnesį, VDU padidėja 4,18 Eur.

Literatūra

1. Ab Manan Iskandar, N. S., & Muhamad, S. (2022). Impact of minimum wage on labour market institutions in developing countries: a systematic review. *ESTEEM Journal Of Social Sciences And Humanities*, 6(2), 1-17.
2. Caliendo, M., Wittbrodt, L., & Schröder, C. (2019). The causal effects of the minimum wage introduction in Germany—an overview. *German Economic Review*, 20(3), 257-292.
3. Clemens, J., & Wither, M. (2019). The minimum wage and the Great Recession: Evidence of effects on the employment and income trajectories of low-skilled workers. *Journal of Public Economics*, 170, 53-67.
4. Coviello, D., Deserranno, E., & Persico, N. (2022). Minimum wage and individual worker productivity: Evidence from a large US retailer. *Journal of Political Economy*, 130(9), 2315-2360.
5. *Darbo užmokestis 2022 metais: ką svarbu žinoti dirbantiems?* (2021) [žiūrėta 2023-03-25]. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/darbo-uzmokestis-2022-metais-ka-svarbu-zinoti-dirbantiems>
6. Gerikienė, V., & Kugaudaitė, R. (2010). Darbo užmokesčio teorinių modelių taikymo problematika. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 6, 19-39.
7. International Labour Organization (2016). *Minimum wage policy guide* [žiūrėta 2023-03-29]. Prieiga per internetą: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_508566.pdf
8. Kim, H. S., & Jang, S. S. (2019). Minimum wage increase and firm productivity: Evidence from the restaurant industry. *Tourism Management*, 71, 378-388
9. *Kokias įmokas mokėsime „Sodrai“ 2019 metais?* (2018) [žiūrėta 2023-03-22]. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/kokias-imokas-mokesime-sodrai-2019-metais?lang=lt>
10. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2016 m. rugsėjo 14 d. Nr. XII-2603.* (2023) [žiūrėta 2023-03-27]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f6d686707e7011e6b969d7ae07280e89/asr>
11. *Lietuvos Respublikos Trišalės tarybos posėdžio protokolas, 2017 m. rugsėjo 21 d. TTP-16.* (2017) [žiūrėta 2023-03-26]. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/darbas/partneryste/trisal-taryb-protokolai/20170921%20LRTT%20pose%CC%87dz%CC%8Cio%20protokolas_pasirasytas%20.pdf
12. Meixnerová, L., & Krajňák, M. (2020). Macroeconomic time series affecting the minimum and average wages of V4 countries.
13. Naprys, E. (2021). Vyriausybė nustatė 730 eurų minimalią algą, kurią bus galima mokėti tik pavedimu, - rekomenduoja mokėti dar daugiau. *Delfi.lt.* [žiūrėta 2023-03-25]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/vyriausybe-nustate-730-euru-minimalia-alga-kuria-bus-galima-moketi-tik-pavedimu-rekomenduoja-moketi-dar-daugiau-88358723>
14. Neumark, D. (2019). The econometrics and economics of the employment effects of minimum wages: Getting from known unknowns to known knowns. *German Economic Review*, 20(3), 293-329.
15. Pantea, S. (2020). The effect of minimum wage hikes on employment: Evidence from regional panel data from Romania. *Economic Systems*, 44(3), 100805.

16. *Rodiklių duomenų bazė*. (2023) [žiūrėta 2023-03-20]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
17. Sari, D. K. (2022). *The New EU Directive on minimum wage sets a dual goal* [žiūrėta 2023-03-30]. Prieiga per internetą: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_861051/lang-en/index.htm
18. Šauer, R. (2018). The macroeconomics of the minimum wage. *Journal of Macroeconomics*, 56, 89-112.
19. Wahyuningsih, D., Yunaningsih, A., Priadana, M. S., Darma, D. C., & Purwadi, P. (2020). Why are unemployment and poverty still happening in Borneo Island, Indonesia?. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 10(2), 235.

IMPACT OF THE MINIMUM WAGE ON LITHUANIAN MACROECONOMIC INDICATORS

Summary

Wages are one of the most important components of the income received by every employed person. Every country has jobs that do not require qualified skills, and a minimum wage is set for these positions. Lithuania also has a minimum wage, which is set by the government. Every year, the size of the minimum wage is adjusted according to the economic and labor market situation of the country. However, minimum wage changes could affect country macroeconomic indicators, such as the average wage or unemployment. Over decades, economists have been researching the correlation between the minimum wage and macroeconomic indicators. There are numerous studies on how minimum wage changes can affect various country macroeconomic indicators, and for this reason, it is crucial to examine how minimum wage changes in Lithuania affect these indicators.

DARBO UŽMOKESČIO SKIRTUMŲ LIETUVOS REGIONUOSE ANALIZĖ

Inesa Klimašauskaitė

Mokslinė vadovė – doc. dr. Aušra Liučvaitienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Regionai tai kiekvienos šalies ekonominė socialinė grandis, kuri turi įtakos visos šalies ekonomikai. Kadangi, nuo šalies regionų klestėjimo ir jų išsivystymo lygio priklauso visos šalies ekonominis augimas. Taigi regionų skirtumai ir jų ekonominio potencialo nepanaudojimas tampa vis aktualesnė problema. Priemonėmis, kuriomis stengiamasi mažinti skirtumus užsiima ir Lietuvos vyriausybė. Lietuvos Respublika, kaip Europos Sąjungos pilnavertė narė naudoja finansinę pagalbą ir siekia skirtumų mažinimo Lietuvos regionuose. Nuo priimto regionų plėtros įstatymo (2002) iki kuriamų projektų pagerinti situaciją probleminėse šalies teritorijose. Pokyčiai regionuose vyksta, tačiau atsiranda poreikis tirti regionų skirtumus, taip pat atsižvelgiant į darbo užmokestį. Regiono išsivystymo lygis turi įtakos gyventojų darbo užmokesčiui. Regionų skirtumai nulemia ir darbo užmokesčio skirtumus.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti darbo užmokesčio skirtumus Lietuvos regionuose.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti darbo užmokesčio sistemas ir diferenciacijos rūšis.
2. Atlikti skirtingų Lietuvos regionų įtaka darbo užmokesčiui analizę.
3. Pateikti darbo užmokesčio skirtumų mažinimo būdus Lietuvos regionuose.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros, teorinės literatūros, statistinių duomenų sisteminimas ir analizė, grafinis duomenų atvaizdavimas.

Raktiniai žodžiai: Darbo užmokestis, regionas, darbo užmokesčio skirtumas.

Darbo užmokesčio sistemos ir diferenciacijos rūšys

Darbo užmokesčio sąvoka kiekvienoje veiklos srityje interpretuojama skirtingai. Teisės srityje „Darbo užmokestis – atlyginimas už darbą, darbuotojo atliekamą pagal darbo sutartį.“ (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, 139 str. Darbo užmokesčio sąvoka). Ekonomikoje darbo užmokestis, tai darbuotojo įdedamų pastangų į įmonės veiklos rezultatą atitinkamas apmokėjimas pagal šalyje vyraujantį kainų lygį. Makroekonomikoje šis terminas apibrėžia konkurencingumą, darbo jėgos poreikį ir jo didesnį apmokestinimą veiklos sektoriuose (Danilevičienė, 2019). Psichologijoje šis terminas, tai vidinis ir išorinis pasitenkinimas. Bendraudamas su kolegomis darbo metu, užsiimdamas darbo veikla ir gaudamas teigiamus rezultatus ar tikslų įvykdymus darbuotojui yra suteikiamas vidinis pasitenkinimas. Išoriniu atlygiu darbuotojas gauna galimybę „kilti karjeros laiptais“, pripažinimą ar kitokią nepiniginę išraišką (Levanaitė ir Raubickas, 2010). Taigi, darbo užmokestis traktuojamas įvairiai, tačiau jis turi būti tinkamai įvertintas.

Tinkamą darbo užmokestį užtikrina darbo užmokesčio sistemos, kurias individualiai renkasi pati įmonė. Pagrindinės dvi sistemos yra vienetinė ir laikinė. Vienetinė sistema reiškia, kad darbo rezultatas priklauso nuo jo kiekio. Laikinei sistemai taikomas tarifinis darbo užmokestis, tai yra valandinis, dienos arba mėnesio (Mačernytė-Panomariovienė, 2003). Darbo užmokesčio organizavimo sistemos pasirinkimas svarbus veiksnys lemiantis darbo užmokesčio dydį. Pasak Žaptoriaus (2015), darbo užmokesčio dydžiui turi įtakos išoriniai ir vidiniai veiksniai. Vienas iš pagrindinių išorinių veiksnių yra orientuotas į darbdavio darbo užmokesčio mokėjimą įvertinant regiono lygį šalies mastu, tai reiškia, kad atsižvelgiant į darbovietes geografinę padėtį mokamas atitinkamas atlyginimas pagal regiono ekonominį išsivystymą. Taip pat išskiriamos darbo užmokesčio diferenciacijos rūšys (1 lentelė).

1 lentelė. Darbo užmokesčio diferenciacijos rūšys

RŪŠIS	APIBŪDINIMAS
Šakinė	Priklauso nuo skirtingo pramonės ir verslo sričių potencialo ir pelningumo.
Profesinė	Priklauso nuo konkrečių specialistų paklausos, profesinės kvalifikacijos įgijimo ir paruošimo sąnaudų bei kitų profesinių savybių.
Regioninė	Priklauso nuo darbo rinkos reguliavimo minimalaus darbo užmokesčio nustatymą ir ekonominis įvairių regionų išsivystymas.

Sudaryta autorės pagal: Žaptorių, 2015.

Pasak Žaptoriaus (2015), regioninis darbo užmokesčio skirtumas yra ryškiausias tarptautiniame lygmenyje. Nuo 2018 m. sausio 1 d. Lietuvoje yra taikomas bendras teritorinių statistinių vienetų (NUTS) klasifikatorius, kurio tikslas klasifikuoti Europos Sąjungos narių teritorinius vienetus. Šalies teritorija yra suskirstyta į tris lygius. 1 lygmuo – Lietuva, 2 lygmuo – Sostinės regionas bei vidurio ir vakarų regionas, 3 lygmuo – apskritys. Lietuvos Respublikos teritorija yra suskirstyta į 10 apskričių.

Apibendrinant galima teigti, kad darbo užmokesčio sąvoka daugeliuose veiklos srityse išreiškiama skirtingai, tačiau jas sieja bendra idėja, kad darbuotojui yra atlyginama už jo pastangas, atsivairumą ir konkurencinį pranašumą. Kiekviena įmonė renkasi kokią sistemą naudoti apskaičiuojant darbo užmokestį ir tai turi įtakos teisingo darbo užmokesčio mokėjimui. Regioninė darbo užmokesčio diferenciacija yra viena ryškiausių ir aktualiausių. Lietuvos Respublikoje pasinaudojant bendru teritoriniu statistiniu vienetu (NUTS) klasifikatoriumi šalis suskirstyta į tris lygmenis, kurių pagalba iš skirtingų perspektyvų galima statistiškai analizuoti šalies ekonominę padėtį.

Skirtingų Lietuvos regionų darbo užmokesčio analizė

Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) paskelbtoje naujoje ataskaitoje teigiama, kad dėl pasaulinės infliacijos krizės, silpno ekonomikos augimo ir neapibrėžtų perspektyvų sumažėjo realusis darbo užmokestis visame pasaulyje. Remiantis 2022 m. – 2023 m. pasauline darbo užmokesčio ataskaita, 2022 metais realusis mėnesinis darbo užmokestis pasaulyje vidutiniškai sumažėjo 0,9 proc. ir tai yra pirmasis realiojo darbo užmokesčio sumažėjimas pasauliniu mastu XXI amžiuje (Richter, 2022). Analizuojant darbo užmokesčio kitimą Lietuvoje galima pastebėti kitokį vaizdą, tai nežymų didėjimo tempą. Per penkerius metus vidutinis darbo užmokestis pakilo 829 Eur (2 lentelė).

2 lentelė. Vidutinio mėnesinio (bruto) darbo užmokesčio didėjimo tempai Lietuvoje

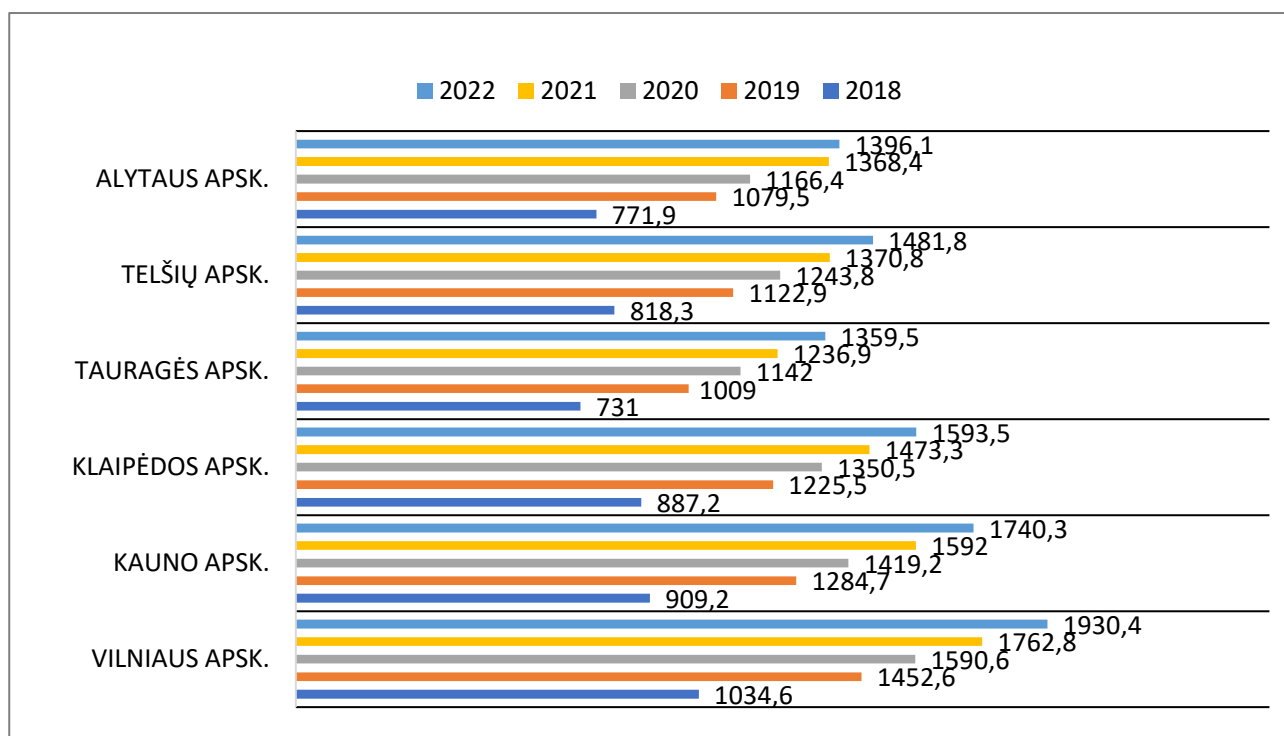
METAI	2018	2019	2020	2021	2022
Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, Eur	970	1359	1524	1679	1799
Grandininis augimo tempas, proc.	-	140	112	110	107
Bazinis augimo tempas, proc.	-	140	157	173	185

Sudaryta autorės pagal: Statistikos departamento pateiktus duomenis. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/covid19-statistika/covid19-itaka-darbo-rinkai/darbo-uzmokestis>

Remiantis pateiktais duomenimis galima teigti, kad kiekvienais metais vidutinis mėnesinis darbo užmokestis augo, tačiau atsižvelgus į grandininį augimo tempą galima matyti, kad augimas

nebuvo progresyvus, kiekvienais metais mažėjo augimo procentas. Priešingai nei grandininis, bazinis augimo tempas kilo, tai reiškia, kad nuo pradinių metų darbo užmokesčio procentas buvo didėjantis. Kolektyvinė sutartis numato darbo užmokesčio lygio indeksavimą atsižvelgiant į infliacijos koeficientą, todėl tokį progresijos nebuvimą lėmė didėjanti infliacija.

Vertinant darbo užmokestį skirtinguose Lietuvos regionuose buvo pasirinkta remtis statistikos departamento duomenimis. Lietuvoje regionai tapatinami su apskritimis, tai yra ta pati valstybės teritorijos dalis. Norint analizuoti regionų darbo užmokesčio skirtumus tikslingas pasirinkimas yra tarp didmiesčių ir mažesnių miestų. Pasirinktos didesnės pagal gyventojų skaičių, tai Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys. Taip pat trys mažesnės - Alytaus, Tauragės ir Telšių apskritys (1 paveikslas).

1 pav. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis 2018 – 2022

Sudaryta autorės pagal: Statistikos pateiktus duomenis. Prieiga per internetą https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=45e929b1-3aa9-4e0d-8f86-3159fe7ce454#

Remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis pasirinktų apskričių darbo užmokesčiai skiriasi. Didžiausią vidutinį darbo užmokestį gauna Vilniaus apskrities gyventojai, o mažiausią Tauragės ir Alytaus apskritys. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis 2021 m. lyginant su 2020 m. padidėjo visose apskrityse, daugiausiai Tauragės ir siekė 12,6 proc., tai didelis pokytis, nes ši apskritis pastaruosius metus turėjo mažiausią darbo užmokesčio didėjimą iš visų. Kitose apskrityse didėjimas siekė nuo 8,2 proc. iki 12,4 proc. ir tam įtakos turėjo 2021 m. sausio 1 d. padidintas minimalus darbo užmokesčio dydis.

Ekonominę padėtį šalyje ar apskrityse parodantis bendras vidaus produktas (BVP) leidžia įvertinti ir stebėti kaip ekonominis aktyvumas kinta per tam tikrą laikotarpį (Lietuvos bankas, n.d.). Žemą BVP vienam gyventojui lygį mažose apskrityse lemia investicijų į žmogiškuosius išteklius, inovacijas, technologinę pažangą stoka. Pasak Jakeliūnaitė ir Skvarciany (2019), pagrindinės teigiamai veikiančios BVP augimą yra tiesioginės užsienio investicijos.

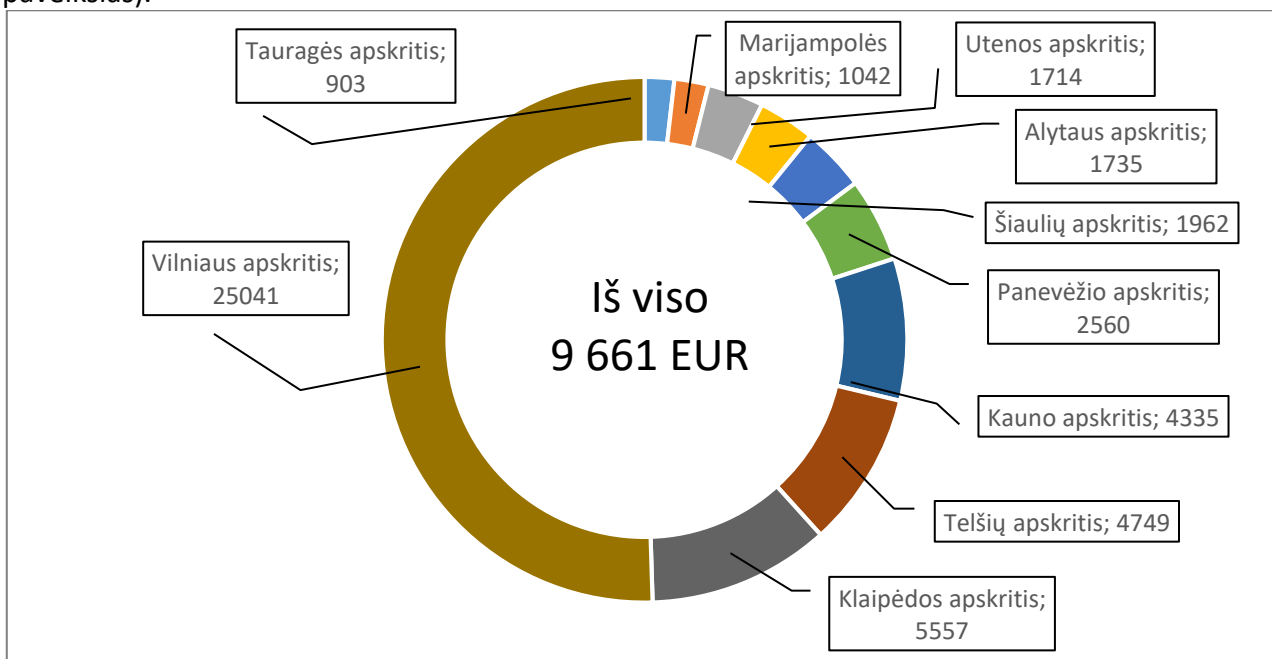
Apibendrinant galima teigti, kad pasaulyje darbo užmokesčio mažėjimui turėjo įtakos infliacijos didėjimas ir ekonomikos prastėjimas. Lietuvoje darbo užmokestis per penkerius metus šalies mastu didėjo, tačiau atsižvelgiant į kiekvieno regiono padėtį yra pastebimas darbo užmokesčio skirtumas regionuose. Pagal gyventojų skaičių regionuose, pasirinktos analizuoti apskritys parodo

mažesnių apskričių darbo užmokesčio skirtumą. Pažymėtina, kad Tauragės apskrities gyventojai sulaukia tokio darbo užmokesčio, kaip Vilniaus apskrities gyventojai tik po kelerių metų.

Darbo užmokesčio skirtumų mažinimo būdai Lietuvos regionuose

Darbo užmokesčio skirtumų mažinimas yra sudėtingas ir rizikingas procesas apimantis įvairiausias sritis, nuo ekonominės iki teisinės. Valstybė, darbdaviai ir darbuotojai dalyvauja darbinių santykių formavimo procese, todėl norint mažinti darbo užmokesčio skirtumus regionuose yra svarbus organizuotumas iš valstybės pusės. Darbuotojas ar darbdavys turi skirtingus interesus dėl kurių kovoja ir jungiasi į organizacijas ar asociacijas. Valstybė savo ruožtu turi padėti rasti kompromisą, šiuo atveju leisdama įstatymus ar projektus. Vienas iš pagrindinių yra Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas(2000), kuris orientuotas į regionų atskirties mažinimą, nacionalinę regioninę politiką. Įstatyme nurodyta, kad ši politika yra valstybės viešosios politikos dalis ir užima žmoniškųjų išteklių, verslo ir infrastruktūros plėtrą (Česonis, 2012). Regionai pasinaudodami nacionaline regionine politika gali siekti ekonominio augimo, tačiau ši politika nelemia valstybės ekonominės situacijos pasikeitimo (Gedvilaitė, 2019). Remiantis nacionaline regionine politika yra suteikiamas finansavimas regionui ir valstybei, kuri skatinama vykdyti infrastruktūros projektus.

Lietuva susiduria su ekonominiais ir socialiniais iššūkiais, kurie turi įtakos ir darbo užmokesčio skirtumams regionuose. Norint mažinti šią atskirtį pirmiausia reikia atsižvelgti į kylančią nedarbo problemą, kadangi darbo jėgos pasiūla gerokai viršija darbo jėgos paklausą. Pasak Gruževskio ir Zabaraukaitės (2010), norint šią problemą spręsti reikia imtis integracijos priemonių, kurios būtų orientuotos ne tik į nuolatinį užimtumą, tačiau ir palaikyti darbinių įgūdžių įsidarbinant skatinimui. Tai ne tik kvalifikacijos stygius, bet ir lėtas pramonės vystymasis regionuose. Didieji Lietuvos miestai labiau pritraukia investuotojus, kurie nori kurti verslą, kai tuo tarpu mažesni miesteliai susiduria su darbo vietų stygiu. Norint mažinti šią atskirtį reikia skatinti tiesiogines užsienio investicijas apskrityse, kuriose yra skiriamas mažiausias dėmesys. Remiantis statistikos departamento duomenimis 2021 metais tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje sudarė 27,1 mlrd. Eur. Investicijos visuose regionuose padidėjo, tačiau atotrūkis tarp sostinės ir kitų regionų vis dar žymus (2 paveikslas).

2 pav. Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui, pagal apskritis 2021 m.

Šaltinis: Statistikos departamentas (n.d.). Tiesioginės užsienio investicijos. Prieiga per internetą

<https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2022/tui>

Remiantis pateiktais duomenimis galima teigti, kad Vilniaus apskrčiai suteikiama didžiausia dalis tiesioginių užsienio investicijų, kai tuo tarpu, mažiausią dalį gauna Tauragės apskritis. Remiantis statistikos departamento duomenimis, tiesioginių užsienio investicijų vienam Lietuvos gyventojui išaugo 12,8 proc.

Apibendrinant galima teigti, kad mažinti atskirtį tarp regionų nėra lengvas procesas. Šią problemą stengiamasi spręsti ir pasitelkiama nacionalinio regioninio politikos pagalba. Ji suteikia regionams gauti finansinę pagalbą bei gerinti savo ekonominę padėtį. Deja, ši politika vis dar nepadėjo sumažinti atskirties ir tai atspindi statistikos departamento pateikti duomenys. Tokiu atveju, reikia imtis papildomų priemonių, tokių kaip nedarbo lygio mažinimas ir skatinti tiesiogines užsienio investicijas mažesniuose apskrityse.

Išvados

1. Darbo užmokesčio sistema yra esminė regionų skirtumų priežastis. Darbovietė pati renkasi kokią sistemą pasirinkti, todėl skiriasi darbo užmokesčio dydis. Darbo užmokesčio diferenciacija išsiskiria į šakinę, profesinę ir regioninę. Regioninis skirtumas yra aktualiausias visame pasaulyje.

2. Atlikus analizę, nustatyta jog Lietuvos regionai turi įtakos darbo užmokesčiui. Skirtingą gyventojų skaičių turinčios apskritys turi mažesnį vidutinį darbo užmokestį. Mažesniam darbo užmokesčiui įtakos turėjo didėjanti infliacija ir ekonomikos prastėjimas dėl COVID-19 pandemijos pasaulyje. Matomas didelis atotrūkis tarp Vilniaus ir Tauragės apskrčių.

3. Vienas pagrindinių būdų kaip mažinti darbo užmokesčio skirtumus tarp regionų yra pritraukti tiesiogines užsienio investicijas ne tik į didmiesčius, bet ir į mažesnius regionus. Taip pat dėmesį skirti nedarbo problemai.

Literatūra

1. Česonis, G. (2012). Lietuvos Regioninės politikos tobulinimo kryptis (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas). Prieiga per internetą <https://repository.mruni.eu/handle/007/15937>
2. Europos Parlamentas. (2022). Bendras teritorinių statistinių vienetų klasifikatorius (NUTS). Prieiga per internetą https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_3.1.6.pdf
3. Gedvilaitė, D. (2019). Šalies regionų darnios plėtros vertinimas (daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas). Prieiga per internetą <http://dspace.vgtu.lt/handle/1/3797>
4. Gruževskis, B. ir Zabarauskaitė, R. (2010). Social consequences of economic downturn (2008) in Lithuania. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=53545092&site=ehost-live>
5. Jakeliūnaitė, S. ir Skvarciany, V. (2019). Tiesioginių užsienio investicijų įtaka ekonomikos augimui. Prieiga per internetą <http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/Verslas/2019/paper/download/311/184>
6. Levanaitė, R. ir Raubickas, L. (2010). Personalo kaitos mažinimo galimybių tyrimas. Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiZyd2E0OX7AhVRposKHW0EByAQFnoECAsQAQ&url=https%3A%2F%2Fpublications.vu.lt%2Fobject%2Felaba%3A6106594%2F6106594.pdf&usq=AOvVaw0aYJsl2_VBEiAnphzv8TVr
7. Lietuvos bankas. (n.d.). Bendras vidaus produktas. Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/lt/bvp>
8. Mačernytė-Panomariovienė, I. (2003). Apmokėjimas už darbą ir jo užtikrinimas. *Mokomasis leidinys*. Prieiga per internetą <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15381/macernyte.pdf?sequence=1>
9. Richter, F. (2022). Global wage growth sinks as inflation bites. Prieiga per internetą <https://www.weforum.org/agenda/2022/12/charted-global-wage-growth-sinks-inflation-economy/>
10. Statistikos departamentas. (2022). Darbo užmokestis. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/covid19-statistika/covid19-itaka-darbo-rinkai/darbo-uzmokestis>

11. Statistikos departamentas. (n.d.). Tiesioginės užsienio investicijos. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2022/tui>
12. Teculesu, S.A. (2010). Wage flexibility in contemporary society. *Annals of the University of Craiova, Economic Sciences Series*, 1 (36). Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=65287396&site=ehost-live>
13. Vamvakidis, A. (2009). Regional wage differentiation and wage bargainin systems in the European Union. Prieiga per internetą <https://hrcak.srce.hr/file/58316>
14. Wolszczak-Derlacz, J., Nikulin, D. & Szymczak, S. (2022). Global value chains and wages under different wage setting mechanisms. Prieiga per internetą <https://doi.org/10.1177/10245294221131942>
15. Žaptorius, J. (2015). Finansinė apskaita: Vadovėlis. Technika. Prieiga per internetą <https://doi.org/10.3846/1518-S>

ANALYSIS OF WAGE DIFFERENTIALS IN LITHUANIAN REGIONS SUMMARY

Regions are the economic and social fabric of each country, affecting the economy as whole. Because the prosperity of country's regions and their level of development determines the economic growth of the whole country. The Lithuanian government is also involved in measures to reduce disparities. Lithuania, as a full member of the European Union, uses financial assistance to reduce disparities in country regions.

LIETUVOS NEDARBO ANALIZĖ 2018 – 2022 METAIS

Justyna Kobiak

*Mokslinė vadovė - lektorė Olga Buckiūnienė
Vilniaus kolegija. Ekonomikos fakultetas*

Išvadas

Jau keletą dešimtmečių nedarbo problema yra aktuali ir plačiai nagrinėjama visame pasaulyje. Nedarbas - viena iš svarbiausių ekonominių ir socialinių pasaulio problemų paveikė daug šalių, kuriu tarpe taip pat yra ir Lietuva. Nedarbo pasekmės stipriai pasireiškia visose socialinio gyvenimo srityse. Nedarbas taip pat sukelia daug neigiamų padarinių asmeniniame žmogaus gyvenime, nes netekę darbo asmenys praranda visas ar dali pajamų, papildomai prarandamas pasitikėjimas savimi bei profesiniai įgūdžiai ir žinios. Makroekonomikoje nedarbo lygis yra vienas iš reikšmingiausių rodiklių, nes tiesiogiai lemia gamybos ir visuomenės vartojimo pokyčius. Nedarbo lygio svyravimai yra tiesiogiai susiję su ekonomikos plėtra. Sumažėjus gamybai, didėja nedarbas, o padidinus gamybą mažėja nedarbas. Nedarbo lygio padidėjimas yra nesėkmingo arba neveiksmingo nacionalinės užimtumo plėtros politikos įgyvendinimo rezultatas. Būtent, kad efektyviau valdyti darbo jėgos mobilumą Lietuvoje prasminga yra išnagrinėti nedarbą keliais aspektais ir išanalizuoti nedarbo lygio pokyčius. Anot Melniko ir Andriušaitienės, norint tik plėsti ekonomikos srityje ir tobulinti visuomenės gerovę svarbu yra identifikuoti nedarbo priežastis bei pastoviai kontroliuoti esamą padėti šalyje (2020). Kaip ir kodėl kinta nedarbo lygis Lietuvoje?

Tyrimo objektas – nedarbo analizė.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos bedarbių ir nedarbo lygio rodiklio pokyčius.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apibūdinti nedarbo sampratą, rūšis ir matavimo rodiklį.
2. Išnagrinėti pagrindines nedarbo priežastis ir pasekmes.
3. Pateikti nedarbo lygio ir bedarbių Lietuvoje kitimo tendencijas.

Tyrimo metodai: mokslinės, teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, oficialių statistinių duomenų analizė, grafinis duomenų atvaizdavimas.

Nedarbo teoriniai aspektai

Nedarbas – tai socialinis ir ekonominis reiškinys, kai žmonės, galintys ir norintys dirbti, neranda darbo darbo rinkoje. Pagal Eurostato metodologiją, sąvoka bedarbiai tai 15-74 metų amžiaus gyventojai, kurie neturi pastovaus darbo teikiančio pajamų, bet tai asmenys pasiruošę dirbti ir aktyviai ieškantis darbo (2023). Atsižvelgianti į skirtingas nedarbo priežastis, trukmę ar kitus aspektus makroekonomikos teorijoje dažniausiai išskiriami tokie pagrindiniai nedarbo tipai: frikcinis, struktūrinis, technologinis, ciklinis, ilgalaikis ir sezoninis nedarbas.

Frikcinis nedarbas yra susijęs su darbo pertraukomis ieškant kito darbo ar keičiant gyvenamąją vietą. Ši nedarbo rūšis yra trumpalaikė. Darbo paieška, naujų darbuotojų įdarbinimas natūraliai reikalauja laiko, pastangų, todėl yra sukuriamas laikinas nedarbo laikotarpis (Shapiro, 2022).

Struktūrinis nedarbas yra ilgalaikio pobūdžio ir atsiranda dėl darbo jėgos pasiūlos bei paklausos neatitikimo, kuri sukelia globalūs ekonomikos stuktūros pokyčiai. Profesiniu požiūriu tam tikrų gebėjimų paklausa rinkoje mažėja, o ryškėja naujų įgūdžių paklausa, todėl žmonėms be reikalingų įgūdžių, sudėtinga pretenduoti į trokštamą darbo vietą (Shapiro, 2022).

Sezoninis nedarbas laikomas struktūrinio nedarbo atmaina. Ši nedarbo forma yra trumpalaikio pobūdžio ir atsiranda dėl tos priežasties, jog darbo rinkoje tam tikrų sezoninių darbuotojų įgūdžiai metų bėgyje ne visada yra būtini ir jų paklausa per metus skiriasi (Rembeza, Przekota, 2014).

Naujų technologijų plėtra ir automatizacija sukūria šalyje technologinį nedarbą. Automatizuojant gamybos procesus darbuotojų paklausa mažėja, todėl dalis žmonių lieka be darbo. Nors naujovių diegimas leidžia padidinti darbo našumą ir efektyvumą, tokia situacija palanki tik žmonėms, turintiems tinkamas kompetencijas (Batorski, 2015).

Ciklinis nedarbas tai bedarbių skaičiaus kitimas ekonomikos pakilimo ir nuosmukio laikotarpiu. Recesijos metu paprastai mažėja įmonių siūlomų prekių ir paslaugų paklausa, dėl to mažėja gamyba. To pasekoje mažėja ir darbo jėgos paklausa. Ekonominio pakilimo laikotarpiu yra atvirksčiai, didėjant gamybai, didėja ir darbo jėgos paklausa (Shapiro, Greenlaw, Macdonald, 2022).

Ilgalaikis nedarbas atsiranda kai individai nedirba metus ar ilgiau arba aktyviai ieško darbo, bet nesėkmingai. Po ilgo laikotarpio darbo paieškos daugelio asmenų emocinė būklė bei jų kompetencijos krenta, o tikimybė įsitvirtinti darbe rinkoje gerokai sumažėja (Laužadytė, 2014).

Nedarbas yra matuojamas nedarbo lygio rodikliu. Nedarbo lygis parodo nedirbančių asmenų dalį valstybėje. Šis rodiklis yra procentinis dydis, parodantis kiek iš visų galinčių dirbti asmenų, nori ir gali dirbti, bet neranda darbo. Nedarbo lygis skaičiuojamas kaip bedarbių ir darbo jėgos santykis (Eurostatas, 2023).

Apibendrinant pateiktą teoriją, nedarbas tai kompleksinė ekonominė ir socialinė problema, tiesiogiai ir stipriai veikianti tiek atskirus asmenis, tiek ir visą šalį. Nedarbas yra traktuojamas kaip nerealizuotą darbo jėgos pasiūlą, kuri atsiranda dėl darbo jėgos pasiūlos ir darbo vietų paklausos disbalanso. Ekonominėje literatūroje egzistuoja įvairių nedarbo formų, tačiau pagrindiniais yra frikcinis, struktūrinis, technologinis, ciklinis, ilgalaikis ir sezoninis nedarbas.

Nedarbo priežastys ir pasekmės

Darbo rinka apibrėžiama kaip darbuotojų įdarbinimo formų ir procesų rinkinys susijęs su darbo sąlygomis ir darbo užmokesčiu. Kaip teigia Paunskienė ir Liučvaitienė (2013), „pagrindinės darbo rinkos funkcijos yra žmogiškųjų išteklių paskirstymas ir perskirstymas, užtikrinant ilgalaikę darbo jėgos pasiūlos ir paklausos pusiausvyrą“ (p. 88).

Visgi daugelis šalių susiduria su nedarbo problema. Nedirbančių žmonių skaičius priklauso nuo įvairių aplinkybių. Nedarbo priežastys pagal Campante ir Velasco (2021), bei Sniešką, Baimilienę ir Bernatonytę (2008), gali būti:

1. Nedarbą didina ekonomikos struktūros pokyčiai.
2. Nemažėjanti biurokratija, mokesčių našta mažina verslininkystės paskatas.
3. Spartus mokslo ir techninės pažangos tempas taip pat turi įtaką šalies nedarbo lygiui.
4. Nedarbo lygio rodiklio augimą didina spartus gyventojų skaičiaus augimas.
5. Nedarbas laikinai didėja dėl vykdomų šalyje struktūrinių reformų.

Nedarbas sukelia įvairius pokyčius socialiniu ir ekonominiu aspektu. Anot Melniko, Andriušaitienės ir kt. (2020), nedarbo lygio didėjimas šiuo atveju nagrinėjamoje Lietuvos valstybėje gali sąlygoti tokias socialines pasekmes:

1. Visuomenėje atsiranda nepasitenkinimas, auga socialinė ir politinė įtampa.
2. Gyventojai pradės emigruoti į kitas šalis.
3. Šalyje daugėja teisėtvarkos pažeidimų ir nusikaltimų.
4. Dėl nedarbo labiausiai kenčia nekvalifikuoti asmenys, moterys ir jaunimas.
5. Valstybėje atsiranda ilgalaikis nedarbas.
6. Didėja gyventojų mirtingumas, sergamumas bei alkoholizmas.

Nedarbas turi tiesiogią įtaką šalies ūkio ekonomikai ir jos augimo tempams. Pasak Karjanen (2016), Pociaus ir Miežienės (2019), nedarbo lygio didėjimas sukelia šias ekonomines pasekmes:

1. Didėjant nedarbui šalyje nepakankamai išnaudojami įrenginiai, mašinos ir kitas kapitalas.
2. Valtybėje plečiasi šešėlinė ekonomika ir neoficialus užimtumas.
3. Šalyje prarandama dalis BVP.

4. Surenkama mažiau mokesčių pajamų į nacionalinį biudžetą.

Apibendrinant, nedarbą šalyje sukelia tokie veiksniai kaip apmokestinimas, makroaplinka, ekonomikos struktūros pokyčiai, naujesnių įgūdžių dominavimas, mokslo ir technikos raida. Nedarbas sukelia daug neigiamų pokyčių socialiniu ir ekonominiu mastu. Valstybėje išryškėja gyventojų nepasitenkinimas darbo jėgos organizavimo procesu, žmonės tampa pasyvūs, degradoja, registruojama daugiau nusižengimų bei surenkama mažiau valstybės pajamų.

Lietuvos nedarbo analizė

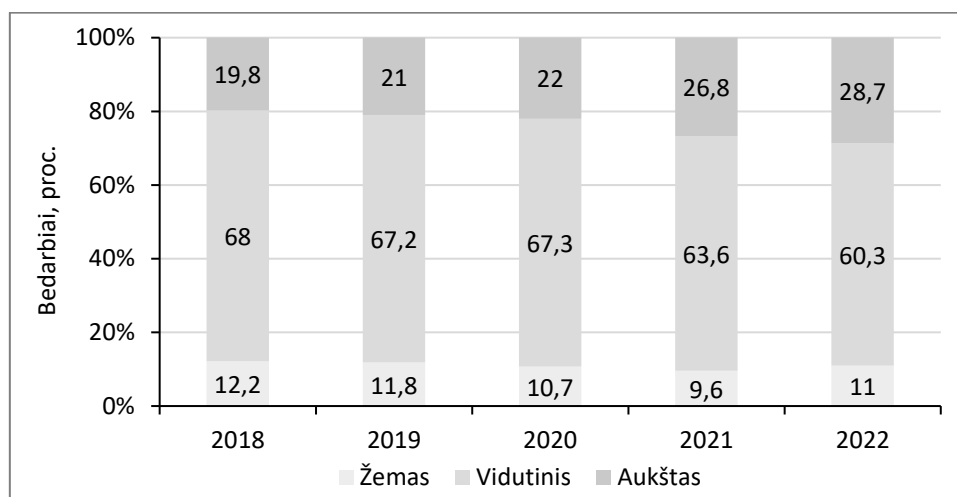
Nedarbas yra svarbus tiek ekonominiu, tiek socialiniu požiūriu. Nedarbui šalyje įtakos turi daug įvairių veiksnių, todėl yra prasminga fiksuoti bei kontroliuoti bedarbių ir nedarbo lygio dinamikos ypatumus.

1 lentelė. Lietuvos bedarbių struktūra (tūkst.) 2018-2022 m.

Metai	2018	2019	2020	2021	2022
Vyrai	50	51,5	69,5	56,6	47,2
Moterys	40	40,5	56,5	48,2	42,1
Bendrai	90,0	92,0	126,0	104,8	89,3

Sudaryta autorės pagal: Oficialiosios statistikos portalas, 2023.

Remiantis Oficialiosios statistikos portalo duomenimis, 1 lentelėje yra pateikti pastarųjų 5 metų nuo 2018 iki 2022 metų bedarbių asmenų kitimo tendencijos. Atlikus bedarbių struktūros analizę, pastebima, jog 2019 metais bedarbių padidėjo 2 proc. dėl šešėlinės ekonomikos plitimo. 2020 m. Koronaviruso piko periodu liko užfiksuotas didžiausias bendras bedarbių kiekis (126 tūkst. žmonių). Mažiausiai tuo tarpu bedarbių (89,3 tūkst. žmonių) pastebėta 2022 metais. Tokį reiškinį nulėmė sėkmingas darbo rinkos atsigavimas po pandemijos laikotarpio.

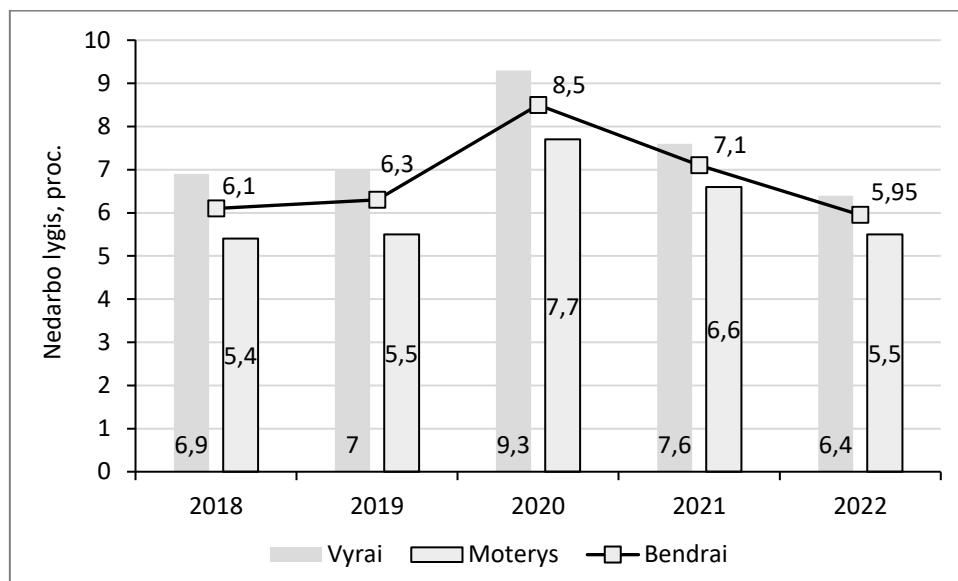

1 pav. Bedarbiai pagal išsilavinimą.

Sudaryta autorės pagal: Oficialiosios statistikos portalas, 2023.

Tęsiant bedarbių analizę pagal (1 pav.) pastebime, jog kiekvienais nagrinėjamais metais Lietuvoje bedarbių didžiąją dalį sudaro asmenis turintis vidutinį išsilavinimą (60,3 – 68 %). Tai parodo, kad žmonės gavę vidutinį išsilavinimą dažniau lieka be darbo. Aukštą išsilavinimą įsigijusių žmonių tarpe bedarbių skaičius padidėjo nuo 19,8 proc. 2018 metais iki 28,7 proc. 2022 metais.

Tokia tendencija pasireiškia dėl tos priežasties, jog auga konkurencija tarp aukštą išsilavinimą turinčių asmenų. Bedarbių mažiausiąją dalį tuo tarpu sudaro žmonės su žemu išsilavinimu (9,6 – 12,2 %), nes tokių žmonių valstybėje yra mažuma bei jie linkę imtis nekvalifikuoto darbo.

2 pav. Nedarbo lygio kitimas pagal lytį.

Sudaryta autorės pagal: Oficialiosios statistikos portalas, 2023.

Remiantis 2 pav., matoma, kad pagal visus analizuojamus metus skirtumas tarp vyrų ir moterų nedarbo lygio yra maždaug 10 proc. punktų. Nuo 2018 iki 2019 m. stebimas nežymus nedarbo lygio didėjimas dėl neoficialaus užimtumo. 2020 m. bendras nedarbo lygis išaugo 2,2 proc. punkto iki aukščiausio taško per nagrinėjamus laikotarpius ir siekė 8,5 proc. Tokios situacijos priežastimi yra globaliai žinomas Covid-19 virusas. 2021 m. pastebime, kad nedarbo lygio rodiklis sumažėjo 1,4 proc. punkto. 2022 m. nedarbo lygis Lietuvoje pasiekė žemiausią tašką (5,95 proc.), kadangi po epidemijos ekonomikos sistemoje buvo įvykdyta nemažai pokyčių, ko pasekoje atsirado naujų uždarbio būdų bei darbo vietų

Apibendrinant galima teigti, kad nedarbas yra tiesiogiai susietas su ekonomika. Priklausomai nuo padėties tiek šalyje, tiek globaliai pasaulyje bedarbių asmenų skaičius ir nedarbo lygis kinta atitinkama kryptimi. Per visą analizuojamą laikotarpį bedarbių vyrų skaičius pastoviai viršijo moterų. Didžioji dalis bedarbių sudarė žmonės turintys vidutinį išsilavinimą. Žemiausias nedarbo lygio rezultatas buvo užfiksuotas 2022 metais ir siekė 5,95 proc. Aukščiausias tuo tarpu rodiklis, tai yra 8,5 proc. buvo 2020 metais COVID-19 viruso laikotarpiu.

Išvados

1. Makroekonomikos teorijoje nedarbo reiškinis yra suvokiamas kaip nerealizuota darbo jėgos pasiūla, atsirandanti dėl darbo paklausos ir jos pasiūlos disbalanso. Nedarbas dažniausiai skirstomas į frikcinį, struktūrinį, technologinį, ciklinį, ilgalaikį ir sezoninį nedarbą. Lietuvos valstybėje nedarbas yra įvertinamas nedarbo lygio rodikliu procentine išraiška.

2. Nedarbo kitimo tendencijas šalyje lemia mokesčiai, makroaplinka, ekonomikos struktūros pokyčiai, konkurencija rinkoje, prekių ir paslaugų paklausos sumažėjimas. Nedarbo reiškinis sukelia socialiniu ir ekonominiu mastu daugybę problemų. Augant nedarbui valstybėje mažėja gyventojų skaičius. Pasireiškia šalies piliečių stagnacija ir nepasitenkinimas, daugėja teisėtvarkos pažeidimų. Taip pat gyventojai neprisideda prie šalies ekonominės gerovės, BVP kūrimo bei biudžeto surinkimo.

3. Analizuojant 2018 iki 2022 metų laikotarpį matoma, jog nedarbas Lietuvoje buvo gan stabilus ir geras. Pagrindinis reiškinys, kuris neigiamai paveikė nedarbo kitimą yra pasaulinė Koronaviruso pandemija. Visuotinės krizės metu, 2020 metai liko pažymėtas didžiausias, 8,5 proc. nedarbo lygis. Per visus nagrinėjamus metus efektyviausiai darbo rinka buvo organizuota 2022 metais kai buvo užfiksuotas mažiausias, 5,95 proc. nedarbo lygis. Bedarbių vyrų skaičius pastoviai 10 proc. punktų viršijo bedarbių moterų skaičių. Apie 70 proc. visų bedarbių asmenų sudaro žmonės įgiję vidutinį išsilavinimą, o aukštą išsilavinimą gavusių žmonių tarpe, ryškėja vidutiniškai 2 proc. per metus bedarbių didėjimo tendencija.

Literatūra

1. Batorski, D. (2015). The impact of new technologies on the labour market - the position of users and technological unemployment. In *Contemporary Economics* (p.186-199). Warsaw University. <http://doi.org/10.5709/ce.1897-9254.189>
2. Campante F., Sturzenegger F. ir Velasco A. (2021). *Advanced Macroeconomics: An easy guide*. London: LSE Press
3. Eurostatas. (2023). *Unemployment rate - annual data*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tipsun20>
4. Karjanen, D. (2016). Human capital and unemployment. In J. Kwon, & M. C. Lane, *Anthropologies of unemployment* (p.41-48). Cornell University.
5. Laužadytė, A. (2014). Long term unemployment burden to Lithuanian society. In *Public Administration* (p. 48-52). Academic Journal.
6. Lietuvos Respublikos vyriausybės interneto svetainė. (2023, kovo 16). *Užimtumo ir nedarbo rodikliai*. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/darbo-rinka-uzimtumus/uzimtumo-ir-darbo-rinkos-politika/uzimtumo-ir-nedarbo-rodikliai#nedarbas>
7. Melnikas, B., Andiušaitienė, D. ir kt. (2020). *Ekonomikos augimas: globalizacija, socialiniai iššūkiai, dinamiškoji vadyba*. (p. 100-110). Vilnius: Technika.
8. Oficialiosios statistikos portalas. (2023, vasario 17). *Nedarbo lygis pagal lytį*. [https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=646d822a-3c9f-49fa-aea4-c4e9ff85d5a#/#/](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=646d822a-3c9f-49fa-aea4-c4e9ff85d5a#/)
9. Paunskienė J. ir Liučvaitienė A. (2013). *Mikroekonomika: teorija ir praktika*. Vilnius: Technika.
10. Pocius, A. ir Miežienė, R. (2018). Ilgalaikio nedarbo tendencijų ir regioninių skirtumų įvertinimas Lietuvoje. *Lithuanian Journal of Statistics*, 57, 28-40. <https://doi.org/10.15388/ljs.2018.3>
11. Rembeza, J. & Przekota, G. (2014). Seasonality of unemployment in EU countries. In *Research Papers* (p. 391-399). Wroclaw University of Economics. <https://doi.org/10.15611/pn.2014.347.37>
12. Shapiro D., Macdonald D. ir Greenlaw S. (2022). *Principles of Economics 3e*. Rice University: OpenStax
13. Snieška V., Baimilienė V., Bernatonytė D. ir kiti. (2008). *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija.

ANALYSIS OF LITHUANIAN UNEMPLOYMENT

Summary

Unemployment - one of the most important economic and social problems of the world has affected many countries, among which also is Lithuania. In macroeconomics, the unemployment rate is one of the most significant indicators, since it directly determines changes in production and consumption in society. An increase of unemployment rate is the result of unsuccessful or ineffective implementation of national policies for the development of employment. Therefore, to manage labour mobility in Lithuania more effectively, it makes sense to examine unemployment from various sides and analyze changes in the unemployment rate.

Unemployment is treated as an unrealized supply of labor, which is due to an imbalance between labor supply and demand for jobs. The number of unemployed in the state, meanwhile, is indicated in percentage terms by the index of the unemployment rate. In the economic literature exist various forms of unemployment, but the main ones are frictional, structural, technological, cyclical, long-term and seasonal unemployment.. Unemployment in the country is caused by many factors such as taxation, the macroenvironment, changes in the structure of the economy, the predominance of newer skills in the market, the development of science and technology. The rising unemployment rate in the state is accompanied by such consequences as the dissatisfaction of the population with the processes of labor organization,

people become passive, more misconduct is recorded, the population is degrading and decreasing, which leads to a decrease in state income.

The unemployment in Lithuanian state. was analyzed both the number of unemployed persons, their education level and the unemployment rate by gender. The male unemployment rate consistently exceeded the female unemployment rate throughout the analysis period. Depending on the situation, both in the country and globally in the world, the number of unemployed persons and the unemployment rate have changed in the appropriate direction.

DARBO RINKOS ATEITIES POKYČIAI

Gediminas Valinčius

Mokslinė vadovė – lekt. N. Kašėtienė

Vilniaus kolegija

Įvadas

Dabar visame pasaulyje greitai besikeičiantys pokyčiai reiškia, kad darbo rinkų ateitis keičiasi. Darbo rinkai daro įtaką daugybė veiksnių, tokie kaip technologijų pažanga, demografiniai pokyčiai ir pandemijos pasekmės. Kad suprastume, kaip rinka gali keistis, turime suprasti, kaip jie paveiks darbo jėgos poreikį, kvalifikaciją ir sąlygas. Reikia apsvarstyti, kaip šie pokyčiai paveiks darbdavių ir darbuotojų santykius, darbo vietų organizavimą ir socialinę apsaugą. Ateities darbo pokyčiai gali turėti skirtingą poveikį skirtingose šalyse, todėl reikia žinoti situacijas skirtingose geografinėse srityse. Darbo rinka nuolat keičiasi, ir šiuolaikinėse technologijų ir ekonomikos sąlygomis, pokyčiai gali būti itin greiti ir svarbūs. Naujos technologijos ir procesai, pvz., dirbtinis intelektas, automatizacija ir robotizacija, gali reikalauti naujų darbo jėgos įgūdžių ir kompetencijų (Invega, 2018; Larsson & Teigland, 2020). Be to, ekonomikos globalizacija gali paveikti rinką ir darbo vietų skaičių, nes daugybė įmonių sprendžia išsikelti savo veiklą už savo šalies ribų. Klimato kaita ir tvarumo principų populiarinimas taip pat gali turėti didelę įtaką tam, kokie darbai bus reikalingi ateityje. Darbo jėgos amžiaus struktūra taip pat keičiasi, ir kartų kaita gali reikalauti naujų sprendimų ir adaptacijos. Todėl ateinančiais metais darbo rinkos pokyčiai gali būti labai įvairūs ir sudėtingi, o svarbu gebėti prisitaikyti prie šių pokyčių, kad pasiektume sėkmę karjere ar versle (Miežienė, Pocius ir Okunevičiūtė - Neverauskienė, 2019; Verslo žinios, 2018).

Straipsnio tikslas – išanalizuoti darbo rinkos ateities pokyčius.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apibūdinti darbo rinkos sampratą ir segmentacijos reikšmę.
2. Išanalizuoti pasiruošimo darbo rinkos pokyčiams reikšmę.
3. Išanalizuoti COVID 19 poveikį darbo rinkai.

Straipsnio metodai – mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė.

Darbo rinkos samprata ir segmentacija

Darbo rinka skiriasi nuo kitų rinkų dėl savitų bruožų, o darbdavys ir darbuotojas gali turėti interesų konfliktų, net jei susitaria dėl sąlygų. Darbo rinka suskirstyta į grupes, kurių nariai nustato taisykles ir socialinę sąveiką, o organizacijos, tokių kaip profsąjungos, įmonės ir valstybės, sukuria daug santykių. Darbuotojai skiriasi kvalifikacija, išsilavinimu, fizinėmis savybėmis ir kt (E-terminai, n.d).

Darbo pasiūla yra mažiau priklausoma nuo rinkos dėsnų, o prieštaravimai su paklausa gali sukelti nedarbą arba darbo jėgos stoką. Todėl darbo rinkoje siekiant ekonominių tikslų būtina derybų procesas. Darbo rinką sudaro darbo pasiūla, paklausa, rinkos konjunkcija, infrastruktūra, darbo jėgos kaina ir užmokestis (Lietuvos bankas, 2020). Pasiūlą apibūdina galinčių ir norinčių dirbti žmonių skaičius. Taip pat ir demografinė ir kvalifikacinė struktūra. Svarbiausi rodikliai: konkurencija, intensyvumas, bedarbių skaičius. Darbo paklausą apibūdina darbo jėgos poreikis, užmokestis, apimtis ir struktūra. Konjunkcija apibūdina pasiūlos ir paklausos santykį. Santykį lemia tam tikri veiksniai, pvz ekonominiai, socialiniai, politiniai. Svarbiausi rodikliai: nedarbo lygis, konkurencija, įdarbinimas, nedarbo trukmė, užregistruoti bedarbiai. Į darbo rinkos infrastruktūrą įeina valstybinės, nevalstybinės institucijos. Darbo rinka skirstoma į oficialiąją ir neoficialiąją. Oficialioji darbo rinka – darbo santykiai vyksta pagal teisės aktus ir oficialiąsias sutartis. Darbuotojai laikosi visų nustatytų

taisyklių. Neoficialioji darbo rinka – darbo santykiai vyksta nelegaliai, be oficialių darbo sutarčių. Darbo užmokestis neoficialus, todėl ir mokesčiai nėra mokami arba mokama mažai (Keršienė, n.d).

Darbo segmentacija yra procesas, kuriuo darbo rinka yra suskirstoma į dalis, atsižvelgiant į skirtingus darbo vietų kriterijus, kaip į atlyginimą, profesiją, kvalifikaciją, darbo sąlygas ir pan. Šie segmentai gali būti suskirstyti į skirtingas grupes, kiekvienai yra būdingi skirtingi darbo vietų kokybės ir darbo sąlygų lygiai. Segmentacija yra dažnai naudojama sociologijoje ir ekonomikoje, kad būtų galima analizuoti darbo rinkos struktūrą ir jos problemas. Daugelis ekspertų mano, kad darbo segmentacija yra nepageidaujama, nes ji gali sukelti ir sukelti socialinę nelygybę ir diskriminaciją darbo rinkoje. Viena iš darbo segmentacijos formų yra vertikali segmentacija, kuri susijusi su darbo vietų lygiu. Tai reiškia, kad darbo rinka yra suskirstoma į aukštą, vidutinį ir žemą lygį pagal atlyginimų ir kvalifikacijos reikalavimus (Beržinskienė ir Jakštienė, 2011). Kita darbo segmentacijos forma yra horizontali, kuri susijusi su darbo vietų tipu. Šis būdas yra suskirstymas pagal profesijas ir sektorius, kurie yra specializuoti arba universalūs. Darbo segmentacija taip pat yra susijusi su kitais faktoriais, tokius kaip lytis, amžius, rasė, etninė kilmė ir pan. Tai vadinama socialine segmentacija. Ši forma yra susijusi su socialine nelygybe ir diskriminacija, nes tam tikros socialinės grupės turi ribotą galimybę įsidarbinti tam tikrose profesijose ar sektoriuose. Segmentacija gali turėti įtakos darbo jėgos judėjimui ir darbo jėgos pasirinkimui, taip pat ir socialiniam teisingumui. Todėl svarbu atidžiai stebėti darbo segmentaciją ir siekti jos mažinimo, kad būtų užtikrintas socialinis teisingumas ir vienodas galimybės visiems įsidarbinti ir pasiekti karjeros tikslus (Matiušaitytė, 2005; Ūsaitė, 2011).

1 lentelė. Segmentavimo teorijos požiūriai

	Institucinis	Radikalus ekonominis	Polarizavimo teorinis	Alternatyvių vaidmenų
Segmentai	Pagrindinis viršutinis segmentas Pagrindinis apatinis segmentas Antrinė darbo rinka	Nepriklausoma pirminė darbo rinka Antraeilė (žemutinė) darbo rinka Antrinė darbo rinka	Pirminė darbo rinka Antrinė darbo rinka	Pirminė darbo rinka Antrinė darbo rinka
Segmentavimo veiksniai	Instituciniai veiksniai	Kontrolės rūšis	Technologija ir produktyvumas Kvalifikacija	Alternatyvių darbui vaidmenų turėjimas ar neturėjimas
Segmentavimo priežastys	Ekonomikos dualizmas (technologija) Ekonominis – socialinis sluoksniavimas	Ekonomikos gėrybių dichotomija Sąmoninga kapitalo strategija	Dvejopas darbo užmokestis	Tam tikrų grupių darbo rinkoje skriaudimas dėl galimų alternatyvių vaidmenų turėjimo
Atstovai	M. J. Piore P. B. Doeringer	R. C. Edwards M. Reich D. M. Gordon	T. Vietorisz B. Harrison	K. Offe K. Hinrichs

Šaltinis: Matušaitytė R. (2005). Darbo rinkos segmentavimas. *Tiltai*, 2(31), 15-23.

Požiūriai išskirti į tam tikrus veidmenis ir turintys savo veiksmus ir priežastis. Kai kurie atstovai išskiria kaip ekonominį gėrį, kiti tam tikrų grupių skriaudimą. Segmentacijai priklauso pirminė, antrinė darbo rinka. Taip pat turi ir nepriklausomą ir žemutinį skirstymą. Atstovai segmentavimo priežastis išskyrė panašius į segmentacijos apibrėžimą, tokius kaip dvejopas darbo užmokestis, socialinis sluoksniavimas ar darbuotojų kvalifikacija.

Apibendrinant galima teigti, kad darbo rinka apibrėžia pasiūlos ir paklausos sąveiką. Rinka turi tam tikrus savuosius bruožus ir skiriasi nuo kitų rinkų. Segmentacijos problema iki šiol egzistuoja, kuri skirsto žmones į tam tikras grupes ir yra diskriminuojami pagal tam tikrus dalykus. Segmentacija traktuojamas labiau kaip neigiamas dalykas, kurio vis labiau bandoma atsikratyti ir užtikrinti lygybę tam tikroms sritims, kaip lyčių, darbo pozicijų ar pan, tačiau turinti ir teigiamų savybių.

Pasiruošimas darbo rinkos pokyčiams

Darbo rinkos pokyčiai buvo ir yra labai įvairūs ir svarbūs. Kiekvienas pokytis atsiliepia kiekvienam darbuotojui. Tačiau, kad neatsilieptų neigiamai, pokyčiams reikia ruoštis ir lavinti savo įgūdžius. Sparčiai besikeičianti rinka atneša naujas darbų vietas, todėl reagavimas į galimas pasekmes turi būti ypač greitas. Darbo rinkos pokyčiai buvo ir liko reikšmingiausi ir įvairūs, tačiau pastaruoju metu susikaupusių naujų tendencijų svarba yra ypač didelė. Šiuolaikinė darbo rinka yra permainų cikle, kuris tiesiogiai susijęs su technologijų plėtra ir globalizacija. Štai kas daro įtaką darbo rinkos pokyčiams:

Lankstumas ir mobilumas. Technologijos plėtra ir globalizacijos dėka žmonės turi galimybę dirbti ir dirba nuotoliniu būdu. Taip pat turi galimybes nedirbti visą darbo dieną, tačiau ir dabar tai yra problema keletą valstybių (Verslo žinios, 2018; World economic forum, 2023).

Ekonomikos augimas. Globalizacijos ir konkurencijos dėka darbdaviai mažina išlaidas ir didina pelną, kurie lemia mažesnę atlyginimą ir sąnaudas (Marszowski & Gogola, 2020).

Didelė įvairovė, bei platus pasirinkimas. Žmonės turi daug daugiau pasirinkimo, kaip dirbti, kada dirbti ir ką dirbti, atsižvelgiant į savo interesus bei poreikius (Statistikos departamentas, 2022).

Automatizacija. Dėl technologijų plėtros daugėja automatizuotų darbo vietų, kuriai reikia aukštos kvalifikacijos darbuotojų (Larsson & Teigland, 2020; World economic forum, 2022).

Darbuotojų gerovė. Socialinės garantijos, siekiant išlaikyti ir pritraukti naujų darbuotojų (Lietuvos bankas, 2020).

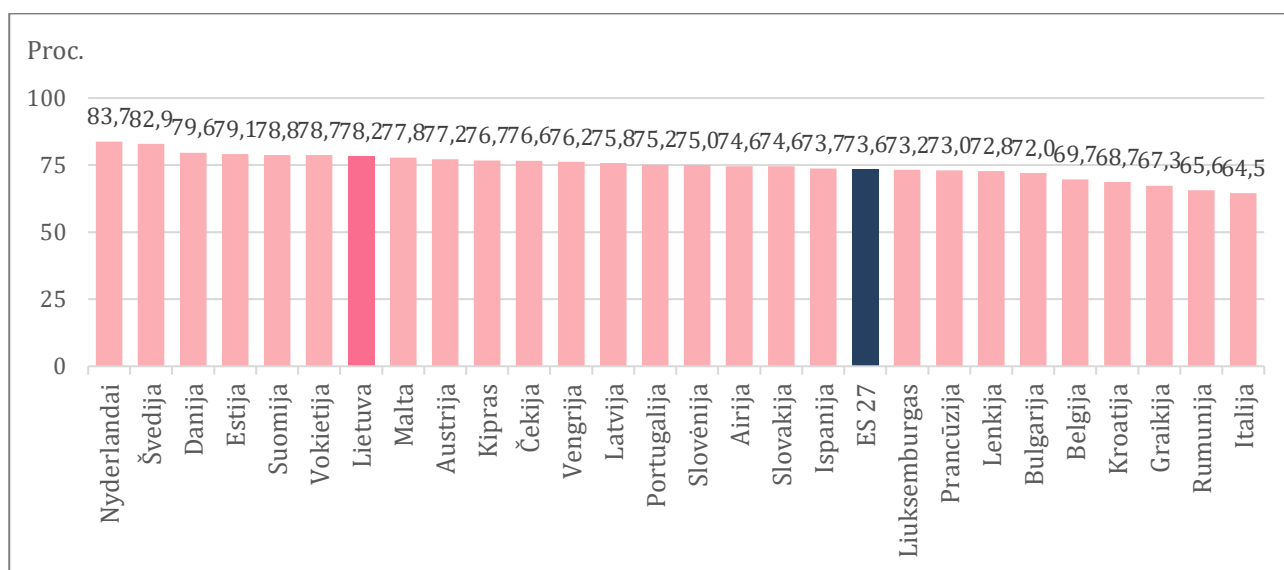
Lyčių lygybė. Bandytas užtikrinti moterų ir vyrų lygias galimybes ir užmokestį už tą patį darbą (Paulauskas, 2017).

Darbo rinka pasikeitė. Technologijos ir inovacijos, demografiniai pokyčiai ir globalizacija kėlė ir kelia daugybę iššūkių, kurios daro ir darys įtaką ateičiai. Todėl svarbu prisitaikyti prie šių sąlygų:

- Technologijų ir inovacijų plėtra. Tai vienas iš svarbiausių pokyčių. Automatizacija, robotizacija ir dirbtinis intelektas pradeda keisti tradicines darbo vietas. Todėl reikia tam pasiruošti ir mokytis naujų įgūdžių (Invega, 2018; Larsson & Teigland, 2020).
- Demografiniai pokyčiai. Senyvo amžiaus žmonių struktūra daro įtaką darbo rinkai. Taip susidaro galimybės ir iššūkiai sveikatos priežiūrai ir pensijoms. Tai reiškia, kad reikalingi daug darbuotojų, kurie patenkins gyventojų poreikius (Miežienė, Pocius ir Okunevičiūtė - Neverauskienė, 2019).
- Globalizacija. Pasaulyje vyksta prekių ir paslaugų mainai, todėl ji susijusi su tarptautine rinka. Svarbu mokėti ne tik gimtąją kalbą, bet ir kitas, dėl konkuravimo rinkoje (Gogola & Marszowski, 2020).

Mokymasis visą gyvenimą svarbus kriterijus pokyčiams rinkoje. Dėl informacinių technologijų plėtros turime mokytis naujų įgūdžių, jei norime konkuruoti tolimesnioje rinkoje. Šie įgūdžiai itin svarbūs:

1. Lankstumas ir komunikacija. Rinka greitai kinta. Svarbu pasiruošti mokytis naujų dalykų ir prisitaikyti prie tam tikrų, naujų situacijų ir tobulinti komunikacijos įgūdžius bei mokytis kalbų (Invega, 2018; Trelova, 2022).
2. Kūrybiškumas. Automatizacija ir robotizacija gali pakeisti tradicines darbo vietas. Kūrybiškumu galima sukurti naujas darbo vietas ir sritis. Tai vertinama savybė daugelyje kitų sričių (Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, 2017).
3. Socialiniai įgūdžiai. Labai svarbi visose profesijose. Apima konfliktų sprendimą, empatiją ar bendradarbiavimo sugebėjimus. Praktikuoti tai labai svarbu (Cleary, Michelle & Van, 2014; Trelova, 2022).
4. Specializacija. Žinojimas savo silpnybių ar stiprybių teigiamas bruožas, kurias galite taikyti tam tikroje srityje, kad pasiekti aukštą lygį (World economic forum, 2019).
5. Technologinės žinios. Svarbu žinoti ne tik kaip naudoti internetą ar kompiuterį, bet turėti žinių apie programavimą, elektroninę komunikaciją ar kitas susijusias sritis (Trelova, 2022; World economic forum, 2020).

1 pav. Darbo jėgos aktyvumo lygis ES šalyse 2021 m.

Šaltinis: Statistikos departamentas. (2022). Darbo rinka Lietuvoje. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/darbo-rinka-lietuvoje-2022/uzimtumas-nedarbas-ir-laisvos-darbo-vietos/uzimtumas>

Lietuvos darbo jėgos aktyvumo lygis aukštesnis už ES vidurkį. Darbo lygis kiekvienoje valstybėje palyginamai aukštas, tačiau kaskart tikrimąsi, kad jis kils. Kuo toliau, tuo labiau reikia aukštos kvalifikacijos darbuotojų, dėl naujų technologijų darbo rinkoje. Jau ir dabar technologijos pakeičia darbuotojus, todėl galimas ir žemesnis darbo jėgos aktyvumo lygis.

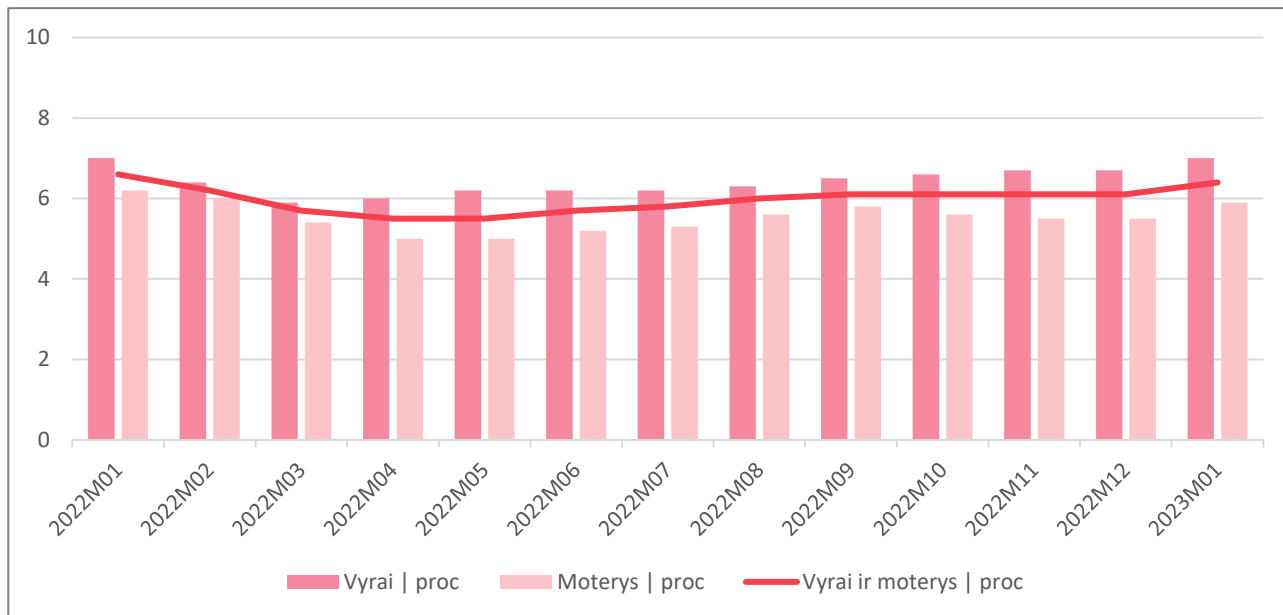
Apibendrinant galima teigti, kad rinka greitai kinta ir toliau kis, todėl svarbus savęs ugdymas ir ruošimasis jai. Svarbus įgūdžių tobulinimas, savo kvalifikacijos kėlimas. Gebėjimas suprasti daug naujų dalykų. Kiekvienas darbo rinkai pasiruošęs asmuo, joje toliau dalyvaus ir sėkmingai konkuruos dėl vietos joje. Kvalifikuoti darbuotojai ateityje darbo turės ir sėkmingai galės tęsti karjerą ir kilti karjeros laiptais.

COVID 19 poveikis darbo rinkai

Lietuvoje paskelbus karantiną, darbo rinka patyrė šoką, daugelis verslų buvo sustabdyti. Veiklos apribojimas sektoriuose užtruko keletą savaičių. Tai paveikė dirbančius paslaugų, turizmo ir kitose sektoriuose. Sumažėjęs darbo poreikis daugelis darbuotojų buvo atleisti. 2020 m. gegužės 11 d. bedarbių skaičius smarkiai išaugo. Vėliau bedarbių skaičius mažėjo, tai rodo, kad dauguma

asmenų atleisti prieš karantiną. Paskelbus karantiną Lietuvoje sparčiau augo moterų nedarbas. Mažėja darbo krūvis, užmokestis, prastėja darbo sąlygos. Daugelyje šalių buvo mokomos subsidijos, dalis prarastų pajamų padengti. COVID 19 metu, sumažėjo darbo pasiūla, dėl kurio išaugo nedarbas, trumpas darbo laikas. Užimtumo kokybės mažėjimas ir nesaugus užimtumo augimas. Neigiami darbo rinkos padariniai labiausiai paveikė jaunimą, vyresnio amžiaus asmenis, neįgaliuosius ir kiti (Brazienė, 2020).

2 pav. 2022 m. nedarbo lygis Lietuvoje COVID 19 metu

Šaltinis: Statistikos departamentas. (2022). COVID-19 statistika. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/covid19-statistika/covid19-itaka-darbo-rinkai/uzimtumas-ir-nedarbas>.

Nedarbo lygis smarkiai didėjo, kadangi tam darė įtaką COVID 19 padariniai. Gyventojai netekdavo savo darbo, dėl verslo neišgalėjimo išlaikyti darbuotojų, mažo pelno ir kitų dalykų. Verslai trumpina darbo laiką, keičia aptarnavimo kokybę. Verslai nebeišgali suteikti tam tikrų paslaugų ir netgi bankrutuoja. Karantinas ir COVID 19 smarkiai paveikė kiekvieno žmogaus ir verslų gyvenimą. Kiekviena tokia situacija moko, kad reikia viskam ruoštis iš anksto, kad bet kuri netikėta situacija, nepadarytų negrįžtamų padarinių.

Apibendrinant galima teigti, COVID 19 pandemija sukėlė sunkius padarinius, tokius kaip nedarbą, mažą žmonių aktyvumą, dėl žmonių saugojimosi nuo viruso. Dėl saugumo žmonės negalėjo dirbti, negalėjo palikti savo namų ir t. t. Pandemija paskatino darbuotojų mažėjimą, kadangi buvo atleidžiami, nes verslai neišgalėjo jų visų išlaikyti. Taip pat paskatino net verslų bankrotą ir išmokė, kad viską reikia planuoti, taip pat ir vertinti riziką kas gali būti ateityje.

Išvados

1. Darbo rinka tai sistema, kurioje vyrauja pirkimo ir pardavimo santykiai. Ši rinka turi savitų bruožų, kurios skiriasi nuo kitų rinkų. Darbo rinką apibūdina pasiūla ir paklausa. Kurios turi savo tam tikrus rodiklius ir veiksnius. Segmentacijos procesas taip pat skirstomas į dalis ir turi savo formas. Pagal kurias skiriami gyventojai, jų išsilavinimas, lytis, darbo pozicijos, darbo užmokestis ir visa kita. Po truputį segmentacijos yra atsisakoma, kadangi pasaulyje siekiama lygių teisių, diskriminacijos mažinimo. Todėl segmentacija yra kaip neigiamas dalykas, kuris parodo nelygybę tarp žmonių.

2. Darbo rinka sparčiai kinta, kurios kitimo įtakai daro daug veiksnių, tokie kaip žmonių skaičiaus augimas, žmonių pomėgiai ir norai, naujosios išrastos technologijos, demografiniai

procesai ir visa kita. Todėl žmonės turi ruoštis darbo rinkos pokyčiams, kad galėtų konkuruoti ir prisitaikyti rinkoje. Dažnas žmogus jau ruošiasi, gilina savo žinias, persikvalifikuoja. Sparčiai kintančios informacinės technologijos reikalauja žinių, todėl reikalingi darbuotojai su aukštom kvalifikacijom, kurie suprastų ir gebėtų pritaikyti savo žinias kintančioje darbo rinkoje.

3. Covid 19 darė įtaką dabarties ir ateities darbo rinkai. Karantino metu buvo apribotas tam tikras verslas. Daugelis negalėjo vykdyti savo verslo ar dirbti. Verslai gavo paramą, daugelis bankrutavo. Taip pat daugelis darbuotojų turėjo galimybes dirbti nuotoliniu būdu, dėl karantino situacijos. Todėl dėl šios pasekmės ir šiuo metu turime didesnes galimybes dirbti iš namų. Šis virusas įrodė, kad viskam reikia ruoštis, visada įvertinti riziką kas gali būti ateityje ir visada analizuoti pokyčius, kadangi bet kokia situacija gali būti staigi ir rezultatai negrįžtami, dėl kurių galima patirti didelių nuostolių ar tam tikrų neigiamų pasekmių.

Literatūra

1. Brazienė, R. (2020). *COVID 19 poveikis Lietuvos darbo rinkai: ar adekvatus socialinės politikos atsakas?* Prieiga per internetą: <https://manoteises.lt/straipsnis/covid-19-poveikis-lietuvos-darbo-rinkai-ar-adekvatus-socialines-politikos-atsakas/>
2. Cleary, J, Van N & Michelle. (2014). *Framework for Higher Education Labor Market Alignment: Lessons and Future Directions in the Development of Jobs---Driven Strategies. Working Paper.* Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=ED565469&site=ehost-live>
3. E-terminai tinklapis. (n.d). Darbo rinka. Prieiga per internetą: <https://e-terminai.lt/ekonomika/darbo-rinka>
4. Invega tinklapis. (2018). Pokyčiai ir iššūkiai ateities darbo rinkoje. Prieiga per internetą <https://invega.lt/naujienos/47/pokyciai-ir-issukiai-ateities-darbo-rinkoje:458>
5. Jakštienė, S. ir Beržinskienė, D. (2011). *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Darbo rinkos segmentų klasifikavimo modelis, 2 (22), 44–54.*
6. Keršienė, R. (n.d). Darbo rinka. Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/darbo-rinka/>
7. Larsson, A. & Teigland, R. (2020). *The Digital Transformation of Labor : Automation, the Gig Economy and Welfare.* Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e001mww&AN=2282156&site=ehost-live>
8. Lietuvos bankas. (2020). Darbo rinka. Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/lt/darbo-rinka>
9. Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija. (2017). Darbo rinkos robotizacija – būtina ruoštis spartiems pokyčiams. Prieiga per internetą <https://www.lpsk.lt/2017/07/21/darbo-rinkos-robotizacija-butina-ruostis-spartiems-pokyciams/>
10. Marszowski, R., & Gogola, K. (2020). Demographic changes and their impact on the labour market and education system. The result of a nationwide moderated discussion. *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization & Management, 148, 417-435.* Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=151708312&site=ehost-live>
11. Matiušaitytė, R. (2005). Darbo rinkos segmentavimas. *Tiltai, 2 (31), 15-23.*
12. Moskvina, J. ir Skučienė, D. (2008). Saugumas lanksčioje darbo rinkoje. Prieiga per internetą <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11808/1257-2394-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
13. Paulauskas, D. (2017). *Lyčių nelygybė darbo rinkoje.* Prieiga per internetą http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2017/04/Lyciu_nelygybe_darbo_rinkoje.pdf
14. Pocius, A., Miežienė, R. ir Okunevičiūtė-Neverauskienė L. (2019). Lietuvos socialinė raida. *Demografinių pokyčių įtaka darbo rinkai Lietuvos apskrityse, 8, 66-86.*
15. Statistikos departamentas. (2022). *COVID-19 statistika.* Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/covid19-statistika/covid19-itaka-darbo-rinkai/uzimtumas-ir-nedarbas>

16. Statistikos departamentas. (2022). *Darbo rinka Lietuvoje*. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/darbo-rinka-lietuvoje-2022/uzimtumas-nedarbas-ir-laisvos-darbo-vietos/uzimtumas>
17. Trelova, S. (2022). The labour market after the impact of industry 4.0 and the education question – current changes in the labour market. *Journal of Interdisciplinary Research*, 12 (1), 168-172. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=157862770&site=ehost-live>
18. Ūsaitė, J. (2022 m. liepos 20 d.). Segmentavimas. Prieiga per internetą <https://www.visasverslas.lt/portal/categories/12/1/0/1/article/9247/segmentavimas>
19. Verslo žinios. (2022 m. rugpjūčio 8 d.). Darbo rinkoje – svarbūs pakeitimai: tikimasi didesnės darbuotojų gerovės. Prieiga per internetą <https://www.vz.lt/lewbien/2022/08/08/darbo-rinkoje--svarbus-pakeitimai-tikimasi-didesnes-darbuotoju-geroves>.
20. World economic forum. (2019 m. sausio mėn.). *Strategies for the New Economy Skills as the Currency of the Labour Market*. Prieiga per internetą https://www3.weforum.org/docs/WEF_2019_Strategies_for_the_New_Economy_Skills.pdf
21. World economic forum. (2020). The Future of Jobs Report. Prieiga per internetą <https://es.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020/in-full/chapter-2-forecasts-for-labour-market-evolution-in-2020-2025/>
22. World economic forum. (2022). Digital skills: How businesses and policymakers can respond to future demand in the labour market. Prieiga per internetą <https://www.weforum.org/agenda/2022/11/digital-skills-labour-market-future/>
23. World economic forum. (2023). What happened in the global labour market in 2022? Prieiga per internetą <https://www.weforum.org/agenda/2023/01/labour-jobs-market-work/>

FUTURE CHANGES IN THE LABOR MARKET

Summary

Labour market changes have been influenced by COVID 19, but despite this, the labour market is still changing rapidly and so are needs, so the coming labour market changes are very important. Changes related to robotics, globalisation, automation, etc. It is therefore important to learn and update your knowledge. Each new field will require more and more skilled labour. Workers are forced to prepare and change their qualifications in order to keep their jobs, to adapt to new challenges and changes, and to receive higher salaries.

TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS LIETUVOJE 2020-2022

Ugnė Jankevičiūtė, Otilija Gruodytė
Mokslinio darbo vadovė: Olga Buckiūnienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Ivadas

Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) paprastai traktuojamos kaip svarbus ekonomikos augimo veiksnys (Tvaronavičienė & Kaziliūnas, 2017). Tai ir yra esminė Lietuvos ekonomikos augimo ir plėtros sudedamoji dalis. Per pastaruosius kelis dešimtmečius Lietuva pritraukia vis daugiau tiesioginių užsienio investicijų, o tai įtakoja šalies pramonės plėtrą, gerina infrastruktūrą, kuria naujas darbo vietas. Lietuva pastaraisiais metais tapo patrauklia vieta tiesioginėms užsienio investicijoms dėl strateginės padėties Baltijos regione, aukštos kvalifikacijos darbo jėgos, palankios verslo aplinkos. Šie veiksniai labai paveikė didelių tarptautinių organizacijų pritraukimą investuoti į šalį.

Straipsnio tikslas: Išanalizuoti tiesiogines užsienio investicijas Lietuvoje

Straipsnio uždaviniai:

1. Apibūdinti užsienio investicijas.
2. Pateikti tiesioginių užsienio investicijų pokyčius Lietuvoje.

Tiesioginių užsienio investicijų teoriniai pagrindai

Tarptautinio valiutos fondo (2016 m.) atliktas tyrimas parodė, kad tiesioginės užsienio investicijos gali padėti skatinti technologijų perdavimą, didinti našumą ir kurti darbo vietas. Be to, TUI gali prisidėti prie vietos pramonės plėtros ir pagerinti šalies įmonių konkurencingumą. Tai parodo, kad užsienio investicijos yra svarbus Lietuvos ekonomikos vystymosi veiksnys ir turėtų būti aktyviai skatinamas.

1 lentelė. Užsienio investicijų samprata.

Autorius	Užsienio investicijų samprata
Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, 1999.	Tarptautinių organizacijų, užsienio valstybių, fizinių ar juridinių asmenų investicijos Lietuvos Respublikoje.
Eurostat, n.d	Tai tarptautinių investicijų kategorija, kuri atspindi tikslą gauti ilgalaikį investuotojo susidomėjimą vienoje ekonomikoje kitoje šalyje gyvenančioje įmonėje.
Hill, 2000	Tai kai gali teigiamai prisidėti prie priimančiosios šalies ekonomikos, tiekdamas kapitalą, technologijas ir valdymo išteklius, kurių kitu atveju nebūtų galima gauti.
Paškevičius, n.d	Užsienio kapitalo įdėjiniai į šalies ekonomiką šioje šalyje esančiam turtui įsigyti siekiant gauti pajamų ar pelno.

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal Eurostat, n.d; Lietuvos Respublikos investicijų įstatymą, 1999; Hill, 2000; Paškevičius, n.d.

Apibendrinant galima teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos (TUI) tapo neatsiejama pasaulio ekonomikos dalimi, skatinančia ekonomikos augimą ir vystymąsi. Tai reiškia įmonės ar fizinio asmens investiciją užsienio šalyje, siekiant sukurti ilgalaikį interesą priimančiojoje šalyje.

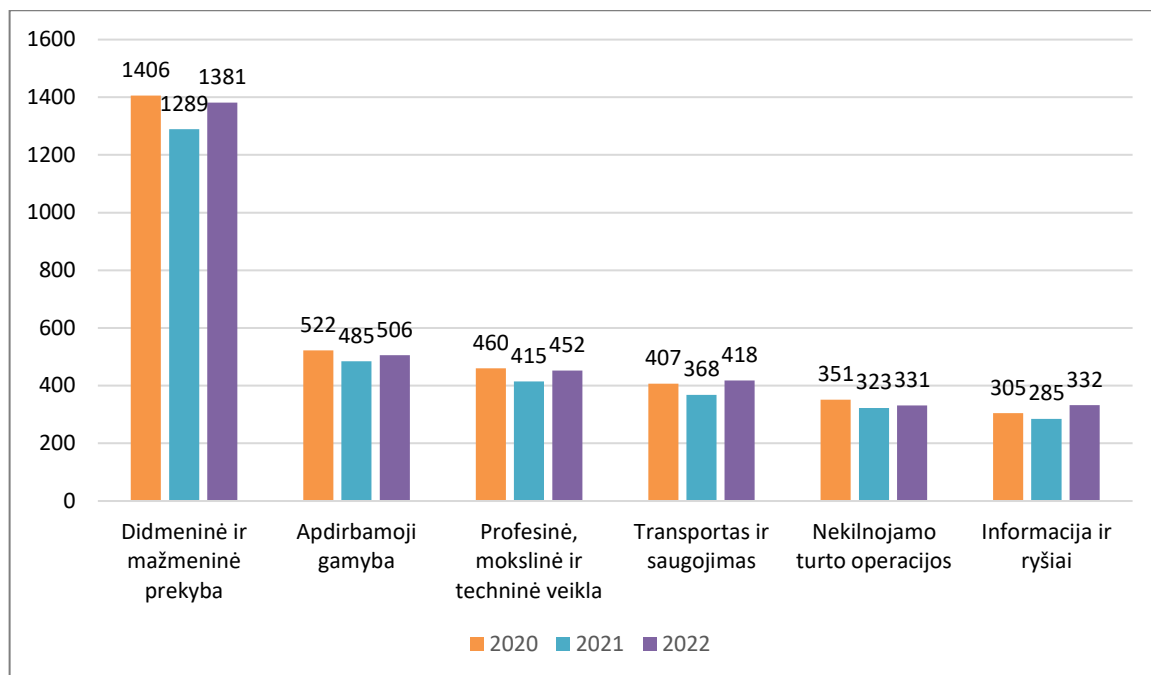
Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) yra svarbus pasaulio ekonomikos vystymosi aspektas. Tai apima tarptautinių korporacijų (MNC) investicijas užsienio valstybėse, darant didelį poveikį priimančiosios šalies ekonomikai. TUI yra labai svarbios besivystančioms šalims, nes jos palengvina technologijų, žinių ir valdymo patirties perdavimą, todėl didėja produktyvumas, darbo vietų kūrimas ir ekonomikos augimas. TUI vaidina gyvybiškai svarbų vaidmenį pasaulio ekonomikoje, skatina užimtumą, generuoja pajamas ir skatina tarptautinę prekybą. Pasaulio banko (2020 m.) duomenimis, 2019 m. TUI srautai į besivystančias šalis padidėjo 5 proc., o bendras įplaukų srautas siekė 745 mlrd. JAV dolerių TUI tapo svarbia pasaulinio vystymosi sudedamąja dalimi ir daro teigiamą poveikį priimančiosios šalies ekonomikos augimui ir vystymuisi. Vienas iš pagrindinių TUI privalumų yra technologijų perdavimas iš išsivysčiusių šalių į besivystančias šalis. TUI suteikia galimybę priimančiajai šaliai naudotis naujomis technologijomis, žiniomis ir valdymo patirtimi, todėl padidėja produktyvumas, konkurencingumas ir naujovės (Alfaro & Rodriguez-Clare, 2018). TUI taip pat gali paskatinti naujų pramonės šakų ir produktų plėtrą, gerinant priimančiosios šalies ekonominės plėtros perspektyvas. TUI taip pat sukuria įsidarbinimo galimybes priimančiojoje šalyje, todėl didėja vietos gyventojų pajamos ir auga pragyvenimo lygis (UNCTAD, 2019). Tarptautinės korporacijos, investuojančios į besivystančias šalis, dažnai kuria darbo galimybes, reikalaujančias aukštesnių įgūdžių ir siūlo didesnę atlyginimą nei vietinis vidurkis, taip pagerindamos priimančiosios šalies žmogiškojo kapitalo plėtrą. Be to, TUI skatina tarptautinę prekybą suteikdamos prieigą prie naujų rinkų ir didindamos priimančiosios šalies eksporto konkurencingumą. Tarptautinės korporacijos, investuojančios į besivystančias šalis, dažnai užsiima į eksportą orientuota veikla, prisidedamos prie priimančiosios šalies eksporto augimo (TVF, 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos vaidina svarbų vaidmenį šalių ekonomikos augimui ir vystymuisi. Tai palengvina technologijų, žinių ir valdymo patirties perdavimą, todėl didėja produktyvumas, darbo vietų kūrimas ir ekonomikos augimas. TUI taip pat stiprina tarptautinę prekybą ir sukuria užimtumo galimybes, todėl gerėja vietos gyventojų gyvenimo lygis. Todėl politika, skatinanti ir pritraukianti TUI, yra labai svarbi besivystančių šalių vystymuisi.

Tiesioginių užsienio investicijų pokyčiai Lietuvoje

Pastaraisiais metais Lietuvos TUI tendencijos buvo teigiamos, šaliai pritraukiant vis daugiau investicijų. Lietuvos banko duomenimis, 2019 m. TUI įplaukos pasiekė - 2,12 mlrd. Eur. Lietuvos TUI įplaukos, palyginti su kitomis regiono šalimis, buvo gana stabilios. Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) pastaraisiais metais buvo esminis Lietuvos ekonomikos augimo ir vystymosi variklis. Lietuvos banko duomenimis, 2020 metais šalis pritraukė 1,49 mlrd. Eur.

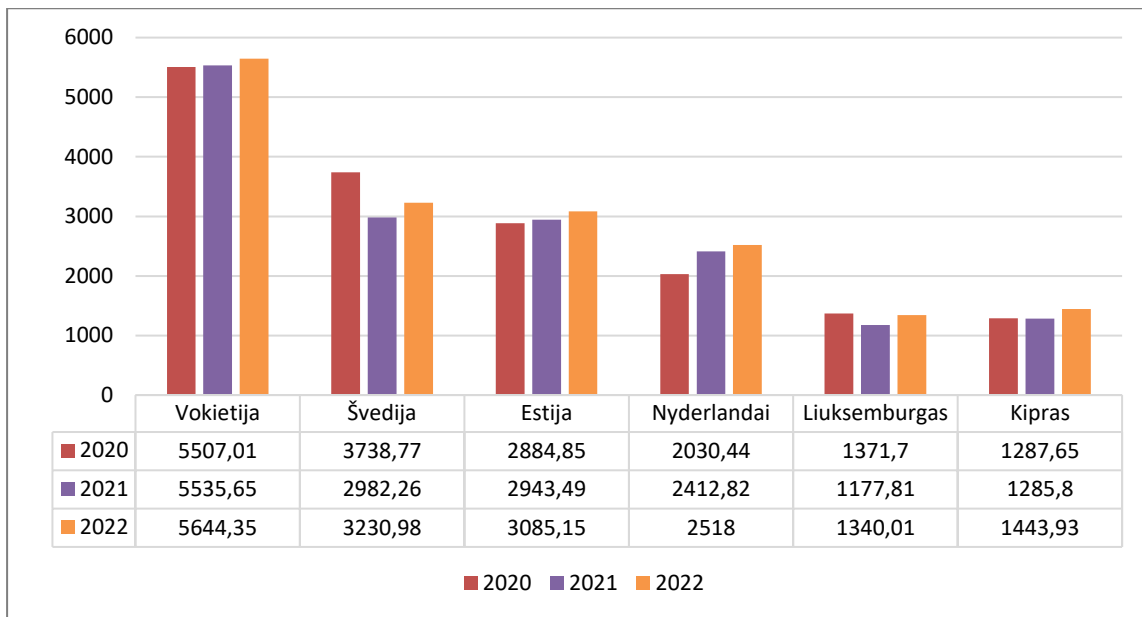
Tiesioginių užsienio investicijų srautas Lietuvoje 2022 m. ketvirtą ketvirtį sudarė 449,7 mln. Eur, tam turėjo įtakos reinvesticijų augimas. Ataskaitiniu laikotarpiu didėjo investicijos iš Jungtinės Karalystės (302,7 mln. Eur.), Švedijos (124,8 mln. Eur.) bei Latvijos (119,3 mln. Eur.) ES šalių tiesioginės investicijos sudarė 14,5 mlrd. Eur. tai yra 85,1 procentų visų investicijų. Pagal ekonomines veiklos rūšis ženkliai išsiskyrė finansinės ir draudimo veiklos bei investicijos į apdirbamąją gamybą. Žemiau paveiksle (žr. 1 pav.) pateiktos tiesioginio investavimo įmonės Lietuvoje laikotarpio pabaigoje.

1 pav. Tiesioginio užsienio investavimo įmonių pokytis pagal veiklos sritis, vnt.

Sudaryta autorių pagal rodiklių duomenų bazę. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-statistikos-metrastis/lsm-2019/ukis-ir-finansai/tiesiogines-uzsienio-investicijos>

Pirmame paveiksle pateiktos tiesioginio užsienio investavimo įmonės Lietuvoje pagal veiklos sritis. Daugiausia įmonių kūrėsi didmeninėje ir mažmeninėje prekybos srityje. 2020 m. įmonių skaičius siekė 1406 vnt., 2021 metais sumažėjo 8,32 proc. (117 vnt.), o 2022 m. padidėjo 92 įmonėmis, tai sudarė 7,14 proc. 2020 m. lyginant su 2022 m. įmonių skaičius sumažėjo 25 įmonėmis (1,78 proc.) Apdirbamojoje gamyboje 2020 m. įmonių skaičius siekė 522 vnt., tačiau 2021 m. sumažėjo 7,09 proc. (37 vnt.), 2022 m. padidėjo 21 įmone, (4,33 proc.). Per analizuojamą laikotarpį įmonių skaičius sumažėjo 16 vienetų (3,07 proc.). Profesinėje, mokslinėje ir techninėje veikloje 2020 m. užsienio įmonių buvo 460 vnt., sumažėjo 45 vnt. (9,78 proc.), o 2021 m. išaugo 36 vnt. (8,92 proc.). Per analizuojamą laikotarpį įmonių skaičius sumažėjo 8 įmonėmis (1,74 proc.). Transporto ir saugojimo ekonominėje veikloje 2020 m. iš viso buvo 407 įmonės, 2021 m. šis skaičius sumažėjo 9,58 proc. (39), tačiau 2022 metais išaugo 50 įmonių (13,59 proc.) ir per analizuojamą laikotarpį įmonių skaičius padidėjo 11 įmonių (2,7 proc.). Nekilnojamo turto įmonių Lietuvoje 2020 m. buvo 351, sumažėjo 7,98 proc. (28). Lyginant 2021 m. su 2022 m. – 2,48 proc. arba 8 įmonėmis. Per analizuojamą laikotarpį įmonių skaičius sumažėjo 20 įmonių, tai sudaro 5,7 proc., Informacijos ir ryšių veiklos įmonių 2020 m. buvo 305, sumažėjo iki 6,56 proc. (20), o 2022m. padidėjo 16,49 proc. (47), per analizuojamą laikotarpį įmonių skaičius išaugo 27 įmonėmis arba 5,7 proc. Visų ekonominių veiklų įmonių sumažėjo 2021 m., tai įtakoją antroji Covid-19 pandemija. Antrame paveiksle pateikti tiesioginių užsienio investicijų pokyčiai 2020-2022 m.

2 pav. Tiesioginių užsienio investicijų pokytis 2020-2022 metais mlrd. Eur.

Šaltinis sudarytas autorių pagal: Statistikos departamento duomenis. Prieiga per internetą:
<https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

Per visą analizuojamąjį laikotarpį iš užsienio šalių daugiausiai investavo Vokietija, Švedija, Estija, Nyderlandai, Liuksemburgas ir Kipras. Nuo 2020 m. Vokietijos investicijos augo 0,5 proc. (70 mlrd. Eur.), 2021 m. investicijos išaugo 0,51 proc. (28 mlrd. Eur.), o 2022 m. išaugo 1,97 proc. (109 mlrd. Eur.). Per analizuojamą laikotarpį Vokietijos investicijos išaugo 137 mlrd. Eur. (2,43 proc.). Švedija 2020 m. investavo 3738 mlrd. Eur., 2021 m. investicijos smuko 13,59 proc., (756 mlrd. Eur.), o 2022 m. išaugo 8,32 proc. (248 mlrd. Eur.). Per analizuojamą laikotarpį investicijos sumažėjo 13,59 proc. (508 mlrd. Eur.). Estijos investicijos kasmet augo. 2020 m. buvo investuota 2884 mlrd. Eurų, 2021 m. investicijos išaugo 2,05 proc. (59 mlrd. Eur.), o 2022 išaugo 4,83 proc. (142 mlrd. Eur.). Per analizuojamą laikotarpį investicijos išaugo 201 mlrd. eurų (6,97 proc.) Nyderlandai 2020 m. investavo 2030 mlrd. Eur, 2021 metais investicijos didėjo 18,82 proc. (382 mlrd. Eur), o 2022 m. padidėjo 4,39 proc. (106 mlrd. Eur.). Per analizuojamą laikotarpį investicijos iš Nyderlandų išaugo 19,38 proc. (488 mlrd. Eur.) Liuksemburgas 2020 m. investavo 1371 mlrd. eurų, 2021 m. investicijos sumažėjo 14,15 proc. (194 mlrd. Eur), tačiau 2022 m. pakilo 13,85 proc. (163 mlrd. Eur.). Per analizuojamą laikotarpį įmonių skaičius sumažėjo 2,26 proc. (31 mlrd. Eur.) Kipras 2020 m. investavo 1287 mlrd. Eur, o 2021 m. 2 mlrd. daugiau (0,51 proc.). 2022 investavo 12,3 proc. (158 mlrd. Eur). Analizuojamu laikotarpiu Kipro investicijos išaugo 12,12 proc. (156 mlrd. Eur). Užsienio šalių investicijų augimą įtakojo reinvesticijos, užsienio filialų įplaukos, kitas finansinis turtas ir įsipareigojimai.

Apibendrinant galima teigti, kad investicijos iš užsienio šalių, Lietuvoje, didina bendro vidaus produkto augimą, skatina mokslinę-techninę pažangą. Tiesioginės užsienio investicijos analizuojamu laikotarpiu didėjo. Daugiausia buvo investicijų iš Vokietijos, Švedijos, Estijos, Nyderlandų, Liuksemburgo, Kipro. Daugiausia investicijų buvo skirta didmeninei ir mažmeninei prekybai (36,64 proc. bei apdirbamajai gamybai).

Išvados

1. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje yra žingsnis didesnio pažangumo link, postūmis plėstis verslams, didinti kapitalą bei ekonominį augimą, kurti naujas darbo vietas. Užsienio investicijos Lietuvoje stipriną tarptautinę prekybą, užsienio šalių investicijas Lietuvoje, taip

gerindamos gyventojų pragyvenimo lygį. Tiesioginių užsienio investicijų dėka gerėja pragyvenimo lygis, auga ekonomika bei vystosi verslai.

2. Kiekviena šalis skatindama savo šalies ekonomiką, nori pritraukti užsienio investuotojų iš kitų šalių. Daugiausia buvo investuota į didmeninę ir mažmeninę prekybą. Per analizuojamą laikotarpį įmonių skaičius sumažėjo 25 įmonėmis (1,78 proc.). Tai įtakojo išaugusi infliacija. Taip pat buvo investuojama į apdirbamąją gamybą, per analizuojamą laikotarpį įmonių skaičius sumažėjo 16 vienetų (3,07 proc.). Tai įtakojo įmonių turimas įstatinis kapitalas, reinvesticijos, užsienio investuotojui suteiktos garantijos, paskolos. Daugiausia investavusios šalys buvo Vokietija, Švedija, Estija, Nyderlandai, Liuksemburgas bei Kipras. Vokietija per analizuojamą laikotarpį Vokietijos investicijos išaugo 137 mlrd. Eur (2,43 proc.), o antra daugiausiai investavusi šalis Švedija per analizuojamą laikotarpį investicijos sumažėjo 13,59 proc. (508 mlrd. Eur).

Literatūra

1. Alfaro, L., & Rodriguez-Clare, A. (2018). *Multinationals, industrial policy, and economic development in host countries*. Journal of Economic Literature (p. 427-463).
2. Eurostato duomenų bazė. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/economic-globalisation/globalisation-in-business-statistics/foreign-direct-investments>
3. Hill, C. (2000): *International Business - Competing in the Global Marketplace*. University of Washington: Irwin McGraw-Hill.
4. IMF. (2020). Foreign Direct Investment (FDI) Statistics. Prieiga per internetą: <https://data.imf.org/?sk=4C514D48-B6BA-49ED-8AB9-52B0C1A0179B>
5. Lietuvos bankas. N. d. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/>
6. Lietuvos bankas. N.d. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/>
7. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas (1999) Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAP/TAIS.79645/>
8. Oficialios statistikos departamentas. N. d. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/>
9. Paškevičius, A. (N.d.) Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/uzsienio-investicijos/>
10. Samuolis G. Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos tobulinimas: daktaro disertacijos santrauka: Socialiniai mokslai, Vadyba ir administravimas. Vilnius: Technika, 2002.
11. Tvaronavičienė, M., & Kaziliūnas, A. (2017). *The impact of foreign direct investment on the Lithuanian economy*. Journal of Business Economics and Management, 18(3), 359-374.
12. UNCTAD. (2019). World Investment Report 2019. Prieiga per internetą: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf
13. World Bank. (2020). World Development Indicators. Prieiga per internetą: <https://data.worldbank.org/products/wdi>.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN LITHUANIA

Summary

It is widely agreed that foreign direct investment is the key factors for the development of economy as it encourages deeper integration into global markets, establishes stronger economic ties with trading partners, increases productivity, knowledge and management experience. Every country wants to attract investors so they can boost the level of economy, create employment opportunities, increase the standard of living of the local population. From 2020 to the 2022 year, foreign direct investment in Lithuania is increasing, most of the investments come from Germany, Sweden and Estonia, and most of them invest in financial and insurance activities.

GLOBALIZACIJOS POVEIKIO ANALIZĖ ENERGETIKOS SEKTORIUJE

Nedas Skorpus

Mokslinė vadovė – doc. dr. Aušra Liučvaitienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Išvadas

Globalizacija vienas svarbiausių procesų, kurios efektas veikia globaliai. Nors apie globalizaciją yra žinoma jau ilgą laiką, ji nėra visiškai suprasta. Tačiau svarbu ją suprasti, nes globalizacija daro įtaką, šalims ir jų įvairiems sektoriams. Lietuvos energetikos sektoriui globalizacija daro įtaką, nes šalis savo energiją gauna iš kitų aplinkinių šalių. Globalizacijos įtakos priežastis yra nes, tai yra patogiau, pigiau ar tiesiog šalis nėra pajėgi pati pakankinamai pagaminti energijos, kad galėtų pati savęs išlaikyti. Kadangi šalis savo energijos nekuria, tai globalizacijos dėka šią problemą ji gali išspręsti gaunant energiją iš kitų aplinkinių šalių.

Straipsnio tikslas – išanalizavus globalizacijos teorinius principus, išnagrinėti poveikį energijos sektoriui, numatant sektoriaus plėtros galimybes.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išanalizuoti globalizacijos teorinius principus;
2. Nustatyti globalizacijos poveikį energetikos sektoriaus;
3. Pateikti galimas sektoriaus plėtros tendencijas.

Raktiniai žodžiai: Globalizacija, energetikos sektorius.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, statistinių duomenų analizė, grafinis duomenų atvaizdavimas ir kitų informacijos šaltinių analizė.

Globalizacijos poveikio analizės teorinis pagrindimas

Globalizacija, tai yra terminas apibūdinantis procesą, kuris panaikino barjerus tarp šalių. Tie barjerai yra produkcijos importo ir eksporto, ekonomikos, politikos, technologijų taip pat ir socialiniai. Dėl barjerų panaikinimų atsirado pasaulinė rinka, kurioje galima pirkti ar parduoti produktus ir tada importuoti ar eksportuoti juos iš ar į kitas šalis. Tačiau globalizacija, turi savo teigiamų ir neigiamų efektų. Įmonės, kurios savo šalies rinkoje buvo didžiausios, pasaulio rinkoje turi konkuruoti su šalimis iš kitų šalių ir įmonei iš mažesnės šalies gali kilti sunkumų varžantis su įmonėmis iš didesnių šalių, bet kartu tai skatina konkurenciją ir verčia įmones išsiskirti nuo savo konkurentų. Bet globalizacijos dėka įmonės taip pat gali bendradarbiauti su įmonėmis iš kitų šalių ir taip darant gali sutaupyti pinigų ir net laiko.

Nors globalizacija yra tiriama jau daugelį metų, todėl daugelis mokslininkų turi savo skirtingas teorijas apie ją, bet matematikas Ralph E. Gomory ir ekonomistas Harold T. Shapiro mano, kad galima teigti jog jos pradžia yra bent jau 1980-iais metais, JAV. Tuometinė JAV neturėjo stiprios gamybos, bet tuometinė Japonija turėjo, ko JAV reikėjo. Dėl sumažintos transportavimo kainų ir tarifų, mokesčio už importavimą, Japonija pasinaudojo tuo ir pradėjo bendradarbiauti su JAV. Abi šalys uždirbo ir vėliau kitos šalys prisidėjo, kai kurios pradėjo daryti, kaip JAV ir irgi importuoti prekes ar paslaugas iš kitų šalių (Gomory, R. E. ir Shapiro, H. T., 2003). Būtent ta idėja, kad iš artimų šalių galima nusipirkti produktus, kad sutaupyti savo laiką ir išteklius, ir leido globalizacijai atsirasti, plėstis ir egzistuoti iki šių laikų.

Globalizacijos įvertinimas yra sudėtingas procesas, nes nėra vieno tikslo ir teisingo vertinimo metodo. Atliekant globalizacijos vertinimą dažniausiai naudojami yra „Kearney globalizacijos indeksas“ ir „Dreher (KOF) globalizacijos indeksas“. Šie indeksai padalina globalizaciją į kelias dalis ir tada skaičiais įvertina jos stiprumą. Kearney globalizacijos indeksas globalizaciją išskaido į keturias

dalį ir jas suskaido į dar mažesnes dalis, kurias galima įvertinti, nes kiekviena dalis turi savo „svorį“, kurį apibūdina skaičiais. Šios dalys yra: Ekonomikos integracija, asmeniniai kontaktai, technologijos ir politinė integracija. Ekonomikos integracija yra įvertinama iki 7 balų, o asmeniniai kontaktai, technologijos ir politinė integracija kiekvienas įvytinamas iki 3 balų. Indekso pirma dalis, „Ekonomikos integracija“, įvertina ar šalis ekonomiškai benudariauja su kitomis šalimis, tai yra ar vyksta mainai, pirkimai ir ar turi investuotojų iš kitų šalių. Antroji indekso dalis – „Asmeniniai kontaktai“, įvertina šalies turizmą, tarptautinius telefono pokalbius. Trečioji dalis „Technologijos“, įvertina interneto naudojimą pasiekti informacijai iš kitų šalių. Ketvirtoji dalis „Politinė integracija“, skaičiuoja kiek užsienio ambasadų ir tarptautinių įmonių šalyje, taip pat šalies dalyvavimą JT saugumo tarnybos misijose. Sudarant šį indeksą buvo naudojami 72 šalių duomenys. Dreher (KOF) globalizacijos indeksas yra panašus, tačiau turi tik tris dalis, bet tos dalys yra detaliau išskaidomos. Šį indeksą matuoja procentais ir jam kurti buvo panaudoti 199 šalių duomenys. Indeksas skirstomas į šias dalis: Ekonomikos globalizaciją, Socialinę globalizaciją ir Politinę globalizaciją. Socialinė globalizacija, šiame indekse yra Kearney indekso „Asmeninių kontaktų“ dalis ir „Technologijų“ dalis sujungtos į vieną. (Pakarskienė, I. ir Susienė, R., 2011). Kadangi KOF indeksas yra detalesnis ir tikslesnis, nes kuriant jį buvo naudojama daugiau šalių duomenų, jis yra dažniau naudojamas norint įvertinti globalizacijos lygį. Abu indeksai yra labai panašūs ir turi PEST analizės detalių. PEST analizė yra naudojama analizuojant įmonės išorinius veiksnius, pagal politinius, ekonominius, socialinius ir technologinius veiksnius. Šie indeksai taip pat naudoja šiuos veiksnius vertinant globalizacijos lygį šalyje.

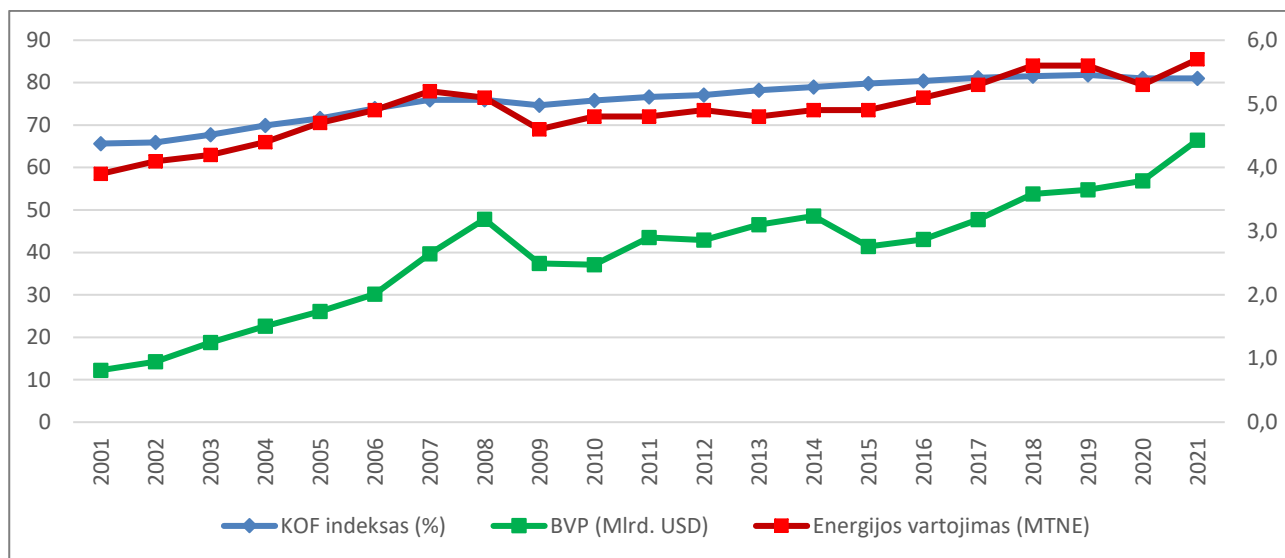
Globalizacija yra sudėtingas procesas aprašyti, nors daugelis gali teigti jog ji yra suprantama, bet visiems sutikti su vienu tikslu atsakymu yra sunku. Tačiau visi gali sutikti jog globalizacijos dėka bendradarbiavimas tarp šalių tapo daug lengvesnis ir tai leidžia vystyti šalių ekonomikoms. Būtent dėka bendradarbiavimo tarp JAV ir Japonijos globalizacija pradėjo savo efektą. Nors globalizacija palengvina daugelį dalykų, ji turi ir neigiamų efektų, nes mažesnėms įmonėms sunkiau konkuruoti su tarptautinėmis įmonėmis. Bet globalizacija ne visur yra lygi, todėl naudojant tinkamus indeksus galima įvertinti jos stiprumą šalyje. Būdų, kaip įvertinti ją yra daug įvairių indeksų ir analizių, bet tikslų atsakymų yra sunku gauti, nes viskas yra paremta tik teorija.

Globalizacijos poveikio analizės energetikos sektoriuje vertinimo metodai

Norint įvykdyti tyrimą teisingai reikia parengti tinkamą vertinimo metodologiją. Norint išsiaiškinti globalizacijos poveikį Lietuvos energetikos sektoriui pirma reikia išsiaiškinti globalizacijos lygį šalyje, bendrą vidaus produktą (toliau BVP) ir energijos vartojimą šalyje. BVP yra vienas iš ekonominių rodiklių, kuris rodo šalies ekonomikos išsivystymo lygį. Vienas iš patogiausių vertinimo metodų, kuris bus naudojamas įvertinti ir ištirti globalizaciją yra KOF indeksas, kuris turi panašumų į PEST analizę, nes taip pat tiria politinės, ekonominės, socialinės ir technologinės aplinkos įtaką pasirinktam reiškiniui, bet ją taip pat galima panaudoti, atvirkščiai ir įvertinti reiškinio įtaką šioms sritims. Šis indeksas būtų priskiriamas kiekybiniam metodui, tačiau norint gauti tinkamus skaičius indeksui reikia atlikti analizę panašią į kokybinio tyrimo. sektoriui Šveicarijos mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos universitetas „ETH Zurich“ kiekvienais metais naudojant KOF indeksą įvertina 199 šalis. Ir 2021 metais Lietuvos indeksas yra 81 ir ji yra 25 vietoje lyginant su kitomis tame sąraše esančiomis šalimis (ETH Zurich, 2022). Taip pat 2011 Kauno Technologijų universiteto darbuotojos doc. dr. Irena Perkarskienė ir doc. dr. Rozita Susienė atliko tyrimą, kur naudojant KOF indeksą įvertino 2007 metų globalizaciją Baltijos šalyse ir jų rezultatas Lietuvai, buvo 75-76, kas sutampa su „ETH Zurich“ rezultatais tiems metams.

Pagal indekso vertiną Lietuvą yra 25 vietoje, kas rodo, kad globalizacija šaliai turi įtaką. Naudojant KOF indeksą, buvo atliktas tyrimas, kuris parodė, kad globalizacijos augimas yra susijęs su energijos naudojimo augimu. Buhari Dogan ir Osman Deger tyrė kaip globalizacijos ir ekonomikos

augimas veikia energijos naudojimą Brazilijoje, Rusijoje, Indijoje ir Kinijoje (toliau BRIK). Naudojant KOF indeksą, BVP ir kitus duomenis, jie rado koreliaciją tarp globalizacijos, ekonomikos ir energijos naudojimo. Jie atrado, kad kai šalyje didėja globalizacija, didėja ekonomika, o dėl to didėja ir energijos naudojimas. Kai ekonomika šalyje pakyla 1%, energijos naudojimas pakyla 0,81%, kai globalizacija pakyla 1%, tai energijos naudojimas pakyla 0,06%. Žinant, kad globalizacija kiekvienais metais auga, teoriškai tada Lietuvoje turi augti BVP ir energijos vartojimas (Dogan, B. ir Deger, O., 2016).

1 pav. KOF indekso, BVP, energijos vartojimo dinamika Lietuvoje (Procentai, Doleriai ir naftos ekvivalentas)

Pagal grafike pateiktus duomenis, kurie yra nuo 2001 iki 2021 metų, galima matyti, kad KOF indeksas rodo globalizacijos lygio kylimą. Lietuvos BVP ir energijos vartojimas turi panašias kilimo ir kritimo tendencijas, kas parodo, kad jos tarpusavį susijusios. Prieš tai minėtose BRIK šalyse yra panašios KOF indekso, BVP ir energijos vartojimo tendencijos. Tai parodo, kad globalizacijos augimas šalyje skatina ekonomikos augimą, o ekonomiką kartu keičia ir energijos vartojimą Lietuvoje.

Taip pat Lietuva dalį savo reikalingos energijos gauna iš importo. Lietuva turi savo hidroelektrines ir vėjo malūnų, todėl galia pati gaminti elektros energiją, tačiau to neužtenka visai šaliai. Kadangi neužtenka savos energijos ji yra importuojama. Elektra importuojama iš Švedijos, Lenkijos ir Latvijos. Tačiau Lietuva siekia savo energijos sektorių tobulinti naudojant žalią energiją, kuri leis Lietuvai pirkti mažiau elektros iš užsienio šalių. Dujos yra gaunamos dujotiekio „Balticconnector“ dėka, kuris sujungia Lietuvą, Latviją, Estiją ir Suomiją, taip pat gamtinės dujos yra atplukdomos į Klaipėdos dujų terminalą iš tolesnių šalių, kaip JAV (Lietuvos energetikos ministerija, 2022). Nafta yra perkama iš daugelio šalių, kaip: Kazachstanas, Saudo Arabija, Suomija, Latvija ir Lenkija (OEC, n.d.). Iki 2022 metų didžiausias Lietuvos energetikos didžiausia partnerė iš, kurios buvo perkamos visos minėtos energijų rūšys buvo Rusija, bet dėl įvykusio karo, dėl to įvykusių sankcijų ir noro nepadėti tokiai šaliai, teko atsisakyti visų šių paslaugų ir ieškoti kitų partnerių. Dėl globalizacijos efekto, importo ir eksporto procesas yra lengvesnis, nei jis būdavo, tai bendradarbiavimas su kitomis šalimis nėra problematiškas. Todėl ne tik Lietuva, bet ir kitos šalys neturi pačios gaminti energijos, bet tiesiog gali ją nusipirkti ir importuoti. KOF indekso ekonomikos skyriuje yra įvertinama prekyba prekėmis, prekyba paslaugomis ir prekybos partnerių diversifikacija. Lietuva turi pakankamai aukštą reitingą indekse ir dėl energetikos galima matyti kodėl. Tarptautinė energetikos prekyba, Lietuvoje vyksta stipriai, nes didelė dalis energijos yra importuojama ir skirtingos energijos importuojamos iš skirtingų šalių.

Apibendrinant, galima teigti jog, globalizacija Lietuvoje turi daug įtakos šalies ekonomikai ir įvairiems jos sektoriams, tačiau energetikos yra tiesiogiai susijęs su šalies ekonomika. Dėl atliktų tyrimų, matoma, kad šalies globalizacijos lygis, BVP ir energijos vartojimas turi koreliaciją. Globalizacijos augimas, skatina ekonomikos augimą, o tai verčia energijos vartojimo didėjimą. Lietuva neturi pakankamai žaliavų ir iškasenų, kad galėtų pati išlaikyti savo energetiką, tačiau globalizacijos dėka, ji turi galimybę bendradarbiauti su daugeliu Europos ir kitų žemynų šalimis, kurios gali parduoti jai tiek naftos, tiek gamtinių dujų. Turint galimybę bendradarbiauti su beveik ,bet kuria šalimi, šalis visada rinksis, jai patogiausius variantus, tačiau iškilus problemai su viena šalimi, tai nesukelia milžiniškos problemos, nes visada galima pasirinkti kitą šalį su kuria užsiimti prekybą.

Energetikos sektoriaus plėtros galimybės

Energetikos sektorius, kaip ir daugelis kitų sektorių visada bando tobulėti ir siekti naujovių. Vienas iš dalykų, kuris yra aktualus ne tik sektoriui, bet ir daugeliui įmonių yra jų tvarumas. Daugelis įmonių bando tapti tvaresnėmis ir tai darant tapti socialiai atsakingos, tai yra sumažinti arba išvis panaikinti kenkimą aplinkai. Energetikos sektorius ties tuo nesiskiria ir irgi bando sumažinti kenkimą aplinkai ir visai planetai. Kadangi energijai gaminti procesas nėra pats švariausias, tai šalys tarpusavyje vis ieško alternatyvių švarių būdų naudoti ir išgauti energiją, kas leidžia šiam sektoriui plėstis.

Vienas iš didžiausių energetikos sektoriaus tikslų yra mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro ir siekti, kad būtų naudojama švari ir atsinaujinanti energija. Nors visiškai atsisakyti iškastinio kuro yra sunku, bet palaiptu jis yra mažinamas ir bandoma naudojamą kurą naudoti kuo labiau efektyviai. Lietuvos energetikos planas yra turėti kuo daugiau žalios energijos, todėl yra planuojama statyti daugiau vėjų jėgainių. Viena didesnių vėjo jėgainių Lietuvoje yra jūroje pastatyti vėjo malūnai ir yra planuojama jų pastatyti daugiau, taip pat nevisuose Lietuvos regionuose yra vėjo jėgainių ir planuojama regionuose, kuriose vėjo jėgainės yra mažos ar išvis nėra pastatyti jų. Tokie panašūs planai yra ir su saulės energija. Siekiant įgyvendinti šiuos projektus visas sektorius tikisi pasiekti energetinę nepriklausomybę, kad būtų sumažintas energijos pirkimas iš kitų šalių. Dėl atlikto tyrimo žinoma, kad energetikos sektorius ir Lietuvos BVP turi koreliaciją, todėl pokyčiai energetikos sektoriuje turės įtaką ekonomikai. Lietuvos rugpjūčio mėnesių vidutinė kaina 2019—2021 m. laikotarpiu siekė apie 59,87 Eur/MWh, tačiau dėl esamų geopolitinių situacijų, 2022 m. rugpjūčio mėnesio elektros kaina pasiekė 480,39 Eur/MWh ([Regula, 2022](#)). Tai žinoma, turėjo įtakos Lietuvos ekonomikai, nes tai privertė šalį praleisti didesnį kiekį pinigų elektros importui, nei praeitais metais. Tačiau norint sumažinti išlaidas, buvo importuojamas mažesnes elektros kiekis, dėl to kilo kainos namų ūkio vartojimui, taip pat ir gamybai. Dėl esamos geopolitinės situacijos, Lietuva siekia didinti savo gamina elektros kiekį naudojant atsinaujinančią energiją, nes tai leistų sumažinti lėšų išleidimą elektros importui. Ši situacija parodė, kad Lietuvos energetikos sektorius nėra pasiekęs energetinės priklausomybės, kuri leistų išvengti didelių pokyčių energetikos rinkoje.

Lietuvos energetikos sektorius siekia tobulėti. Pagrindiniai sektoriaus tikslai yra žalia energija ir energetinė nepriklausomybė. Sektorius bando plėsti su žalia energija ir siekti, kad šalis turėtų jos pakankamai ir nereikėtų dideliais kiekiais pirkti iš kitų šalių. Tai leistų sutaupyti didelį kiekį pinigų, kurie būtų investuojami į kitas svarbias sritis stiprinti šalį. Nes geopolitinė situaciją rodo, kad Lietuvoje nėra energetiškai nepriklausoma, nuo energetikos rinkos ir jei įvyktų pokyčiai rinkoje, Lietuva turės nesklandumų su energija.

Išvados

1. Globalizacija yra procesas, kurio dėka šalys, įmonės ir asmenys gali bendradarbiauti su kitomis šalimis, importuoti ir eksportuoti produktus, gauti paslaugas ir dirbti tarptautinėse įmonėse. Tačiau dėl globalizacijos pradžios daugelis tyrėjų nesutarę, bet vienas iš pirmųjų ir svarbių įvykių yra JAV ir Japonijos bendradarbiavimas, kad būtų galima importuoti japonišką produkciją į JAV, norint sutaupyti ir uždirbti iš to proceso, kas paskatino ir kitas šalis sekti paskui. Tačiau nevisas šalis globalizacija veikia lygiai ir norint, tai įvertinti yra naudojamas „Kearney globalizacijos indeksas“ arba „Dreher (KOF) globalizacijos indeksas“.

2. Atliktame tyrime, galima matyti, kad globalizacijos augimas Lietuvoje turi įtaką šalies ekonomikai ir energijos vartojimui. Naudojant KOF indeksą galima įvertinti Lietuvos globalizaciją ir tai parodė, kad ji kiekvienais metais auga. Jos augimas skatini ir ekonomikos augimą, kas verčia didėti energijos vartojimą. Kadangi didelę dalį savo energijos Lietuva importuoja, tai geopolitiniai įvykiai, kurie paveikia energetikos rinką, dalį įtaką šalies ekonomikai.

3. Energetikos sektoriaus plėtra yra svarbi, nes XXI a. yra galimybės energiją gamintis patiems. Dėka vėjo ir saulės energijos, Lietuva gali gaminti savo energiją, nors tos energijos visai šaliai gali neužtekti, tai leist sumažinti išlaidas jas perkant iš kitų, nes pakilus energijos kainoms rinkoje, tai padidina išlaidas jas perkant. Taip pat, siekiant žalios energijos bus sumažinama žala aplinkai ir energetikos sektoriaus mažina iškastinio kuro naudojimą, kas irgi padeda aplinkos saugojimui.

Literatūra

1. Dogan, B. ir Deger, O. (2016). How Globalization and Economic Growth Affect Energy Consumption: Panel Data Analysis in the Sample of Brazil, Russia, India, China Countries. *International Journal of Energy Economics and Policy*. Prieiga per internetą <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/361684>
2. ETH Zurich. (2022). KOF Globalisation Index. Prieiga per internetą <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
3. Eurostat. (2022). Final energy consumption. Prieiga per internetą https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_11/default/table?lang=en
4. Gomory, R. E. ir Shapiro, H. T. (2003). Causes and effects. *Issues in Science & Technology. Globalization*. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=10308585&site=ehost-live>
5. https://www.researchgate.net/publication/228429454_An_Assessment_of_the_Level_of_Globalization_in_the_Baltic_States
6. Lietuvos energetikos ministerija. (2021). Sektoriaus strategija. Prieiga per internetą <https://enmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-3/elektra/sektoriaus-strategija-3>
7. Lietuvos energetikos ministerija. (2022). No more Russian oil, gas and electricity imports in Lithuania from Sunday. Prieiga per internetą <https://enmin.lrv.lt/en/news/no-more-russian-oil-gas-and-electricity-imports-in-lithuania-from-sunday>
8. OEC. (n.d.). Refined petroleum in Lithuania. Prieiga per internetą <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/refined-petroleum/reporter/ltu>
9. Pakarskienė, I. ir Susienė, R. (2011). An assesment of Level of Globalization in the Baltic States. *Inžinerinė Ekonomika-Engineering Economics*, 22(1), 58-68. Kaunas: Kauno technologijos Universitetas. Prieiga per internetą:
10. [Regula. \(2022\). 2022 m. Rugpjūčio mėn. didmeninių elektros energijos kainų palyginimas. Prieiga per internetą https://www.regula.lt/Puslapiai/naujienos/2022-metai/2022-09-19/2022-m-rugpjucio-men-didmeniniu-elektros-energijos-kainu-palyginimas.aspx](https://www.regula.lt/Puslapiai/naujienos/2022-metai/2022-09-19/2022-m-rugpjucio-men-didmeniniu-elektros-energijos-kainu-palyginimas.aspx)

12. The world bank. (n.d.). GDP (current US\$) – Lithuania. Prieiga per internetą <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2021&locations=LT&start=1995&view=chart&year=1995>

ANALYSIS OF THE IMPACT OF GLOBALIZATION IN THE ENERGY SECTOR

Summary

Globalization has serious effects on the world. It is a complicated process that allowed the world to be more open for everyone. Countries, companies and even people have the ability to work with others all over the world and get products and services. Where and when globalization started is not something everyone agrees but one moment that was an important factor was USA allowed Japan to import goods because that was cheaper than making those goods and a lot of other countries started to do similar things. Even though globalization is a worldwide phenomenon not every country is impacted the same so there are „Kearney globalization index” and „Dreher (KOF) globalization index”. Using these indexes Lithuania is evaluated to be 25 most impacted country in the world and you can see by looking at Lithuania’s energy sector because majority of the country’s energy is imported from other countries around the world. There are plans to make Lithuania’s energy sector more self-sufficient by using renewable energy like wind and solar because that will lower the cost of buying energy from other countries. Globalization allowed Lithuania to buy energy so that it could work on becoming self-sufficient later.

COVID–19 POVEIKIO TURIZMO SEKTORIUI ANALIZĖ

Evelina Drozdova ir Viktorija Kiškeľ

Mokslinė vadovė – doc. dr. Aušra Liučvaitienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Ivadas

Šiuolaikinis turizmas vadinamas XX a. fenomenu, o šis šimtmetis turi visas galimybes tapti turizmo šimtmečiu. Turizmo sektoriuje dalyvauja daugiau nei 150 šalių iš 195 valstybių. Pastaraisiais dešimtmečiais pasaulinis turizmas nuolat auga. Pasaulinės turizmo organizacijos (UNWTO) skaičiavimais, iki 2030 m. po pasaulį keliaus 1,36 mlrd. turistų. Kitaip tariant, kas penktas planetos gyventojas leis į turistines keliones. Pasaulyje turizmas sudaro apie 10 % BVP ir daugiau kaip 6 % pasaulio eksporto.

2020 metais paskelbus COVID–19 pandemiją buvo uždarytos valstybių sienos, sustabdytas oro ir geležinkelių eismas, o daugelyje miestų įvestas visuotinės izoliacijos režimas. Daugelyje miestų buvo įvestas visuotinės saviizoliacijos režimas. Verta pažymėti, kad žmonija jau ne pirmą kartą susiduria su pandemija ir kad anksčiau kovos su ja priemonės buvo virusai buvo daug mažesni.

Straipsnio tikslas – išnagrinėjus Covid–19 poveikį Lietuvos ekonomikai, ištirti pandemijos įtaką turizmo sektoriui.

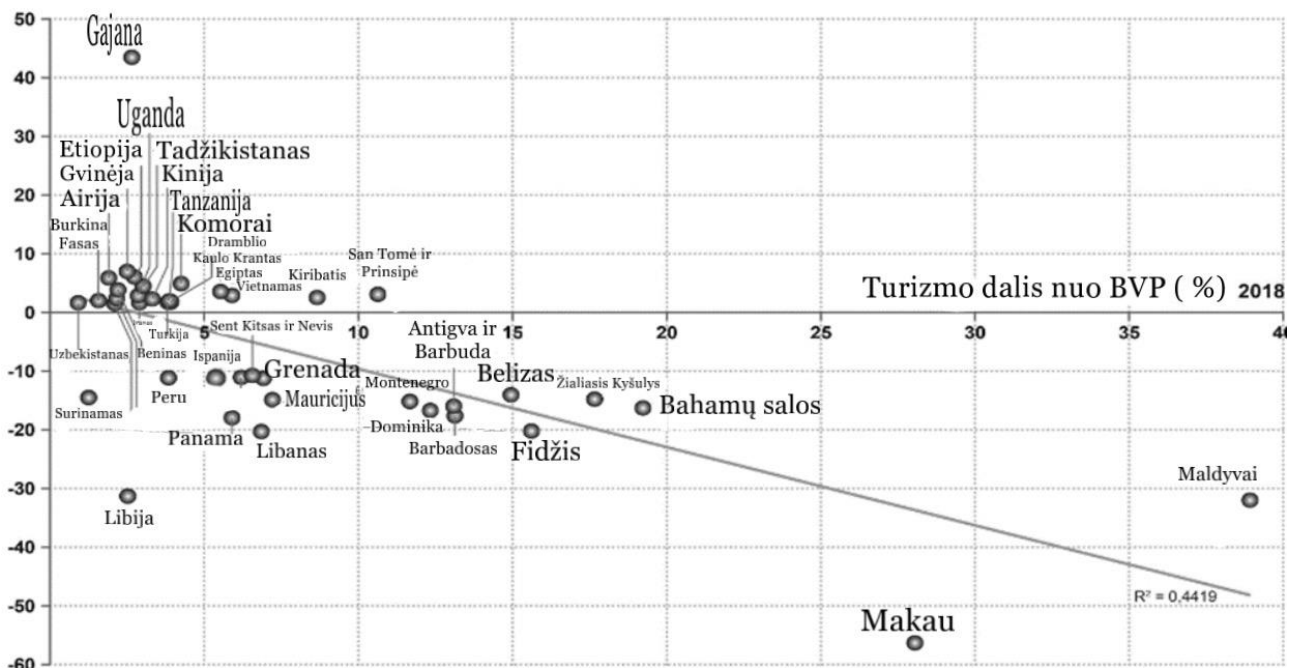
Straipsnio uždaviniai:

1. Išanalizuoti kaip pandemija paveikė pasaulio turizmą.
2. Nustatyti pandemijos poveikį Lietuvos turizmui.
3. Ištirti Covid-19 įtaką žmonių gyvenimui.

COVID–19 pandemija ir jos poveikis turizmo sektoriui

Pandemijos metu nacionalines turizmo sistemas paveikė kelionių apribojimai, uždarymai, karantinai ir privalomi testai, todėl verslo ir kelionių aplinka tapo nestabili ir nenuspėjama. Iš paklausos pusės pokyčiai buvo verslo keliautojų atsigręžimas į vaizdo konferencijas, taip pat nemažos dalies pramoninių šalių gyventojų noras – pripažįstama, kad nėra alternatyvų – vykti į vidaus atostogas. Visą tą laiką dėl kelionių apribojimų, tyrimų reikalavimų ir karantinų tarptautinės kelionės buvo sudėtingos ir reikalaujančios daug pastangų. Tai apėmė, pavyzdžiui, ir 2020 m., ir 2021 m. vasaros sezonus Europoje ir Šiaurės Amerikoje, o tai turėjo didelės įtakos išlaidų pokyčiams, iš kurių eksporto rinkos pelnėsi, nes pinigai liko nacionalinėse ekonomikose.

Šiuos pokyčius atspindi BVP pokyčiai, kurie svyravo nuo –56,3 % (Makao SAR, Kinija) iki +43,5 % (Gajana), o bendras pasaulio BVP 2019–2020 m. sumažėjo 3,4 % (Pasaulio bankas, 2021). Labiausiai nuo krizės nukentėjo nuo turizmo priklausomos mažosios salos ir besivystančios valstybės Maldyvai, Terksas ir Kaikosas, Sent Lusija, Fidžis, Barbadosas, Dominika, Bahamos, Antigva ir Barbuda, Mauricijus, Kabo Verdė, Belizas, Grenada, Sent Kitsas ir Nevis arba Seišeliai pranešė apie didelį BVP sumažėjimą – nuo 11 % (Seišeliai) iki 32 % (Maldyvai). 1 paveiksle pavaizduotas šis santykis mažiausiai ir labiausiai nukentėjusiose valstybėse, iš kurio matyti, kad iš esmės didesnė ekonominė priklausomybė nuo tarptautinio turizmo lėmė didesnius BVP nuostolius. Nuo turizmo priklausomos vietovės ypač pažeidžiamos dėl pasaulinių keliautojų srautų sutrikimų.

1 pav. Priklausomybė nuo turizmo ir BVP augimas/mažėjimas 2020 m.

Sudaryta autorių, remiantis Pasaulinio banko duomenimis, 2022.

Kalbant apie pasiūlą, poveikis turizmui pasireiškė bankrotais ir naujomis skolomis, ypač oro transporto bendrovių ir kruizinių laivų operatorių. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. OECD) apskaičiavo, kad 2020 m. spalio mėn. jūrų laivybos sektoriui jau buvo skirta 8,3 mlrd. eurų paramos paketų; o paskolos ir garantijos, fiskaliniai pervedimai, nuosavas kapitalas ir mišrioji skola, perduota aviacijos sektoriui, sudarė 119,8 mlrd. eurų (nuo 2020 m. kovo mėn. iki 2021 m. kovo mėn.).

Pasaulinė turizmo taryba (2020) teigė, kad 2020 m. turizmo sektoriuje grėsė pavojus daugiau kaip 100 mln. darbo vietų. Palyginimui, Tarptautinė oro uostų taryba įžvelgė pavojų 46 mln. aviacijos ir turizmo darbo vietų, arba 43 proc. iš 87,7 mln. darbo vietų, kurias palaiko "aviacija ir jos palengvinamas turizmas". Vėliau pasaulio kelionių ir turizmo taryba (2021) teigė, kad 2020 m. buvo prarasta 62 mln. turizmo darbo vietų. Įvairiose šalyse buvo taikomos tokios priemonės kaip mokesčių lengvatos, parama darbo užmokesčiui ir paskolų garantijos. Kai kuriais atvejais bankai taip pat sustabdė paskolų grąžinimą. Kai kurios šalys daugiausia dėmesio skyrė paramai neoficialiai dirbantiems darbuotojams, kurie paprastai daug dirba turizmo sektoriuje ir yra labai pažeidžiami.

Apibendrinant galima teigti, kad visi ekonominiai pasikitimai, kurie įvyko dėl pandemijos, rodo, jog labiausiai nukentėjo tos šalys ir miestai, kurie labiausiai priklausė nuo turizmo. Virusas sukėlė daug socialinio ir ekonominio gyvenimo pokyčio. Viena labiausiai nukentėjusių sričių – turizmas. Be to, turizmas dar nėra susidūręs su tokia krize. Pandemija paveikė beveik visus turizmo sektorius, bei COVID-19 pandemija sukėlė pasaulinių problemų. Nuo turizmo priklausomos šalys visame pasaulyje stengėsi finansuoti įvairių politiką, kad sušvelnintų smarkiai sumažėjusių pajamų iš turizmo poveikį namų ūkiams ir įmonėms.

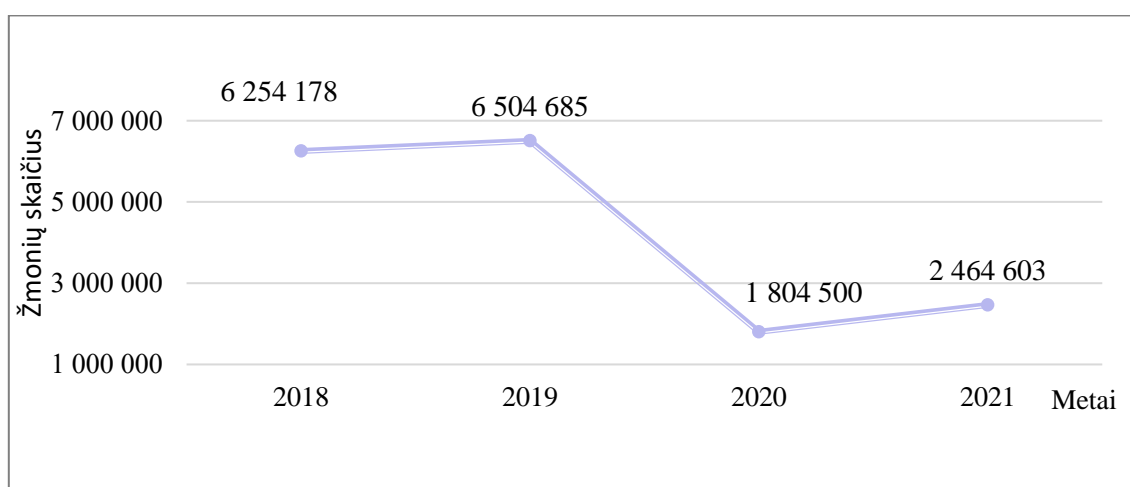
Covid-19 pandemijos poveikis Lietuvos turizmui

COVID-19 virusas plito labai sparčiai ir jau 2020 m. vasario 28 d. Lietuvoje oficialiai užregistruotas pirmasis ligos atvejis. Dėl vis dažniau pasitaikančių viruso atvejų, Sveikatos apsaugos ministerijos sprendimu nuo 2020 m. kovo 16 d. buvo įvestas dviejų savaitių karantinas, kuris dėl sunkios padėties galiausiai buvo pratęstas iki tų pačių metų birželio 16 dienos. Siekiant išvengti koronaviruso plėtrą, pirmojo karantino metu buvo uždarytos parduotuvės (išskyrus maisto prekių

parduotuves ir vaistines), grožio salonai, barai, uždrausti renginiai ir kelionės į užsienį. Šie apribojimai laikinai sustabdė sparčiai didėjantį naujų COVID-19 atvejų skaičių, todėl karantinas buvo atšauktas, bet neilgam. 2020 m. lapkričio 7 d. Sveikatos apsaugos ministerija nusprendė vėl įvesti apribojimus dėl vėl padidėjusio susirgimų skaičiaus.

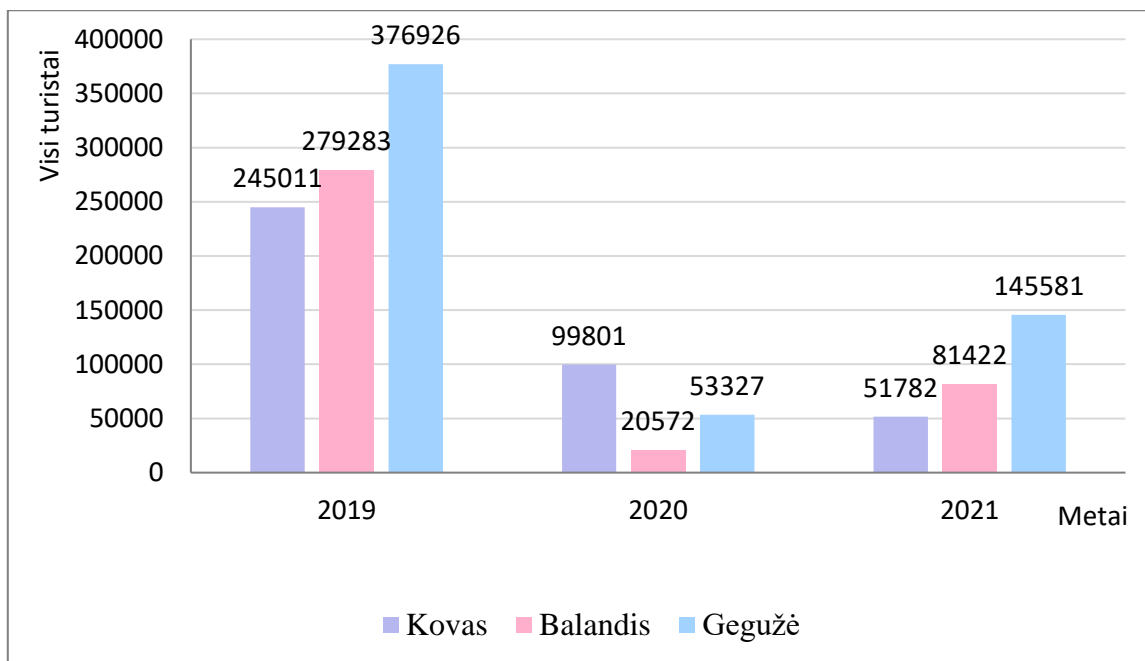
Nėra abejonių, kad šalies ekonomiką sutrikdė apribojimai, įvesti siekiant kovoti su sparčiai didėjančiu ligų skaičiumi. Dėl šių apribojimų daug žmonių liko be darbo, nes verslininkai, siekdami išvengti bankroto, buvo priversti laikinai sustabdyti savo veiklą. Ne mažiau svarbūs buvo ir turizmo pokyčiai dėl skrydžių į kitas šalis apribojimų, dauguma šalių uždarė savo sienas. Išanalizavus 2 paveikslą galima matyti, jog 2020 metais Lietuvoje oro susisiekimo paslaugomis pasinaudojo 1 804 500 keleivių, t. y. 4 700 185 mažiau nei 2019 metais. Tai reiškia, kad prasidėjus karantinui ir palyginti 2019 metus su 2020 metais keleivių sumažėjo 72,26 proc. Europos turizmo srityje svarbu atkreipti dėmesį į organizacines naujoves, susijusias su COVID-19 sklaida. 2021 m. birželio 9 d. Europos Parlamentas pritarė covid sertifikatu, dar vadinamų "galimybių pasais", įvedimui, kurie palengvino sienų kirtimą, grafike matyti, jog po įvedimo 2021 metais keleivių skaičius padidėjo.

2 pav. Keleivių vežimas oro transportu Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis EUROSTAT duomenimis.

Vieni labiausiai nukentėjusių verslininkų buvo viešbučių bei kitų apgyvendinimo įstaigų savininkai. Analizuojant 3 paveikslą galima pamatyti, kad 2020 metais buvo žymiai mažiau turistų, kuries reikėjo apgyvendinimo negu 2019 metais. Išanalizavus tą patį pavasario laikotarpį 2019 ir 2020 metais galima teigti, kad turistų sumažėjo 727 520, tai sudarė 80,73 procentų. Tam, kad įveikti krizę šalies verslininkams buvo suteikiama pagalba, pavyzdžiui 9 proc. pridėtinės vertės mokesčio lengvata viešbučiams. 2021 metais turistų skaičius Lietuvoje pradėjo didėti, lyginant tą patį laikotarpį 2021 ir 2020 metais padidėjo 60 proc., tais sudarė 105 085 turistų.

3 pav. Turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis Oficialiosios statistikos portalo duomenimis.

Analizuojant Lietuvos BVP, galima teigti jog nepaisant COVID-19 pandemijos, visuotinio karantino, bei judėjimo ribojimų, šis rodiklis augo, pasak Pikšienės (2021) „Lietuvos ekonomika įgavo atsparumo pandemijai“. 2019 metais jis sudarė 54,75 milijardų dolerių, 2020 metais – 56,85 milijardų dolerių, 2021 metais – 66,45 milijardų dolerių. Galima teigti, jog COVID-19 krizės poveikis, nebuvo vienodai neigiamas visiems ekonominėms rodikliams.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvos nuostolius dėl pandemijos turizmo srityje sunku įvertinti. Lietuvos turizmo industrija iki karantino įvedimo nuolat tobulėjo, tačiau sumažėjus atvykstantiems turistams ir netekus paklausos prasidėjo krizė, daug įmonių banrutavo. Verslininkams prireikė nemažai laiko, tam kad atsigauti po COVID-19 viruso sukeltų pasekmių. Tačiau šalies BVP, kad ir kas keistųsi su kitais ekonominiais rodikliais, augo.

Lietuvos turizmo sektoriaus padėtis pandemijos metu

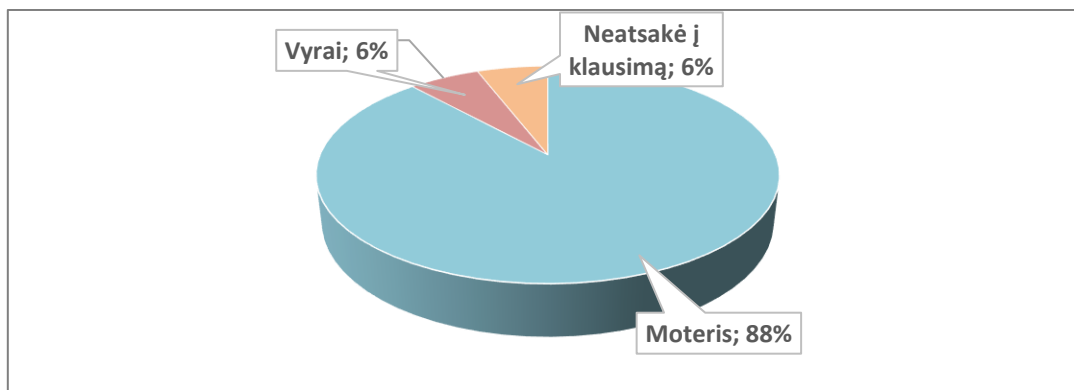
Apklaustos tikslas – išsiaiškinti, kaip pasikeitė turizmas Lietuvoje. Respondentų buvo klausama, kiek jie keliavo į užsienį prieš pandemiją ir pandemijos metu. Klausimų rezultatai parodė, kad 94 proc. respondentų keliavo į užsienio šalis prieš pandemiją, o pandemijos metu užsienį aplankė tik 13 proc. respondentų. Tokį staigų kelionių sumažėjimą greičiausiai lėmė anksčiau išvardyti apribojimai, kurie buvo įvesti Lietuvoje ir visame pasaulyje, siekiant išvengti masinį susirgimą. Šiais klausimais buvo siekiama sužinoti kaip pandemijos metu pasikeitė kelionių į užsienio šalis dažnis.

Taip pat buvo užduotas klausimas kaip dažnai respondentai keliavo iki pandemijos ir pandemijos metu. Analizuojant gautus atsakymus, galima teigti, jog dauguma respondentų, t. y. 65 proc., iki pandemijos dažniausiai keliaudavo 1-3 kartus į užsienio šalis. Pandemijos metu šis rodiklis smarkiai pasiketė, netgi 87 proc. respondentų susilaikė nuo kelionių į užsienį ir tik 13 proc. keliavo 1-3 kartus. Reikėtų paminėti, jog apklausos metu gautas atsakymas glaudžiai susijęs su anksčiau minėtu keleivių vežimu oro transportu Lietuvoje statistika (2 paveikslas). Šis respondentų atsakymas dar karta įrodo, jog pandemijos metu buvo keliauta mažiau, nei ankstesniais metais.

Be to, siekiant išsiaiškinti respondentų informuotumą apie BVP rodiklio ir turizmo sektoriaus ryšio lygį, buvo užduoti klausimai, susiję su BVP. Rezultatai parodė, kad dauguma respondentų, t. y. 77 proc. apklaustųjų, manė, kad turizmas turi įtakos BVP. Taip pat respondentų buvo klausama,

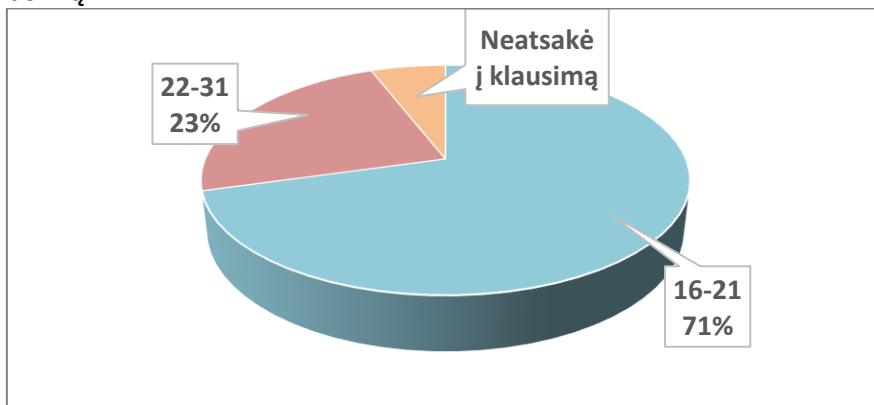
kaip, jų nuomone, BVP pasikeitė pandemijos metu. Į šį klausimą respondentų nuomonė buvo labai nevienareikšmė: 48 proc. manė, kad pandemijos metu BVP sumažėjo. Galima daryti prielaidą, kad ši dalis respondentų rėmėsi BVP sąsajomis su paslaugų sektoriumi, nes, atsiradus Kovid - 19, daug įmonių buvo priverstos kuriam laikui nutraukti savo veiklą. Tačiau, kita vertus, 35 % respondentų mano, kad BVP per tą laiką padidės. Taip pat galima daryti prielaidą, kad respondentai mano, jog BVP šuolį galėjo lemti internetinių paslaugų plėtra. Ir tik 17 proc. respondentų mano, kad pandemijos metu BVP nepakito.

Trijų sekančių klausimų tikslas – sužinoti respondentų amžių, lytį ir socialinę padėtį.

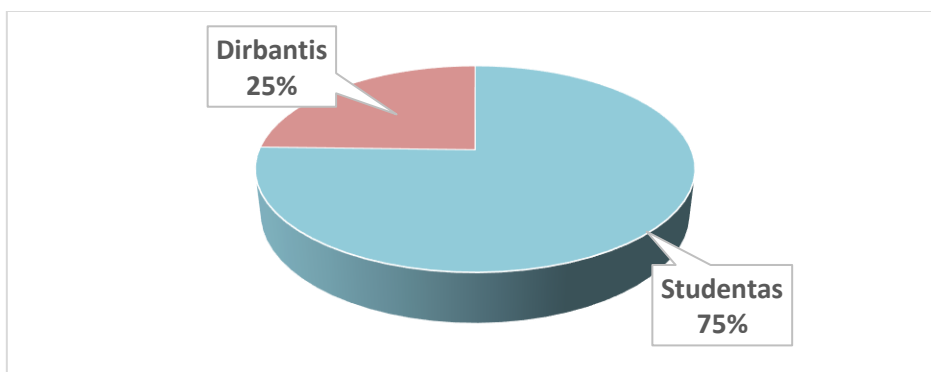
4 pav. Respondentų lytis

Didžioji dalis respondentų yra moterys – 88 proc. ir 6 proc. vyrai, taip pat 1 respondentas neatsakė į šį klausimą.

5 pav. Respondentų amžius

Didžioji dalis apklaustųjų yra nuo 16 iki 21 metų ir tai sudaro 71 proc., tai pat buvo nemaža dalis respondentų, kuriu amžius nuo 22 iki 31 metų ir jie sudaro 23 proc. visų apklaustųjų. (11 paveikslas).

6 pav. Respondentų padėtis

Didžioji dalis apklaustųjų yra studentai – 75 proc., ir likusi dalis 25 proc. – dirbantys žmonės.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad apklausos metu gauti atsakymai patvirtina anksčiau pateiktą informaciją. Dėl COVID – 19 įvestų apribojimų smarkai nukentėjo Lietuvos, bei viso pasaulio skirtingos veiklos sritys, vienareikšmiškai nukentėjo ir turizmo sektorius. Internete rasti oficialūs duomenys, įrodantys keliautojų skaičiaus kitimą pandemijos metu, buvo patvirtinti apklausos metu gautais atsakymais. Respondentai daug mažiau keliauvo, kas labai prisidėjo prie pasaulio paslaugų sektoriaus krizės. Taip pat buvo gauta informacija apie kelionių dažnį pandemijos metu, kas leido mums susidaryti pusiau struktūruotą vaizdą apie turizmo pokyčius pandemijos metu.

Išvados

1. Turizmas tai vienas svarbiausių ekonomikos sektorių, taip pat tai vienas iš sferų kuriuos labiausiai paveikė COVID-19 pandemija. Virusas turėjo įtakos visų žemynų, šalių ir miestų ekonomikai, pragyvenimo šaltiniams ir viešosioms paslaugoms. Turizmas kai kuriuose šalyse sudaro net 80 proc. eksporto, be to, turizmas sudaro didelę išsivysčiusių ir besivystančių šalių nacionalinės ekonomikos dalį, kuri labai nukentėjo per pandemijos laikotarpį.

2. Šalies BVP pandemijos laikotarpiu augo, tačiau turizmo sektorius Lietuvoje labai nukentėjo, daugelis įmonių, kurie užsiiminėjo veikla susijusia turizmu, bankrutavo. Žymiai sumažėjo keleivių naudojimas oro transportu, tai susija su judėjimo ribojimais, taip pat prasidėjus karantinui, komandiruotes į kitas šalis pakeitė vaizdo konferencijų programos.

3. Apklausos rezultatai rodo, jog respondentų gyvenimą labai pakeitė COVID-19 virusas. Apklaustieji žymiai mažiau keliauvo, arba teko visiškai atsisakyti nuo kelionių karantino metu. Didžioji dalis respondentų manė klaidingai, kad BVP karantino metu sumažėjo. Daudžioji dalis apklaustųjų yra moterys, bei studentai.

Literatūra

1. Oficialios statistikos portalas (2022a). *Apgyvendintų turistų skaičius*. Prieiga per intrnetą <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8677abc3-e11f-4ee1-b5f5-e96fcd9e90ac#/>
2. Oficialiosios statistikos portalas (2022b). *Keleivių vežimas oro transportu Lietuvoje*. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S5R030#/>
3. Pasaulinė turizmo taryba (2022). *Global Economic Impact Trends 2022*. Prieiga per internetą <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2022/EIR2022-Global%20Trends.pdf>
4. Pikčienė G. (2021 m. spalio 7 d.). 2022 m. BVP augo lėčiau, algų augimas lenks infliaciją. *Delfi*. Prieiga per internetą <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/genyte-pikciene-2022-m-bvp-augs-leciau-algu-augimas-lenks-infliacija.d?id=88369473>
5. The World Bank (2022). *Travel and Tourism direct contribution to GDP*. Prieiga per internetą https://tcdata360.worldbank.org/indicators/tot.direct.gdp?country=BRA&indicator=24648&countries=ESP&viz=line_chart&years=1995,2028

ANALYSIS OF THE IMPACT OF COVID-19 ON THE TOURISM SECTOR

Summary

The coronavirus pandemic and strict anti-epidemic measures imposed by various countries have accelerated the transformation of global tourism. The industry has lost hundreds of billions of dollars and millions of jobs. The COVID-19 pandemic has led to global problems, economic and health crises around the world, and has had an excessive impact on global industries, including tourism and travel, which are major contributors to the global service industry. The tourism and hospitality industry is recognized as one of the most affected sectors of the global economy. The crisis has highlighted and emphasized the importance of tourism as a way for many countries to reduce poverty and improve their economies.

NEKILNOJAMOJO TURTO RINKOS PLĖTRA PANDEMIJOS IR KARO METU

Irmantė Udraitė

*Mokslinė vadovė – lektorė Aušra Liučvaitienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas*

Išvadas

Nekilnojamasis turtas yra didžiausia turto klasė pasaulyje ir vaidina gyvybiškai svarbų vaidmenį ekonomikoje. Teisės į nekilnojamą turtą žinomas nuo antikos laikų (Alvik, 2018), tačiau kaip atskira komercinės veiklos sritis įsigalėjo kartu su pramonės revoliucijos „atneštu“ kapitalizmu ir rinkos ekonomika XIX amžiuje. Nekilnojamas turtas vaidina labai svarbų vaidmenį tiek ekonominiu lygmeniu, tiek ir socialiniu. Nekilnojamojo turto rinkos plėtra atspindi valstybės ekonominiu lygmeniu, tai reiškia, kad į valstybės biudžetą surenkama daugiau lėšų, sukuriamos naujos darbo vietos, pritraukiamos naujos investicijos, auga gyventojų perkamoji galia, didėja – BVP. Galima teigti, kad nekilnojamojo turto rinka yra visos ekonomikos sudedamoji dalis. Tačiau nekilnojamąjį turtą veikia ne tik ekonominiai, bet ir socialiniai, politiniai, teisiniai, psichologiniai ir fiziniai veiksniai. Kaip vieną iš veiksnių veikiančių nekilnojamojo turto rinką galima priskirti 2020 metais pandemijos sukeltus padarinius, kurie tiesiogiai atsiliepė nekilnojamojo turto plėtrai. Pasaulinės pandemijos metu daugelis šalių uždarė sienas, dėl ko sumažėjo būtinųjų medžiagų importas, stigo darbo jėgos, ko pasekoje kilo nekilnojamojo turto kainos. Kitas veiksnys, paveikęs privataus nekilnojamo turto rinką – karas Ukrainoje, kuris ne tik sukėlė medžiagų ir darbo jėgos trūkumus, bet ir psichologiškai paveikė visuomenę, pakeitė žmonių planus, pakoregavo ateities perspektyvos vizijas. Straipsnyje analizuojama nekilnojamo turto būsto rinkos plėtra 2020 - 2022 metų laikotarpyje.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti Covid – 19 pandemijos ir karo Ukrainoje poveikį Lietuvos nekilnojamo turto rinkai 2020 – 2022 metų laikotarpiu.

Straipsnio uždaviniai:

1. Nustatyti pandemijos poveikį nekilnojamo turto plėtrai Lietuvoje.
2. Išanalizuoti karo Ukrainoje poveikį nekilnojamojo turto plėtrai Lietuvoje.

Darbo metodai: mokslinės literatūros ir internetinių šaltinių lyginamoji analizė, statistinių duomenų analizė

Nekilnojamo turto rinkos plėtra

Nekilnojamas turtas yra labai svarbus kiekvienam asmeniui, kaip pirmo būtinumo prekė. Nekilnojamas turtas visuomenei dažniausiai apibrėžiamas kaip butas, namas ar kitokia žmogaus gyvenamąja vieta. Lietuvos Respublikos nekilnojamo turto kadastro įstatyme (2000) yra pateikiama tokia sąvoka: „Žemė ir kitokie daiktai, kurie susiję su žeme, kurie negali būti perkelti iš vienos vietos į kitą, nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės (statiniai, pastatai, patalpos, butai, inžineriniai įrenginiai ir kiti daiktai, kurie pagal savo paskirtį ir prigimtį yra nekilnojamieji) ir kurie Nekilnojamojo turto kadastro tvarkytojo nustatyta tvarka gali būti aprašomi kaip atskiri daiktai“ .

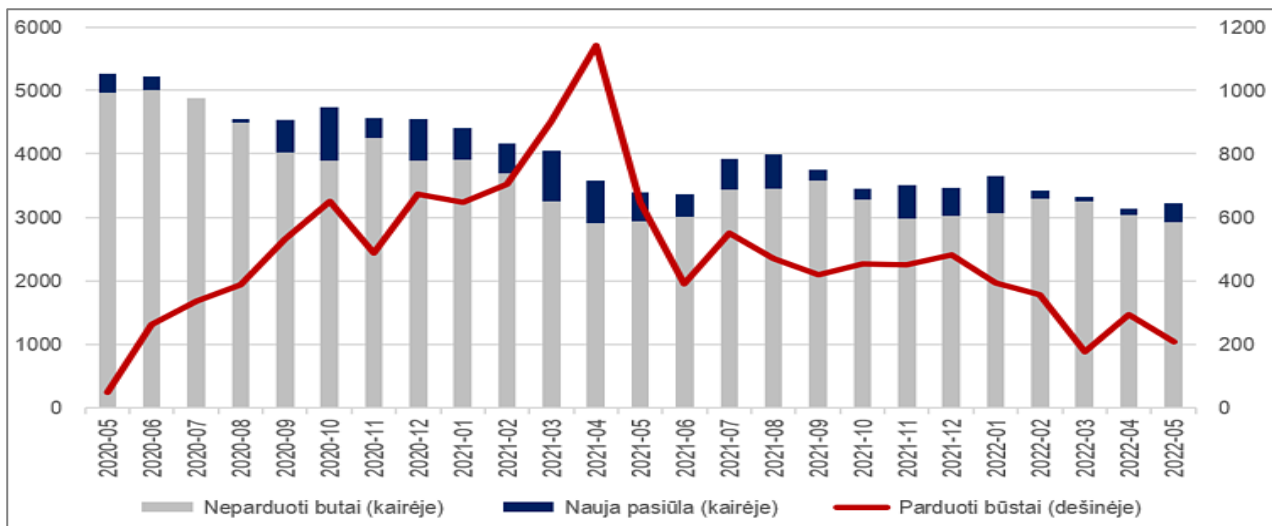
Nagrinėjant nekilnojamąjį turtą labai svarbi tampa ir pati nekilnojamojo turto rinkos sąvoka. Nekilnojamojo turto rinka susideda iš pirkimo, pardavimo bei žemės, gyvenamųjų bei negyvenamųjų pastatų vystymo. Pagrindiniai nekilnojamojo turto rinkos dalyviai yra savininkai, architektai, statybininkai, nekilnojamojo turto agentai, nuomininkai, pirkėjai ir kt. Efektyvi nekilnojamo turto paklausa suprantama kaip potencialių pirkėjų skaičiaus, kurie finansiškai gali nusipirkti arba išsinuomoti tam tikros rūšies turtą skirtingomis kainomis, tam tikru laiku ir esamoje rinkoje (Antczak, M.SC, 2015). Nekilnojamojo turto rinka apima taip pat ir apgyvendinimo bei statybos sektorius . Nekilnojamojo turto rinka - tai tam tikras mechanizmų rinkinys, pagal kuriuos yra perduodamos

nuosavybės teisės ir su tuo susiję interesai, nustatomos kainos ir skirstomi skirtingi žemės naudojimo variantai. (Galinienė, 2004). Kaip teigia J. Mazaj (2012) nekilnojamo turto rinka nėra tobulo rinkos pavyzdys, nes tai viena iš greitai besikeičiančių rinkų, kuriai įtaka daro šalies ekonominė, politinė situacija, mikrolygiu vykstantys procesai ir vartotojų elgsena. Nekilnojamo turto rinkai turi įtakos daug išorinių veiksnių, tokių kaip sezoninio aktyvumo kaita, bendra ir vietinė paklausa, finansavimo galimybės, vyriausybės priimti įstatymai ir pan. Bet kuriuo metu šie veiksniai gali įtakoti pirkėjų ir pardavėjų rinką. Nuo to priklauso ir kaina. (Rutkauskas, 2001). Pagrindinės nekilnojamo turto rinkoje vykstančios veiklos yra šios :nekilnojamo turto pirkimas, pardavimas, nekilnojamo turto finansavimas, nekilnojamo turto nuoma, nekilnojamo turto draudimas, nekilnojamo turto projektavimas, vystymas, statyba (Kvederavičienė, 2008).

Nekilnojamo turto plėtra – tai daugiaaspektis verslas, apimantis veiklas nuo esamų pastatų atnaujinimo ir nuomos iki neparuoštos žemės pirkimo ir užstatytų sklypų pardavimo (Kaklauskas ir kt., 2012). Ekonomikos augimo veiksniai, darantys įtaką ekonomikos augimo tempams, yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Išskiriami šeši pagrindiniai veiksniai, lemiantys ekonomikos augimo pokyčius. Keturi iš šių veiksnių yra sugrupuoti kaip pasiūlos veiksniai: gamtos išteklių, gamybos priemonės, žmogiškieji išteklių ir technologijos. Likusieji du yra našumas ir paklausa. Visi šie veiksniai daro tiesioginį poveikį prekių ir teikiamų paslaugų vertei (Boldeanu, Constantinescu, 2015). Pasak autorių L. Kauškalės, I. Geipelės (2014), nekilnojamojo turto rinkos plėtra yra neatsiejama ir susijusi su visos ekonomikos plėtra. Nekilnojamojo turto rinkos plėtra ir įsigijimai nekilnojamojo turto rinkoje iš esmės susiję su gyventojų perkamąja galia, pajamų paskirstymu, o laikui bėgant – su socialinių sluoksnių formavimusi ir kitais veiksniais. Pagrindiniai veiksniai, tokie kaip palūkanų norma, nekilnojamojo turto pasiūla ir paklausa, statybos sąnaudos, demografinė padėtis, šalies ekonominė padėtis yra įvardijami kaip fundamentalūs veiksniai. Nekilnojamo turto plėtrai turi būti palankios sąlygos, palanki ekonominė padėtis valstybėje, nes kuomet yra krizė, pinigų stygius, retas kuris investuoja paskutines savo lėšas į nekilnojamąjį turtą. Nekilnojamo turto plėtrai taip pat yra reikalinga darbo jėga. Karo arba pandemijos atveju plėtra sulėtėja, kadangi dalis žmonių yra atleidžiami dėl paskelbtos ekstremalios situacijos arba dėl per daug išaugusių medžiagų kainų, ko pasekoje išauga ir pačių būstų galutinės kainos, kurios lemia sumažėjusią paklausą.

Nekilnojamojo turto būstų plėtra Lietuvoje pandemijos metu

2020 metų pradžioje kilusi Covid – 19 pandemija Kinijoje netrukus apėmė visą pasaulį. Tų pačių metų kovo mėnesį pirmieji atvejai pasiekė ir Lietuvą, dėl ko atsakingų institucijų sprendimu buvo įvestas karantinas. Karantino padariniai atsispindėjo ne tik statistikoje, bet ir realiame gyvenime. Jau pirmaisiais mėnesiais buvo fiksuojami rekordiška maži nekilnojamo turto pardavimų skaičiai - du kartus mažesni nei per visus 2020 metus, kurie galiausiai pasiekė rekordines žemumas gegužės mėnesį (1 pav.)

1 pav. Būstų pardavimai 2020 – 2022 metais.

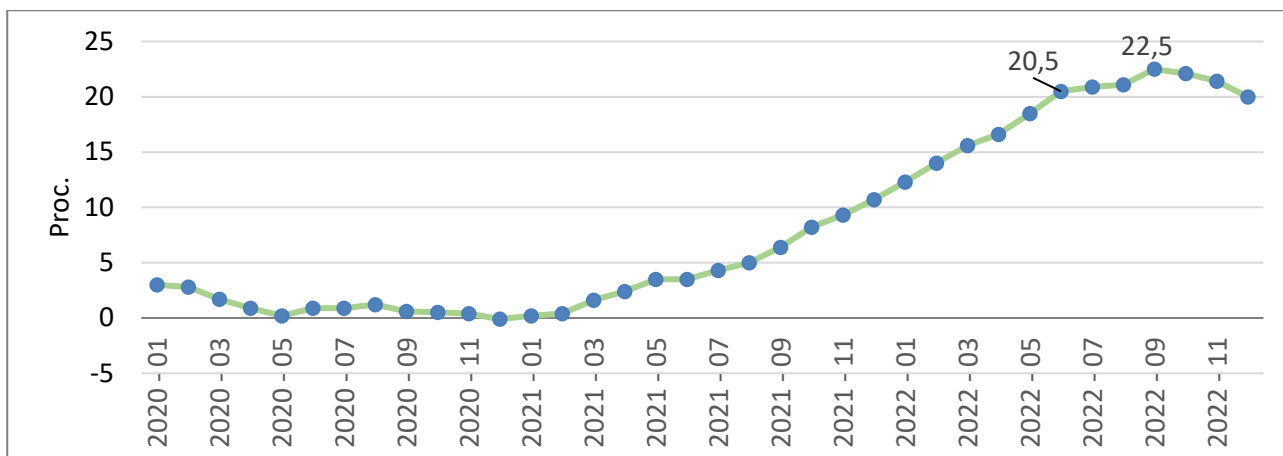
Šaltinis: INREAL ataskaita 2022 metų. Prieiga per internetą: [https://www.inreal.lt/file/2/1/5/8/2021-2022_Lithuanian-Economic-and-Real-Estate-Market-Report_INREAL-Siauliu-bankas-COBALT-Citynow_compressed%20\(1\).pdf](https://www.inreal.lt/file/2/1/5/8/2021-2022_Lithuanian-Economic-and-Real-Estate-Market-Report_INREAL-Siauliu-bankas-COBALT-Citynow_compressed%20(1).pdf)

Šis svyravimas buvo pats didžiausias nekilnojamojo turto rinkoje per visus 2020 metus. Šiam svyravimui įtakos turėjo padidėjęs nedarbo lygis ir gyventojų pajamų sumažėjimas (Pilinkienė ir kt., 2021). Atslūgus pirmajai viruso bangai, buvo sušvelninti apribojimai ir sandorių skaičius pradėjo augti, tai parodo kreivė 1-ame paveiksle. Galima daryti prielaidą, kad žmonės apsirato su viruso buvimu ir vėl pradėjo drąsiau įgyvendinti savo planus įsigydami butus. Žmonėms grįžus į darbus, nekilnojamojo turto rinka galėjo toliau plėstis statant naujus būstus, patenkinant rinkoje esančią paklausą. Galima daryti prielaidą, kad žmonės ir vėl pradėjo aktyviau pirkti butus. Ilgas buvimas namie sukėlė poreikį keisti būstą į didesnį, erdvesnį. Taip pat žmonės per 2020 metus mažiau išleido kelionėms arba visai neleido pinigų kelionėms, todėl galėjo sutaupyti ir investuoti į stabilų ir vieną svarbiausių žmogaus gyvenimo dalyką – nuosavą būstą.

Pandemijos krizė pasaulio šalyse ir su tuo susiję įmonių uždarymai, renginių atšaukimai, darbas iš namų sukėlė ekonomikos nuosmukį. Federalinis rezervų bankas ir Europos centrinis bankas ėmėsi įvairių veiksmų, kad pažabotų ekonominę pandemijos žalą. Vienas iš priimtų sprendimų buvo į rinką išleisti daugiau pinigų, kad pakelti šalių ekonominį lygį. Tačiau atspausdinus per daug pinigų, tai sukėlė ir infliacijos lygio padidėjimą.

Nekilnojamojo turto plėtra Lietuvoje karo Ukrainoje metu

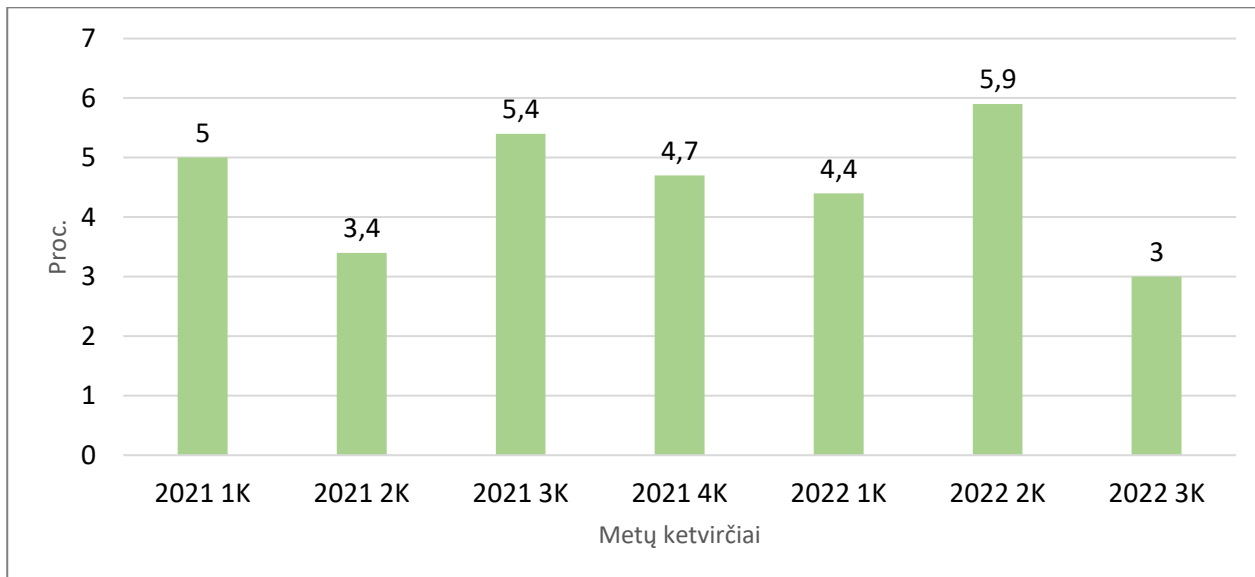
Infliacija gali būti nekilnojamojo turto draugas. Paprasčiau tariant, nuomos mokesčiai yra perkainojami, o esamo nekilnojamojo turto vertė didėja, didėjant statybos kainoms. Infliacijos augimo tempui esančiam vienu sparčiausių per 40 metų, nekilnojamojo turto, kaip apsidraudimo nuo infliacijos - teorija yra išbandoma (Creedon, 2022). Vilniaus universiteto docentė Cohen (2022) teigia, kad infliacija nekilnojamam turtui turi dvigubą poveikį. Istoriskai įrodyta, kad nekilnojamasis turtas aukštos infliacijos metu kai kuriems rinkos dalyviams yra stabili investicija. Kitiems rinkos dalyviams, kurie nori įsigyti nekilnojamąjį turtą, sukelia kitokį efektą – kainos augimą. Didėjanti infliacija ne tik mažina žmonių perkamąją galią, bet ir daro įtaką skolinimosi kainai. Jei infliacija padidės, palūkanų norma laikysis tos pačios tendencijos, todėl būsto pirkėjai už būsto paskolą mokės daugiau. Kiekvienas turintis ar norintis gauti paskolą turės mokėti didesnes mėnesines įmokas.

1 lentelė. Infliacija 2020 – 2022 metais.

Šaltinis: sudaryta straipsnio autorės, pagal Lietuvos banko duomenis. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/grafikai/infliacija>

Infliacija yra vienas rodiklis, rodantis pinigų nuvertėjimą tam tikrame sektoriuje. Pažvelgus į 1 lentelę, matoma, kad Lietuvoje nuo 2021 m. pirmojo mėnesio infliaciją įgavo pagreitį ir pasiekė per visą laiką rekordą 24,1 proc. 2022m. rugsėjo mėnesį. Labai svarbu pažymėti, kad didelę žalą statybų sektoriui ir statybų rinkai daro didesnė infliacija (didesnės finansavimo išlaidos), dėl kurios sumažėja nekilnojamojo turto paklausa ir tai daro poveikį kainoms. Lietuvos ekonomisto Ž. Maurico (2022) įžvalgomis būstų kainos turėtų augti dešimtadaliu, tačiau jei karas Ukrainoje tęsis išties metus, tai kainos turėtų augti apie 5 – 7 procentus. Lietuvos statistikos departamentas pateikė duomenis būsto kainų pokyčių per 2022 metų ketvirtį palyginus su 2021 metų ketvirčiais (2 lentelė.).

2 lentelė. Būsto kainų pokyčiai per ketvirtį.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal statistikos departamento rodiklius. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=10724553>

Pagal paskelbtus Statistikos departamento duomenis 2022 m. pirmąjį ketvirtį, palyginti su 2021 m. ketvirtuoju ketvirčiu, būsto kainos padidėjo 4,4 proc. 2022 metų antrą ketvirtį būsto kainos pakilo net iki 5,9 procentų ir jau 2022 metų trečiam ketvirtį smuko iki 3 procentų.

Pramonės ekspertai teigia, kad pasaulinis žaliavų kainų šuolis, kilęs po Rusijos invazijos į Ukrainą, turi įtakos Lietuvos nekilnojamojo turto gyvenamajai rinkai – ir neigiamai, ir teigiamai. 2022

m. registų centras prognozavo, kad dėl Rusijos įsiveržimo į Ukrainą pasikeitusi saugumo situacija regione paveiks ir Lietuvos nekilnojamojo turto rinką. Išties nekilnojamojo turto rinka susidūrė su dideliais iššūkiais, nes smarkiai padidėjo statybų sąnaudos, kilo medžiagų kainos ir atsirado darbo jėgos trūkumas, nes daugelis dirbančiųjų statybų sektoriuje buvo atvykę iš Ukrainos ir Baltarusijos. Nepaisant nepalankių vidinių ir išorinių aplinkybių (sumažėjusio eksporto apimtys į Rusiją, Baltarusiją ir Ukrainą, importuojamų prekių trūkumo, žaliavų kainų kilimo, taip pat kainų augimo energijos išteklių ir maisto kainų ir kt.), tai sukėlė tik nedidelį nekilnojamo turto rinkos susitraukimą 2022m. (Ober Haus 2022 m. ataskaita). Kaip pastebi Lietuvos banko Finansinio stabilumo departamento vyresnysis ekonomistas D. Poderys (2022), parduotų būstų skaičius per II 2022m. ketvirtį reikšmingai nekito ir grįžo į iki pandemiją lygį. Registų centro duomenimis (2022), 2022 m. birželio – rugpjūčio mėn. būstų parduota tiek pat, kiek pavasarį – 14,6 proc. mažiau nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus ir tiek pat, kiek atitinkamu laikotarpiu prieš pandemiją 2019m. Butų vasara parduota tiek pat, kiek pavasarį 12,1 proc. mažiau nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Matoma, kad gyvenamosios paskirties pardavimų rinka sugrįžo į 2019 metų lygį. Taigi karas Ukrainoje neturėjo didelės įtakos būstų rinkai, galbūt dėl to, kad žmonės jau buvo apsipratę kaip reaguoti į pasaulines krizes. Nekilnojamo turto rinkos plėtrą labiau paveikė išaugusios žaliavų kainos, darbo jėgos trūkumas, infliacijos augimas, palūkanų didinimas.

Apibendrinus, galime teigti, kad nekilnojamo turto plėtrą labai veikia ne tik ekonominiai, bet ir psichologiniai, bei geopolitiniai veiksniai. Šiais laikais neigiamų veiksnių yra nemažai – infliacija, karas, Europos tarpbankinės rinkos palūkanų normos didėjimas, energetikos krizė. Šie veiksniai žmonės išgaudina, nes priverčia pasižiūrėti į istoriją, kas buvo 2008 m., galvojama, kad viskas kartosis ir nekilnojamas turtas atpigs. Karo laikotarpiu nekilnojamo turto plėtrą paveikė išaugusios medžiagų kainos, pakilusi Europos tarpbankinės rinkos palūkanų norma, kuri buvo pakelta siekiant suvaldyti užsistovėjusią infliaciją. Prekyba ir pirkimas karo metu vyko, nesustojo, bet vien dėl pabrangusių būstų, pirkimus dauguma tie, kurie jau buvo tai planavę ilgą laiką.

Išvados

1. Pandemijos laikotarpiu būstų paklausa buvo sumažėjusi dvigubai. To pasekoje stojo ir statybos, nekilnojamojo turto plėtros projektai. Tikėtina, kad žmonės psichologiškai buvo pasirengę tokiai pačiai krizei, kuri buvo 2008 m.. Dalis, kurie jau buvo įsigiję būstus buvo palikti nežinioje, kuomet buvo paskelbtas karantinas ir nebuvo aišku kada viskas baigsis. Palūkanų normų kėlimas kartu su pandemijos nulemtu kainų kilimu sukėlė tikrų perkamumo problemų rinkose, kurios su laiku smarkiai išaugo. Nors tai vėsina paklausą kai kuriose iš šių rinkų, nuolatinis nekilnojamojo turto inventorius trūkumas padeda sumažinti vertės kritimo mastą.

2. Karas ne kiek paveikė sandorių skaičių kiek geopolitiškai paveikė plėtrą Lietuvoje. Pandemijos laikotarpiu Amerikos ir Europos bankai prispausdino labai daug pinigų, valstybės skolino pinigus su nulinėmis arba minusinėmis palūkanomis, kas iššaukė infliacijos augimą. Po Rusijos invazijos į Ukrainą, sutriko žaliavų tiekimas, pakilo būtinųjų žaliavų kainos ir infliacijos lygis šoktelėjo dar aukščiau. Taigi priėmė sprendimą, kad turi padidinti palūkanų normas, kad suvaldyti infliaciją. Tačiau su šiuo sprendimu pakilo ir būstų kainos ir žmonės ėmė mažiau pirkti naujus gyvenamuosius būstus. Analizuojant pateiktus duomenis, matome, kad statybų sektoriui pavyko adaptuotis prie naujos realybės, pakeisti tiekėjus naujais ir toliau tęsti savo nekilnojamojo turto projektus.

Literatūra

1. Alvik, I. (2018). "Protection of Private Property in the Early Law of Nations". Journal of the History of International Law.
2. Antczak A., M.Sc S.(2015). *Local Factors Influencing the Increase in Development Activity in Selected Cities of Poland*, Real Estate Management and Valuation, Vol 23, No.3, pp. 73-84. Prieiga per

- EBSCOhost <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=4f50af15-4865-4945-b705-15a1de541643%40redis>
3. Boldeanu F. T., Constantinescu L.(2015). *Pagrindiniai veiksniai darantys įtaką ekonomikos augimui*. Ekonomikos mokslai, 8 (57), 229 – 338.
  4. Cohen V. (2022). VU docentė paaiškina nekilnojamojo turto rinkos tendencija ir kokių pokyčių tikėtis. Prieiga per internetą: <https://naujienos.vu.lt/vu-docente-paaiskina-nekilnojamojo-turto-rinkos-tendencijas-ir-kokiu-pokyciu-tikėtis/>
  5. Creedon N. (2022). The new macro realities for real estate: how inflation, rates and recession present new risks and opportunities. Prieiga per internetą: <https://www.gsam.com/content/gsam/global/en/market-insights/gsam-insights/2022/the-new-macro-realities-for-real-estate.html>
  6. Galinienė B., Juškaitis D. (2004). *Turto ir verslo vertinimo sistema*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
  7. Kaklauskas A., Zavadskas E.K., Bardauskienė D., Dargis R. (2012). *Darnaus nekilnojamojo turto vystymas*, VGTU leidykla TECHNIKA. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Arturas-Kaklauskas/publication/286925519_Darnaus_nekilnojamojo_turto_vystymas/links/57039e0108aeade57a25a291/Darnaus-nekilnojamojo-turto-vystymas.pdf
  8. Kauškalė L., Geipelė I.(2014). *Urban Entrepreneurship Development Trends in Real Estate Market in Latvia*, 358 – 369.
  9. Klikna K. (2022). Trys scenarijai, kaip karas paveiks NT kainas Lietuvoje. Prieiga per internetą: <https://www.tv3.lt/naujiena/video/trys-scenarijai-kaip-karas-paveiks-nt-kainas-lietuvoje-n1157411>
  10. Kvederavičienė I. (2009). *Lietuvos nekilnojamojo turto rinka – ekonominės sistemos raidos išdava*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai.
  11. Lietuvos bankas.(2022 m. rugsėjo 23d.). 2022 m. antrojo ketvirčio nekilnojamojo turto duomenų ir naujausių tendencijų komentaras. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/2022-m-antrojo-ketvirčio-nekilnojamojo-turto-duomenų-ir-naujausių-tendencijų-komentaras>
  12. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymas 2000 m. birželio 27d., Nr. VIII- 1764. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.105518?ifwid=>
  13. Lietuvos rytas.(2022 kovo 3d.). Būstas. Būstų pirkėjus karas Ukrainoje išgąsdino, bet neatbaidė: dabar viskas priklausys tik nuo vienos aplinkybės. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/bustas/nekilnojamosis-turtas/2022/03/03/news/bustu-pirkejus-karas-ukrainoje-igsawdino-bet-neatbaide-dabar-viskas-priklausys-tik-nuo-vienos-aplinkybes-22563105>
  14. Mazaj J.(2012). *Gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto reklamos modelis Lietuvoje*, 4(3), 278–287. Prieiga per EBSCOhost <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=59fedf0f-ac16-4dc0-ad35-c07bb6f3a33f%40redis>
  15. Pilikiene V., Stundziene A., Stankevicius E., Grybauskas A. (2021). *Impact of the Economic Stimulus Measures on Lithuania Real Estate Market under the Conditions of the COVID -19 Pandemic*, Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics, 32(5), 459–468. Prieiga per EBSCOhost <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=bb5acd49-455f-4040-bf18-de61fabcbdf6%40redis>
  16. Rutkauskas A.V.(2001). *Nekilnojamojo turto plėtotė, investicijos ir rizika*. Vilnius „Technika“.
  17. UAB „Inreal „ Nekilnojamas turtas (n.d.). Rinkų apžvalgos. Prieiga per internetą: https://www.inreal.lt/file/2/3/4/3/Ekonomikos-ir-NT-rinkos-apzvalga-2022-1-pusmetis_INREAL-Siauliu-bankas-COBALT_Citynow_2022-08-29_atnaujinta2022-10-04.pdf
  18. UAB „Ober-Haus“ oficialus tinklapis (n.d.). Rinkų apžvalgos. Prieiga per internetą: <https://www.ober-haus.lt/wp-content/uploads/Ober-Haus-Market-Report-Baltic-States-2022.pdf>

DEVELOPMENT OF THE REAL ESTATE HOUSING MARKET DURING PANDEMIC AND WAR

Summary

Real estate rights have been known since ancient times (Alvik, 2018), but as a separate area of commercial activity, they came into force together with capitalism, "brought" by the industrial revolution and the market economy in the 19th century. Real estate plays a very important role both economically and socially. The development of the real

estate market is reflected at the economic level of the state, which means that more taxes are being paid, new jobs are created, new investments are attracted, the purchasing power of the population improves, and GDP increases. It can be argued that the real estate market is a component of the entire economy. In fact, real estate affects the economy because it makes up a large portion of individual and business wealth across economic sectors. However, real estate is affected not only by economic factors, but also by social, political, legal, psychological and physical factors. One of the factors influencing the real estate market can be attributed to the effects caused by the pandemic in 2020, which had a direct impact on the development of real estate. During the global pandemic, many countries closed their borders, resulting in the importation of essential materials, labor shortages, and real estate prices. Another factor that disrupted the private real estate market is the war in Ukraine, which not only caused material and labor shortages, but also has psychologically affected the society, disrupted people's plans, and changed visions of the future.

MAKROEKONOMINIŲ RODIKLIŲ ANALIZĖ LIETUVOJE 2018-2022 METAIS

Rimantas Bosikis

*Mokslinė vadovė – A.Liučvaitienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas*

Išvadas

Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybės ir gerovės garantas yra ekonomikos augimo užtikrinimas. Pastarosios augimas lemia didėjančias pajamas, didesnes finansines galimybes, mažesnę mokestinę naštą gyventojams ir verslui. Makroekonominė situacija taip pat svarbi šalies vystymuisi, paskata investicijoms, kurios didina Lietuvos eksportą ir konkurencingumą. Lietuvos ekonomikos būklė nustatoma analizuojant pagrindinius makroekonominis rodiklius, darant prielaidas, numatant tendencijas, priimant sprendimus ir prognozuojant ekonominius pokyčius ar šokus. Pagrindinių makroekonominių rodiklių grupę sudaro bendrasis vidaus produktas (BVP), tiesioginės užsienio investicijos (TUI), vartotojų kainų indeksas (VKI) arba kitaip vadinama infliacija, darbo užmokestis, eksportas, importas, nedarbo lygis. Makroekonominiai rodikliai ir jų analizė leidžia geriau suprasti esamą šalies ekonominę būklę ir priimti sprendimus formuojant paveikią šalies ekonominę politiką.

Straipsnio objektas - makroekonominiai rodikliai Lietuvoje.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti makroekonominis rodiklius Lietuvoje 2018-2022 metais.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti makroekonominės analizės principus;
2. Išanalizuoti pagrindinių makroekonominių rodiklių kitimą Lietuvoje 2018-2022 metais.

Raktiniai žodžiai: Makroekonomika, analizė, bendras vidaus produktas, tiesioginės užsienio investicijos, infliacija, vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, eksportas, importas, nedarbo lygis.

Makroekonominių rodiklių analizės principai

Makroekonominiai rodikliai yra skaičiai, kurie rodo šalies ekonominę būklę. Pastarieji naudojami siekiant įvertinti esamą ekonominę situaciją, augimo galimybes, nedarbo lygi, infliaciją ir kitus svarbius ekonominius ir socialinius veiksnus. Makroekonominių rodiklių mokslinėje literatūroje yra išskiriama įvairių, tačiau pagal Valstybės duomenų agentūrą pagrindiniai yra šie: bendrasis vidaus produktas, tiesioginės užsienio investicijos, infliacija ir vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, eksportas, importas ir nedarbo lygis (1 lentelė).

1 lentelė. Makroekonominiai rodikliai

Nr.	Rodiklis	Apibūdinimas
1	Bendrasis vidaus produktas (BVP)	„Galutinis visų šalies teritorijoje veikiančių ūkinių vienetų gamybinės veiklos rezultatas, išreikštas pinigais. Jis žymi, už kokią vertę per tam tikrą laikotarpį šalyje buvo sukurta prekių ir paslaugų ir yra vienas pagrindinių šalies ekonomikos išsivystymo lygį rodančių rodiklių“ (Swedbank, n.d)
2	Tiesioginės užsienio investicijos (TUI)	„Tarpautinių investicijų kategorija, apimanti ilgalaikius ekonominius finansinius santykius ir interesus tarp tiesioginio investuotojo nerezidento ir rezidento įmonės arba tarp investuotojo rezidento ir nerezidento įmonės.“ (Valstybės duomenų agentūra, 2019) ir „iki tam tikros datos sukauptos tiesioginės užsienio investicijos, rodančios tikrąją tiesioginių užsienio investicijų būklę laikotarpio pabaigoje.“

Nr.	Rodiklis	Apibūdinimas
3	Infliacija (VKI)	„Bendrojo kainų lygio augimą šalyje per tam tikrą laikotarpį“ (Lietuvos Bankas, n.d) ir „Ilgalaikis bendro kainų lygio didėjimas, dėl kurio mažėja pinigų perkamoji galia. Infliacija paprastai apskaičiuojama pagal vartotojų kainų indeksą ir reiškama procentais.“ (Valstybės duomenų agentūra, n.d)
4	Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis	Atspindi vidutinį darbo užmokestį dirbančiųjų ekonomikoje (Kristina Garskaite-Milvydiene, Raimonda Martinkute-Kauliene 2021)
5	Eksportas	Eksportas yra „prekių išvežimas iš Lietuvos Respublikos statistinės teritorijos į ne ES šalį.“ (Valstybės duomenų agentūra, n.d)
6	Importas	Importas yra „prekių įvežimas į Lietuvos Respublikos statistinę teritoriją iš ne ES šalies.“ (Valstybės duomenų agentūra, n.d)
6	Nedarbo lygis	Parodo bedarbių ir darbo jėgos santykį. (Valstybės duomenų agentūra, n.d)

Šaltinis: Sudarytas autoriaus

Bendrasis vidaus produktas skaičiuojamas trimis pagrindiniais metodais. Pirmasis metodas yra gamybos metodas, kai galutinė prekių vertė, neįskaičiuojant importuotų prekių ir žaliavų vertės per metus; antras metodas - pajamų apskaitos, kai sumuojami darbuotojų atlyginimai, įmonių pelnas, palūkanos, nuomos pajamos, ne akcinių bendrovių gautos pajamos, gamybos procese atsirandantys mokesčiai ir amortizacija, neįskaičiuojant valstybės subsidijų; trečias metodas yra išlaidų metodas, kai skaičiuojamos tiesioginės ir netiesioginės išlaidos. Skaičiuojant bendrąjį vidaus produktą šiuo metodu yra sumuojamos namų ūkio vartojimo apimtys, investicijos, valstybės išlaidos ir grynasis eksportas. Bendras vidaus produktas naudojamas skaičiuojant bendrąjį vidaus produktą vienam gyventojui. Šis rodiklis parodo šalies ekonominį išsivystymo lygį: kuo bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui rodiklis mažesnis, tuo ekonomiškai skurdesnė šalis, bei šalyje gyvenantys žmonės. Pastarasis rodiklis apskaičiuojamas dalinant bendrąjį vidaus produktą iš šalies gyventojų skaičiaus (Swedbank, n.d).

Antrasis rodiklis yra tiesioginės užsienio investicijos (TUI). Šis rodiklis yra svarbus, nes padeda nustatyti šalies patrauklumą užsienio investuotojams, TUI yra pagrindinis tarptautinės ekonomikos elementas, kuris sukuria tiesioginį, stabilų ir ilgalaikį ryšį tarp skirtingų šalių ekonomikų (Kristina Garskaite-Milvydiene, Raimonda Martinkute-Kauliene 2021), taip pat parodo, kaip keičiasi šalies ekonominiai santykiai su kitomis šalimis, pavyzdžiui, esant mažoms tiesioginių užsienio investicijų apimtims, galima daryti prielaidą, kad šalis nėra patraukli užsienio investuotojams ir turi prastą ekonominį klimatą. Tai stabdo investicijų pritraukimą, atitinkamai gali trukdyti šalies ekonomikos augimui. Sparčiai augant investicijų apimtims, galima daryti prielaidą, kad šalis yra patraukli investicijoms, turi gerą ekonominį klimatą ir tai gali prisidėti prie šalies ekonomikos augimo.

Trečias rodiklis yra infliacija, kuris paprastai apskaičiuojamas pagal vartotojų kainų indeksą ir išreiškiamas procentais. Infliacija yra svarbus rodiklis, turintis įtakos šalies ekonomikos būklei ir tendencijoms nusakyti. Aukštas infliacijos lygis lemia pinigų nuvertėjimą, o tai gali sukelti vartotojų pirkimo sprendimų pasikeitimus ir daryti neigiamą įtaką šalies ekonomikos augimui. Infliacija taip pat viena iš priežasčių palūkanų normos augimui. Valstybės duomenų agentūros duomenimis (2020), dažniausiai skaičiuojama metinė ir vidutinė metinė infliacija. Metinė infliacija yra „ataskaitinio mėnesio ir praėjusių metų atitinkamo mėnesio vidutinio kainų lygio santykinis pokytis“, atitinkamai vidutinė metinė infliacija apibūdinama kaip „dvylikos paskutinių mėnesių ir atitinkamų ankstesnių dvylikos mėnesių vidutinio kainų lygio santykinis pokytis“ (Valstybinė duomenų agentūra, 2020).

Ketvirtas rodiklis yra vidutinis mėnesinis darbo užmokestis. Šis rodiklis gali turėti įtakos šalies ekonominei būkle: aukštas vidutinis darbo užmokestis reiškia, kad žmogus gaudamas didesnį darbo užmokestį ir turėdamas palankesnes finansines galimybes, gali padidinti prekių ir paslaugų vartojimą ir prisidėti prie ekonomikos augimo. Atitinkamai mažas vidutinis mėnesinis darbo užmokestis gali reikšti, kad žmogus riboja prekių ir paslaugų vartojimą, neturi ilgalaikių finansinių tikslų ir menkai prisideda prie šalies ekonominio augimo skatinimo. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis yra apskaičiuojamas Valstybės duomenų agentūros, skaičiuojamas atsižvelgiant į darbuotojų skaičių ir jų gaunamą darbo užmokestį.

Penktas ir šeštas rodikliai yra eksportas ir importas. Pastarųjų svarba paaiškinama tuo, kad galima įvertinti šalies ekonomikos santykį su kitomis šalimis. Jeigu eksporto ir importo lygis didėja, tai reiškia, kad šalies ekonomika auga, tuo tarpu jeigu itin išaugo eksporto lygis, tai reiškia, kad šalyje gaminami produktai yra patrauklūs užsienio rinkoms. Atitinkamai, esant aukštam importo lygiui, šalis yra priklausoma nuo kitų šalių prekių ir paslaugų tiekėjų. Eksportas ir importas yra apskaičiuojamas naudojant duomenis apie prekių ir paslaugų mainus tarp šalių.

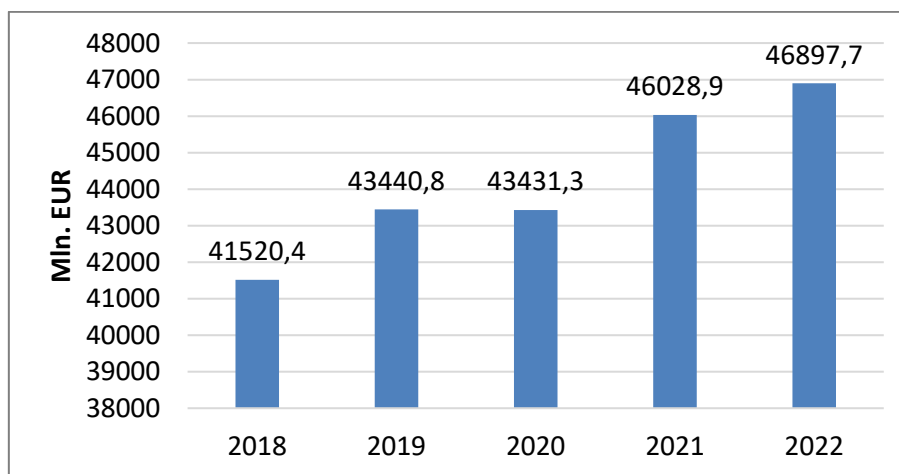
Septintas rodiklis yra nedarbo lygis. Šis rodiklis gali būti naudojamas siekiant įvertinti darbo rinkos būklę šalyje. Jeigu nedarbo lygis yra žemas - situacija darbo rinkoje yra stabili, užtikrinamas pakankamas darbo vietų skaičius. Tuo tarpu, jeigu nedarbo lygis yra aukštas - darbo rinkos pasiūla yra didesnė nei paklausa. Tokiu atveju turi būti imtasi darbo rinkos stabilizavimo priemonių įgyvendinimo.

Apibendrinant galima teigti, kad makroekonominė analizė leidžia įvertinti šalies ekonomikos būklę, nustatyti grėsmes ir galimybes ekonominiam augimui. Makroekonominiai rodikliai, kurie rodo šalies ekonominę būklę ir ekonomikos augimo potencialą. Situacijai šalyje įvertinti dažniausiai naudojami bendrojo vidaus produkto, tiesioginių užsienio investicijų, infliacijos ir vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio, eksporto, importo ir nedarbo lygio rodikliai.

Makroekonominių rodiklių analizė Lietuvoje 2018-2022 metais

Makroekonominių rodiklių analizė sudaro galimybes geriau suprasti esamą ekonomikos būklę šalyje ir priimti sprendimus, susijusius su ekonominės politikos priemonių panaudojimu.

Bendrojo vidaus produkto pokyčius šalyje lemia sumažėjęs vartojimas, infliacija, ekonomikos augimo sulėtėjimas ir nestabili geopolitinė situacija (1 pav.).

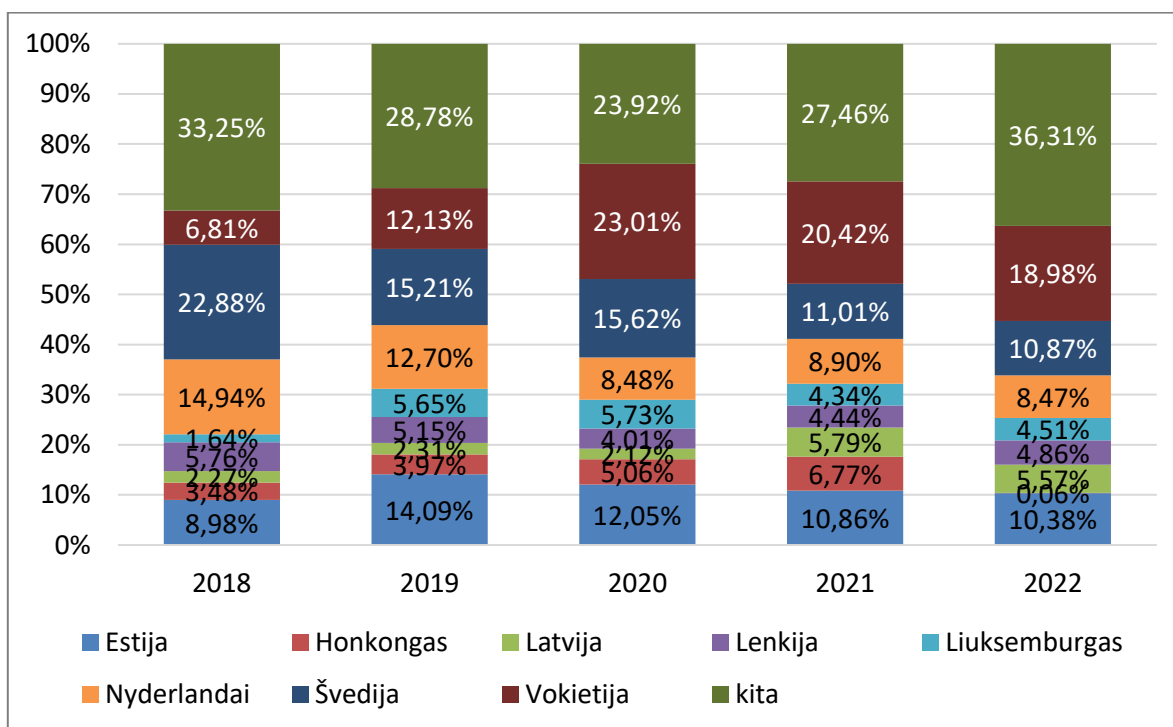

1 pav. Bendrasis vidaus produktas Lietuvoje 2018-2021 metais

Šaltinis: Sudarytas autoriaus pagal: Valstybės duomenų agentūros duomenis

Analizuojant 2018 – 2022 metų laikotarpį, galima teigti, kad BVP turėjo tendenciją augti, išskyrus 2020 metus. Konkrečiai šiais metais prasidėjo pandemija, kuri neigiamai paveikė visus verslo sektorius pasauliniu lygiu. 2018 metais BVP buvo 41520,4 mln. Eurų, atitinkamai 2019 metais rodiklis padidėjo iki 43440,8 mln. Eurų, tai buvo 4.62 proc. padidėjimas palyginus su praėjusiais metais. 2020 metais rodiklis sumažėjo 0,02 proc. palyginus su praėjusiais metais. Pastebimas 5,9 proc. padidėjimas 2021 metais palyginus su praėjusiais metais. 2022 metais padidėjo iki 46897,7 mln. Eurų, tai buvo 1,9 proc. padidėjimas, palyginus su 2020 metais. Galima daryti prielaidą, kad analizuojamu laikotarpiu šalies ekonomika turėjo tendenciją augti. 2020 metų BVP krito dėl paslaugų sektoriaus sutrikimo, kur apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos krito 30,9 proc., pramonės ir poilsio krito 16,5 proc. (Valstybės duomenų agentūra, 2021), 2021 metų BVP augimui įtakos turėjo prekių ir paslaugų importas (19,9 proc.), eksportas (17 proc.), darbo užmokesčio spartus augimas (13,2 proc.), bendrosios pridėtinės vertės augimas (11,6 proc.) (Valstybės duomenų agentūra, 2022). Lietuvos bankas prognozuoja, kad 2023 metais BVP padidės 1,3 proc. (Lietuvos Bankas, 2023)

Tiesioginių užsienio investicijų apimtį lemia makroaplinkos stabilumas, ekonomikos augimo potencialas, investuotojų lūkesčiai. Visa tai gali padidinti investicijų srautus ir paskatinti šalies ekonomikos augimą (2 pav.).

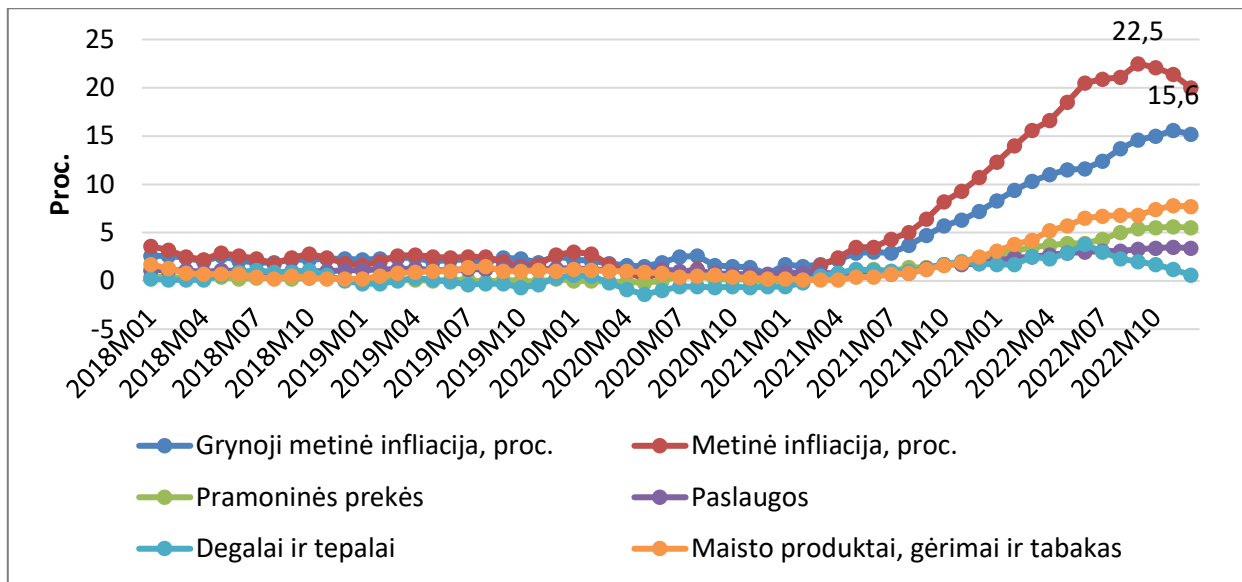

2 pav. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje pagal šalis 2018-2022 metais

Šaltinis: Sudarytas autoriaus pagal: Valstybės duomenų agentūros duomenis

2018 metais daugiausia investicijų į Lietuvos rinką buvo pritraukta iš Švedijos, Nyderlandų ir Estijos. 2019 metais investicijų lyderėmis išliko tos pačios šalys, tačiau Švedija sumažino investicijų apimtį, priešingai nei Vokietija. Analizuojant 2020 metus, Vokietija investavo į Lietuvos rinką daugiausia, tačiau bendra investicijų apimtis beveik nepakito. Pagrindinė tokios situacijos priežastis – pandemija ir pasaulinės ekonomikos lėtėjimas. 2021 metais ir 2022 metais situacija išliko panaši, be esminių pokyčių. 2022 metais rodikliai stipriai nekito, bet Honkongo investicijos sumažėjo iki 0,06 proc.

Infliacijos rodiklio pokyčius lemia paklausos ir pasiūlos pasikeitimas prekių ir paslaugų rinkoje, pajamų dydis, tarptautinė prekyba ir kt. (3 pav.).

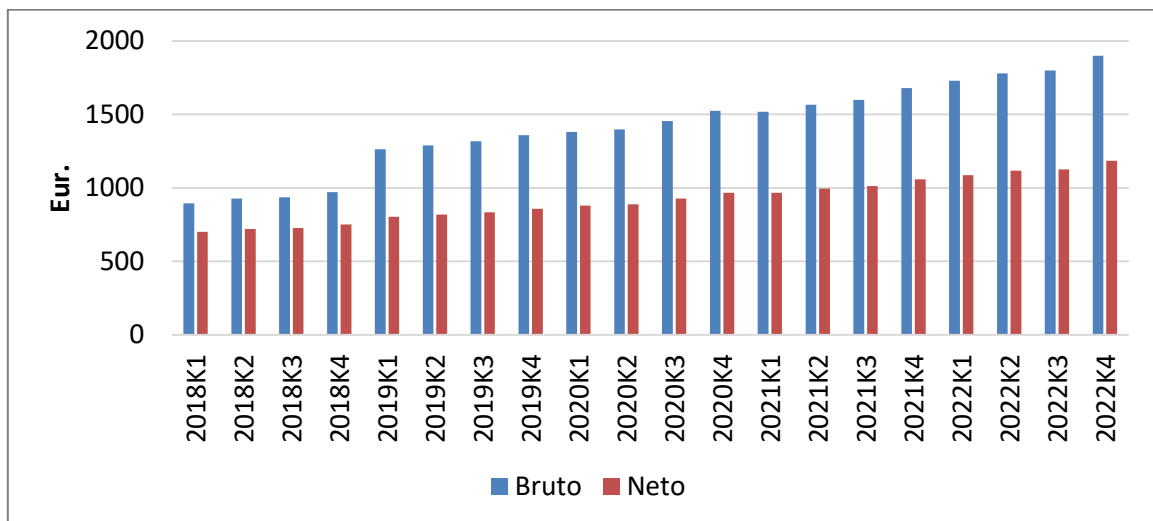

3 pav. Infliacija Lietuvoje 2018-2022 metai

Šaltinis: Sudarytas autoriaus pagal: Lietuvos banko duomenis.

Analizuojant 2018 metų sausio mėn. iki 2021 metų liepos mėn. duomenis galima teigti, kad infliacijos lygis buvo stabilus. Nuo 2021 metų liepos mėn. infliacija pradėjo itin sparčiai augti. Tokį šuolį galėjo lemti sutrikusios tiekimo grandinės, kurios nespėjo susiderinti su išaugusia paklausa ir smarkai brangę energetiniai išteklių. Lietuvos bankas pateikė prognozę, kad infliacija augs per visus 2022 metus (Lietuvos bankas, 2021). Pastarosios augimą paspartino prasidėjęs Rusijos ir Ukrainos karas, kuris sutrikdė dalį pasaulinio verslo. 2022 metų pabaigoje infliacija turėjo tendenciją mažėti, tai galėjo lemti išaugusi palūkanų norma, sumažėjęs vartojimas. Lietuvos bankas prognozuoja, kad 2023 metais vidutinė metinė infliacija sieks 9 proc. (Lietuvos Bankas, 2023)

Darbo užmokesčio pokyčius lemia darbo rinkos pasiūla ir paklausa, mokestinė našta ir kt. veiksniai (4 pav.).

4 pav. Vidutinis neto ir bruto darbo užmokestis Lietuvoje 2018-2022 metais

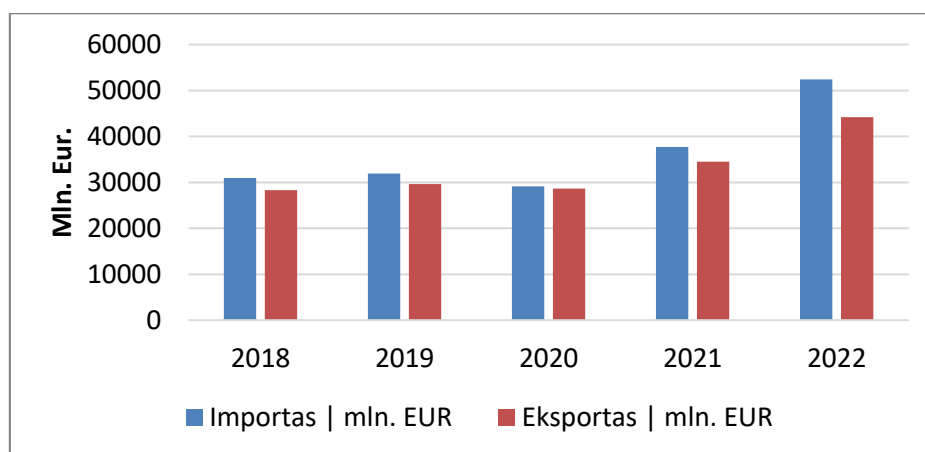
Šaltinis: Sudarytas autoriaus pagal: Valstybės duomenų agentūros duomenis.

Staigų bruto darbo užmokesčio augimą 2019 metų pirmą ketvirtį lėmė darbdavio ir darbuotojo mokamų valstybės socialinio draudimo įmokų tarifų pasikeitimas. Dėl tos pačios priežasties neto darbo užmokestis analizuojamu laikotarpiu nepakito (Valstybės duomenų agentūra

2020). Analizuojant bendrą darbo užmokesčio augimo tendenciją, galima teigti, kad šis rodiklis turėjo tendenciją augti. Tai lėmė ekonomikos augimas, veiklos diversifikavimas. Per 2019-2021 metų laikotarpį darbo užmokestis augo dėl padidintos valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų, valstybės tarnautojų ir biudžeto įstaigų darbuotojų pareiginės algos bazinis dydis, padidinta minimalioji mėnesinė alga, pasikeitusi neapmokestinamojo pajamų dydžio skaičiavimo tvarka, per 2020 metų pandemija buvo padidinta alga gydymo įstaigų darbuotojams, kovojantiems su covid-19 liga, darželių auklėtojams, priešmokyklinio ugdymo pedagogams, profesinio mokymo mokytojams bei dėstytojams (Valstybės duomenų agentūra, 2020 2021 2022). Lietuvos bankas prognozuoja, kad 2023 metais darbo užmokestis padidės 10 proc. (Lietuvos Bankas, 2023)

Eksporto ir importo rodiklių kitimą 2018 – 2020 metais lėmė tarptautinės prekybos pokyčiai, tarptautinių prekybos sutarčių su užsienio šalimis skaičiaus pokyčiai, prekių kainų kitimas užsienio rinkose, logistika ir kt. (5 pav.).

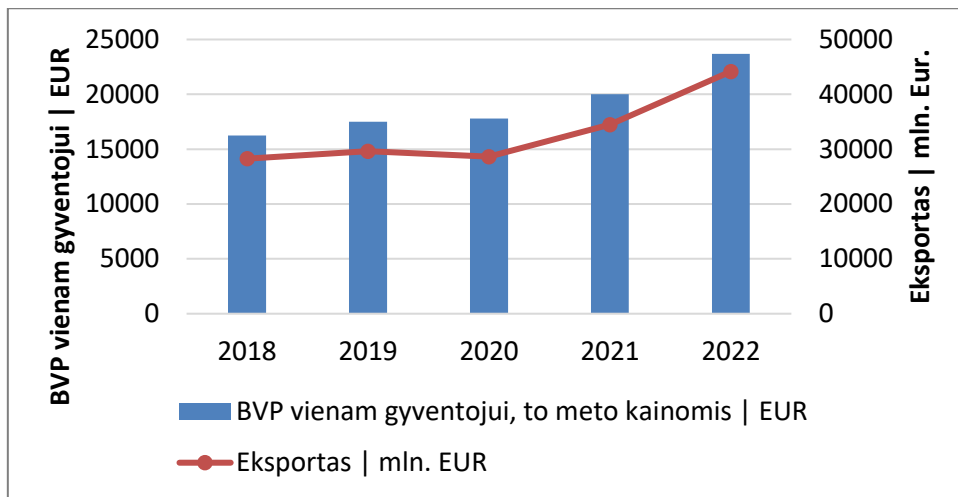

5 pav. Eksportas ir importas Lietuvoje 2018-2022 metai

Šaltinis: Sudarytas autoriaus pagal: Valstybės duomenų agentūros duomenis.

Analizuojamu laikotarpiu eksporto ir importo apimtys kito. Atitinkamai 2020 metais buvo stebimas apimčių sumažėjimas dėl pandeminės krizės ir dėl sutrikusios tiekimo grandinės. 2022 metais prasidėjo Rusijos ir Ukrainos karas, dėl kurio sutriko dalis pasaulinio verslo. Stebint eksporto tendenciją nagrinėjamu laikotarpiu, galima teigti, kad lietuviškos prekės ir paslaugos yra patrauklios užsienio rinkų dalyviams. Tenka apgailestauti, kad analizuojamu laikotarpiu stebimas didesnės importo nei eksporto apimtys. 2022 metais daugiausia buvo importuota žalia nafta ir gamtinės dujos, tai sudarė 21 proc. viso importo, daugiausiai eksportuotų prekių buvo chemikalai ir chemijos pramonės gaminiai, kuris sudarė 13 proc. visų eksportuotų produktų.

2018 metais atlikto tyrimo (Remeikienė, Gasparėnienė ir Sadeckas, 2018) metu nustatyta, kad eksportas turi įtakos vertinant BVP vienam gyventojui (7 pav.).

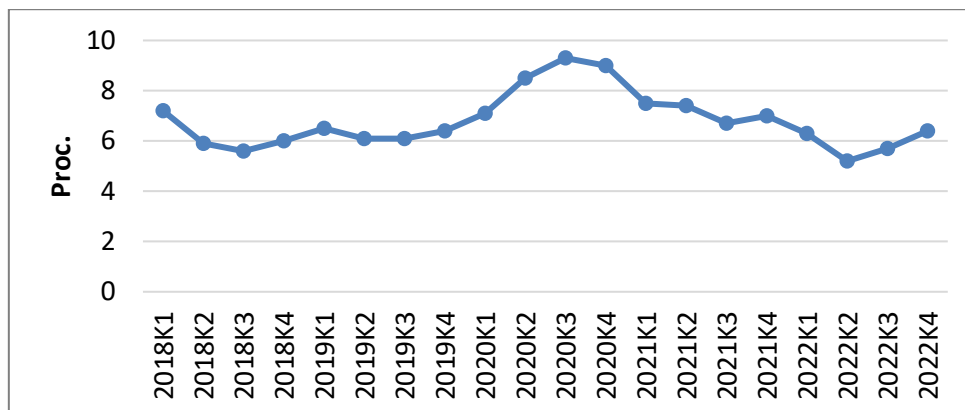

6 pav. Bendrojo vidaus produkto ir eksporto sąsajos Lietuvoje 2018-2020 metais

Šaltinis: Sudarytas autoriaus pagal: Valstybės duomenų agentūros duomenis.

Analizuojamu laikotarpiu BVP kyla kartu su eksportu, tai gali nusakyti, kad šalies eksportas įtakoja šalies BVP.

Nedarbo lygį šalyje lemia pažangių technologijų naudojimas, švietimo sistema, darbo užmokesčio dydis, darbo vietų skaičius, migracija ir kt. (6 pav.).

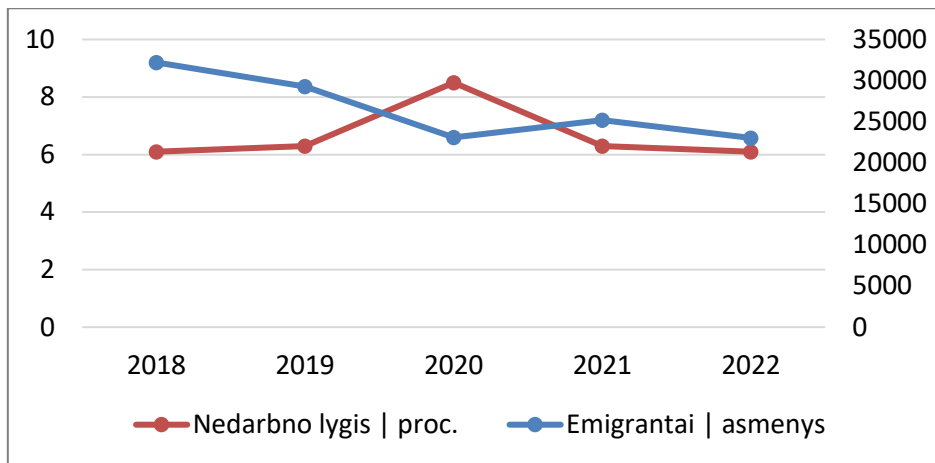

7 pav. Nedarbo lygis 2018-2022 metai

Šaltinis: Sudarytas autoriaus pagal: Valstybės duomenų agentūros duomenis

Vienas iš svarbesnių nedarbo lygio pokyčių stebimas 2020 metais, kuomet darbo rinkai teko prisitaikyti prie pasikeitusių darbo sąlygų – darbas nuotoliu dėl pandemijos. Susiklosčiusi situacija lėmė kai kurių verslų negebėjimą persitvarkyti ir prisitaikyti (ypatingai gamybinėse įmonėse). Tokios įmonės buvo priverstos laikinai stabdyti veiklą arba visai užsidaryti ir atleisti darbuotojus. dėl to nedarbingumo lygis išaugo iki 9,3 proc. 2021 metų pradžioje nedarbo lygis sumažėjo, nes dalis verslų prisitaikė prie darbo iš namų specifikos arba diversifikavo veiklą. Lietuvos situacija Europoje yra viena iš unikalesnių – net sulėtėjus ekonomikai ir dalį verslo apribojus dėl pandemijos, Lietuvoje buvo stebimas ekonomikos augimas. Lietuvos bankas prognozuoja, kad 2023 metais nedarbo lygis sieks 6,6 proc. (Lietuvos Bankas, 2023)

Atlikus tyrimą (R. Remeikienė, L. Gasparėnienė, 2019) nustatyta, kad 2019 metais nedarbo lygis turi poveikį emigrantų skaičiui.

8 pav. Nedarbo lygio ir emigracijos sąsajos Lietuvoje 2018 – 2020 metais

Šaltinis: sudarytas autoriaus pagal: Valstybės duomenų agentūros duomenis.

Tyrėjai nustatė, kad, kai nedarbo lygis šalyje didėja, tuo pačiu metu didėja ir emigrantų skaičius ir, kai mažėja nedarbo lygis, tuo pačiu metu emigrantų skaičius mažėja. Tačiau buvo padaryta prielaida, kad nedarbo lygio sumažėjimas nereiškė, kad žmonės kurie emigravo sugrįš į Lietuvą (R. Remeikienė, L. Gasparėnienė, 2019). Lietuvoje įvyko unikali situacija, dėl covid-19 viruso ir Ukrainos-Rusijos karo, 2020 metais sparčiai plito covid-19 virusas ir dėl to žmonės kurie emigravo iš Lietuvos grįžo atgal į Lietuvą, bet nedarbo lygis vis didėjo, 2022 metais prasidėjo Ukrainos ir Rusijos karas, dėl to daug ukrainiečių atvyko į Lietuvą ir užpildė darbo rinką.

Apibendrinant galima teigti, kad makroekonominių rodiklių analizė yra svarbi, nes ji leidžia išanalizuoti ekonomikos būklę ir padeda priimti sprendimus dėl ekonomikos politikos formavimo krypties. Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, analizuojami svarbiausi rodikliai, leidžiantys nustatyti šalies ekonomikos augimo lygį, grėsmes ir galimybes. Analizuojant 2018 – 2020 metų bendrąjį vidaus produktą, tiesiogines užsienio investicijas, infliaciją, vidutinį mėnesinį darbo užmokestį ir kitus rodiklius, galima teigti, kad Lietuvoje ekonomika auga. Nepaisant to, pastaruosiu metu stebimas infliacijos augimas ir poveikių priemonių (pav. Palūkanų normos didinimas) taikymas. Daugiausia tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvą analizuojamu laikotarpiu buvo iš Vokietijos, Švedijos ir Estijos. Nors situacija ekonomikoje yra sudėtinga Lietuvoje yra prognozuojama, kad 2023 metais infliacija sieks 9 proc., darbo užmokestis padidės 10 proc. BVP padidės 1,3 proc. ir nedarbo lygis sieks 6,6 proc.

Išvados

1. Makroekonominių rodiklių analizės svarbą apsprendžia galimybė įvertinti šalies ekonominę būklę. Pastarieji rodikliai naudojami esamos situacijos analizei, numatant ekonomikos augimo grėsmes ir galimybes, ekonominės politikos formavimui ir priemonių parinkimui. Makroekonominė analizė leidžia nustatyti ekonomikos augimo tempą vertinant darbo rinkos situaciją, importo ir eksporto pokyčius, infliacijos lygį ir kitus rodiklius. Pagrindiniai rodikliai, naudojami analizei atlikti yra BVP, tiesioginės užsienio investicijos, infliacija ir vidutinis mėnesinis darbo užmokestis. BVP yra vienas pagrindinių rodiklių, parodantis šalies ekonomikos išsivystymo lygį.

2. BVP per laikotarpį auga, 2020 metais pandemija šiek tiek sutrikdė paslaugų sektorių ir dėl to BVP sumažėjo, bet ateinančiais metais BVP kyla dėl didėjančio eksporto, importo, darbo užmokesčio augimo ir pridėtinės vertės augimo. Tiesioginių užsienio investicijos kiekvienais metais auga, Švedija šiek tiek savo investicijų sumažino, o Vokietija padidino, Honkongas savo investicijas sumažino iki 0,06 proc. Infliacija nuo 2018 metų iki 2021 metų liepos buvo stabili, bet pradėjo augti

dėl pandemijos ir toliau laikytis dėl Ukrainos-Rusijos karo. Darbo užmokestis labiausiai pasikeitė 2019 metais, dėl draudimo įmokų tarifo keitimosi, kiekvienais metais didėjo valstybės darbuotojų atlyginimai, bet per pandemiją didėjo ir gydytojų ir švietimo darbuotojų atlyginimai. Importas ir eksportas 2018-2020 metais laikėsi apie 30 mlrd. 2021 metais pradėjo augti ir 2022 metais Lietuva daugiausiai importavo naftos ir gamtinių dujų, o eksportuota chemikalai ir cheminiai produktai. Nedarbo lygis Lietuvoje labiausiai padidėjo 2020 metais, kai prasidėjo pandemija, 2022 metais nedarbo lygis pradėjo didėti, dėl Ukrainos-Rusijos karo.

Literatūra

1. Kristina Garskaite-Milvydiene, Raimonda Martinkute-Kauliene (2021) „Examination of the Relationship between Derivative Financial Instruments and the Economic Development of Lithuania“ Prieiga per <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2021~1651258359442/J.04~2021~1651258359442.pdf>
2. Lietuvos Bankas (2023) „Makroekonominės prognozės“ Prieiga per internetą https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/40254_26869ed0c802f016fe23bb1cbacc0dbb.pdf
3. Lietuvos Bankas (2021) „Dekonstruojant infliaciją – atsakymai į gyventojams ir verslui rūpimus klausimus“ Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/lt/naujienos/dekonstruojant-infliacija-atsakymai-i-gyventojams-ir-verslui-rupimus-klausimus>
4. Lietuvos Bankas (n.d) „SVKI kaitos veiksniai“ Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/lt/grafikai/infliacija>
5. Lietuvos Bankas (n.d) „Infliacija“ Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/lt/infliacija>
6. Remeikienė R., Gasparėnienė L (2019) „Assessment of the impact of emigration on the origin economy“ Prieiga per internetą <https://doi.org/10.3846/btp.2019.18>
7. Remeikienė R., Gasparėnienė L., Sadeckas A. (2018) „The determinants of the competitiveness of Lithuanian export: Macroeconomic approach“ Prieiga per internetą <https://doi.org/10.3846/btp.2019.16>
8. Swedbank (n.d) „Bendrasis vidaus produktas (BVP) Prieiga per internetą <https://blog.swedbank.lt/zodynelis/bendrasis-vidaus-produktas-bvp>
9. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (2022) „Verslo sukurtas BVP šalies ūkyje“ Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2022/bvp>
10. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (2021) „Verslo sukurtas BVP šalies ūkyje“ Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2021/bvp>
11. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (2020) „Verslo sukurtas BVP šalies ūkyje“ Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2020/verslo-sukurtas-bvp-salies-ukyje>
12. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (2022) „Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis“ <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2022/vdu>
13. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (2021) „Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis“ <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2021/vdu>
14. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (2020) „Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis“ <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2020/vidutinis-menesinis-darbo-uzmokestis>
15. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (2020) „Infliacija (VKI)“ Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2020/infliacija>
16. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (2019) „Tiesioginės užsienio investicijos“ Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-statistikos-metrastis/lsm-2019/ukis-ir-finansai/tiesiogines-uzsienio-investicijos>
17. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (n.d) „Darbo užmokestis ir darbo sąnaudos“ Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/darbo-uzmokestis-ir-darbo-sanaudos>
18. Valstybės Valstybės duomenų agentūra (n.d) „Pagrindiniai šalies rodikliai“ Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/pagrindiniai-salies-rodikliai>

MAKROECONOMIC INDICATOR ANALYSIS IN LITHUANIA 2018-2022

SUMMARY

Macroeconomic analysis is important because it allows for an assessment of a country's economic situation, identification of threats, and helps in planning for the economy and its future. Macroeconomic indicators are numbers that reflect the state of the economy and its trends and can be used to evaluate the size of the economy, growth, unemployment, inflation, and other important factors. There are many macroeconomic indicators, but the main indicators are gross domestic product, direct foreign investment, inflation, and the average monthly salary, additionally, there are many other macroeconomic indicators, such as unemployment, which is important as it can affect the state of the labor market, economic growth and development, and consumer purchasing power. Exports and imports are also important macroeconomic indicators, as they can affect the growth and development of the economy. In Lithuania, as in other countries, many important indicators are used to understand the economy and how to impact it. Analysis of gross domestic product, direct foreign investments, inflation, average monthly salary, and other indicators show that there is steady growth in Lithuania, but inflation is rising. The main investors in Lithuania are Germany, Sweden, and Estonia. The global crisis of 2020 had an impact on the economy, but in 2021 indicators began to recover.

INVESTICINĘ APLINKĄ LIETUVOJE LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ

Ričardas Nika

*Mokslinė vadovė – dr. A Liučvaitienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas*

Ivadas

XXI amžiuje investicijų judėjimas pasaulinėje bei šalies ekonomikoje arba vidaus investicijų judėjimas šalyje yra vienas iš pagrindinių veiksnių, turinčių įtakos šalies ekonomikos vystymuisi. Investicijų į šalies ekonomiką padidėjimas dažniausiai teigiamai veikia ekonomikos augimą, kadangi investicijos yra viena pagrindinių bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) sudedamųjų dalių. Investicijos moksliniuose šaltiniuose yra vertinamos kaip viena iš ūkio plėtros veiksnių ir laikomos svarbia produktyvumą, o kartu ir ekonominį augimą skatinančių sąlygų. A. Zolkover ir V. Terziev (2020) atkreipia dėmesį, kad investicijos ne tik skatina šalies ekonominį augimą, bet ir prisideda kuriant naujas darbo vietas, steigiant verslo įmones, tobulinant darbuotojų turimą kvalifikaciją bei kompetenciją. Investicijų dėka yra diegiamos naujausios technologijos, skatinama ne tik verslo įmonės, bet ir visos šalies technologinė pažanga. Lietuva įvairiais būdais siekia pritraukti kuo daugiau investicijų, siekdama išlaikyti konkurencinį pranašumą bei tobulinti verslo procesus. Auganti integracija bei globalizacija didina šalies galimybes įsitvirtinant užsienio rinkose, taip pat įgyjama nauja bei naudinga verslo patirtis. Tokia situacija skatina ir investicijų kitimo tendencijas.

Darbo objektas – investicinę aplinką Lietuvoje lemiantys veiksniai.

Darbo tikslas – išanalizavus investicinės aplinkos teorinius aspektus, nustatyti veiksniai, lemiančius investicijų pokyčius Lietuvoje.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti investicinę aplinką Lietuvoje lemiančius veiksniai;
2. Išnagrinėti investicijų kaitos tendencijas Lietuvoje.
3. Ištirti veiksniai, kurie lemia investicijų pokyčius Lietuvoje.

Darbo metodai: mokslinės literatūros ir internetinių šaltinių lyginamoji analizė, statistinių duomenų analizė.

Raktiniai žodžiai: investicijos, investavimas, investicinė aplinka, tiesioginės užsienio investicijos, bendrasis vidaus produktas.

Investicinę aplinką lemiantys veiksniai

Globalizacijos procesų intensyvėjimas išprovokuoja didėjančią konkurenciją dėl darbo ir finansinių išteklių (ilgalaikės ekonominės plėtros pagrindo) pasaulinėje rinkoje. Suinteresuotosios šalys (investuotojai, turistai, darbo jėga ir kt.) renkasi šalis, kuriose yra palankus investicinis klimatas ir aukštas pasaulinio masto reitingas. Pandemijos sniego gniūžtės efektas išprovokavo ekonomikos augimo sumažėjimą, taigi ir investicijų patrauklumo mažėjimą. Besivystančios šalys neigiamą pandemijos poveikį ir ekonominį šoką pajuto labiau nei išsivysčiusios šalys (Smiiianov ir kt., 2020; Kuzmenko ir kt., 2020). Moksliniai tyrimai (Bilan ir kt., 2020; Zolkover ir kt., 2020) patvirtino, kad besivystančios šalys turi mažiau galimybių sukaupti papildomų finansinių išteklių nei išsivysčiusios šalys.

Investicijų apimtis ir struktūra lemia tvarią ekonomikos plėtrą ir augimą. Vadinasi, palankumas investiciniam klimatui arba, kitaip tariant, verslumo aplinkos išsivystymo lygis, lemia darnią regiono plėtrą. Šiuo metu verslumo lygis išsivysčiusiose šalyse laikomas vienu iš svarbiausių nematerialaus augimo veiksnių. Nuo XX amžiaus pradžios įvairių šalių mokslininkai pradėjo domėtis veiksniais, turinčiais įtakos investicijų aplinkai ir sąlygoms, kuriomis vyksta investicinė veikla (Ohotina, 2018).

Šalies investicinę aplinką lemia daugelis veiksnių. A. Zolkover ir V. Terziev (2020) atlikti tyrimai atskleidė, kad finansų sistema ir ekonomikos atvirumas turi įtakos šalių patrauklumui užsienio investuotojams, taip pat analizuojami socialiniai bei ekonominiai veiksniai, pateikiami įrodymai, kad šalys, kuriose yra didelių ekologinių problemų ir žemo energetinio saugumo lygis, nebuvo patrauklios užsienio investuotojams.

B. Moskalenko, O. Lyulov (2022) apibendrina įvairių autorių pateiktą teorinį požiūrį į šalies investicinę aplinką lemiančių veiksnių vertinimą, išskirdami tris pagrindines dimensijas: 1) ekonominę; 2) socialinę ir 3) aplinkosaugos. Analizės rezultatai parodė, kad egzistuoja skirtingi požiūriai į šalies investicinės aplinkos vertinimą. Investicinės aplinkos vertinimas apima du aspektus, kurie gali būti tokio vertinimo dalis: 1) šalies gebėjimas pritraukti naujų išteklių – išorinė dimensija; 2) šalies gebėjimas efektyviai panaudoti turimus išteklius pagal šalies investicinį patrauklumą gerinančius vektorius – vidinę dimensiją. Taigi efektyvus turimų išteklių naudojimas yra susijęs su ekonomine ir socialine plėtra, šalies infrastruktūra, inovacijomis ir mokslinių tyrimų plėtra, energetika, žemės ūkio ištekliais.

Renkantis naujas investavimo šalis ypatingas dėmesys skiriamas verslo ir investicinei aplinkai, t.y. sąlygoms, veiksniams ir aplinkybėms, kurios kaip visuma susiformuoja atitinkamoje vietovėje ir pritraukia, palaiko ar skatina investicijas. Pabrėžtina, kad vietovės patrauklumą investicijoms formuoja vietovės autoritetas, pati vieta (per jos geografinę, gamtinę, infrastruktūrinę, technologinę, demografinę, socialinę-ekonominę, kultūrinę aplinką ir kt.) bei ūkio subjektai, veikiantys toje konkrečioje srityje. Daugeliu atvejų vietos valdžios institucijos tampa pagrindiniais vietos (kaip patrauklios vietos investicijoms) kūrėjais. Tačiau verslininkai, savarankiškai dirbantys asmenys ir investuotojai yra informacijos rinkėjai, analitikai ir sprendimų priėmėjai; todėl iš daugelio vietovių jie pasirenka tą, kuri tiek ilguoju, tiek trumpuoju laikotarpiu turi konkurencinių pranašumų prieš konkurentus. Taigi yra glaudus ryšys tarp vietovės patrauklumo verslo plėtrai ir investicijų vietos. Dėl šių priežasčių investicinę aplinką lemiantys veiksniai tampa pagrindinėmis strateginėmis gairėmis vietos ekonominės politikos formavimo procese (Snieska ir kt., 2019).

Vienas iš svarbių iššūkių investicinės veiklos reguliavime yra optimaliai subalansuotas įmonių su užsienio kapitalu paskirstymas tarp regionų. Svarbios sąlygos investicijų patrauklumui įrodyti yra tokie veiksniai kaip: gamtinės regionų sąlygos, jau susiformavusi verslo aplinka, socialiniai-ekonominiai ir administraciniai-vadybos principai, gyventojų noras vadovauti verslo subjektams, rizikos suvokimas ir darbo išteklių kvalifikacija, ir skirtingų institucinių sistemų egzistavimą bei jų raidą. Investicinis klimatas – tai aplinka, naudojama investavimo procesams įgyvendinti. Tai susidarė veikiant politiniams, ekonominiams, teisiniams, socialiniams ir kitiems veiksniams, kurie lemia investicijų rizikos lygį ir investicinės veiklos būklę regione. Sprendžiant pozityvaus investicinio klimato kūrimo uždavinius, reikia atsižvelgti į tai, kad ekonomikos globalizacija turi būti laikoma pagrindiniu veiksniu, plečiančiu investicinių išteklių galimybes, taip pat konkurenciją tarp investuotojų. Tai atliekama, jei norime padidinti užsienio investicijų apimtį iki optimalaus investicinės industrijos lygio ir išlaikyti panašias sąlygas su kitais konkurentais, taip pat sukurti „patogią“ aplinką ir atmesti perteklines rizikas vidaus investicijų aktyvinimui. Priešingu atveju smarkiai sumažės gaunamų investicijų apimtys ir vietinių investuotojų investiciniai ištekliai (Mustafakulov, 2017).

Įvairiuose moksliniuose šaltiniuose pateikiami veiksniai, kurie turi poveikį investicinei šalies aplinkai. Apibendrinti įvairių autorių analizuojami veiksniai pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė. Veiksniai, lemiantys investicinę aplinką

Autoriai	Veiksniai
K. Lukšaitė, V. Skvarciany, 2019	Bendras vidaus produktas, technologijų bei inovacijų sklaida šalyje, valiutos kursas, prekybos atvirumas, darbo rinkos ypatumai, turizmo sektoriaus rodikliai.
M. Communale, 2019	Ekonominės šalies struktūros pokyčiai, valstybės išlaidos technologijoms ir inovacijoms, politiniai veiksniai, mokestinė šalies sistema.
T. Tran, T. Dang, 2020	BVP, prekybos atvirumas, infliacijos lygis, vartotojų kainų indeksas, šalies infrastruktūra, žmogiškieji ištekliai.
M. Seržantė, B. Karalius, 2022	BVP, infliacija, nedarbo lygis, importas bei eksportas, valiutos kursas.

K. Lukšaitė, V. Skvarciany (2019) apibendrina pagrindinius veiksnius, kurie susiję su investicijų įplaukomis bei šalies investicine aplinka. Pagrindinis veiksnys nurodomas BVP, taip pat autorės pabrėžia, kad svarbus ir šalies technologinis išsivystymas, darbo rinkos ypatumai, prekybos atvirumas didina pardavimus, plečia tarptautines rinkas. M. Communale (2019) atliktame tyrime, kuriame analizuojama investicinė aplinka Lietuvoje atskleidžiama, kad krizinės situacijos, šalies ekonominės struktūros pokyčiai, taip pat analizuojami atskirų pramonės ir verslo sričių investicijų pritraukimo pokyčiai, valstybės išlaidos, skiriamos technologijoms ir inovacijoms. T. Tran, T. Dang (2020) patvirtina kitų autorių atliktų tyrimų rezultatus ir nurodo, jog investicinei aplinkai poveikį turi BVP, infliacijos lygis, vartojimo kainų indeksas, šalyje esanti infrastruktūra, pavyzdžiui gamybiniai pajėgumai bei rodikliai, susiję su darbo rinka ir žmogiškaisiais ištekliais. M. Seržantė, B. Karalius (2022) tyrime buvo nustatyta, kad ekonominiai veiksniai gali turėti įtakos užsienio investicijų aplinkai yra bendrasis vidaus produktas, infliacijos lygis, nedarbo lygis, importas bei eksportas ir valiutos kursas.

Apibendrinant galima teigti, kad yra išskiriami įvairūs veiksniai, kurie turi poveikį šalies ar regiono investiciniam patrauklumui. Kai kuriuose moksliniuose tyrimuose pabrėžiama, kad investavimo aplinką šalyje lemia ekonominė padėtis, socialinė – demografinė šalies charakteristika, inovacijų ir technologinės pažangos lygis, taip pat šalies mokesčių politika, infliacijos lygis, šalies darbo rinkos tendencijos. Kituose moksliniuose tyrimuose analizuojant veiksnius, kurie turi poveikį investavimo aplinkai yra išskiriami vidiniai ir išoriniai veiksniai, atkreipiamas dėmesys į krizinių situacijų poveikį šalies investiciniam patrauklumui.

Investicinę aplinką lemiančių veiksnių Lietuvoje tyrimas

Remiantis šiame darbe analizuotais tarptautiniais tyrimais nustatyta, kad investicijų į šalies ekonomiką augimas priklauso nuo investicinio klimato šalyje. Todėl tikslinga ištirti veiksnius, darančius įtaką investicinei šalies aplinkai. Kiekvienas iš šių veiksnių apima keletą elementų. Investicinę aplinką lemiantys veiksniai skirstomi į komponentus, atsižvelgiant į jų pobūdį.

Tyrimo metu įvertinti tiesioginių užsienio investicijų bei materialųjų investicijų srautai Lietuvoje bei atskleidžiami veiksniai, kurie turi poveikį investicinei aplinkai. Pasirinkti analizuojami rodikliai: tiesioginės ir materialios užsienio investicijos. Remiantis analizuotais moksliniais šaltiniais bei vertinant veiksnius, kurie lemia investicijų srautų pokyčius yra analizuojami ekonominiai bei demografiniai rodikliai: BVP Lietuvoje, užimtųjų skaičiaus, importo bei eksporto rodiklių poveikis investavimo srautams. Tyrimas atliekamas taikant regresinės analizės metodą. Tiesinės koreliacijos koeficientas parodo, koks yra ryšys teigiamas ar neigiamas tarp dviejų kintamųjų. Taip pat tikslinga naudoti regresijos koeficientą, kuriuo nustatoma, kaip pasikeis kintamasis analizuojamam

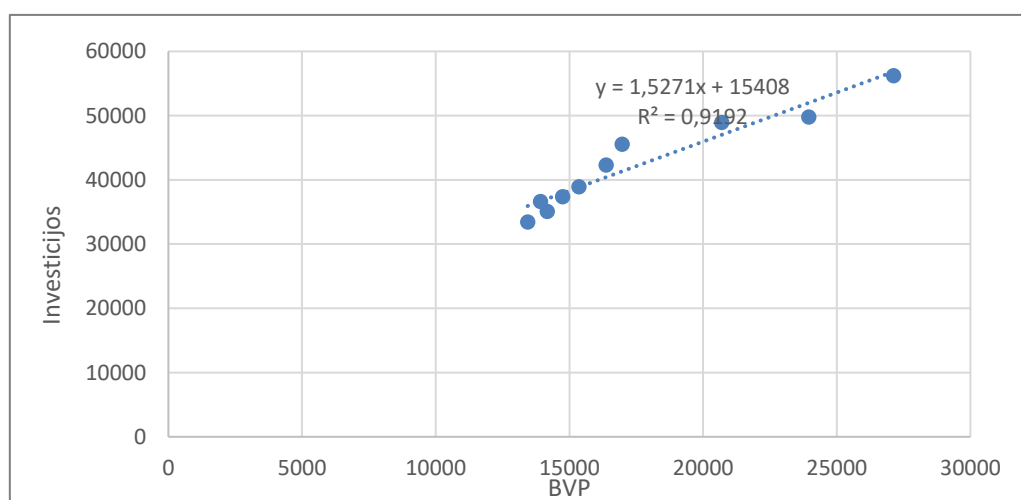
požymiui padidėjus vienu vienetu. Kai koreliacijos koeficientas neigiamas ryšys tarp kintamųjų yra atvirkštinis, tai reiškia, kad vienam kintamajam didėjant kitas mažėja. Kai koreliacijos koeficientas yra teigiamas tai ryšys yra tiesioginis. Kuo reikšmė yra artimesnė 1 ar -1, tuo ryšys yra glaudesnis.

2 lentelė. Investicijų srautai, mln. EUR

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tiesioginės užsienio investicijos, mln. EUR	13435.38	14157.95	13910.82	14739.09	15341.52	16360.56	16959.32	20691.38	23938.13	27109.91
Materialinės investicijos, mln. EUR	4.17	4.8	5.12	5.69	5.68	6.02	6.35	7.06	7.04	7.81
Viso investicijos	13439.55	14162.75	13915.94	14744.78	15347.2	16366.58	16965.67	20698.44	23945.17	27117.72

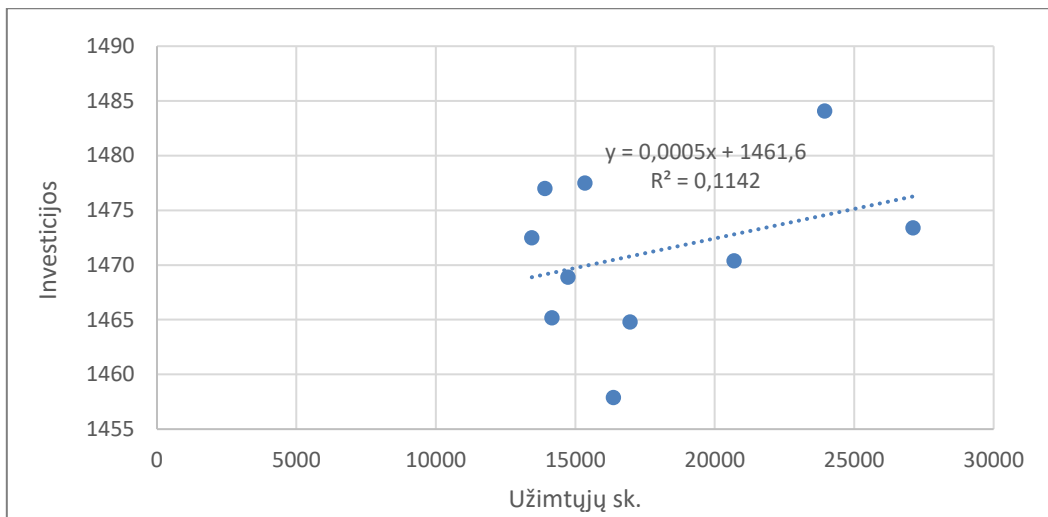
Šaltinis. sudaryta pagal Statistikos departamento duomenis

Iš pateiktų duomenų galima daryti išvadą, kad tiesioginių užsienio investicijų (toliau – TUI) srautai analizuojamu laikotarpiu kito tolygiai, išskyrus 2014 metais, kai TUI apimtys sumažėjo. Didžiausias TUI pokytis nustatytas 2019 ir 2021 metais. Analizuojant materialines investicijas galima teigti, kad materialios investicijos kasmet didėjo, nežymus sumažėjimas užfiksuotas 2016 metais. Siekiant įvertinti kokie veiksniai turi poveikį investicijų apimčių pokyčiams Lietuvoje įvertinta BVP, užimtųjų skaičius, importo bei eksporto poveikis taikant regresinės analizės metodą.

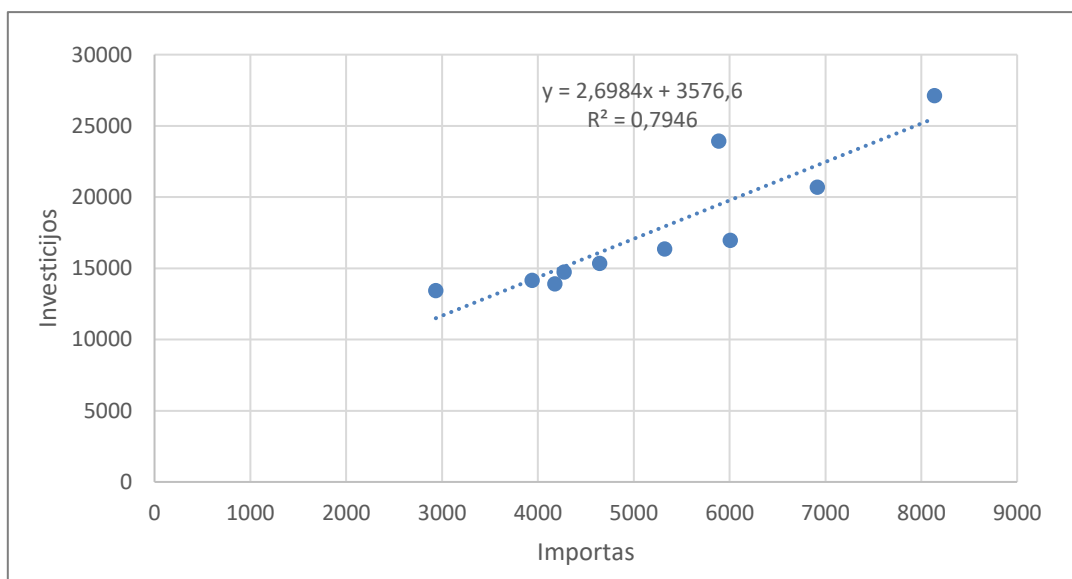
1 pav. Investicijų priklausomybė nuo BVP Lietuvoje

Remiantis pateiktais duomenimis nustatyta, kad investicijų ir BVP ryšys yra tiesioginis, kadangi nustatytas koreliacijos koeficientas yra teigiamas ($r = 0,958$). Remiantis 1 paveiksle pateiktais duomenimis nustatyta, kad Lietuvos investicijų apimtys priklausomybės nuo BVP regresijos lygties koeficientas ($a_1 = 1,52$) parodo, kad BVP apimtims padidėjus vienu mln. EUR, Lietuvos investicijų apimtys turėtų padidėti 1,52 mln., EUR. R^2 koeficientas parodo, kad BVP paaiškina 91% investicijų apimčių pokyčių. Tačiau reikia įvertinti, kad investicijų pokyčių lemia kiti ekonominiai veiksniai, tokie kaip importas, eksportas. Kitas analizuojamas rodiklis lemiantis investicijų pokyčius yra užimtųjų skaičius (žr. 2 pav.).

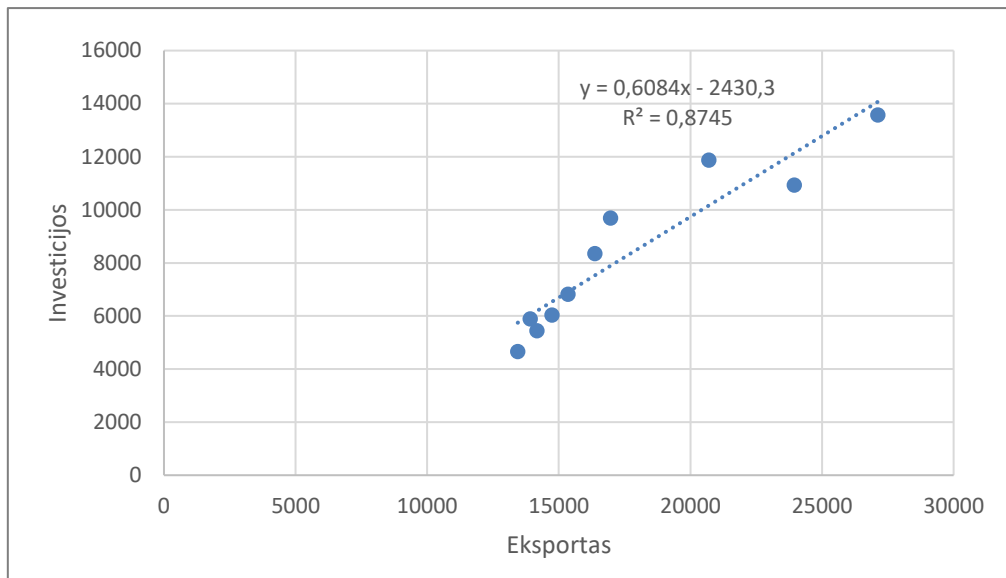
2 pav. Investicijų priklausomybė nuo užimtųjų skaičiaus Lietuvoje

Remiantis 2 paveiksle pateiktais atlikto skaičiavimo rezultatais kad Lietuvos investicijų priklausomybės nuo užimtų gyventojų skaičiaus regresijos lygties koeficientas $a^1 = 0,0005$ parodo, kad gyventojų skaičiui padidėjus vienu vienetu, Lietuvos investicijos turėtų padidėti 0,0005 mln. EUR. Pirsono koreliacijos koeficientas 0,334, kuris parodo, kad tarp analizuojamų kintamųjų yra nustatytas statistiškai silpnas tiesioginis ryšys. Taip pat vienas iš svarbių ekonominių reiškinių yra šalies prekių ir paslaugų eksportas bei importas.

3 pav. Investicijų priklausomybė nuo importo Lietuvoje

Remiantis 3 paveiksle pateiktais statistiniais skaičiavimais kad investicijų priklausomybės nuo importo regresijos lygties koeficientas $a^1 = 0,29$ parodo, kad importo srautams padidėjus vienu mln. EUR, Lietuvos investicijų apimtys turėtų padidėti 0,29 mln. EUR. Pirsono koreliacijos koeficientas – 0,898, kuris parodo, kad tarp analizuojamų kintamųjų yra nustatytas statistiškai labai stiprus tiesioginis ryšys.

4 pav. Investicijų priklausomybė nuo eksporto Lietuvoje

Remiantis 4 paveiksle pateiktais statistiniais skaičiavimais kad investicijų priklausomybės nuo eksporto regresijos lygties koeficientas $a^1 = 0,26$ parodo, kad eksporto apimtims padidėjus vienu mln. EUR, Lietuvos investicijų apimtis turėtų padidėti 0,26 mln. EUR. Pirsono koreliacijos koeficientas 0,904, kuris parodo, kad tarp analizuojamų kintamųjų yra nustatytas statistiškai labai stiprus tiesioginis ryšys.

Apibendrinant atliktą analizę galima daryti išvadą, kad analizuojamu periodu materialinės ir tiesioginės užsienio investicijos išlaikė panašią kitimo tendenciją. Materialiųjų investicijų apimtis nežymiai sumažėjo 2016 metais, tačiau vėlesniu periodu išlaikė panašius augimo tempus. Išnagrinėjus veiksnius, kurie turi poveikį investicijų apimčių pokyčiams nustatyta, kad investicijų apimtims turi tiesioginę įtaką šalyje sukuriamas BVP, prekių ir paslaugų importo bei eksporto rodikliai. Atlikus statistinę analizę nustatyta, kad tarp investicijų ir aukščiau paminėtų makroekonominių rodiklių egzistuoja tiesioginis statistiškai reikšmingas ryšys. Tarp užimtųjų skaičiaus ir investicijų apimčių pokyčių nustatytas statistiškai silpnas ryšys, kas rodo, jog tarp šių dviejų nagrinėtų kintamųjų ryšys nėra reikšmingas.

Išvados

1. Įvertinus investavimo sprendimus bei investicijų pritraukimo šalyje veiksnius nustatyta, jog investicijos yra viena iš priemonių didinti įmonės konkurencingumą ir visos šalies gerovę. Asmenų pasitenkinimas gyvenimu yra susijęs su ekonomine padėtimi šalyje. Daugiau užsienio investicijų pritraukiančių šalių įmonės pasižymi aukštesniu konkurencingumu, inovatyvumu, technologinio išsivystymo lygiu. Moksliniuose tyrimuose pabrėžiamas ryšys tarp šalies patrauklumo verslo plėtrai ir investicijų vietos. Dėl šių priežasčių investicinę aplinką lemiantys veiksniai tampa pagrindinėmis strateginėmis gairėmis vietos ekonominės politikos formavimo procese.

2. Įvertinus veiksnių poveikį investicijoms Lietuvoje nustatyta, kad moksliniuose tyrimuose teigiama, kad investicijų reikšmė pasireiškia sąnaudų mažinimu, priimami geresni veiklos sprendimai, gerinamas klientų pasitenkinimas, investicijos yra susijusios su produktyvumu, ekonominio augimo ir užimtumo rodikliais. Vertinant investicijas lemiančius veiksnius dažniausiai analizuojami ir vertinami BVP, importo bei eksporto rodikliai, darbo rinkos rodikliai, infliacijos lygis.

3. Ištyrus Lietuvoje investicijų apimtis lemiančius veiksnius nustatyta, jog poveikį investicijų apimtims turi BVP, importas ir eksportas, silpnas statistinis ryšys nustatytas tarp užimtųjų bei investicijų rodikliai.

Literatūra

1. Bilan, Y., Tiutiunyk, I., Lyeonov, S., Vasylieva, T. (2020), Shadow economy and economic development: A panel cointegration and causality analysis, *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies*, 13(2), p. 173-193.
2. Comunale, M. (2021). Lietuvos investicijų paveikslas. Vilnius: Lietuvos Bankas. Prieiga internetu: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/28348_407c9de33fff8caeccb314ca12055da9.pdf.
3. Kuzmenko, O., Vasylieva, T., Vojtovič, S., Chygryn, O., Snieška, V. (2020), Why do regions differ in vulnerability to covid-19? spatial nonlinear modeling of social and economic patterns, *Economics and Sociology*, 13(4), p. 318-340.
4. Lukšaitė, K., Skvarciany, V. (2019). Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančių veiksnių vertinimas. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 050, p. 1-9
5. Moskalenko, B., Lyulyov, O. (2022). The investment attractiveness of countries: coupling between core dimensions. *Forum Scientiae Oeconomia*, vol. 10, No. 2, p. 153-172
6. Mustafakulov, S. (2017). Investment Attractiveness of Regions: Methodic Aspects of the Definition and Classification of Impacting Factors. *European Scientific Journal*, vol. 13, No. 10, p. 443-449.
7. Ohotina, A.; Lavrinenko, O.; Ignatjeva, S.; Lonska, J. (2018). Socio-economic security as a determinant of regional differences in the investment climate in the region, *Journal of Security and Sustainability Issues* 7(3), p. 427-438.
8. Seržantė, M., Karalius, B. (2022). Analysis of the Economic Factors Determining the Foreign Direct Investment Inflows of Lithuania. *Trends economics and management*, No. 39(1), p. 35–46
9. Smilianov, V. A., Vasilyeva, T. A., Chygryn, O. Y., Rubanov, P. M., Mayboroda, T. M. (2020). Socio-economic patterns of labor market functioning in the public health: challenges connected with COVID-19, *Wiadomosci Lekarskie*, 73(10), p. 2181-2187.
10. Snieška, V., Zykiene I., Burksaitiene D. (2019). Evaluation of location's attractiveness for business growth in smart development, *Economic Research-Ekonomiska Istraživanja*, 32:1, p. 925-946
11. Tran, T., Dang, T. (2020). Factors Affecting Foreign Direct Investment: Evidence on Tay Ninh Province. *Journal of Asian Finance, Economics and Business* Vol 7 No 9, p. 263–269
12. Ugli, A. (2021). Factors Affecting the Investment Climate and the Role of Investments in Economic Development (In the Case of Uzbekistan). *International Journal of trend in scientific research and development*, vol. 5, issue 2, p. 877-880.
13. Zolkover, A., Terziev, V. (2020), The Shadow Economy: A Bibliometric Analysis, *Business Ethics and Leadership*, 4(3), p. 107-118.

ANALYSIS OF THE FACTORS DETERMINING THE INVESTMENT ENVIROMENT IN LITHUANIA

Summary

An increase in investments in the country's economy usually has a positive effect on economic growth since investments are one of the main components of GDP. Of course, if we analyse the investment in depth, there are several types of investment: domestic investment, foreign investment, portfolio investment, direct investment, etc. This means that if high economic growth has been achieved due to increased investments, then the main economic development strategies of the country should focus on increasing the volume of investments in the country. Continuous economic development increases competition in the global market, so developing countries must offer the opportunity to attract new labour and financial resources. At the same time, foreign and skilled labour is focused on the country with a high level of investment attractiveness.

The object of the work is the factors determining the investment environment in Lithuania.

The aim of the work is to identify the dominant factors of the investment environment in Lithuania, predicting investment methods, after analysing the theoretical aspects of the investment environment.

The countries themselves, increasing their investment attractiveness, constantly focus on increasing the competitiveness of companies, sustainable economy, knowledge development, technology and innovation principle, infrastructure development, and the emergence of service-based businesses. The positive impact of investments

substantiates the importance of intelligent formation of the country's investment attractiveness at the national strategic level and correct forecasting of incoming investments. Countries that are able to maintain and model future foreign investments can more accurately plan their budget, form a strategic development path, diversify and effectively manage the risks and negative consequences associated with the withdrawal of investments.

COVID-19 PASEKMĖS LIETUVOS EKONOMIKAI

Erika Gražytė

Mokslinė vadovė – lekt. Olga Buckiūnienė

Vilniaus kolegija

Įvadas

Nuo COVID-19 pradžios pasaulyje užfiksuoti beveik 700 milijonų užsikrėtimo atvejų ir beveik 7 milijonai mirčių. Tuo tarpu Lietuvoje užfiksuota daugiau nei 1,3 milijono užsikrėtimo atvejų ir 9,6 tūkst. mirčių. Pandemija visame pasaulyje padarė didžiulę įtaką didelei daliai verslų, kadangi buvo įvesti įvairūs apribojimai. Buvo ribojami skrydžiai, veiklos uždarose erdvėse (mokyklose, universitetuose, restoranuose, prekybos centruose, kino teatruose). Taip pat buvo nustatomi judėjimo apribojimai tarp skirtingų miestų, regionų. Tokie apribojimai paveikė įvairių pramonės šakų darbą ir pelningumą (Raita, 2021). Daugelyje įmonių klientų aptarnavimas reikalauja gyvo kontakto tarp darbuotojų ir klientų. Dėl to kai kurios paslaugos buvo sutrikdytos ar net visai sustabdytos (Goldstein, Koijen & Mueller, 2021).

Straipsnio tikslas – pateikti COVID-19 pasekmes Lietuvos ekonomikai.

Straipsnio uždaviniai:

1. Nustatyti COVID-19 įtaką Lietuvos ekonomikos rodikliams.
2. Išnagrinėti paramos būdus verslui COVID-19 laikotarpiu.

Straipsnyje naudojami metodai: literatūros apžvalga ir sisteminimas.

COVID-19 įtaka Lietuvos ekonomikos rodikliams

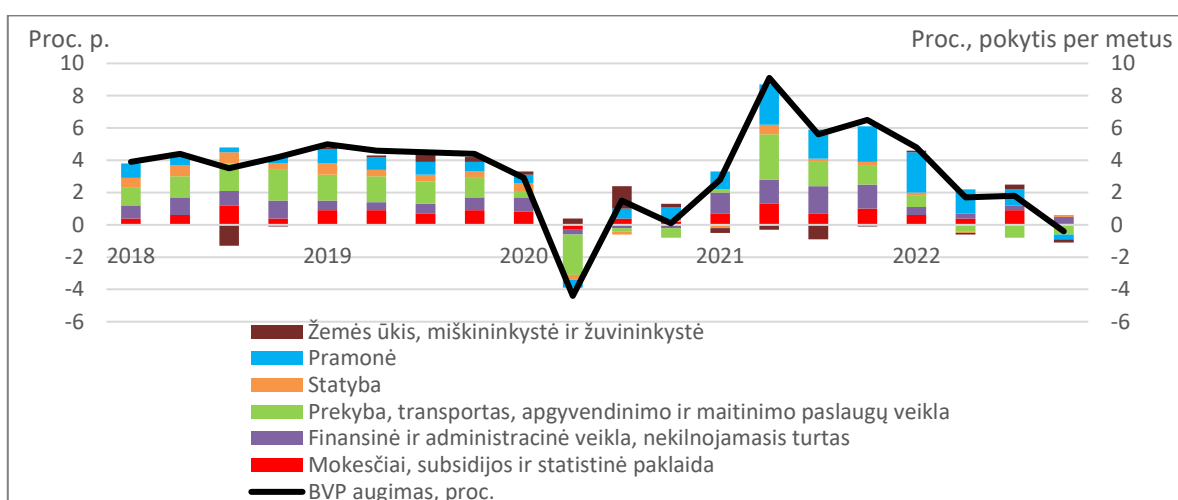
Pasak Dromantienės ir Karsokienės (2021), šiuolaikinė globalizacija sudarė palankias sąlygas COVID-19 viruso plitimui pasaulyje. Kurienė (2022) teigia, jog COVID-19 pandemija pakeitė kiekvienos šalies ekonomiką. Esant dideliame naujų COVID-19 atvejų skaičiui, trūko įrangos ir buvo sutrikusi gamyba bei paslaugų tiekimas, kurie paskatino imtis griežtų priemonių viruso plitimui stabdyti. Pandemija turėjo didelę įtaką esamų verslų stabilumui, nes apribojimai paveikė vartotojų elgesį, o įmonės, siekdamos išlaikyti ekonominį saugumą, turėjo greitai prisitaikyti prie pokyčių. Veiklos sustabdymas ir apribojimai veikė gaunamas įmonių pajamas, pelną ir veiklos tęstinumą.

Siekdamos sustabdyti viruso plitimą, dauguma pasaulio šalių priėmė socialinės izoliacijos politiką, kuri riboja vidinį ir tarptautinį judėjimą: buvo uždaromos švietimo įstaigos, įmonės ir biurai, darbuotojai buvo skatinami dirbti namuose. Nors šios priemonės leido tam tikru mastu suvaldyti viruso plitimą, tačiau įmonėse dėl šių ribojimų sumažėjo gamyba, pajamos, užimtumas ir vartojimas (Dhar, 2020).

Pasaulinė COVID-19 pandemija paveikė visus verslo sektorius visose pasaulio šalyse. Tačiau pandemijos poveikis nėra vienodas visoms įmonėms (Borissov, 2021). Dėl pandemijos Lietuva, kaip ir kitos šalys, susidūrė su naujais iššūkiais, siekiant suvaldyti virusą. Didžiulė našta buvo užkrauta sveikatos apsaugos sistemai, o nemažai ekonominės veiklos rūšių taip pat nukentėjo nuo karantino apribojimų (Brazienė et al., 2022). Lietuvos ekonomika pasirodė pakankamai atspari pandemijai, „bendrojo vidaus produkto kritimas buvo vienas mažiausių ES (0,8 proc., ES vidurkis – 6,2 proc.)“ (Brazienė et al., 2022, p. 121). Tai lėmė ekonomikos struktūra, kurioje reikšmingą vaidmenį turėjo mažesnę nuosmukį patyrę sektoriai. Tai žemės ūkis, pramonė, informacinės technologijos, nekilnojamasis turtas, kurie per krizę nebuvo ribojami. Lietuvoje turizmas sudaro nedidelę ekonomikos dalį, kai kitose šalyse jis užima daug didesnę dalį ir tai yra sektorius, kuris smarkiai nukentėjo nuo pandemijos.

Lietuvoje daugiausia nukentėjo paslaugų sektorius, susijęs su tiesioginiu kontaktu su klientais (kirpyklos, grožio salonai, restoranai, kino teatrai). Lietuvoje pajamoms didžiausią įtaką turėjo mažiausiai uždirbantys darbuotojai, kadangi jie dažniau vykdė veiklą, kuri buvo apribota dėl pandemijos, o tie, kurie uždirbo didesnes pajamas - dažniau galėjo tęsti darbą nuotoliniu būdu (Brazienė et al., 2022). Pandemijos laikotarpiu taip pat sumažėjo transporto priemonių skaičius keliuose bei mažiau naudotasi viešuoju transportu. Uždarius daugelį įmonių, transporto paslaugų paklausa gerokai sumažėjo. Tačiau viruso rizikos vengimas paspartino apsipirkimus internetu. Siuntų pristatymas į namus padidino transporto paklausą. COVID-19 pandemija lėmė ir laivų bei oro transporto poreikio sumažėjimą, tačiau oro krovinių eismui pandemija didelės įtakos neturėjo, o kartais šių krovinių net padaugėjo, nes reikėjo gabenti medicininę įrangą (Anušis ir Viningienė, 2022).

Lietuvos banko (2020) duomenimis, nepaisant griežtų karantino priemonių, Lietuvos ekonomikos kritimas 2020 metų antrąjį ketvirtį buvo vienas mažiausių ES – per metus BVP sumažėjo 4 proc. p.

1 pav. Bendrojo vidaus produkto kaitos veiksniai

Adaptuota autorės pagal: Lietuvos bankas. (2023). <https://www.lb.lt/lt/bvp#ex-1-1>

Po didelio kritimo 2020 metų antrąjį ketvirtį, trečiajame ketvirtyje BVP vėl pradėjo didėti, o po metų tokiu pat laikotarpiu jis padidėjo 9 proc. p. „Tiek pirmąjį, tiek antrąjį ketvirčiais fiksuotas ekonomikos augimas rodo, kad Lietuvos įmonės sugebėjo tinkamai pasiręsti naujai pandemijos bangai. Pasinaudodami atveriamose pagrindinių prekybos partnerių ekonomikose atsigaunančia paklausa, Lietuvos eksportuotojai toliau didino pardavimų apimtį užsienio rinkose“ (Lietuvos bankas, 2021). Investicijos pradėjo atsigauti 2020 metų antrąjį pusmetį, nes jas skatino valstybinis sektorius, o 2021 metų pradžioje daugiau investuoti pradėjo ir privatus sektorius. Nuo 2021 metų pradžios dirbančiųjų skaičius šalyje pradėjo augti, o metų viduryje jis pasiekė prieš pandemiją buvusį lygį. Mažiau pandemijos paveiktose veiklose darbuotojų skaičius didėjo 2021 metų pradžioje, o labiau paveiktose veiklose jis pradėjo atsigauti tik 2021 metų antrąjį ketvirtį. „Nors vidutinis darbo užmokestis šalyje gana sparčiai didėjo ir prieš pandemiją, po pirmojo karantino jis dar sparčiau kilo – nuo 2020 m. trečiojo ketvirčio tiek privačiame, tiek valdžios sektoriuje darbo užmokestis vidutiniškai kilo dviženkliais tempais“ (Lietuvos bankas, 2021, p. 5). Sparčiam darbo užmokesčio kilimui padėjo per pandemiją priimti veiklos efektyvinimo ir prisitaikymo prie pandemijos sąlygų sprendimai, kurie leido Lietuvos įmonėms kelti darbo našumą. 2020 metais jo augimas Lietuvoje buvo vienas didžiausių tarp ES šalių.

Lietuvos banko (2023) duomenimis, 2021–2022 metais didėjančią infliaciją lėmė paklausa, pandemijos poveikio bei karo Ukrainoje junginys. Infliacija pradėjo sparčiai didėti nuo 2021 metų vidurio, kai paklausa atsigavo, o gamybos ir tiekimo grandinės vis dar buvo trikdomos pandemijos.

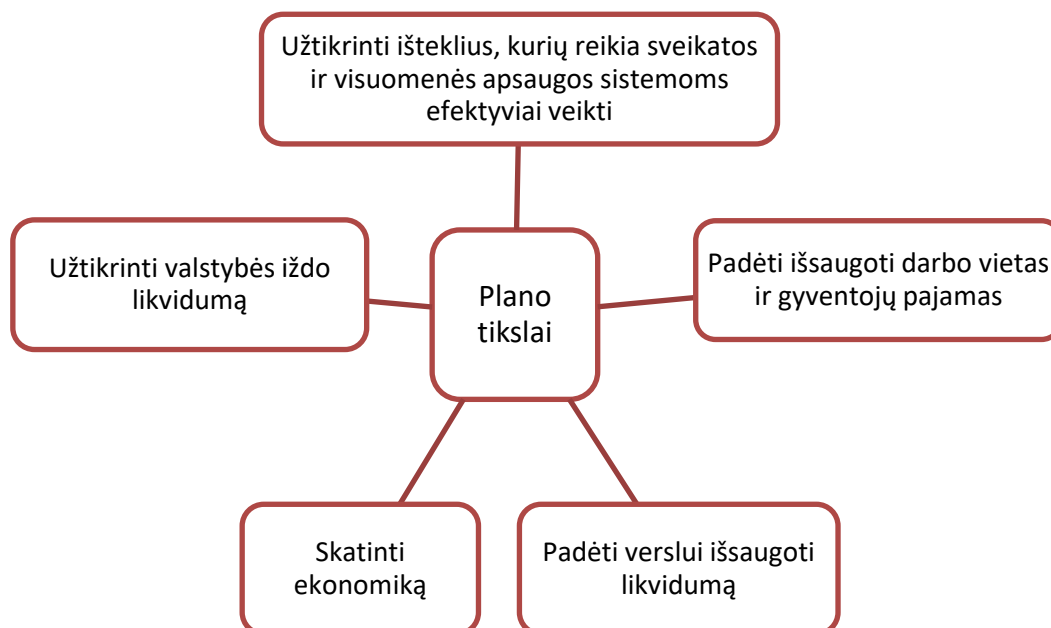
Apibendrinant galima teigti, kad pandemija paveikė visus verslo sektorius, tačiau ypatingai tuos verslus, kuriuose sudėtingiausia išvengti socialinių kontaktų. Lietuvos ekonomikos kritimas buvo COVID-19 pandemijos pradžioje, tačiau jis buvo mažesnis nei kitose Europos Sąjungos šalyse, ir jau po metų ekonomikos rodikliai gerėjo.

Paramos būdai verslui COVID-19 laikotarpiu

Dėl COVID-19 viruso sutrikus daugumai verslų, buvo imtasi paramos būdų verslams, kurie nukentėjo dėl pandemijos. Dar 2020 metais buvo priimtos papildomos priemonės būsimam ekonomikos atsigavimo laikotarpiui. „2020 m. antrajam pusmečiui patvirtintos 1 milijardo eurų (2 proc. 2019 m. BVP) priemonės, kurios apėmė: darbo užmokesčio subsidijas kelis mėnesius po karantino, papildomos darbo paieškos pašalpos bedarbiams, papildomos pašalpos savarankiškai dirbantiems asmenims, ir vienkartinės išmokos pensininkams ir vaikams“ (Brazienė et al., 2022, p. 122).

Siekiant padėti su finansiniais sunkumais susiduriančioms įmonėms, buvo pradėtos dvi naujos finansinės priemonės: „Paskolos labiausiai nuo COVID-19 nukentėjusiems verslams“ ir „Portfelinės garantijos paskoloms 2“. Smulkusis ir vidutinis verslas bei fiziniai asmenys, kurie vykdė individualią veiklą, galėjo gauti finansavimą ir tęsti veiklą. „Paskolos labiausiai nuo COVID-19 nukentėjusiems verslams“ priemonei įgyvendinti buvo numatyta 50 mln. eurų. Paskolos buvo skiriamos darbuotojų darbo užmokesčiui sumokėti, nuomai ar komunalinėms išlaidoms toms įmonėms, kurių apyvarta nukrito daugiau kaip 60 proc. „Portfelinės garantijos paskoloms 2“ priemonei įgyvendinti buvo numatyta 85 mln. eurų. Priemone galėjo pasinaudoti tie, kurie dėl pandemijos patyrė sunkumų: apyvarta sumažėjo ne mažiau kaip 40 proc., nepakako lėšų įsipareigojimams padengti. Maksimali paskolos suma – 5 mln. eurų (Korona stop, 2020).

Dar 2020 metais Lietuvos Vyriausybės sprendimu buvo sudarytas ekonomikos skatinimo ir koronaviruso (COVID-19) plitimo sukeltų pasekmių mažinimo priemonių planas. Plane išskirti 5 tikslai, kuriems pasiekti nurodomos įvairios priemonės.

2 pav. COVID-19 plitimo sukeltų pasekmių mažinimo priemonių plano tikslai

Sudaryta autorės pagal: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2020.

Plane didžiausias dėmesys skiriamas ekonomikos, nukentėjusios dėl koronaviruso sukeltų padarinių, skatinimui – darbo vietų ir įmonių likvidumo išsaugojimui. Visų priemonių įgyvendinimui buvo planuojama skirti 10 proc. nuo šalies bendro vidaus produkto, tai yra 5 mlrd. Eur. (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2020).

Pirmasis tikslas buvo susijęs su efektyviu visuomenės sveikatos apsaugos užtikrinimu. Šiam tikslui buvo skiriama 500 mln. Eur. Tikslų priemonės – medicininės įrangos įsigijimas, lėšos sveikatos priežiūrai, įskaitant darbuotojų atlyginimų priedus, sveikatos priežiūros darbuotojų ir pareigūnų socialinės garantijos, greitesni ir paprastesni viešieji pirkimai.

Antrasis tikslas buvo susijęs su darbo vietų ir gyventojų pajamų išsaugojimu, kuriam buvo skirta 500 mln. Eur. Tikslų priemonės - netekusiems darbo - būsto paskolų įmokų prailginimas, sunaudotos energijos ir gamtinių dujų įmokų atidėjimas, parama prastovos ir dalinės prastovos atvejais, ligos išmokos prižiūrintiems vaikams ir neįgaliuosius.

Trečiasis tikslas buvo susijęs su verslo likvidumo išsaugojimu, kuriam buvo skirta 500 mln. Eur. Tikslų priemonės – skubios mokestinės paskolos, mokesčių mokėtojų atleidimas nuo baudų, GPM mokėjimo atidėjimas, sunaudotos elektros energijos ir gamtinių dujų įmokų atidėjimas, mokestinių nepriemokų išieškojimo stabdymas.

Ketvirtasis tikslas buvo susijęs su ekonomikos skatinimu, kuriam buvo skirtas 1 mlrd. Eur. Tikslų priemonės – investicijų programų spartinimas, savivaldybių investicinių projektų įgyvendinimas, COVID-19 pasekmių mažinimo fondo įkūrimas, valstybės biudžeto lėšų naudojimą einamosioms išlaidoms spartinimas. Taip pat ekonomikos skatinimui buvo rekomenduojama didinti bankų skolinimo potencialą 2,5 mlrd. Eur.

Penktasis tikslas buvo valstybės išdo likvidumo užtikrinimas, kuris yra susijęs su kitais tikslais. Jo priemonė yra suteikti Vyriausybei teisę skolintis papildomai 5 mlrd. Eur.

Apibendrinant galima teigti, kad prasidėjusi pandemija paveikė daugelio verslų gaunamas pajamas ir pelną. Verslams buvo suteikiama parama - priimtos naujos finansinės priemonės, leidžiančios su finansiniais sunkumais susiduriančioms įmonėms pasinaudoti paskolomis. Taip pat Lietuvos Vyriausybės sprendimu buvo sudarytas planas, padedantis išsaugoti darbo vietas, skatinti ekonomiką, padėti užtikrinti valstybės ir verslo likvidumą.

Išvados

1. COVID-19 sukelta pandemija padarė didelę įtaką verslams tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje. Daugiausia nukentėjo verslai, kurie yra susiję tiesiogiai su klientais. Tokių verslų teikiamų paslaugų nebuvo galima pakeisti nuotoliniu darbu, todėl didelė dalis darbuotojų neteko pajamų. Nors ir ekonomikos rodikliai Lietuvoje COVID-19 pandemijos pradžioje mažėjo, tačiau palyginus su kitomis Europos Sąjungos šalimis, šis rodiklis buvo geresnis. Sušvelninus karantino sąlygas, verslai Lietuvoje pradėjo atsigausti. Pradėjo kilti bendrasis vidaus produktas, investicijos, darbo užmokestis.

2. COVID-19 pandemijos sukeltiems padariniams švelninti buvo pradėtos naujos finansinės priemonės, skatinančios Lietuvos ekonomikos atsigavimą. Jos apėmė darbo užmokesčio subsidijas, pašalpas bedarbiams, paskolas nukentėjusioms įmonėms. Lietuvos Vyriausybės sprendimu buvo sudarytas ekonomikos skatinimo planas, apimantis 5 tikslus: sveikatos apsaugos užtikrinimas, darbo vietų ir pajamų išsaugojimas, ekonomikos skatinimas, valstybės išdo ir verslo likvidumo užtikrinimas.

Literatūra

1. Anužis, A., & Viningienė, D. (2022). Pandemijos poveikis transporto sektoriaus verslo aplinkai. *Tiltai*, 88(1), 160-177. <https://doi.org/10.15181/tbb.v88i1.2416>
3. Borissov, B. (2021). Impact of COVID-19 on the global economy. *Business Management*, 4, 5-25.

4. Brazienė, R., Gudelis, D., Guogis, A., & Lazutka, R. (2022). The impact of COVID-19 on income and employment: policy responses and a subjective assessment by the Lithuanian population of the measures applied. *Journal of Baltic Studies*, 53(1), 119-136.
<https://doi.org/10.1080/01629778.2021.2024585>
5. Dhar, R. (2020). Impact of COVID-19 on world economy. *Manpower Journal*, 54(1/2), 37-59.
6. Dromantienė, L., & Karsokienė, R. (2021). COVID-19 pandemijos įtaka pasaulio ekonomikai turizmo industrijos kontekste. *Tiltai*, 86(1), 186-203. <https://doi.org/10.15181/tbb.v86i1.2267>
7. Goldstein, I., Koijen, R. S. J., & Mueller, H. M. (2021). COVID-19 and its impact on financial markets and the real economy. *Review of Financial Studies*, 34(11), 5135-5148.
<https://doi.org/10.1093/rfs/hhab085>
8. Korona stop. (2020, balandžio 16). *Startuoja dar dvi valstybės paramos priemonės COVID-19 paveiktoms įmonėms*. <https://koronastop.lrv.lt/lt/naujienos/startuoja-dar-dvi-valstybes-paramos-priemones-covid-19-paveiktoms-imonems>
9. Kurienė, I. (2022). The economic security of small and medium-size Lithuanian companies in the context of the COVID-19 pandemic. *Regional Formation & Development Studies*, 37(2), 77-89.
<https://doi.org/10.15181/rfds.v37i2.2423>
10. Lietuvos bankas. (2020, rugsėjo 28). *Lietuvos ekonomikos apžvalga*.
https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/27340_18e9aa17408538e9fb6955e0093beee0.pdf
11. Lietuvos bankas. (2021, rugsėjo 27). *Lietuvos ekonomikos apžvalga*.
https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/33029_c1659e4724c9baf4c69663e10a5a537.pdf
12. Lietuvos bankas. (2023). *Bendrasis vidaus produktas*. <https://www.lb.lt/lt/bvp#ex-1-1>
13. Lietuvos bankas. (2023, kovo 27). *Lietuvos ekonomikos apžvalga*.
https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/40652_bef09070406c0b0353504d25bb9d2dfa.pdf
14. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2020). *Ekonominių ir finansinių priemonių planas dėl COVID-19*.
[https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Ekonomini%C5%B3%20ir%20finansini%C5%B3%20Opriemoni%C5%B3%20pristatymas%20d%C4%97%20COVID-19\(1\).pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Ekonomini%C5%B3%20ir%20finansini%C5%B3%20Opriemoni%C5%B3%20pristatymas%20d%C4%97%20COVID-19(1).pdf)
15. Raita, G. (2021). The impact of COVID-19 on the evolution of the economy. *Annals of 'Constantin Brancusi' University of Targu-Jiu. Economy Series*, 4, 119-124.

CONSEQUENCES OF COVID-19 ON THE LITHUANIAN ECONOMY

Summary

The pandemic caused by COVID-19 has had a significant impact on businesses both in Lithuania and around the world. Businesses that involve physical contact with customers are the most affected. The services provided by such businesses could not be replaced by remote work, so many employees lost their income. Although the economic indicators in Lithuania decreased at the beginning of the COVID-19 virus, the drop in the country was one of the smallest in the European Union. After easing the quarantine restrictions, businesses in Lithuania started to recover. Little by little, the gross domestic product, investments, wages started to rise. In order to mitigate the effects caused by the COVID-19 virus, new financial measures were launched to promote the recovery of the Lithuanian economy. They included wage subsidies, benefits for the unemployed, loans to pay the rent or utility costs of the affected companies. By the decision of the Government of Lithuania, an economic promotion plan was drawn up, which includes 5 goals: ensuring health protection, preserving jobs and incomes, promoting the economy, ensuring state treasury and business liquidity.

PAJAMŲ DISKRIMINACIJA LIETUVOJE

Marius Gaižauskas ir Mantas Rukas

Mokslinė vadovė – lekt. Inga Pašiušienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Ivadas

Lyčių diskriminacija yra paplitusi visame pasaulyje įvairiomis jos išreiškimo formomis. Beveik kiekvienas žmogus, bent kartą yra patyręs kokią nors diskriminacijos formą. Ją galima pastebėti vos ne kiekviename žingsnyje. „Diskriminacija – tai savavališkas, nepagrįstas teisių ribojimas, atėmimas, išplėtimas, kliudymas naudotis savo teisėmis asmeniui ar tam tikrai asmenų grupei“ (Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2012). Diskriminacijos problema akivaizdžiau pastebima silpniau išsivysčiusiose demokratinėse šalyse, tačiau mažiau išsivysčiusiose šalyse, diskriminacija laikoma norma. Pajamų diskriminacija jau ganėtinai ilgą laiką gyvuojanti socialinė problema, kurios tikslaus atsiradimo laiko nustatyti neįmanoma. Pajamų nelygė ne tik perėjo iš senovės laikų, bet ir nenustoja progresuoti. XX amžiaus pradžioje pajamų diskriminacija tarp vyrų ir moterų tapo dar akivaizdesnė, kadangi pramoninė revoliucija suteikė vyrams daugiau galimybių nei moterims. Nors ir dauguma šalių mėgina kovoti su šia įmonėse aptinkama problema, tačiau diskriminacijos mažėjimas aptinkamas tik labiausiai išsivysčiusiose šalyse. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos duomenimis (2022), nuo 2022 metų vasaros pabaigos, žmonės, darbe susidūrę su diskriminaciją dėl vaikų turėjimo ar neturėjimo, santykių statuso ir pan., gali teikti skundą lygių galimybių kontrolieriams.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti pajamų diskriminaciją Lietuvoje ir palyginti su situacija Europos Sąjungoje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Pateikti pajamų diskriminacijos reiškinio turinį ir sampratą;
2. Išvardinti skirtingo darbo užmokesčio priežastis ir aprašyti jų įtaką;
3. Palyginti Lietuvoje ir Europoje esančią pajamų diskriminaciją.

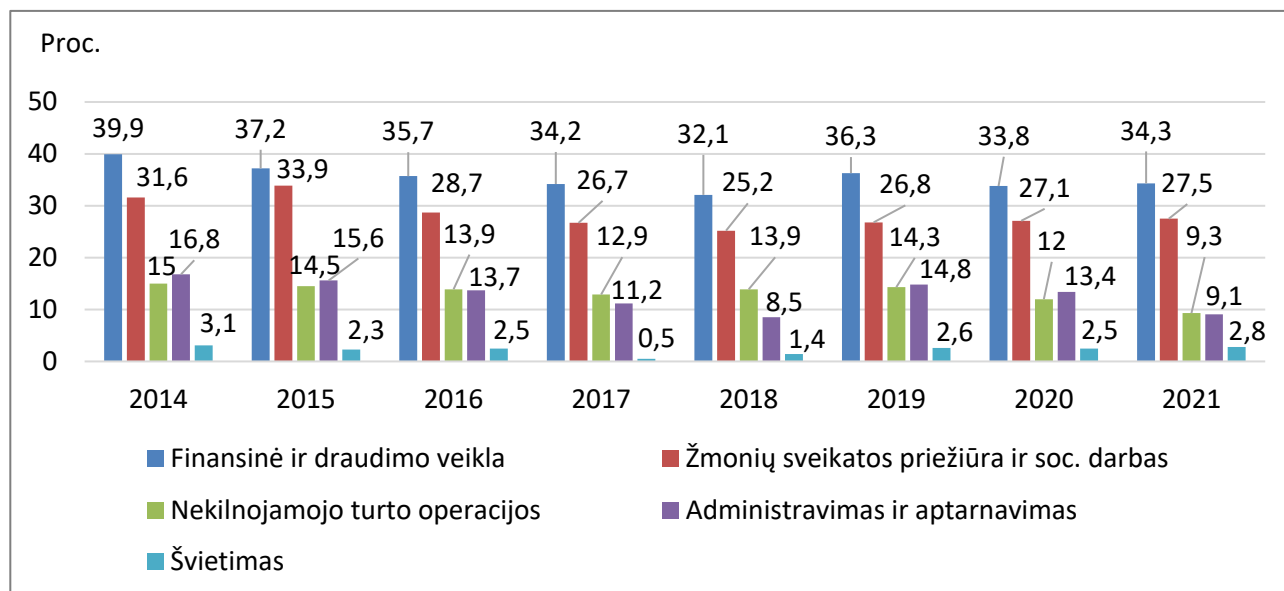
Darbo metodai - mokslinės - teorinės literatūros, mokomųjų leidinių bei kitų informacijos šaltinių analizė.

Pajamų diskriminacijos turinys ir samprata

Diskriminaciją galima apibrėžti, kaip veiksmų ir elgesio rūšį, kai asmuo ar asmenų grupė nepagrįstai atskiriami nuo kitų, dėl tam tikrų priežasčių: amžiaus, religijos, žinių, tautybės, lyties ar kitų asmeninių priežasčių. „Diskriminacija turint omenyje skirstymą paprastai yra tiesioginė diskriminacija, kurią lengva atpažinti, nes tai yra skirtingas vertinimas, turintis neteisėtą pagrindą“ (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2011). Diskriminacija darbo vietoje pasireiškia skirtingais būdais, tokiais kaip: nepagrįstai atmetu darbo pasiūlymu, mažesniu darbo užmokesčiu, patyčiomis darbe ir pan. Diskriminacija yra nelegalus reiškinys, pažeidžiantis asmens teises bei orumą.

Neretai darbo užmokesčio skirtumai pastebimi tose įmonėse, kuriose darbo pobūdis yra labiau pritaikytas vyrams, nei moterims. Tai tokios įmonės, kurių darbo pobūdis reikalauja daugiau fizinės ištvermės bei jėgos, toks darbas dažnai geriau apmokamas nei ofisinis.

Kiekviename darbo sektoriuje vyrai, dažniau nei moterys, skiriami į aukštesnes pareigas. Moterims neretai tenka rūpintis ne tik darbo reikalais, bet ir namų ruoša, vaikais ar artimaisiais. „Lietuvoje yra itin didelis išsilavinusių moterų nedarbas. Tai reiškia, kad <...> moterys, turinčios aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą, negali visavertiškai savęs realizuoti Lietuvoje <...> (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020). Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2022 metais 57,3 proc. moterų turėjo aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, tuo tarpu vyrų turinčių tokį išsilavinimą 15,4 proc. punkto mažiau (41,9 proc.).

1 pav. Moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumas konkrečiose srityse (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (n. d.)

Šioje diagramoje pavaizduoti darbo užmokesčio skirtumai tarp moterų ir vyrų konkrečiose srityse (1 pav.). Didžiausias pajamų skirtumas pastebimas finansinėje ir draudimo veikloje (2021 metais 34,3 proc.). Pastebima, jog 2018 metais šioje sferoje buvo mažiausias skirtumas (32,1 proc.). nuo 2018 iki 2019 metų, pajamų skirtumas padidėjo 4,2 proc. punkto. Nuo 2014 iki 2021 metų gaunamų pajamų skirtumas sumažėjo 5,6 proc. punkto. Žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo srityje dirbančiųjų asmenų darbo užmokesčio skirtumas kiek mažesnis (2021 metais jis siekė 27,5 proc.), nuo 2014 iki 2021 metų sumažėjo 4,1 proc. punkto. Su nekilnojamojo turto operacijomis dirbančiųjų asmenų gaunamo darbo užmokesčio skirtumas tarp moterų ir vyrų nuo 2014 iki 2021 metų sumažėjo 5,7 proc. punkto (2021 metais jis buvo lygus 9,3 proc.). Administravimo ir aptarnavimo srityje dirbančiųjų darbo užmokesčio skirtumo sumažėjimas nuo 2014 iki 2021 metų buvo didžiausias (7,7 proc. punkto). Švietimo srityje dirbančiųjų pajamų skirtumas tarp moterų ir vyrų yra mažiausias: 2017 metais buvo tik 0,5 proc., tačiau nuo 2018 metų vėl pradėjo didėti ir 2021 metais siekė 2,8 proc.

Pajamų nelygybės priežastys ir jų įtaka darbo efektyvumui

Lietuvoje vyrai ir moterys dirba vienodai, darbo rinkoje moterų ir vyrų pasiskirstymas yra panašus, tačiau moterims tenka didesnis darbo krūvis, kadangi jos rūpinasi ir buitimi. „<...> Lietuvos, kaip ir kitų pasaulio šalių, BVP struktūroje neatsispindi tokia svarbi ekonomikos sritis kaip rūpybos ekonomika <...>“ (Rakauskienė ir kt., 2020). Rūpybos ekonomika – tai namų ruošos darbai, išvykų ir švenčių organizavimas, mažamečių vaikų priežiūra ir pan. Šis darbas nėra apmokamas ir neatneša papildomų pajamų ir jis dažniausiai atitenka moterims. Turint tiek įsipareigojimų, moterims sunkiau įsitvirtinti darbo rinkoje, kilti karjeros laiptais, užimti vadovaujančias pareigas.

Remiantis tyrimu, kurį atliko „Verti po Lygiai“ projektas, matoma, kad įdarbinimo procese, labiau atsižvelgiama ne į moterų kvalifikaciją, bet į tai, ar ji turi vaikų, ar turi galimybę dirbti lanksčiai, darbo valandų atžvilgiu. Sudėtingiausia padėtis rinkoje tenka toms moterims, kurios pasiekusios 25-39 metus ir turi vaikų, kuriais reikia rūpintis. „<...> 50 metų ir vyresnius žmones, ypač moteris, ištinca profesinė gyvenimo vidurio krizė, šiuo periodu jų karjeros galimybės jau yra ribotos <...>“ (Rakauskienė ir kt., 2019). Analogiška problema vyrauja ir su darbo valandų lankstumu. Moterys, turinčios mažamečius vaikus, turi derinti darbo valandas su vaiko priežiūra (pvz. laiku pasiimti vaiką iš darželio, būrelio ar pan.). Lietuvos Respublikos vyriausybei yra žinoma problema, kad šalyje vyrauja pajamų diskriminacija, ir tam kad bent kažkaip šią problemą sušvelninti, 2016 metais buvo įvestas įstatymas, nurodantis, kad darbdavys turi būti tolerantiškas nepriklausomai nuo darbuotojo lyties ir amžiaus.

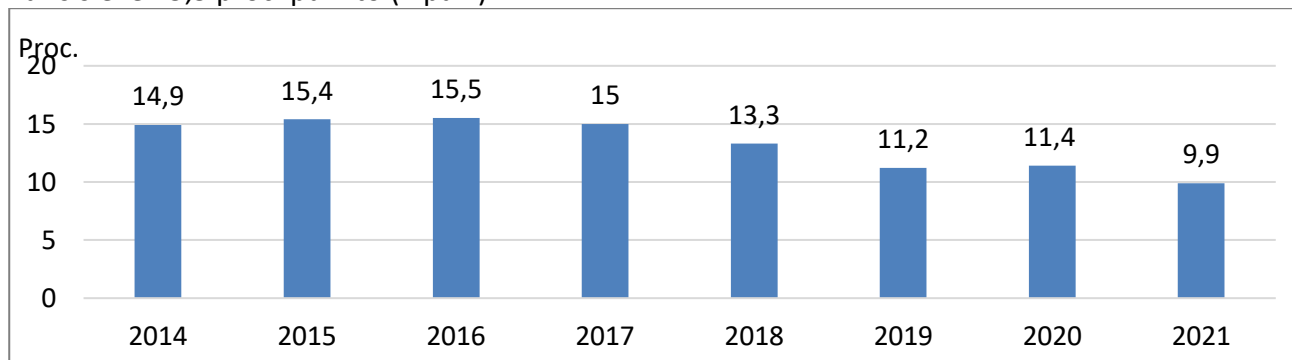
„Įgyvendindamas lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principus, darbdavys, neatsižvelgdamas į darbuotojo lytį, <...>, santuokinę ir šeimyninę padėtį, <...> ketinimą turėti vaiką, taip pat į tai, kad darbuotojas naudojasi ar naudojosi šiame kodekse numatytais teisėmis, ar kitus įstatymuose numatytus pagrindus, privalo: <...>, už tokį patį ir vienodos vertės darbą mokėti vienodą darbo užmokesį“ (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, 2016, 26 straipsnis, 2 dalis). Visgi, nepaisant šio įstatymo, moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumo problema išlieka tiek privačiame, tiek ir viešajame sektoriuje.

Pajamų nelygybė sukelia nemažai socialinių problemų, tokių kaip nepasitenkinimą, įtampos ir konfliktų augimą. Pajamų skirtumas sukelia nevienodas galimybes ir padidina socialinę atskirtį. Socialinės atskirties jausmas dažnai sukelia psichologines problemas. Žmogus, neturintis pakankamai finansinių galimybių, neretai susiduria su tokiomis psichologinėmis problemomis kaip stresas, depresija, nepasitenkinimas savimi ir savo finansine padėtimi ir kt. Pajamų nelygybė daro įtaką socialinei sanglaudai ir visuomenės stabilumui. Kai darbuotojų gaunamų pajamų skirtumai yra per dideli, tai neretai sukelia socialinę įtampą ir netgi protestus.

Didelis pajamų skirtumas gali sukelti neigiamą poveikį ekonomikos augimui, kadangi jis mažina pajamų pasiskirstymą ir sumažina perkamąją galią. Mažesnės pajamos reiškia, kad daugiau žmonių turi mažiau galimybių pirkti daiktus ar paslaugas, o tai sukelia mažesnę paklausą ir ekonomikos stagnaciją. Štai kodėl pajamų nelygybė yra svarbi socialinė ir ekonominė problema, kurią reikia stabilizuoti, kad nebūtų išvengta nesutarimų, nepasitenkinimų ir kitų problemų.

Lietuvos ir Europos Sąjungos pajamų diskriminacijos analizė

Pajamų diskriminacija tarp vyrų ir moterų pastebima kiekvienoje pasaulio šalyje. Jei valstybė skiria šios problemos sprendimui daugiau laiko ir pajamų, tuomet skirtumas pastebimas silpniau, kitur su šia problema susitvarkyti yra sunkiau ir pajamų nelygybė išlieka pastebimesnė. Lietuvoje moterys vidutiniškai uždirba mažiau nei vyrai – didžiausias atlyginimų skirtumas buvo 2016 metais, kuris siekė 15,5 proc. punkto (2 pav.).

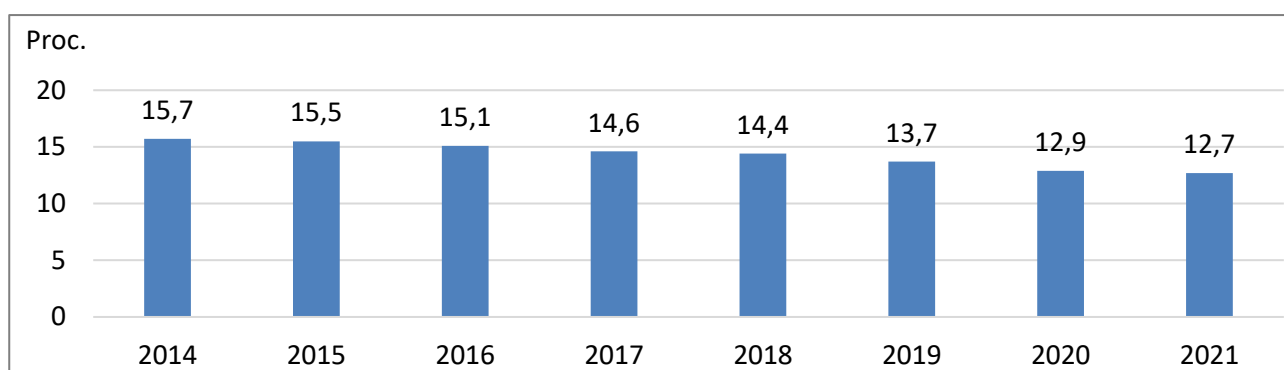

2 pav. Metinis vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas Lietuvoje (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Statistikos departamento duomenis (n. d.)

Nuo 2014 iki 2016 metų metinis darbo užmokesčio skirtumas tarp moterų ir vyrų padidėjo 0,6 proc. punkto. Po 2016 metais Lietuvoje įvesto įstatymo, kuris skelbia, jog darbdavys privalo mokėti vienodą darbo užmokestį už tokį patį ar vienodos vertės darbą, skirtumas tarp moterų ir vyrų gaunamo darbo užmokesčio pradėjo tendencingai mažėti. Nuo 2016 iki 2019 metų skirtumas sumažėjo 2,2 proc. punkto, tačiau nuo 2019 iki 2020 metų skirtumas padidėjo 0,2 proc. punkto. Mažiausias gaunamų pajamų skirtumas buvo 2021 metais – 9,9 proc. Šis skaičius parodo, kad Lietuvos įmonės stengiasi mažinti esamą skirtumą ir pagerinti šalies ekonominę bei socialinę padėtį. Per aštuonerius metus, Lietuvoje skirtumas tarp vyrų ir moterų darbo užmokesčio sumažėjo 5 proc. punktais. Didžiausias skirtumas buvo 2016 metais, kuris siekė 15,5 proc.

Palyginus su kitomis Europos Sąjungos šalimis, Lietuvoje pastebimas ženklus pajamų skirtumas. Europos Sąjungoje sunkiau paskaičiuoti vidurkį, dėl tos priežasties, kad kai kurios šalys, tokios kaip Estija, Austrija, Šveicarija ir kitos, turi didelius skirtumus tarp moterų ir vyrų darbo užmokesčio (vidurkis apie 19 proc.), o tokios šalys, kaip Rumunija, Slovėnija, Lenkija ir kitos, turi žymiai mažesnius skirtumus (vidurkis 3,9 proc.). Toks akivaizdus procentinis skirtumas iškreipia bendrus rezultatus.

3 pav. Moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumas Europos Sąjungoje (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Eurostat, (2023)

Šioje diagramoje pavaizduotas bendras visų Europos Sąjungos šalių moterų ir vyrų gaunamų pajamų skirtumas (3 pav.). Nuo 2014 iki 2015 metų jis padidėjo 0,2 proc. punkto, tačiau nuo 2015 metų jis mažėja ir iki 2021 metų moterų ir vyrų gaunamo darbo užmokesčio skirtumas Europos Sąjungos šalyse sumažėjo 2,8 proc. punkto. Europos sąjungoje kiekvienais metais pastebimas darbo užmokesčio skirtumo mažėjimas, tokia pati tendencija pastebima ir Lietuvoje. Europos Sąjungos gaunamo darbo užmokesčio skirtumas tarp vyrų ir moterų per aštuonerius metus sumažėjo 3 proc. punktais, kai Lietuvoje per tą patį laikotarpį sumažėjo 5 proc. punktais. Europos Sąjungoje yra 27 šalys, kurios turi skirtingai išvystytą ekonominę ir socialinę padėtį. Nuo šių rodiklių priklauso, kokia bus gaunamo darbo užmokesčio padėtis rinkoje.

Išvados

1. Lietuvos darbo rinkoje aptinkama pajamų diskriminacija, kuri pasireiškia gaunamų pajamų skirtumu tarp moterų ir vyrų. Didžiausias pajamų skirtumas pastebimas finansinėje ir draudimo veikloje, 2014 metais moterų darbo užmokestis buvo 39,9 proc. mažesnis nei vyrų. Problemos sprendimas pasireiškia Lietuvos Respublikos įvestu lygių galimybių įstatymu. Po šio įstatymo įvedimo, pajamų skirtumas tarp moterų ir vyrų pradėjo mažėti kiekvienais metais.

2. Pagrindinė priežastis, dėl kurios moterys patiria pajamų diskriminaciją – rūpybos ekonomika. Dėl pajamų skirtumo, moteris patiria socialinių ir psichologinių problemų, kas daro įtaką jų darbo našumui bei efektyvumui. Socialinė atskirtis, stresas, depresija, nepasitenkinimas savo

finansine padėtimi – visa tai ankščiau ar vėliau pasireiškia, kai dirbama aplinkoje, kurioje yra pajamų diskriminacija.

3. Lietuvoje moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumas su kiekvienais metais mažėja. Nuo 2014 iki 2021 metų, skirtumas sumažėjo 5 proc. punktais, kai Europos Sąjungoje tik 3 proc. punktais. Europos sąjungoje yra skirtingos ekonominės padėties šalių, geriau išsivysčiusioje šalyje pajamų skirtumas mažesnis, mažiau išsivysčiusiose – pajamų nelygybė pastebima labiau. Lietuvoje, palyginus su visomis Europos Sąjungos šalimis, pajamų nelygybė santykinai nėra didelė (2021 metais Europoje – 12,7 proc., Lietuvoje – 9,9 proc.)

Literatūra

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (2011). *Diskriminacinio etninio skirstymo samprata ir prevencija*. Prieiga per internetą https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_LT.pdf.
2. Eurostat (2023). *Gender pay gap in adjusted*. Prieiga per Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_05_20/default/bar?lang=en.
3. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (2016). Prieiga per internetą <https://www.infolex.lt/ta/368200>.
4. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (2003). Prieiga per internetą <https://www.infolex.lt/ta/32966>.
5. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2020). *Išanalizavo moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkį Lietuvoje: kada moterys pažeidžiamos labiausiai*. Prieiga per internetą <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/isanalizavo-moteru-ir-vyru-darbo-uzmokescio-atotruki-lietuvoje-kada-moterys-pazeidziamos-labiausiai?lang=lt>.
6. Lietuvos statistikos departamentas (n. d.). Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
7. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2012). *Visa tiesa apie diskriminaciją: kaip atpažinti, kaip elgtis, kur kreiptis*. Prieiga per internetą https://lygybe.lt/data/public/uploads/2015/11/tiesa-apie-diskriminacija_leidinys.pdf
8. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2022). *Stiprinama apsauga nuo diskriminacijos. Kokias teises įgyja Lietuvos gyventojai?* Prieiga per internetą <https://manoteises.lt/straipsnis/stiprinama-apsauga-nuo-diskriminacijos-kokias-teises-igyja-lietuvos-gyventojai/>
9. Rakauskienė, O., G., Krinickienė, E. ir Servetkienė, V. (2019). *Projekto „Pajamų atotrūkio tarp moterų ir vyrų mažinimas“ tyrimo rezultatai*. Prieiga per internetą <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/darbas/partneryste/Trisaltaryb-medziaga/Tyrimo%20rezultat%C5%B3%20pristatymas%20Tri%C5%A1alei%20tarybai%202019-12-17%20final.pdf>.
10. Rakauskienė, O., G., Krinickienė, E. ir Servetkienė, V. (2020). *Moterų ir vyrų pajamų atotrūkis Lietuvoje*. Prieiga per internetą https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16689/Gender%20gap_web.pdf?sequence=3&isAllowed=y.
11. Rakauskienė, O., G., Krinickienė, E., Servetkienė, V. ir Volodzkienė, L. (2019). *Lietuvos įmonių ir įstaigų darbuotojų ir darbdavių tyrimo ataskaita*. Prieiga per internetą <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/MVLG%20konkursai/darbuotoj%C5%B3%20ir%20darbdavi%C5%B3%20apklausa.pdf>.

INCOME DISCRIMINATION IN LITHUANIA

Summary

This article describes wage discrimination in Lithuania and analyzes the difference between the wage gap in Lithuania and the European Union countries. Discrimination is the separation of a person or a group of persons from others for certain reasons: gender, age, health, marital status and etc. Wage discrimination manifests itself in such ways as: unjustified rejection of a job offer, lower wages, bullying at work and etc. In Lithuania, women often experience discrimination in the labor market. Women usually have to work and take care of household, children and etc. at the same time. The largest difference in income between women and men prevails in financial and insurance activities (34.3% in 2021), the smallest in the field of education (2.8% in 2021). The Republic of Lithuania is trying to reduce this difference, therefore, in 2016, a law was introduced, which states that the employer, regardless of employees gender, age or social status, must pay the same wage for the same activity. After the introduction of this law, a decrease in the income gap was observed. Compared to other European Union countries, Lithuania's income difference was not as noticeable in 2021.

ŽALIOJI EKONOMIKA IR SOCIALINIS ATSAKINGUMAS

LYČIŲ LYGYBĖS INDEKSAS IR EKONOMINĖ NAUDA: LIETUVOS IR ŠVEDIJOS ATVEJIS

Loreta Markevič

*Mokslinė vadovė – lekt. Monika Budrikaitė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas*

Įvadas

Ankstesniais laikais visuomenėse buvo nusistovėjusi nuomonė, kad vyrai ir moterys turi savo vaidmenis gyvenime ir negali jų keisti. Buvo laikoma, kad vyrai turi būti šeimos maitintojais ir išlaikytojais, o moterys vaikų gimdytojomis. Toks požiūris varžė moterų galimybes ir norus, kadangi jų vaidmeniui nereikėjo nei darbo, nei išsilavinimo. Tačiau šiais laikais visuomenėms vystantis ir judant į priekį, moterys gauna tas pačias galimybes kaip ir vyrai, pasaulyje yra siekiama lyčių lygybės.

Lyčių lygybė reiškia, kad moterys ir vyrai, mergaitės ir berniukai turi vienodas sąlygas, traktavimą ir galimybes realizuoti savo potencialą, žmogaus teises ir orumą bei prisidėti prie ekonominio, socialinio, kultūrinio ir politinio vystymosi (Rakauskienė & Krinickienė, 2014).

Šią problemą svarbu tyrinėti, nes tam tikrose darbo srityse išlieka lyčių segregacija. Moterims yra skiriama mažiau darbo vietų, jos turi mažiau galimybių siekti karjeros bei užimti daugiau atsakomybės turinčias pareigas (Human Resource Management International Digest, 2021). O ryšiu tarp nelygybės ir ekonomikos buvo domimasi per visą ekonomikos istoriją (Cerra et al., 2021). Moterų integravimas į darbo rinką padidintų šalies užimtumą bei padėtų mažinti skurdą. Taip pat, paveiktų BVP, darytų įtaką jo didėjimui bei prisidėtų prie ekonomikos augimo.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti ir palyginti Lietuvos ir Švedijos atvejus pagal lyčių lygybės indeksą.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apžvelgti lyčių lygybės indeksą Lietuvoje ir Švedijoje.
2. Palyginti Lietuvą ir Švediją pagal lyčių lygybę darbo sferoje.
3. Aptarti lyčių lygybės ekonominę naudą.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros, straipsnių, statistinių duomenų analizė.

Lyčių lygybės indeksas Lietuvoje ir Švedijoje

Lyčių lygybė yra vienodas visuomenės vertinimas vyrų ir moterų panašumams ir skirtumams bei jų atliekamiems vaidmenims. Ji pagrįsta tuo, kad moterys ir vyrai yra visaverčiai partneriai namuose, bendruomenėje ir visuomenėje. Lygybė nereiškia, kad moterys ir vyrai taps vienodi, bet tai, kad moterų ir vyrų teisės, pareigos ir galimybės nepriklausys nuo to, ar jie gimsta vyrais, ar moterimis (Rakauskienė & Krinickienė, 2014).

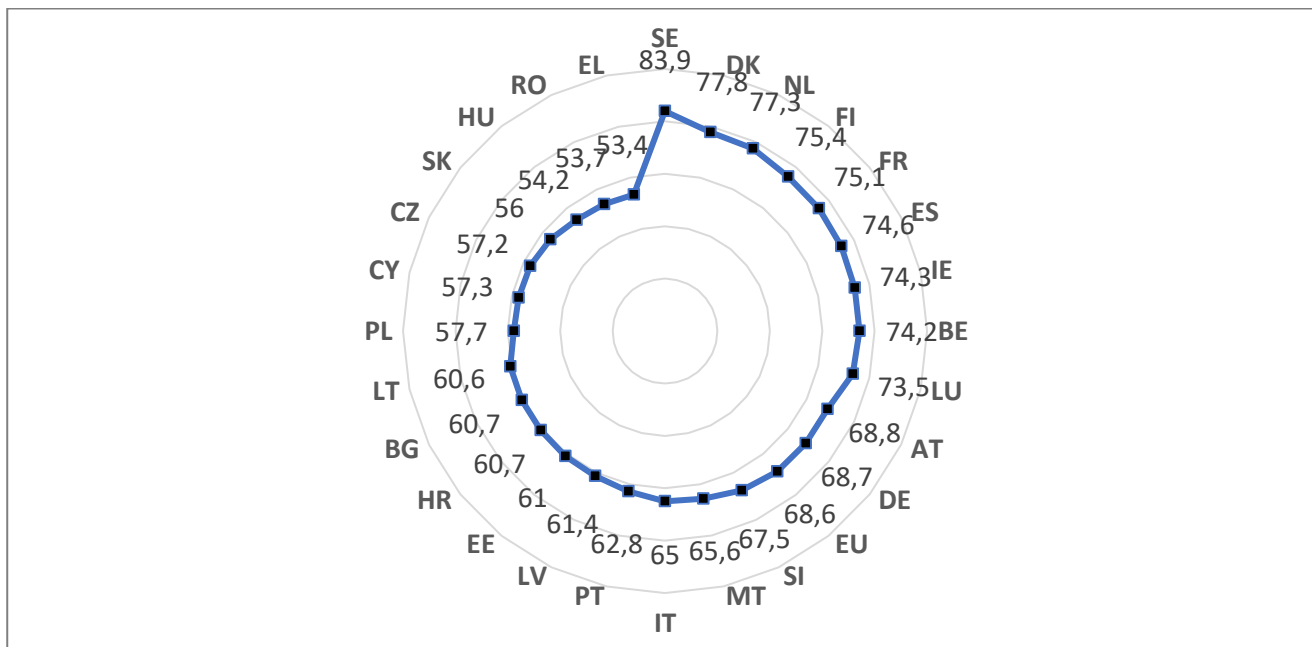
Europos lyčių lygybės institutas (toliau EIGE) yra savarankiška Europos Sąjungos (toliau ES) institucija, įsteigta siekiant prisidėti ir stiprinti lyčių lygybės skatinimą. Taip pat, EIGE siekia lyčių aspekto integravimą į visas ES politikos kryptis bei kovą su diskriminacija, pagrįsta lyčių nelygybe. Tuo pat metu institutas siekia didinti ES piliečių žinias apie lyčių lygybę (Europos lyčių lygybės institutas [EIGE], n. d.).

Lyčių lygybės indeksas yra EIGE sukurta priemonė lyčių lygybės pažangai ES matuoti. Ši priemonė suteikia šalims galimybę matyti sritis, kurios reikalauja daugiau dėmesio ir tobulinimo. Lyčių lygybės vertinimas yra neatsiejama veiksmingos ES politikos formavimo dalis (EIGE, n. d.). Šis indeksas skaičiuojamas 27 ES šalyse pagal 100 balų skalę matuojant šešias pagrindines sritis: darbą,

pinigus, žinias, laiką, sveikatą bei galią, kurios tiriamos pagal 31 rodiklį (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Lyčių lygybės indeksas stebi skausmingai lėtą lyčių lygybės pažangą ES nuo 2010 m. daugiausiai dėl pažangos priimant sprendimus, kurie pagerintų situaciją. Nors kai kuriose valstybėse lygybė yra ryškesnė nei kitose, ji toli gražu nėra ideali visose srityse. Lyčių normos, susijusios su priežiūra, lyčių segregacija švietimo ir darbo rinkoje bei lyčių darbo užmokesčio nelygybė, tebėra aktualios daugelyje šalių (EIGE, 2022).

2022 metų duomenimis aukščiausią lyčių lygybės indeksą, tarp visų ES šalių, turėjo Švedija – 83,9 taškai (žr. 1 pav.). Ši šalis gavo aukščiausius įvertinimus visose 6 srityse iš kurių silpniausia yra žinių sritis, o geriausiai įvertinta - sveikata. Lietuva pagal šį rodiklį yra 20 vietoje ir yra įvertinta 60,6 taškų. Silpniausia sritis Lietuvoje yra galios, o geriausiai įvertinta – sveikatos sritis. Bendras ES vidurkis lyčių lygybės indekse yra 68,6 taškai (žr. 1 pav.), tai 15,3 taško mažiau lyginant su Švedija. Toks Švedijos nutolimas nuo vidurkio rodo gerą šalies išsivystymą ekonomikos ir politikos srityje. Lietuvos indeksas, nors ir nežymiai, yra žemiau ES vidurkio. Tai rodo, kad Lietuvos ekonomikai bei politikai reikėtų didesnės pažangos šiuo klausimu.

1 pav. EIGE lyčių lygybės indeksas

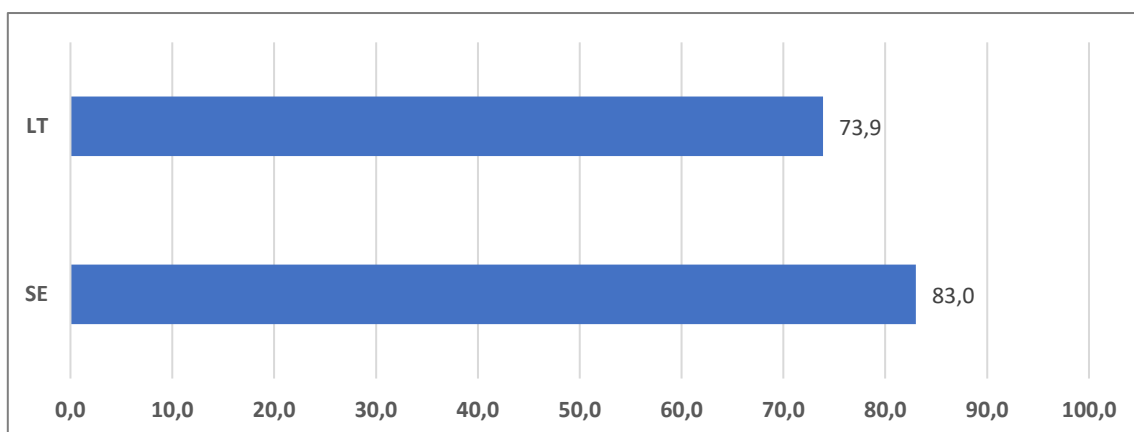
Šaltinis: EIGE. (2022). Gender Equality Index. Prieiga per internetą <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/compare-countries/index/graph>

Apibendrinus, lyčių lygybė yra vienodas vyrų ir moterų vertinimas. Vyrų ir moterų yra visaverčiai partneriai. Lyčių lygybė nereiškia, kad vyrai ir moterys taps vienodi, bet, kad jie turės vienodas teises ir galimybes. Europos lyčių lygybės institutas yra organizacija siekianti skatinti lyčių lygybę, pasitelkiant sukurtą lyčių lygybės indeksą. Šis indeksas susitelkia ties 6 pagrindinėmis sritimis: darbu, pinigais, žiniomis, laiku, sveikata bei galia. Indeksas rodo pažangą-bei sritis, kurios reikalauja daugiau tobulinimo visose ES šalyse. Pirmaujanti šalis lyčių lygybės indekse yra Švedija, kuri įvertinta 83,9 taškais ir yra gerokai aukščiau ES vidurkio. Lietuvos įvertinimas yra 60,6 taškai, o tai yra 8 taškais žemiau ES vidurkio.

Lyčių lygybė darbo srityje Švedijoje ir Lietuvoje

Jau seniai ekonomikoje yra spraga darbo srityje lyčių lygybės klausimu. Moterų siekiai kilti karjeros laiptais yra apribojami. Tad EIGE tiria lyčių lygybę darbo srityje visose ES šalyse, norint sumažinti šią nelygybę suteikiant moterims ir vyrams vienodas teises į darbą.

Švedija yra gerai išsivysčiusi šalis, tačiau darbo sritis lyčių lygybės indekse yra įvertinta kone žemiausiai iš visų 6 sričių – 83 taškais (žr. 2 pav.). Nors Lietuvos išsivystymas yra mažesnis nei Švedijos, įdomu tai, jog darbo srityje Lietuvos įvertinimas mažai atsilieka nuo Švedijos. Darbo sritis Lietuvoje įvertinta 73,9 taškais (žr. 2 pav.), o tai tik 9,1 taško skirtumas lyginant su Švedija.

2 pav. EIGE lyčių lygybės indeksas darbo srityje

Šaltinis: EIGE. (2022). Gender Equality Index. Prieiga per internetą <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/compare-countries/index/bar>

Darbo sritis buvo vertinama atsižvelgiant į du rodiklius: dalyvavimą darbe, segregaciją ir darbo kokybę. Lietuvoje šios dvi sritys įvertintos ganėtinai skirtingai – dalyvavimas darbe 90,8 taškai, o segregacija ir darbo kokybė vos 60,1 taško. Tuo tarpu Švedijoje šios dvi sritys taip pat turi nemažą vertinimo skirtumą. Dalyvavimas įvertintas 95,4 taškais, o segregacija ir darbo kokybė – 72,2 taškai (EIGE, 2022). Nors Švedijoje skirtumas yra žemesnis nei Lietuvoje, abi šalys turėtų įdėti daugiau pastangų ir pagerinti lyčių lygybę segregacijos ir darbo kokybės srityje.

Apibendrinus EIGE rezultatus matyti, kad darbo srityje Lietuva ir Švedija didelio atotrūkio neturi. Šioje srityje Švedija yra įvertinta 83 taškais, tuo tarpu Lietuva - 73,9 taško. Nors skirtumas tarp šalių ekonominių padėčių yra didelis, darbo srityje šis atotrūkis yra tik 9,1 taško. Dalyvavimas yra vertinamas panašiai, o segregacijoje ir darbo kokybėje Lietuva atsilieka 12,1 taškais nuo Švedijos, kuri šiame rodiklyje įvertinta 72,2 taškais.

Lyčių lygybės ekonominė nauda

Lyčių lygybė gali būti terminas, apimantis daug skirtingų aspektų: lyties įvairovę, vienodą darbo užmokestį, vienodas galimybes užimti atsakingas pareigas, darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą (Human Resource Management International Digest, 2021). Tačiau norint suprasti kaip lyčių lygybė daro įtaką ekonomikai, reikia giliau pasinerti į ekonomikos gilumas. Lyčių lygybė švietime prisideda plėtojant aukštesnį žmogiškojo kapitalo lygį ir tai daro įtaką geresniems makroekonominiams rezultatams (Kolovich et al., 2021). Žvelgiant labiau iš ekonominės pusės, lyčių lygybės lygis turi įtakos pajamų paskirstymui visuomenės viduje. Nemažai tyrimų išryškina ryšį tarp pajamų nelygybės ir ekonomikos augimo, taip pat yra teigiama, kad netolygus pajamų paskirstymas kenkia ekonominiam augimui (Cerra et al., 2021). Darbo užmokesčio skirtumo mažinimas pritrauktų daugiau moterų į darbo rinką, o tai tiesiogiai darytų įtaką papildomų darbo vietų atsiradimui.

Padidėjus darbo vietų skaičiui mažėtų skurdas bei didėtų BVP. Didėjanti lyčių lygybė prisidėtų prie ekonomikos produktyvumo ir kainų mažinimo, o tai pagerintų prekybos balansą (EIGE, 2017).

Apibendrinus galima teigti, kad lyčių lygybė turi įtakos pajamų paskirstymui šalies viduje. Skirtumo mažinimas tarp vyrų ir moterų darbo užmokesčio padėtų sukurti daugiau naujų darbo vietų. Tai darytų įtaką skurdo mažėjimui bei BVP didėjimui. Taip pat, lyčių lygybė įtakotų ekonomikos vystymąsi, produktyvumą bei geresnį prekybos balansą šalyje. Dėl šių priežasčių kiekvienai šaliai yra svarbus lyčių lygybės indeksas. Ne išimtis ir Švedija, ypač darbo srityje, bei Lietuva, dar vis besivejanti ES vidurkj.

Išvados

1. Lyčių lygybė yra vienodas vyrų ir moterų vertinimas tiek visuomenėje, tiek kasdiniame gyvenime. Lygybė pagrįsta tuo, kad vyrai ir moterys turės vienodas teises bei galimybes. EIGE yra organizacija siekianti lyčių lygybės integravimo į visas ES šalis. Šios organizacijos sukurtas lyčių lygybės indeksas padeda stebėti pažangą lyčių lygybėje 6 pagrindinėse srityse. Pagal šį indeksą, 2022 metų duomenimis, pirmaujanti šalis yra Švedija, kuri įvertinta 83,9 taškais. Lietuva nuo Švedijos atsilieka 23,3 taškais. Jos vertinimas yra 60,6 taškai.

2. Pagal EIGE vertinimą Lietuva ir Švedija darbo srityje didelio atotrūkio neturi. Švedija šioje srityje įvertinta 83 taškais, o Lietuva - 73,9 taškais. Nors šalių ekonominė padėtis skirtinga, darbo srityje lyčių lygybę skiria tik 9,1 taškai. Dalyvavimas abiejuose šalyse vertinamas panašiai, o segregacija ir darbo kokybė skiriasi 12,1 taško.

3. Lyčių lygybė turi įtaką pajamų paskirstymui šalies viduje, o darbo užmokesčio skirtumo mažinimas prisidėtų prie naujų darbo vietų sukūrimo. Taip pat, tai įtakotų BVP didėjimą bei ekonomikos vystymąsi ir produktyvumą.

Literatūra

1. (2021). Equal pay, equal access: Considerations for implementing gender equality policies in the workplace. *Human Resource Management International Digest*, 29(4), 29-31.
<https://doi.org/10.1108/HRMID-04-2021-0087>
2. Cerra, V., Eichengreen, B., El-Ganainy, A., & Schindler, M. (2021). *How to Achieve Inclusive Growth*. Oxford University Press <https://doi.org/10.1093/oso/9780192846938.001.0001>
3. EIGE (2017). *Lyčių lygybės ekonominė nauda Europos Sąjungoje*. Doi:10.2839/345847
4. EIGE. (2022). *Gender equality index: Compare countries (graph)*. Prieiga per internetą <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/compare-countries/index/graph>
5. EIGE. (2022). *Gender equality index: View countries (Lithuania)*. Prieiga per internetą <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/country/LT>
6. EIGE. (2022). *Gender equality index: view countries (Sweden)*. Prieiga per internetą <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/country/SE>
7. EIGE. (2022, spalio 24 d). *Gender Equality Index 2022: The COVID-19 pandemic and care*. Prieiga per internetą <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2022-covid-19-pandemic-and-care>
8. EIGE. (n. d.). *About EIGE*. Prieiga per internetą <https://eige.europa.eu/about>
9. EIGE. (n. d.). *Gender equality index: About index*. Prieiga per internetą <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/about>
10. EIGE. (2022). *Gender equality index: Compare countries (bar chart)*. Prieiga per internetą <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/compare-countries/index/bar>
11. Kolovich, L., Malta, V., Newiak, M., Robinson, D. (2021). Gender equality and macroeconomic outcomes: evidence and policy implications. *Oxford Review of Economic Policy*, 36(4), 743-759.
<https://doi.org/10.1093/oxrep/graa049>

12. Rakauskienė, O. G., Štreimikienė, D., Žalėnienė, I., Kiaušienė, I., Servetkienė, V., & Krinickienė, E. (2014). *Lyčių ekonomika. Monografija*. Mykolo Riomerio universitetas.
13. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2021). Lietuvos lyčių lygybės indeksas. Lietuvos padėties analizė.

GENDER EQUALITY INDEX IN LITHUANIA AND SWEDEN ACCORDING TO THE EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY Summary

Gender equality is the equal treatment of men and women in all areas, and the provision of equal rights and opportunities. The European Institute for Gender Equality (EIGE) is an institution of the European Union established to strengthen the promotion of gender equality. EIGE has developed a Gender Equality Index to measure progress on gender equality in the EU. This index is calculated in 27 EU countries according to a scale of 100 points, evaluating six main areas: work, money, knowledge, time, health, and power. Gender norms related to care, gender segregation in education and the labor market, and gender pay inequality remain relevant in many countries.

According to 2022 data, Sweden had the highest gender equality index among all EU countries - 83.9 points. This country received the highest ratings in all 6 areas. According to this indicator, Lithuania is in 20th place and is rated 60.6 points.

Sweden's work area is rated almost the lowest of all 6 areas in the Gender Equality Index with 83 points. Although Lithuania's development is lower than Sweden's, in the field of work, Lithuania's assessment is not far behind Sweden's. The field of work in Lithuania was evaluated with 73.9 points, which is only a difference of 9.1 points compared to Sweden. The field of work was evaluated according to two indicators: participation in work, segregation, and quality of work. In Lithuania, participation in work was evaluated with 90.8 points, and segregation and quality of work with 60.1 points. Meanwhile, in Sweden, participation was rated 95.4 points, and segregation and work quality - 72.2 points. Although the difference in Sweden is lower than in Lithuania, both countries should make more efforts and improve gender equality in the area of segregation and quality of work.

From a more economic perspective, many studies highlight the link between income inequality and economic growth, and it is also argued that the uneven distribution of income is detrimental to economic growth. Reducing the wage gap would attract more women to the labor market, which would lead to additional jobs. An increase in the number of jobs would reduce poverty and increase GDP. Increasing gender equality would contribute to economic productivity and lower prices, which would improve the country's trade balance.

KARO OBLIGACIJŲ PLATINIMO VAIDMUO UKRAINOS – RUSIJOS KARO AKIVAIZDOJE

Ernesta Dapkutė

Mokslinis vadovas(ė) – lekt. Gitana Mečėjienė

Vilniaus kolegija

Ivadas

Karas – vienas iš baisiausių įvykių, griauinančių žmonių gyvenimus. Karo pasekmės juntamos visuose aspektuose: socialiniame, ekonominiame, politiniame. Pasak Milašiaus (2013) „... karo patirtis mus išmokė, kad konfliktų tarp ginkluotų tautų rezultatas – tai nugalėtojų ir nugalėtųjų jstūmimas į tą patį socialinį, ekonominį ir finansinį chaosą“ (p. 144). Ne paslaptis, kad karas daug kainuoja. Šalys agresorės prieš užpildamos kitas valstybes stengiasi kuo geriau apsirūpinti karo eigos finansavimu, tačiau užpultos šalys yra priverstos ieškoti įvairių finansinių alternatyvų, kad sugebėtų atsilaikyti prieš agresorius. Viena iš tokių alternatyvų yra karo obligacijų platinimas.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti karo obligacijų platinimo vaidmenį Ukrainos – Rusijos karo akivaizdoje.

Straipsnio problema: Kokį vaidmenį atlieka karo obligacijų platinimas Ukrainos – Rusijos karo akivaizdoje?

Straipsnio uždaviniai:

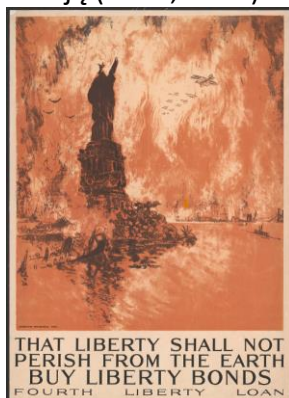
1. Išanalizuoti karo obligacijų sąvoką teoriniu aspektu.
2. Išanalizuoti Ukrainos vyriausybės išleistas karo obligacijas

Tyrimo metodai: mokslinių literatūros šaltinių analizė, apibendrinimas, grafinis duomenų vaizdavimas.

Karo obligacijos

Karo obligacijos tai skolos vertybiniai popieriai, kuriuos vyriausybės parduoda siekdamos finansuoti karinę gamybą bei karines operacijas. Už karo obligacijas paprastai mokamos mažesnės palūkanos, nei už įprastas valstybės skolas, o grąžinimas gali būti pratęstas dešimtmečiams (Ramnarayan ir Azevedo Rocha, 2022).

Karo obligacijų (kitais dar vadinamų laisvės obligacijų) istorija siekia dar Pirmąjį pasaulinį karą, kurio metu JAV vyriausybė jas išleido norėdama padengti brangias karo išlaidas. Karo obligacijos buvo siejamos su patriotizmu, tačiau didžiąją jų dalį pirkė bankai ir kitos finansinės įstaigos vertindamos tai, kaip gerą investiciją (Chan, 2022).

1 pav. Reklama, raginanti pirkti karo obligacijas Pirmojo pasaulinio karo metu.

Šaltinis: Pennel J., (1918). *That liberty shall not perish from the earth - Buy liberty bonds Fourth Liberty Loan* // Joseph Pennell del. ; Ketterlinus Phila. imp. United States. Retrieved from the Library of Congress.

Antrojo pasaulinio karo metu tokios šalys kaip Didžioji Britanija, JAV ir Kanada taip pat naudojo karo obligacijas, kurios padėjo šalims pakelti karo finansinę naštą. Japonams užpuolus Perl Harborą JAV gynybos obligacijos buvo pervadintos į karo obligacijas, taip pat padidėjo judėjimas, skatinantis žmonės pirkti karo obligacijas. Karo metu šalis įtikino 80 mln. amerikiečių įsigyti karo obligacijų, o tai atnešė daugiau kaip 180 mlrd. (Ancheta, 2022).

2 pav. Reklama, raginanti pirkti karo obligacijas Antrojo pasaulinio karo metu.

Šaltinis: Wyeth, N. C. ir United States Department Of The Treasury, F. (1942) „Buy War Bonds“. United States, Retrieved from the Library of Congress.

Karo obligacijos – šiais laikais taip pat girdima sąvoka. Rusijos Federacija, vedima savo lyderio Vladimiro Putino, 2022 metais, vasario 24 dieną, pradėjo pilno masto invaziją į Ukrainą. Pasak Gongloff (2022), ši Putino išprovokuota invazija privertė Ukrainą imtis veiksmų, kurių imtis neteko nė vienai šiuolaikinei vyriausybei – platinti karo obligacijas. 2022 metais kovo mėnesį Ukrainos vyriausybė sėkmingai išplatino karo obligacijų už 277 mln. dolerių, beveik 8,14 mlrd. Ukrainos grivinių (p. 1).

Ukraina investuotojams, kurie parėmė šalį kovojant su Rusijos karinėmis pajėgomis, už metų trukmės obligacijas, turės sumokėti 11 proc. palūkanų. Tai rizikinga investicija, dėl karinio konflikto neapibrėžtumo, tačiau obligacijų platinimas įvyko sėkmingai, todėl galima teigti, kad šiuo metu, investuotojams tai gali būti ne taip svarbu. Šalies ministerija nurodė, kad pinigai bus panaudoti Ukrainos ginkluotojų pajėgų finansavimui ir kitiems šalies finansiniams poreikiams, kuriuos sukėlė karas, padengti (Grant, 2022).

Apibendrinant, galima teigti, kad karo obligacijos tai finansinė priemonė, skirta karinei gamybai ir veiksams susijusiems su karo eiga, finansavimui. Karo obligacijos turi seną istoriją, kurios pradžia siekia dar Pirmąjį pasaulinį karą. Šios rūšies obligacijos buvo siejamos su patriotiškumu, tačiau kai kurie investuotojai įžvelgė ir puikią investavimo galimybę. Iki Rusijos invazijos į Ukrainą, karo obligacijos, paskutinį kartą, buvo platintos Antrajame pasauliniame kare, tačiau Putino armijai įsiveržus į Ukrainą, šalies vyriausybė bandydama atsilaikyti, sėkmingai išplatino karo obligacijų už 277 mln. dolerių, kad galėtų finansuoti ginkluotąsias pajėgas, bei patenkinti kitus šalies poreikius, kurios sukėlė karas.

Ukrainos vyriausybės išleistos karo obligacijos

Siekdama surinkti reikiamą finansavimą ir paremti kariuomenę, Ukrainos finansų ministerija nusprendė išleisti karo obligacijų seriją, kurią galėjo įsigyti tiek Ukrainos juridiniai ir fiziniai asmenys,

ties užsienio investuotojai, norintys paremti Ukrainą. Karo obligacijas buvo galima įsigyti tiek Ukrainos grivinomis, tiek eurai, tiek Amerikos doleriais.

1 lentelė. Ukrainos vyriausybės išleistos karo obligacijos

ISIN	Valiuta	Palūkanų norma	Apimtis	Išpirkimo trukmė	Nominalioji vertė
UA4000225668	UAH	11%	8,122,452,444	Vieneri metai	1000 UAH
UA4000225809	UAH	11%	51,000,000	Penkiolika mėnesių	1000 UAH
UA4000221436	UAH	10%	20,748,677	Du mėnesiai	1000 UAH
UA4000225791	UAH	10%	106,000,000	Šeši mėnesiai	1000 UAH
UA4000225775	USD	3,7%	82,000,000	Vieneri metai	1000 USD
UA4000222509	EUR	2,5%	33,000,000	Aštuoni mėnesiai	1000 EUR

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis „Minfin“ ir „Insider“ pateiktais duomenimis.

Siekdamas skatinti obligacijų pirkimą Ukrainos nacionalinis bankas įvedė supaprastintą indentifikavimą ir duomenų tikrinimo mechanizmą, skirtą tik pavieniams užsienio karo obligacijų pirkėjams ir Ukrainiečiams, kurie nuolat arba laikinai gyvena užsienyje.

Ukrainos karo obligacijų aukcionas surengtas per JAV „Citigroup“, Austrijos „Raiffeisen Bank“ ir Vengrijos „OTP Bank“ platintojus. Ministerija nurodė, kad surinktos lėšos bus naudojamos Ukrainos karinėms pajėgoms ir valstybės finansiniams poreikiams užtikrinti (Ukrainos finansų ministerija, 2022).

Apibendrinant galima teigti, jog Ukrainos vyriausybė išleido karo obligacijų seriją. Vienos obligacijos nominalioji vertė yra 1000 piniginių vienetų valiuta, kuria obligacija buvo išleista. Karo obligacijų trukmė, nuo dviejų iki penkiolikos mėnesių, o palūkanų norma siekia nuo 2,5% iki 11%. Karo obligacijas išleisti Ukrainos vyriausybė buvo priversta, norėdama surinkti reikiamą finansavimą kariuomenei, kad ši ir toliau galėtų priešintis Rusijos agresijai.

Išvados

1. Karo obligacijos yra skolos priemonės, kurias vyriausybė išleidžia karinėms operacijoms ir gamybai finansuoti. Karo obligacijų platinimo pradžia siekia dar Pirmąjį pasaulinį karą, kurio metu vyriausybės skatindavo obligacijų pirkimą teigdami, kad tai patriotiškumo apraiška, tačiau atsirasdavo ir tų, kurie karo obligacijų pirkimą matydavo, kaip gerą investiciją. Antrojo pasaulinio karo metu karo obligacija platino tokios šalys kaip JAV, Kanada, Didžioji Britanija. Šiais laikais karo obligacijos taip pat platinamos. Jas sėkmingai išplatino Ukrainos vyriausybė, kuri, dėl Rusijos invazijos, yra priversta ieškoti visokių finansinių alternatyvų savo šaliai apginti.

2. Ukrainos vyriausybė sėkmingai išplatino karo obligacijų seriją, kur vienos obligacijos vertė yra lygi 1000 piniginių vienetų valiuta, kuria obligacija buvo išleista. Karo obligacijų trukmė nuo dviejų iki penkiolikos mėnesių, o palūkanų norma nuo 2,5% iki 11%. Siekdamas skatinti obligacijų pirkimą Ukrainos nacionalinis bankas įvedė supaprastintą indentifikavimą ir duomenų tikrinimo mechanizmą, skirtą tik pavieniams užsienio karo obligacijų pirkėjams ir Ukrainiečiams, kurie nuolat arba laikinai gyvena užsienyje. Karo obligacijas išleisti Ukrainos vyriausybė buvo priversta, norėdama surinkti reikiamą finansavimą kariuomenei, kad ši ir toliau galėtų priešintis Rusijos agresijai.

Literatūra

1. Ancheta, A. (2022 kovo 27 d.) „War bonds“, *Investopedia*. Prieiga per internetą: [War Bonds \(investopedia.com\)](https://www.investopedia.com/terms/w/war-bonds/)
2. Chan, J. (2022 birželio 6 d.) „Liberty bond“, *Investopedia*. Prieiga per internetą: Liberty Bond Definition (investopedia.com)
3. Gongloff, M. (2022) „Ukraine War Bonds Are Selling ... But Who’s Buying?“, *Bloomberg Opinion*, p. N.PAG. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=155496708&site=ehost-live>
4. Grant, T. (2022) „Ukraine issues war bonds paying 11%, but there’s risk involved“, *Pittsburgh Post-Gazette (PA)*, 3 March. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nfh&AN=2W6624548202&site=ehost-live> (Accessed: 4 April 2023).
5. Insider – tarptautinė finansų ir verslo naujienų svetainė. (n. d.) Obligacijos. Prieiga per internetą [BOND SCREENER & FINDER | ETF DATABASE | Markets Insider \(businessinsider.com\)](https://www.businessinsider.com/bond-screener-finder-etf-database-markets-insider/)
6. Milašius, Oskaras. Lituanistinė ir politinė publicistika. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. 2013, 144p.)
7. Pennell, J. (1918) „That liberty shall not perish from the earth - Buy liberty bonds Fourth Liberty Loan “/ / Joseph Pennell del. ; Ketterlinus Phila. imp. United States. Retrieved from the Library of Congress. Prieiga per internetą: <https://www.loc.gov/item/2002712077/>.
8. Ramnarayan A., Azevedo Rocha P. (2022 kovo 2 d.). What are war bonds and why did Ukraine sell them?. *Boomberg Quicktake*. Prieiga per Boomberg: [What are War Bonds and Why Did Ukraine Sell Them? - Bloomberg](https://www.boomberg.com/what-are-war-bonds-and-why-did-ukraine-sell-them/)
9. Ukrainos finansų puslapis. (n. d.) Ukrainos valstybinės obligacijos. Prieiga per internetą OBF3 - UA4000225809 (UAH, среднесрочные, погашение 21.06.2023) (minfin.com.ua)
10. Wyeth, N. C. & United States Department Of The Treasury, F. (1942) „Buy War Bonds“. United States, Retrieved from the Library of Congress. Prieiga per internetą: <https://www.loc.gov/item/2018662891/>.

DISTRIBUTION ROLE OF MILITARY BONDS IN THE FACE OF THE UKRAINIAN – RUSSIAN WAR

Summary

Military bonds are securities debt that governments sell to finance military production and military operations. War bonds usually pay lower interest than on ordinary public debts, and repayment can be extended for decades (Ramnarayan and Azevedo Rocha, 2022).

The history of war bonds (also known as freedom bonds) dates to the First World War, during which the US government issued them to cover the expensive expenses of the war. War bonds were associated with patriotism, but most of them were bought by banks and other financial institutions, considering it as a good investment (Chan, 2022). During World War II, countries such as Britain, the United States and Canada also used war bonds that helped countries bear the financial burden of the war.

According to Gongloff (2022), this invasion provoked by Putin forced Ukraine to take actions that no modern government had to take – the distribution of war bonds. In March 2022, the Ukrainian government successfully issued military bonds for \$ 277 million. dollars, nearly \$8.14 billion. Ukrainian hryvnias (p. 1).

The Ukrainian government issued a series of military bonds. The nominal value of one bond is one thousand monetary units in the currency in which the bond was issued. The duration of military bonds, from two to fifteen months, and the interest rate reaches from 2.5% to 11%. The Ukrainian government was forced to issue military bonds to raise the necessary funding for the army so that it could continue to resist Russian aggression.

ŽALIOSIOS OBLIGACIJOS IR JŲ IŠLEIDIMO SĄLYGOS LIETUVOJE

Viktorija Novikaitė

Mokslinė vadovė – lekt. Gitana Mečėjienė

Vilniaus kolegija

Išvadas

Visas pasaulis, tiek ir Lietuva, nėra abejingas mus supančiai aplinkai, todėl ieško išeičių kaip mažiau teršti gamtą bei ją išsaugoti. Tai atsispindi daugelyje gyvenimo sričių, iš kurių viena – ekonomika. Puikus ekologiškos finansinės priemonės pavyzdys – žaliosios obligacijos, kuriomis yra finansuojami investicijų projektai skirti šiltnamio efekto mažinimui, biologinės įvairovės išsaugojimui bei kitiems gamtai draugiškiems dalykams. Šias obligacijas pirmasis pradėjo leisti Europos investicijų bankas 2007 metais, o Lietuvoje pirmoji žaliųjų obligacijų emisija buvo išleista 2018 metais, tačiau tarp vyriausybės emitentų, kurių išleista žaliųjų obligacijų emisija įtraukta į Nasdaq – Lietuvos vyriausybė tapo pirmąja tarp Baltijos šalių. (LR finansų ministerija, 2020)

Straipsnio tikslas – apžvelgti žaliųjų obligacijų teorinius aspektus ir jų išleidimo sąlygas Lietuvoje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Palyginti žaliųjų obligacijų sąvokas.
2. Apibūdinti žaliųjų obligacijų principus.
3. Pateikti žaliųjų obligacijų išleidimo sąlygas Lietuvoje.

Darbo metodas – literatūros apžvalga ir sisteminimas.

Žaliųjų obligacijų sąvoka

Paskutiniu metu žalia spalva yra siejama su ekologija, draugiškumu gamtai, neišimtis ir žaliosios finansinės priemonės, iš kurių viena – žaliosios obligacijos. Kaip ir kiekviena iš obligacijų rūšių, žaliosios obligacijos turi savo apibrėžimą ir bendrus veikimo principus.

Žemiau esančioje lentelėje pateikiami organizacijų bei autorių apibrėžtos žaliųjų obligacijų sąvokos.

1 lentelė. Žaliųjų obligacijų apibrėžimai

Nr.	Apibrėžimas	Autorius
1	Žalioji obligacija – tai organizacijos išleistas skolos vertybinis popierius, skirtas finansuoti arba refinansuoti projektus, kurie teigiamai prisideda prie aplinkos ir (arba) klimato.	Corporate finance institute team (2023)
2	Žaliosios obligacijos yra skolos finansavimo priemonė, naudojama ilgalaikiam kapitalui su maža rizika pritraukti. Tačiau jų „pajamų panaudojimas“ yra skirtas ekologiškiems projektams ar turtui.	International Capital Market Association (2021)
3	Žaliosios obligacijos yra fiksuotų pajamų produktas, suteikiantis investuotojams galimybę dalyvauti „žaliųjų“ projektų, padedančių sušvelninti klimato kaitą ir padėti šalims prisitaikyti prie klimato kaitos padarinių, finansavimo.	Julia Jelemensky (2022)

Nr.	Apibrėžimas	Autorius
4	Žaliosios obligacijos yra fiksuotų pajamų priemonės, turinčios vieną išskirtinį bruožą: pajamos yra skiriamos tik naujiems ir esamiems projektams, kurie teigiamai veikia aplinką.	Sustainable Banking Network (2018)

Šaltinis: Sudaryta autorės pagal Corporate finance institute team, 2023; International Capital Market Association, 2021; Jelemensky, 2022; Sustainable Banking Network 2018.

Lyginant žaliųjų obligacijų sąvokas, visi autoriai pamini du svarbiausius bruožus, kad tai finansinė priemonė ir kad ji yra skirta ekologiškiems projektams finansuoti.

Jos įvardijamos kaip skolos vertybinis popierius, fiksuotų pajamų priemonė, skolos finansavimo priemonė arba fiksuotų pajamų produktas. Kiekvienu iš atvejų pasakoma, kad tai produktas, už kurį investuotojų lėšos bus grąžintos suėjus terminui ir kuris leidžia emitentui pritraukti kapitalą.

Visi autoriai pamini, kad žaliosios obligacijos yra skirtos finansuoti projektus, kurie teigiamai veikia aplinką, tačiau nei vienas nepateikia projektų pavyzdžių. Vienintelis autorius Jelemensky (2022) pateikia plačiausią žaliųjų obligacijų sąvoką, minėdamas, kad tai ne tik teigiamai prisideda prie aplinkos, bet ir padeda šalims prisitaikyti prie klimato kaitos padarinių.

Tik ICMA (2021) pamini, kad pritrauktos lėšos skirtos finansuoti ne tik projektus, bet ir turtą. Ir kad šis kapitalas pritraukiamas su maža rizika, tačiau ir taip yra žinoma, kad obligacijos yra mažos rizikos finansinės priemonės, o Sustainable Banking Network (2018) vienintelis pamini projekto aplinkybes, jog finansuojami tik esami ar nauji projektai, kurie teigiamai veikia aplinką.

Palyginus visų autorių apibrėžimus ir radus bendrų aspektų, galima teigti, kad žaliosios obligacijos – tai skolos vertybiniai popieriai, kurių piniginė vertė skirta ekologiškiems ir draugiškiems gamtai projektams finansuoti.

Žaliųjų obligacijų principai

Žaliųjų obligacijų principai (angl. Green Bond Principles) – tai savanoriškai taikomos rekomendacijos, kuriose išdėstytos nuostatos dėl skaidrumo ir informacijos atskleidimo, skatinančios vientisumą plėtojant žaliųjų obligacijų rinką, išaiškinant tokių obligacijų išleidimo būdą (ICMA, 2021).

Žaliųjų obligacijų principai yra skirti plačiai naudoti rinkos dalyviams: jie teikia emitentams rekomendacijas dėl pagrindinių žaliųjų obligacijų, kurios yra patikimos investuotojų, išleidimo komponentų; užtikrina investuotojams informacijos, reikalingos jų investicijų į žaliąsias obligacijas poveikiui aplinkai įvertinti, prieinamumą; skatina rangovus, siūlydami svarbiausius veiksmus sandoriams, padedantiems išsaugoti rinkos vientisumą (ICMA, 2021).

1 pav. Žaliųjų obligacijų principai

Šaltinis: Sudaryta pagal International Capital Market Association, 2021

Pirmasis principas – pajamų naudojimas, kuris turi būti nukreiptas į ekologiškus projektus. Reikalavimus atitinkančios sritys yra atsinaujinanti energija, biologinės įvairovės išsaugojimas,

efektyviai naudojami resursai ir kitos aplinkai draugiškos sritys (Nasdaq, 2019). Antrasis principas – projekto atrankos ir vertinimo procesas, pagal kurį žaliųjų obligacijų emitentas turi pateikti:

1. Ekologiškų projektų tvarumo tikslus;
2. Procedūrą, pagal kurią Emitento projektai atitinka žaliuosius projektus;
3. Papildomą informaciją apie procesus, kurie numato projektų socialinę ir aplinkosaugines rizikas ir jų valdymą.

Emitentams rekomenduojama išviešinti kuo daugiau informacijos apie prioritetinius tikslus, strategijas ir panašią informaciją. Trečiasis principas valdant pajamas skatina aukštą skaidrumo lygį, todėl su jų sumomis susijusios operacijos turi būti Emitento tinkamai ir atskirai apskaitomos. Cirkuliacijos rinkos apyvartoje laikotarpiu žaliųjų obligacijų pardavimo pajamų balansas turi būti periodiškai lyginamas su emitento tam tikru laikotarpiu investuotomis lėšomis į žaliuosius projektus. Emitentas informuoja investuotojus apie numatomas laikino nepanaudotų grynųjų pajamų paskirstymo priemones. Ketvirtuoju principu nustatoma, kad emitentai turi rinkti ir būti pasirengę pateikti aktualią informaciją apie lėšų panaudojimą iki visiško lėšų panaudojimo ir laiku atnaujinti informaciją esant esminiems pakeitimams. Į metinę ataskaitą įtraukiamas projektų, kuriems buvo skirtos lėšos iš žaliųjų obligacijų, sąrašas, projektų santrauka, nukreiptų lėšų sumos ir numatomas projektų poveikis. Jei dėl konfidencialumo susitarimų, ar priešasčių susijusių su konkurencija, gali būti pateikta tik ribota projektų detalė, principai rekomenduoja, kad informacija būtų pateikiama apibendrinta forma. Skaidrumas ypač svarbus informuojant apie numatomą ir (arba) jau esamą projektų poveikį aplinkai (ICMA, 2021).

Apibendrinant galima teigti, kad iš viso yra keturi žaliųjų obligacijų principai, kurie nustato leidžiamų veiklos sričių gaires, padeda rinkos dalyviams gauti arba emitentams tinkamai pateikti informaciją apie ekologiškus projektus ir lėšų panaudojimą bei taip įrodyti veiklos skaidrumą.

Žaliųjų obligacijų išleidimo sąlygos Lietuvoje

Norint nustatyti kokios yra žaliųjų obligacijų išleidimo sąlygos Lietuvoje, reikia apžvelgti Lietuvos Respublikos vyriausybės išleistą obligacijų emisiją ir kokias sąlygas jai nustatė Finansų ministerija (tikslą, apimtį, kuponą, valiutą ir terminą), kur jomis yra prekiaujama ir kaip nustatyti, kad jos tikrai yra žalios.

Pirmoji žaliųjų obligacijų emisija Lietuvoje buvo išleista 2018 metais, kadangi 2015 metais pagal Paryžiaus susitarimą dėl klimato kaitos ir Europos Sąjungos klimato kaitos buvo nutarta, kad Lietuva iki 2030 metų yra įsipareigojusi padidinti energijos naudojimo efektyvumą mažiausiai 40 proc. (LR finansų ministerija, n.d.).

Mokslininkams nustačius, kad beveik 50 proc. energijos taupymo potencialo yra gyvenamųjų namų sektoriuje, o Lietuvoje trūko lėšų jų modernizavimui, LR Vyriausybė išleido žaliąsias obligacijas, kurių tikslas ir yra daugiabučių modernizavimas bei energetinio efektyvumo didinimas (LR finansų ministerija, n.d.).

Žaliųjų obligacijų tikrumą galima nustatyti pagal tai, ar jos atitinka Tarptautinės kapitalo rinkos asociacijos (ICMA) nustatytus principus (Lietuvos bankas, 2021). LR finansų ministerijos teigimu „Žaliųjų obligacijų emisija išleista remiantis Tarptautinės kapitalo rinkos asociacijos (ICMA) patvirtintais žaliųjų obligacijų principais“, šį vertinimą turi atlikti nepriklausomos sertifikavimo įstaigos, kurios vėliau išduoda emitentui atitinkamą dokumentą su išvada. LR vyriausybės žaliąsias obligacijas 2018 metais aukščiausiu balu įvertino kreditų reitingo agentūra „Moody’s“.

Pirmąją žaliųjų obligacijų emisiją (2018 metų) sudarė 20 mln. eurų nominali vertė, vienos obligacijos nominalas 100 eurų, , kuponas 1,2 proc., o trukmė 10 metų. Kiekvienais metais yra pateikiama ataskaita, dėl finansų panaudojimo ir matomų pasikeitimų dėl energetikos panaudojimo (LR finansų ministerija, 2018). Tačiau pamačius, kad šių lėšų nepakaks 2020 metais emisija buvo du kartus papildyta iki 68 mln. eurų. Lietuvos Respublikos žaliuosiomis obligacijomis buvo prekiaujama

Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) aukcionuose, kuriuos organizavo AB Nasdaq Vilnius (LR finansų ministerija, 2023).

Apibendrinant galima teigti, kad LR vyriausybės išleistų žaliųjų obligacijų emisija yra tikrai draugiška gamtai, kadangi iš šių lėšų modernizuojami daugiabučiai ir tai padės efektyviau naudoti energetiką, pati emisija atitinka žaliųjų obligacijų principus, nes agentūros „Moody’s“ įvertinta aukščiausiu balu, ir yra skaidri, kadangi kiekvienais metais pateikiama ataskaita dėl panaudotų lėšų ir poveikio aplinkai.

Išvados

1. Lyginant žaliųjų obligacijų sąvokas buvo nustatyta, kad plačiausią apibrėžimą pateikia Jelemensky J. ir prieita prie bendro apibrėžimo, kadangi visi autoriai pamini šias sąlygas, jog žaliosios obligacijos tai skolos vertybiniai popieriai už kurių pritrauktas lėšas yra finansuojami klimato kaitos padariniams mažinti arba draugiški gamtai projektai.

2. Apibūdinant žaliųjų obligacijų principus buvo nustatyta, kad juos išleido tarptautinė kapitalo rinkos asociacija (ICMA) ir jie yra rekomendacinio pobūdžio. Principų laikimasis užtikrina žaliųjų obligacijų skaidrumą bei rinkos vientisumą, apibrėžia leidžiamų veiklos sričių gaires bei padeda rinkos dalyviams gauti arba emitentams tinkamai pateikti informaciją apie ekologiškus projektus ir panaudotas lėšas.

3. Pateikiant žaliųjų obligacijų išleidimo sąlygas Lietuvoje buvo apžvelgiama LR vyriausybės žaliųjų obligacijų emisija, kadangi ji atitinka ICMA reikalavimus ir yra įvertinta aukščiausiu balu. Taigi Finansų ministerija nustato, kad žaliųjų obligacijų išleidimo tiklas turi būti draugiškas gamtai, obligacijos turi atitikti ICMA principams, o apimčiai, valiutai, kuponui bei terminui yra nustatyti lygiai tokie patys reikalavimai kaip ir paprastosios obligacijoms. Šiomis akcijomis yra prekiaujama AB Nasdaq Vilnius.

Literatūra

1. CFI team. (2023, sausio 12). *Green bond*. Corporate Finance Institute. <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/esg/green-bond/?fbclid=IwAR2dX1lip1f5q824weoUWOujNUKRilXEVbfwNdk1EkkdsEqVwIAAjoTDsEA>
2. International Capital Market Association. (2021). *Green bond principles*. https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2022-updates/Green-Bond-Principles_June-2022-280622.pdf
3. Jelemensky, J. (2022). *Green bonds*. Springer Fachmedien Wiesbaden Publisher. DOI: 10.1007/978-3-658-37406-8_5
4. Lietuvos bankas. (2021, lapkričio 22). *Kaip investuotojui žinoti, kad obligacijos tikrai „žalios“?* <https://www.lb.lt/lt/duk/zaliuju-obligaciju-standartas/kaip-investuotojui-zinoti-kad-obligacijos-tikrai-zalios>
5. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2018). *Ataskaita už 2018 metus*. https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Valstybės_skolos_valdymas/Vyriausybės_vertybiniai%20popieriai/green%20bonds/Post_issuance_report2018.pdf
6. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2020 m. kovo 2 d.). *Lietuvos žaliosios obligacijos – jau biržoje*. <https://finmin.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvos-zaliosios-obligacijos-jau-birzoje-1>
7. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2023 m. vasario 15 d. arba 2023). *Žaliosios obligacijos*. <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/valstybes-skolos-valdymas/vyriausybes-vertybiniai-popieriai/vvp-aukcionai/zaliosios-obligacijos>
8. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (n.d.). *Žaliųjų obligacijų principai*. https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Valstybės_skolos_valdymas/Vyriausybės_vertybiniai%20popieriai/green%20bonds/GB_programa_lt.pdf

9. Nasdaq. (2019). Nasdaq Green Bond Criteria. https://www.nasdaq.com/docs/Nasdaq-Green-Bond-Criteria_v2.pdf
10. Sustainable Banking Network. (2018). *Creating Green Bond Markets – Insights, Innovations, and Tools from Emerging Markets* .https://sbfnetwork.org/wp-content/uploads/pdfs/Creating_Green_Bond_Markets/SBN_Creating_Green_Bond_Markets_Report_2018.pdf

GREEN BONDS AND TERMS OF ISSUE IN LITHUANIA

Summary

Recently, many governments around the world, including Lithuania, are concerned about the environment around us and are looking for ways out to reduce climate change. To this end, green financial instruments have been launched, one of which is bonds. Green bonds are debt securities whose monetary value is intended to finance green and friendly projects. Each green bond issue must comply with the Green Bond Principles (GBP) established by the ICMA, which set guidelines for authorised activities, help market participants to obtain or adequately provide information on green projects and the use of funds, thereby demonstrating transparency of activities. Pirmoji žaliųjų obligacijų emisija In Lithuania was released in 2018, and amounted to 20 million euros, one coupon for 100eur, term for 10years. These emissions are truly nature-friendly, as the funds raised will be allocated to projects for the modernization of apartment buildings, which will increase energy efficiency. This issue is truly nature-friendly because the report presented each year proves a better impact on nature, is transparent because it complies with the principles of the ICMA and is rated the highest by the agency“ Moody's".

UAB „IGNITIS“ ŽALIŲJŲ OBLIGACIJŲ PORTFELIO ANALIZĖ

Julija Jermak

Lektorė Gitana Mečėjienė

Vilniaus kolegija

Išvadas

Šiuolaikiškose verslo ir ekonomikos srityse daugybė įmonių bando įgyvendinti savo inovacinius stambius projektus, kurie reikalauja nemažų lėšų. Viena iš skolinimo priemonių, kuria aktyviai naudojasi verslai - obligacijos. Pastaraisiais metais dažnai yra akcentuojama ekologiškos veiklos svarba versle, bei apibrėžiami su gamtos išsaugojimu susiję tikslai, kurių tikimasi pasiekti iki 2030 metų. Verslai, norėdami pritraukti daugiau investuotojų savo verslo planams realizuoti, bet tuo pačiu ir atitikti ekologiškos veiklos standartams, išleidžia į skolinimosi rinką taip vadinamas žaliausias (gamtai draugiškas) obligacijas.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti UAB „Ignitis“ žaliųjų obligacijų portfelį.

Straipsnio uždaviniai:

4. Apibrėžti žaliųjų obligacijų sampratą ir jų esmę;
5. Iširti UAB „Ignitis“ įmonę, jos veiklą;
6. Išnagrinėti UAB „Ignitis“ žaliųjų obligacijų portfelio sudėtį.

Žaliųjų obligacijų samprata

Žaliųjų obligacijų sąvoka literatūroje pirmą kartą buvo paminėta 2008 metais, kai Pasaulio bankas (World Bank Group) išleido į rinką pirmą žaliąją obligaciją, kurį padėtų veikti projektams, sureguliuojantiems visuotinį atšilimą ir žmogaus veiklos balansą. Laikui praėjus, pagrindinė žaliųjų obligacijų sampratos esmė išlieka vienoda (1 lentelė).

1 lentelė. Žaliųjų obligacijų samprata

Autorius	Sąvokos aprašymas
Serena Fatica, Roberto Panzica (2021)	Žaliosios obligacijos yra skolos priemonės, kurios skiriasi nuo įprastų fiksuotų pajamų vertybinių popierių tik tuo, kad emitentas įsipareigoja panaudoti gautas pajamas projektams, kurie turi teigiamą poveikį aplinkai ar klimatui, finansuoti.
Juan Antonio Ketterer, Gabriela Andrade, Maria Netto, Maria Isabel Haro (2020)	Žaliųjų obligacijų idėja buvo ta, kad auganti investuotojų klasė būtų pasiruošusi mokėti priemoką, kad investuotų į klimatui palankią veiklą.
Visuotinė Lietuvių enciklopedija (n.d.)	Žaliosios obligacijos, fiksuotų pajamų vertybiniai popieriai, kurie leidžiami siekiant pritraukti skolintų finansavimo šaltinių aplinkosaugos (žaliesiems) projektams įgyvendinti ir atitinka savanoriško tokių vertybinių popierių emisijos proceso gaires

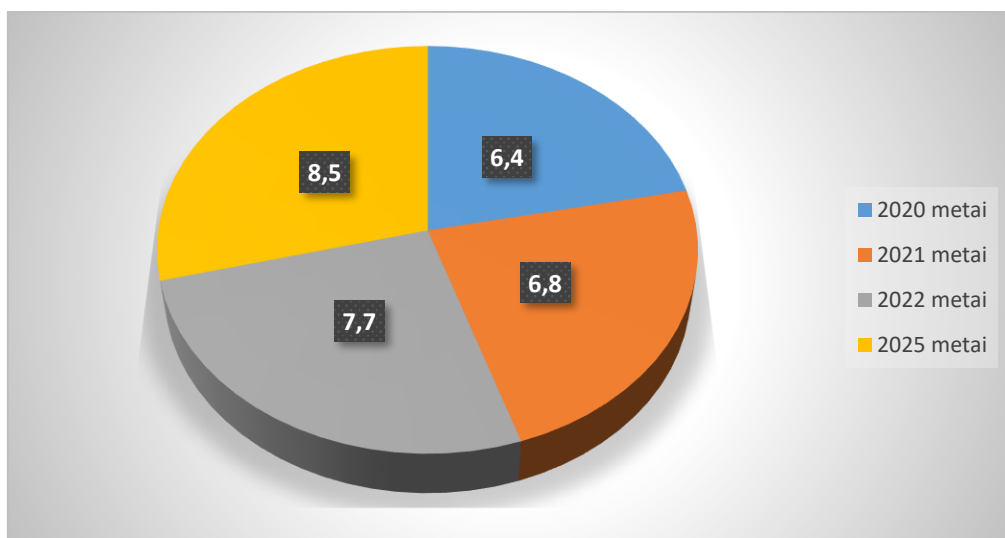
Autorius	Sąvokos aprašymas
Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2023)	Tai pirmoji Baltijos šalyse Vyriausybės vertybinių popierių emisija, kurios pritrauktos lėšos panaudotos žaliesiems projektams įgyvendinti – daugiabučių modernizavimui ir energetiniam efektyvumui didinti.
AB SEB bankas (n.d.)	Tai paskolų projektai, skirti kovoti su klimato kaita ir mažinti aplinkai bei ekosistemai daromą įtaką.

Sudaryta autorės pagal: SEB bankas internetinė svetainė, LR finansų ministerijos internetinė svetainė, Visuotinė Lietuvių enciklopedija, Fatica, Panzica (2021), Ketterer, Andrade, Netto, Haro (2020).

UAB „Ignitis“ įmonė ir jos veikla

UAB „Ignitis“ – vienas iš žinomiausių ir ekologiškiausių elektros ir dujų tiekėjų Lietuvoje. 2019 metais „Lietuvos energijos tiekimas“, „Energijos tiekimas“, „Gilė“ ir „Litgas“ susijungė į vieną didelę įmonę, kurį kasdien tenkina Latvijos, Estijos ir Lenkijos, Suomijos ir Lietuvos piliečių, verslų elektroenergijos poreikį. Lietuvoje UAB „Ignitis“ valdo AB „Ignitis grupė“, kuri turi teisę į visas uždarosios akcinės bendrovės akcijas. Didžiausią (78%) AB „Ignitis grupės“ akcininkų grupę sudaro LR Finansų ministerija, o kitą dalį (22%) kiti investuotojai. Ši elektros energijos įmonė kaskart pritraukia naujus klientus ne tik patraukliomis kainomis ir plačiu paslaugų spektru, tačiau sutelkia didelį dėmesį į ekologijos svarbumą ir jos laikymąsi savo veikloje.

2022 metų pranešime yra minimi net 9 žaliosios gamybos Lietuvoje veikiantys pajėgumai (pvz. Kruonio, Kauno, Vilniaus ir kitų miestų), kurie buvo pristatyti, kaip 2020 metų tikslai, o šiandienai yra pilnai įgyvendinti pramonėje. Kalbant apie žaliosios energijos tiekimą, yra pristatoma elektros tiekėjo prognozė (1 pav.), kurioje demonstruojamas praeitų ir ateinančių metų šios rūšies elektros naudojimas.

1 pav. Žaliosios energijos tiekimas ir prognozė, TWh

Šaltinis: diagrama sukurta pagal 2020 metų UAB „Ignitis“ metinį pranešimą

Analizuojant šią diagramą, ryškiai atsispindi kiekvienų metų žaliosios energijos panaudojimo augimo tendencija, be to, iki 2025 metų įmonė siekia dar daugiau padidinti savo pardavimų kiekį.

Norėdami realizuoti savo projektus, kurie yra tolerantiški gamtos aplinkai, įmonei reikia nemažai tam lėšų, kurias jie skolinasi vertybinių popierių rinkoje, per obligacijas, tačiau, ne

klasikinės, o taip vadinamas žaliąsias. Pirmieji apie žaliąsias (ekologiškas gamtai) obligacijas pradėjo kalbėti ir išleido į rinką būtent AB „Ignitis group“. Išleidžiant tokio pobūdžio skolos vertybinius popierius, reikėtų gauti tinkamų institucijų įvertinimą, taip, pvz. Tarptautinis klimato ir aplinkosaugos tyrimų centras (angl. CICERO) pažymėjo AB „Ignitis group“ žaliąsias obligacijas, kaip aukštiesiems žaliąsiesiems standartams atitinkančią skolinimosi priemonę.

Pagrindiniai „Ignitis“ žaliosios obligacijos tikslai:

1. Išplatinti vėjo jėgainių mastus Baltijos ir Skandinavijos šalyse;
2. Integruoti naujų robotų veiklą, kuri būtų ekologiška ir palengvintų žmonių darbą elektros energijos veikloje.

UAB „Ignitis“ žaliųjų obligacijų portfelio sudėtis

Patruojanti bendrovė per pastaruosius metus išleido dvi žaliąsias obligacijas emisijas (2 lentelė), kurių bendra nominali vertė sudarė 600 000 000 eurų. Šiomis obligacijomis buvo prekiaujama „Nasdaq Vilnius“ ir Liuksemburgo vertybinių popierių biržose. Jos tapo didžiausiomis ir ilgiausiomis pagal terminą skolos vertybiniais popieriais, kuriuos kada nors siūlė Lietuvos įmonės.

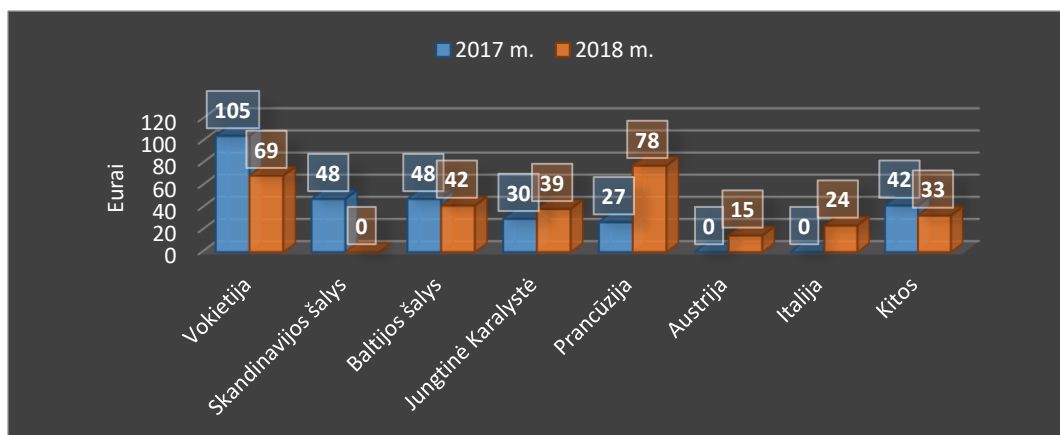
2 lentelė. UAB „Ignitis“ žaliųjų obligacijų emisijos

	2017 metų žaliosios obligacijos	2018 metų žaliosios obligacijos
Emitentas	„Ignitis grupė“	„Ignitis grupė“
Emisijos suma, Eur	300 000 000	300 000 000
Kuponas, %	2,000	1,875
Terminas	2027 m. liepos 14 d.	2028 m. liepos 10 d.
Kredito reitingas	BBB+	BBB+

BBB+ - vidutinės kokybės obligacijos, kurios praktiškai yra saugios (pagal Moody's vertinimą).

Išvada: lyginant 2017 ir 2018 metų žaliąsias obligacijas, kintančiu aspektu buvo kupono norma (mokamos palūkanos), kuri pasikeitė nuo 2 iki 1,875 proc., tačiau tokie rodikliai, kaip emisijos suma (300 mln. Eurų), terminas (10 metų) ir obligacijos rizikos lygis (BBB+) buvo analogiški.

2022 metų ataskaitoje taip pat yra minimi statistiniai rodikliai (2 pav.) apie obligacijų savininkus emisijos metu ir jų kilmę (šalį). 2017 metais jie sudarė 121, o 2018 metais – 115 fizinių asmenų/verslų.

2 pav. Obligacijų turėtojai emisijos išleidimo dieną (300 mln. Eurų)

Šaltinis: diagrama paruošta pagal 2022 metų UAB „Ignitis“ metinį pranešimą

Analizuojant stulpelinę diagramą, galima teigti, jog didžiausią materialinę (obligacijų pinigine verte) žaliųjų obligacijų savininkų dalį sudarė Vokietija (2017 metais investavo 105 mln. eurų, o 2018 metais 69 mln. eurų), bei išsiskyrė Prancūzija (2018 metais investavo daugiausiai – 78 mln. eurų). Be to, buvo šalys-dalyvės, kurios įsigijo šio tipo obligacijas tik tai vienais metais (pvz. Jungtinė Karalystė, Austrija, Italija).

Išvados

1. Žaliųjų obligacijų samprata atsirado 2008 metais po Pasaulio banko išleistos žaliųjų obligacijų emisijos į pasaulinę rinką. Modernioje literatūroje žaliosios obligacijos traktuojamos kaip ekologiško investavimo būdas. Visos paskolintos verslui (įmonei) lėšos yra realizuojamos per tam tikrus projektus, kuriose yra naudojamos draugiškos gamtai technologijos.

2. UAB „Ignitis“ vienas iš didžiausių elektros energijos tiekėjų Lietuvoje ir už jos ribų. Įmonė išgarsėjo rinkoje dėl savo plataus paslaugų pasirinkimo (dujų, elektros tiekimo), bei žaliosios (ekologiškos) pramonės savo veikloje (pvz. stambūs vėjo jėgainių projektai). Savo metinėse ataskaitose „Ignitis“ dažnai mini padidėjusį žaliosios energijos poreikį vartotojams. Poreikiui padidėjus, yra kuriami nauji ir inovaciniai elektros gamybos poreikiai, kurie reikalauja tam tikro finansavimo iš išorės, tad į rinką buvo išleidžiamos pirmos Lietuvoje žaliosios obligacijos.

3. Pagrindinė „Ignitis“ žaliųjų obligacijų emisija įvyko 2017 ir 2018 metais, bendra skolos suma sudarė 600 mln. eurų. Analizuojant šių skolos vertybinių popierių portfelį, yra išskiriamos tokios analogiškos dalis kaip: emitentas („Ignitis Group“), terminas (10 metų), emisijos suma (300 mln. eurų) ir rizikos lygis pagal Moody's reitingą- BBB+. Pagrindiniu skirtumu laikoma kupono norma (2017 metais buvo 2 proc., o 2018 sudarė 1,875 proc.). Didžiausias investuotojas per pastaruosius metus į šias obligacijas buvo Vokietija, kuri 2017 investavo 105 mln. eurų., o 2018 metais 69 mln. eurų).

Literatūra

1. „Ignitis Group“ (2020). *GREEN BOND INVESTOR LETTER 2020*. Prieiga per internetą <https://www.ignitisgrupe.lt/sites/default/files/inlinefiles/Green%20Bond%20Investor%20Letter%2020.pdf>
2. AB „Ignitis Grupė“ (2021 m. vasario 26 d.). *Metinis pranešimas 2020*. Prieiga per internetą <https://www.ignitisgrupe.lt/sites/default/files/inlinefiles/Ignitis%20grupes%20metinis%20prane%C5%A1imas%202020.pdf>
3. AB „Ignitis Grupė“ (2023 m. vasario 28 d.). *Metinis pranešimas 2022*. Prieiga per internetą https://ignitisgrupe.lt/sites/default/files/inline-files/2022%20m.%20metinis%20prane%C5%A1imas_0.pdf
4. AB „SEB bankas“ (n.d.). Prieiga per internetą <https://www.seb.lt/didelems-imonems/tvarus-finansavimas-zalioji-paskola-verslui>
5. Aleknevičienė, V. Žaliosios obligacijos. (2023). Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą <https://www.vle.lt/straipsnis/zaliosios-obligacijos/>
6. Fatica, S., & Panzica, R. (2021). Green bonds as a tool against climate change? *Business Strategy and the Environment*, 30 (5), 2241-2740. Prieiga per internetą <https://doi.org/10.1002/bse.2771>
7. Ketterer, J. A., & Andrade G., & Netto M., & Haro M. I. (2020). *Transforming Green Bond Markets*. Washington: Inter-American Development Bank. Prieiga per internetą <http://dx.doi.org/10.18235/0001900>
8. Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2023). Žaliosios obligacijos. Prieiga per internetą <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/valstybes-skolos-valdymas/vyriausybes-vertybiniai-popieriai/vvp-aukcionai/zaliosios-obligacijos>

PLC "IGNITIS" GREEN BONDS PORTFOLIO ANALYSIS
Summary

The most important goal in the modern world is the preservation of ecology. Many businesses follow the same philosophy and try to make their operations friendly to nature and the community. However, large projects often require a lot of funding. In this case, green bonds are issued to the market, according to which the business borrows money from investors (legal entities or individuals) under certain conditions (repayment of the amount after a set period, interest payment, etc.), thus realizing its activities that do not harm the nature. In 2017 and 2018, the first in Lithuania to issue such bonds were the electricity supplier "Ignitis", whose main purpose of such borrowing is to install large wind power plants, and to facilitate and convert them into ecological electricity acquisition and provision to users.

„ŽIEDINĖ EKONOMIKA“ LIETUVOJE
Sandra Naujalytė, Greta Vainauskytė
Mokslinė vadovė – lekt. Olga Buckiūnienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Kiekvienais metais išmetama daugybė atliekų, kurios teršia aplinką bei kenkia žmonių sveikatai. Kaskart, žmogui panaudojus kažkokį produktą, nedaugelis pagalvoja apie tai iš ko jis pagamintas ar iš kokių medžiagų pagaminta produkto pakuotė. Šiuo metu nedidelė dalis visuomenės domisi, kur atsiduria panaudoti gaminiai. Nors gėrimų pakuočių rūšiavimas yra paplitęs Lietuvoje, tačiau kitos atliekos nėra rūšiuojamos, dėl žinių trūkumo apie rūšiavimą. „Žiedinė ekonomika“ yra skirta panaudoti atliekas kelis kartus bei sumažinti pirminių žaliavų naudojimą, mažinant žalą kraštovaizdžiui ir poveikį ribotiems gamtoms ištekliams. Perėjimas iš linijinės ekonomikos prie žiedinės reikalauja naujų žinių, papildomų resursų ir naujo požiūrio tiek gyventojams tiek verslui.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti „žiedinės ekonomikos“ rodiklius Lietuvoje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apibūdinti „žiedinės ekonomikos“ teorinius aspektus.
2. Pateikti „žiedinės ekonomikos“ rodiklių pokyčius Lietuvoje.

„Žiedinės ekonomikos“ teoriniai aspektai

„Žiedinė ekonomika“ – tai išteklių ir atliekų pakartotinis panaudojimas, siekiant sumažinti atliekų kiekį, kuris teršia aplinką bei kenkia žmonių sveikatai. Kiekvienais metais Europos Sąjungoje surenkama „daugiau nei 2,5 mlrd. tonų atliekų“ (European Parliament, 2015). Taip pat kasmet mažėja žaliavų, kurios panaudojamos gamyboje, todėl „žiedinė ekonomika“ yra naudinga, dėl pakartotinio išteklių panaudojimo bei minimalaus papildomų išteklių įtraukimo. ES 2015 m. priimtas pirmasis projektas skatinti „žiedinę ekonomiką“, kuris turėjo padėti pereiti prie „žiedinės ekonomikos“ bei skatinti konkurencingumą, taip pat sumažinti atliekų kiekį, žaliavų importą ir sukurti naujų darbo vietų. Europoje 2021 m. priimtas naujas „žiedinės ekonomikos“ planas, taip pat 2022 m. ES pasiūlyta tobulinti pakuotes, kurios būtų tinkamos pakartotiniam naudojimui ir perdirbimui (European Parliament, n.d.).

„Žiedinė ekonomika“ išsiskiria atliekų panaudojimu, kuris yra cikliškas. Linijinėje ekonomikoje yra naudojamos pirminės žaliavos, kurios vėliau neperdirbamos. Dėl šios priežasties atliekų sukaupiama labai daug bei jų sunaikinimas užtrunka ilgiau.

1 lentelė. „Žiedinės ekonomikos“ privalumai ir trūkumai

„Žiedinės ekonomikos“ privalumai	„Žiedinės ekonomikos“ trūkumai
Naujos darbo vietos	Atsakomybė
Inovacijos į pažangias technologijas	Investicijos
Apsirūpinimas vietinėmis žaliavomis	Reguliacijos barjerai
Ilgesnis daiktų tarnavimo laikas	Patirties ir žinių stoka
Šiltnamio efekto mažinimas	Bendradarbiavimo stoka

Sudaryta autorių pagal: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. (2023). Lietuvos perėjimas prie žiedinės ekonomikos iki 2025 m. gairių projekto pristatymas. [Power Point skaidrės]. https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/%C5%BDE%20gairi%C5%B3%20pristatymas_prane%C5%A1imas_23-03-27.pdf?fbclid=IwAR2lqDdh1AzLMOjom3bXqC1LW_rAzd1qU6mqVOMXGr0Q3JOOVTI-hqwsnhs

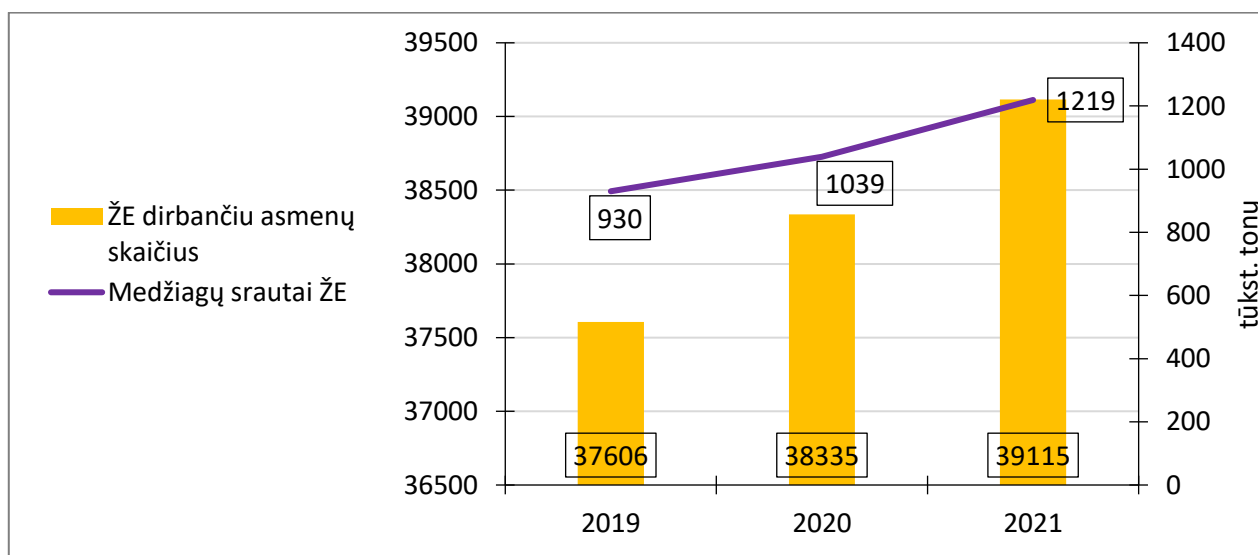
Iš 1 lentelės matomi „žiedinės ekonomikos“ privalumai ir trūkumai, kurie skirtingai veikia rinką ir supančią aplinką. Vienas iš pagrindinių „žiedinės ekonomikos“ privalumų, naujų darbo vietų sukūrimas. „Žiedinė ekonomika“ skatina inovacijas ir padeda tobulinti technologijas. Taip pat svarbus veiksnys yra importas, kuris mažėtų, dėl „žiedinės ekonomikos“. Šiltnamio efektas mažėja, dėl importo sumažėjimo bei tinkamo atliekų perdirbimo. Teigiamas „žiedinės ekonomikos“ naudojimas ilgina daiktų tarnavimo laiką, nes atliekas galima perdirbti. Tačiau „žiedinė ekonomika“ turi ir savo trūkumų, kurie susiję su atsakomybe, reguliaciniais barjeriais, išlaidomis. Aukštas atsakomybės lygis ir reguliacijos barjerai negali užtikrinti tinkamo „žiedinės ekonomikos“ naudojimo. Dėl patirties ir žinių stoka gali nukentėti aplinka ir verslas, taip pat išlieka bendradarbiavimo stoka.

Apibendrinant galima teigti, kad „žiedinė ekonomika“ padeda mažinti taršą. „Žiedinės ekonomikos“ modelis pasižymi cikliškumu, kurio metu žaliavos perdirbamos. Europos Sąjungoje 2015 m. priimtas „žiedinės ekonomikos“ projektas, kuris 2021 m. buvo atnaujintas. „Žiedinės ekonomikos“ suteikiama nauda susijusi su naujų darbo vietų kūrimu, technologijų tobulinimu, šiltnamio efekto mažinimu. Pagrindiniai „žiedinės ekonomikos“ trūkumai yra susiję su žinių stoka ir atsakomybe.

„Žiedinė ekonomika“ Lietuvoje

Europos komisija 2020 m. priėmė naują „žiedinės ekonomikos“ veiksmų planą (circular economy action plan, CEAP). Šis veiksmų planas pristato įvairias iniciatyvas, kuriomis siekiama išteklius išlaikyti ilgiau ES ekonomikoje, mažinti atliekas bei skatinti tvaresnius produktų dizainus ir naudojimo įpročius. (European Commission, n.d.). ES narės taip pat skatinamos priimti daugiau, plane neminamų iniciatyvų padėsiančių plėsti „žiedinę ekonomiką“. Europos Sąjunga, įgyvendinus daugiau žiedinės ekonomikos procesų, sugebės sukurti naujų darbo vietų, sumažins priklausomybę pirminiams ištekliams (European Environment Agency, 2022).

Norint suprasti „žiedinę ekonomiką“ Lietuvoje, yra pateikiami „žiedinės ekonomikos“ rodikliai (žr. 1 pav.). Paveiksluose ir analizėje naudojami duomenys yra iš ES narių, į jų tarpą neįtraukiamos Jungtinės Karalystės.

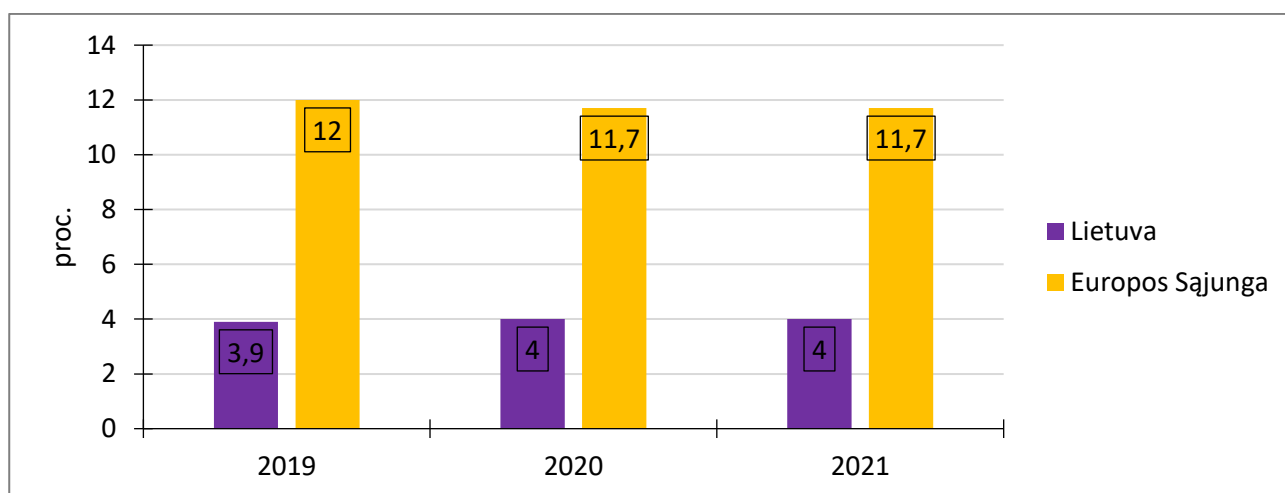

1 pav. „Žiedinėje ekonomikoje“ dirbančių asmenų ir medžiagų srautų pokytis 2019-2021 m.

Sudaryta autorių pagal: Eurostat (2022) Persons employed in circular economy sectors. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/cei_cie011?lang=en; Eurostat. (2023b). Circular material use rate. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_12_41/default/table?lang=en.

„Žiedinės ekonomikos“ sektoriuje dirbančių asmenų skaičius apskaičiuojamas imant asmenis dirbančius perdirbimo, remonto ir pakartotinio naudojimo bei nuomos sektoriuose. Dirbantys asmenys išreiškiami pilno darbo etato ekvivalentais (Eurostat, 2022). Lietuvoje „žiedinės ekonomikos“ sektoriuje dirbančių asmenų skaičius 2020 m. padidėjo 729 asmenimis arba 1,94 proc., o 2021 m. padidėjo 780 asmenimis, o tai sudarė 2,03 proc., tai reiškia, kad šis sektorius kasmet Lietuvoje didėja (1 pav.). Lyginant su kitomis šalimis Lietuva buvo 19 vietoje tarp Suomijos (41 744 asmenys) ir Danijos (36 207 asmenys). Tačiau šiuos duomenis išreiškus procentais tai yra, kiek procentų asmenų dirba „žiedinėje ekonomikoje“, gauname, kad Lietuvoje 2021 m. 2,8 proc. darbuotojų dirbo šiame sektoriuje. Lyginant su kitomis šalimis matome, kad Lietuva yra trečioje vietoje tarp Latvijos (2,8 proc.) ir Lenkijos (2,7 proc.). Tuo tarpu, Europos Sąjungoje (27 šalys) 2,1 proc. darbuotojų dirbo „žiedinės ekonomikos“ sektoriuje. Kitas paveikslas pavaizduotas rodiklis, medžiagų srautai „žiedinėje ekonomikoje“ - tai vienerių metų atliekų importas, skirtas perdirbimui ir panaudojimui (Eurostat, 2023a). Lietuvos atliekų importas kasmet didėja ir analizuojamu laikotarpiu padidėjo 289 tūkst. tonų arba 31,08 proc. Lietuvą lyginant su kitomis ES šalimis, matome, kad ji atsiduria 21 vietoje. Tačiau jei šiuos duomenis palygintume pagal tai, kiek importuojamų tonų perdirbimui tenka vienam žmogui, matome kitokia situacija. Lietuvoje asmeniui 2021 m. teko 0,435 tonos importo perdirbimui. Na, o palyginus su ES šalimis Lietuva atsiduria 9 vietoje tarp Latvijos (0,443 tonos) ir Kroatijos (0,413 tonos).

Žiedinio medžiagų sunaudojimo rodiklis padės geriau įsigilinti į „žiedinės ekonomikos“ padėtį Lietuvoje (žr. 2 pav.).

2 pav. Žiedinio medžiagų sunaudojimo rodiklio pokytis 2019-2021 m. proc.

Sudaryta autoriaus pagal: Eurostat. (2023b). Circular material use rate.

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdq_12_41/default/table?lang=en.

Žiedinio medžiagų sunaudojimo rodiklis (the circular material use rate – CMR) parodo, kokia dalis panaudotų medžiagų buvo išgauta ir gražinta į ekonomiką. Šis rodiklis apskaičiuojamas imant apytikslį perdirbtą atliekų kiekį, atimant importuotas atliekas perdirbimui bei pridant eksportuotas atliekas perdirbimui (Eurostat, 2023b). 2019 m. Lietuvos žiedinio medžiagų sunaudojimo rodiklis buvo 3,9 proc. ir analizuojamu laikotarpiu išaugo 0,1 proc. p. (2 pav.). Tačiau tuo pačių laikotarpiu Europos Sąjungoje šis rodiklis sumažėjo 0,3 proc. p. Nors toks rodiklių didėjimas ir mažėjimas nėra didelis, galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje žiedinio medžiagų sunaudojimas plečiasi, o ES mažėja. Palyginus su kitomis ES narėmis Lietuva buvo tarp Bulgarijos (4,9 proc.) ir Liuksemburgo (3,8 proc.) bei užėmė 20 vieta. Taigi Lietuvos žiedinio medžiagų sunaudojimo rodiklis yra pakankamai mažas.

Lietuva pilnai pereiti prie „žiedinės ekonomikos“ turi iki 2023 m. Sukurtas veiksmų planas apima naujas ir jau egzistuojančias priemones (Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2022a). Patvirtintame plane išskiriamos septynios kryptis padėsiančios pasiekti „žiedinės ekonomikos“ tikslą. Viena kryptis nukreipta į inovacijas, skaitmeninimą ir žiediškumo užtikrinimą bei tam tikrus mokslinius tyrimus. Kitos kryptys skirtos pramonės, statybos, bioekonomikos sektorių perėjimui prie „žiedinės ekonomikos“. Taip pat norima formuoti tvarius gyventojų vartojimo įpročius, skatinti tvarų mobilumą, užtikrinti, kad būtų laikomasi atliekų prevencijos ir tvarkymo hierarchijos principų (Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2022b). 2023 m. kovo 27 d. vykusiame Lietuvos perėjimo prie „žiedinės ekonomikos“ iki 2035 m. ataskaitos pristatymo metu buvo pristatyta stebėsenos sistema, kurią numatoma įgyvendinti iki 2026 m. (Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2022c). Atsakinga institucija stebės numatytas priemones, valdys stebėsenos sistemą, atliks atitinkamus tyrimus.

Apibendrinant galima teigti, kad Europos komisijos priimtas veiksmų planas turi teigiamos įtakos „žiedinės ekonomikos“ augimui Lietuvoje, būtent dėl šio veiksmų plano Lietuva siekia pereiti prie „žiedinės ekonomikos“ iki 2035 m. Lietuvoje 2,8 proc. darbuotojų dirba „žiedinėje ekonomikoje“. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvoje atliekų importas kasmet didėja ir 2021 m. siekė 1 219 tūkst. tonų. Žiedinio medžiagų sunaudojimo rodiklis ES analizuotu laikotarpiu mažėjo, tuo tarpu Lietuvoje jis padidėjo 0,1 proc. p. ir 2021 m. siekė 4 proc. Galima teigti, kad šis rodiklis yra pakankamai mažas ir antrinių žaliavų perdirbimas yra patenkinamas. Kadangi „žiedinės ekonomikos“ procesai dar nėra plačiai naudojami, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija parengė projektą pereiti prie „žiedinės ekonomikos“ iki 2035 m. Žinant visa tai, galima teigti, kad „žiedinė ekonomika“ dar Lietuvoje nėra plačiai taikoma.

Išvados

1. „Žiedinė ekonomika“ yra naudinga savo struktūrizuotu modeliu, kuris cikliška kartojasi. Šis modelis pasižymi žaliavų perdirbimu ir produktų, įrenginių naudojimu daugiau nei vieną kartą, nes atliekos, žaliavos yra panaudojamos kelis kartus. Todėl linijinė ekonomika yra priešinga „žiedinei ekonomikai“, nes linijinėje ekonomikoje žaliavos nėra perdirbamos ir sunaikinamos per ilgą laiką. Taip pat „žiedinė ekonomika“ turi privalumų, kurie yra susiję su naujų darbo vietų kūrimu, inovacijomis, šiltnamio efekto mažinimu. „Žiedinė ekonomika“ yra susijusi didelėmis išlaidomis, sudėtingu reglamentavimu bei reguliavimu, elementarių žinių trūkumu.

2. Išanalizavus „žiedinės ekonomikos“ rodikliu pokyčius galima teigti, kad „žiedinė ekonomika“ Lietuvoje nėra plačiai naudojama, tačiau auga. Darbuotojų dirbančių „žiedinės ekonomikos“ sektoriuje skaičius kiekvienais metais didėja ir 2021 m. siekė 39 115 asmenų, o tai yra 2,8 proc. visų dirbančiųjų. Metinis atliekų importas perdirbimui ir naudojimui Lietuvoje vienam žmogui tenka 0,435 tonos. 2021 m. 4 proc. sunaudotų medžiagų buvo išgauti ir gražinti į ekonomiką. Šio rodiklio vertė yra nereikšminga ir nuo 2019 m. jis padidėjo 0,1 proc. p. Taigi, galima teigti, kad „žiedinės ekonomikos“ esama padėtis Lietuvoje yra prasta, bet, kas metai, gerėjanti.

Literatūra

1. European Commission. (n.d.). *Circular economy action plan*. https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en
2. European Environment Agency. (2022). *Circular economy country profile – Lithuania*. https://www.eionet.europa.eu/etcs/etc-ce/products/etc-ce-products/etc-ce-report-5-2022-country-profiles-on-circular-economy/lithuania-ce-country-profile-2022_for-publication.pdf
3. European Parliament. (2015). *Circular economy: definition, importance and benefits*. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits>

4. European Parliament. (n.d.). *First circular economy action plan*. https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/first-circular-economy-action-plan_en
5. Eurostat (2022) *Persons employed in circular economy sectors*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/cei_cie011?lang=en
6. Eurostat. (2023a). *Material flows for circular economy - Sankey diagram data*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_sd/default/table?lang=en
7. Eurostat. (2023b). *Circular material use rate*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_12_41/default/table?lang=en
8. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. (2022a). *Kviečiame susipažinti su Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos veiksmų planu*. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/kvieciame-susipazinti-su-lietuvos-perejimo-prie-ziedines-ekonomikos-veiksmu-planu>
9. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. (2022b). *Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos iki 2035 m. gairių strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaita*. [https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/ŽE%20gairių%20\(plano\)%20SPAV%20ataskaita_2023-02-24.pdf](https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/ŽE%20gairių%20(plano)%20SPAV%20ataskaita_2023-02-24.pdf)
10. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. (2022c). *Viešo surinkimo-susipažindinimo su Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos iki 2035 m. gairių projektu ir strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaita. Protokolas*. <https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/Protokolas.pdf>
11. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. (2023). *Lietuvos perėjimas prie žiedinės ekonomikos iki 2025 m. gairių projekto pristatymas*. [Power Point skaidrės]. https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/%C5%BDE%20gairi%C5%B3%20pristatymas_prane%C5%A1imas_23-03-27.pdf?fbclid=IwAR2lqDdh1AzLMOjom3bXqC1LW_rAzd1qU6mqVOMXGr0Q3JOOVTI-hgwsnhs

"CIRCULAR ECONOMY" AND ITS IMPLEMENTATION IN LITHUANIA

Summary

The circular economy is an alternative to the traditional linear economy. In a circular economy, resources are used as long as possible to get the most benefit. Then materials or products are no longer useful, they are collected and recycled. CEAP adopted by the European Commission will have a positive impact on the growth of the circular economy in Lithuania. Looking only at percentages, more people work in the circular economy in Lithuania (2,8 percent) than in the European Union as a whole (2,1 percent). Lithuania ranks ninth among all European Union members in terms of the number of tons of waste per inhabitant. The higher the CMR, the more secondary raw materials are used in the country. Because of this it can be said that CMR is quite low in Lithuania (4 percent in 2021). The Ministry of the Environment has developed a plan for the transition to a circular economy until 2035. Circular economy is not yet widely used in Lithuania, because of this the project was created and it is now being implemented. Having all this in mind Lithuania has made considerable efforts to successfully implement circular economy.

PAGRINDINIAI ŽINGSNIAI SOCIALIAI ATSAKINGOS ĮMONĖS LINK

Odetą Keblikaitę ir Emiliją Lukšaitę

Mokslinė vadovė – lekt. Žana Prokopovičienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

2022 m. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu darytame visuomenės nuomonės tyrime apie įmonių socialinę atsakomybę absoliuti dauguma respondentų (88 proc.) nurodė, kad labai svarbu, kad įmonės veiktų ne tik vardan pelno, bet ir atsižvelgdamos į socialinės atsakomybės principus (pvz., atsakingai elgtųsi savo rinkos dalyvių, darbuotojų atžvilgiu, savo veiksmais kuo mažiau kenktų aplinkai ir kt.) (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022).

Įmonės, norinčios visiškai prisiimti socialinę atsakomybę, turėtų integruoti aplinkosaugos, etinių, žmogaus teisių ir atsakingo vartojimo aspektus į verslo veiklą bei pagrindinę strategiją, glaudžiai bendradarbiauti su suinteresuotaisiais subjektais.

Atsakingas verslas vis daugiau sulaukia pagalbos ir dėmesio iš įvairių organizacijų bei institucijų, valstybės valdžios: kuriamos įvairios iniciatyvos (pvz. Baltoji banga), rengiama metodinė pagalba (valstybės institucijų iniciatyva yra kuriami atsakingo verslo arba įmonių socialinės atsakomybės diegimo gidai), geriausios įmonės skatinamos Nacionaliniu atsakingo verslo apdovanojimu (Čeičytė-Pranskūnė, Paulauskaitė, Petraitė, Pušinaitė-Gelgotė, 2020).

Straipsnio tikslas – pristatyti socialinės atsakomybės integravimo į įmonės kasdieninę veiklą naudą.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti socialinės atsakomybės sampratą.
2. Išanalizuoti socialinės atsakomybės integravimo į įmonės kasdieninę veiklą svarbą.
3. Apibūdinti socialinės atsakomybės integravimo proceso pagrindinius etapus.

Tyrimo metodai: mokslinės, teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, palyginimas, apibendrinimas

Socialinė atsakomybė

„Socialinės atsakomybės samprata atspindi konkretaus laikotarpio visuomenės rūpesčius, aktualijas ir lūkesčius organizacijų atžvilgiu. Iš pradžių socialinė atsakomybė buvo suprantama kaip labdara, vėliau sąvoka išsiplėtė į etišką darbdavystę ir sąžiningą verslą, dar vėliau – į žmogaus teisių, aplinkosaugos, vartotojų apsaugos, darnios plėtros ir kitas sritis“ (Katkonienė, n. d.).

Socialinė atsakomybė reiškia, kad asmenys ir įmonės turi veikti geriausiai savo aplinkos ir visos visuomenės interesais. Kalbant apie verslą, socialinė atsakomybė vadinama įmonių socialine atsakomybe (ĮSA) ir dėl kintančių socialinių normų tampa vis ryškesne verslo dėmesio sritimi. Įmonės, kurios įgyvendina socialinės atsakomybės programas, gali ne tik padidinti pelną, bet ir pagerinti savo prekės ženklą įvaizdį. Socialinės atsakomybės programos taip pat gali turėti teigiamą poveikį darbuotojų moralei. Socialinė atsakomybė yra naudinga visuomenei ir aplinkai, tuo pačiu sumažinant neigiamą poveikį. Įmonės, užsiimančios socialine atsakomybe, gali tai daryti įvairiais būdais, įskaitant aplinkai naudingus pokyčius, etikos darbo praktiką, savanorystės ir filantropijos skatinimą (Ganti, 2023). Bernhart ir Maher (2023) teigia, kad socialinė atsakomybė yra priemonė tvarumui pasiekti. Pagrindinių socialinės atsakomybės principų, tokių kaip atskaitomybė ir skaidrumas, priėmimas gali padėti užtikrinti ilgalaikį bet kurios organizacijos ar sistemos gyvybingumą ir sėkmę. Organizacijos atsakomybė už savo sprendimų ir veiklos poveikį visuomenei

bei aplinkai, skaidriu ir etišku elgesiu, prisideda prie tvaraus vystymosi, įskaitant sveikatą ir visuomenės gerovę.

Taigi, socialinė atsakomybė nėra tik labdaros atvaizdas. Socialiai atsakingos įmonės turi naudingą poveikį aplinkai, visuomenei, valstybei ir taip pat pačios tampa sėkmingesnėmis įmonėmis. Vien dėl šių veiksnių, kurie tik pagerina visuomenės gyvenimą, organizacijos turi žvelgti į socialinę atsakomybę rimčiau ir stengtis tokiomis būti.

Socialiai atsakingos įmonės svarba

„Tradicinis verslo modelis daugiausia buvo orientuotas į pelno siekimą, ir dažnai šis siekis užgoždavo kitų sudėtinių verslo dalių, tokių kaip darbuotojai, gyventojai, kiti rinkos dalyviai ar net mus supanti aplinka, gerovės poreikį“ (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018). Socialiai atsakingos politikos įgyvendinimas padeda pritraukti ir išlaikyti klientus, o tai yra būtina ilgalaikiai įmonės sėkmei. Be to, daugelis asmenų, žinančių, kad dalis įmonės pelno bus nukreipta į jiems artimus ir brangius socialinius reikalus, mielai mokės priemoką už prekes. Įmonės taip pat gali matyti padidėjusį pėsčiųjų srautą, jei yra įsipareigojusios remti vietos bendruomenę. Pavyzdžiui, bankai, teikiantys paskolas mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, gali matyti, kad tiesioginis rezultatas yra verslo pakilimas. Socialinė atsakomybė yra veiksminga priemonė darbuotojų įsitraukimui didinti. Šios įmonės linkusios pritraukti darbuotojus, kurie nori ką nors pakeisti pasaulyje, be to, kad paprasčiausiai renka atlyginimą. Didelėse įmonėse stiprybė yra skaičiai, o kolektyvinėmis darbuotojų pastangomis galima pasiekti reikšmingų rezultatų, o tai padidina nuotaiką darbo vietoje ir padidina produktyvumą. Taip pat ji veikia kaip platforma įmonėms ir vartotojams daryti teigiamą poveikį vietos ir pasaulio bendruomenėms. Įmonės, įgyvendinančios socialinės atsakomybės iniciatyvą, atitinkančią jų vertybes, turi galimybę padidinti klientų išlaikymą ir lojalumą. Kaip įmonė gali būti socialiai atsakingesnė? Net ir mažiausia iniciatyva gali turėti įtakos bendruomenei. Pinigų ar išteklių paaukojimas labdaros organizacijoms gali turėti didžiulį skirtumą, nors mažos įmonės ir pradedančios įmonės gali to neturėti. Įmonės gali pradėti organizuodamos nedidelius lėšų rinkimo renginius, skatindamos savanorystę, užsibrėždamos socialinę misiją ir aiškius tikslus, įgyvendindamos darbuotojų ugdymo programas ar sujungdamos pastangas su panašaus mentaliteto verslu. Kokia yra įmonės socialinės atsakomybės nauda? Įsisavinimas padidina klientų išlaikymą ir lojalumą, padidina darbuotojų įsitraukimą, gerina prekės ženklo įvaizdį, pritraukia investicijų galimybes ir geriausius talentus bei daro įtaką finansiniams rodikliams (Murphy, 2022).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiai atsakingos įmonės ugdo teigiamą prekės ženklo pripažinimą, didina klientų ištikimybę ir pritraukia aukščiausio lygio darbuotojus. Taip pat suteikia didelę naudą aplinkai, visuomenei ir valstybei. Šie komponentai yra vieni iš raktų siekiant didesnio pelningumo ir ilgalaikės finansinės sėkmės.

5 žingsniai į socialiai atsakingą įmonę

Norint tinkamai pasiruošti būti socialiai atsakinga įmone yra begalybė svarbių veiksnių, kurių įmonės privalo laikytis žengiant šiuo keliu. Yra dalis organizacijų, kurios atmestinais žiūri į tam tikrus svarbius veiksnius ir jų neįvykdo. Vieni iš svarbiausių ir pagrindinių veiksnių yra šie: 1) vizija, misija ir vertybės; 2) strateginis planavimas; 3) tikslai ir uždaviniai; 4) SSGG ir PEST analizė; 5) Aplinkos apsauga, socialinė atsakomybė ir valdysena (ESG).

Pirmas žingsnis – vizija, misija ir vertybės. Vizija – tai visa apimančių organizacijos siekių, ką ji tikisi pasiekti arba kuo tapti, pareiškimas. Vizijos pareiškime nenurodomi konkretūs tikslai, vietoj to, vizija yra platus organizacijos teikiamos vertės aprašymas. Tai vizualus vaizdas to, ką organizacija bando sukurti ar tapti. Tai turėtų įkvėpti žmones ir motyvuoti juos norėti būti organizacijos dalimi ir prie jos prisidėti. Vizijos teiginiai turi būti aiškūs ir glausti, paprastai ne ilgesni nei trumpa pastraipa.

Vizijos reikšmė ir misijos reikšmė dažnai painiojama, o daugelis įmonių vartoja terminus pakaitomis. Tačiau kiekvienas iš jų turi skirtingą tikslą. Vizija tai, kur organizacija nori būti ateityje; misijos pareiškime aprašoma, ką organizacija turi padaryti dabar, kad pasiektų viziją. Vizija ir misijos reikšmės turi paremti vienas kitą, tačiau misija yra konkretesnė. Ji apibrėžia, kuo organizacija skirsis nuo kitų savo pramonės organizacijų. Misija suinteresuotosioms šalims perteikia, kodėl organizacija egzistuoja. Paaiškina, kaip ji kuria vertę rinkai ar didesnei bendruomenei. Kadangi misija yra konkretesnė, ji yra veiksmingesnė nei vizija. Misijos formuluotė veda į strateginius tikslus. Strateginiai tikslai yra platūs tikslai, kuriuos organizacija stengsis pasiekti. Apibūdinant, kodėl organizacija egzistuoja, kur ir kaip ji konkuruos, misija leidžia lyderiams apibrėžti nuoseklų tikslų rinkinį, kuris dera kartu, kad palaikytų misiją. Vertybės - dar vadinamos etikos kodeksu, skiriasi ir nuo vizijos, ir nuo misijos. Vizija ir misija nurodo, kur organizacija eina (vizija) ir ką ji darys, kad ten patektų (misija). Jie nukreipia organizacijos žmonių pastangas į bendrus tikslus. Vertybių pareiškimas apibrėžia, kuo organizacija tiki ir kaip tikimasi organizacijos žmonių elgesio – vieni su kitais, su klientais ir tiekėjais bei su kitomis suinteresuotosiomis šalimis. Ji suteikia organizacijai moralinę kryptį, kuri vadovaujasi priimant sprendimus ir nustato veiksmų vertinimo standartą. Tai taip pat suteikia standartą, kuriuo darbuotojai gali vertinti pažeidimus (O'Donovan, 2020). Vizija, misija ir vertybės sudaro visos organizacijos veiklos pagrindą. Vizijos pareiškimas apibūdina, kokia organizacija taps ateityje. Tai platus ir įkvepiantis pareiškimas, skirtas suinteresuotųjų šalių palaikymui. Misijos pareiškimas apibrėžia, kaip organizacija išsiskiria iš kitų savo pramonės organizacijų. Ji yra konkretnis nei vizijos teiginys ir skirtas parodyti, kaip bus patenkinti suinteresuotųjų šalių poreikiai. Vertybių teiginys apibrėžia, kaip žmonės organizacijoje turi elgtis. Jame pateikiamos gairės priimant sprendimus.

Antras žingsnis – tikslai ir uždaviniai. Tikslai – tai norimi verslo veiklos rezultatai. Tikslai paprastai yra tikslūs, išmatuoti veiksmai, kurių įvykdymas turi laiko. Paprastai norint pasiekti tikslą, reikės įvykdyti arba įgyvendinti įvairius tikslus. Nors tikslai dažnai kartojasi laikui bėgant, tikslai dažniausiai būna konkretūs ir įgyvendinami per vieną laikotarpį, o ne kartojasi (Gordon, 2022). Uždaviniai yra išmatuojami, konkretnaus veiksmo, kurio darbuotojas ar komanda turi imtis, kad atitiktų didesnio įmonės tikslo poreikius. Kita vertus, uždaviniai apibrėžia, kaip kiekvienas darbuotojas ar komanda pasieks tikslą. Uždaviniai gali keistis kompanijos metu, o tikslas turi likti toks pat (Coleman, 2022). Tikslai ir uždaviniai yra skirtingos sąvokos, tačiau jie veikia harmoningai, kad padėtų pasiekti norimų rezultatų ir maksimaliai padidinti komandos produktyvumą.

Trečias žingsnis – strateginis planavimas. Strateginis planavimas – tai procesas, nubrėžiantis organizacijos kryptį. Ji nustato, kaip organizacija paskirstys savo išteklius, kad pasiektų pageidaujamą būsimą būseną, kartu siekdama būti konkurencinga pramonėje. Šio proceso metu pagrįstos kompetencijos ir tobulinimo sritys, o organizacijos tikslai suderinami taip, kad visi subjektai judėtų ta pačia kryptimi. Strateginio planavimo kūrimą sudaro 4 veiksmai:

1. pradinis planavimas (patvirtinimas, apimtis, terminas, suinteresuotosios šalys, planavimo komanda),
2. aplinkosaugos vertinimas,
3. misijos, vizijos, tikslo ir strategijos formavimas,
4. galutinio plano rengimas ir tvirtinimas/patvirtinimas (AAMC, 2023).

Taip pat (Cote, 2020) teigia, kad turėdami strateginį planą, galėsite stebėti pažangą siekiant tikslų. Kai kiekvienas skyrius ir komanda supranta didesnę jūsų įmonės strategiją, jų pažanga gali tiesiogiai paveikti jos sėkmę, sukurdama „iš viršaus į apačią“ metodą pagrindinių veiklos rodiklių stebėjimui.

Ketvirtas žingsnis – SSGG ir PEST analizės. SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių) analizė yra planavimo procesas, padedantis jūsų įmonei įveikti iššūkius ir nustatyti, kokių naujų galių reikia siekti (1 paveikslėlis). Pagrindinis SSGG analizės tikslas yra padėti organizacijoms visapusiškai suvokti visus veiksnius, susijusius su verslo sprendimo priėmimu. SSGG analizė sutelkia dėmesį į keturis akronimo elementus, leidžiančius įmonei nustatyti jėgas, turinčias įtakos strategijai,

veiksmui ar iniciatyvai. Šių teigiamų ir neigiamų elementų žinojimas gali padėti įmonėms veiksmingiau perteikti, kurias plano dalis reikia pripažinti (Schooley, 2023).

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
<ul style="list-style-type: none"> • Kokios vertybės skatina jūsų verslą ? • Kokius išteklius turite ? • Koks yra jūsų USP ? • Ką jūs darote geriau nei konkurentai ? • Ką klientai vertina jūsų produkte ? • Kokius pranašumus jūsų darbuotojai turi? 	<ul style="list-style-type: none"> • Ko trūksta ? • Kokias verslo/projektų sritis reiktų tobulinti ? • Kokių pranašumų jūsų įmonei trūksta ? • Ką konkurentai daro geriau, nei jūs ? • Kokie darbo personalo ir produktų trūkumai ? • Kokie vidiniai veiksniai trukdo verslo sėkmei ?
GALIMYBĖS	GRĖSMĖS
<ul style="list-style-type: none"> • Ar ekonominiai/politiniai veiksniai padeda vystyti jūsų verslui ? • Kokie išoriniai veiksniai gali suteikti jums pranašumo ? • Kaip rinkos svyravimai gali padėti jums ? • Ar galimybės laikinos ar ilgalaikės ? 	<ul style="list-style-type: none"> • Kas yra jūsų konkurentai ? • Kokios rinkos sritys yra pavojingiausios jūsų verslui? • Kokios tendencijos ir veiksniai gali neigiamai paveikti jūsų verslą? • Ar yra rinkoje produktų/paslaugų, kurie veikia jūsų produktus/paslaugas neigiamai ?

1 pav. SSGG

Šaltinis: Ivoškus, A. (2022). Marketingo teorijos. Prieiga per internetą

<https://www.visasverslas.lt/portal/categories/69/1/0/1/article/10760/marketingo-teorijos>

SSGG analizė yra paprasta, bet visapusiška strategija, leidžianti nustatyti ne tik veiksmų plano trūkumus ir grėsmes, bet ir stiprybes bei galimybes, kurias jis suteikia. Tačiau SSGG analizė yra tik vienas iš jūsų verslo strategijos įrankių. Papildomos analizės priemonės, į kurias reikia atsižvelgti, yra PEST analizė (politinė, ekonominė, socialinė ir technologinė) (1 lentelė). PEST analizė yra sistema, naudojama politiniams, ekonominiams, socialiniams ir technologiniams veiksniams, galintiems turėti įtakos verslui dabar ir ateityje, nustatyti. Ji skirta padėti įmonės vadovybei numatyti artėjančius pokyčius rinkoje ir sukurti prisitaikymo strategijas. PEST analizė padeda nustatyti kylančius iššūkius ir galimas galimybes, kylančias dėl besikeičiančios rinkos. Ji apima jūsų verslo aplinkos tyrimą per politinį, ekonominį, socialinį ir technologinį objektyvą. Taip pat ji yra dar galingesnis įrankis, kai naudojamas kartu su kitais verslo analizės įrankiais (Personio, 2023).

1 lentelė. PEST analizė

P	Politinis	Politinė neužsimena apie tiesioginius rinkimus, bet platesnę vyriausybės įtaką verslo aplinkai. Tai apima viską nuo ženklavimo reikalavimų iki karinės invazijos rizikos. Esami ir būsimi teisės aktai, ypač dėl apmokestinimo, darbo užmokesčio ar intelektinės nuosavybės, gali turėti didelės įtakos verslo praktikai. Daugeliui analizių „politinė“ apima ir užsienio valstybės požiūrį į teisinę valstybę, nuosavybės teises ir korupciją.
E	Ekonominė	Ekonominiai aspektai pirmiausia orientuoti į makroekonomiką. Nors SSGG gali ištirti mikroekonomikos klausimus, pvz., Elastingumą ar efektyvumą, PEST vaidmuo yra platesnis ekonomikos aplinkos vaizdas. Kredito prieinamumas, nedarbo lygis ir bendra ekonomikos sveikata ne visada gali būti tiesiogiai susiję su konkrečiu verslu, tačiau jie formuoja aplinką, kurioje veikia visos įmonės.
S	Socialinis / kultūrinis	Socialiniai ir kultūriniai veiksniai svyruoja nuo labai kiekybiškai įvertinamų elementų, pvz., Demografijos, iki mažiau lengvai matuojamų taškų, pvz., Aplinkos sąmoningumo ar religinių įsitikinimų poveikio. Švietimo pasiekimai, kartų požiūris, bendruomenės sveikata ir socialinis mobilumas yra visi verslo aplinkos socialiniai ir kultūriniai aspektai. Nors jie gali būti akivaizdžiausi svarstydami tarptautinius projektus, šie aspektai gali labai pasikeisti tarp regionų, miestų ar net apylinkių.
T	Technologiniai	Technologinės naujovės ir pokyčiai skatina beveik kiekvieną pramonę. Išsamią PEST analizę nagrinėja ne tik dabartinių atitinkamų technologijų lygį, bet ir mokslinių tyrimų, naujausių prototipų ir artėjančio senėjimo pasiskirstymą. Šioje kategorijoje verta atsižvelgti į automatizavimo, naujovių sklaidos ir infrastruktūros pokyčių gamybos ir gamybos grandinėje galimybes.

Šaltinis: Okhuysen, N (n.d). PEST analizė. Prieiga per internetą <https://www.storyboardthat.com/lt/articles/b/kenkėju-analizė>

Paskutinis žingsnis – Aplinkos apsauga, socialinė atsakomybė ir valdysena (ESG). Tai nefinansinių priemonių rinkinys, atspindintis įmonės poveikį aplinkai ir visuomenei. Aplinkai ESG turi daug privalumų: didina supratimą apie įvairias kylančias klimato problemas ir skatina įmones taikyti aplinkai palankesnę praktiką ir politiką. Tai taip pat verčia įmones diegti naujoves, kurios ne tik atveria skirtingas galimybes, bet ir gali suteikia daugiau darbo vietų. ESG auga ir parodo įmonėms, kad jos gali būti sprendimo dalis. ESG atsižvelgia į tai, kaip įmonė saugo aplinką ir savo politiką, susijusią su aplinka, taip pat kaip įmonė tvarko santykius su bendruomene, klientais, darbuotojais ir tiekėjais, su kuriais ji vykdo verslą. Taip pat atsižvelgiama į įmonės vadovybę, vidaus kontrolę, auditą ir akcininkų teises. Tai koncepcija, kurią pirmiausia sukūrė Jungtinės Tautos, kurios dirba su finansų pramone. Jungtinių Tautų pareigūnai teigė, kad ESG galėtų padėti apsaugoti organizacijas nuo finansinės rizikos, kylančios dėl tokių problemų kaip darbuotojų ginčai, žmogaus teisių problemos, prastas valdymas ir klimato kaita (FINSMES, 2022).

Apibendrinant, šie penki žingsniai yra svarbūs bet kokio tipo įmonėms. Ar jos būtų MB, ar AB, nėra svarbu. Kiekviena įmonė privalo laikytis šių 5 žingsnių „kelio“, nes tik tuomet jos gali tapti sėkminga organizacija. Nors šie 5 penki veiksmai yra skirtingi, bet organizacijos turi atsižvelgti į juos visus vienodai. Kadangi kiekvienai įmonei yra svarbu kokioje aplinkoje jie vykdys savo veiklą, tai jie taip pat turi atsižvelgti į jos tausojimą. Taigi, norint turėti sėkmingą ir klestinčią įmonę, reikia tinkamai pasiruošti jos veiklai ne tik žiūrint į vidinius organizacijos reikalus, bet ir į išorinius.

Išvados

Socialinė atsakomybė nėra vien labdara, kaip anksčiau buvo manoma. Šiuo metu socialinė atsakomybė pabrėžia žmogaus teisių, aplinkosaugos, sąžiningą verslą, vartotojų apsaugos, darnios plėtros ir kitų sričių svarbumą. Socialiai atsakingos įmonės ne tik padidina savo pelną, bet ir pagerina savo prekinio ženklo įvaizdį. Socialinės atsakomybės programos turi teigiamą poveikį darbuotojų moralei, aplinkai ir visuomenei. Taigi, norint turėti pelningą organizaciją, turima laikytis socialinės atsakomybės programų, kurios suteiks įmonėms geresnį įvaizdį, nes jos bus draugiškos aplinkai, visuomenei, darbuotojams ir t.t.

Socialiai atsakingos įmonės turi didelę klientų ištikimybę, pritraukia aukščiausio lygio darbuotojus, sukelia didelę naudą visuomenei, valstybei ir aplinkai. Šie visi elementai yra raktas sėkmingos įmonės. Taigi, socialiai atsakingos įmonės yra raktas į švaresnę ir geresnę ateitį.

Kiekvienas socialinės atsakomybės integravimo proceso etapas yra labai svarbus organizacijai ir kitiems. Pirmasis žingsnis – vizija, misija ir vertybės – parodo, kokia veikla organizacija užsiima ir kaip ji bus naudinga visuomenei. Antrasis žingsnis – tikslai ir uždaviniai - parodo kokius tikslus organizacija išsikelia ir kaip vykdys savo iškeltuosius tikslus. Trečias žingsnis – strateginis planavimas- parodo ko galima tikėtis, kuo tai bus naudinga ir kokių rezultatų galima tikėtis. Ketvirtasis žingsnis – SSGG ir PEST analizės - yra labai svarbios pačioms įmonėms ir jų veiklos organizavimui. Įmonės labai priklauso ir nuo aplinkos, ekonominių veiksnių ir politinių įstatymų. Taip pat išnagrinėjus SSGG analize galima suprast, jog būtina sužinoti įmonės stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes. Paskutinis, penktasis žingsnis - aplinkos apsauga, socialinė atsakomybė ir valdysena (ESG) - parodo kokią naudą įmonė suteikia aplinkai ir savo politikai. Taigi, visi šie žingsniai yra svarbūs krypti link socialiai atsakingos įmonės.

Literatūra

1. AAMC. (2023). *Strategic Planning*. Prieiga per internetą <https://www.aamc.org/career-development/affinity-groups/gip/strategic-planning#:~:text=Strategic%20planning%20is%20a%20process,be%20competitive%20within%20the%20industry>.

2. Bernhart, M ir Maher, S. (2023). *What is social responsibility?* Prieiga per internetą <https://asq.org/quality-resources/social-responsibility#:~:text=Social%20responsibility%20in%20business%2C%20also,%2C%20economic%2C%20and%20environmental%20issues/>
3. Coleman, B. (2022). *Goals vs Objectives: The Simple Breakdown.* Prieiga per internetą <https://blog.hubspot.com/marketing/goals-vs-objectives#:~:text=A%20goal%20is%20an%20achievable,to%20achieve%20the%20overall%20goal>
4. Cote, C. (2020). *WHY IS STRATEGIC PLANNING IMPORTANT?* Prieiga per internetą [https://online.hbs.edu/blog/post/why-is-strategic-planning-important#:~:text=Having%20a%20strategic%20plan%20in,key%20performance%20indicators%20\(KPIs\).](https://online.hbs.edu/blog/post/why-is-strategic-planning-important#:~:text=Having%20a%20strategic%20plan%20in,key%20performance%20indicators%20(KPIs).)
5. Dr. Čeičytė-Pranskūnė, J., Paulauskaitė, E., Dr. Monika Petraitė, M., Dr. Pušnaitė-Gelgotė, R. (2020). *ATSAKINGO VERSLO DIEGIMO GIDAS SMULKIOMS IR VIDUTINĖMS ĮMONĖMS.* Prieiga per internetą <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/isa/atsakingo-verslo-diegimo-gidas.pdf>
6. FINSMES. (2022) *Why is ESG so Important?* Prieiga per internetą <https://www.finsmes.com/2022/10/why-is-esg-so-important.html>
7. Ganti, A. (2023) *Social Responsibility in Business: Meaning, Types, Examples, and Criticism.* Prieiga per internetą <https://www.investopedia.com/terms/s/socialresponsibility.asp>
8. Gordon, J. (2022). *What are the Goals and Objectives of an Organization?* Prieiga per internetą https://thebusinessprofessor.com/en_US/management-leadership-organizational-behavior/goals-and-objectives-of-an-organization?utm_content=cmp-true/
9. <https://www.businessnewsdaily.com/4245-swot-analysis.html>
10. <https://www.visasverslas.lt/portal/categories/69/1/0/1/article/10760/marketingo-teorijos>
11. Ivoškus, A. (2022). *Marketingo teorijos.* Prieiga per internetą
12. Katkonienė, A. (n.d.). *Socialinė atsakomybė.* Prieiga per internetą <https://www.vle.lt/straipsnis/socialine-atsakomybe/>
13. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2018). *Įmonių atsakingo valdymo teorija ir praktika. Metodinė priemonė.* Prieiga per internetą <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/darbas/partneryste/Imoni%C4%97s%20soc%20atsakomyb%20projekt/Atsakingo%20valdymo%20teorija%20ir%20praktika.pdf>
14. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2022). *VISUOMENĖS NUOMONĖS TYRIMAS DĖL ĮMONIŲ SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS.* Prieiga per internetą <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/isa/Visuomen%C4%97s%20nuomon%C4%97s%20tyrimas.pdf>
15. Murphy, Chris B. (2022). *Why Social Responsibility Matters to Businesses?* Prieiga per internetą <https://www.investopedia.com/ask/answers/041015/why-social-responsibility-important-business.asp#:~:text=Being%20a%20socially%20responsible%20company,profitable%20the%20company%20can%20be/>
16. O'Donovan, K. (2020). *Mission, Vision, and Values.* Prieiga per internetą <https://courses.lumenlearning.com/wm-principlesofmanagement/chapter/reading-mission-vision-and-values/>
17. Okhuysen, N (n.d). *PEST analizė.* Prieiga per internetą <https://www.storyboardthat.com/lt/articles/b/kenkėjų-analizė>
18. Personio. (2023). *PEST Analysis: Meaning, Benefits & Examples.* Prieiga per internetą <https://www.personio.com/hr-lexicon/pest-analysis/>
19. Schooley, S. (2023). *SWOT Analysis: What It Is and When to Use It.* Prieiga per internetą

Summary

MAIN STEPS TO A SOCIALLY RESPONSIBLE COMPANY

After examining all three tasks, it can be said that the concept of social responsibility has evolved over the past few decades. In the past, it was often seen as a form of charity or philanthropy, where companies would make donations

or support causes to give back to society. However, in recent years, there has been a shift towards a more comprehensive approach to social responsibility that goes beyond just charitable giving. Socially responsible companies create great benefits for the following factors: company profitability, environment, employee morale, society, state, human rights, etc. In order to take the right path towards a socially responsible company, we have learned 5 main stages that bring significant benefits to society, the environment, and the organizations themselves. From these stages, companies become socially responsible and friendly to the environment, the state, and residents.

ŽALIOJI PASKOLA KREDITO UNIJOSE

Virginija Vaškevič

Lektorė Dalytė Poteliūnaitė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Ivadas

Žaliosios paskolos – tai paskolos, skirtos tvariams, aplinką tausojantiems tikslams, pavyzdžiui, sumažinti CO2 išmetimą, arba tikslais, prisidedantiems prie ekologiško perėjimo visuomenėje, kuriant naujas aplinką tausojančias technologijas. Žalioji paskola veikia panašiai kaip asmeninė paskola, tačiau yra naudojama energiją taupančių produktų investicijoms finansuoti. Pagrindinis žaliosios asmeninės paskolos tikslas yra ne tik supaprastinti tvaraus finansavimo projektus, bet ir užtikrinti mažesnes palūkanų normas.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti kredito unijų žaliosios paskolos teorinius klausimus, pateikti skirtingų kredito unijos žaliosios paskolos ypatumas bei veiklos svarbą.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti kredito unijų žaliosios paskolos ypatumus bei svarbą.
2. Išanalizuoti KREDA jungtinės kredito unijos žaliosios paskolos sąlygas bei procesus.
3. Pateikti siūlymus žaliųjų paskolų plėtrai skatinti.

Žaliosios paskolos teorinis pagrindimas

Žaliosios paskolos, tai finansavimo forma, kuri suteikia galimybę verslo ir viešosioms organizacijoms bei namų ūkiams iš banko ar kitų kredito institucijų pasiskolinti pinigų aplinkosaugos (žaliesiems) projektams įgyvendinti ir atitinka tokių paskolų principus (1 lentelė). Žaliųjų paskolų principai pateikia nebaigtinį reikalavimus atitinkančių projektų sąrašą. Projektų teikiama nauda, susijusi su neigiamų klimato kaitos padarinių aplinkai švelninimu ir gamtinių išteklių išsaugojimu, turi būti kiekybiškai išmatuojama ir įvertinama (Aleksnevičienė, 2019).

1 lentelė. Žaliųjų paskolų principai

Kriterijai	Kriterijų savybės
Pirmasis kriterijus	Paskolos panaudojimas – reikalauja, kad paskolintos lėšos būtų panaudojamos tik aplinkosaugos projektams įgyvendinti arba jiems refinansuoti.
Antrasis kriterijus	Projektų vertinimas turi būti objektyvus ir subalansuotas, išryškinti galimas jų rizikas, užtikrinti skolininko siekį atitikti standartus ir įgyti sertifikatus, būtinus šioms rizikoms sumažinti.
Trečiasis kriterijus	Rekomenduojama pinigų įplaukas iš žaliosios paskolos pervesti į tam skirtą sąskaitą, kad būtų skatinamas lėšų panaudojimo vientisumas ir skolininkas galėtų atsekti į išorę nukreiptus pinigų srautus.
Ketvirtasis kriterijus	Skolininkams bent kartą per metus rekomenduojama pateikti skaidrias ataskaitas apie pajamų panaudojimą ir faktinį pajamų paskirstymą žaliesiems projektams, jų poveikį aplinkai, matuojamą kokybiniais ir kiekybiniais rodikliais

Šaltinis: sudarytas pagal autorė: Visuotinė lietuvių enciklopediją; Aleksnevičienė, 2019.

Žalioji paskola yra finansavimo forma, leidžianti skolininkams panaudoti gautas pajamas tik projektams, kurie labai prisideda prie aplinkosaugos tikslo, finansuoti (Peterson, 2023). Žalioji paskola panaši į žaliąją obligaciją tuo, kad pritraukia kapitalą ekologiškiems projektams. Tačiau žalioji paskola yra pagrįsta paskola, kuri paprastai yra mažesnė už obligaciją ir suteikiama privačiai. Žaliosios obligacijos paprastai turi didesnę apimtį, gali turėti didesnes sandorio išlaidas ir gali būti įtrauktos į biržos sąrašus arba išplatintos privačiai. Žaliosios paskolos ir žaliosios obligacijos taip pat vadovaujasi skirtingais, bet nuosekliais principais: Tarptautinės kapitalo rinkos asociacijos žaliųjų paskolų principais ir žaliųjų obligacijų principais. Abiejose priemonėse nurodyta, kad 100 proc. pajamų turėtų būti panaudota tik ekologiškai reikalavimus atitinkančiai veiklai (Miroshnichenko & Mostovaya, 2019).

Paskolų projektai, kurie laikomos žaliosiomis yra skirti kovoti su klimato kaita ir mažinti aplinkai bei ekosistemai daromą įtaką (2 lentelė).

2 lentelė. Projektai laikomos žaliosiomis paskolomis

Projekto pavadinimas	Projekto turinys
Energijos vartojimo efektyvumas	Centralizuoti šildymo ar vėsinimo, pažangiųjų tinklų ir energijos vartojimo projektai, energijos vartojimo efektyvumą didinantys daugiau nei 25 proc.
Vandens ir nuotekų tvarkymas	Geriamojo vandens gamyba, nuotekų valymas, vandens išteklių valdymas.
Atliekų tvarkymas	Atliekų energijos ir metano surinkimo projektai, taip pat projektai, kuriais siekiama sumažinti atliekų kiekį tobulinant procesus.
Aplinkai draugiškas transportas	Neiškastinio kuro ar hibridinio transporto sprendimai ar sistemos ir juos palaikanti infrastruktūra.

Šaltinis: sudarytas pagal: SEB banko duomenis, 2021.

Be to, lėšos taip pat gali būti naudojamos greitesniems ekologiškiems patobulinimams, įskaitant: LED lemputės, ekologiški tualetai, mažo srauto dušo galvutės, vandenį ir energiją taupantys prietaisai bei vandens arba saulės šildytuvai be talpyklų.

Apibendrinant galima teigti, jog žalioji paskola yra bet kokios rūšies paskola, skirta „žaliajam projektui“ finansuoti. „Žaliojo projekto“ apibrėžimas yra sąmoningai platus ir apima, bet neapsiribojant, projektus, skirtus atsinaujinančiajai energijai, energijos vartojimo efektyvumui, taršos prevencijai ir kontrolei, tvariam gamtos išteklių valdymui, pokalbiui apie biologinę įvairovę, tvariam vandens valdymui, švariam transportui arba žaliųjų pastatų statyba.

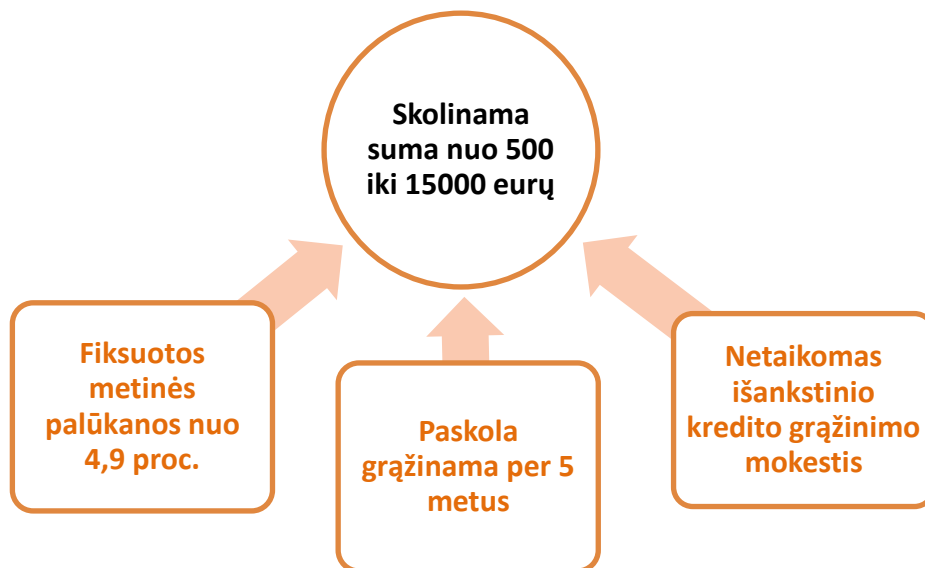
KREDA jungtinės kredito unijos žaliosios paskolos procesai bei sąlygos

Privatiems asmenims, besirenkantiems ekologiškas transporto ar namų ūkio technologijas, KREDA unijų grupė siūlo pasinaudoti žaliaja paskola ir sutaupyti, ateityje gerokai sumažinti išlaidas bei išvengti galimo taršos mokesčio. Pastaruoju metu fiksuojamas elektros kainos augimas, tuo tarpu energijos vartojimas ir jos poreikis tik didėja. Alternatyva – įsirengti saulės jėgainę ir gaminti savo elektrą. Skaičiuojama, kad saulės jėgainės tarnauja iki 30 metų, o atsiperka vidutiniškai per 7 metus (Jungtinės kredito unijos, 2022).

Žalioji paskola skirta ekologiškai mėstantiems ir taupiams vartotojams, todėl ir skolinimo sąlygos jiems išskirtinės. Pagrindinis privalumas tas, kad taikomi mokesčiai gerokai mažesni nei

įprastų vartojimo kreditų – palūkanos vos nuo 4,9 proc., sutarties administravimo mokestis – 1,5 proc. (min. 100 EUR).

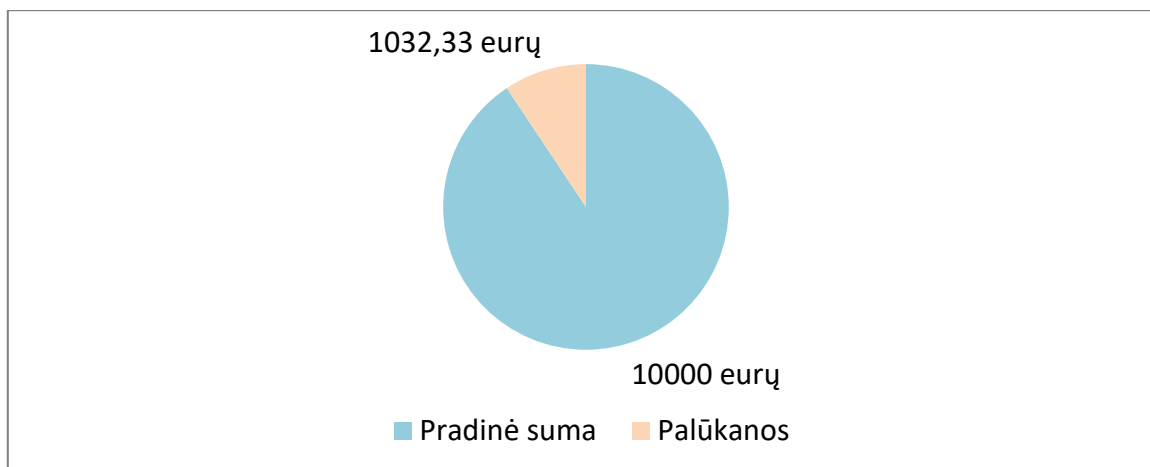
Skolinama suma 500 – 15 000 eurų tiesiog pervedama į kliento sąskaitą. Antra, pirkėjams daugeliu atvejų nereikia rūpintis dėl pradinio įnašo, nes finansuojama iki 100 proc. pirkinio vertės. Trečia, terminas nespaudžia – paskolą galima grąžinti per penkerius metus. Ketvirta, net ir panorėjus terminą paankstinti, netaikomas išankstinio kredito grąžinimo mokestis (1 pav.).

1 pav. Išskirtinės sąlygos imant žaliosios paskolos privatiems klientams kredito unijose

Šaltinis: paveikslas sudarytas pagal straipsnio autorė.

Žaliosios paskolos sąlygų pavyzdys: skolinantis 10 000 eurų, kai sudaroma sutartis 48 mėn. laikotarpiui, taikant 4,9 proc. dydžio fiksuotą palūkanų normą ir 150 eurų sutarties sudarymo administravimo (sudarymo) mokestį, mėnesio įmoka – 229,84 eurų (iš viso 48 įmokos), bendra palūkanų suma – 1 032,33 eurų, o visa kredito gavėjo sumokama suma – 11 032,33 eurų. Bendros paskolos kainos metinė norma – 5,82 proc. (2 pav.).

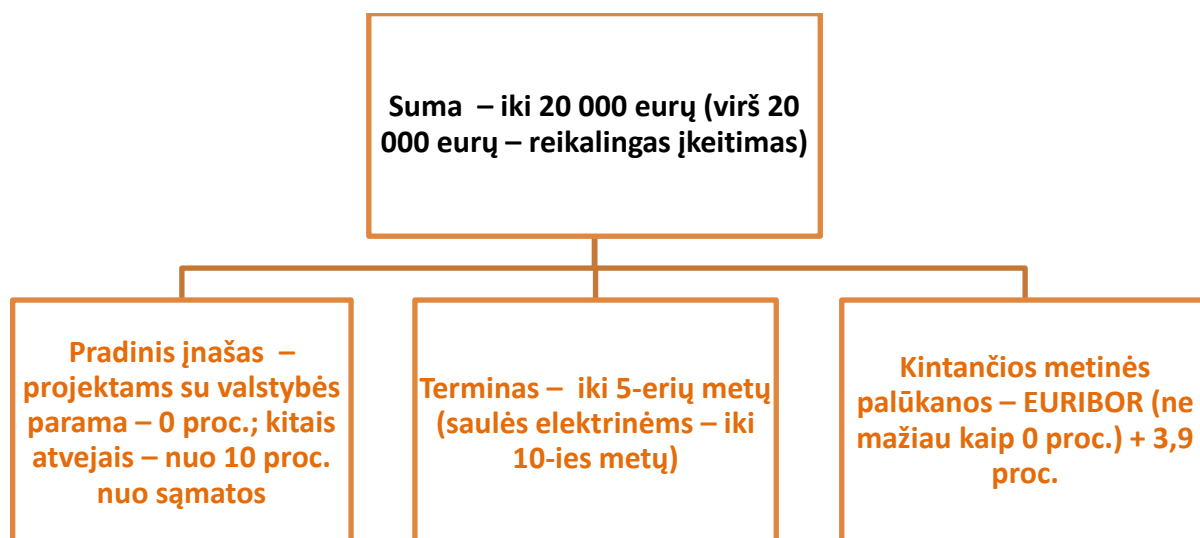

2 pav. Pradinės sumos ir palūkanų normos santykis

Šaltinis: paveikslas sudarytas pagal straipsnio autorė.

Saulės elektrinės ir kitos atsinaujinančios energijos priemonės šiandien yra gana patraukli investicija, kuri yra prieinama daugumai šalies verslo subjektų. O pasinaudojus valstybės teikiama

parama galima atgauti iki 30-45 proc. išlaidų. Ši investicija yra labai naudinga verslo klientams bei ūkininkams, o KREDA unijų grupė siūlo patrauklius pagrindines sąlygas (3 pav.).

3 pav. Pagrindinės paskolos sąlygos verslo klientams bei ūkininkams

Šaltinis: paveikslas sudarytas pagal straipsnio autorė.

Išduodant paskolas verslui, kurio veikla kenkia aplinkai ir klimatui, kredito unijos sudarys papildomus atidėjimus, viršijančius įprastus atidėjimus. Kredito unijos skirs mažiau atidėjimų, kai išduos paskolas ekologiškoms ar ekologiškoms įmonėms. Siūlomos tvarios (arba ekologiškos) paskolų nuostolių atidėjimų sistemos pasekmė yra ta, kad kreditų unijų reguliavimo institucijos ir priežiūros institucijos turi atsižvelgti į tvarios paskolų nuostolių atidėjimų sistemos poveikį kredito unijos kapitalui ir kredito unijos stabilumui.

Apibendrinant, galima teigti, jog KREDA jungtinės kredito unijos žaliosios paskolos procesas yra pritraukti klientus naudoti žaliaja paskola, kad ateityje gerokai sumažinti išlaidas bei išvengti galimo taršos mokesčio. Pagrindiniai veiksniai, įtakoiantys skolininko ir skolinčiojo sprendimų priėmimą, yra reputacija, visuomenė, nuosavybės ir reguliavimo spaudimas, alternatyvūs kapitalo fondai, kredito profiliai, prieinamumas, kapitalo reikalavimai.

Išvados

1. Kadangi aplinkos apsauga tampa vis svarbesnė visame pasaulyje, įvairios šalys ėmėsi skirtingų politikos ir procedūrų priemonių, siekdamos pagerinti aplinkos kokybę ir energijos vartojimo efektyvumą. Žalioji paskola skirta aplinkosaugos projektams, susijusiems su žemės ūkiu, atsinaujinančiais energijos šaltiniais bei aplinką tausojančia pramone. Įgyvendinę pakeitimus, ateities kartoms galiausiai bus naudinga geresnė oro ir vandens kokybė, mažiau sąvartynų ir daugiau atsinaujinančių energijos šaltinių. konkurencingų pramonės šakų įmonės labai skatina žaliąsias inovacijas, nes yra linkusios siekti, kad per ekologišką plėtrą įgytų konkurencinį pranašumą.

2. KREDA jungtinės kredito unijos žaliosios paskolos turi atitikti šiuos keturis pagrindinius komponentus: pajamų panaudojimas, projektų vertinimo ir atrankos procesas, pajamų valdymas ir ataskaitų teikimas. Taip pat kredito unijose taikomi mokesčiai gerokai mažesni nei įprastų vartojimo kreditų, palūkanos yra nuo 4,9 proc., o sutarties administravimo mokestis tik 1,5 proc.. Investuodami į ekologiškus projektus galima ne tik sumažinti klimato kaitos poveikį, bet ir padėti verslui išsiskirti ir tapti konkurencingesniam. Žalieji projektai gali padėti paruošti jūsų verslą mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ateičiai, sumažinti energijos sąnaudas ir remti ekologiškesnį

transportą, todėl kredito unijos siūlo verslui ir ūkininkams pasiimti žalioji paskolą iki 10 metų paskolos terminui, be to palūkanų norma yra nuo 3,9 proc. + EURIBOR.

3. Žalioji paskola galėtų būti skatinama keičiant šalių reguliavimo sistemas, derinant viešąsias finansines paskatas, didinant žaliąjį finansavimą iš įvairių sektorių, viešojo sektoriaus finansavimo sprendimų priėmimą derinant su darnaus vystymosi tikslų aplinkos aspektu, didinant investicijas į švarų ir žaliosios technologijos, tvarios gamtos išteklių grindžiamą žaliosios ekonomikos finansavimą ir klimato pažangioji mėlynoji ekonomika bei žaliųjų obligacijų naudojimo didinimą. Svarbiausia yra geriau valdyti aplinkos ir socialinę riziką, pasinaudoti galimybėmis, kurios duoda tiek tinkamą grąžą, tiek naudą aplinkai, ir užtikrinti didesnę atskaitomybę.

Literatūra

1. Aleknevičienė, V. (2019). Visuotinė Lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą <https://www.vle.lt/straipsnis/vilija-alekneviene/>
2. Environment programme (n.d.). Green financing. Prieiga per internetą <https://www.unep.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/green-financing>
3. Farley, W. (2022). Green and sustainable loans: a short explainer. Prieiga per internetą <https://www.wfw.com/articles/green-and-sustainable-loans-a-short-explainer/>
4. KREDA Jungtinės kredito unijos (n.d.). KREDA unijų grupė pradeda teikti žaliąsias paskolas gyventojams. Prieiga per internetą <https://www.kreda.lt/kreda-uniju-grupe-pradedateikti-zaliasias-paskolas-gyventojams/>
5. KREDA Jungtinės kredito unijos (n.d.). Žalioji paskola. Prieiga per internetą <https://www.kreda.lt/privatiems/zalioji-paskola/>
6. Miroshnichenko, O. ir Mostovaya, N. (2019). *Green Loan as a Tool for Green Financing*. Prieiga per eLABa <https://financetp.fa.ru/jour/article/view/837>
7. Peterson K. (2023). *Bank loan loss provisioning for sustainable development: the case for a sustainable or green loan loss provisioning system*. Prieiga per eLABa <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/20430795.2022.2163847>
8. SEB (n.d.). Tvarus finansavimas – žalioji paskola verslui. Prieiga per internetą <https://www.seb.lt/didelems-imonems/tvarus-finansavimas-zalioji-paskola-verslui>
9. The world bank (2021). What you need to know about green loans. Prieiga per internetą <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/10/04/what-you-need-to-know-about-green-loans>
10. Turner, M. (2021). Loan bodies add social risks to Green Loan Principles. Prieiga per eLABa https://vk.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=TN_cdi_proquest_reports_2503365417&context=PC&vid=VK&lang=lt_LT&search_scope=VK&adaptor=primo_central_multiple_fe&tab=default_tab&query=any,contains,green%20loan&offset=0
11. William, L. (2022). The four core components of the green loan principles. Prieiga per internetą [https://www.cadwalader.com/ref-news-views/index.php?nid=45&eid=198#:~:text=The%20four%20core%20components%20of%20the%20GLP,%3B%20and%20\(4\)%20reporting.](https://www.cadwalader.com/ref-news-views/index.php?nid=45&eid=198#:~:text=The%20four%20core%20components%20of%20the%20GLP,%3B%20and%20(4)%20reporting.)

GREEN LOAN IN CREDIT UNIONS

Summary

A green loan is a form of financing that enables borrowers to use the proceeds to exclusively fund projects that make a substantial contribution to an environmental objective. A green loan is similar to a green bond in that it raises capital for green eligible projects. Simply, green financing is a loan or investment that supports environmentally-friendly activity, such as purchasing environmentally-friendly goods and services or building environmentally-friendly infrastructure. Green home loans can: offer lower interest rates compared to the average standard home loan. potentially reduce the amount of fees you could be paying. As well as helping to reduce the impacts of climate change, investing in green projects could make your business stand out, helping it to become more competitive. Green projects can help prepare your business for a low-carbon future, reduce your energy costs and support greener transportation.

ESG KONCEPCIJA LIETUVOS BANKUOSE

Roberta Meškauskaitė

Moklinė vadovė – lekt. Gitana Mečėjienė

Vilniaus Kolegija

Ivadas

Kiekvienais metais didėjant taršai pasaulyje, vis daugiau žmonių ir įmonių nori tapti tvaresniais, „žalesniais“ ir apsaugoti pasaulį, kuriame gyvena. Žmonės ne tik rūšiuoja, vartoja mažiau plastiko ar kitais būdais stengiasi apsaugoti Žemę, tačiau vis didesnė dalis visuomenės renkasi įmones, kurios yra tvarios. Tarp šių įmonių papuola ir finansinės institucijos, ypač bankai. Vis daugiau bankuose kalbama apie tvarumą, bei tvarias investicijas.

Straipsnio tikslas – Išnagrinėti ESG koncepciją Lietuvos bankininkystėje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Aprašyti ESG koncepciją;
2. Išanalizuoti kaip Lietuvos bankai vadovaujasi ESG koncepcija.

Darbo metodai: teorinės literatūros analizė, lyginamoji ataskaitų analizė.

ESG koncepcija

„Socialinis ir aplinkos tvarumas yra viena reikšmingiausių tendencijų finansų rinkose per pastarąjį dešimtmetį“ (Nițescu & Cristea, 2020). Pagal Veenstra & Ellemers (2020), yra susiformavęs suvokimas, kad verslai yra atsakingi už jų įtaką visuomenei. Norint integruoti įmonėse tvarumą, reikia kurti naujus verslo modelius. Prie išsikeltų finansinių tikslų prisideda ir klientų poreikių tenkinimas bei tvarumo reikalavimai.

Pagal Swedbank (n.d.), tvarumas versle apima 3 sritis:

1. Environmental protection (liet. aplinkosauga);
2. social responsibility (liet. socialinė atsakomybė);
3. governance (liet. valdysena).

Šias 3 sritis sudėjus į vieną, gaunamas sutrumpintas terminas – ESG (Environment, Social, Government). „Šių rodiklių tikslas – padėti verslui geriau suprasti ir įvertinti atsakomybę aplinkai, darbuotojams, klientams, tiekėjams, investuotojams ir visuomenei“ (Swedbank, n.d.). Tinkamai įvertinus šiuos rodiklius, įmonė gali tikslingai kelti tikslus, uždavinius, stebėti savo veiklą, bei juos paskelbus – pritraukti investuotojų ar paprasčiausiai gerai pasirodyti visuomenei.

Tenbrunsel, Wade-Benzoni, Messick & Bazerman nuomone – „šiuo metu turimas ESG reitingų ir etalonų rinkinys ne tik suteikia standartą, pagal kurį išorės suinteresuotosios šalys gali stebėti ir palyginti įmonių veiklą. Jie taip pat gali apibrėžti organizacijos tikslų rinkinį, pagal kurį nustatomi verslo prioritetai ir veiksmai, kurių jos turėtų imtis siekdamos šių tikslų. Kadangi ESG rodikliai informuoja įmones apie rezultatus, kurie laikomi svarbiais, ir nurodo, ko iš jų tikisi išorės suinteresuotosios šalys, jie gali suteikti įmonėms įrankių ir įkvėpimo, išryškinančių konkrečias temas ir tikslus, į kuriuos reikia sutelkti dėmesį“ (Cituojuama pagal Veenstra & Ellemers, 2020).

ESG reitingai padeda ir investuotojams norintiems investuoti į tvarias įmones, tačiau Veenstra & Ellemers (2020) skatina susimąstyti, ar įmonių ataskaitos visada atspindi tiesą ir tikrus rezultatus. Dažnai įmonės mėgsta savo finansinėse ataskaitoje paminėti, kaip jie prisideda prie tvarumo. Nurodo savo tikslus, ką jau pasiekė ir t.t., tačiau ne visos įmonės geba pasiekti savo išsikeltus tikslus.

Kiekvienas verslas turėtų stebėti savo įmonės tvarumą, kad neatsirastų ESG rizika. Kuomet šios problemos ignoravimas įmonei gali apsunkinti įmonės veiklą ir finansinę situaciją. „Įmonės ieško būdų, kaip tą riziką sumažinti, žinodamos, kad joms teks skirti daug išteklių, kad užtikrintų sėkmingą

procesą. Šios investicijos dėl savo apimties ir pobūdžio gali susilpninti įmonės finansinį stabilumą; tačiau jie gali padaryti priešingai, sukurdami teigiamą įmonės įvaizdį tarp investuotojų, klientų ir visų verslo sluoksnių“ (Cohen, 2023). Įmonei gali tekti atsisakyti tam tikrų senų technologijų ir keisti jas naujomis. Pavyzdžiui atnaujinti įmonės transporto priemones, kurios būtų mažiau taršios, ar pereiti prie saulės ar vėjo energijos. Tai kainuos didesnes investicijas, tačiau pagerins įmonės išvaizdą, reputaciją ir pritrauks daugiau klientų bei investuotojų, kurie rūpinasi pasaulio ateitimi..

ESG koncepcija Lietuvos bankuose

Dauguma didžiųjų bankų teigia, kad jų misija būti tvariais ir palikti kuo mažesnę pėdsaką klimatui. Pavyzdžiui, „Swedbank“ (n.d.) teigia, kad „Swedbank“ Grupės ambicija yra būti tarp tvariausių finansų sektoriaus įmonių pasaulyje“. SEB (2023) teigia, kad jų siekis - jog SEB banko paslaugos prisidėtų prie tvarios visuomenės augimo. „Revolut“ (n.d.) siekia, jog tvarumas būtų visos jų veiklos pagrindas. Šiaulių bankas (n.d.) teigia, kad remiasi anksčiau minėta ESG tvarumo strategija. Jie siekia dirbti tvariau, kad sumažintų poveikį aplinkai. Vizija – „būti neutraliu klimatui banku, kuriančiu minimalų poveikį aplinkai“ (Šiaulių bankas, n.d.). Taigi, kaip galima pastebėti iš šių 4 bankų, Lietuvoje veikiantys bankai stengiasi būti tvariais. Didieji Lietuvoje veikiantys švediško kapitalo bankai „Swedbank“ ir SEB bankas jungiasi prie Paryžiaus siekio turėti ne didesnę kaip 1,5°C klimato atšilimą. „Revolut“ (n.d.) deda dideles pastangas būti tvarių banku: jie neturi filialų, kuriuose aptarnauja klientus – visas paslaugas teikia skaitmeniniu būdu. Jie taip pat prisijungė prie kompanijos „Tech Zero“, kuri užsiima kova su klimato kaitos krize kurdami tvarias programėles. Lietuvoje veikiančiuose bankuose taip pat labai dažnai pastebimas rūšiavimas biuruose, atliekų perdirbimas. Taip pat stengiamasi sumažinti energijos ir popieriaus vartojimą. Kaip galima pastebėti, daugelis banko paslaugų jau gali būti atliekamos internetu, nereikia pildyti popierinių paraiškų. Pavyzdžiui, norint atsidaryt banko sąskaitą daugelyje bankų užtenka tai padaryti interneto svetainėje. Taip pat daugelyje bankų gali paimti paskolas internetu, padėti indelį, užsisakyti naują debetinę ar kreditinę kortelę ir kt. Taip bankai sumažina popieriaus vartojimą atsiunčiant elektroninę dokumento versiją.

Bankai dažnai netiesiogiai prisideda prie gamtos išsaugojimo. „Bankai negali tiesiogiai prisidėti prie socialinių ir aplinkosauginių nelaimių veiklos, jų veikla yra svarbi remiant kitas pramonės šakas ar bankų finansuojamus projektus“ (Gunawan, Permatasari & Sharma, 2021). Pavyzdžiui teikia paskolas saulės elektrinėms, ar finansuojant daugiabučių ar kitų pastatų statymą stengiasi, kad jie būtų kuo tvaresni, kad vartotų kuo mažiau energijos, būtų ir taip šilti, todėl nereiktų stipraus patalpų šildymo ir kt. „Vienas iš veiksmingų įrankių, kurį bankas gali naudoti kontroliuoti ESG riziką – jų pačių paskolų portfelis. Per jį bankai gali skatinti įtraukimą į ESG rizikos valdymą ir klientų suvokimą apie jų įtaką“ (Nițescu & Cristea, 2020).

Okredo.lt (n.d.) pateikia įvairių įmonių apskaičiuotą žaliąjį indeksą. Jame galima matyti, kiek įmonės turi transporto priemonių ir jų klasę pagal CO₂. Kuomet klasė yra A – CO₂ išmetimas yra mažiau nei 120 g/km. Kuo didesnis CO₂ išmetimas, tuo mažesnei klasei transportas patenka. Kaip teigia Okredo.lt (n.d.), „žaliojo indeksas apskaičiuojamas remiantis VĮ Regitra pateiktais atviraisiais transporto priemonių, jų išmetamo CO₂ duomenimis bei LR Motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymo nuostatomis.“ Šis indeksas taip pat yra apskaičiuotas ir Lietuvoje veikiančioms bankams.

AB „Swedbank“ bankui nustatytas aukščiausia – A klasė pagal transporto priemonių CO₂, kadangi šis bankas turi 29 transporto priemones, kurių išmetamas CO₂ kiekis yra mažiau nei 120 g/km. Turi tik 3 transporto priemones, kurių klasė yra B (išmetamas CO₂ kiekis nuo 120 iki 140 g/km). Ir tik vieną transporto priemonę, kuri yra įvertinta D klase, ir jos išmetamas CO₂ kiekis yra nuo 155 iki 170 g/km.

AB SEB bankui priešingai nei „Swedbank“ nustatyta gan prasta klasė – F. Nors SEB bankas turi šiek tiek mažiau A klasės automobilių (28), tačiau ženkliai daugiau yra ir žemesnių klasių transporto priemonių. B klasės automobilių SEB bankas turi net 19. C klasės, kurių išmetamas CO2 kiekis yra nuo 140 iki 155 g/km, turi net 10. Taip pat daugiau nei „Swedbank“ yra D klasės transporto priemonių – 5. SEB bankas taip pat turi ir E klasės transporto priemonių, kurių išmetamas CO2 kiekis yra nuo 170 iki 190 g/km. Tokių transporto priemonių yra 3. Taip pat 3 transporto priemonės yra įvertintos F klase (išmetamas CO2 kiekis nuo 190 iki 255 g/km). Nemažai transporto priemonių turi gan taršių, kurios klasė yra G ir jų išmetamas CO2 kiekis yra 255 ir daugiau g/km. Tokių transporto priemonių yra net 10. Taip pat SEB bankas turi ir H klasės transporto priemonių, kurių išmetamas CO2 kiekis g/km net nenustatytas. Tokių transporto priemonių yra 5. Šis bankas, kaip vienas didžiausių Lietuvoje veikiančių bankų, turėtų rodyti pavyzdį kaip „Swedbank“ ir atsinaujinti savo transporto priemones, jei siekia aplinkos išsaugojimo.

AB Šiaulių bankui nustatyta geresnė klasė nei SEB bankui, tačiau šiek tiek prastesnė nei „Swedbank“. Šiam bankui nustatyta B klasė. Šiaulių bankas turi 22 A klasės transporto priemones, šiek tiek daugiau B klasės transporto priemonių – 31. C ir D klasės transporto priemonių vos 4. 5 transporto priemonės priskirtos E klasei, o vos 1 F ir G klasėms.

UAB Medicinos bankas įvertintas G klase. Tačiau šis bankas turi tik 3 transporto priemones, kurios įvertintos A, F ir G klasėmis.

Banko AB „Mano bankas“ transporto priemonės įvertintos A klase. Šis bankas turi 2 transporto priemones, kurios įvertintos A klase, bei 2 transporto priemones, kurios įvertintos D klase.

Luminor bank AS Lietuvos skyrius neatsilieka nuo „Swedbank“, galima sakyti, jog net lenkia turimomis transporto priemonių klasėmis, kadangi šis bankas turi 7 transporto priemones, kurios visos yra įvertintos A klase.

AS „Citadele banka“ Lietuvos filialas transporto priemonių klasė įvertinta A, kadangi šis bankas turi 4 transporto priemones priklausančias A klasei.

BIGBANK AS transporto priemonės įvertintos B klase. Šis bankas turi 5 A klasės transporto priemones, bei 1 F klasės.

„AS Inbank filialas“ transporto priemonės įvertintos A klase, kadangi šis bankas turi 7 A klasės, bei 6 B klasės transporto priemones.

„Revolut Ltd filialas“, PayRay Bank UAB, UAB GF bankas, European Merchant Bank UAB, UAB SME bank, Finora bank UAB, AB „Fjord bank“ bank, OP Corporate bank plc Lietuvos filialas ir Danske bank A/S Lietuvos filialas bankų transporto priemonių klasė nenustatyta, kadangi šie bankai neturi nei vienos transporto priemonės.

Kaip galima pastebėti, Lietuvoje veikiantys bankai stengiasi būti kuo tvaresniais. Nemažai bankų galima pagirti dėl geros klasės transporto priemonių, kurios mažai teršia aplinką. Kiti bankai net neįsigyja įmonių automobilių. Jie pasirenka važiuoti reikalais viešuoju, taksi ar išsinuomoti automobilį vienam kartui. Taip bankai siekia sumažinti ESG riziką, tapti socialiai atsakingais.

Išvados

1. Tvarumas yra svarbus visiems verslams. Ši tendencija yra viena populiariausių finansų rinkoje jau dešimtmetį. Tvarumą versle galima būtų skirstyti į tris sritis: aplinkosaugą, socialinę atsakomybę ir valdyseną. Šias tris sritis sudėjus į vieną įvardijamas terminas ESG. Jei įmonės nesilaiko tvarumo, gali kilti ESG rizika, kuri įtakoja įmonės veiklą ir finansinę situaciją. Tačiau investavus daugiau finansų, kad įmonė taptų tvaria ir socialiai atsakinga, galima pritraukti daugiau investuotojų ir klientų. Tačiau investuotojams, kurie siekia investuoti į tvarias įmones, rekomenduojama būti budriems, kadangi ne visada įmonės gali teikti teisingą informaciją apie įmonės būsimus tikslus ar pasiekimus, todėl ir rodikliai gali būti apskaičiuoti neteisingai. ESG stebėjimas gali padėti įmonei lengviau išsikelti tikslus bei uždavinius, stebėti įmonės veiklą, ją koreguoti jei reikia.

2. Daugelis Lietuvoje veikiančių bankų stengiasi būti tvarūs. Jie skelbiasi apie savo tvarius tikslus, misijas, užduotis, kurios visos yra labai panašios – patiems bankams tapti tvariams, bei vartotojams padėti siekti to paties tikslo. Taip bankai siekia apsisaugoti nuo ESG rizikos. Bankai gamtos išsaugojimo siekia atsisakydami popieriaus, didelę dalį dokumentų padarę elektroniniais. Siūlo klientams elektroniniu būdu gauti daugumą paslaugų, tokių kaip kortelių užsakymas, paskolų paraiškų teikimas ir kt. Taip pat bankai netiesiogiai prisideda prie klimato išsaugojimo finansuojant tvarias įmones ir projektus. Lietuvoje veikiančių bankų transporto klasė yra iš ties neprasta. Nemažai bankų yra įvertinti A klase ar B klase. Daug bankų iš vis net neįsigyja transporto priemonių, taip galbūt siekdamos daugiau naudotis viešuoju transportu, taksi ar išsinuomoti transporto priemonę vienam kartui taip sumažinant kasdienes automobilių srautus ir kamščius miestų gatvėse. Tačiau yra bankų, kurie turi nemažai transporto priemonių, kurių klasė yra gan žema, t.y. stipriai teršiančios aplinką. Ypač didieji, didelį pelną gaunantys bankai turėtų rodyti pavyzdį kitiems, mažesniems bankams, ir atsisakyti taršių transporto priemonių jas atnaujinant mažiau taršiomis, naujesnėmis ar net įsigyjant elektromobilius arba visiškai atsisakant turėti nuosavų transporto priemonių.

Literatūra

1. Cohen, G. (2023). ESG risks and corporate survival. *Environ Syst Decis*, 43, 16–21. <https://doi.org/10.1007/s10669-022-09886-8>
2. Gunawan, J., Permatasari, P. & Sharma, U. (2021). Exploring sustainability and green banking disclosures: a study of banking sector. *Environment, Development and Sustainability*, 24:11153–11194. <https://doi.org/10.1007/s10668-021-01901-3>
3. Nițescu, D.C. and Cristea, M.A. (2020). *Environmental, Social and Governance Risks – New Challenges for the Banking Business Sustainability*, 22(55), pp. 692–706. <https://doi.org/10.24818/EA/2020/55/692>
4. Okredo. (n.d.). „AS Inbank filialas“. <https://okredo.com/lt-lt/imone/as-inbank-filialas-305340173#apzvalga>
5. Okredo. (n.d.). „Revolut Ltd filialas“. <https://okredo.com/lt-lt/imone/revolut-ltd-filialas-305229066#apzvalga>
6. Okredo. (n.d.). „Swedbank“, AB. <https://okredo.com/lt-lt/imone/swedbank-ab-112029651>
7. Okredo. (n.d.). AB „Fjord Bank“. <https://okredo.com/lt-lt/imone/ab-fjord-bank-304493038#apzvalga>
8. Okredo. (n.d.). AB „Mano bankas“. <https://okredo.com/lt-lt/imone/ab-mano-bankas-112043081>
9. Okredo. (n.d.). AB SEB bankas. <https://okredo.com/lt-lt/imone/ab-seb-bankas-112021238#apzvalga>
10. Okredo. (n.d.). Akciju sabiedriba „Citadele banka“ Lietuvos filialas. <https://okredo.com/lt-lt/imone/akciju-sabiedriba-citadele-banka-lietuvos-filialas-304940934#apzvalga>
11. Okredo. (n.d.). Akcinė bendrovė Šiaulių bankas. <https://okredo.com/lt-lt/imone/akcine-bendrove-siauliu-bankas-112025254#apzvalga>
12. Okredo. (n.d.). BIGBANK AS filialas. <https://okredo.com/lt-lt/imone/bigbank-as-filialas-301048563#apzvalga>
13. Okredo. (n.d.). Danske Bank A/S Lietuvos filialas. <https://okredo.com/lt-lt/imone/danske-bank-as-lietuvos-filialas-301694694#apzvalga>
14. Okredo. (n.d.). European Merchant Bank UAB. <https://okredo.com/lt-lt/imone/european-merchant-bank-uab-304559043#apzvalga>
15. Okredo. (n.d.). Finora Bank UAB. <https://okredo.com/lt-lt/imone/finora-bank-uab-305156796#apzvalga>
16. Okredo. (n.d.). Luminor Bank AS Lietuvos skyrius. <https://okredo.com/lt-lt/imone/luminor-bank-as-lietuvos-skyrius-304870069#apzvalga>
17. Okredo. (n.d.). OP Corporate Bank plc Lietuvos filialas. <https://okredo.com/lt-lt/imone/op-corporate-bank-plc-lietuvos-filialas-302535257#apzvalga>
18. Okredo. (n.d.). PayRay Bank, UAB. <https://okredo.com/lt-lt/imone/payray-bank-uab-304862948#apzvalga>
19. Okredo. (n.d.). UAB GF bankas. <https://okredo.com/lt-lt/imone/uab-gf-bankas-300515252#apzvalga>
20. Okredo. (n.d.). UAB SME Bank. <https://okredo.com/lt-lt/imone/uab-sme-bank-305223469#apzvalga>

21. Okredo. (n.d.). *Uždaroji akcinė bendrovė Medicinos bankas*. <https://okredo.com/lt-lt/imone/uzdaroji-akcine-bendrove-medicinos-bankas-112027077#apzvalga>
22. Revolut. (n.d.). „Revolut“ ir tvarumas. <https://www.revolut.com/lt-LT/sustainability/>
23. SEB. (2023). *Sustainability report*. [https://webapp.sebgroup.com/mb/mblib.nsf/alldocsbyunid/3FC8260924D271FEC1258960004BC670/\\$FILE/sustainability_report_2022.pdf](https://webapp.sebgroup.com/mb/mblib.nsf/alldocsbyunid/3FC8260924D271FEC1258960004BC670/$FILE/sustainability_report_2022.pdf)
24. Šiaulių bankas. (n.d.). *Dirbti tvariau*. <https://www.sb.lt/lt/apie/tvarumas/dirbti-tvariau>
25. Swedbank .(n.d.). *Kas yra tvarumas versle?* <https://blog.swedbank.lt/tvarumo-centras/kas-yra-tvarumas-versle>
26. Swedbank. (2022). „Swedbank“, AB metinė ataskaita 2022. https://www.swedbank.lt/static/pdf/about/finance/reports/2022_metine_ataskaita.pdf
27. Swedbank. (n.d.). *Tvarumas*. <https://www.swedbank.lt/about/sustainability?language=LIT>
28. Tech Zero. (n.d.) *Tech Zero*. <https://techzero.technation.io/>
29. Veenstra, E.M., Ellemers, N. (2020). ESG Indicators as Organizational Performance Goals: Do Rating Agencies Encourage a Holistic Approach? *Sustainability*, 12(24), 10228. <https://doi.org/10.3390/su122410228>

ESG CONCEPT IN LITHUANIAN BANKING

Summary

Every year it is noticeable, that our planets health is getting worse. But also every year more and more people and businesses start to think about this problem, talk about it and encourage others. Sustainability in business is very important to keep our planet healthy. A lot of businesses try to avoid ESG risk and always follow ESG indicators to keep being sustainable. This helps to improve the planet’s health and to attract new clients and investors. For example, a lot of banks who work in Lithuania try to be as sustainable as possible. They try to use less paper. For example, a lot of banking services can be done online. Like getting a new card or getting a loan. Banks can also have indirect impact for the environment. For example, funding projects and businesses that are trying to become more sustainable. Many banks and other businesses like to have a company car. But as we all know transportation can be very dangerous for the environment. So, everyone should try to buy cars that are not that polluting or even buying electric cars. In this article we can see, that a lot of banks who work in Lithuania have A class transportation, which is least polluting. And a lot of banks also do not have cars at all. They might choose public transportation, taxi or rent a car. This way they do not add additional pollution.

LYČIŲ LYGYBĖS IR ĮMONĖS FINANSINIŲ REZULTATŲ SĄRYŠIO TEORINIS TYRIMAS

Jogailė Večerinskaitė
Kauno technologijos universitetas

Įvadas

Finansiniai įmonės rezultatai nebėra vienintelis ar svarbiausias kriterijus, pagal kurį klientai, investuotojai, konkurentai ar partneriai vertina įmonę rinkoje. Vis dažniau yra atsižvelgiama į įmonės tvarumą, kuris susideda iš trijų pagrindinių sričių- aplinkosaugos, socialinės ir įmonės valdymo (ESG). Jungtinių Tautų organizacija (JTO) yra iškėlus 17 darnaus vystymosi tikslų 2030-iesiems metams, iš kurių daugiausiai punktų yra priskiriama socialiniam aspektui, o tai atskleidžia šios srities svarbą, nepaisant to, kad aplinkosaugoje yra labai daug problemų, tačiau socialinis aspektas yra kaip bazinis ir jis įtakoja kitų aspektų lygį. Barauskaitė, Štreimikienė (2021) teigia, jog įmonių socialinės atsakomybės (ISA) terminas apibrėžia įmonės veiklą, kuria siekiama ne tik didinti pelną, bet ir savanoriškai prisidėti prie visuomenės gerovės. Viena iš ESG socialinės srities dedamųjų – lyčių lygybė, kuri LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, apibūdinama kaip vienodų moterų ir vyrų teisių bei galimybių užtikrinimas - vienodas matomumas ir požiūris, galių ir atsakomybės pasiskirstymas, išteklių, naudos, paslaugų ir teisingumo prieinamumas bei vienodas dalyvavimas visuose procesuose ir srityse. Nors daugelis supranta ESG koncepto svarbą, tačiau visuomenėje neretai kyla klausimas, ar siekiant JTO tikslų ir keliant reikalavimus verslui, nebus bloginami įmonės finansiniai rezultatai?

Straipsnio tikslas – atlikti lyčių lygybės ir įmonės finansinių rezultatų sąryšio teorinę apžvalgą.

Straipsnio uždaviniai:

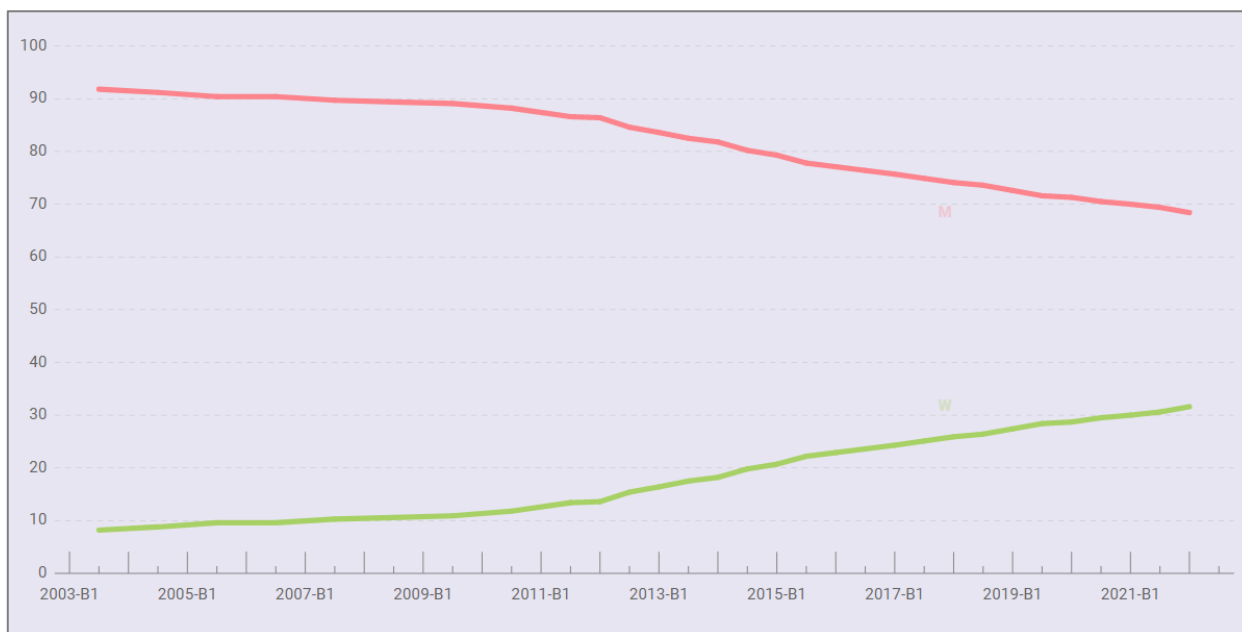
1. Apžvelgti lyčių nelygybės problemas ES.
2. Apžvelgti mokslinius straipsnius, nagrinėjančius lyčių lygybės įtaką įmonių finansiniams

rezultatams.

Darbo metodai: mokslinės literatūros ir internetinių šaltinių lyginamoji analizė, statistinių duomenų analizė.

Lyčių nelygybės problemos Europos Sąjungoje

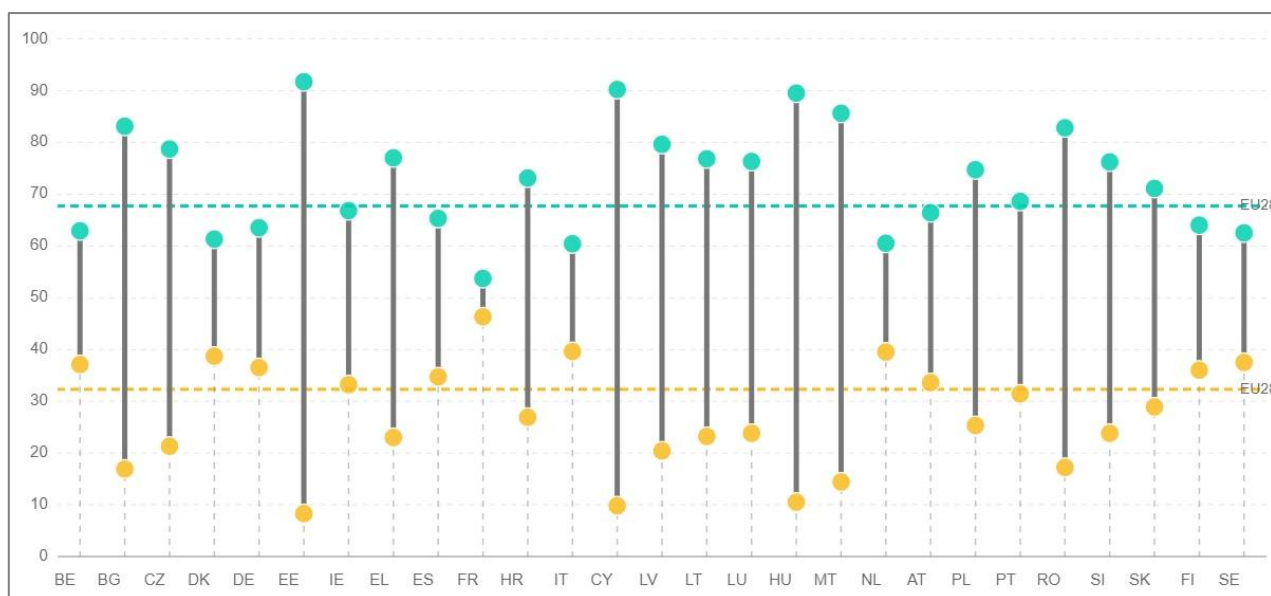
Pastarąjį XXI a. įmonės kuo toliau, tuo labiau naujai priimamais teisės aktais ar kitais įstatymiais dokumentais yra spaudžiamos samdyti daugiau moterų, suteikti joms daugiau galimybių užimti vadovaujančias pareigas bei užtikrinti kuo mažesnį vyrų ir moterų darbo užmokesčio atotrūkį. Nenuostabu, jog lyčių lygybės aspektas yra įtrauktas į JTO siektinus tikslus, kadangi žvelgiant į statistiką, prieš 20 m. ES didžiausių biržoje esančių kompanijų valdybos narius sudarė tik 8 % moterų (žr. 1 pav.). Ir nors nuo 2012 m. situacija pradėjo gerėti šiek tiek sparčiau, tačiau nelygybė ES vis vien išlieka problema: naujausiais duomenimis (2022 m.), moterų valdybos narių sąrašė vidutiniškai sudaro apie 31.5 %, o norint pasiekti lyčių lygybę (50/50), pagal 20 m. vidutinį augimo tempą, tam prireiks dar apie 15 metų.

9 pav. ES šalių didžiausių įmonių valdybos sudėtis pagal lytis ir 2003-2022 m. tendencija

Šaltinis: European Institute for Gender Equality (2022). Largest listed companies: presidents, board members and employee representatives.

Analizuojant detaliau ES šalis pastebima, jog 40 % moterų ribą viršija tik Prancūzija (žr. 2 pav. geltoną žymą). Geresnį nei ES vidurkio rezultatą galėjo lemti tai, jog maždaug nuo 2011 m. Prancūzijos valdžia pradėjo vis labiau akcentuoti šią problemą, išleido naujus teisės aktus (dar vadinamus lyčių kvotomis), akcentuojant lyčių lygybės iškeltus tikslus ir galimas finansines baudas, neįvykdžius reikalavimo.

10 pav. Didžiausių įmonių valdybos sudėtis pagal lytį ir ES šalis

Šaltinis: European Institute for Gender Equality (2022). Largest listed companies: presidents, board members and employee representatives.

Lietuvoje 2012 - 2018 m. laikotarpiu aukštas pozicijas užimančių moterų dalis nukrito nuo 17 iki 11 %. Ir nors nuo 2020 m. iki šių dienų matomas labai spartus, netgi 10 %, augimas, šiai dienai moterys užima apie 23 % įmonių valdyboje ir yra ženkliai atsiliekama nuo ES vidurkio.

Apibendrinant galima teigti, jog statistikos duomenimis, lyčių netolygus pasiskirstymas įmonių valdybe yra vis dar aktuali problema ne tik Lietuvoje, bet ir visoje ES, o pasiekti lygybę užtruktų dar apie 15 metų.

Lyčių lygybės įtaka įmonių finansiniams rezultatams

Įmonės finansinius rezultatus veikia nemažai išorinių bei vidinių veiksnių. Siekiant įvertinti lyčių lygybės įgyvendinimo įtaką įmonės finansiniams rezultatams, atliekama mokslinių straipsnių analizė, kuria norima išsiaiškinti, ar lyčių pasiskirstymas įmonės valdyboje gali turėti įtakos įmonės finansiniams rezultatams. Siekiant atlikti objektyvų teorinį tyrimą pasirinkti straipsniai, nagrinėjantys skirtingų žemynų įmones.

Christiansen ir kt. (2016) atliko Europos šalių 2 mln. įmonių tyrimą, kuriame koreliacinės analizės pagalba siekta išsiaiškinti, koks ryšys egzistuoja tarp finansinių rezultatų ir lyčių pasiskirstymo įmonės valdybos pareigose. Gauti rezultatai parodė, jog įmonės turto grąža (ROA) yra ženkliai didesnė, jei didesnę dalį įmonės vadovaujančių pareigų užima moterys. Autorių tyrimas atskleidė, jog valdybos pareigose moteriai pakeitus vyrą, ROA didėja nuo 8 iki 13 bazinių punktų, tačiau tai nereiškia, jog geriausias sprendimas vadovaujančioms pozicijoms samdyti tik moteris. Nustatyta, jog optimaliausia moterų dalis valdyboje apie 60 %.

Ongore ir kt. (2015) atliko Afrikoje įsikūrusių 46 įmonių tyrimą, kuriame regresinės analizės pagalba buvo vertinama, ar lyčių pasiskirstymas valdyboje turi įtakos įmonės turto, nuosavybės grąžos rodikliams bei dividendų pajamingumui. Gauti rezultatai vėlgi parodė teigiamą ryšį tarp kintamųjų ir lyčių įvairovės naudingumą įmonės veiklos rezultatams.

Autoriai Liu, Wei ir Xie (2014) regresijos metodu išanalizavo Kinijos 2 tūkst. įmonių duomenis siekdami išsiaiškinti, ar įmonei finansiškai yra naudinga siekti lyčių įvairovės valdančiose pareigose. Rezultatai atskleidė, jog moterų dalis įmonės valdyboje turi reikšmingą ir teigiamą įtaką pelno maržai ir turto grąžos rodikliui. Moterų dalies valdyboje padidėjimas 1 % padidina minėtus grąžos rodiklius atitinkamai 13 ir 3 baziniais punktais. Taip pat tyrimo metu nustatyta, jog svarbi ne tik moterų dalis valdančiose pozicijose, bet ir jų skaičius: valdybos, kuriose dirba trys ar daugiau moterų, turi didesnę poveikį įmonės rezultatams, palyginti su tomis, kuriose yra dvi ar mažiau moterų.

Tuo pačiu tikslu Dang ir kt. (2020) ištyrė 365 į S&P 500 indeksą įtrauktas įmones. Gauti rezultatai parodė, jog teigiamas ryšys tarp moterų dalies valdyboje ir ROA egzistuoja, tačiau taip pat padaryta išvada, kad ryšio stiprumas priklauso nuo valdybos narių skaičiaus. Vadinas, skirtingų dydžių firmose gali būti matoma skirtinga lyčių lygybės įtaka finansiniams rezultatams.

Kahloul, Sbai ir Grira (2022), siekdami išnagrinėti lyčių įvairovės įmonės valdžioje ryšį su finansiniais rezultatais, ištyrė 52 Prancūzijos įmones. Rezultatai atskleidė, jog moterų dalyvavimas vadovaujančiose pareigose teigiamai veikia finansinių rezultatų bei sustiprina kitų vadovų daromą teigiamą įtaką veiklos rezultatams. Be viso to, lyčių įvairovė įmonės valdžioje teigiamai ir reikšmingai lemia investuotojų lūkesčius, kas gali prisidėti prie įmonės vertės didinimo.

Kita vertus, beveik niekada nebūna vienareikšmiškos nuomonės apie tam tikrą dalyką, tad šis lyčių lygybės klausimas taip pat nėra išimtis. Autoriai Yang, Riepe, Moser, Pull ir Terjesen (2019) ištyrė 622 Norvegijos įmones bei išanalizavo 2002-2008 m. duomenis. Toks senesnis laikotarpis pasirinktas todėl, kad Norvegija (beje, pirmoji šalis ES) nuo 2003 m. pradėjo taikyti nuostatą, jog lyčių kvotos yra privalomos listinguojamoms įmonėms. Autorių atlikta analizė atskleidė, jog po kvotos priėmimo reikšmingai ir neigiamai pakito ROA rodiklis. Tačiau buvo rasta ir teigiama pusė: įmonės, kurių sprendime dalyvauja daugiau moterų, patiria mažesnę rinkos riziką (vertinant pagal β koeficientą), o tai gali būti privalumas įmonei ilgalaikėje perspektyvoje, tačiau iš investuotojų pusės tai gali būti ir trūkumas dėl galimai mažėjančios pelno normos.

Apibendrinant galima teigti, jog analizuotoje mokslinėje literatūroje nėra visiškai vieningos nuomonės apie tai, kokią įtaką finansiniams įmonės rezultatams turėtų atsiradusi lyčių lygybė

valdyboje. Ištyrus skirtingų žemynų įmones aprašančius mokslinius straipsnius, dažnu atveju lyčių pasiskirstymo įtaka įmonės finansiniams rezultatams vertinama skaičiuojant turto grąžos rodiklio pokytį. Nors Norvegijos įmones analizavę autoriai nustatė neigiamą lyčių lygybės įtaką ROA rodikliui, tačiau likę autoriai nustatė teigiamą ryšį. Tuo tarpu teigiamų vienodo lyčių pasiskirstymo valdyboje aspektų buvo nustatyta daugiau: gerinamas nuosavybės grąžos rodiklis, didinama pelno marža, dividendinis pajamingumas, mažėja rinkos rizika bei galimi geresni investuotojų lūkesčiai, kas prisideda prie įmonės vertės didinimo. Kita vertus, keletas tyrimų nustatė, jog lyčių lygybės įtaka ir jos stiprumas įmonės rezultatams gali priklausyti nuo valdybos narių skaičiaus, ne tik nuo pasiskirstymo, todėl tai gali būti viena iš priežasčių, kodėl moksliniuose straipsniuose yra prieinamos viena kitai prieštaraujančios išvados.

Išvados

1. Visiška lyčių lygybė, vertinant įmonės aukštų ir sprendimus priimančių pareigų narius, dar nėra pasiekta nei vienoje Europos Sąjungos šalyje. Nors nuo 2012 m. ši problema vis labiau aptarinėjama ir iškeliamą į svarbius tikslus, šiai dienai moterys sudaro tik apie trečdalią įmonių valdybos narių, o pasiekti 50/50 lyčių pasiskirstymo vidurkį ES šalyse dabartiniais tempais užtruktų dar apie 15 metų.

2. Mokslinės literatūros analizės metu nebuvo nustatytas vieningas autorių požiūris apie lyčių lygybės įtaką įmonės veiklai. Vis dėlto, straipsniuose dažniau nustatoma teigiama moterų lygiaverčio dalyvavimo įmonės valdyboje įtaka tokiems finansiniams rodikliams, kaip pelno marža, dividendinis pajamingumas, nuosavybės grąžos rodiklis. Tačiau svarbu įvertinti, kad įtaka gali kisti esant skirtingam įmonės valdybos narių skaičiui, o tai reiškia, jog finansinių rezultatų prognozė dėl lyčių pasiskirstymo pasikeitimo kiekvienai įmonei gali būti skirtinga.

Literatūra

1. Barauskaite, G., & Streimikiene, D. (2021). Corporate social responsibility and financial performance of companies: The puzzle of concepts, definitions and assessment methods. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28(1), 278-287.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/csr.2048>
2. Christiansen, L. E., Lin, H., Pereira, M. J., Topalova, P., & Turk, R. (2016). *Gender diversity in senior positions and firm performance: Evidence from Europe*. International Monetary Fund.
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp1650.pdf>
3. Đặng, R., Houanti, L. H., Reddy, K., & Simioni, M. (2020). Does board gender diversity influence firm profitability? A control function approach. *Economic Modelling*, 90, 168-181.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264999319306649>
4. European Institute for Gender Equality. (2022). *Largest listed companies: presidents, board*
5. Yang, P., Riepe, J., Moser, K., Pull, K., Terjesen, S. (2019). Women directors, firm performance, and firm risk: A causal perspective. *The Leadership Quarterly*, 30(5), 101297.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1048984318303217>
6. Kahloul, I., Sbai, H., Grira, J. (2022). Does Corporate Social Responsibility reporting improve financial performance? The moderating role of board diversity and gender composition. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 84, 305-314.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1062976922000291>
7. Liu, Y., Wei, Z., & Xie, F. (2014). Do women directors improve firm performance in China?. *Journal of corporate finance*, 28, 169-184.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0929119913001235#bb0045>
8. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2022). *Moterų ir vyrų lygybė*.
<https://socmin.lrv.lt/lt/moteru-ir-vyru-lygybe>

9. *members and employee representatives*. https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_bus_bus_wmid_comp_compbm
10. Ongore, V. O., K'OBONYO, P. O., Ogutu, M., & Bosire, E. M. (2015). Board composition and financial performance: Empirical analysis of companies listed at the Nairobi Securities Exchange. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(1), 23-43. https://www.researchgate.net/publication/276410861_Board_Composition_and_Financial_Performance_Empirical_Analysis_of_Companies_Listed_at_the_Nairobi_Securities_Exchange

THEORETICAL STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN GENDER EQUALITY AND COMPANY FINANCIAL RESULTS

Summary

A company's financial performance is no longer the only or most important criterion by which customers, investors, competitors, or partners evaluate the company in the market. More and more attention is paid to corporate sustainability, which consists of three main areas - environmental, social and corporate governance (ESG). The United Nations (UN) has set 17 sustainable development goals for 2030, of which the most points are attributed to the social aspect, which reveals the greatest problematic in this area compared to the rest of the ESG areas. Barauskaitė, Štreimikienė (2021) states that the term corporate social responsibility defines the company's activities, which aim not only to increase profits, but also to voluntarily contribute to the welfare of society. One of the components of the ESG social field is gender equality, which according to the Ministry of Social Security and Labor of the Republic of Lithuania is defined as ensuring equal rights and opportunities for women and men - equal visibility and attitude, distribution of powers and responsibilities, access to resources, benefits, services and justice and equal participation in all processes and areas. Although many understand the importance of the ESG concept, the public often asks whether the company's financial results will not be worsened by raising requirements for business.

GREEN BANKING IN LITHUANIA AND SPAIN

Goda Banytė and Loreta Markevič

Vilniaus kolegija / Higher Education Institution, Faculty of Economics

Supervisors – XIAONI LI and Laima Steiblienė

Rovira I Virgily University

Introduction

Green banking is a type of banking where banks strive to carry out their day-to-day operations considering the sustainability of the internal and external environment. These banks are called green or sustainable banks (Mir, Bhat, 2022). The concept of green banking was started in Western economies. Green banking is becoming an important part of international efforts. Aiming for a global shift to more resource-efficient and low-carbon industries, leading to a green economy (Bukhari, Hashim & Amran, 2020).

Green credit is a bridge between environmental industries and financial institutions, and green finance is generally seen as a solution to environmental problems and resource management. Providing loans for projects of high environmental efficiency is one of the areas of participation of credit institutions in the "green" economy (Miroshnichenko, Mostovaya, 2019).

Comparison between the largest banks in Spain and Lithuania and the green banking services they provide, the first thing to notice is that the size of the banks differs considerably. These two banks provide services to create sustainability in their countries and attract customers using green banking. The main thing is to compare both banks provided services and are they similar or different.

The aim of the article – to review green banking in Lithuania and Spain.

Objectives of the article:

1. To present green banking from a theoretical perspective.
2. To review green loans from a theoretical perspective.
3. To compare Lithuanian and Spanish banks in green banking.

Green banking from a theoretical perspective

Most banks are still gathering information about green banking because the adoption of green banking is not just a change in the bank's business operations, it is a cultural change in the bank and affects all aspects of banking operations. This includes rethinking, and restructuring the bank's vision, strategic objectives, resource deployment, and business operations. Green banking is a separate business ideology focused only on environmental issues and opportunities. This requires specific policy formulation and implementation as it affects all aspects of banking operations (Bukhari, Hashim & Amran, 2020).

Green banking is fast becoming a global standard, enabling the adoption of environmentally acceptable business operations. Also, it is responsible for protecting the world from environmental damage to ensure long-term economic prosperity (Mir, Bhat, 2022).

Green banks effectively solve many environmental problems such as climate change, deforestation, carbon dioxide (CO₂) emissions, and biodiversity loss. Various opportunities are also identified and created for the benefit of customers and the environment. Green banking prefers to finance sectors that promote various environmental activities. (Bukhari, Hashim & Amran, 2020). Specifically for such sectors banks have created green loans.

In conclusion, green banking is a type of banking where banks focus on environmental sustainability. Green banking is fast becoming the global standard for environmentally sound

business operations. The goal is to shift globally to more resource-efficient and low-carbon industries. Green banks effectively solve many environmental problems. However, most banks are still hesitant to contribute to green banking. The adoption of green banking is not only a change in the bank's business operations but also a cultural change in the bank, affecting all aspects of banking operations. This includes restructuring the bank's vision, strategic goals, resource utilization, and business operations. Thus, green banking is a separate business ideology focused only on environmental issues and opportunities.

Green loans from a theoretical perspective

The world is responding to climate change by building a more sustainable and resilient economy. Companies that want to follow this sustainable path must invest in activities that are related to sustainability and greenness. Therefore, banks issue green loans so that companies can turn their activities into greener activities (Kerr, Thomas, Avendano & Francisco, 2020).

Green loans are bank lending or investments to support the transition to a carbon-neutral economy through green projects and climate change mitigation. Green lending was started in 2005. Several US banks, such as Wells Fargo and Bank of America, began devoting resources to sustainable entrepreneurship at that time (Gilchrist, Yu & Zhong, 2021).

Green lending will contribute to more effective management of environmental costs in the preparation of provisions for the transition to a green economy. Also, it will improve the management of social and environmental risks in the bank to optimize lending structures and introduce innovative banking services. On the other hand, it will contribute to the transformation of the economic growth model into sustainable development (Miroshnichenko, Mostovaya, 2019).

Providing green loans will undoubtedly affect the main economic indicators of the organization. For banks, green lending is not only an act of public benefit or a political response but also an important tool for increasing their competitiveness and operational capacity. The effective use of green lending contributes to the expansion of the spectrum of state environmental management economic instruments and promotes green growth (Miroshnichenko, Mostovaya, 2019).

Banks currently offer many types of green loans. The Loan Market Association divides green loans into two main types (Miroshnichenko, Mostovaya, 2019):

- credit for environmental protection and pollution reduction projects and services.
- credit for the development of strategic industries.

In conclusion, banks issue green loans so that companies could make their operations greener. Green loans are bank lending or investments that support the transition to a carbon-free economy through green projects and climate change mitigation. Green lending will contribute to more efficient management of environmental costs in the preparation of provisions for the transition to a green economy. Providing loans for projects with high environmental efficiency is one of the areas of participation of credit institutions in the "green" economy, which will undoubtedly affect the main economic indicators of the organization. The Loan Market Association divides green loans into two main types: credit for environmental protection and pollution reduction projects also credit for the development of strategic industries.

Green banking in Lithuanian and Spanish banks

When comparing the largest banks in Spain and Lithuania and the green banking services they provide, the first thing to notice is that the size of the banks differs considerably. Spanish bank "Banco Santander" was the largest bank in Spain as of September 2022, with total assets worldwide of roughly 1.81 trillion euros. "Swedbank", AB is the first largest bank in Lithuania in terms of total

assets. In 2021 its total assets were 16 730,95 million euros, providing the bank with a market share of 49.94%. In 2021 the bank's net income was 75,13 million euros. This allows us to compare whether the green services provided by banks are similar in two different countries with completely different bank sizes.

Spanish bank “Banco Santander” provides five green services:

- Carbon footprints
- Sustainable cards
- Energy efficiency loan
- Subsidies and grants for sustainability
- Solar panel financing

Carbon footprints activity generates greenhouse gas emissions, which build up in the atmosphere and are responsible for climate change. To calculate the CO₂eq emissions related to each of your transactions (credit cards, debit cards, and direct debit charges), depending on the amount in euros and the sector of activity related to each, Banco Santander has been working with Factor CO₂, a consultant with expertise in climate change. To offset these carbon footprints can use Santander app (Santander, n.d)

Sustainable cards: Recycled PVC cards use less energy than plastic cards during the production process, the change to environment-friendly cards will prevent the emission of more than 1,000 tons of CO₂ per year, the equivalent of the energy consumption of almost 1,000 households¹. We will also reduce the use of plastic by 60 tons every year when the process, which began almost two years ago, has been completed. In an exercise of responsibility, these cards include a notch at the bottom to facilitate accessibility for people with visual disabilities. Also, Banco Santander suggests inputting the card at a Santander ATM if the card has expired or you have decided to cancel it. They remove it from the ATM, treat it to separate the PVC's electrical components, and then use all the PVC they recycle to make street furniture to give it a second life (Santander, n.d).

The Energy Efficiency Loan is a green loan to finance reforms or improvements in your home that lead to energy savings and an improvement in the energy rating of your home. With it, you can also finance the purchase of sustainable appliances (Santander, n.d).

This grant and subsidies for sustainability program seeks to finance activities or work to improve the energy efficiency of dwellings, whether they are single-family homes or multi-family buildings. The dwellings for which funding is requested under this program must constitute the habitual and permanent residence of their owners, usufructuaries or tenants at the time of applying for aid (Santander, n.d).

Banco Santander want to help you reduce your household electricity bill, so they are making you a joint offer with Holaluz to help you install photovoltaic solar panels with special financing conditions proposed to you as a Santander customer. The benefits are that you are saving your bills, Increasing property valuation and reduction of energy consumption (Santander, n.d).

Lithuanian bank “Swedbank” provides five green services:

- Acquisition of a solar power plant
- Environmentally friendly car loans
- Improving the energy efficiency of homes
- Development of electronic services
- Corporate sustainability

Acquisition of solar power plant Swedbank finance the purchase of solar power plants for businesses. Several companies have already shown that sustainable energy solutions can not only contribute to environmental goals, but also save money (Swedbank, n.d).

Environmentally friendly car loans: As much as 30% of the CO₂ in the atmosphere that contributes to climate change comes from vehicles. We want to encourage our customers to choose

environmentally friendly cars, which is why we offer preferential leasing terms for their purchase. This offer is open to both residents and businesses for both new and used cars (Swedbank, n.d).

Improving the energy efficiency of homes: It is a particularly favourable borrowing environment for those choosing energy-efficient solutions at home (for example, to insulate a house, install a modern heating or ventilation system, replace windows or doors) (Swedbank, n.d).

The development of e-services allows Swedbank to continuously reduce the use of various resources, save their clients' time and do away with "paper" processes. Swedbank therefore very active in this area. In 2020, they offered customers new smart tools to manage their finances safely and conveniently, without having to visit the bank. As part of their expansion of remote services, Swedbank gave customers the opportunity to open accounts for themselves and their children remotely. Bank also offered a new way to connect to the online bank without additional identification tools such as a Smart-ID app or a PIN code generator. Customers can confirm their identity using biometrics such as fingerprint or facial recognition. Swedbank have simplified electronic payment processes by enabling e-transfers by phone number. Lithuanian bank has also made it possible for customers to view and manage their accounts with other banks in Swedbank Internet Bank (Swedbank, n.d).

Swedbank carry out detailed sustainability assessments when assessing companies' applications for large amounts of funding. Their aim is to assess whether the financing transaction poses significant sustainability risks, including risks related to negative environmental impacts. They also aim to have an impact on the local market. Swedbank engage with companies in the Baltics where they have direct, higher-value shareholdings and which face significant sustainability risks or have untapped opportunities to initiate change towards sustainability goals. By regularly discussing this with the management of these companies, Swedbank aim to ensure that they are also committed to finding ways to contribute to the sustainability goals in their own operations. As part of our responsible investment criteria, we do not invest in certain companies whose activities do not comply with the principles of responsible investment or have a direct negative impact on the environment. These include businesses producing tobacco, alcohol, fossil fuels (coal), creating and distributing inappropriate adult content, or manufacturing and distributing weapons (Swedbank, n.d).

A comparison between Banco Santander and Swedbank shows that in both countries there has been a breakthrough in green banking. Several services are different, but they have similarities, for example the Spanish bank uses sustainable cards while the Lithuanian bank is moving towards online payments. The Energy Efficiency Loan is similar in both banks as it offers almost identical services. Both Swedbank and Banco Santander is focused on energy efficiency. Swedbank also offers investment in companies that are sustainable, Swedbank do not invest in certain companies whose activities do not comply with the principles of responsible investment or have a direct negative impact on the environment. Banco Santander did not mention investing in other companies.

Conclusions

1. Green banking is a type of banking where banks focus on environmental sustainability. The goal is to shift globally to more resource-efficient and low-carbon industries. Green banks effectively solve many environmental problems. The adoption of green banking is not only a change in the bank's business operations but also a cultural change in the bank, affecting all aspects of banking operations. So green banking is a separate business ideology focused only on environmental issues and opportunities.

2. Green loans are bank lending or investments that support the transition to a carbon-free economy through green projects and climate change mitigation. Providing loans for projects with high environmental efficiency is one of the areas of participation of credit institutions in the

"green" economy. The Loan Market Association divides green loans into two main types: credit for environmental protection and pollution reduction projects and credit for developing strategic industries.

3. A comparison between both banks offers a range of services related to green banking, which are similar. Focus is on improving energy efficiency in both countries. It can also be seen that the Bank of Spain still offers services related to card payments and card recycling, while the Bank of Lithuania offers easier payment without the use of payment cards.

List of references

1. Bukhari, S.A.A., Hashim, F. & Amran, A. (2020). Green Banking: a road map for adoption. *International Journal of Ethics and Systems*, 36(3), 371-385. <https://doi.org/10.1108/IJOES-11-2019-0177>
2. Gilchrist, D., Yu, J., Zhong, R. (2021). The Limits of Green Finance: A Survey of Literature in the Context of Green Bonds and Green Loans. *Sustainability*, 13, 478. <https://doi.org/10.3390/su13020478>
3. Kerr, Thomas, M., Avendano, & Francisco. (2020). Green Loans and Multinational Corporations. *Natural Resources & Environment*, 35(2), 46-49. Prieiga per internetą <https://www.proquest.com/docview/2451876484?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
4. Mir, A. A., & Bhat, A. A. (2022). Green banking and sustainability – a review. *Arab Gulf Journal of Scientific Research*, 40(3), 247-263. <https://doi.org/10.1108/AGJSR-04-2022-0017>
5. Miroshnichenko O.S., Mostovaya N.A. (2019). Green Loan as a Tool for Green Financing. *Finance: Theory and Practice*; 23(2), 31-43. <https://doi.org/10.26794/2587-5671-2019-23-2-31-43>
6. Santander (n.d) Carbon footprints <https://www.bancosantander.es/en/santander-sostenible/huella-de-carbono>
7. Santander (n.d) Energy efficiency loan <https://www.bancosantander.es/en/santander-sostenible/prestamo-verde-eficiencia-energetica>
8. Santander (n.d) Solar panel financing <https://www.bancosantander.es/en/santander-sostenible/financiacion-placas-solares-holaluz>
9. Santander (n.d) Sustainable cards <https://www.bancosantander.es/en/santander-sostenible/tarjetas-sostenibles-ecologicas>
10. Swedbank. (n.d). Our sustainable step: products and services. Prieiga per internetą <https://blog.swedbank.lt/tvarumas-swedbank/musu-tvarus-zingsnis-produktai-ir-paslaugos>

GREEN BANKING IN LITHUANIA AND SPAIN

Summary

Green banking is a type of banking where banks focus on environmental sustainability. Its goal is a global shift to more resource-efficient and low-carbon industries. Green banks effectively solve many environmental problems. However, most banks are still hesitant to contribute to green banking. Because the adoption of green banking is not only a change in the business of the bank but also a cultural change in the bank, affecting all aspects of banking operations. This includes reshaping the bank's vision, strategic objectives, resource deployment, and business operations. Banks issue green loans so that companies can make their operations greener. Green loans are bank lending or investments that support the transition to a carbon-free economy through green projects and climate change mitigation. Green lending will contribute to more effective management of environmental costs in the preparation of provisions for the transition to a green economy. Providing loans for projects of high environmental efficiency is one of the areas of credit institutions participation in the "green" economy, which will undoubtedly affect the main economic indicators. The Loan Market Association divides green loans into two main types: credits for environmental protection and pollution reduction projects and credits for the development of strategic industries. To compare two largest banks in Lithuania and Spain we can see of the banks differs considerably. Spanish bank Santander suggest five green services: carbon footprints, sustainable cards, energy efficiency loan subsidies and grants for sustainability and solar panel financing. Lithuanian bank Swedbank also provides five green services: acquisition of a solar power plant, environmentally friendly car loans, improving the energy efficiency of homes, development of electronic services and corporate sustainability. A comparison of these two banks shows that they offer similar services. In both banks the focus is on improving energy efficiency. Also, Spanish bank Santander chose to recycle old cards to create more sustainability and Lithuanian bank Swedbank chose payments transfer more friendly to clients and pay with their phones.

SKAITMENIZAVIMO IŠŠŪKIAI

DIRBTINIS INTELEKTAS APSKAITOJE: GALIMYBĖS IR GRĖSMĖS

Laura Streižytė

*Mokslinė vadovė – doc. dr. Aušra Liučvaitienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas*

Ivadas

Tobulėjant naujausioms technologijoms, tobulėja kartu su jomis ir dirbtinis intelektas, kuris į kiekvieną darbo sritį atneša naujovių susijusių su jo panaudojimu. Ne išimtis ir apskaitos sritis. Šioje srityje išryškėja didelės dirbtinio intelekto galimybės, kurios supaprastina darbuotojų darbo vietoje patiriama duomenų apkrovimą. Naudojant technologijas atrandama daugiau laiko, kurį gali skirti sunkiausiems ir daugiausiai rizikos reikalaujantiems darbams atlikti. Apskaitą tvarkantis asmenis dirbtinio intelekto technologiją naudojami kaip papildoma priemonė sumažinti monotonišką darbą, supaprastinti nesibaigiančios informacijos ir duomenų kiekius ir greičiau atlikti jiems paskirtas užduotis. Apskaitą tvarkantis asmenis vis dažniau susiduria su tokiais iššūkiu, kurie mažina susidomėjimą apskaitos specialybe. Iš to kyla problema, kuri suteikia baimę jog dirbtinis intelektas ateityje gali pakeisti apskaitą tvarkančius asmenis.

Straipsnio tikslas - Išanalizuoti dirbtinio intelekto apskaitoje panaudojimo galimybes.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti dirbtinio intelekto apskaitoje panaudojimą.
2. Nustatyti veiksnius darančius poveikį apskaitoje naudoti dirbtinį intelektą.

Metodai: Mokslinės, teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, apklausos rezultatų analizė, grafinis duomenų atvaizdavimas

Raktiniai žodžiai: Dirbtinis intelektas, apskaita.

Dirbtinio intelekto apskaitoje panaudojimas

Dirbtinis intelektas, tai mokslas, susijęs su teorija ir praktika kuriant sistemas, pasižyminčias savybėmis, kurias siejame su žmogaus elgesio intelektu (Tecuci, 2012). Dirbtinio intelekto algoritmai gali spręsti mokymosi, suvokimo, problemų sprendimo, kalbos supratimo ir loginio mąstymo problemas (Mohammed, 2019). Tobulėjant mokslui ir technologijoms dirbtinis intelektas atranda naujų galimybių įvairiose programinėse įrangose, kurios dažniausiai naudojamos renkant, analizuojant didelės duomenų bazes ir sukuriant pagrindą priimančiam sprendimui. Vienas iš iššūkių nustatytų dirbtinio intelekto sistemose yra tai, kad jam trūksta sugebėjimų susieti emocinį intelektą su įvairiais intelekto tipais, tokiais kaip kognityvinis intelektas. Dėl šios priežasties sistema nesugeba reaguoti į konkrečias problemas ar dirgiklius sklindančius iš jos supančios aplinkos. Nepaisant to dirbtinis intelektas sistemų kūrimo rodo vis didesnę potencialą naudojant verslo, sveikatos, logistikos ar kitas sistemas. Greita su mokslo ir technologijų plėtra vystosi ir nauji pažinimai apie dirbtinio intelekto panaudojimo galimybes (1 lentelė).

1 lentelė. Dirbtinio intelekto panaudojimas įvairiose veiklose srityse

PANAUDOJIMO SRITIS	PAAIŠKINIMAS
Sveikatos priežiūra	Dirbtinis intelektas, analizuoja įvairias medicinines diagnostikos procedūras, siekia greičiau nustatyti sveikatos problemas, palengvina atliekamas įvairias medicinines procedūras bei tiksliau nustato gydymą.
Logistika	Dirbtinis intelektas, analizuoja esamas transporto ir logistikos sąnaudas, ieško logistikos proceso optimizavimo galimybių, valdo automatizuota sistemą ir atsargas esančias sandėlyje taip sumažindamas sąnaudas.
Civilinė inžinerija	Dirbtinis intelektas, kuria planuojamų statinių modeliavimą, atlieka sudėtingus matematinius skaičiavimus, priima sprendimus bei optimizuoja statinių projektavimą ir statybą.
Valdymas ir verslas	Dirbtinis intelektas, analizuoja įvairių rūšių duomenis ir kuria bei valdo organizacijos žinias panaudodamas gavybos metodus.
Finansai	Dirbtinis intelektas geba modeliuoti finansinės sistemos mechanizmus, prognozuoti ir analizuoti finansų rinką, valdyti ir optimizuoti išmaniąsias investicijas, išmaniai valdyti kreditus, paskolas ir rizikas, analizuoti išmaniąją rinkodarą.

Sudarytas autorės pagal: Buntak, Kovačic & Mutavdžija. (2021); Cao, (2020).

Dirbtinio intelekto našumą organizacijoje lemia techninė ir technologinė kompetencija. Techninė kompetencija susijusi su mašinomis ir prietaisais, o technologinė su galimybėmis panaudoti dirbtinio intelekto sistemas atliekant organizacijoje vykstančias įvairias užduotis, tam įtakos turi skaitmeninė transformacija versle (Buntak, Kovačic & Mutavdžija, 2021).

Dirbtinio intelekto technologijų taikymas apskaitos srityje neišvengiama tendencija, kuri atneša pokyčius ir plėtrą apskaitos industrijai (Cai, Lou & Meng, 2018). Apskaita yra vienas iš svarbiausių ir sudėtingiausių bei brangiausiai kainuojančių skyrių beveik visose įmonėse. Apskaitą tvarkantis asmenis prižiūri visas įmonės finansinės operacijas, kad jos veiktų sklandžiai ir efektyviai (Calabrese, 2020). Ši sritis apima įmonės išlaidų valdymą, sutarčių, rinkos ir tiekėjų duomenų analizę, finansinių ataskaitų rengimą ir analizę, mokesčių mokėjimą laiku ir įmonės didžiosios knygos tvarkymą. Dirbtinis intelektas gali išskirti mokėjimus dėl kurių buvo taikomos baudos už pavėluotus mokėjimus, išryškinti sąskaitų faktūrų išimtis bei automatiškai aptikti sukčiavimą (Le Clair, 2022). Jis iš esmės keičia finansinių paslaugų sektoriaus darbo modelį. Jis teikia naudos ne tik šiam sektoriui, bet ir klientams kurie naudojami paslaugomis. Pakeičia finansų pramonės veiklą taip, kad būtų galima geriau panaudoti duomenų įžvalgas, sukurti naują verslo modelį, kuris padidintų įmonės efektyvumą (Meru accounting, 2022). Finansų sektoriuje dirbtinis intelektas turi ir privalumų bei trūkumų (2 lentelė).

2 lentelė. Dirbtinio intelekto privalumai ir trūkumai

PRIVALUMAI	TRŪKUMAI
Geresnis suvokimas apie finansinius duomenis	Sunku įgyvendinti tinkama algoritmą
Greitesnis darbas	Brangus įdiegimas ir išlaikymas
Patiriamos mažesnės išlaidos	Priešingai atliekamos komandos nei nurodoma
Atitinka teisės aktų reikalavimus	Darbo vietų trūkumas

PRIVALUMAI	TRŪKUMAI
Didelių duomenų tvarkymas	Nedarbo problemos padidėjimas
Greičiau atliekamos užduotys	Žmogiškojo kontakto trūkumas
Mažina rizika suklysti	Didėjanti technologinė priklausomybė
Vienu metu atliekamos kelios užduotys	

Sudaryta autorės pagal: Meru accounting, (2022); Khanzone, K.C. A. & Sarode, R., (2020).

Dirbtinio intelekto pagrįstos taikomosios programos yra būtinos norint išlikti konkurencingoms nuolat besikeičiančiame finansų pasaulyje (Arsic, 2020). Pasak darbo statistikos biuro prognozuojamas spartesnis nei vidutinis darbo vietų augimas daugelyje profesijų, įskaitant ir apskaitą, tačiau šioje srityje šis rodiklis augs nepaisant dirbtinio intelekto (Thomas, 2022). Būtina paneigti mitą jog darbui su apskaita nebereiks žmogaus automatizuojant visas apskaitos funkcijas.

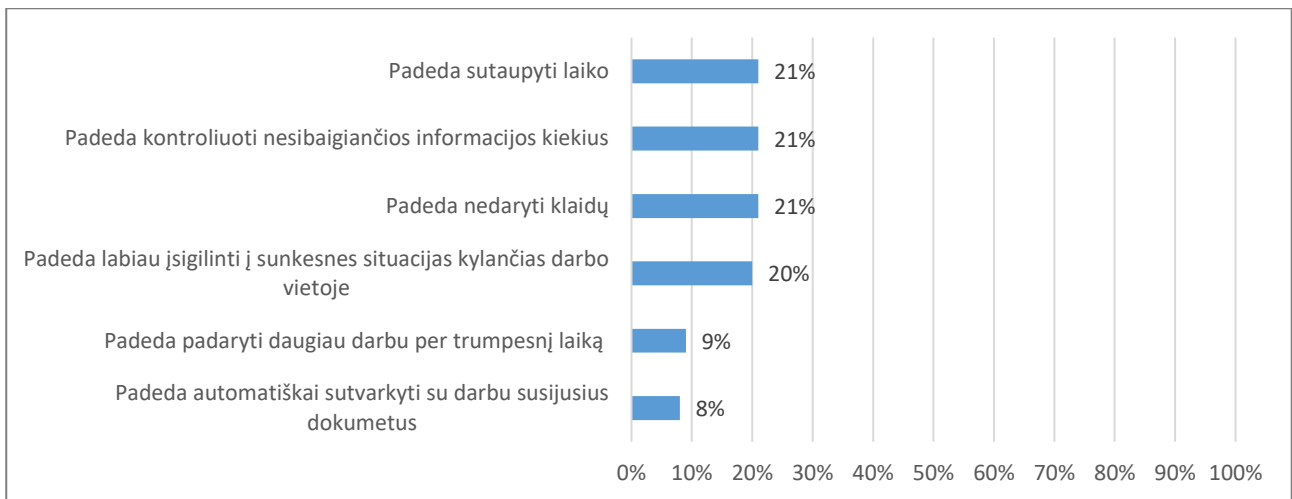
Apibendrinant galime teigti, kad dirbtinis intelektas, tai technologija, kuri savo veiksmais geba mąstyti kaip žmogus. Kuriamos dirbtinio intelekto programos dažniausiai naudojamos surenkant, analizuojant didelius duomenų kiekius, o tai sukuria pagrindą leidžianti be rizikos ir klaidų priimti sprendimus. Finansų srityje automatizavimas pastebimas atliekant finansinių sistemų mechanizmo modeliavimą, finansų rinkos prognozavimą ir analizavimą, išmaniųjų investicijų valdymą ir optimizavimą, kreditų išmanųjį valdymą bei rinkodaros analizavimą. Kaip ir daugelyje sričių, dirbtinio intelekto proveržis apskaitos srityje sparčiai vystosi. Apskaitą tvarkantis asmenis tvarko visas su įmone susijusias operacijas. Kad apskaita būtų bent šiek tiek lengvesnė, diegiamos naujausios technologijos taip sumažinant įmonės patiriamas sąnaudas ir darbo krūvį tenkanti apskaitą tvarkančiam asmeniui.

Veiksniai darantis įtaką apskaitoje naudoti dirbtinį intelektą

Apskaita labai pasikeitė, darbą su popieriumi ir pieštuku pakeitė kompiuteriai, vėliau pradėta diegti programos galinčias sumažinti pasikartojančiam darbui skiriamo laiko sąnaudas, kurios sumažina klaidų skaičių. Susidomėjimas dirbtinio intelekto sprendimais šioje srityje nėra naujas, tačiau vis dažniau tyrėjai jai skiria daugiau dėmesio. Dirbtinis intelektas sparčiai keičia apskaitos sritį, jis padeda tobulinti ir pertvarkyti faktinį veiklos atlikimo būdą. Be to labai svarbus aspektas yra ekspertų gebėjimas greičiau prisitaikyti prie naujos padėties ir įgyti reikiamų įgūdžių, kad galėtų dirbti ir įveikti baimę jog dirbtinis intelektas ateityje gali pakeisti apskaitą tvarkančius asmenis (Stansu & Dutescu, 2021).

Šiame straipsnyje atliekant tyrimą bus naudojamas apklausos kiekybinis metodas, kuriuo norima išsiaiškinti respondentų nuomonę apie dirbtinio intelekto apskaitoje: galimybes ir grėsmės. Apklausoje dalyvavo apskaitos profesijos 100 respondentų ir didžiąją dalį jų sudarė moteris (64 proc.). Iš apklausos atsakymų galime daryti išvadą, kad apskaitos profesijos asmenims dirbtinis intelektas sukelia dvejopas nuomones apie poveikį kurį daro dirbtinis intelektas apskaitą tvarkantiems asmenims. Vieni iš atsakiusių teigia jog dirbtinis intelektas suteikia daugiau galimybių, o kiti jog sukelia grėsmę. Šiuos atsakymus galėjo įtakoti, tai kad dirbtinis intelektas sparčiai tobulinamas ir ateityje dirbtinio intelekto automatizavimas gali vienaip ar kitaip paveikti apskaitos sritį. Į klausimą kada asmenis jaustųsi saugiau tvarkant jų apskaitą didžioji dalis atsakė jog jiems saugiau būtų jeigu tvarkytų žmogus (49 proc.). Tai tik įrodo jog apskaita yra neatsiejama nuo žmogaus galimybių tvarkyti apskaitą tiksliau ir efektyviau, tačiau pastebima tendencija, kad vis dar išlieka baimė jog dirbtinis intelektas pakeis apskaitą tvarkančius asmenis.

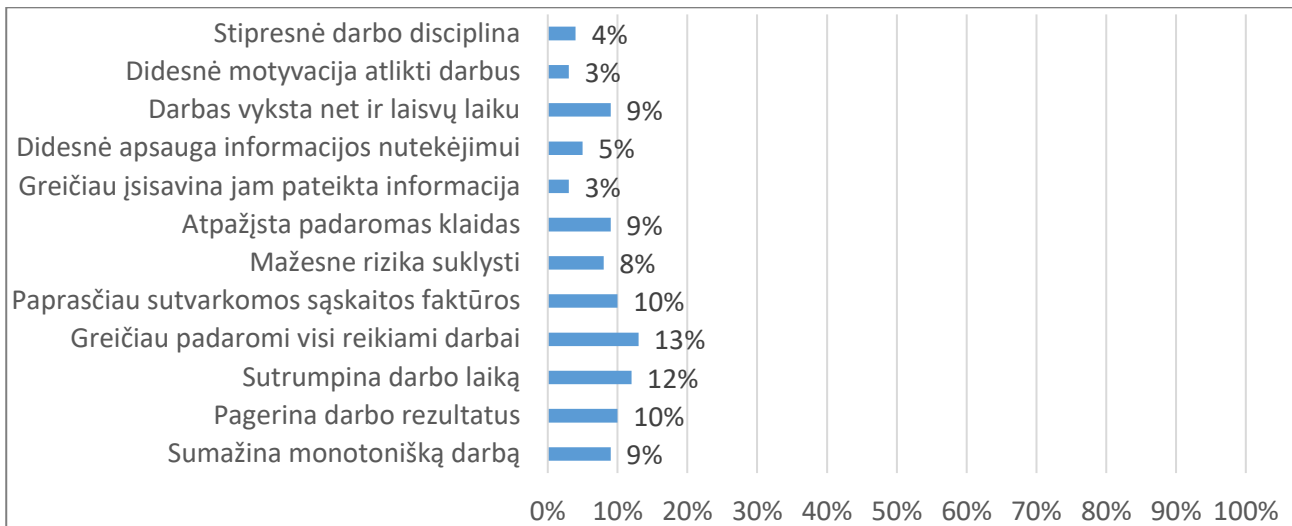
Dirbtinis intelektas padeda apskaitą tvarkantiems asmenims jų darbo vietoje (1 paveikslas).

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dirbtinio intelekto pagalbos teikimą apskaitą tvarkantiems asmenims

Respondentų nuomonę dirbtinis intelektas apskaitą tvarkantiems asmenims padeda nedaryti klaidų, kontroliuoti nesibaigiančios informacijos kiekius, sutaupyti laiko (21 proc.), labiau įsigilinti į sunkesnes situacijas kylančias darbo vietoje (20 proc.). Šiuos atsakymus galėjo įtakoti, tai jog apskaitos sritis yra viena iš sudėtingiausių šakų, kuri reikalauja mažiausios klaidų rizikos, bei didesnio įsigilinimo į susiklosčiusias esamas sudėtingesnes situacijas, kurios gali daryti įtakos įmonės veiklai.

Apskaitos darbuotojai daug laiko skiria įvairiems su įmonę susijusiems darbams. Darbai įmonėse būna įvairūs nuo pačių paprasčiausių iki sunkiausių. Informacijos kiekis kiekvieną dieną apskaitą tvarkantiems asmenims vis didėja, darbas tampa vis mažiau įvairesnis ir užimantis daug darbo laiko (2 paveikslas).

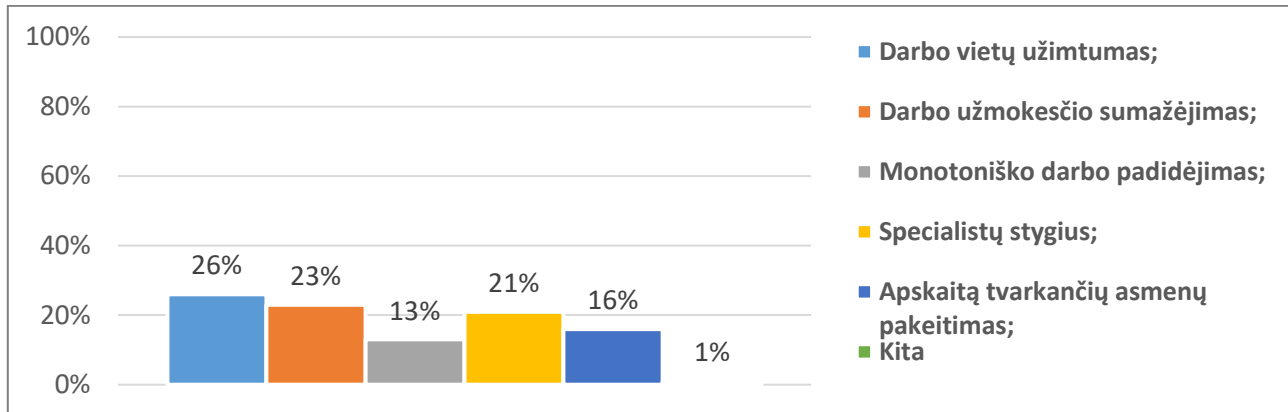

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dirbtinio intelekto skatinančių veiksnių panaudojimą apskaitoje

Pagal pateigtus duomenis galime teigti, kad respondentų atsakymai į klausimą kokie veiksniai jų nuomonę skatina apskaitą tvarkančius asmenis naudoti dirbtinį intelektą, pastebima jog dirbtinis intelektas greičiau padaro visus reikiamus atlikti darbus (12 proc.), sutrumpina darbo laiką (11 proc.), pagerina darbo rezultatus (9 proc.), paprasčiau sutvarkomos sąskaitos faktūros (9 proc.), atsiranda mažesnė rizika suklysti (9 proc.), greičiau pastebimos padaromos klaidos (9 proc.), darbas vyksta net ir laisvu nuo darbo laiku (9 proc.). Dirbtinio intelekto programose diegiamos funkcijos, kurios leidžia asmeniui tvarkančiam apskaitą atlikti visus šiuos labiausiai pasirenkamus variantus. Kaip teigia Le

Clair dirbtinio intelekto automatizuotos programos sparčiai tobulėja (2022). Taip padedančios apskaitą tvarkantiems asmenims labiau koncentruotis į kitus svarbesnius darbus.

Dažnai galime išgirsti jog dirbtinis intelektas pakeičia įvairių profesijų asmenis. Neretai prakalbama ir apie apskaitą tvarkančius asmenis. Apskaitos profesijos atstovai pradeda baimintis jog dirbtinis intelektas ir robotizavimas pakeis juos ir jų darbo sritis taps nebereikalinga. Todėl išryškėja tam tikros grėsmės ateities darbui su apskaita (3 paveikslas).

13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal numanoma didžiausia dirbtinio intelekto grėsmė apskaitai

Remiantis pateiktais duomenimis galime teigti, kad apklaustųjų nuomonę, kokia didžiausia dirbtinio intelekto grėsmė apskaitą tvarkantiems asmenims išskiriama darbo užmokesčio sumažėjimas (26 proc.), jaučiamas specialistų stygius (22 proc.) ir darbo vietų užimtumas (20 proc.). Dirbtinis intelektas diegiamas kiekvienoje įmonėje tam, kad sumažintu darbo užmokesčio sąnaudas tenkančias darbuotojui. Ateityje dirbtinio intelekto automatizavimas gali sukelti tam tikras kliūtis jaunesiems specialistams žengti į apskaitos sritį.

Respondentų buvo paprašyta įvertinti teiginius apie dirbtinio intelekto įtaką darančia apskaitą tvarkantiems asmenims ir jo panaudojimo būdus apskaitoje. Klausimui kokia įtaką daro dirbtinis intelektas apskaitą tvarkantiems asmenims daugiausiai „Visiško sutikimo (34 proc.) ir „Sutikimo (52 proc.)“ sulaukė teiginiai, kurie teigia jog dirbtinis intelektas sumažina norą įmonėms kreiptis į apskaitą tvarkančius asmenis bei sumažina riziką suklysti. Klausimui kokie dirbtinio intelekto panaudojimo būdai apskaitoje daugiausiai „Visiško sutikimo (34 proc.)“ ir „Sutikimo (47 proc.)“ sulaukė teiginiai sakantis jog dirbtinis intelektas panaudojamas dažniausiai duomenų įvedime ir palyginime, gautų kvitų suderinime ir sąskaitų derinime. Visiems šiems atsakymams galėjo turėti įtakos dirbtinio intelekto programų sugebėjimas savarankiškai atlikti joms paskirta darbą. Automatizavimo pažanga ateityje vis efektyviau augs ir sukels dar didesnių nuogąstavimų dėl profesijos išlikimo.

Apibendrinant galime teigti, kad apskaitą tvarkančių asmenų baimė jog juos pakeis dirbtinis intelektas vis didėja. Atlikus apklausą kurioje didžiąją dalį apklaustųjų sudarė apskaitos profesiją turinčios ar dar tik studijuojančios moteris. Respondentų buvo paprašyta atsakyti į klausimus susijusius su dirbtinio intelekto apskaitoje grėsmėmis ir galimybėmis. Klausime susijusiame su dirbtinio intelekto daromu poveikiu apskaitą tvarkantiems asmenims buvo nustatyta, kad dauguma respondentų susiskirstė į dvi grupės, kurie teigia jog jis sukelia grėsmę ir galimybės. Kitame klausime apklaustieji patvirtino, kad dirbtinis intelektas nėra toks saugus tvarkant apskaitą kaip ją tvarkytų žmogus. Iš kitų anketos klausimų atsakymų pastebima jog dirbtinis intelektas padeda apskaitą tvarkantiems asmenims, skatina jo panaudojimą jų darbo srityje bei jo galimos grėsmės nesumažina noro toliau siekti šios profesijos. Įvertinus teiginius apie dirbtinio intelekto daromą įtaką ir jo panaudojimo būdus buvo nustatyta jog jis respondentų nuomonę sumažina norą kreiptis įmonėms į apskaitą tvarkančius asmenis bei sumažina riziką suklysti. O jo panaudojimo būdai kurie apklaustųjų

nuomonę yra svarbiausi norint įvesti duomenis ir juos palyginti bei gautų kvitų ir sąskaitų suderinime. Kiekvienas iš apklausos atsakymų dar tik įrodo, kad būtent šiuo metu dirbtinis intelektas nėra grėsmė, o jis tik kaip papildoma priemonė supaprastinant apskaitos darbą.

Išvados

1. Dirbtinis intelektas apskaitoje panaudojamas kaip vienas iš būdų sumažinti darbo krūvį tenkanti apskaitą tvarkantiems asmenims. Jis susijęs su finansinių operacijų atlikimu, klaidų rizikos mažinimu, greitesniu darbu, patiriamomis mažesnėmis išlaidomis, greitesniu užduočių atlikimu.

2. Atlikus apklausą nustatyta, kad dirbtinio intelekto apskaitoje panaudojimas daro įtaką klaidų rizikos mažinime, greitesniam darbų atlikime, darbo laiko sutrumpinime, darbo rezultatų pagerinime bei sąskaitų faktūrų tvarkyme. Dirbtinis intelektas diegiamas norint sumažinti darbo krūvį tenkanti apskaitą tvarkantiems asmenims ir suteikti daugiau galimybių tvarkant ją. Taip pat susiduriama su jo neigiama įtaka darbo užmokesčio mažėjime, specialistų stygiaus didėjime ir darbo vietų užimtume, kuri gali būti kaip grėsmė apskaitos sričiai.

Literatūra

1. Arsic, A. (2020 m. balandžio 3 d.). The pros and cons of using ai applications in the finance sector. Prieiga per internetą <https://fpa-trends.com/article/pros-and-cons-using-ai-applications-finance-sector>
2. Buntak, K., Kovačić, M. & Mutavdžija, M. (2021 m. gegužės mėn.). Application of artificial intelligence in the business. Prieiga per internetą https://www.researchgate.net/publication/351864191_Application_of_Artificial_Intelligence_in_The_Business
3. Calabrese, N. (2020 m. spalio 16 d.). The role of artificial intelligence in accounting. Prieiga per internetą <https://www.g2.com/articles/the-role-of-artificial-intelligence-in-accounting>
4. Cao, L. (2020 m. rugpjūčio 6 d.). AI in Finance: a review. Prieiga per internetą https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3647625
5. Emetaram, E. & Uchime, H. (2021). Impact of artificial intelligence (AI) on accountancy profession. Prieiga per internetą <https://www.iiardjournals.org/get/JAFM/VOL.%207%20NO.%201%202021/Impact%20of%20Artificial%20Intelligence.pdf>
6. Khanzode, K. C. A., & Sarode, R. D. (2020). Advantages and Disadvantages of Artificial Intelligence and machine learning. Prieiga per internetą <https://bbf.lt/InPRd>
7. Le Clair, C. (2022). IMPROVING FINANCE AND ACCOUNTING SOFTWARE: Artificial intelligence algorithms and datasets have potential value across many areas in finance and accounting, but sage isn't yet widespread. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=159989076&site=ehost-live>
8. Meru accounting (2022 m. spalio 5 d.). AI for finance industry: advantage and disadvantage. Prieiga per internetą <https://www.meruaccounting.com/ai-for-finance-industry-advantage-and-disadvantage/>
9. Mohammed, Z. (2019). Artificial intelligence definition, ethics and standards. Prieiga per internetą https://www.researchgate.net/publication/332548325_Artificial_Intelligence_Definition_Ethics_and_Standards
10. Stansu, M.S., & Dutescu, A. (2021). The impact of the Artificial Intelligence on the accounting profession, a literature's assessment. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=157222816&site=ehost-live>
11. Tecuci, G. (2012). Artificial intelligence. Prieiga per Wiley Online Library duomenų bazę <https://doi.org/10.1002/wics.200>
12. Thomas, M. (2022 m. spalio 17 d.). Robots and AI Taking Over Jobs: What to Know About the Future of Jobs. Prieiga per internetą <https://builtin.com/artificial-intelligence/ai-replacing-jobs-creating-jobs>

ARTIFILIAN INTELLIGENCE IN ACCOUTING: OPPORTUNITIES AND THREATS

Summary

This article explores artificial intelligence in accounting: opportunities and threats, as we increasingly hear that accountants will be replaced in the future by new technologies. Artificial intellogence in accountin is being used as a way to reduce the workload of accountants. It is linked to the performance of financiali transactions, reduction of the risk of errors, faster work, lower cost and quicker completion of task. The survey found that the use of AI in accounting has an impact on reducing the risk of errors, speeding up task, reducing working time, improving performance and managing invoices. AI is being introduced to reduce the workload of accountants and to empower accountants. It is also having a negative impact in wage reductions, the shortage of professiosls and job vacancies, which can act a treat to the accounting field.

VEIKSNIŲ, LEMIANČIŲ LIETUVOS FINANSINIŲ TECHNOLOGIJŲ SEKTORIAUS PATRAUKLUMĄ INVESTICIJOMS, VERTINIMAS

Aistė Leskauskienė

Mokslinis vadovas(ė) –doc. dr. Ineta Zykiene

Kauno technologijos universitetas

Ivadas

Šiuolaikinėje ekonominėje ir geopolitinėje erdvėje sparčiai kintančios sąlygos lemia pokyčius, kad tarpusavyje konkuruoja ne tik įmonės, tačiau ir šalys bei regionai (Zykiene ir kiti, 2021). Globalizacijos pasekoje susiformavę tarptautinės prekybos ir operacijų srautai skatina šalis būti patrauklias užsienio investuotojams, nes būtent užsienio investicijos mokslininkų ir praktikų priskiriamos prie tvaraus ekonominio gyvybingumo varomųjų jėgų (Contractor ir kt., 2020). Dėl šių priežasčių šalys skatina investicijų pritraukimą į strategiškai patrauklius sektorius ir pastaraisiais metais finansinių technologijų sektorius sulaukia ypatingo dėmesio. Šis sektorius mokslininkų yra pripažintas kaip itin didelę reikšmę šalių ekonomikos augimui darantis subsektorius (Narayan, 2019; Truby 2020). Lietuvos finansinių technologijų (*Fintech*) sektorius pastaraisiais metais išsiskiria augančiu patrauklumu užsienio investuotojams. Pastarųjų metų įvykiai sukrėtė ne vienos šalies ekonomiką, tačiau Lietuvos finansinių technologijų sektorius pademonstravo atsparumą COVID-19 pandemijos sukrėtimams ir ekonominėms pasekmėms dėl prasidėjusio karo Ukrainoje. Konkurencingas Lietuvos finansinių technologijų sektorius ir užsienio kapitalo įmonių pritraukimas ženkliai prisideda prie Lietuvos integracijos į pasaulinę rinką bei šalies ekonominio vystymosi. Dėl šių priežasčių svarbu nustatyti, kas lemia Lietuvos *Fintech* sektoriaus patrauklumą tiesioginėms užsienio investicijoms (TUI), kad stiprinant juos būtų sudaromos sąlygos Lietuvai tapti pirmaujančia Europos Sąjungoje valstybe finansinių technologijų sektoriuje ilgalaikėje perspektyvoje.

Straipsnio problema. Kokie veiksniai lemia užsienio investicijas į Lietuvos *Fintech* sektorių.

Straipsnio objektas – veiksniai, įtakojojantys Lietuvos *Fintech* sektoriaus pasirinkimą užsienio investicijoms.

Straipsnio tikslas – įvertinti tiesioginių užsienio investicijų į *Fintech* sektorių tendencijas ir išskirti veiksnius, lemiančius šio sektoriaus patrauklumą investicijoms.

Straipsnio uždaviniai:

4. Įvertinti tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvos *Fintech* sektorių esamą situaciją.
5. Remiantis mokslinės literatūros analize išskirti veiksnius, lemiančius investicijas į *Fintech* sektorių.
6. Atlikti rodiklių, veikiančių tiesiogines užsienio investicijas į Lietuvos *Fintech* sektorių, vertinimą.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros ir informacinių šaltinių sisteminimas, lyginamoji bei loginė analizė ir apibendrinimas, statistinių duomenų analizė, koreliacinė analizė.

Lietuvos *Fintech* sektoriaus tendencijų apžvalga

Lietuvoje *Fintech* sektoriaus vystymasis prasidėjo 1993 m. kai buvo išleistos pirmosios mokėjimo kortelės, 2000 m. pradėjo veikti pirmosios elektroninės bankininkystės sistemos, o vienu reikšmingiausių Lietuvos *Fintech* sektoriaus įvykiu buvo Lietuvos banko pirmas elektroninių pinigų įstaigos (EPI) licencijos išdavimas įmonei „Paysera“. Vėliau sektorius augo, nes Lietuvoje veikiantys bankai pradėjo išdavinėti bekontaktes korteles, buvo įregistruotos *Fintech* įmonės vienijančios

organizacijos. 2013 metais Lietuvoje veikė 45 *Fintech* įmonės, 2014 m. – 55, 2015 m. – 82, o nuo 2016 m. tiek užsienio kapitalo, tiek vietos finansinių technologijų įmonių skaičius ėmė sparčiai augti.

Finansinių technologijų įmonės, norėdamos įeiti į Lietuvos rinką, privalo gauti Lietuvos banko išduodamą elektroninių pinigų įstaigų (EPI) ar mokėjimų įstaigų (MI) licenciją. Lietuvos Bankas, skatindamas *Fintech* sektoriaus įmonių plėtrą Lietuvoje sukūrė šešias programas, kurios pritaikytos skirtingiems rinkos dalyviams lengviau įeiti į rinką: rinkos naujokams (*Newcomer*), blokų grandinės platforma (*LBChain*), bandomoji finansinių inovacijų aplinka (*Sandbox*), skaitmeninė kolekcinė moneta (*LBCoin*), reguliavimo technologijos (*RegTech*), atvirosi bankininkystė (*Open Banking*) (Lietuvos bankas, 2021).

Remiantis „Investuok Lietuva“ parengta „Lietuvos verslo aplinkos apžvalga“ (2023) 2014–2022 metais *Fintech* sektoriaus įmonių skaičius išaugo nuo 55 iki 263. 2023 m. *Fintech* Baltic duomenimis, Lietuvoje veikė 263 *Fintech* sektoriaus startuolių, kas rodo, kad jų skaičius tolygiai augo (Investuok Lietuvoje, 2023). *Fintech* sektorius Lietuvoje išsiskiria mokėjimų ir skaitmeninės bankininkystės srityje, beveik pusė rinkos dalyvių turi elektroninių pinigų instituciją, mokėjimo instituciją, arba specialios paskirties banko licenciją, ir dauguma jų gali išduoti išankstinio mokėjimo korteles ir skaitmenines pinigines savo klientams. Vertinant *Fintech* sektoriaus įmones pagal jų pagrindinę veiklą, trečdalis įmonių užsiima mokėjimais, į kuriuos įeina tarpvalstybiniai mokėjimai, mokėjimai internetu, elektroninė komercija, virtuali valiutos keitykla. Penktadalis dirba su finansine programine įranga, kuriai priklauso: mokėjimo programinė įranga, skolinimo programinė įranga, ir kompiuterinės kasos sistemos (POS). 13 proc. *Fintech* sektoriaus įmonių užsiima skolinimu, 9 proc. rinkos dalyvių pagrindinė veikla yra skaitmeninė bankininkystė, taupymas ir investicijos. Ir atitinkamai mažesnė dalis užsiima atitikties valdymu ir kibernetiniu saugumu, „*Blockchain*“ ir kriptovaliuta, didžiųjų duomenų analize.

2022 m. Lietuvos *Fintech* sektoriaus įmonių surinktos lėšos išaugo iki 67,9 mln. 10 daugiausiai augančių licencijuotų *Fintech* sektoriaus įmonių Lietuvoje paskelbė triženklį pajamų padidėjimą. Iš viso Lietuvoje licencijuotos įmonės aptarnavo daugiau nei 25 milijonus klientų, kas įrodo Lietuvos, kaip pirmaujančio ES *Fintech* centro, poziciją (Investuok Lietuva, 2023).

Nors naujai įsteigtų įmonių skaičius sektoriuje 2022 m. ženkliai nekito, tačiau reikšmingai padidėjo darbuotojų skaičius: sektoriuje dirbo 7000 darbuotojų, t.y. 18,6 proc. daugiau nei 2021 m. (Lietuvos bankas, 2023). 2022 m. Lietuvos banko duomenimis buvo išduotos 138 *Fintech* licencijos. Pagrindinis Lietuvoje registruotų *Fintech* įmonių finansavimo šaltinis yra užsienio valstybės.

Valstybės duomenų agentūros ir Lietuvos banko išankstiniais duomenimis, 2022 m. buvo užfiksuotas tiesioginių užsienio investicijų (toliau – TUI) srautų augimas (2022 m. ketvirtąjį ketvirtį sudarė 449,7 mln. EUR) ir lyginant su 2021 m. TUI sumažėjo 15,5 proc. Sumažėjimą lėmė geopolitiniai pokyčiai dėl karo Ukrainoje bei prasidėjusi energetinė krizė. Daugiausia buvo investuojama į apdirbamosios gamybos (231,4 mln. EUR) bei finansinės ir draudimo veiklos (142,1 mln. EUR) įmones. Investicijos į *Fintech* sektorių 2022 m. sudarė apie 13 proc. visos užsienio investicijų sumos.

Nors *Fintech* sektorius Lietuvoje pastaraisiais metais parodė didžiulį atsparumą vykusiems sukrėtimams, tačiau svarbu pastebėti, kad rinką yra labai dinamiška ir daug veiksmų gali įtakoti sėkmingą *Fintech* sektoriaus plėtrą. Investuok Lietuvoje (2023) apžvalgoje „The Fintech Landscape in Lithuania“ pastebėta, kad dauguma *Fintech* įmonių, kaip sunkumus, su kuriais susiduria įvardino šiuos aspektus: sudėtingas produktų ir paslaugų kūrimas bei jų paleidimas į rinką, tinkamų darbuotojų paieška, taisyklių ir įstatymų laikymasis. Lietuva išsiskiria dideliu studentų skaičiumi, ypač technologijų srityje, turi palankią teisinę sistemą, Lietuvos banko lyderystę ir bendruomeniškumą, aukštos kokybės infrastruktūrą ir inovatyvias erdves, didelius skaitmenizacijos tempus. Taip pat šiam sektoriui yra naudinga auganti technologinė ir procesų paklausa, didelė *Fintech* įmonių koncentracija šalyje.

Šiuo metu baigiamos rengti **Fintech sektoriaus plėtros Lietuvoje gairės 2023–2028 m., kuriose numatoma išskirti 5 kryptis, padėsiančias įtvirtinti Lietuvos, kaip aukštos pridėtinės vertės „Fintech“ centro, pozicijas Europoje. Tai rodo, kad Fintech sektorius yra strateginis Lietuvos augimo garantas.** Todėl svarbu išanalizuoti *Fintech* sektoriaus patrauklumą užsienio investuotojams tam, jog palaikyti tolygų investicijų augimą į šį sektorių. Sparčiau didėjančios investicijos į *Fintech* padidintų investicijas į startuolius kas leistų pagerinti bendrą startuolių finansinį veiklos efektyvumą.

Investicijų pritraukimo į Fintech sektorių mokslinės literatūros apžvalga

Šioje dalyje bus išanalizuoti finansinių technologijų (*Fintech*) termino apibrėžtis ir veiksniai, kurie nulemia užsienio investicijų pritraukimą į *Fintech* sektorių. Mokslinėje literatūroje (Leong ir Sung, 2018) finansinės technologijos (*Fintech*) apibūdinamos kaip bet kokios inovatyvios idėjos, kurios pagerina finansinių paslaugų procesus siūlydamos technologinius sprendimus atsižvelgiant į skirtingas verslo situacijas, taip pat paskatinančios kurti naujus verslo modelius ar net naują verslą. Dhar ir Stein (2017) *Fintech* apibūdina kaip finansų sektoriaus naujoves, susijusias su technologijomis pagrįstais verslo modeliais, kurie gali padėti sumažinti tarpininkų skaičių operacijose. Anot autorių, šios naujovės keičia veikiančių įmonių kuriamą produkciją ir paslaugas, sprendžia privatumo, reguliavimo ir teisėsaugos uždavinius, suteikia naujas plėtros galimybes verslui.

Mokslininkai, analizuodami vietovių patrauklumą investicijoms, vertina įvairius kiekybinius ir kokybinius parametrus. Dažniausiai įvardijami skirtingi veiksniai, kurie lemia tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą į šalį. Dauguma mokslininkų sutaria, kad teisinė ir politinė aplinka daro didelę įtaką tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui. Tačiau dalis tyrėjų (Godlewska ir Pilewicz, 2022; Zykiene ir kt., 2021) pagrindinį dėmesį suteikia makroekonominiais veiksniais:

- 1) Šalies ekonominis augimas: BVP arba BVP, tenkančio vienam gyventojui, tendencijos, infliacijos lygis, įmonių produktyvumas.
- 2) Rinkos dydis: gyventojų skaičius, perkamoji galia, įmonių skaičius.
- 3) Fizinė infrastruktūra ir jos plėtra: inžinerinė ir transporto infrastruktūra, telekomunikacijų išvystymo lygis, interneto ryšio naudotojų skaičius, nekilnojamo turto ar nuomos kainos, verslo infrastruktūros, pvz. LEZ, išplėtojimo lygis.
- 4) Žmogiškasis kapitalas: darbo jėgos kvalifikacija ir amžius, vidutinis darbo užmokestis, aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių skaičius.
- 5) Investicinė aplinka, šalies įstatyminė bazė ir politinė sistema: pelno mokesčio tarifai, politinis stabilumas, vyriausybės efektyvumas ir korupcijos kontrolė.

Zykiene ir kt. (2021) bei Leskauskienė ir Zykiene (2021) išskiria, kad svarbiausi veiksniai, lemiantys regiono patrauklumą yra ne tik pagrindiniai makroekonominiai veiksniai, nusakantys rinkos augimo perspektyvas, ekonominio išsivystymo lygį, rinkos atvirumą, mokesčinę sistemą, tačiau ir vietovės gebėjimai veikti sumaniai ilgajame laikotarpyje, kas leistų įgyti konkurencinį pranašumą lyginant su kitu regionu.

Mokslininkai, analizuodami finansinių technologijų sektorių, pabrėžia jo svarbą nacionalinei ekonomikai bei akcentuoja, kad šio sektoriaus gyvybingumą ir augimą didele dalimi lemia tiesioginės užsienio investicijos (Narayan, 2019; Truby, 2020). Dėl šios priežasties yra labai svarbus išgryninti veiksniai, kurie lemia atskirų šalių *Fintech* sektorių patrauklumą investicijoms. Narayan (2019) teigia, kad vertinant *Fintech* sektoriaus patrauklumą investicijoms, itin svarbios yra šalių investicijos į mokslinius tyrimus ir naujas technologijas, BVP, ekonominis augimas ir šalies atvirumas eksportui.

Truby (2020), analizuojant Didžiosios Britanijos skaitmeninių technologijų ekonomikos augimą akcentuoja, kad supaprastinti teisiniai reikalavimai įmonėms ir technologijų sektoriaus

ekonominis augimas yra pagrindinės priežastys, lemiančios Didžiosios Britanijos *Fintech* sektoriaus pasirinkimą investicijoms. Mention (2019) akcentuoja, kad investuotojams itin svarbus kvalifikuotų specialistų prieinamumas bei darbo jėgos kompetencijos, apimančios kūrybiškumą, lankstumą, tarpdiscipliniškumą, įžvalgumą, gebėjimą generuoti inovatyvias idėjas.

Daugelis autorių savo darbuose mini, jog užsienio investuotojai, vertindami rinką, remiasi ir įvairiais pasauliniais indeksais, pvz. Pasaulio banko „Ease of Doing Business“ šalių vertinimu, Frazer instituto „Ekonominės laisvės indeksu“, Findexable „Pasauliniu *Fintech* indeksu“.

Apibendrinant visų mokslinių tyrimų rezultatus, galima teigti, kad užsienio investicijų srautai priklauso nuo rinkoje veikiančių konkretaus sektoriaus dalyvių, šių įmonių pelno ir veiklos rodiklių. Taip pat įtaką investicijų į skirtingus sektorius apimtims daro rinkoje vyraujantis darbo užmokestis, kvalifikuotos darbo jėgos prieinamumas, technologinė pažanga bei verslo aplinkos patrauklumas. Šie rodikliai turėtų būti vertinami kompleksiskai, neišskiriant pavienių rodiklių.

Veiksnių, lemiančių investicijas į Lietuvos *Fintech* sektorių, tyrimo rezultatai

Šioje dalyje pateikti poveikio investicijoms į Lietuvos *Fintech* sektorių vertinimo rezultatai. Remiantis aprašyta esamos situacijos analize bei mokslinės literatūros analize, buvo atrinkti veiksniai, kurie daro didžiausią įtaką tiesioginių užsienio investicijų srautams į šalies finansinių technologijų sektorių ir ištirta priklausomybė su sektoriaus investicijų srautais. Apžvelgus tiesioginių užsienio investicijų į *Fintech* sektorių apimtį, pastebėta, įtakoja investicijų srautus didžiaja dalimi lemia makroekonominiai veiksniai. Įvertinus mokslinės literatūros šaltinių autorių išskiriamus veiksnius bei pasaulinių indeksų skaičiavimo metodologijas, buvo atrinkti devyni rodikliai, kurie, tikėtina, gali daryti didžiausią įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms į finansinę ir draudimo veiklą:

- BVP, to meto kainomis;
- Mėnesinis DU finansinės ir draudimo veiklos sektoriuje, Eur.;
- Eksporto apimtys;
- Finansinės ir draudimo veiklos įmonių investicijos per metus į ilgalaikį materialųjį turtą, tūkst. Eur;
- Finansinės ir draudimo veiklos įmonių skaičius;
- Aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turinčių žmonių skaičius;
- Vidutinė metinė infliacija, proc.;
- Valstybės biudžeto išlaidos MTEP (Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra) gamybos ir technologijų veiklai;
- Biurų nuomos kainos, Eur./kv.m. per metus (metinė aukščiausios A klasės biurų nuomos kaina).

Kintamieji analizuoti dvylikos metų laikotarpyje nuo 2010 metų iki 2021 metų. Laiko eilutės stacionarios, atitikimo normaliajam skirstiniui sąlyga tenkinama.

Išanalizavus stebinių skaitinę charakteristiką (žr. 1 lentelę) matyti, jog priklausomas kintamasis TUI į finansinę ir draudimo veiklą ir devyni nepriklausomi kintamieji turėjo nevienodas kitimo tendencijas.

1 lentelė. Stebinių skaitinė charakteristika

	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Tiesioginės užsienio investicijos laikotarpio pabaigoje į apdirbamąją gamybą mln. EUR	2465,67	3938,66	3079,26	391,94
BVP, to meto kainomis mln. EUR	28033,80	56179,10	40272,17	8409,15
Mėnesinis DU finansinės ir draudimo veiklos sektoriuje, Eur.	1146,40	2693,30	1626,90	537,87
Eksportas tūkst. EUR	15650730,00	34474875,90	25057820,74	4885782,80
Gyventojų išsilavinimas Aukštasis, aukštesnysis ir Vidurinis su profesine kvalifikacija tūkst.	1507,90	1613,50	1564,78	36,57
Valstybės finansavimas moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai (MTEP)	5,11	19,11	10,12	4,11
Finansinės ir draudimo veiklos įmonių skaičius	701,00	1066,00	842,58	126,20
Vidutinė metinė infliacija, proc.	-0,90	4,70	2,08	1,72
Finansinės ir draudimo veiklos įmonių investicijos per metus į ilgalaikį materialųjį turtą, tūkst. Eur	9965,00	57857,00	19353,92	12885,45
NT nuomos kainos	148,00	225,00	180,92	21,99

Sudarius koreliacinę matricą (žr. 2 lentelę) galima matyti, kad tiesioginių užsienio investicijų į *Fintech* sektorių apimtys turi labai stiprią arba stiprią tiesioginę tiesinę priklausomybę beveik su visais tiriamais požymiais.

2 lentelė. Analizuojamų kintamųjų koreliacinė matrica

	TUI	BVP	DU	Eksportas	Įmonių skaičius	Infliacija	Įmonių investicijos į materialųjį turtą	Išsilavinusių žmonių skaičius	NT nuomos kainos	Valstybės investicijos į MTEP
TUI	1	0,96	0,79	0,77	0,70	0,02	0,73	0,95	0,92	0,95
BVP	0,96	1	0,91	0,92	0,87	0,1	0,85	0,95	0,92	0,84
DU	0,79	0,91	1	0,78	0,86	0,13	0,98	0,87	0,74	0,68
Eksporto apimtys	0,77	0,92	0,78	1	0,86	0,14	0,72	0,80	0,80	0,70
Įmonių skaičius	0,70	0,87	0,89	0,86	1	0,35	0,87	0,72	0,63	0,55
Infliacija	0,02	0,10	0,13	0,14	0,35	1	0,15	-0,1	-0,05	0,01
Įmonių investicijos į materialųjį turtą	0,73	0,85	0,98	0,72	0,87	0,15	1	0,81	0,67	0,60
Išsilavinusių žmonių skaičius	0,95	0,95	0,87	0,80	0,72	-0,10	0,81	1	0,95	0,89
NT numos kainos	0,92	0,92	0,74	0,80	0,63	-0,05	0,67	0,95	1	0,96
Valstybės investicijos į MTEP	0,95	0,84	0,68	0,701	0,57	0,012	0,60	0,89	0,96	1

Gautos *Pearson*'o koreliacijos koeficiento reikšmės parodo, jog TUI labai stipriai koreliuoja su BVP, išsilavinusių žmonių skaičiumi, biurų nuomos kainomis ir valstybės investicijoms į mokslinę veiklą ir plėtrą. Tokie koreliacijos rezultatai patvirtina, kad Lietuvos atvejis atitinka užsienio mokslinių tyrimų (Narayan, 2019) pateiktas išvadas, kad šių rodiklių kitimas reikšmingai įtakoja tiesiogines užsienio investicijas į *Fintech* sektorių. Šių rodiklių kitimas (tiek teigiamas, tiek neigiamas) gali reikšmingai įtakoti ir užsienio kapitalo srautų apimtį į Lietuvos finansinių technologijų sektorių. Labai silpnas koreliacinis ryšys egzistuoja tik su infliacija. Šis rezultatas patvirtina Lukšaitės ir Skvarciany (2019) tyrimo rezultatus, kai buvo išskirta panaši tendencija, teigiant, jog didelė infliacija neigiamai veikia tiesioginių užsienio investicijų srautų apimtį, t.y. sparčiai kylančios kainos regione mažina jo investicinį patrauklumą. Apskaičiuotas šio veiksnio *Stjudento* kriterijus parodė, jog jis yra nereikšminis. Kitų kintamųjų *Stjudento* kriterijų tikimybės visos yra mažesnės už pasiklovimo lygmenį α (0,05), todėl galima tvirtinti, jog šie koreliacijos koeficientai yra reikšminiai.

Koreliacinės analizės rezultatai leidžia teigti, kad siekiant išlaikyti didėjančius tiesioginių užsienio investicijų srautus į *Fintech* sektorių, reikalinga skatinti fundamentinius mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą bei siekti šalies ekonomikos augimo, kadangi makroekonominiai rodikliai, būtent BVP, potencialūs užsienio investuotojai suvokia kaip pagrindinį šalies potencialo vertinimo kriterijų.

Išvados

1. Lietuvoje kasmet auga kapitalo investicijos iš užsienio šalių, o didžiausią jų dalį sudaro tiesioginės užsienio investicijos į finansinę ir draudimo rinką. Lietuva užima itin aukštas pozicijas tarptautiniuose *Fintech* vertinimuose. Tinkama Lietuvos reguliacinė aplinka, kokybiška infrastruktūra ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų pasiūla nulėmė investicijų į *Fintech* sektorių augimą šalyje. Lietuvoje šiuo metu veikia 263 *Fintech* sektoriaus įmonės, iš kurių daugiausia vykdoma veikla apima mokėjimus, skolinimąsi ir finansinę programinę įrangą. Lietuvos Vyriausybė šį sektorių yra paskelbusi prioritetiniu, dėl jo reikšmės šalies ekonomikai, todėl svarbu nustatyti, kaip išlaikyti kylančias investicijų tendencijas.

2. Mokslininkų atlikti tyrimai rodo, jog užsienio investicijų srautų dydį gali paveikti šalies makroekonominiai veiksniai (BVP dydis, žmogiškasis kapitalas, vyraujantis darbo užmokestis šalyje ir nekilnojamo turto nuomos kainos). Mokslininkai taip pat išskiria investicinės aplinkos svarbą patrauklumui, kadangi investuotojai dažnai atsižvelgia į šalies prekybos atvirumą, įstatyminę bazę, mokesstinę politiką ir rinkoje veikiančių įmonių rezultatus.

3. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvoje tiesioginėms investicijoms į *Fintech* sektorių didžiausią įtaką daro ekonomikos išsivystymo lygis (BVP) ir valstybės investicijos į mokslinę ir eksperimentinę veiklą, t.y. jos skatinimas. Gauti tyrimo rezultatai patvirtino užsienio mokslinių tyrimų rezultatus (Lukšaitė ir Skvarciany, 2019; Narayan, 2019) ir leidžia įvardinti pagrindines sritis, kurias užsienio investuotojai, rinkdamiesi investicijų regioną, vertina kaip kritines.

Literatūra

1. Dhar, V., & Stein, R. M. (2017). FinTech platforms and strategy. *Communications of the ACM*, 60(10), 32-35.
2. Godlewska, M., & Pilewicz, T. (2022). Entrepreneurial activities of local governments in their investment attractiveness context—evidence from Poland. *Local Government Studies*, 48(3), 590-614.
3. Investuok Lietuvoje (2023). „Lithuanian business environment overview“. Prieiga per internetą <https://investlithuania.com/wp-content/uploads/Invest-Lithuania-general-presentation.pdf>
4. Investuok Lietuvoje (2023). The Fintech Landscape in Lithuania. 2022 - 2023 Report. Prieiga per internetą <https://investlithuania.com/lt/tyrimai-ir-apzvalgos/>

5. Leong, K., & Sung, A. (2018). FinTech (Financial Technology): what is it and how to use technologies to create business value in fintech way?. *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 9(2), 74-78.
6. Leskauskienė, A., Zykiene, I. Regiono patrauklumo verslo plėtrai vertinimas = Assessment of region 's attractiveness for business development // Tarptautinės studentų mokslinės-praktinės konferencijos „Ekonomika. Verslas. Vadyba – 2021“ straipsnių rinkinys = Proceedings of the international student scientific-practical conference „Economics. Business. Management – 2021“, 22 April 2021, Vilnius. Vilnius : Vilniaus kolegija, 2021. ISBN 9786094360619. p. 317-323.
7. Lietuvos bankas (2021). Finansinės technologijos ir inovacijos. Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/3lt/finansines-technologijos-ir-inovacijos>
8. Lietuvos bankas (2023). Lietuvos *FinTech* sektorius 2022-aisiais didino apskaitos pajamas ir darbuotojų skaičius. Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-fintech-sektorius-2022-aisiais-didino-apsukas-augo-pajamos-ir-darbuotoju-skaicius>
9. Mention, A. L. (2019). The future of fintech. *Research-Technology Management*, 62(4), 59-63.
10. Narayan, S. W. (2019). Does fintech matter for Indonesia's economic growth?. *Buletin Ekonomi Moneter dan Perbankan*, 22(4), 437-456.
11. Truby, J. (2020). Fintech and the city: Sandbox 2.0 policy and regulatory reform proposals. *International Review of Law, Computers & Technology*, 34(3), 277-309.
12. Valstybės duomenų agentūra (2023). Tiesioginės užsienio investicijos. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=10764661>
13. Zykiene, I., Snieska, V., Bruneckiene, J., & Burksaitiene, D. (2021). Assessment of regions using an index for a location's attractiveness for business development. *Economic Research-Ekonomiska Istraživanja*, 34(1), 1366-1384. DOI: 10.1080/1331677X.2020.1825106

ASSESSMENT OF FACTORS THAT INFLUENCE LITHUANIAN FINTECH SECTOR'S ATTRACTIVENESS FOR FOREIGN INVESTMENT
Summary

The goal of the article is to evaluate the trends of foreign direct investments in the *Fintech* sector and to identify the factors that determine the attractiveness of investments in this sector. The structure of the paper allows to set tasks and achieve the main goal. After analysing various information sources, it is noticed that financial technology sector is growing since 2013 and the largest share of foreign direct investment in Lithuania is in financial and insurance activities, which include the *Fintech* sector. The Lithuanian financial technology sector demonstrated its resilience to the shocks of the COVID-19 pandemic and the economic consequences of the war in Ukraine. Lithuania strives to sustain the position of EU's leading Fintech Hub. These results show the relevance of the paper. The second part of the paper analyses the concept of financial technologies and investigates the factors that determine the attraction of investments to the region in the scientific literature. Specific factors that attract investments to the Fintech sector are also distinguished. The third part of the paper assesses which factors have the strongest impact on FDI volumes in Fintech sector. The results of the correlation analysis showed that the Government of the Republic of Lithuania, in order to maintain the growing trends of investment in the financial technology sector, must ensure GDP growth and promote R&D activities.

INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ PANAUDOJIMO IŠŠŪKIAI ĮMONĖSE PANDEMIJOS LAIKOTARPIU

Agnė Baltrušaitytė

Mokslinė vadovė – doc. dr. Aušra Liučvaitienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

XX amžiaus pradžioje informacinės technologijos bei jos priemonės vystėsi labai pamažu. Tiek darbo vietose, tiek kasdieniniame gyvenime žmonės beveik nesinaudodavo technologijomis ir darbai vykdavo įprastomis priemonėmis. Tačiau pastaruoju metu, XXI amžiuje, informacinės technologijos pradėjo sparčiai vystytis ir tai tapo itin svarbia jų istorijos bei raidos dalimi.

Ne tik spartus technologijų vystymasis, bet ir pandemijos sąlygos padidino skaitmeninių priemonių naudojimosi statistiką. Informacinės technologijos Covid-19 laikotarpiu tapo svarbia kiekvienos veikiančios įmonės darbo dalimi ir jų panaudojimo lygis tapo dar didesnis. Nors technologijos įmonėse buvo taikomos ir iki pandemijos, jų panaudojimas įvesto karantino laikotarpiu sukėlė iššūkių. Išaugęs debesų kompiuterijos naudojimas sukėlė riziką saugumui ir konfidencialumui. Pandemijos metu tapo itin populiariu dirbti nuotoliniu, o vykstant įmonių darbuotojų susirinkimams internetinėje erdvėje kilo sunkumų prisijungiant, diegiant tam skirtas programas bei jas naudojant. Šis ir kiti minėti informacinių technologijų panaudojimo būdai plačiai taikomi net ir pasibaigus pandemijai, todėl dabar, net ir po pandemijos, ši tema vis dar yra aktuali.

Straipsnio tikslas – nustatyti informacinių technologijų panaudojimo iššūkius įmonėse pandemijos laikotarpiu.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išanalizuoti informacinių technologijų raidą.
2. Išnagrinėti informacinių technologijų naudojimo iššūkius įmonėse pandemijos metu.
3. Pateikti informacinių technologijų naudojimo įmonėse problemų sprendimo būdus.

Darbo metodai – grafinis duomenų vaizdavimas, mokslinės literatūros, statistinių duomenų bei kitų informacijos šaltinių analizė.

Raktiniai žodžiai: informacinės technologijos, įmonės, pandemija.

Informacinių technologijų samprata ir raida

Žodžių junginys „informacinės technologijos“ atsirado 1958 metais ir pirmą kartą buvo paminėtas žurnale „Harvard Business Review“ (Gershon, 2022). Pasak Gershon, tai yra profesinė kategorija, į kurią įeina tokios funkcijos kaip ryšių tinklų kūrimas, duomenų apsauga ar problemų sprendimas, kurios susijusios su kompiuterine sistema. Lietuvių autorius, fizinių mokslų daktaras Grigas (2018) informacines technologijas apibrėžia kaip kompiuterių taikymą arba „priemonių ir būdų informacijai rinkti, laikyti, persiųsti, apdoroti ir kitaip tvarkyti kompiuteriu visuma.“ Technologijų srityje mokslas kasdien tobulėja ir itin sparčiai taiko naujoves, todėl informacinių technologijų samprata įgyja vis platesnę bei inovatyvesnę reikšmę, o jų vystymasis tampa vis greitesnis. Lentelėje pateikiami sąvokos sampratos pokyčiai ir jos suvokimas skirtingais laikotarpiais (1 lentelė).

1 lentelė. Informacinių technologijų samprata

Autorius	Metai	Apibrėžimas
Boar	1997	Technologijos, susijusios su įvairiomis operacijomis, informacijos rinkimu, perdavimu, paieška, saugojimu bei prieigos pateikimu.
Sarosa & Zowghi	2003	Tai metodai, kuriuos organizacijos naudoja rinkdamos, apdorodamos ir platindamos įvairias specifines informacijos formas.
Attaran	2003	Kompiuteriai, programinė įranga bei telekomunikacijos, suteikiančios organizacijoms galimybes ir skirtos teikti informaciją, duomenis ir žinias asmenims ar procesams.
Tan	2009	Informacinių ir ryšių priemonių taikymas (kompiuterių tinklo, programinės ir techninės įrangos), kurios reikalingos interneto ryšiui.

Sudaryta autorės pagal: Onn & Sorooshian, 2013

Palyginus lentelėje esančius apibūdinimus, galima įžvelgti, kad tai yra technologijos, kompiuteriai ir kita programinė įranga, kurie padeda valdyti organizacijų darbą ir sprendimus bei atliekantys tokias funkcijas kaip informacijos rinkimas, saugojimas, paieška ir pan.

Informacinių technologijų įrangos, funkcijų pritaikymas versle prasidėjo jau nuo labai senų laikų. Vienas pirmųjų buvo plūgo pritaikymas žemdirbystei, kas tuo metu buvo labai didelė pažanga, nes žmonės buvo įpratę patys auginti maistą, medžioti gyvulius (Garett, n.d.). Pasak autorės, XIX amžiaus pradžioje buvo pradėta naudotis naujomis inovacijomis ir verslo įrankiais, o tai padėjo pagreitinti visą verslo procesą. Garret teigimu, pramonės revoliucijos metu versle pradėta naudoti tokios naujovės, kaip elektra ir telefonas. Elektra kiekvienai įmonei iki dabar yra patikimas energijos šaltinis, o telefonas padeda greičiau susisiekti, gerina įmonių darbuotojų ir klientų bendravimą. Dabar įmonių gyvavimas be šių priemonių praktiškai neįmanomas. Vėliau, XX amžiuje, kompiuterių išradimas dar labiau paskatino įmones diegti informacines technologijas. Anot Garett, kompiuteriai verslams padėjo ir iki šiol padeda efektyviau atlikti tam tikrus verslo procesus, sudėtingus skaičiavimus, taip pat suteikia galimybę saugoti įvairius įmonės duomenis bei informaciją.

Galiausiai XX amžiaus pabaigoje atsiradus interneto ryšiui informacinės technologijos tapo dar plačiau pritaikomos įmonėse bei jų veiklos vykdymo procesuose. Net ir dabar daug verslo funkcijų yra atliekama internetinėje erdvėje, o verslo sandoriai atliekami naudojant mobiliuosius įrenginius iš bet kurios pasaulio vietos (Garett, n.d.). O debesų kompiuterija yra vienas naujausių technologinių išradimų, kas dar labiau įmonėms padeda efektyviau vykdyti tam tikras darbo funkcijas. Suvokiant, kokią svarbią dalį informacinės technologijos sudaro įmonėms, tikėtina, kad įvairios technologinės naujovės ateityje verslo procesuose bus diegiamos ir toliau. Autorės teigimu, informacinių technologijų raida stipriai įtakojo įmonių klestėjimą, todėl skaitmeninių priemonių naudojimas yra iki šiol svarbus.

Galima teigti, kad informacinių technologijų plėtojimas ir šios srities išradimai paskatino įmones vis plačiau diegti skaitmenines priemones savo veikloje taip palengvinant ir paspartinant verslo augimą. Tačiau norint vertingai ir maksimaliai išnaudoti technologijas, susiduriama su iššūkiais, kurie net ir šiame mokslo amžiuje reikalauja žinių, įgūdžių ir praktinių patirčių.

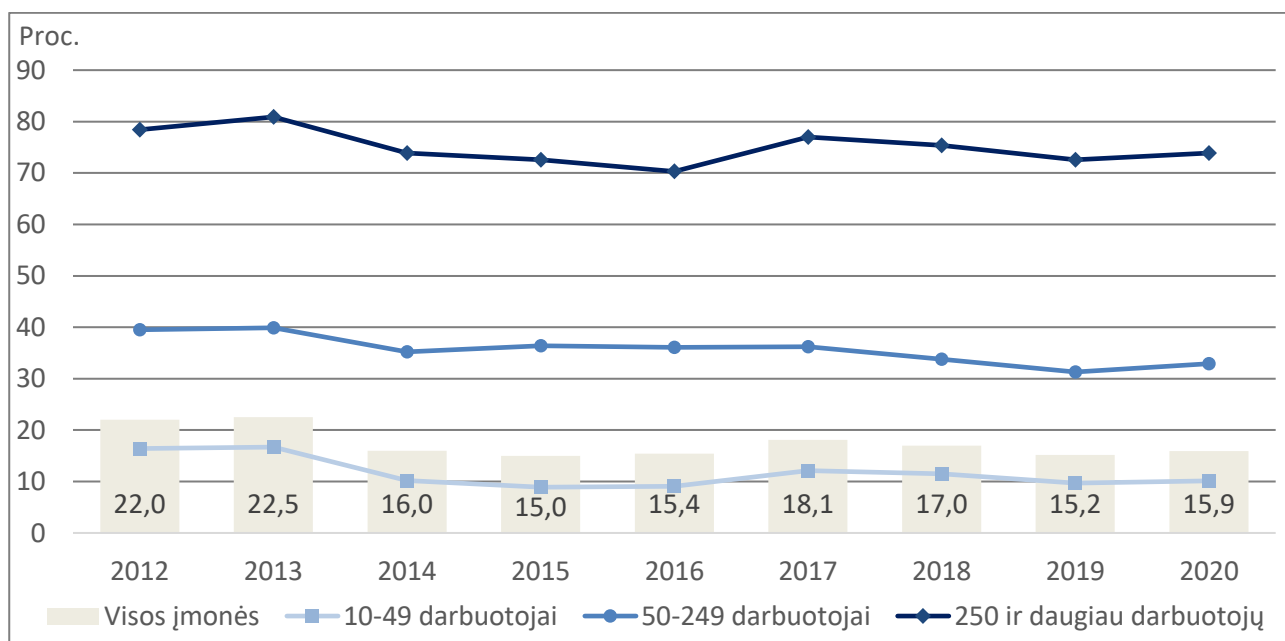
Informacinių technologijų naudojimosi iššūkiai įmonėse pandemijos laikotarpiu

Nuo 2020 metų, susidūrus su pandemija ir jos sąlygomis, žmonių kasdienybės leidimas pavirto į laiką, praleistą prie kompiuterio ekranų, nes dirbti ar mokytis kontaktiniu, įprastu būdu tapo

nesaugu kiekvieno asmens sveikatai. Šiuo laikotarpiu viso pasaulio žmonės turėjo prisitaikyti prie pačių įvairiausių pokyčių, susijusių su informacinių technologijų panaudojimu.

Fuchs teigimu (2020), pandemija sustiprino ir padidino įmonių naujovių diegimo ir paslaugų teikimo greitį naudojant naujas technologijas (cituojama pagal Ken Fujihara, Montezano & Alfinito, 2022). Vardari, Bytyqi & Lumi (2022) atliko duomenų analizes ir padarė išvadas, kad interneto naudojimas, elektroninis paštas, komunikacija ir darbo sąlygų gerinimas yra sritys, kuriose įmonės daugiausiai naudojami informacinėmis technologijomis. Pasitelkiant statistinių duomenų analizę, bus siekiama ištirti, su kokiais iššūkiais įmonės susidūrė naudodamos informacines technologijas pandemijos laikotarpiu.

Informacinės technologijos suteikia galimybę atlikti įvairiausias asmenines ir su darbu susijusias užduotis, tačiau pandemija, privertusi didžiąją dalį darbuotojų dirbti iš namų, kėlė priklausomybės grėsmę nuo skaitmeninių technologijų (Ercolano, 2020). Tai viena iš problemų taikant informacines technologijas įmonėse. Žvelgiant pasauliniu mastu, naudojimas internetu paslaugomis padidėjo nuo 40 proc. iki 100 proc., lyginant su laikotarpiu prieš pandemiją, o „Zoom“ platformos naudojimas išaugo dešimt kartų (De, Pandey & Pal, 2020). Netikėtai užklupus pandemijai, įmonės ir jų darbuotojai neišvengiamai susidūrė su sunkumais ir problemomis diegiant informacines technologijas ir jų panaudojimą. Verslai, teikiantys prekes ar paslaugas, persikėlė į elektroninę erdvę, o visa tai reikalavo papildomų žinių su įvairiomis programomis. Tam tapo vis labiau reikalingi informacinių technologijų specialistai (1 paveikslas).

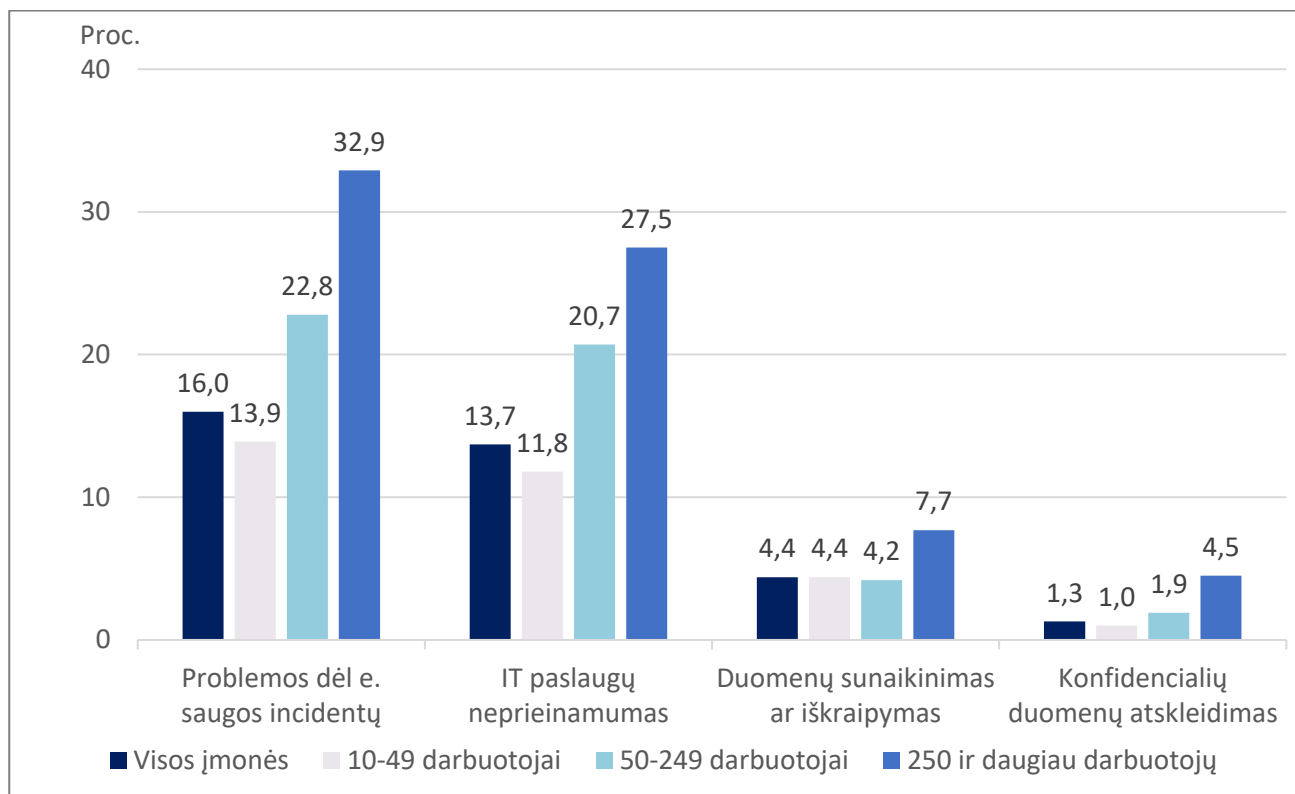
1 pav. Įmonės, kuriose dirba informacinių technologijų specialistai

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. (2020). *Skaitmeninė ekonomika ir visuomenė Lietuvoje (2020 m. leidimas). Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2020/skaitmeniniai-igudziai-skaitmeniniam-pasauiui>*

Įmonių skaičius, kuriose dirba informacinių technologijų specialistai nuo 2012 metų nebuvo pastovus ir kasmet kito. Nuo 2018 metų pastebėtas mažėjimas, tačiau galima daryti prielaidą, kad pandemija paveikė šį rodiklį ir 2020 metais šis skaičius vėl pradėjo augti. To pasekoje tikėtina, kad informacinių technologijų specialistų paklausa didės ir toliau ne tik dėl pandemijos, bet ir dėl vis plačiau taikomų skaitmeninių priemonių įmonėse.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, palyginus su 2020 metais, 2021 metų pradžioje daiktų interneto naudojimas padidėjo 9 proc. (2021). Todėl pastebima tendencija, kad įmonės vis daugiau naudoja tokius išmaniuosius įrenginius kaip signalizacijas, dūmų detektorius,

apsaugos kameras, jutiklius, kurie skirti sekti transporto priemones ir pan. Taip pat dalis įmonių naudoja vis labiau populiarėjančią debesų kompiuteriją. Tačiau skaitmeninėje erdvėje nepavyksta išvengti ir tam tikrų sunkumų (2 paveikslas).

2 pav. Įmonės, turėjusios problemų dėl e. saugos incidentų 2021 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. (2022). *Skaitmeninė ekonomika ir visuomenė Lietuvoje (2022 m. leidimas). Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2022/interneto-saugumas-ir-debesu-kompiuterija/saugus-narsymas>*

Problemos dėl saugos virtualioje erdvėje yra informacinių technologijų paslaugų neprieinamumas, duomenų sunaikinimas ar iškraipymas, konfidencialių duomenų atskleidimas ir kt. Visus šiuos sunkumus daugiausia patiria didelės įmonės, kuriose dirba 250 ir daugiau darbuotojų. Remiantis statistika, 2021 metais įmonės dažniausiai susidūrė su paslaugų neprieinamumu skaitmeninėje erdvėje, kai tuo tarpu iki pandemijos šis rodiklis siekė 11,3 proc. Rečiausia problema – konfidencialių duomenų atskleidimo atvejai. Tačiau iki pandemijos šis skaičius buvo didesnis, t.y. siekė 1,5 proc. Oficialiosios statistikos duomenimis, 2022 metais 15,1 proc. didžiųjų, 9,3 proc. – vidutinių bei 4 proc. – mažų įmonių turėjo įsigijusios e. saugos incidentų draudimą taip siekiant suvaldyti informacinių technologijų sukeltus iššūkius (2022).

Atlikus statistinę duomenų analizę galima teigti, kad informacinės technologijos pandemijos laikotarpiu sukėlė papildomų iššūkių diegimo procese bei skaitmeninių priemonių naudojimo atžvilgiu. To pasėkoje pastebėta informacinių technologijų specialistų didėjimo tendencija, priklausomybės grėsmė nuo padidėjusio naudojimosi skaitmeninėmis priemonėmis. Naudojimas elektroninėmis priemonėmis bei paslaugomis įmonėms sukelia problemų dėl saugumo, konfidencialumo ir skaitmeninių paslaugų neprieinamumo.

Informacinių technologijų naudojimo įmonėse problemų sprendimo būdai

Pandemijos laikotarpiu kiekviena įmonė privalėjo užtikrinti tiek darbuotojų, tiek klientų saugumą remiantis šalies įstatymais ir kitomis įvesto karantino metu numatytomis taisyklėmis. Pasak Mažeikos (2021), įmonių, kurios užsiima tokia veikla kaip siuntų pervežimas ar maisto pristatymas į namus, darbo krūvis labai stipriai padidėjo, todėl buvo siekiama tobulinti informacines sistemas, automatizuoti procesus, kad užsakymai būtų įvykdyti operatyviai ir laiku (cituojama pagal Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2021). Teigiama, kad kūrybiškas informacinių technologijų taikymas buvo vienintelis būdas užkirsti kelią verslų, įmonių, švietimo sistemos ir kitų institucijų griuvimui.

Informacinės technologijos naudojimas pandemijos laikotarpiu kėlė tokias problemas kaip pokalbių robotų naudojimo sukelti pavojai. Tarptautinio verslo analizės instituto mokslininkai teigia, kad robotai neatskiria kuri informacija yra konfidenciali, o kuri ne, todėl jų naudojimas gali sukelti pavojų nutekėti konfidencialiai informacijai, o tai paliečia etinę problemos pusę (2021). Taip pat pandemijos metu daugelis darbuotojų dėl negalėjimo kontaktuoti ir kitų griežtų taikomų taisyklių persikėlė į elektroninę erdvę ir dirbo nuotoliniu būdu. Taikant šias informacines technologijas, kyla grėsmė, kad įsilaužėliai pažeis tam tikrus naudotojų duomenis ar bus paviešinta kokia nors itin svarbi įmonės informacija. Visos įmonės turėtų sutelkti dėmesį į pagrindinių informacinių technologijų kontrolės priemones, kad būtų užtikrinta tiek duomenų, tiek įmonės prieigos apsauga (Doxey, 2021). Tam gali padėti įvairios antivirusinės programos, kitų programinių įrangų naudojimas, skirtingų slaptažodžių sudarymas ir pan. Taip pat kiekvienai įmonei būtų naudinga ir vertinga dėti pastangas į profesionalių informacinių technologijų specialistų paieškas, kurie išmanytų savo darbą ir padėtų išvengti skaitmeninių priemonių sukeltus iššūkius. Įmonė patirs daugiau išlaidų, tačiau bus užtikrinta duomenų saugumu, jos konfidencialumu bei sklandesne veikla.

Dažnai įmonės skiria nepakankamai dėmesio technologijų vystymuisi. Anot Pratt (2022), esminis veiksnys, kuris padeda siekti įmonės tikslų ir išvengti problemų, susijusių su informacinėmis technologijomis, yra duomenų naudojimo organizacijoje tobulinimas. Į tai įeina tam tikrų technologijų atnaujinimas, kad būtų galima lengviau ir operatyviau naudotis ir remtis duomenimis. Taip pat skatinimas plačiau taikyti naujausias technologijas. Šių sprendimų taikymas padės įmonėms susidoroti su informacinių technologijų taikymo keliamais iššūkiams.

Išvados

1. Išanalizavus informacinių technologijų raidą galima teigti, kad 1958 metais informacinės technologijos buvo pirmą kartą paminėtos kaip sąvokos išraiška, tačiau jų raida prasidėjo gerokai anksčiau. Jų tobulėjimo procesas įtakojo įmones vis plačiau įtraukti skaitmenines priemones. Jau nuo XIX amžiaus versle buvo pradėtos taikyti technologinės priemonės. O po telefonų, kompiuterių, interneto ryšio išradimų įmonės dar plačiau pradėjo taikyti informacines technologijas, kurios bėgant laikui vis labiau palengvino įmonių darbą, padidino efektyvumą.

2. Prasidėjus pandemijai, įmonės dirbo nuotoliniu būdu taip persikeldamos į elektroninę erdvę. Todėl vienas iš organizacijų darbuotojų iššūkių – netapti priklausomais nuo skaitmeninių technologijų. Kadangi internetinėje ir kitoje informacinėje erdvėje įmonės atliko didžiąją dalį funkcijų, informatikų specialistų poreikis tapo vis didesnis ir prasidėjus pandemijai dirbančiųjų šios srities profesionalų vis daugėjo. Kitas iššūkis – elektroninės erdvės saugumo užtikrinimas. Informacinių technologijų neprieinamumas, duomenų iškraipymas ir atskleidimas pandemijos metu išaugo, o tai sudaro dar didesnius trikdžius įmonės veiklai.

3. Pokalbių robotų naudojimas pandemijos laikotarpiu kėlė riziką nutekėti konfidencialiai informacijai. Taip pat kyla įsilaužėlių grėsmė. Šiems ir panašioms iššūkiams spręsti patartina

investuoti į antivirusines programas, programinių įrangų atnaujinimą, didelį dėmesį skirti slaptažodžių sudarymui bei šios srities specialistų paieškoms. Tinkamas ir platus naujų technologijų taikymas taip pat gali prisidėti prie informacinių technologijų naudojimo keliamų iššūkių sprendimo bei apsaugoti įmones nuo žlugimo grėsmės.

Literatūra

1. Alfinito, S., Ken Fujihara, R. & Montezano, L. (2022). Theories, models, and frameworks for the use and acceptance of information and communication technologies. *Journal of Management & Technology*, 22(3), 145-173. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=159966799&site=bsi-live>
2. Bytyqi, Q., Lumi, A. & Vardari, L. (2022). The Impact of Information Technologies on Business During the COVID-19 Pandemic Outbreak. *Managing Risk and Decision Making in Times of Economic Distress, Part B*, p. 143-158. Prieiga per Emerald Insight duomenų bazę <https://doi.org/10.1108/S1569-37592022000108B038><https://doi.org/10.1108/S1569-37592022000108B038>
3. De, R., Pandey, N. & Pal, A. (2020). Impact of digital surge during Covid-19 pandemic: A viewpoint on research and practice. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7280123/>
4. Doxey, C. H. (2021). Information Technology and Cybersecurity. *The Controller's Toolkit*. Prieiga per Wiley Online Library duomenų bazę <https://doi.org/10.1002/9781119700586.ch19>
5. Ercolano, P. (2020). COVID-19 is transforming how companies use digital technology. *Hub. Johns Hopkins University*. Prieiga per internetą <https://hub.jhu.edu/2020/07/27/digital-technology-in-business-joel-le-bon/>
6. Garrett, C. (n.d.). The History of Business & Information Technology. Prieiga per internetą <https://www.tvgconsulting.com/the-history-of-business-technology/>
7. Gershon, L. (2022 m. rugpjūčio 11 d.). What is information technology (IT)? Prieiga per internetą <https://www.snhu.edu/about-us/newsroom/stem/what-is-information-technology>
8. Grigas, G. Informacinės technologijos. (2018). Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą <https://www.vle.lt/straipsnis/informacines-technologijos/>
9. Lietuvos statistikos departamentas. (2020). Skaitmeninė ekonomika ir visuomenė Lietuvoje (2020 m. leidimas). Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2020/skaitmeniniai-igudziai-skaitmeniniam-pasauliui>
10. Lietuvos statistikos departamentas. (2022). Skaitmeninė ekonomika ir visuomenė Lietuvoje (2022 m. leidimas). Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2022/interneto-saugumas-ir-debesu-kompiuterija/saugus-narsymas>
11. Onn, C. W., & Sorooshian, S. (2013). Mini Literature Analysis on Information Technology Definition. *Information and Knowledge Management*, 3(2), p. 139 (<https://core.ac.uk/download/pdf/234671309.pdf>)
12. Pratt, M. (2022). The 10 biggest issues IT faces today. Prieiga per internetą <https://www.cio.com/article/228199/the-12-biggest-issues-it-faces-today.html>
13. Vilniaus Gedimino technikos universitetas. (2021). Pandemijos įtaka IT: kokias silpnynes išryškino ir galimybes atvėrė? Prieiga per internetą: <https://sc.bns.lt/view/item/368881>

CHALLENGES FOR THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN ENTERPRISES DURING A PANDEMIC

Summary

The use of information technology during pandemic period has inevitably spread to enterprises. This is still very relevant today. However, companies have faced various challenges in applying technology. Many were at risk of becoming dependent on information technology tools, and there were challenges in embedding technology in companies. There was also a shortage of good IT professionals. Ensuring security in corporate cyberspace has also become one of the most pressing challenges. To address these challenges, it is advisable to invest in anti-virus programmes, software updates, and take the time to look for good IT professionals. The appropriate and widespread use of new technologies in the company's operations is also one of the most important ways to address the challenges.

ROBOTIZACIJOS IŠŠŪKIAI ŠALIES VERSLUI: INDUSTRIINIŲ LAZERIŲ GAMYBA

Evelina Aladovič

*Mokslinė vadovė – doc. dr. A. Liučvaitienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas*

Išvadas

XXI amžiuje robotizuotų technologijų naudojimas ir gamybos automatizavimas tai yra būtina aukštos kokybės gaminių ir greito darbo atlikimo sąlyga. Robotai yra naudojami sprendžiant pačias įvairiausias užduotis, jie yra universalūs ir leidžia pasiekti didelį tikslumą ir greitį atliekant tam tikrus uždavinius gamyboje. Todėl siekiant gaminti nepriekaištingos kokybės gaminius ir skirti jų gamybai kuo mažiau laiko, yra atliekama gamybos robotizacija. Tačiau norint robotizuoti tam tikrą gamybos procesą neišvengiamai susiduriama su įvairiais iššūkiais, kurie atsiranda dėl tokių priežasčių kaip elektros energijos kainos, gamybos medžiagų trūkumas, specialių programų ir algoritmų kūrimas, robotizuotų įrenginių specialių savybių ir reikalavimų atitikimas.

Straipsnio tikslas – Išanalizuoti industrinių lazerių gamybos proceso robotizavimo problemas.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išanalizavus literatūros šaltinius, apibūdinti robotizaciją.
2. Išanalizuoti industrinių lazerių gamybos procesus.
3. Nustatyti problemas ir sunkumus išskylančius siekiant robotizuoti lazerių gamybos procesus.

Tyrimo metodai: mokslinės, teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, įmonės darbuotojo apklausa ir reportažas, apibendrinimas.

Raktiniai žodžiai: Elektronika, gamyba, gamybos robotizacija, industrinis lazeris, lazeris, optika, robotizacijos iššūkiai.

Robotizacijos plėtra ir specifikacijos

Robotizacija tai yra mokslo ir technikos sritis, kuri apima robotų ir įvairiausių robotizuotų sistemų kūrimą ir atitinkamą jų panaudojimą. Intensyvi robotikos plėtra ir jos taikymas pramonėje prasideda XX amžiaus antroje pusėje. Atsirado intelektualūs robotai, kurie kartu su žmonėmis gali atlikti tam tikras operacijas ir reaguoti į išorinės aplinkos pokyčius. Pagrindinės išmaniųjų robotų kūrimo ir naudojimo priežastys yra šios: išlaisvinti žmogų nuo sunkaus darbo gamybos procese, ženkliai pakelti gaminių kokybę, sumažinti konkrečioje pramonės įmonėje pagamintų produktų savikainą ir žymiai padidinti darbo našumas.

Pramoninių robotų panaudojimas leido sukurti visiškai automatizuotus „bepiločius“ gamybos kompleksus (Изыкова, 2022). Robotizacijos privalumai yra ne tik tai, kad robotai nekelia reikalavimų verslininkams, bet ir tai, kad jie gali būti naudojami 24 valandas per parą, nedaro klaidų, dirba greičiau, atlieka operacijas tiksliau nei žmogus, gali būti naudojami sveikatai kenksmingose vietose. Atsiranda galimybė kurti pramonės šakas, kurios nepriklausytų nuo darbo jėgos koncentracijos vietų ir yra lengvai perprogramuojamos naujų produktų gamybai. Apskritai žmogus gali būti pašalintas iš gamybos proceso, už jo lieka tik valdymo funkcijos. Jų įgyvendinimas kompiuterių tinklų dėka kartais net nereikalauja tiesioginio žmonių buvimo įmonėje.

Inovatyvios robotikos plėtros pramonėje požiūriu paprastai skirstomi į tris kartas, priklausomai nuo jų funkcinio laipsnio galimybes ir ateities tikslus. Pirmoji karta – pramoniniai robotai, kurių pagrindą sudaro automatiniai įrenginiai su viena ar keliomis „rankomis“. Antroji pramoninių robotų karta – tai prisitaikantys robotai, valdomi kitu įrenginiu. Trečioji karta – robotai su dirbtiniu intelektu.

Trečiosios kartos robotai gerokai skiriasi nuo ankstesnių robotų tuo, kad juose yra įrengtos transporto priemonės (Acemoglu & Restrepo, 2018).

Kai žmogus bendrauja su robotais, atsiranda jausmas, kad robotuose viskas yra gerai ir sveika, jie visi atrodo kaip žmogus, bet robotai nėra žmonės, jie nesugeba savarankiškai mąstyti kaip mes – žmonės. Jei protingų robotų skaičius susitikus su žmogumi yra pakankamai didelis, tai žmogui atsiranda nesąmoninga baimė, tarsi jis būtų papuolęs į „nejprastą slėnį“, neatitinkantį jo gyvenimo principų ir aplinkos dėsnių. Šiuo atžvilgiu žmogus užmezga prieštarigus santykius su robotika. Viena vertus, robotika atlieka tam tikras fizines ir psichines operacijas žmogui, kita vertus, robotika ilgai gali išseiti iš pavaldumo ir įsivelti į konfliktą su žmogumi. Tokia situacija nuveda žmogų į įtemptą psichologinę būseną, kurios negalima pratęsti. Šiuo atžvilgiu žmogus negali nuolat bendrauti su robotika ir periodiškai turi iš jos išstrūkti.

Dėl spartaus technologijų vystymosi šiandien pagrindinės problemos yra darbo vietų kūrimo problemos ir nelygė darbo rinkoje. Žmonės rimtai baiminasi, kad technologinis sprogimas visiškai sunaikins darbo vietas. Tuo tarpu realybė rodo logišką įvykių eigą: augimą produktyvumas ir didėjančios pajamos lemia vartojimo didėjimą, taigi ir iki naujų darbo vietų atsiradimas. Visai gali būti, kad robotai ne tik dirbs vietoj žmonių, bet apskritai užims savo vietą planetoje.

Darbo vietų perkėlimas į užsienį – išsivysčiusių ekonomikų į besivystančias šalis. Šis procesas turi įtakos ne tik aukštos kvalifikacijos fizinio darbo kategorijų darbams, derinant jį su intelektualiniu ir vadybiniu darbu, pavyzdžiui: inžinieriai, meistrai, architektai, bet ir žmonės, priklausantys aukštą atlyginimą gaunančių darbuotojų klasei, kurie atlieka aukštos kvalifikacijos darbą, tačiau savo darbe nenaudoja fizinio darbo (Изыкова, 2022).

Apibendrinant, galima teigti, kad gamybos robotizacija ir automatizavimas šiuo metu labai sparčiai plečiasi ir vis labiau vystosi. Atsiranda vis daugiau fabriku, kuriuose dirba vien tik robotai. Tačiau robotizuojant tam tikrus gamybos procesus susiduriama ir su tam tikrais sunkumais.

Industriinių lazerių gamybos procesai

Industriiniai lazeriai yra naudojami skirtingiems tikslams pasiekti. Pavyzdžiui šie lazeriai yra naudojami: metalo apdirbimui (Butkus, Jukna, Paipulas & Stonytė, 2021), deimantų pjovimui, akių operacijoms, vėžio ligos atpažinimas žmogaus kūno ląstelėse (Audouard et al., 2021). Šių lazerių gamyba yra ypač sudėtinga ir susideda iš trijų pagrindinių dalių. Pirmoji dalis – skirtingų aukštos kokybės metalų apdirbimas ir įvairiausių konstrukcinių elementų paruošimas, tai yra, metalo pjovimas, šlifavimas, skylių gręžimas, presavimas ir pagamintų dalių itin kruopštus plovimas. Sekančioji dalis – industrinio lazerio elektronikos sujungimas. Lazeryje esanti elektronika privalo kontroliuoti šimtus skirtingų procesų su maksimaliu tikslumu. Visa tai galima pasiekti tik panaudojus geriausius ir patikimiausius elektronikos komponentus bei atlikus daugybę bandymų, kad būtų įsitikinta, jog pagamintas produktas yra nepriekaištingas. Trečioji dalis – optinė, turi būti surinkta atitinkama optinė grandinė pagal įmonės turimus patentus. Optinėje dalyje yra irgi daugybė sunkumų, pradedant nuo nematomos šviesos fokusavimo lazerio galvutėje ir užbaigiant mikrometrų tikslumo matmenų užtikrinimu ir pačių darbuotojų saugumu (Bernier, Boilard & Talbot, 2019).

Svarbiausias, dirbant su optine industrinio lazerio dalimi, yra saugumas, kadangi lazerio skleidžiama šviesa yra labai didelės galios (gali pjauti metalus ir deimantus). Taip pat, kadangi lazerio skleidžiama spinduliuotė yra nematoma plika akimi, todėl darbuotojai privalo visada dėvėti apsauginius akinius. Įmonės darbuotojai integruoja robotizuotas technologijas į lazerio surinkimo procesą. Šiuo atveju yra programuojama robotizuota ranka, kuri savarankiškai surinkinės nedidelę optinę dalį.

Apibendrinant, galima teigti, kad yra trys pagrindiniai industrinio lazerio gamybos etapai: būsimų lazerio komponentų gamyba, elektronikos sujungimas ir optinės dalies gamyba.

Problemos ir sunkumai siekiant robotizuoti lazerių gamybos procesus

Robotizacijos principai ir sunkumai, su kuriais yra susiduriama siekiant robotizuoti tam tikrą gamybos procesą yra labai panašūs visame pasaulyje. Išanalizuokime šiuos dalykus Lietuviškos įmonės pavyzdžiu. Kadangi pats industrinio lazerio gamybos procesas jau savaime yra itin sudėtingas, tai neabejotina, kad jo robotizacija sukelia taip pat nemažai iššūkių. Jau vien dėl tam tikrų prekių deficito atsiranda daugybė niuansų dėl gamybos robotizacijos.

Šiuo metu elektronikos komponentų rinka yra ypač nestabili ir elektroninių modulių savybės ir išmatavimai tiesiogiai priklauso nuo rinkoje esančių komponentų. Todėl yra ypač sunku iš anksto nustatyti kokius elektrinius modulius bus naudojami ir kokius komponentus juose bus sulituoti. Būtent todėl yra labai sudėtinga robotizuoti šią gamybos dalį, nes nėra aiškaus ir pastovaus dalyko, kuriam galima būtų drąsiai ir ilgam laikui užprogramuoti robotus ir užtikrinti šios dalies gamybos robotizaciją. Taip pat verta įvertinti ir gamybos sudėtingumą. Industrinio lazerio surinkimui reikia ypač tikslių robotų, kurių kainos yra žymiai didesnės nei standartinio tikslumo robotai ir robotizuotos rankos. Be to nereikia pamiršti ir apie robotų dydžius, nes skirtingos paskirties įrenginiams (medicina, kariuomenė, avionika) reikia skirtingų savybių robotų. Paprastų daiktų gamybai užtenka ir standartinių parametrų robotų, tačiau, pavyzdžiui, medicinai, aviacijai arba kariuomenei jau yra reikalaujamas ypatingas robotizuotų įrenginių tikslumas (Botelho et al., 2020). Kuo mažesnis ir tikslesnis yra robotas, tuo jis yra brangesnis.

Šiuo metu pasaulio rinkoje yra labai mažas kiekis robotų, kurie sugebėtų dirbti visiškai savarankiškai. Visiems robotams būtinai reikia žmogaus įsikišimo. Tai yra didžiausias minusas gamybos robotizavime. Nepaisant to, kad jau egzistuoja „tamsios gamyklos“, (tai yra gamyklos, kuriose nėra žmonių, o dirba tik robotai), tam reikia didžiulių investicijų, kurias sau gali leisti tik didžiausios ir stipriai įsitvirtinusios pasaulio įmonės.

Kasmet vis daugiau elektros energijos yra suvartojama (žr. 1 pav.). Iš 1 pav. yra matyti, kad Lietuvos suminis elektros energijos suvartojimas gigavatvalandėmis kasmet tik didėja, todėl vis labiau yra stengiamasi taupyti elektros energiją, o norint robotizuoti bet kokį gamybos procesą būtina suvokti, kad sunaudojamos energijos kiekis tik dar labiau augs. Taip pat verta nepamiršti, kad reikės pasirūpinti robotų atsarginiais maitinimo šaltiniais, baterijomis, akumulatoriais. O visa tai yra tik papildomos didžiulės išlaidos.

GEO ↓						
Europos Sąjunga – 27 šalys (nuo 2020 m.)	9.810	2 591 256.424	2 590 071.058	2 562 773.060	2 461 873.656	2 571 920.844 (p)
Euro zona – 19 šalių (2015-2022 m.)	0.997	2 084 169.722	2 075 770.549	2 051 011.147	1 960 447.407	2 048 471.376 (p)
Belgija	8.100	83 809.800	84 263.000	83 306.400	80 871.400	83 660.400 (p)
Bulgarija	7.000	31 445.466	31 389.986	31 119.715	30 511.049	31 684.820 (p)
Čekija	2.129	60 925.147	61 302.719	61 188.862	59 091.845	61 941.754 (p)
Danija	1.184	32 255.674	32 119.670	32 460.086	32 822.466	34 436.566 (p)
Vokietija (iki 1990 m. buvusi VFR teritorija)	1.000	531 318.000	521 809.000	507 543.000	490 054.000	515 836.000 (p)
Estija	3.677	7 735.492	8 291.802	8 257.100	8 463.192	8 639.582 (p)
Airija	2.448	26 839.919	27 594.718	28 166.568	28 518.659	29 795.541 (p)
Graikija	4.000	55 614.427	51 096.150	51 735.304	48 847.365	49 830.545 (p)
Ispanija	2.000	246 657.000	246 134.000	242 843.326	227 619.584	234 968.991 (p)
Prancūzija	6.891	451 970.126	448 741.212	444 778.227	422 058.105	442 525.466 (p)
Kroatija	5.000	16 425.100	16 625.200	16 572.000	15 578.000	16 847.000 (p)
Italija	8.622	301 880.515	303 442.970	301 803.837	283 814.521	300 589.000 (p)
Kipras	4.638	4 549.948	4 669.094	4 729.891	4 410.551	4 666.125 (p)
Latvija	2.000	6 484.641	6 662.141	6 636.514	6 688.883	6 930.288 (p)
Lietuva	6.000	10 957.500	11 283.300	11 409.300	11 155.000	11 953.600 (p)
Liuksemburgas	6.078	6 393.274	6 458.709	6 396.947	6 117.969	6 490.700 (p)
Vengrija	3.000	40 150.000	40 882.000	41 406.000	41 406.000	43 887.000 (p)
Malta	7.230	2 319.594	2 390.217	2 479.306	2 368.117	2 539.176 (p)
Nyderlandai	9.100	111 494.685	113 478.591	113 652.815	112 754.024	113 386.873 (p)
Austrija	7.283	65 569.869	65 855.941	66 027.931	63 577.133	66 084.891 (p)
Lenkija	2.500	146 424.864	151 398.376	152 001.983	148 241.111	153 954.283 (p)
Portugalija	5.930	47 660.306	48 897.029	48 810.000	47 245.999	48 235.706 (p)
Rumunija	4.000	49 001.451	50 011.558	49 641.267	48 097.778	50 685.245 (p)
Slovėnija	1.000	13 622.626	13 807.675	13 775.681	13 046.905	13 539.492 (p)
Slovakija	6.000	27 016.000	26 872.000	26 016.000	24 695.000	25 647.000 (e)

1 pav. ES šalių elektros energijos suvartojimas, gigavatvalandėmis (Eurostat, 2021)

Šaltinis: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrq_cb_e/default/table?lang=en

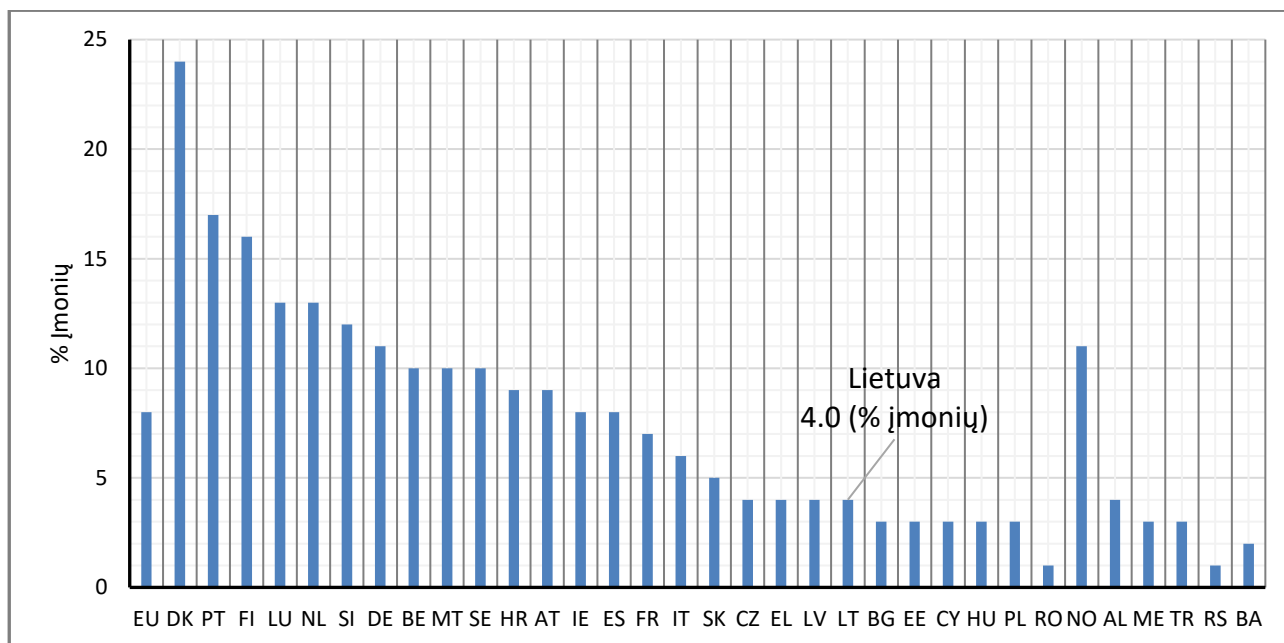
Robotizuojant visą gamybos procesą būtina užtikrinti robotizuotų įrenginių tarpusavio komunikaciją. Kad tai būtų tinkamai įgyvendinta būtina viską jungti prie vienos sistemos, kurią atitinkamai reikia sukurti, užprogramuoti, valdyti, saugoti duomenis ir atitinkamai apsaugoti nuo išorinių veiksnių (kibernetinių atakų, vagysčių, ir pan.). Kiekvienas robotas turi nuo kelių iki šimto jutiklių, kurių duomenis yra būtina gauti, apdoroti, išanalizuoti ir išsaugoti (Erpulev, Guly, Karelina, Podgorny & Vasiliev, 2022). Taip pat šie duomenis turi būti perduodami kitiems įrenginiams naudojant, pavyzdžiui, IoT (angl. *Inthernet of things* – daiktų interneto) principus tam, kad visas gamybos procesas sklandžiai vyktų ir nesustotų. Iš 2 pav. yra matyti, kad Lietuvoje nuo 2020 metų iki 2022 metų daiktų interneto panaudojimas padidėjo beveik du kartus (nuo 4,86 % iki 8,08 %). Tai reiškia, kad ši technologija sparčiai populiarėja ir yra vis plačiau taikoma ne tik išmaniųjų namų sistemose, bet ir gamybų automatizavimo procesuose. Papildomi sunkumai atsiranda norint užtikrinti tam tikrų robotų pozicionavimą (navigaciją) patalpose, nes tam reikia sukurti specialias programas ir algoritmus, kurie viską analizuos ir valdys (Erpulev et al., 2022). O tam reikia ne tik atitinkamų kvalifikuotų specialistų, bet ir papildomų lėšų.

METAI		2020	2022
GEO			
Europos Sąjunga – 27 šalys (nuo 2020 m.)			
		5.97 (e)	8.58 (e)
Euro zona – 19 šalių (2015-2022 m.)			
		6.41 (e)	9.35 (e)
Belgija		12.14	12.67
Bulgarija		2.06	2.26
Čekija		4.78	7.81
Danija		14.53	16.61
Vokietija (iki 1990 m. buvusi VFR teritorija)		3.87	4.32
Estija		9.21	15.72
Airija		12.96	:
Graikija		4.43	5.85
Ispanija		8.88	11.48
Prancūzija		:	11.39
Kroatija		3.90	5.87
Italija		5.37	9.13
Kipras		11.11	10.62
Latvija		4.27	5.40
Lietuva		4.86	8.08
Liuksemburgas		13.15	14.81
Vengrija		5.67	6.54
Malta		13.11	13.95
Nyderlandai		11.52	22.68
Austrija		4.28	7.33
Lenkija		2.42	3.81
Portugalija		5.19	5.85
Rumunija		1.65	3.30

2 pav. Daiktų interneto panaudojimas ES šalyse (Eurostat, 2022)

Šaltinis: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_iiot_use/default/table?lang=en

Siekiant maksimaliai robotizuoti procesą ir kuo labiau sumažinti gamyboje dirbančių žmonių skaičių atsiranda poreikis sukurti tam tikrą dirbtinį intelektą, kuris yra apmokomas pagal iš anksto parašytas programas, algoritmus, lenteles, ir kuris vykdys tam tikras iš anksto numatytas funkcijas savarankiškai. Iš Europos Sąjungos narių Danijoje 2021 m. yra užfiksuotas didžiausias skaičius įmonių, kurios naudoja bent kažkokį dirbtinį intelektą, o Lietuvoje yra vos 4 procentai įmonių, kurios naudoja dirbtinį intelektą (žr. 3 pav.). Atitinkamai užprogramuotas, dirbtinis intelektas pats savarankiškai valdo tam tikrus gamybos procesus, valdo atskirus gamybos etapus ir informuoja gamybą kontroliuojantį asmenį. Bet reikia suprasti, kad tokio dirbtinio intelekto ir jo programos kūrimas reikalauja ne tik daug laiko, bet ir nemažai piniginių išteklių.

3 pav. ES esančios įmonės, kurios naudoja dirbtinį intelektą (Eurostat, 2021)

Šaltinis: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220609-1>

Dirbtinį intelektą galima būtų pakeisti dar labiau naujoviškesniu metodu, tačiau šis metodas negali veikti be žmogaus. Galima įdiegti robotizuotos gamybos sistemą, kuria valdys vienas žmogus savo mintimis. Tokios sistemos jau egzistuoja, tačiau jos kol kas yra labai primityvios. Jos veikimui yra reikalingas ypač galingas kompiuteris, žmogus ir specialus šalmas, kuris sugeba analizuoti žmogaus smegenų veiklą (tokios sistemos prototipas netgi buvo pristatytas LITEXPO rūmuose). Šios sistemos veikimo principas yra toks – kompiuteris analizuoja žmogaus smegenų veikimą ir perduoda atitinkamus signalus sistemai.

Apibendrinant galima teigti, kad gamybos proceso robotizavimas nėra labai trivialus dalykas, nes yra susiduriama su tam tikrais sunkumais. Pavyzdžiui, elektros energijos kainos, gamybos medžiagų trūkumas, specialių programų ir algoritmų kūrimas, robotizuotų įrenginių specialių savybių ir reikalavimų atitikimas – visi šitie paminėti veiksniai labai stipriai įtakoja ir apsunkina gamybos robotizavimo procesą.

Išvados

1. Išanalizavus pasirinktus literatūros šaltinius buvo nustatyta, kad gamybos robotizacija tai yra procesų automatizavimas, kai užprogramuoti robotizuoti mechanizmai ir kitos mašinos atlieka žmonių darbą. Kitaip tariant, robotizacija tai yra technologija, leidžianti pakeisti žmogaus darbą iš anksto sukurta programa, atliekančia pasikartojančias ir įprastas operacijas. Jei procesas kartojasi nuolat, tai vietoj to, kad darbuotojas kasdien atliktų užduotis kaip robotas, juos pakeičia robotai.

2. Išanalizavus industrinių lazerių gamybos procesą buvo nustatyta, kad šis procesas susideda iš trijų pagrindinių dalių. Pirmas – įvairių komponentų paruošimas, jų šlifavimas, presavimas, gręžimas ir kruopštus valymas. Antras – kruopštus pramoninės lazerinės elektronikos prijungimas ir testavimas, kad tolesniame darbe nekiltų jokių netikėtų problemų su pagaminta produkcija. Trečias – optinės dalies surinkimas, o jau surinkus optinę dalį yra surenkamas galutinis gaminys.

3. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais buvo nustatyta, kad nepaisant to, jog gamybos robotizavimas yra labai naudingas įmonėms, tam įgyvendinti trukdo nemažai veiksnių. Gamybos

medžiagų trūkumas, robotų poreikis periodinei priežiūrai, elektros energijos kainos, robotų programų ir algoritmų kūrimas, dirbtinio intelekto įgyvendinimas, robotų specialių savybių atitikimas – visa tai yra sunkumai, su kuriais neabejotinai yra susiduriama norint robotizuoti tam tikrą gamybos procesą.

Literatūra

1. Acemoglu D. & Restrepo P. (2018). The Race between Man and Machine: Implications of Technology for Growth, Factor Shares, and Employment. Prieiga per internetą: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20160696>
2. Audouard E., Delaigue M., Ferachou D., Gruson V., Godin A., Hönninger C., Loyez J., Mottay E. & Pouysegur J. (2021). Kilowatt Femtosecond Lasers for High Productivity. Prieiga per internetą: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9572876>
3. Bernier M., Boilard T. & Talbot L., (2019). Femtosecond laser written FBG components for all fiber laser development. Prieiga per internetą: <https://ieeexplore.ieee.org/document/8819530>
4. Botelho S., Caetano L., de Faria M., Debiaze D., Drews P., Leivas E., Stefan Pernambuco B. & Steffens C. (2020). Height Measurement and Adjustment of Welding Torch for Linear Welding Robot. Prieiga per internetą: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9018625>
5. Butkus S., Jukna V., Paipulas D. & Stonytė D. (2021). Large Area Surface Ablation and Micropatterning of Transparent Dielectrics with Femtosecond UV Laser Pulses. Prieiga per internetą: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9542804>
6. Erpulev V. A., Guly V. V., Karelina M. Yu., Podgorny A. V. & Vasiliev A. V., (2022). Robotic Systems in Road Construction. Prieiga per internetą: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9744273>
7. Eurostat (2022). [dirbtinio intelekto panaudojimas ES šalių įmonėse](https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220609-1). Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220609-1>
8. Eurostat (2022). ES šalių elektros energijos suvartojimas, gigavatvalandėmis. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_cb_e/default/table?lang=en
9. Eurostat (2022). [IoT \(daiktų interneto\) panaudojimo palyginimas ES šalyse 2020 ir 2022 metais](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_iiot_use/default/table?lang=en). Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_iiot_use/default/table?lang=en
10. [Lazerinių gaminių įmonė „Ekspla“ \(2022\)](https://ekspla.lt). Prieiga per internetą: <https://ekspla.lt>
11. Изыкова А. (2022). Пять мифов о роботизации: как и зачем машинам делегируют рутину. Prieiga per internetą: <https://habr.com/ru/company/alfa/blog/699528/>

CHALLENGES OF ROBOTIZATION FOR DOMESTIC BUSINESS: MANUFACTURING OF INDUSTRIAL LASERS

Summary

Robotization is a technology that allows replacing human work with a pre-designed program that performs repetitive and routine operations. If the process is repeated continuously, then instead of the worker performing the tasks like a robot every day, they are replaced by robots.

Manufacturing processes for industrial lasers consist of three main parts. The first is the preparation of various components, their grinding, pressing, drilling and thorough cleaning. The second is the careful connection and testing of industrial laser electronics so that no unexpected problems arise with the manufactured products in the further work. The third is the assembly of the optical part, and after the assembly of the optical part, the final product is assembled.

In today's world, the use of robotic technologies and production automation is a necessary condition for high-quality products and quick work. Robots are used to solve the most diverse tasks, they are versatile and allow to achieve high accuracy and speed in performing certain tasks in production. However, in order to robotize a certain production process, there are inevitably many challenges that arise due to reasons such as electricity prices, lack of production materials, the development of special programs and algorithms, and compliance with the special characteristics and requirements of robotic devices.

FINTECH PLĖTRA LIETUVOJE
Ineta Tumulavičiūtė
Mokslinis vadovas(ė) – lekt. Jolita Naujalienė
Vilniaus kolegija

Ivadas

Finansinės technologijos (toliau - Fintech) tai technologijomis pagrįstos finansinės inovacijos veikiančios finansų rinkas ir finansines paslaugas. Fintech suprantama kaip finansinės naujovės, kurias naudoja finansinės įmonės, kad supaprastintų ir paspartintų finansinių paslaugų teikimo rezultatus. Pastaruoju metu finansinės technologijos buvo vienas iš plačiausiai analizuojamų Lietuvos ekonomikos augimo perspektyvų. Ypač finansinis sektorius deda daug vilčių į Fintech įmones. (Graužinienė & Kuizinienė, 2020) Komerciniai bankai Fintech pagalba dabar galėtų rengti savo didžiulius balansus ir plėtoti finansines technologijas vis labiau protu nesuvokiamo sudėtingumo operacijoms, nes Fintech sektoriaus įmonėse sutelkti labiausiai kvalifikuoti darbuotojai, galintys įgyvendinti beveik bet kokias bankines užklausas, naudojant skaitmenines valiutas ir blokų grandinės technologijas, veikiančias be specialios bankų priežiūros ir reguliavimo. (Baltgailis & Simakhova, 2022)

Straipsnio tikslas – apžvelgti pagrindinius veiksnius, lemiančius Fintech įmonių skaičiaus kitimą Lietuvoje ir prognozuoti šio sektoriaus plėtrą ateityje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti Fintech teorinius aspektus.
2. Išanalizuoti Fintech plėtrą ir ateitį Lietuvoje.

Fintech samprata ir rūšys

Daugelis autorių Fintech sąvoką interpretuoja šiek tiek skirtingai. Finansinės technologijos buvo naudojamos dešimtmečius, bet ši sąvoka tapo labiau paplitusi per 2007 – 2008 m. pasaulinę finansų krizę, kai reikėjo pertvarkyti finansų sektorių. Skirtingų autorių pateikiamos Fintech sąvokos apžvelgtos 1 lentelėje.

1 lentelė. Fintech sąvokos

Autorius	Metai	Apibrėžimas
Basel Committee on Banking Supervision	2018	Technologiškai įgalintos finansinės naujovės, dėl kurių gali atsirasti naujų verslo modelių, taikomųjų programų, bei procesai arba produktai, turintys reikšmingą poveikį finansų rinkoms ir institucijoms bei finansinių paslaugų teikimui.
Douglas W. Arner, Janos Nathan Barberis ir Ross P. Buckley	2015	Fintech tai finansinių technologijų susiaurinimas, kuris reiškia technologinius finansinius sprendimus.
Fintech weekly	n.d.	Fintech reiškia finansines technologijas, kurias sudaro novatoriškų technologijų, taikomų finansų pramonei, naudojimas.
Zavolokina L., Dolata M., Schwabe G.	2016	Fintech žymi naują, novatorišką ir kylančią sritį, kuri patraukia visuomenės dėmesį.

Europos Centrinis Bankas	2018	Fintech finansinių technologijų trumpinys – tai terminas, apibūdinantis bet kokias technologines naujoves, naudojamas finansinėms paslaugoms paremti ar teikti.
--------------------------	------	---

Šaltinis sudarytas autorės remiantis: Basel Committee on Banking Supervision (2018), Douglas W. Arner & Janos Nathan Barberis & Ross P. Buckley (2015), European Central Bank (2018) Fintech weekly (n.d.), Zavolokina L., Dolata M., Schwabe G. (2016)

Galima pastebėti, jog finansinės inovacijos grindžiamos naujomis technologijomis padeda kurti naujus verslo modelius bei produktus. Fintech sektoriaus plėtra hipotetiškai gali kelti grėsmę tradiciniam bankiniam sektoriui.

Taip pat svarbu paminėti, jog auga skaičius įmonių, kurios specializuojasi Fintech srityje - nuo programinę įrangą kuriančių įmonių, dirbančių su finansinių paslaugų informacinėmis programomis, iki tų, kurios kuria finansinių paslaugų technologinės įrangos sprendimus verslui. (Square, 2021) Tad Fintech neapsiriboja tik vienoje srityje, ir pagal Adrian Volenik yra skirstoma į 10 skirtingų rūšių.

Pirmoji rūšis tai skaitmeniniai bankai. Šioje srityje veikia daugiausiai Fintech įmonių. Fintech įmonės po didžiojo 2008 m. nuosmukio pradėjo iš esmės keisti tradicinę bankininkystę, kuri maždaug 2014–2015 m. pradėjo keistis, pradėjo veikti daug dabar jau įsitvirtinusių skaitmeninių bankų. Skaitmeniniai bankai pakeitė tradicinę bankininkystę: tapo paprasčiau atidaryti mokėjimų sąskaitą tiesiog pateikus paraišką internetu su reikalaujamais dokumentais; taikomi mažesni aptarnavimo mokesčiai; galima greitai ir lengvai pervesti pinigus; siūlomos didesnės santaupų palūkanų normos; paspartėjo investavimo paslaugų teikimas. Skaitmeniniai bankai turi patogias mobiliąsias programėles, kurios leidžia vartotojams atlikti kasdienes banko operacijas tiesiai iš savo išmaniųjų telefonų. (Volenik, 2022)

Antra – mobiliųjų mokėjimų įmonės. Nors ir mobiliųjų mokėjimų programėlės techniškai priklauso skaitmeniniams bankams, yra keletas skirtumų, dėl kurių jas galima priskirti atskirai grupei. Mobiliųjų mokėjimų programėlės dažniausiai remiasi QR kodais, kaip paprastu būdu atsiskaityti už daiktus ir paslaugas, ir išmaniojo telefono kontaktų sąrašu siunčiant pinigus draugams ir šeimos nariams. (Volenik, 2022)

Trečiajai grupei priklauso tarptautiniai pinigų pervedimai. Tai tokios Fintech įmonės, kurios daugiausia dėmesio skiria tarptautiniams pinigų pervedimams. Jie yra greitesni, pigesni ir patogesni už tradicinius mokėjimus. (Volenik, 2022)

Ketvirtai grupei priklauso investavimas. Per pastaruosius dešimt metų investicijos išgyveno tikrą renesansą. Šiuolaikiniai prekybininkai dažnai yra jaunuoliai, kurie savo išmaniuosiuose telefonuose nemokamai perka bei parduoda akcijas. Dabar net turime itin populiarius robotų patarėjus, kurie investuotojui teikia konsultacijas ir prekiauja naudodami savo apklausos atsakymus, algoritmus ir matematinės taisyklės be žmogaus įsikišimo ir pagalbos. Jie žmonėms padeda taupyti, investuoti ir auginti turtą, sumažindami riziką. (Volenik, 2022)

Penktoji rūšis – Insurtech. Fintech startuoliai, žinomi kaip draudimo technologijų įmonės. Insurtech startuoliai nepasitiki dešimtmečių senumo standartizuotomis paslaugomis, kurios neapsaugotos nuo žmogiškojo faktoriaus klaidų. Vietoj to, naujosios bendrovės naudoja technologijas, kad pasiūlytų individualizuotus draudimo polisus, kurių kaina nustatoma pagal dirbtinio intelekto duomenis, algoritmus bei mašininį mokymąsi ir informaciją realiuoju laiku. (Volenik, 2022)

Sekanti rūšis – „Proptech“. Nekilnojamo turto srityje „Proptech“ įmonės supaprastino hipotekos procesą, teikdamos duomenis realiuoju laiku, sumažindamos rankinį darbą. Naudojimas automatizuotų procesų sumažina rizikas. (Volenik, 2022)

Kita rūšis – „Regtech“. Tai įmonės, kurios siekia išspręsti iššūkius ir problemas, kylančias dėl technologijomis pagrįstos ekonomikos. Šios problemos gali būti susijusios su pinigų plovimu,

duomenų pažeidimu. „Regtech“ dirba su kitomis Fintech įmonėmis, taip pat su dideliais bankais ir net vyriausybėmis agentūromis. (Volenik, 2022)

Aštuntoji rūšis – paskolas teikiančios įmonės. Nors kai kurie skaitmeniniai bankai taip pat siūlo skolinimo produktus ir paslaugas, būtent specializuotos Fintech įmonės užvaldė rinką. Dažniausiai ši rinka siūlo platų finansinių paslaugų spektrą mažesnėmis kainomis nei tradiciniai skolininkai. (Volenik, 2022)

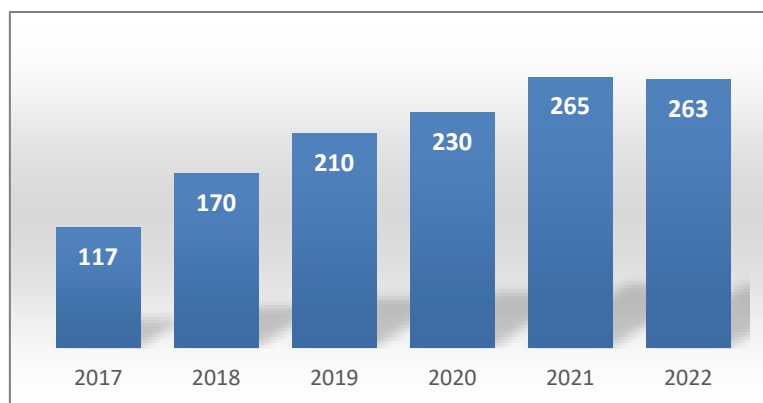
Dar viena rūšis tai yra kriptovaliutos. Žmonės kriptovaliutą arba myli arba nekenčia, bet faktas yra tas, kad šiuo metu rinkoje jų yra be galo daug. Taip pat, kriptovaliutų erdvėje yra dešimtys tūkstančių Fintech įmonių. Daugelis skaitmeninių bankų taip pat siūlo bitkoinų ar kriptovaliutų rinkas, kuriose galite nusipirkti ir parduoti kriptovaliutą.

Ir paskutinei rūšiai priklauso „Blockchain“. Tai yra paskirta duomenų bazė, kuri yra bendrinama tarp kompiuterių tinklo mazgų. Kaip duomenų bazė, blokų grandinė saugo informaciją elektroniniu būdu skaitmeniniu formatu. Blockchain geriausiai žinomas dėl savo esminio vaidmens kriptovaliutų sistemose, tokiose kaip „Bitcoin“, palaikant saugų ir decentralizuotą operacijų įrašą. (Hayes, 2022)

Tad apibendrinus galima pastebėti, kad Fintech sektorius neapsiriboja tik ties viena sritimi ir autorių nuomone apima 10 skirtingų sričių. Šios naujos finansinės technologijos yra paprastesnės naudoti, spartesnės, bei turi mažiau rizikos, tad jos keičia senąsias, tradicines finansines paslaugas.

Fintech analizė Lietuvoje

Nors JAV vieneragiai užima didžiąją dalį Europos rinkos, tačiau 2018 metais paskelbta PSD2 (Mokėjimo paslaugų direktyva) palengvino Europos startuoliams pasiekti bankų infrastruktūrą sukuriant bendrą žemyninę rinką. ES direktyva padėjo Lietuvos startuoliams, atverdama galimybes inovacijoms ir konkurencijai finansų sektoriuje. Tai daroma įpareigojant bankus suteikti trečioms šalims - finansinių paslaugų teikėjams prieigą prie savo klientų sąskaitos duomenų per API (aplikacijų programavimo sąsajas). Lietuvos startuoliai dabar turi galimybes kurti naujus finansinius produktus ir paslaugas, tokias kaip mokėjimų inicijavimo ir sąskaitos informacijos paslaugos, kurios gali būti siūlomos klientams visoje Europos Sąjungoje. PSD2 taip pat padidino konkurenciją finansų sektoriuje, nes pradantieji finansinių paslaugų teikimo veiklą dabar gali konkuruoti su tradiciniais bankais vienodesnėmis sąlygomis. Paskutinis PSD2 pranašumas yra tas, kad jis taip pat sumažino kliūtis pradantiesiems patekti į rinką, nes jiems nebereikia gauti kredito įstaigos licencijos, kad galėtų teikti mokėjimų paslaugas. Tai palengvino startuolių įsitraukimą į finansų industriją ir prisidėjo prie Lietuvos Fintech ekosistemos augimo. (The Baltics Time, 2023). Nuo 2017 m. vyko nuoseklus Fintech įmonių skaičiaus didėjimas Lietuvoje (žr. 1 pav.).

1 pav. Fintech įmonių skaičius vnt. Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Invest Lithuania

Iš paveikslėlio galime matyti, jog 2017 metais Lietuvoje veikė 117 Fintech įmonių. 2018 metais po PSD2 paskelbimo startuoliams buvo lengviau įeiti į rinką, tad per metus atsirado 53 įmonėmis daugiau nei ankstesniais metais, ir iš viso sudarė 170 įmonių. Sekančiais metais įmonių skaičius vėl augo ir pasiekė 210 įmonių. 2020 metais Fintech įmonių padaugėjo maždaug 8,7 procentais ir iš viso sudarė 230 įmonių. 2021-ieji buvo rekordiniai Fintech sektoriui Lietuvoje: darbuotojų skaičius Fintech įmonėse ir įmonių pajamos sumušė anksčiau pasiektus rekordus, o 265 Fintech įmonės jau vadina Lietuvą namais. Pagal licencijuotus subjektus (mokėjimo įstaigą, elektroninių pinigų įstaigą ir specialių banko licencijų turėtojus) Lietuva užėmė 1 vietą Europos sąjungoje, kurioje iš viso yra 147 licencijuoti Fintech. (PER Newswire, 2022) Na o 2022 metų pabaigoje Fintech įmonių sudarė 263. Fintech ateitis Lietuvoje atrodo daug žadanti. Šalyje veikia Fintech įmonės, kurių daugelis turi drąsių naujų idėjų.

Šalies bankininkystės licencijų išdavimo tvarka vertinamas kaip prieinamosė ir palankesnė, palyginti su kitomis Europos šalimis, todėl naujiems startuoliams lengviau patekti į rinką. Tai skatina užsienio talentus įsitraukti į Fintech veiklą Lietuvoje, ir tokiu būdu didina mūsų šalies Fintech jėgą. Lietuvos Vyriausybė taip pat palaiko Fintech industriją ir įgyvendina įvairias iniciatyvas, skatinančias jos augimą. To pavyzdžiai - įkurti „Vilnius Tech Park“ ir „Fintech Hub LT“. Laikui bėgant jie sudarys palankią terpę tolesniam finansinio sektoriaus vystymuisi. Fintech inovacijų finansų sistemoje skatinimas yra viena iš Lietuvos banko strateginių kryptių. Taip pat LR Finansų ministerijos 2023 m. veiklos plane numatyta priemonė „Užtikrinti kokybinę finansinių technologijų sektoriaus plėtrą Lietuvoje“, bei rengiamos „Fintech sektoriaus plėtros Lietuvoje gairės 2023-2028“. Žvelgiant į ateitį, technologijų pažanga galėtų sustiprinti Lietuvos pozicijas pasaulinėje Fintech arenoje, ypač tokiose srityse kaip „blockchain“, dirbtinis intelektas ir kibernetinis saugumas. Kadangi šalies startuoliai jau yra tarp geriausių pasaulyje, jie bus vis labiau diegiančių Web 3.0 skaitmeninių mokėjimų ir elektroninės prekybos priešakyje, toliau stiprindami savo pozicijas tarp pirmaujančių Fintech ekonomikų. (The Baltics Time, 2023). Lietuva patraukli naujai besikuriančioms įmonėms dėl ES vartotojų rinkos pasiekiamumo, skaitmeninės infrastruktūros, Fintech aplinkai draugišku reguliavimu, darbuotojų pasiūla bei kompetencijų lygiu, palankiais kapitalo srautais, sąlygomis verslui vykdyti, valstybės reputacija. Pagal Bazelio indeksą Lietuva tapo 8-ąja pasaulyje mažiausios rizikos jurisdikcija.

Taigi apibendrinant galima teigti, jog per pastaruosius kelerius metus Lietuva sparčiai išaugo kaip Fintech įmonių centras Europoje. Šalyje padaugėjo Fintech startuolių – kai kurios įsitvirtinusios įmonės perkelia savo veiklą į Lietuvą dėl Lietuvoje susiklosčiusių palankių reguliavimo aplinkos bei technologijų ir finansinių paslaugų sektoriuose dirbančių darbuotojų aukštos kvalifikacijos.

Lietuva turėdama palankią reguliavimo aplinką, palaikančias vyriausybės iniciatyvas ir klestinčią Fintech ekosistemą, turi geras sąlygas ir toliau pritraukti investicijas ir inovacijas Fintech sektoriuje ateinantį dešimtmetį.

Išvados

1. Finansinės technologijos tapo labiau žinomos per 2007 – 2008 m. pasaulinę finansų krizę. Ši sąvoka yra daugialypė ir apibūdina technologijomis pagrįstas finansines inovacijas, kurios veikia finansų rinkas ir finansines paslaugas. Taip pat šios technologijos neapsiriboja tik vienu sektoriumi ir apima vis įvairesnes sritis. Išskiriama dešimt skirtingų finansinių technologijų tipų.

2. Paskelbta ES direktyva PSD2 palengvino Europos startuoliams pasiekti bankų rinką. Fintech plėtra Lietuvoje yra labai dinamiška, 2021-ieji metai buvo rekordiniai Fintech sektoriui Lietuvoje, šiuo metu veikia 263 Fintech įmonės, kuriose dirba apie 7000 darbuotojų. Prognozuojama Fintech sektoriaus plėtra Lietuvoje dėl šios srities skatinimo valstybinio lygmeniu. Lietuva išlieka pagrindine Fintech įmonių plėtros kryptimi. Lietuva patraukli naujai besikuriančioms Fintech įmonėms dėl ES

vardotojų rinkos pasiekiamumo, skaitmeninės infrastruktūros, Fintech aplinkai draugišku reguliavimu, darbuotojų pasiūla bei kompetencijų lygiu, palankiais kapitalo srautais, sąlygomis verslui vykdyti, valstybės reputacija. Fintech sektoriaus augimas suteiks daugiau galimybių verslui ir padės Lietuvai tapti dar patrauklesne šalimi investicijoms.

Literatūra

1. Arner, D. W., Barberis, J. N. & Buckley, P. R. *The Evolution of Fintech : A New Post – Crisis Paradigm?* https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2676553
2. Baltgailis, J. & Simakhova, A. (2022). *THE TECHNOLOGICAL INNOVATIONS OF FINTECH COMPANIES IN LITHUANIA* <https://web.p.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=5&sid=e8ece8b6-47de-4608-b2d3-cab5c770c2d2%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=158839371&db=asn>
3. Basel Committee on Banking Supervision (2018) *Implications of Fintech developments for banks and bank supervisors* <https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf>
4. European central bank. (2018, kovo 27). *How does the ECB supervise banks that use Fintech?* <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/Fintech.en.html>
5. Fintech weekly (n.d.) Fintech Definition https://www.Fintechweekly.com/Fintech-definition#What_Is_Fintech
6. Graužinienė, S. & Kuizininė, D. (2020). *Research on Factors Identification in Fintech Acceptance: Lithuania Context*. Prieiga per internetą EBSCOhost <https://web.p.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=11&sid=e8ece8b6-47de-4608-b2d3-cab5c770c2d2%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=148843684&db=bsu>
7. Hayes, A. (2022, rugsėjo 27) *Blockchain Facts: What Is It, How It Works, and How It Can Be Used*. Investopedia <https://www.investopedia.com/terms/b/blockchain.asp>
8. PR Newswire, (2022, balandžio 6) Fintech in Lithuania: resilient and focused on quality. Prieiga per internetą EBSCOhost <https://web.p.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=bab27ae2-bbc8-40da-85bb-0f4e81b9d3cf%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=202204060800PR.NEWS.USP.R.LN13431&db=bwh>
9. Square, (2021). *What is Fintech (Financial Technology)? Types and Examples* <https://squareup.com/au/en/townsquare/what-is-fintech-types-and-examples>
10. The Baltics Time (2023, kovo 22) *How Lithuania Could Become Europe's Next Fintech Hub* https://www.baltictimes.com/how_lithuania_could_become_europe_s_next_fintech_hub/
11. Volenik, A. (2022, rugsėjo 19). *10 Types of Fintech Companies (Digital Banks, Insurtech...)* Top mobile banks <https://topmobilebanks.com/blog/types-of-fintech-companies/>
12. Zavolokina, L., Dolata, M. & Schwabe G. (2016, gruodžio 11). *Fintech – What's in a Name?* <https://aisel.aisnet.org/icis2016/DigitalInnovation/Presentations/12/>

DEVELOPMENT OF FINTECH IN LITHUANIA

Summary

Fintech companies are relatively young and not very widely researched, but are increasingly attracting the attention of financial institutions. The purpose of this article is to review the main factors determining the change in the number of Fintech companies in Lithuania on the basis of scientific literature and to forecast the development of this sector in the future. The first part introduces Fintech concepts and its types. The second part analyzes the development in Lithuania. The second part presents a hypothesis of what the future of Lithuania in the Fintech sector will be. After analyzing the collected information, it was found that Fintech in Lithuania has grown rapidly, and that Lithuania, having a favorable regulatory environment, will have good conditions to continue attracting investments.

FUTURE EMPLOYEE: HUMAN OR ROBOT?

Ornella Ivaskaite

*Scientific supervisor – lect. Ingrida Galkauskienė and lect. Žana Prokopovičienė
Vilniaus kolegija / Higher Education Institution*

Introduction

Nowadays robotization has improved to the level where it can even be better than human in diversity of things. Robots these days are reliable in every way possible. It can be expanded, do multiple quests at once not only faster, but better quality as well, adapt to various situations, whether it is cold weather or hot and be a great investment for the future. According to Vanessa Evers (2018), “People live in a time when robots clean houses, drive vehicles, disable bombs, provide prosthetic limbs, support surgical procedures, etc. Robots are beginning to offer physical capabilities and artificial intelligence (AI), cognitive abilities beyond our expectations. These technologies could be harnessed to help solve important challenges, such as ageing societies, environmental threats and global conflict”. Thus, it leaves us with a dilemma, whether humans must be afraid and combat robotization or blur boundaries and work with them, not against them.

The aim of the article – reveal the impact of workplace robotization on employee future jobs.

Objectives of the article:

1. Describe how robots influence people’s daily lives.
2. Examine where robots would appear more and where they might not appear at all in work areas.
3. Observe the statistical future of jobs with robots.

Methods: analysis of sources, comparison, summarization.

The impact of robots on people's daily lives

Robots or in other words, machines capable of carrying out a complex series of actions automatically, especially one programmable by a computer and artificial intelligence (the simulation of human intelligence processes by machines, especially computer systems) are being used more and more than before in people’s everyday lives and chores. For example, in many households there are smart home service robots that help do basic everyday tasks and this technology is very convenient for older people.

“According to a recent survey by the World Health Organization, in 2015, the number of people over 60 years old in the world reached 900 million people, and by 2050, the number of people over 60 years old will reach 2 billion. More and more elderly people are unable to complete some tasks smoothly due to their age. At this time, they need the assistance of smart home robots. And smart home service robots can be used as companion objects for the elderly so that they will not feel lonely at home” (Peng et al., 2021).

Robots are getting faster every day and you can easily find them in everyone's home performing chores such as vacuuming, sweeping, mopping, mowing the lawn, it proves that robots are improving every minute and new domestic robot markets will emerge (Murphy, 2017).

	2015	2016	2017E	2018E	2019E	2020E	2021E	2022E	2023E	2024E	2025E	2015-2025 CAGR
Robot Vacuums												
Units Sold (M)	3.48	4.14	5.00	6.16	7.42	8.76	9.99	11.37	12.66	14.06	15.59	16.2%
ASPs	\$235	\$228	\$220	\$211	\$203	\$196	\$190	\$185	\$180	\$176	\$172	-3.1%
Market Value (B)	\$0.82	\$0.94	\$1.10	\$1.30	\$1.51	\$1.72	\$1.90	\$2.10	\$2.28	\$2.47	\$2.68	12.6%
Robot Lawnmowers												
Units Sold (M)	0.22	0.34	0.41	0.49	0.62	0.77	0.93	1.06	1.22	1.35	1.48	21.0%
ASPs	\$1,300	\$1,251	\$1,189	\$1,100	\$990	\$915	\$870	\$828	\$791	\$757	\$727	-5.6%
Market Value (B)	\$0.29	\$0.43	\$0.49	\$0.54	\$0.61	\$0.71	\$0.80	\$0.88	\$0.97	\$1.02	\$1.08	14.2%
Robot Wet Floor												
Units Sold (M)	0.32	0.57	0.81	1.17	1.63	2.19	2.72	3.38	4.10	4.96	6.00	33.9%
ASPs	\$145	\$127	\$125	\$125	\$124	\$123	\$121	\$118	\$115	\$112	\$110	-2.7%
Market Value (B)	\$0.05	\$0.07	\$0.10	\$0.15	\$0.20	\$0.27	\$0.33	\$0.40	\$0.47	\$0.56	\$0.66	30.2%
Total Units Sold (M)	4.0	5.1	6.2	7.8	9.7	11.7	13.6	15.8	18.0	20.4	23.1	19.1%
Y/Y	13.8%	25.5%	23.3%	25.6%	23.6%	21.2%	16.4%	16.0%	13.7%	13.3%	13.2%	
Total Mkt Value (B)	\$1.2	\$1.4	\$1.7	\$2.0	\$2.3	\$2.7	\$3.0	\$3.4	\$3.7	\$4.0	\$4.4	14.4%
Y/Y	15.3%	25.7%	17.0%	17.6%	16.7%	16.1%	12.6%	11.4%	9.9%	8.9%	9.1%	

Figure 1. Domestic robotics outlook

Source: Murphy A. (2017). *Loup Ventures, International Federation of Robotics*.

Smart home service robots are highly developed and offer any services, such as assistance, housekeeping, security, etc. Service robots have many great technologies, such as autonomous navigation, voice recognition, multimode human-computer interaction, multi-degree-of freedom dexterous operation, human emotion and motion perception understanding (Song & Li, 2021).

People encounter robots not only at home, but at work as well. Nowadays employees can rely not only on themselves, but on various robotics machines as well. It is easier to achieve greater results in workplaces if the employees would use and not be afraid of the help of robotization to do some sort of assignments more often. If people would use robots help more, the results would be increased, but due to previous experiences with robots, for some individuals interaction with machines could cause anxiety and unwillingness (de Graaf & Janssen, 2019).

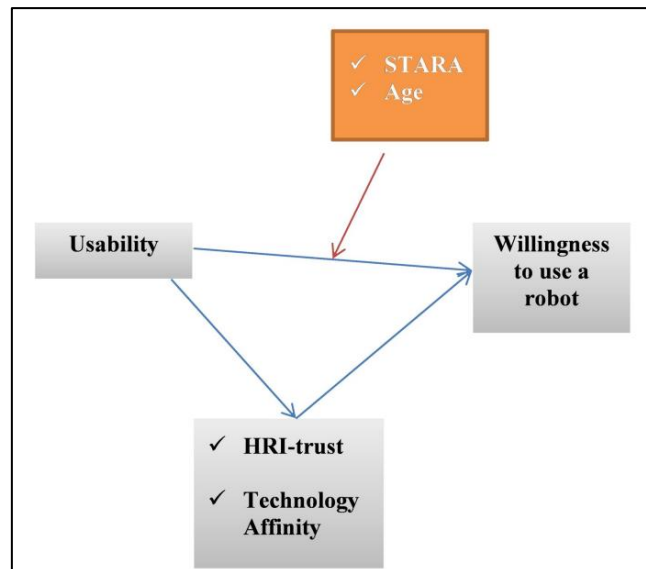

Figure 2. Robot integration structure

Source: Babamiri, Heidarimoghadam, Ghasemi, Tapak & Mortezaipour (2022). *Insights into the relationship between usability and willingness to use a robot in the future workplaces, p. 5.*

Taking everything into account, robotic machines and artificial intelligence are being used in people's everyday life more often compared to the past. Almost every household has intelligency

home service robots that help with chores. Even if robots are often used in houses, they are still avoided at work, although cooperation with robots could lead to better work results.

The possibility of the appearance of robots in workplaces

Work automation (application of machines to tasks once performed by human beings or, increasingly, to tasks that would otherwise be impossible) now is a bigger part of people’s life compared to past events. Technologies are developing incredibly fast and though they have their own benefits, people are beginning to question the disadvantages related to work. As robotic machines increase their effect on workplaces, the question arises as to what jobs will be taken over by robots any time soon. Although automation will completely eliminate very few occupations over the next decade, it will affect parts of almost all jobs to a greater or lesser extent, depending on what kind of work they involve (Chui, Manyika & Miremadi, 2016).

Table 1. % of activities that can be automated by robots

	Managing others	Applying expertise	Stakeholder interaction	Unpredictable physical work	Data collection	Processing data	Predictable physical work
Accommodations and food service	30	40	40	0	70	80	100
Manufacturing	0	10	10	30	70	70	90
Transportation and warehousing	30	30	30	30	70	60	50
Construction	10	10	30	30	70	60	90
Finance and insurance	0	10	10	30	60	70	80
Arts, entertainment, and recreation	10	30	20	20	60	70	80
Healthcare and social assistance	0	10	10	10	50	70	50
Management	0	10	10	10	50	50	80
Educational services	0	10	10	20	50	60	60

Source: Compiled by the author according to Chui, Manyika & Miremadi, 2016.

“Industrial robots are making the workplace more productive and safer. In many workplaces, they also make work more enjoyable. Robots are impacting industries from automotive manufacturing to agriculture, from warehousing to pharmaceuticals. Some industries have long been using robotics, while others have only just begun” (Mark Fairchild, 2021). Without industrial robots manufacturing jobs would be unsafe and dangerous, and for that reason manufacturing and construction areas are automated the most.

For now, robots are perfect for well-defined activities and optimizing, but it still lacks human’s mind to be creative, set proper goals and achieve better results. The tasks that entail managing and training people as well as those that require skill for planning, making decisions, or creative work are the most difficult to automate using the robotization that are currently available (Chui, Manyika & Miremadi, 2016).

Taking everything into account, no matter how advanced robotization is, it cannot yet replace humans in certain areas of work, for example educational services, management of other people and healthcare, but robots are a big part of manufacturing and construction areas, due to the fact that it makes work much safer and productive.

Unemployment rate due to the impact of robots

Emerging technologies make all processes safer and more effective, not to take employment away from people and for that automation and humans are working together for the benefit of both parties, not in conflict (Natallia Sakovich, 2023). In the future it would be easier for humans not only in everyday life tasks, but in workplace as well if people would blur the boundaries with robots.

According to a new study from the World Economic Forum, the workplace is undergoing a revolution that will cause a seismic shift in how humans collaborate with technology and algorithms. By 2025, compared to 29% currently, more than half of the tasks performed at work will be automated (Oliver Cann, 2018).

Table 2. Future of jobs in numbers by 2022

Share of the workforce requiring re-/upskilling	54%
Companies expecting to cut permanent workforce	50%
Companies expecting to hire specialist contractors	48%
Companies expecting to grow workforce	38%
Companies expecting automation to grow workforce	28%
Jobs projected to be displaced	75 million
Jobs projected to be created	133 million

Source: Compiled by the author according to Oliver Cann, 2018.

From the numbers in table 2, we can see that robots will take over a lot of work from humans, but at the same time, they will create significantly more work compared to the subtracted number as well. According to Oliver Cann, by 2022 there will be 42% of total task hours performed by robots and by 2025 – 52%. “History has already seen such a workforce shift in the 1980s with the introduction of the personal computer. It was expected to endanger employment, but in reality, it has led to the creation of the IT industry and online businesses, resulting in an enormous number of new jobs such as software engineers” (Natallia Sakovich, 2023).

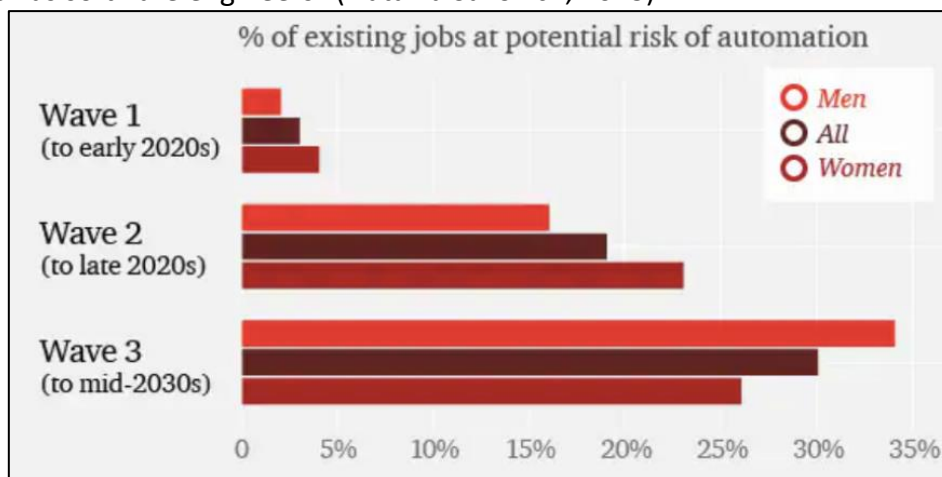

Figure 3. Percentage of existing jobs at potential risk from automation

Source: Sean Fleming (2020). A short history of jobs and automation.

Despite people's reactions and fears related to the unemployment rate being higher after technological development, according to numbers, robots are most likely to create more jobs than destroy and in the end unemployment rate would be lower than before.

Taking everything into account, due to the reason that people will not lose their jobs, because there are going to be new jobs related to new technologies. Humans can make a huge difference by cooperating with robots if they can adapt to new, changing reality and make the best of current situations.

Conclusions

1. Robotic machines and artificial intelligence have a huge influence on people's lives, due to the reason that in almost every household there is some kind of smart home service robot that helps not only with cleaning, but other chores as well. Although robotic machines are being avoided in work areas, people could do better and achieve greater results by blurring boundaries.

2. Although robots are developing very rapidly and can perform a wide variety of functions, at the moment, they do not have such a tendency to appear in only some areas of work because they lack great human intelligence. Robotic machines are appearing in physical jobs, where safety is required, but they cannot overtake positions in educational and management spheres.

3. Even though people thought that unemployment would increase with more automation, robots are taking away jobs, they are creating more jobs in the meantime, because robotization keeps updating and improving, and that requires new workers in the tech sphere. It is believed that by 2022, robots will do 42% of all task hours, by 2025 - 52% and for that reason, more jobs will be created.

List of References

1. Babamiri, Heidarimoghadam, Ghasemi, Tapak & Morteza pour. (2022). *Insights into the relationship between usability and willingness to use a robot in the future workplaces*. Available through EBSCOhost <https://web.s.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=4&sid=ea2e7816-86a3-42d8-b9d3-3abfb95f512c%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=asn&AN=157236979>
2. Chui, Manyika & Miremadi. (2016). *Where machines could replace humans—and where they can't (yet)*.
3. de Graaf & Janssen. (2019). *A robot as your colleague?* Available through EBSCOhost <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=3be2be3b-1009-4f83-b983-938278f2edc2%40redis>
4. FAIRCHILD M. (2021). *Top Industries Using Robots*.
5. Mikell P. Groover. (2023). *Automation*.
6. Murphy A. (2017). *Domestic: Robotics Outlook*.
7. Natallia Sakovich. (2023). *How Artificial Intelligence and Robotics Are Changing Our Lives*.
8. Oliver Cann. (2018). *Machines Will Do More Tasks Than Humans by 2025 but Robot Revolution Will Still Create 58 Million Net New Jobs in Next Five Years*.
9. Peng et al. (2021). *Smart Home Service Robot Design Based on ROS*. Available through EBSCOhost <https://web.s.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=c3f883c2-cdaf-4a7b-800e-ab1820df0796%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=iih&AN=151663943>
10. Song & Li. (2021). *Home robot control system based on internet and fuzzy control*. Available through EBSCOhost <https://web.s.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=e2af828a-83dc-4580-a112-2fd9be490f58%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=iih&AN=153497042>
11. Vanessa Evers. (2018). *Artificial Intelligence. The promises and the threats*.

FUTURE EMPLOYEE: HUMAN OR ROBOT?

Summary

In several areas, equipment has advanced to the point that it can even surpass human performance. Modern robotization is extremely trustworthy in every way. It may be improved, enlarged, and used to complete several tasks at once. It can also adapt to several environments, including cold and hot climates, and is an excellent long-term investment. Due to the fact that practically every family has some sort of smart home service robot that assists with both cleaning and other duties, robotic machines and artificial intelligence have a significant impact on how people live their daily lives. Robotic devices are being shunned in workplaces, yet by blurring lines, people could work more effectively and produce more. People used to think that more automation would lead to more unemployment, but robots are taking jobs away, still as robotization is constantly being updated and improved, new workers are needed in tech fields, so robots are creating more jobs. Therefore, humans should blur boundaries and cooperate with robots for better results, rather than against them.

IT VERSLO ĮMONIŲ POŽIŪRIS Į MOTERIS PROGRAMAVIMO SRITYJE

KORNELIJA ŠLIUŽAITĖ

*Mokslinė vadovė – lekt. Anželika Slimanavičienė
Vilniaus kolegija*

Įvadas

Istoriškai susiklostė, kad IT sektoriuje didžiąją dalį darbuotojų sudaro vyrai. Nepaisant daugelio organizacijų ir iniciatyvų skatinti lyčių įvairovę technologijų sektoriuje, ši tendencija išlieka. Remiantis naujausiais statistiniais duomenimis, moterys sudaro tik apie 25 % IT darbuotojų visame pasaulyje. Tačiau situacija pamažu keičiasi, ir vis daugiau moterų pradeda karjerą į IT sektoriuje, skatinamos įdomių ir novatoriškų jo galimybių. Vykdomos iniciatyvos, kuriomis skatinamos ir remiamos moterys IT srityje Lietuvoje pvz.: Women Go Tech.

Skatinti lyčių įvairovę IT sektoriuje svarbu ne tik dėl etinių ir moralinių, bet ir dėl verslo plėtros priežasčių. Įvairialypės komandos yra kūrybiškesnės ir produktyvesnės, jos gali geriau atspindėti ir patenkinti įvairius klientų ir vartotojų poreikius. Siekiant pritraukti daugiau darbuotojų į IT verslo sektorių dirbti programuotojomis, svarbu išsiaiškinti verslo įmonių požiūrį į moteris dirbančias programavimo srityje.

Tyrimo tikslas – atskleisti verslo įmonių požiūrį į moteris dirbančias programavimo srityje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Atlikti IT verslo sektoriaus darbuotojų pasiskirstymo analizę.
2. Nustatyti IT verslo sektoriaus programavimo srities darbuotojams keliamus reikalavimus.
3. Išanalizuoti IT verslo įmonių požiūrį į moteris, dirbančias programavimo srityje.

Tyrimo metodai. Siekiant atskleisti IT verslo sektoriaus įmonių požiūrį į moteris dirbančias programavimo srityje, buvo analizuojami informacijos šaltiniai ir statistiniai duomenys nagrinėjama tema bei atliktas kokybinis tyrimas. Naudotas duomenų rinkimo būdas – interviu. Tyrimo dalyviai – skirtingų dydžių verslo įmonės, vykdančios veiklą IT srityje ir teikiančios programavimo paslaugas. Interviu klausimai tyrimo dalyviams buvo išsiunčiami elektroniniu paštu.

IT sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas

Lietuvoje ir užsienyje moterų dalyvavimas IT srityje yra labai žemas, ypač jeigu kalbame apie programavimo sritį. Remiantis 2021 m. Eurostat duomenimis, Lietuvoje moterų dalis dirbančių IT sektoriuje sudarė apie 21proc., o ES vidurkis – apie 17proc. (Eurostat, 2021).

Daugelis tyrimų rodo, kad moterų mažuma IT srityje yra susijusi su stereotipais apie technologijas ir programavimą kaip vyrišką veiklą. Todėl, siekiant padidinti moterų dalyvavimą IT srities darbo rinkoje, reikia skatinti ir skleisti informaciją apie darbą IT sektoriuje kaip įvairiapusę, kūrybingą ir svarbų lauką, kuris gali būti pritaikytas įvairių sričių problemoms spręsti. Taip pat reikia skatinti moteris įsiliesti į IT bendruomenes ir bendradarbiauti su kitais specialistais, kad jos jaustųsi vertinamos ir galėtų gauti reikiamą paramą ir patirtį. Be to, svarbu kurti lygiaverčių galimybių darbo vietas ir užtikrinti, kad moterys galėtų tobulėti ir kilti karjeros laiptais IT srityje, lygiai taip, kaip jų kolegos vyrai. Aktyvesnis moterų dalyvavimas IT srities darbo rinkoje, yra svarbus siekiant diversifikuoti ir plėsti technologijų vystymąsi bei įgyvendinti inovacinius projektus. Remiantis asociacijos „Infobalt“ Lietuvos skaitmeninės ekonomikos 2020 apžvalga, Lietuvoje IT specialistų (ne tik programuotojų) dalis tarp visų dirbančiųjų sudarė 2,7 proc., kai Europos Sąjungos (ES) vidurkis siekia 3,7 proc., Estijos – 5,6 proc., o Suomijos – 6,8 proc.

Analizuojant moterų, dirbančių programavimo srityje skaičių, pastebima, kad pasauliniu mastu moterys sudaro mažą dalį nuo programavimo srityje dirbančių darbuotojų. Lietuvoje situacija nėra

išskirtinė. Pagal Lietuvos darbo rinkos portale cvmarket.lt pateiktą 2021 m. statistiką, pastebėta, kad programavimo srityje dirbančių moterų dalis Lietuvoje siekė 14proc. (Infobalt, 2020, Cvmarket.lt, 2022). Europos Sąjungos vidurkis yra apie 17proc. Tai rodo, kad Lietuvoje programavimo srityje dirbančių moterų dalis yra mažesnė negu Europos vidurkis. Daugelyje šalių moterų darbo užmokestis programavimo srityje yra mažesnis nei vyrų. Remiantis 2021 m. Eurostat duomenimis Europos darbo užmokesčio vidurkis rodo, kad moterų vidutinis darbo užmokestis programavimo srityje yra 14proc. mažesnis negu vyrų. Tačiau verta atkreipti dėmesį, kad tai yra vidurkis ir tam tikrose šalyse, pvz., Danijoje ir Švedijoje, atlyginimų skirtumas tarp vyrų ir moterų dirbančių programavimo srityje yra mažesnis (Eurostat, 2021). Pagal statistiką, moterų dalis, užimančių vadovaujančias pareigas programavimo srityje yra dar mažesnė. Remiantis „Harvey Nash ir KPMG“ ataskaita, 2020 m. moterų dalis užimančių vadovaujančias pareigas IT srityje buvo tik 12proc. (Harvey Nash ir KPMG, 2020), o Lietuvoje šis skaičius siekia 11proc.. Pastaruoju metu pastebima tendenciją, kad vis daugiau moterų renkasi mokytis ir dirbti programavimo srityje. Kai analizuojamas moterų darbo programavimo srityje pasirinkimas užsienyje, galima pastebėti, kad tam tikros šalys yra pažangios lyčių lygybės srityje. Pvz., Islandija yra pirmoji pasaulyje, kurioje moterys sudaro daugiau negu 40proc. visų programavimo ir informacinių technologijų sektoriaus specialistų. Skandinavijos šalys taip pat rodo panašias tendencijas. Taigi, nors moterų dirbančių programavimo srityje skaičiai Lietuvoje ir užsienyje yra nevienodi, pastaruoju metu pastebimos tendencijos, kad moterys vis labiau domisi IT sritimi ir renkasi karjerą šioje srityje. Tačiau nagrinėjant pastarųjų penkerių metų į Vilniaus kolegijos programų sistemų kryptį įstojusiujų skaičių, pastebime, kad ryškus priimtų moterų skaičiaus didėjimas nestebimas žr. 1 lentelę.

1 lentelė. Priimtųjų į Vilniaus kolegijos programų sistemų krypties studijas pasiskirstymas 2018-2022 m.

Lytis	Priimtų studentų skaičius, proc.				
	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.
Vyr.	89	90	88	86	90
Mot.	11	10	12	14	10

Šaltinis: Vilniaus kolegijos metinės veiklos ataskaitos.

Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų matoma, kad priimtųjų į Vilniaus kolegijos programų sistemų kryptį skaičius išlieka beveik vienodas per pastaruosius penkerius metus apie 10 proc. nuo visų priimtųjų sudaro moterys, ryškesnis padidėjimas stebimas 2021 m. – 14 proc. (Vilniaus kolegijos metinės veiklos ataskaita, 2022) Vilniaus universiteto Informacijos mokslų ir taikomosios informatikos instituto atliktas tyrimas rodo, kad 2018 m. moterys sudarė tik 14 proc. studentų, studijuojančių programavimą. Kaip teigia JAV Springfildo universiteto asoc. profesorė ir Kompiuterių informacinių technologijų programos vadovė Bryan Candido, įdomus faktas yra tas, kad JAV kolegijose yra 60 proc. studijuojančių moterų ir 40 proc. studijuojančių vyrų. Ateities prognozė yra 70/ 30 proc. per ateinančius penkerius metus, bet ne IT srityje (Bednar, 2018). Su ja sutinka ir Robin Saunders, Bay Path universiteto Komunikacijos ir informacijos srities programų vadovė. Ji taip pat teigia, kad moterų dirbančių IT srityje yra mažiau negu trečdalis visų dirbančiųjų. Ji taip pat pabrėžia, kad IT puiki sritis, norint turėti lankstų darbo grafiką, dirbti nuotoliniu būtu ir pan. (Bednar, 2018). Abi universitetų darbuotojos teigia, kad reikia vykdyti įvairias programas, kurios populiarintų IT studijas ir pritrauktų į jas daugiau studijuojančių moterų. Tokios programos vykdomos ir Lietuvoje pvz.: Women Go Tech ir kt.

Apibendrinant, galima teigti, kad Lietuvoje moterų dalis dirbančių programavimo srityje yra mažesnė negu Europos vidurkis; moterų darbo užmokestis ir dalis vadovaujančias pareigas užimančių moterų programavimo srityje taip pat yra mažesnė negu Europoje. Moterų studijuojančių

programavimą skaičius per pastaruosius penkerius metus išlieka tolygus, apie 10 proc. nuo pasirinkusių šias studijas. Tai rodo, kad siekiant sumažinti augantį darbuotojų trūkumą programavimo srityje, reikia skatinti IT srities studijų ir darbo pasirinkimą moterų tarpe.

Programavimo srities specialistams keliami reikalavimai

Siekiant nustatyti programavimo srityje ketinantiems dirbti darbuotojams keliamus reikalavimus, buvo analizuojama, kokius bendruosius, asmeninius, socialinius ir technologinius gebėjimus turi atitikti asmenys, baigę programavimo specialybę ir ketinantys pretenduoti į programuotojo poziciją. Analizė atlikta pagal Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintą Informatikos mokslų studijų kryptių grupės aprašą (Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022) ir darbo skelbimuose darbdavių keliamus reikalavimus (cvonline.lt, cvbankas.lt, 2022).

Šaltinių analizės metu nustatyta, kad programavimo srities specialistai turi būti baigę aukštąją mokyklą, turėti aukštąjį išsilavinimą (dažniausiai informatikos, matematikos srities) arba gilesnes specializuotas žinias bei įgūdžius. Programavimo srities specialistams keliami reikalavimai apima ne tik technines jų žinias ir gebėjimus, bet ir tam tikras asmenines savybes, bendravimo, bendradarbiavimo ir socialinius įgūdžius. Šie reikalavimai gali skirtis priklausomai nuo darbo pobūdžio, tačiau bendrai galima išskirti šiuos:

1. Programavimo kalbų žinios: Specialistas turėtų turėti galias žinias bent vienoje programavimo kalboje, taip pat turėtų suprasti programavimo paradigmas ir sugebėti taikyti jas savo darbe.

2. Gebėti dirbti su duomenų bazėmis: Specialistas turėtų mokėti projektuoti ir kurti duomenų bazines, naudoti jas savo programose ir sugebėti atlikti duomenų bazės administravimo užduotis.

3. Mokėti projektuoti sistemas: Specialistas turėtų mokėti projektuoti ir kurti programų sistemas, grafines sąsajas, įvesties/ išvesties metodus, duomenų perdavimo ir saugojimo būdus ir kt.

4. Spręsti problemas: Specialistas turėtų mokėti rasti ir spręsti problemas savo programose, panaudojant savo žinias ir kūrybiškumą.

5. Išmanyti programavimo kalbas ir technologijas: atsižvelgiant į specifinę darbo vietą, gali būti reikalavimų turėti patirties ir žinių apie konkrečias programavimo kalbas ar technologijas.

6. Bendradarbiavimo įgūdžiai: Specialistas turėtų turėti gerus bendradarbiavimo, komunikacijos ir projektų valdymo gebėjimus, kad galėtų dirbti efektyviai su kitais komandos nariais, projektų vadovais ir klientais.

7. Gebėjimas prisitaikyti prie naujų technologijų: programavimo sritis nuolat keičiasi, todėl svarbu būti pasirengusiam nuolat mokytis ir prisitaikyti prie naujų technologijų.

8. Turi turėti profesionalų sertifikatą. Pavyzdžiui: CISSP - nepriklausomas informacijos saugos sertifikatas, MCSE - Microsoft“ sertifikuoto sistemų inžinieriaus sertifikatas ir kt. Sertifikato rūšis priklauso nuo ketinamų užimti pareigų.

Nors darbdavių skelbimuose neišskiriami skirtingi reikalavimai moterims ir vyrams programuotojams, atsižvelgiant į stereotipinį mąstymą ir asmenines abiejų lyčių, dėl svarbių sprendimų priėmimo, savybes, pasak M. Kay (2022), kai moterys ieško darbo, jos tai daro kruopščiai, metodiškai ir atsargiai. Moterys dažniausiai kreipiasi dėl darbo tik tada, kai jų įgūdžiai ir patirtis visiškai atitinka darbo skelbimo reikalavimus. Kita vertus, vyrai yra daug pragmatiškesni, nebijo rizikuoti ir kreipiasi dėl darbo, net tada, kai atitinka tik 60 proc. reikalavimų (Kay, 2022). Iš to galima daryti prielaidą, kodėl moterų pasirenkančių IT srities studijas ir dirbančių šioje srityje skaičiai yra pakankamai maži. Jos nėra visiškai užtikrintos, kad turimos žinios ir kompetencijos atitiks darbdavių keliamus reikalavimus, kadangi IT sritis yra viena iš sparčiausiai kintamų ir tobulinamų. Dirbant šioje

sirtyje nuolatos susiduriama su naujovėmis ir jau turimų įgūdžių tobulinimu. Kita vertus, tai gali būti puiki galimybė, norint turėti lankstų darbo grafiką arba dirbti nuotoliniu būdu.

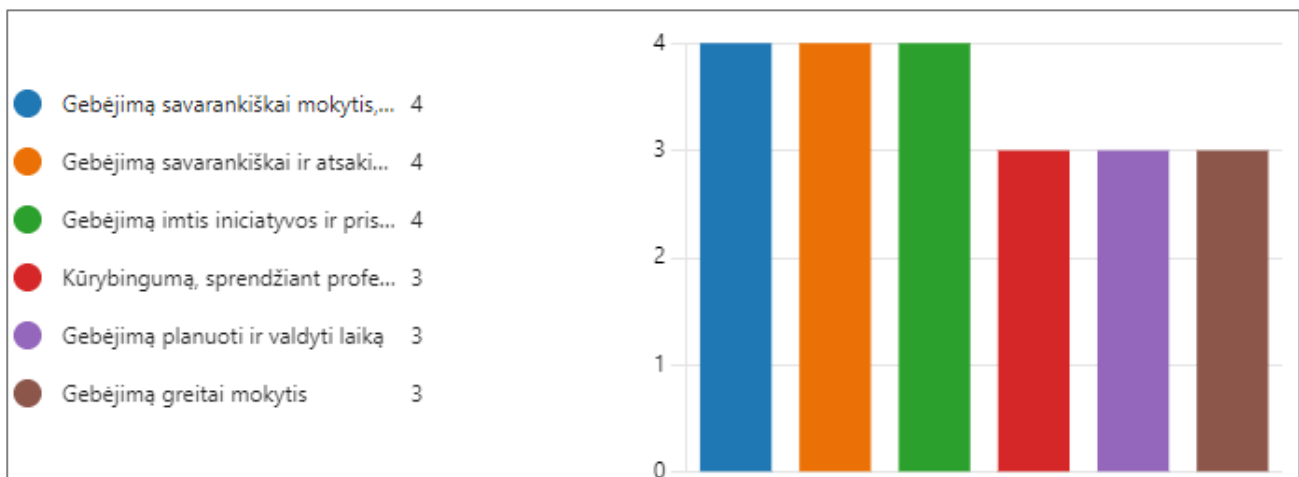
Atlikus informacijos šaltinių analizę, nustatyta, kad programavimo srities specialistai turi turėti aukštąjį išsilavinimą informatikos arba matematikos srityje. Programavimo srities specialistams keliami reikalavimai apima ne tik technines žinias ir gebėjimus, bet ir tam tikras asmenines savybes, bendravimo, bendradarbiavimo ir socialinius įgūdžius.

IT verslo įmonių požiūris į moteris, dirbančias programavimo srityje

Tyrimo metu buvo siekta atskleisti IT verslo įmonių požiūrį į moteris dirbančias programavimo srityje. Atliktas kokybinis tyrimas interviu būdu. Interviu klausimynas buvo sudarytas iš 10 klausimų. Klausimai buvo skirti nustatyti respondentų charakteristiką bei programuotojams keliamus reikalavimus. Atliktame tyrime dalyvavo 4 įmonės: 2 mažos, 1 vidutinio dydžio ir 1 didelė. Tyrimo dalyviai buvo atrinkti tikimybinės atrankos būdu. Interviu klausimai buvo išsiųsti respondentams elektroniniu paštu iš anksto suderinus, kad į interviu klausimus atsakys už darbuotojų įdarbinimą atsakingi asmenys. Tyrimo duomenys rinkti nuo 2023 m. balandžio 3 d. iki balandžio 10 d.

Tyrimo dalyvavusios organizacijos teikia informacinių sistemų kūrimo, individualių IT sprendimų, mobiliųjų aplikacijų ir programinės įrangos kūrimo, programinės įrangos atnaujinimo, duomenų bazių projektavimo, duomenų bazių administravimo bei sistemų integravimo ir optimizavimo paslaugas. Analizuojant, kurios programavimo kalbos šiuo metu yra reikalingiausios, paaiškėjo, kad nėra vienos vyraujančios programavimo kalbos. Respondentai teigė, kad programavimo darbuose naudoja Java, C# bei .NET bei kitas programavimo kalbas.

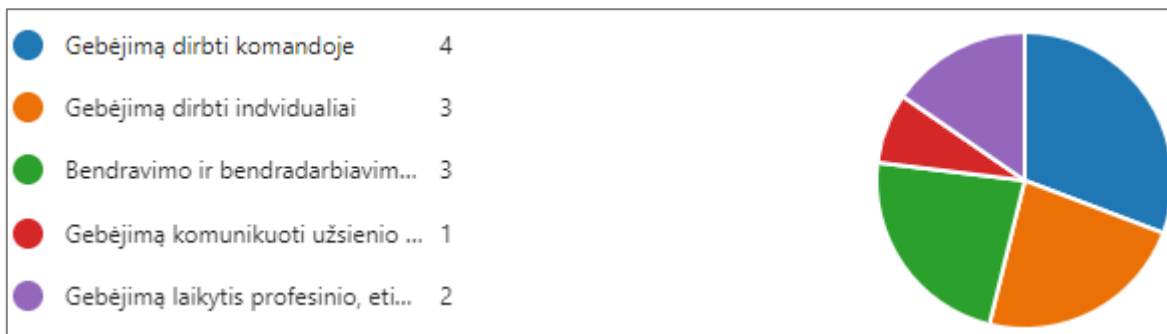
Siekiant išsiaiškinti, kokias asmenines potencialių darbuotojų savybes vertina organizacijos priimdamos programuotojus į darbą, respondentams buvo pateiktas asmeninių savybių sąrašas, iš kurio atsakingi jos turėjo pasirinkti tas, kurias vertina darbuotojų atrankos procese. Kaip pasiskirstė respondentų atsakymai pavaizduota 1 pav.

1 pav. Asmeninių savybių vertinimas programuotojų atrankos procese

Iš atsakymų pasiskirstymo galima teigti, jog priimant programuotojus į darbą, labiausiai vertinamos šios savybės: gebėjimas savarankiškai mokytis, siekiant nuolatinio asmeninio ir profesinio tobulėjimo, gebėjimas savarankiškai ir atsakingai dirbti, gebėjimas imtis iniciatyvos ir prisiimti asmeninę atsakomybę. Trys iš keturių apklaustųjų respondentų pažymėjo, kad svarbu kūrybiškumas, sprendžiant profesinės veiklos uždavinius ir problemas, gebėjimas planuoti ir valdyti laiką bei gebėjimas greitai mokytis.

Kitu interviu klausimu buvo siekta išsiaiškinti, kokius socialinius gebėjimus turi turėti programuotojai. Atsakymų pasiskirstymas pavaizduotas 2 pav.

2 pav. Socialinių gebėjimų vertinimas programuotojų atrankos procese

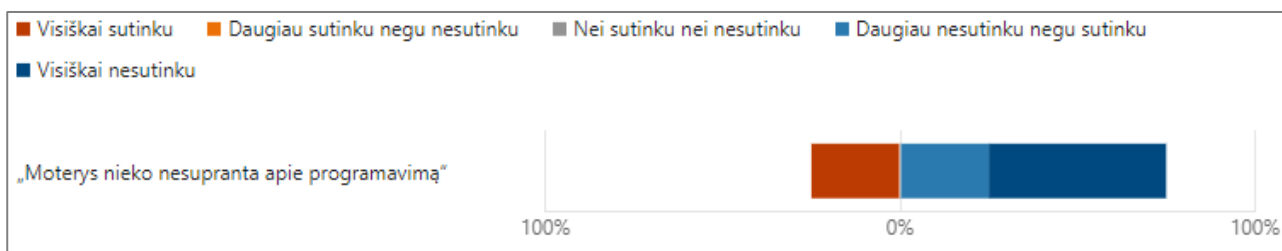
Pagal tyrimo rezultatus, galima teigti, kad labiausiai vertinamas socialinis gebėjimas yra dirbti komandoje, kadangi visos apklaustos organizacijos pažymėjo šį gebėjimą kaip svarbų. Trys iš keturių respondentų teigė, jog vertina gebėjimą dirbti individualiai bei bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius. Mažiau vertinamas gebėjimas laikytis profesinio, etinio elgesio ir socialinės atsakomybės principų ir taisyklių ir gebėjimas komunikuoti užsienio kalba.

Darbinantis į programuotojo poziciją yra reikalingas reikiamų technologijų išmanymas, taip teigė visos tyrime dalyvavusios organizacijos. Turima praktinė patirtis kitose darbovietėse nėra svarbus gebėjimas kandidatuoju.

Siekiant išsiaiškinti verslo įmonių požiūrį į moteris, ketinančias rinktis profesinę karjerą programavimo srityje, respondentams buvo užduotas klausimas apie tai, ar programavimas yra vyriška veiklos sritis. Visos įmonės teigė, kad nemano, kad programavimas yra vyriška veiklos sritis. Taip pat respondentų buvo prašoma įvertinti teiginius. Pirmas teiginys „Vyrai yra geresni programuotojai negu moterys“ ir antras teiginys „Moterys nieko neišmano apie programavimą“ (3 pav. ir 4 pav.).

3 pav. Teiginio „Vyrai geresni programuotojai negu moterys“ vertinimas

4 pav. Teiginio „Moterys nieko nesupranta apie programavimą“ vertinimas

Vertinant pirmą teiginį vienas respondentas visiškai nesutiko su teiginiu, vienas respondentas teigė, jog daugiau nesutinka negu sutinka, dviejų organizacijų atstovai teigė, kad nei sutinka, nei nesutinka (3 pav.). Vertinant antrą teiginį, dviejų organizacijų atstovai teigė, kad visiškai nesutinka su šiuo teiginiu, vienos organizacijos atstovas su teiginiu daugiau nesutinka negu sutinka ir vienos organizacijos atstovas atsakė, kad su šiuo teiginiu visiškai sutinka.

Apibendrinant galima teigti, kad IT srities verslo įmonės iš dalies abejoja moterų gebėjimu dirbti programavimo srityje, nors kategoriškai to neteigia, tačiau vienas iš keturių respondentų teigė,

kad moterys nieko nesupranta apie programavimą. Tačiau priimdamos darbuotojus į programuotojo poziciją labiausiai vertina gerą technologijų išmanymą, asmenines savybes: gebėjimą savarankiškai mokytis, siekiant nuolatinio asmeninio ir profesinio tobulėjimo, gebėjimą savarankiškai ir atsakingai dirbti, gebėjimą imtis iniciatyvos ir prisiimti asmeninę atsakomybę. Vertinami ir socialiniai įgūdžiai, darbas komandoje, gebėjimas dirbti individualiai bei bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai.

Išvados

1. Lietuvoje moterų dalis dirbančių programavimo srityje yra mažesnė negu Europos vidurkis. Moterų darbo užmokestis ir dalis vadovaujančias pareigas užimančių moterų programavimo srityje Lietuvoje taip pat yra mažesnė negu Europoje. Moterų studijuojančių programavimą skaičius per pastaruosius penkerius metus išlieka tolygus ir siekia 10 proc. nuo pasirinkusių šias studijas.

2. Programavimo srities specialistai turi turėti aukštąjį išsilavinimą informatikos arba matematikos srityje, gebėti dirbti komandoje, bendrauti ir bendradarbiauti, išmanyti technologijas.

3. IT srities verslo įmonės iš dalies abejoja moterų gebėjimu dirbti programavimo srityje, tačiau siekiant sumažinti augantį darbuotojų trūkumą programavimo srityje, reikia skatinti IT srities studijų ir darbo pasirinkimą moterų tarpe.

Literatūra

1. Asociacija Infobalt. (2020). <https://infobalt.lt/?s=skaitmeninės+ekonomikos+2020+apžvalga&lang=lt>.
2. Bednar, J. (2018). *Women in IT studies*. Business West. Vol. 34 Issue 20, p. 42-46. <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=7f4f5c6a-cad0-4234-9199-0f7cf2ce7b65proc.40redis>
3. Cvbankas. Lt. (2022). <https://www.cvbankas.lt/?padalinysproc.5Bproc.5D=76&keyw=>
4. Cvonline.lt. (2022). [https://www.cvonline.lt/lt/search/category/informacines-technologijos?categoriesproc.5B0proc.5D=INFORMATION TECHNOLOGY](https://www.cvonline.lt/lt/search/category/informacines-technologijos?categoriesproc.5B0proc.5D=INFORMATION%20TECHNOLOGY)
5. EUROSTAT. (2021). <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
6. Harvey&Nash. (2020). <https://www.harveynash.co.uk/latest-news/2020-2/half-of-tech-professionals-set-to-change-jobs-in-2020>
7. Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. gruodžio 21 d. įsakymas „Dėl Informatikos mokslų studijų krypčių grupės aprašo patvirtinimo“. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7b24f5b0812b11ed8df094f359a60216>
8. Kay, M. (2022). *Information Today*. Color Photograph. <https://web.s.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=13&sid=7f4f5c6a-cad0-4234-9199-0f7cf2ce7b65%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtGjI2ZQ%3d%3d#AN=159884617&db=iih>
9. Vilniaus kolegijos metinės veiklos ataskaitos. <https://www.viko.lt/kolegija/veiklos-dokumentai/metines-ataskaitos/>

THE ATTITUDE OF IT BUSINESS COMPANIES TOWARDS WOMEN IN THE FIELD OF PROGRAMMING

Summary

The article examines statistical data on the distribution of IT sector workers in Lithuania and Europe, the number of women working in the field of programming, and the change in the number of women studying programming over the past five years. The requirements for programming specialists are presented here, the need for general, social skills and knowledge of the necessary technologies are described. Conclusions are presented about the attitude of IT business companies towards women in the field of programming. The suitability of women to work as programmers is described. And there are recommendations on reducing employee absenteeism in the IT sector.

VIEŠIEJI FINANSAI

GYVENTOJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMO NETOLYGUMAI

Rugilė Tamulytė

*Mokslinė vadovė – lekt. Jovita Leščiuviene
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas*

Įvadas

Didžiausia pajamų nelygybė yra fiksuojama Bulgarijoje, Latvijoje ir Lietuvoje (Eurostat, 2022). Tai akcentuoja ir tarptautinių organizacijų ekspertai nurodydami, kad Lietuvoje gyventojų pajamų mokesčio (GPM) našta mažas pajamas gaunantiems asmenims kaip GPM dalis našta dideles pajamas gaunantiems asmenims yra penkta pagal dydį Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) narėse 2022 m., o tai rodo neteisingą GPM progresyvumą. Tiek Lietuvos, tiek ir užsienio mokslininkai Rakauskienė & Volodzkienė (2021), World Bank (2006), Persson & Tabellini (1994) laikosi pozicijos, jog ekonominė nelygybė stabdo ekonomikos augimą, kai tuo tarpu kiekvienos valstybės tikslas - stipri ekonomika. 2022 m. buvo atliktas tyrimas naudojant dviejų pakopų klasterinės analizės metodą ir regresinę analizę. Tyrimo rezultatai parodė, jog tiesioginis apmokestinimas (fizinių asmenų pajamų mokesčiai, nekilnojamojo turto mokesčiai ir socialinės įmokos) daro didelę įtaką ekonominei nelygybei, kurios mastas ir kryptis priklauso nuo šalies ekonominės raidos ir mokesčių sistemos architektūros. Buvo įrodyta, kad yra atvirkštinė priklausomybė tarp šalies ekonominio išsivystymo lygio ir pajamų nelygybės. Lietuva pateko į 1-ąjį klasterį (mažiau išsivysčiusias Europos Sąjungos šalis), o tai reiškia, kad auganti ekonominė gerovė siejasi su pajamų diferenciacijos mažėjimu (Dianov et al., 2022).

GPM yra vienas iš tiesioginių mokesčių, iš kurio surinktomis pajamomis finansuojamos valstybės viešosios paslaugos. Todėl valstybės politikams, svarstant kaip surinkti daugiau pajamų iš šio mokesčio, sprendimai didinti mokesčio tarifus turėtų būti priimami tik įvertinus, ar esami gyventojų pajamų mokesčio tarifai neiškraipo apmokestinimo teisingumo. Šiame straipsnyje didesnis dėmesys bus skiriamas aktyvių pajamų apmokestinimo analizei.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti gyventojų pajamų apmokestinimo netolygumus.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti asmenų pajamų apmokestinimo skirtingais tarifais atvejus.
2. Apskaičiuoti samdomų darbuotojų ir individualios veiklos vykdytojų pajamų mokestinę našta.

Straipsnio metodai – mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, oficialių statistinių duomenų analizė, grafinis duomenų vaizdavimas, apibendrinimas.

Pajamų slenksčiai ir tarifai

Pajamos reiškia atlygį, kurį asmuo gauna mainais už savo darbą, produktus ar paslaugas. Pajamos gali būti apibrėžiamos skirtingai, priklausomai nuo konteksto, pavyzdžiui, mokesčių teisės, finansinės apskaitos arba ekonominės analizės. Daugumai žmonių pajamos reiškia jų atlyginimą, investicijų grąžą, pensijų ar kitos rūšies pajamas. Įmonėms pajamos reiškia pajamas, gautas pardavus paslaugas, produktus ir gautas palūkanas bei dividendus, susijusius su jų grynujų pinigų sąskaitomis ir rezervais (Case et al., 2012). Diskutuojant apie pajamas išskiriamos 2-jos kategorijos: aktyviosios ir pasyviosios. Aktyviosiomis pajamomis laikomos tos, kurios gaunamos už tam tikros paslaugos suteikimą, pavyzdžiui, asmens uždirtos darbo santykių pajamos, kurios suprantamos,

kaip „žmogiškojo kapitalo“ grąža (Salin, 2020). Tuo tarpu pasyviosiomis pajamomis laikomos tokios pajamos, kurios nereikalauja „tiesioginio“ žmogaus darbo, bet gaunamos iš investavimo, pavyzdžiui, dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugio pajamos, pajamos iš turto nuomos (Bunn et al., 2021).

Šiuolaikinėse mokesčių sistemose pajamos yra apmokestinamos pajamų mokesčiu. Lietuvoje pajamų mokestį privalo mokėti pajamas gavę ir (arba) pajamas uždirbę fiziniai asmenys, t.y. nuolatiniai Lietuvos gyventojai bei nenuolatiniai Lietuvos gyventojai, kurių pajamų šaltinis yra Lietuvoje (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002).

Gyventojų pajamų mokestis skaičiuojamas nuo visos mokestinės bazės, kurią sudaro Lietuvoje ir užsienyje uždirbtos pajamos, tačiau jo faktinis tarifas yra skirtingas, priklausomai nuo gautų pajamų rūšies, pajamų mokesčio kredito (PMK), neapmokestinamojo pajamų dydžio ir pan. Pajamų mokesčio tarifai pagal pajamų rūšis pateikiami 1-oje lentelėje.

1 lentelė. Gyventojų pajamų mokesčio tarifai pagal pajamų rūšis

Pajamų rūšis	Standartinis tarifas, proc.	Progresinis tarifas, proc.	Nominalus tarifas, Eur
Darbo užmokesčio pajamos			
< = 101 094 Eur	20		
> 101 094 Eur		32	
Individualios veiklos (IDV) pajamos			
Pagal pažymą: < = 20 000 Eur > 20 000 Eur	15 atėmus PMK 15 atėmus PMK		
Pagal verslo liudijimą <= 45 000 Eur > 45 000 Eur		15	nuo 1 iki 2010
Autoriniai atlyginimai, mažųjų bendrijų vadovų už vadovavimo veiklą gautos pajamos, tantjemos			
< = 101 094 Eur	20		
> 101 094 Eur		32	
Palūkanos, honorarai, turto nuomos pajamos, autoriniai atlyginimai ne iš darbdavio, turto pardavimas, azartinių lošimų laimėjimai, dovanos, prizai ne iš darbdavio, kapitalo prieaugio pajamos ir kt.			
< = 202 188 Eur	15		
> 202 188 Eur		20	
Dividendai			
Neatsižvelgiama į metinių pajamų sumą	15		
Atliekų pridavimo pajamos			
<= 202 188 Eur	5		
>202 188 Eur		20	

Sudaryta autorės pagal: Valstybinė mokesčių inspekcija (2023). Gyventojų pajamų mokestis.

Kaip matoma iš 1-os lentelės, mokesčio tarifai yra diferencijuoti. Progresinis tarifas taikomas aukštomis pajamoms, pavyzdžiui, kai gyventojų darbo, autorinių atlyginimų, mažųjų bendrijų vadovų, kurie nėra nariais, pagal civilinę sutartį už vadovavimą gautos pajamos viršija 60 VDU (2023 m. 1 VDU – 1684,90 Eur), tai nuo sumos, kuri viršija 60 VDU mokamas 32 proc. tarifas. Tarifas individualios veiklos (toliau – IDV) pajamoms apskaičiuojamas tokia tvarka: 1) nuo metinių IDV

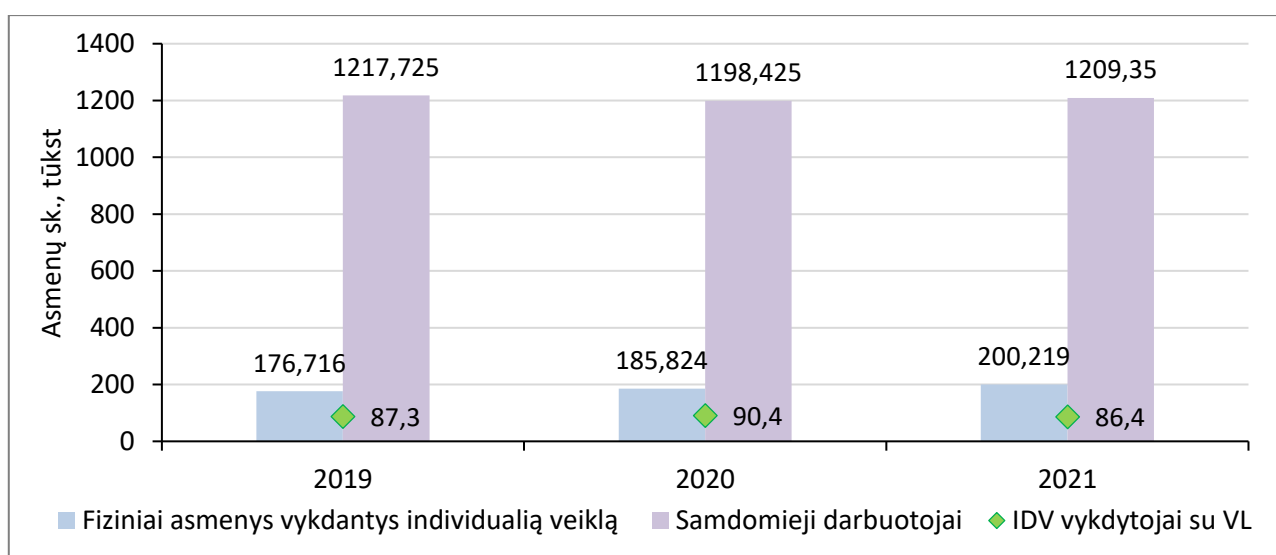

pajamų apskaičiuojama pajamų mokesčio suma pritaikius 15 proc. tarifą; 2) iš gautos pajamų sumos atimamas pajamų mokesčio kreditas, kuris apskaičiuojamas pagal atitinkamą formulę¹. Todėl pritaikius formules IDV pelnas neviršijantis 20 000 Eur per metus, faktiškai apmokestinamas 5 proc. tarifu, o kai metinis pelnas viršija 20 000 Eur, taikomas mokesčio tarifas didėja iki 15 proc. Vadinasi, darbo pajamos apmokestinamos iki 15 proc. didesniu faktiniu tarifu palyginus su IDV vykdytojo iki 20 000 Eur pajamomis ir iki 5 proc. didesniu tarifu, kai IDV vykdytojo pajamos viršija 20 000 Eur, bet nesiekia 45 000 Eur per metus.

Lietuvoje pajamų nelygybei sumažinti turėtų padėti esamas progresinis GPM tarifas. Tačiau, jei IDV nagrinėjame lygindami su darbo ar kitų aktyvių pajamų apmokestinimu, akivaizdu, kad aukštos darbo santykių ir kitos aktyviosios pajamos yra apmokestinamos didesniu tarifu nei IDV vykdytojo pajamos. Vadinasi, toks pajamų apmokestinimas nukrypsta tiek nuo horizontalaus, tiek ir nuo vertikalios apmokestinimo teisingumo.

Samdomų darbuotojų ir individualios veiklos vykdytojų mokestinė našta

Samdomieji darbuotojai ir IDV vykdytojai skiriasi tuo, kad samdomieji darbuotojai sudaro darbo sutartis su įmonėmis ar organizacijomis, kurios už darbuotojo suteiktas paslaugas moką nustatytą fiksuotą atlygį, tuo tarpu savarankiškai dirbantys asmenys taip pat laikomi laisvai samdomais darbuotojais tik šie paslaugas siūlo savo vardu. IDV vykdytojai iš karto prisiima įsipareigojimus dėl mokesčio apskaičiavimo, buhalterinės apskaitos vedimo, pajamų deklaravimo ir pan. Jie taip pat prisiima riziką ir atsakomybę už savo veiksmus, nes jeigu profesinės veiklos metu nevykdo savo įsipareigojimų, jie privalo atsakyti savo asmeniniu turtu (Startienė et al., 2010). IDV vykdytojų ir samdomųjų darbuotojų sk. pateiktas 1-ame paveiksle.

1 pav. Lietuvos gyventojų dirbančių pagal individualią veiklą ir samdomųjų darbuotojų sk.

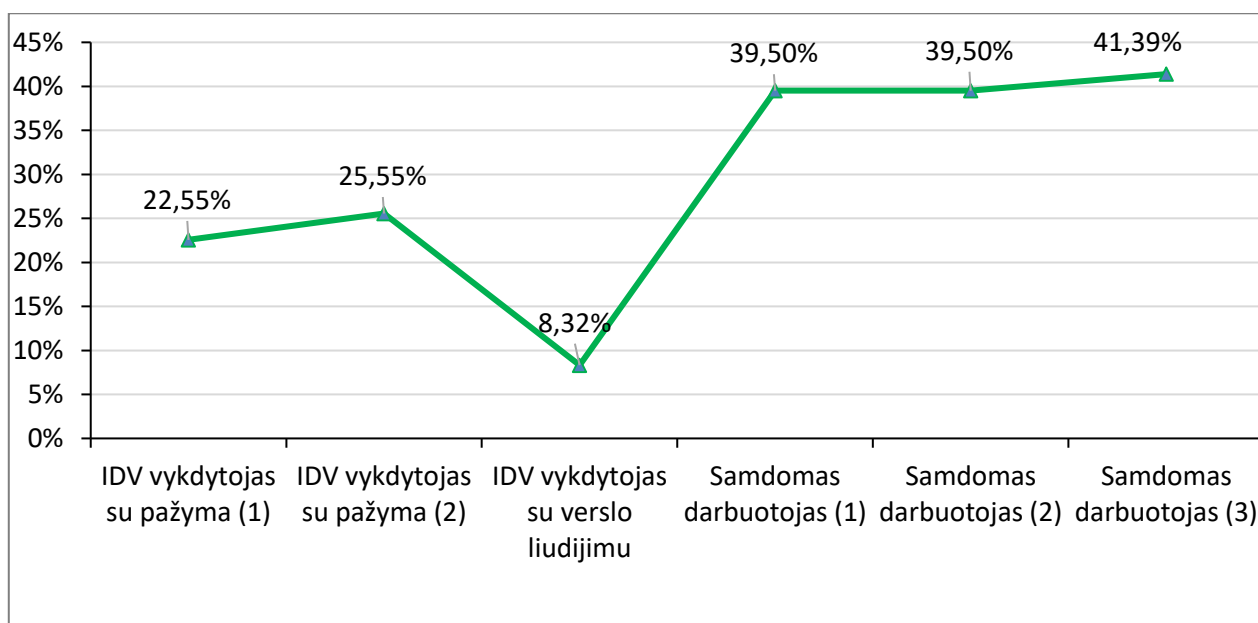
Sudaryta autorės pagal: Oficialiosios statistikos portalas

1-ame paveiksle pateikti duomenys rodo, kad samdomų darbuotojų vidutiniškai kasmet buvo 6 kartus daugiau nei fizinių asmenų vykdančių IDV, tačiau pastebima, kad pastarųjų skaičius nežymiai kasmet vis auga. Kaip rodo biudžeto pajamų apžvalgos duomenys, asmenų, pasirenkančių vykdyti IDV su VL skaičius taip pat nėra menkas (Finansų ministerija, 2022). Be to, informacinių technologijų

¹ PMK (kai pajamos ≤ 20 000 Eur) = metinės IDV apmokestinamosios pajamos x 0,1;
 PMK (kai pajamos > 20 000 Eur) = metinės IDV apmokestinamosios pajamos x (0,1 – 2/300 000 x (metinės IDV apmokestinamosios pajamos – 20 000)).

plėtra veda prie tolesnių darbo rinkos pokyčių, todėl tikėtina, kad ateityje, silpnėjant darbdavio ir darbuotojo ryšiui, IDV bus dar plačiau naudojama kaip alternatyva darbo santykiams (Finansų ministerija, 2023). Todėl šiame kontekste svarbu išsiaiškinti, kokia vidutinė mokesčių našta tenka nagrinėjamosioms mokesčių mokėtojų grupėms. Mokestinės naštos vertinimui reikalinga apskaičiuoti efektyvų pajamų mokesčių tarifą.

Efektyvusis samdomų darbuotojų pajamų mokesčio tarifas yra apskaičiuojamas sumokėtą GPM, VSDĮ ir PDSĮ mokestį dalinant iš mokesčio bazės, kuri yra visos per kalendorinius metus uždirbtos pajamos pritaikius NPD. Efektyvusis IDV vykdytojų pajamų mokesčių tarifas yra apskaičiuojamas taip pat kaip ir samdomųjų darbuotojų, tik jų mokestinė bazė apskaičiuojama iš BRUTO pajamų/apyvartos atėmus patirtas išlaidas arba atskaičius 30 proc. nuo pajamų (kai neprivaloma turėti išlaidas pagrindžiančių dokumentų). 2-ame paveiksle pateikiami efektyvieji samdomų darbuotojų ir IDV vykdytojų mokesčių tarifai.

2 pav. Samdomojo darbuotojo ir IDV veiklą vykdančio fizinio asmens efektyvieji tarifai

Sudaryta autorės remiantis: Sodra skaičiuoklės

Tarpiniai skaičiavimai atlikti naudojantis Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (Sodra) darbo vietos, individualios veiklos skaičiuoklėmis bei Oficialiosios statistikos portalu. Tyrimo metu buvo laikomasi nuostatų, kad IDV vykdytojas (1) gavo 20 000 Eur metinių pajamų, IDV vykdytojas (2) gavo 35 000 Eur, IDV vykdytojas su verslo liudijimu (VL) gavo 45 000 Eur (riba iki registravimosi pridėtinės vertės mokesčių mokėtoju), darbuotojas (1) gavo 10 080 Eur (2023 m. MMA - 840 Eur), darbuotojas (2) gavo vidutines 23 112 Eur metines pajamas, o darbuotojas (3) gavo 60 VDU viršijančias metines pajamas - 120 000 Eur. Galutiniai skaičiavimai parodė rezultatus, jog IDV vykdytojo (1) efektyvusis tarifas yra 22,55 proc., IDV vykdytojo (2) - 25,55 proc., o IDV su VL efektyvusis tarifas - tik 8,32 proc. Samdomų darbuotojų rezultatai yra ženkliai didesni: darbuotojų (1) ir (2) efektyvieji tarifai yra 39,5 proc., tuo tarpu darbuotojo (3) efektyvusis tarifas yra net 41,39 proc. Akivaizdu, jog darbuotojams tenka didesnė darbo mokesčių našta nei IDV vykdytojams. Vadinasi, pvz., IDV vykdytojo (1) metinis NETO atlygis yra 4 744,6 Eur didesnis nei minimalias pajamas uždirbančio darbuotojo (1), kuris per metus sumoka 3 981,6 Eur mokesčių, t.y. 1,3 karto daugiau nei IDV vykdytojas. Dar didesnis atotrūkis pastebimas tarp samdomojo darbuotojo (2) uždirbančio vidutines metines pajamas ir IDV vykdytojo (2), kadangi samdomas darbuotojas (2) sumoka 9 129,24 Eur mokesčių per metus, o t.y. 1,5 karto daugiau nei IDV vykdytojo (2) sumokama visų mokesčių suma, ir NETO atlygio skirtumas tarp IDV vykdytojo (2)

ir samdomojo darbuotojo (2) yra net 4 257,5 Eur. Be to, labai mažas pajamas (šiuo atveju iki 840 Eur) gaunantys darbuotojai nukenčia labiausiai, jie yra itin jautrūs mokesčių tarifams, nes jų NETO pajamos yra mažos (Mooij & Keen, 2015).

Gyventojų mokesstinės naštos netolygumus pabrėžia tarptautinių organizacijų ekspertai, pvz., Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija atlikusi 2022 metų Lietuvos mokesčių politikos apžvalgą pastebi, jog Lietuvoje samdomieji darbuotojai apmokestinami ženkliau nei IDV vykdytojai. Apžvalgoje siūloma didinti GPM tarifą IDV vykdytojams nuo 15 proc. iki 20 proc. ir kartu sumažinti mokesčių kredito ribą nuo 20 000 iki 5 000 Eur (OECD, 2022).

Nors galima rasti priežasčių, dėl kurių kai kurie IDV vykdytojai turėtų būti mažiau apmokestinami, tačiau ypač reikšmingai besiskirianti mokesstinė našta reiškia mokesčio arbitražo galimybes. Tai sukuria tiek legalias, tiek ir nelegalias paskatas pasirinkti veiklos formą taip, kad mokesstinė našta būtų kuo mažesnė ir tai išbalansuoja apmokestinimo teisingumą.

Išvados

1. GPM tarifas teoriškai turi progresinių elementų, kur jo dydis priklauso ne tik nuo pajamų sumos, bet ir nuo pajamų grupės. Realusis (faktinis) GPM tarifas IDV pajamoms yra 5 proc. arba 15 proc., kai darbo, autorinių atlyginimų pajamos, mažųjų bendrijų vadovų už vadovavimo veiklą gautos pajamos, tantjemos apmokestinamos 20 proc. arba 32 proc. tarifu.

2. Vidutiniškai samdomų darbuotojų mokesstinė našta yra 17 proc. didesnė palyginus su IDV vykdytojų. Dėl apmokestinimo netolygumų galimai labiausiai nukenčia minimalų atlyginimą gaunantys asmenys.

- Praktinis taikomas sprendimas: pastebėta, jog Lietuvos mokesčių sistemoje yra mažas GPM progresyvumas, o efektyvusis GPM tarifas yra ženkliai didesnis samdomiesiems darbuotojams nei IDV vykdytojams. Siūloma pradėti įgyvendinti pokyčius Lietuvos mokesčių sistemoje, kurie atitiktų neutralios mokesčių sistemos principus.

Literatūra

1. Bunn, D., Locher, T., & Pomerleau, K. (2021). *Anti-Base Erosion Provisions and Territorial Tax Systems in OECD Countries*. Tax foundation. [Anti-Base Erosion Provisions and Territorial Tax Systems in OECD \(taxfoundation.org\)](https://www.taxfoundation.org/anti-base-erosion-provisions-and-territorial-tax-systems-in-oecd/).
2. Case, K., Fair, R., & Oster, S. (2012). *Principles of Economics*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education. p. 54.
3. Dianov, S., Koroleva, L., Pokrovskaja, N., Victorova, N. & Zautsev, A. (2022). The Influence of Taxation on Income Inequality: Analysis of the Practice in the EU Countries. *Journal Sustainability*, 14(15), 8-10. EBSCOhost [The Influence of Taxation on Income Inequality: Analysis of the Practice in...: EBSCOhost](https://www.ebscohost.com/EBSCOhost/ViewFullText?URL=/openurl?doi=10.1080/17513758.2022.2111111).
4. Eurostat (2022). *Income inequality*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_income_distribution_and_income_inequality&oldid=528159#Income_inequality.
5. Finansų ministerija (2022). *2021 metų biudžeto pajamų apžvalga*. https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Aktual%C5%ABs_valstyb%C4%97s_finans%C5%B3_duomenys/Ataskaita%202021%20metai.pdf.
6. Finansų ministerija (2023, vasario 21d.). *Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 2, 6, 8, 131, 16, 17, 18, 182, 20, 21, 24, 25, 27, 34, 35 ir 37 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 12 1 straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas*. [https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/GPMI_XVIII%20Vyriausybes%20programa_aiskinamasis%20\(TD\).pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/GPMI_XVIII%20Vyriausybes%20programa_aiskinamasis%20(TD).pdf)
7. *Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas 2002 m. liepos 2d. Nr. IX-1007 (2023)*. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C677663D2202/asr>.

8. Mooij, R., & Keen, M. (2015). Back to Basics: Taxes in Practice - It is hard to design a fair and efficient revenue system. *Journal Finance & Development*, 52(001).
<https://doi.org/10.5089/9781498351942.022>.
9. OECD (2022, gruodžio 15). *Tax Policy Reviews: Lithuania 2022*. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/53952224-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/53952224-en&csp=72dafb47de9557cddb7ac64eb53a37e0&itemIGO=oecd&itemContentType=book#section-d1e1716>.
10. Oficialiosios statistikos portalas (2022). *Verslas Lietuvoje (2022m. leidimas)*.
<https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2022/izanga>.
11. Persson, T., & Tabellini, G. (1994). Is Inequality Harmful for Growth?. *Journal The American Economic Review*, 84(3). <https://www.jstor.org/stable/2118070>.
12. Rakauskienė, O., & Volodzkienė, L. (2021). *Ekonominė nelygybė: normali ar perteklinė?* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
13. Salin. P. (2020). *Tax Tyranny*. USA: Edward Elgar Publishing.
14. Sodra (2023). *Skaičiuoklės*. <https://www.sodra.lt/lt/skaiciuokles>.
15. Startienė, G., Remeikienė, R., & Dumčiuvienė, D. (2010). Concept of self-employment. *Economics and management*, 15, 262–274. eLABa. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367172767458/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content>.
16. The World Bank (2006). *World Development Report 2006: Equity and Development*.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/435331468127174418/pdf/322040World0Development0Report02006.pdf>.
17. Valstybinė mokesčių inspekcija (2023). *Gyventojų pajamų mokestis*.
<https://www.vmi.lt/evmi/gyventoju-pajamu-mokestis2>.

INEQUALITY OF INCOME TAXATION Summary

Lithuania is one of the EU countries with the high level of income inequality. One of the reason for that is Lithuanian PIT rate which theoretically has progressive elements and its size depends not only on the nature of the activity but also on the amount of income. Another reason is differentiated application of PIT which creates discrepancies in tax rates where individuals are encouraged to tax optimization. Actual employment-related income is taxed at a significantly higher PIT rate than self-employment income. This is the case of violation of vertical and horizontal tax justice principle. Also the tax rate for low income individuals is relatively high which may result in lower incentives to work.

EUROPOS SAJUNGOS BIUDŽETAS, JO PAJAMŲ FORMAVIMAS IR PANAUDOJIMAS

Karolina Butkutė, Gabrielė Dobrovolskytė

Mokslinė vadovė – lekt. Olga Buckiūnienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Ivadas

Europos Sąjunga yra ekonominė ir politinė bendrija, kurią vienija 27 šalys. Tai tarptautinė organizacija, kuri siekia vieningos ekonomikos, politikos ir taikos Europoje. Kiekviena šalis turi savo biudžetą, kurio lėšomis finansuojamos visa Europos Sąjungos veikla. Tad Europos Sąjunga taip pat turi savo biudžetą, kuriuo finansuojama įvairios veiklos, kurios yra naudingos Europos Sąjungos piliečiams. Mokslinėje literatūroje autoriai pabrėžia, kad po 2008 metų finansinės ekonominės krizės, Europos Sąjunga (ES) daugiau dėmesio skyrė finansinio stabilumo priežiūrai, ES deficito ir skolos kontrolei bei pinigų ir ekonominės sąjungos stabilumui.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti Europos Sąjungos biudžetą, jo pajamų formavimą ir panaudojimą.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apibrėžti Europos Sąjungos biudžeto sampratą.
2. Pateikti Europos Sąjungos pajamų formavimą ir panaudojimą.

Straipsnio metodai – mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, apibendrinimas, grafinio duomenų vaizdavimo metodai ir duomenų sisteminimas.

Europos Sąjungos biudžeto samprata

Pagal, Tiron – Tudor, Nistor & Stefanescu (2019), pabrėžiama, kad po 2008-ųjų metų finansinės ekonominės krizės, Europos Sąjunga siekdama finansinio stabilumo, deficito ir skolos kontrolės, pinigų ir ekonominės sąjungos stabilumo, pasitelkė Europos Komisiją (EK) ir EUROSTAT, pradėjo sudėtingą užduotį pagerinti savo valstybių narių biudžeto priežiūrą pasitelkdama patikimesnę ir kokybiškesnę vyriausybės statistiką, reformuodama vyriausybės finansines ir biudžeto ataskaitas.

Autoriai, Fasone & Lupo (2018), teigia, kad kaip dažnai nutinka su Europos Sąjunga, daug kas priklauso nuo palyginimo sąlygų: Sąjungos biudžetas, kuris yra šiek tiek didesnis nei 1 proc. Europos Sąjungos bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP), yra daug mažesnis nei daugumos valstybių narių biudžetai, tačiau tuo pačiu metu jis yra tris kartus didesnis nei Jungtinių Tautų. Jos dydis ir, juo labiau, Europos Sąjungos procedūros, pagal kurias nustatomos jos išlaidos, be pajamų, rodo, kad Europos Sąjunga siekia būti kažkuo kitokia nei vien tarptautinė organizacija.

Kaip rašoma Europos Parlamento puslapyje, „Europos Sąjungos biudžetas yra investicijų biudžetas.“ Europos Sąjungos valstybės narės suvienija savo turimus išteklius į Europos Sąjungos biudžetą, kad visos bendrai galėtų finansuoti ir realizuoti infrastruktūros, aplinkosaugos, transporto, energetikos ir kitų sričių projektus. Kai iš Europos Sąjungos biudžeto skiriamos lėšos projektams, yra sukuriama didelė masto ekonomija ir investicijos, kurios tampa efektyvesnės. Yra tokių sričių, kaip valstybių gynyba ir socialinė apsauga, kurioms nėra skiriamos lėšos iš Europos Sąjungos biudžeto, o šios sritys yra finansuojamos iš nacionalinių valstybių biudžetų.

Taip pat mokslinėje literatūroje autorius Kengyel (2016) rašo, kad Europos Sąjungos biudžetas labai pasikeitė, nes pati Sąjunga iš pirminės muitų sąjungos tapo ekonomine ir pinigų sąjunga. Jis pabrėžia, kad Europos Sąjungos biudžeto dydis yra gana kuklus, nes išlaidos sudaro mažiau nei 1 proc. Europos Sąjungos bendrųjų nacionalinių pajamų. Ši 1 proc. riba reiškia, kad yra itin žemas

perskirstymo lygis, ypač atsižvelgiant į nuolat gilėjančią Europos integraciją, didėjančią Europos Sąjungos uždavinių skaičių ir Sąjungos plėtrą, dėl kurių didėja šalių išsivystymo atotrūkis.

Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba (2022) rašo, kad „ES biudžetas visų pirma skirtas investicijoms. Todėl ES priima ilgalaikiu 5-7 metų trukmės išlaidų planus, vadinamus daugiametėmis finansinėmis programomis (DFP).“ Daugiametėje finansinėje programoje nustatomi Europos Sąjungos išlaidų prioritetai ir ribojimai ilgalaikėje perspektyvoje. Taip pat yra rašoma, kad „Europos Sąjungos metiniame biudžete nustatomos visos vienu metų laikotarpio Europos Sąjungos išlaidos ir pajamos, numatomas finansavimas laikantis Europos Sąjungos politinių prioritetų ir teisinių pareigų.“ Europos Sąjungos metiniai biudžetai negali viršyti daugiametėje finansinėje programoje (DEP) – ilgalaikiame biudžete – sutartų išlaidų apribojimų. Europos Sąjunga dažniausiai sudaro mažesnį metinį biudžetą, kad galėtų padengti nenumatytas išlaidas. Metinis biudžetas užtikrina, kad Europos Sąjunga gautų pajamų, kurių reikia savoms išlaidoms finansuoti bei siekia, kad būtų subalansuotos pajamos ir išlaidos.

Apibendrinant galima teigti, kad ES siekia finansinio stabilumo ir valstybių biudžetų kontrolės po 2008 metų krizės. Tai reikalauja finansinių ataskaitų reformos ir patikimesnės statistikos naudojimo. ES biudžetas yra investicijų biudžetas, bet jo dydis yra kuklus ir yra ribojamos investicijos kitose srityse. ES naudoja procedūras, kurios yra pagrindas jos išlaidoms, be pajamų.

Europos Sąjungos pajamų formavimas ir panaudojimas

Europos Sąjunga yra viena didžiausių pasaulio ekonomikų, kurios pajamų struktūra yra sudaryta iš įvairių šaltinių. ES biudžetas priimamas per sudėtingą procesą, kuriame dalyvauja keletas institucijų ir procesų (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. ES biudžeto tvarkaraštis

Etapo pavadinimas	Etapo paaiškinimas
1. Vasario mėn.	Taryba ir Europos Parlamentas (EP) priima gaires.
2. Kovo mėn.	Taryba ir Europos Parlamentas susitinka, kad pateiktų vienas kitam savo prioritetus ir susitartų dėl pagrindinių datų.
3. Iki gegužės mėn. pabaigos	Komisija parengia biudžeto projektą ir pateikia jį Tarybai ir EP.
4. Liepos mėn.	Taryba nustato poziciją.
5. Rugsėjo mėn.	Taryba priima poziciją ir siunčia ją EP
6. Per 42 dienas	EP patvirtina Tarybos poziciją arba priima pakeitimus.
7. Spalio mėn.	Jeigu Taryba nesutinka su Europos Parlamento pakeitimais, Taikinimo komitetas yra sušauktas siekiant susitarti dėl bendro teksto per 21 dieną.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių pagal <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/the-eu-budget/eu-annual-budget/#adopted>

Pirmame etape, kuris vyksta vasario mėnesį, Europos Komisija, kuri yra ES vykdomoji valdžia, parengia biudžeto projektą. Tai atliekama kiekvienais metais, o kovo mėnesį projekte yra apibrėžiamos prioritetinės sritys ir numatomi lėšų paskirstymai tam tikroms programoms ir projektams. Iki gegužės mėnesio pabaigos komisija parengia biudžeto projektą ir tada yra

pateikiamas Europos Parlamentui ir Tarybai. Liepos mėnesį Taryba nustato savo poziciją į prioritetines biudžeto sritis ir siūlo numatytas lėšų sumas. Rugsėjo mėnesį Taryba priima poziciją ir siunčia ją į Europos parlamentą. Per 42 dienas EP turi galutinę galią priimti ar atmesti biudžeto projektą. EP gali pateikti savo pakeitimus projekte ir aptarti juos su Taryba ir Komisija. Spalio mėnesio jei Taryba nepriima Europos Parlamento pakeitimų, Taikinimo komitetas yra sušaukiamas su tikslu derėtis ir susitarti dėl bendro teksto per 21 dieną. Tačiau jei Taryba ir Komisija susitaria dėl bendro teksto, Taryba ir EP turi jį patvirtinti per 14 dienų. Jei metinis biudžetas nebus priimtas prieš metų pabaigą, tada taikoma laikinoji dvyliktyjų dalių sistema: kas mėnesį skiriama 1/12 praėjusių metų biudžeto dalis, kol bus priimtas naujas metinis biudžetas.

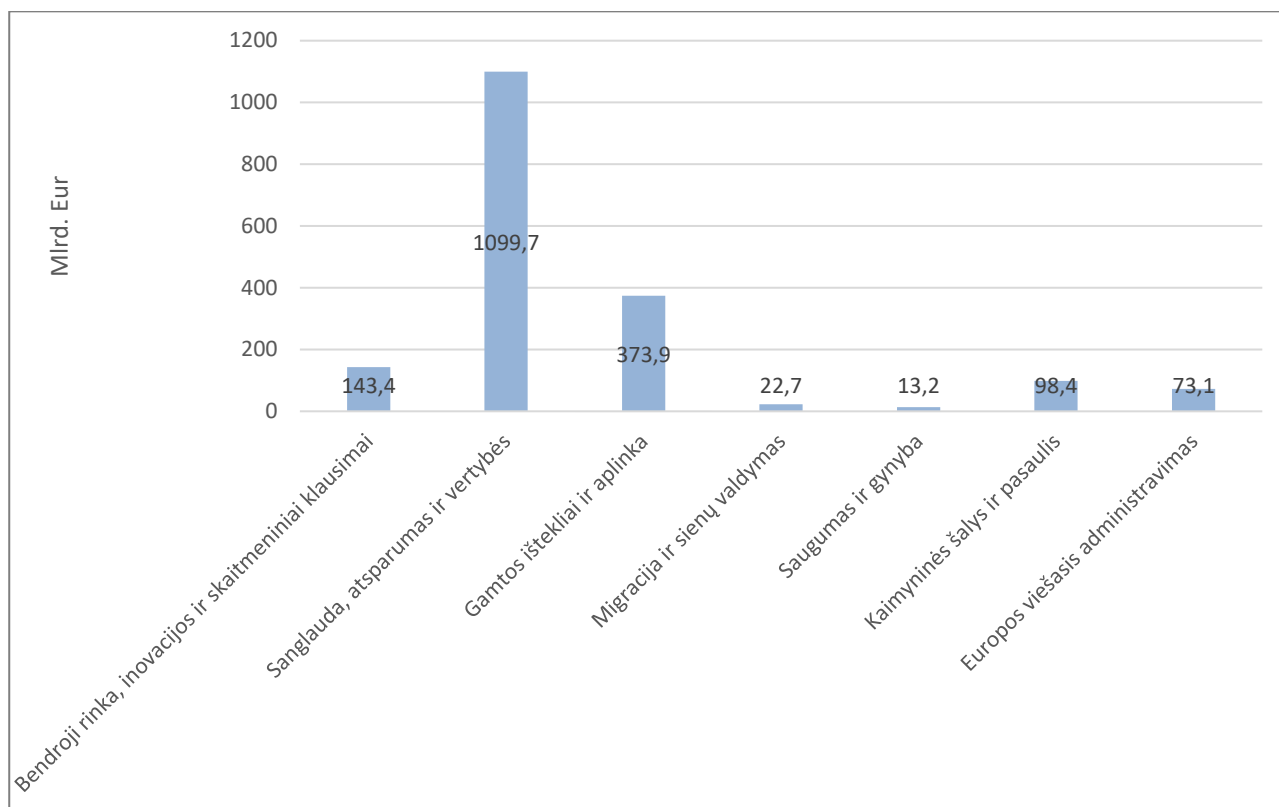
ES biudžetas finansuojamas daugiausia nuosavais ištekliais, kurie sudaro daugiau nei 90 proc. metinių pajamų ir yra skirti padengti visas metines išlaidas. Europos Parlamento sprendimas dėl nuosavų išteklių sistemos yra priimamas vieningai Taryboje, o po to jį turi patvirtinti valstybės narės. Galinienė ir Dikovič (2008) teigia, kad ES biudžetas pajamas surenka per nuosavus išteklius, o nuosavų išteklių yra trys rūšys:

1. Tradiciniai nuosavi ištekliai;
2. Ištekliai iš pridėtinės vertės mokesčio (PVM);
3. Ištekliai iš bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP).

Tradicioniai nuosavi ištekliai yra muitai, žemės ūkio muitai ir cukraus mokesčiai. Europos Sąjungai perduodami valstybių narių surinkto PVM procentinės dalys yra PVM ir sudaro nuosavus išteklius. Ištekliai iš BNP susideda iš vienodos procentinės mokesčių dalies, kurią valstybės narės sumoka nuo savo BNP ir kuri yra nustatoma kiekvienais metais biudžeto procedūros metu.

Taip pat pagal Europos Parlamentą (2022) yra ir kitų pajamų šaltinių kaip: plastiko kiekiu pagrįsti nuosavi ištekliai, kitos pajamos ir iš ankstesnių metų perkeltas likutis, korekcijos mechanizmai. Plastiko kiekiu pagrįsti nuosavi ištekliai yra naujausia nuosavų išteklių kategorija, įvesta nuo 2021 m. sausio 1 d., pagal 2020 m. nuosavų išteklių sprendimą. Ši kategorija vadinama nacionaliniu įnašu, kuris grindžiamas neperdirbtų plastikinių pakuočių atliekų kiekiu, taikant 0,80 EUR už kilogramą pareikalavimo tarifą. Tai yra vadinama „anglies kopija“ principu, kai valstybės narės grąžina dalį ES lėšų, kurios liko nepanaudotos. Martin, Muulsy & Wagner (2016) "anglies kopijos" principą apibūdina kaip Europos Sąjungos Taršos leidimų prekybos sistemą (ETS), kurioje dalyvaujantys pramonės sektoriai, turintys didelį šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą, yra priversti pirkti taršos leidimus. Europos Sąjunga kasmet sumažina taršos leidimų kiekį, siekdama mažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį. Tuo pačiu metu, Europos Sąjunga taip pat nustato "anglies kopijos" principą, kuris leidžia įmonėms perduoti tam tikrą kiekį taršos leidimų kitoms įmonėms. Tai reiškia, kad įmonės, kurios mažiau teršia, gali perduoti savo perteklinius taršos leidimus įmonėms, kurios daugiau teršia, ir taip uždirbti papildomų pajamų. Kitų pajamų kategoriją sudaro ES darbuotojų atlyginimų mokesčiai, ne ES šalių įnašai į tam tikras ES programas ir buvusios Jungtinės Karalystės įnašai ir baudos, kurios taikomos įmonėms už konkurencijos ar kitų teisės aktų pažeidimus. Bet kokie finansiniai metų likučiai, jei yra pelno, perkeliama į kitų metų biudžetą kaip papildomos pajamos. Korekciniai mechanizmai yra ES nuosavų išteklių sistema, skirta koreguoti biudžeto disbalansą, susijusį su valstybių narių įnašais.

Europos Sąjungos biudžetas yra skirtas finansuoti Sąjungos veiklą ir programas, taip pat suteikti paramą valstybėms narėms ir kitoms šalims. Europos Sąjungos daugiamečių finansinė programa (DFP) yra ilgalaikė finansinė strategija, kuria nustatomi ES biudžeto prioritetai ir išlaidų planai tam tikram laikotarpiui. DFP nustato, kiek ir kaip Europos Sąjunga gali skirti lėšų skirtingoms politikos sritims, pavyzdžiui, moksliniams tyrimams, regionų plėtrai, žemės ūkiui, migracijai ir tt. DFP yra nustatoma septyniems metams, o dabartinis laikotarpis yra nuo 2021 iki 2027 metų. 2020 m. liepos mėnesį buvo pasiektas susitarimas dėl naujos DFP. Pagal DFP planus, Europos Sąjungos biudžetas 2021-2027 m. laikotarpiui sieks 1,074 trln. eurų. Šis biudžetas yra suskirstytas į kategorijas, atspindinčias ES politikos sritis ir prioritetus (žr. 1 pav.).

1 pav. Daugiametė finansinė programa ir priemonė „Next Generation EU“ 2021-2027 m., mlrd. Eur.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/the-eu-budget/long-term-eu-budget-2021-2027/>

Kaip matoma iš 1 paveikslo, daugiausiai lėšų skiriama sauglaidai, atsparumui ir vertybėms pagal 2021-2027 m. daugiametę finansinę programą apie 1099,7 mlrd. Eurų. Šioje srityje finansuojami projektai ir iniciatyvos, kurių tikslas yra skatinti ekonominę, socialinę ir teritorinę sauglaidą Europos Sąjungoje, didinti regionų atsparumą ir skatinti ES vertybes. Gamtos ištekliams ir aplinkai yra skiriama 373,9 mlrd. Eurų. Šioje srityje yra siekiama skatinti tvarų ir atsakingą gamtos išteklių naudojimą bei prisitaikymą prie klimato kaitos. Viena iš pagrindinių veiklos sričių yra tvarus miestų vystymasis, siekiant pagerinti miestų gyvenimo kokybę ir sumažinti jų ekologinį poveikį. Bendroji rinka, inovacijos ir skaitmeniniai klausimai finansuojama 143,4 mlrd. Eurų, Europos Sąjunga siekia skatinti ekonomikos augimą ir konkurencingumą, skatinti naujovių kūrimą, plėtoti skaitmenines technologijas ir sukurti palankias sąlygas verslui. Kaimyninėms šalims ir pasauliui skiriama 98,4 mlrd. Eurų, siekiant skatinti bendradarbiavimą su Europos kaimyninėmis šalimis, užtikrinti taiką, saugumą ir stabilumą ES kaimynystėje, remti besivystančias šalis ir prisidėti prie tarptautinės plėtros, taip pat ginti ES interesus pasaulio lygmeniu. Europos viešasis administravimas skirtas užtikrinti, kad Europos Sąjungos institucijos ir agentūros veiktų efektyviai ir skaidriai, kad užtikrintų teisinę valstybę ir visuomenės pasitikėjimą Europos Sąjungos institucijomis. Šiame projekte skiriama 73,1 mlrd. Eurų. Migracija ir sienų valdymas siekia užtikrinti teisėtą, tvarkingą ir saugią migraciją, skatinti integraciją, kovoti su nelegalia migracija, užtikrinti vidaus saugumą, apsaugoti Europos Sąjungos išorinius tinklus ir piliečių teises. ES migracijos ir sienų valdymo srityje finansuoja 22,7 mlrd. Eurų. Mažiausiai finansuojama sritis yra saugumas ir gynyba, kuriai skiriama 13,2 mlrd. Eurų. Siekiama užtikrinti Europos Sąjungos saugumą, skatinti gynybos bendradarbiavimą tarp valstybių narių, taip pat prisidėti prie tarptautinio saugumo ir krizių valdymo (2021-2027 Daugiametė finansinė programa ir priemonė „Next Generation EU“).

Apibendrinant galima teigti, kad ES biudžetas yra sudarytas iš įvairių šaltinių, yra sudėtingas procesas ir turi daug etapų, kuriuose dalyvauja keletas institucijų. Biudžetas finansuojamas daugiausia nuosavais ištekliais, kurie yra skirti padengti visas metines išlaidas. Europos Sąjungos biudžetas skirtas finansuoti Sąjungos veiklą ir programas, taip pat suteikti paramą valstybėms narėms ir kitoms šalims. DFP yra ilgalaikė finansinė strategija, kuria nustatomi ES biudžeto prioritetai ir išlaidų planai tam tikram laikotarpiui.

Išvados

1. Europos Sąjungos biudžetas yra skirtas investicijoms. Valstybės narės įneša savo įnašus į biudžetą, kad finansuotų bendrus projektus. Iš ES biudžeto yra finansuojama infrastruktūros, aplinkosaugos, transporto, energetikos ir kitų sričių projektai.

2. ES biudžetas formuojamas iš įvairių šaltinių per sudėtingą procesą. Didžiausią dalį pajamų sudaro nuosavi ištekliai, kuriems priskiriami tradiciniai, pridėtinės vertės mokestis ir bendros nacionalinės pajamos. ES biudžetas yra grindžiamas daugiamete finansine programa, kurioje nustatomi biudžeto prioritetai ir išlaidų planai septyneriems metams. Biudžetas skirtas investicijoms į skirtingas sritis, pvz., mokslinius tyrimus, regionų plėtrą, žemės ūkį, migraciją ir t.t. Biudžetas taip pat naudojamas bendrai rinkai, atsparumui ir vertybėms, gamtos ištekliams ir aplinkai, saugumui ir gynybai, kaimyninėms šalims ir pasauliui, bei Europos viešajam administravimui.

Literatūra

1. Europos Parlamentas (n.d) *ES biudžetas*. <https://www.europarl.europa.eu/portal/lt>
2. Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba (2022) *ES metinis biudžetas*. <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/the-eu-budget/eu-annual-budget/>
3. Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba (n.d) *ES metinė biudžeto procedūra*. <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/the-eu-budget/eu-annual-budget/#adopted>
4. Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba (n.d) *Ilgalaikis ES biudžetas 2021-2027 m.* <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/the-eu-budget/long-term-eu-budget-2021-2027/>
5. Fasone, C. & Lupo, N. *The Union Budget and The Budgetary Procedure*. Oxford Principles Of European Union Law: The European Union Legal Order 80925(1), 809-843. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199533770.003.0029>
6. Galinienė, B., Dikovič, O., (2008). *Europos Sąjungos biudžeto reforma: Ko siekiame?* 82, 57-74. <https://doi.org/10.15388/Ekon.2008.17659>
7. Kengyel, A. (2016). *New Heading – Old Problems: The Evolution and Future of the EU Budget*. Review of European Economic Policy 51(2), 100-106. <https://doi.org/10.1007/s10272-016-0584-0>
8. Martin, R., Mulsy, M., Wagner, U. J. (2016). *The impact of the European Union Emissions Trading Scheme on regulated firms: what is the evidence after ten years?* Review of Environmental Economics and Policy, 10(1), 126-148. <https://doi.org/10.1093/reep/rev016>.
9. Tiron – Tudor, A., Nistor, S., C. & Stefanescu, A., C. (2019). *United in diversity public sector financial, statistical and budgetary reporting in the European Union*. International Journal of Public Sector Management 33(2), 265-283. <https://doi.org/10.1108/IJPSM-12-2018-0272>

BUDGET OF THE EUROPEAN UNION, FORMATION AND USE OF ITS INCOME

Summary

The European Union budget is a complex process involving many stages and institutions. The budget is intended to finance the activities and programs of the Union, provide support to member states and other countries, and support projects in infrastructure, environmental protection, transport, energy, and other fields. The budget is based on the Multiannual Financial Framework, which sets priorities and spending plans for seven years. Most of the revenue comes from the own resources system, and the budget is used for the single market, resilience and values, natural resources and environment, security and defense, neighborhood and the world, and European public administration.

LIETUVOS BIUDŽETO ANALIZĖ 2020 – 2022 m.

Sabina Penkovska

Mokslinė vadovė – doc. dr. Aušra Liučvaitienė

Vilniaus kolegija

Ivadas

Lietuva, kaip ir kiekviena valstybė turi savo biudžetą, kuris yra skirtas valstybės biudžeto planams remti. Jo lėšos yra naudojamos švietimui, mokslui, ūkiui ir kitoms programoms įgyvendinti, taip pat iš jo yra finansuojama krašto apsauga ir išlaikomos valdymo įstaigos. Tinkamas jo planavimas, išlaidų bei pajamų paskirstymas yra būtinas norint efektyviai valdyti šalies ekonomiką. Jo pobūdis priklauso nuo ekonominės ir politinės santvarkos ir gali atskleisti esamas ar būsimas problemas finansų ar kitose srityse. Todėl tam, kad išvengti biudžeto deficito, neoptimalaus išlaidų paskirstymo ar nepakankamai subalansuoto biudžeto yra svarbu analizuoti jo pajamas ir išlaidas.

Darbo objektas – Lietuvos biudžetas.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos biudžetą 2020 – 2022 metais.

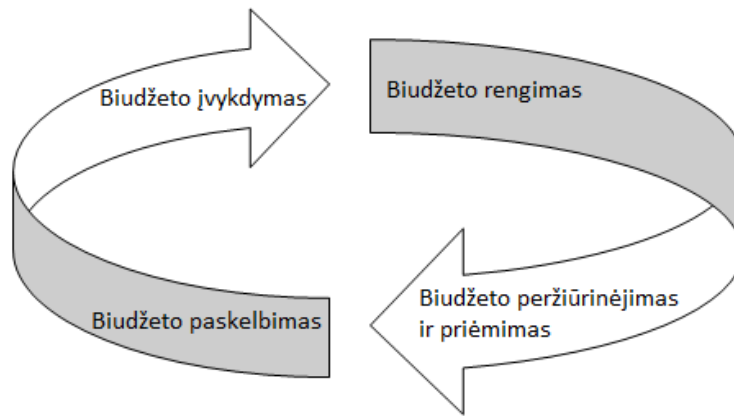
Straipsnio uždaviniai:

1. Pateikti biudžeto sudarymo procesą.
2. Išnagrinėti valstybės biudžeto pajamų šaltinius.
3. Ištirti valstybės biudžeto lėšų panaudojimą pagal veiklos sritis.

Darbo metodai – mokslinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, statistinių duomenų analizė bei grafinis vaizdavimas.

Lietuvos biudžeto sudarymo procesas

Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 127 straipsniu (1992), „Lietuvos biudžetinę sistemą sudaro savarankiškas Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas, taip pat savarankiški vietos savivaldybių biudžetai“ (p. 60). Lietuvoje savivaldybių biudžetas yra skirstomas į 60 savarankiškai rengiamų savivaldybės biudžetų, kuriuos sudaro 48 rajonų savivaldybių biudžetai ir 12 miestų savivaldybių biudžetai. Kiekviena savivaldybė kasmet biudžetiniams metams sudaro savo atskirą biudžetą, kuri patvirtina savivaldybės taryba. Valstybės biudžetas – „Lietuvos Respublikos Seimo tvirtinamas valstybės biudžeto pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams“ (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2022). Kiekvienais metais biudžetą rengia Finansų ministerija, ji atsižvelgdama į veiklos planus ir ateityje planuojamas programas, sudaro biudžeto projektą ir pateikia jį Vyriausybei, kur jis yra apsvarstomas ir pateikiamas Seimui. Seimo posėdyje projektas yra pristatomas ir įvertinamas, išskiriamos pagrindinės jo išlaidos ir pajamos, pateikiami pasiūlymai ir pastabos. „Vyriausybei priėmus atitinkamus sprendimus dėl šių pasiūlymų, biudžeto įstatymo projektas vėl svarstomas ir tvirtinamas Seime“ (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2022), projektas yra nagrinėjamas iki tol, kol jis nebus galutinai priimtas. Seimui priėmus valstybės biudžeto projektą, Prezidentas pasirašo jį priimtą įstatymą ir oficialiai jį paskelbia (Lietuvos Respublikos Seimas, 2022). Biudžeto projekto rengimas trunka beveik visus metus ir jis yra sudaromas biudžetiniams metams, kurie trunka 12 mėnesių, prasideda sausio 1 d. ir baigiasi gruodžio 31 d.

14 pav. Biudžeto ciklas

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Kazlauskienė (2012).

Valstybės biudžetą sudaro pajamos ir išlaidos, kurios yra panaudojamos valstybės veiklai. Pagal Lietuvos finansų informaciją „Valstybės biudžeto pajamos sudaro mokesčių mokėtojų sumokėti mokesčiai, pajamos iš valstybės turto, Europos Sąjungos ir kita tarptautinė finansinė parama bei kitos biudžeto pajamos, kurios perskirstomos per valstybės biudžetą ir skiriamos valstybės funkcijoms vykdyti pagal numatytas programas“ (Lietuvos finansai, n.d.). Šios pajamos yra skirstomos į grupes:

- Mokesčiai;
- Kitos pajamos;
- Sandoriai su materialiuoju ir nematerialiuoju turtu ir finansinių įsipareigojimų prisiėmimas;
- Sandoriai su finansiniu turtu;
- Europos Sąjungos parama.

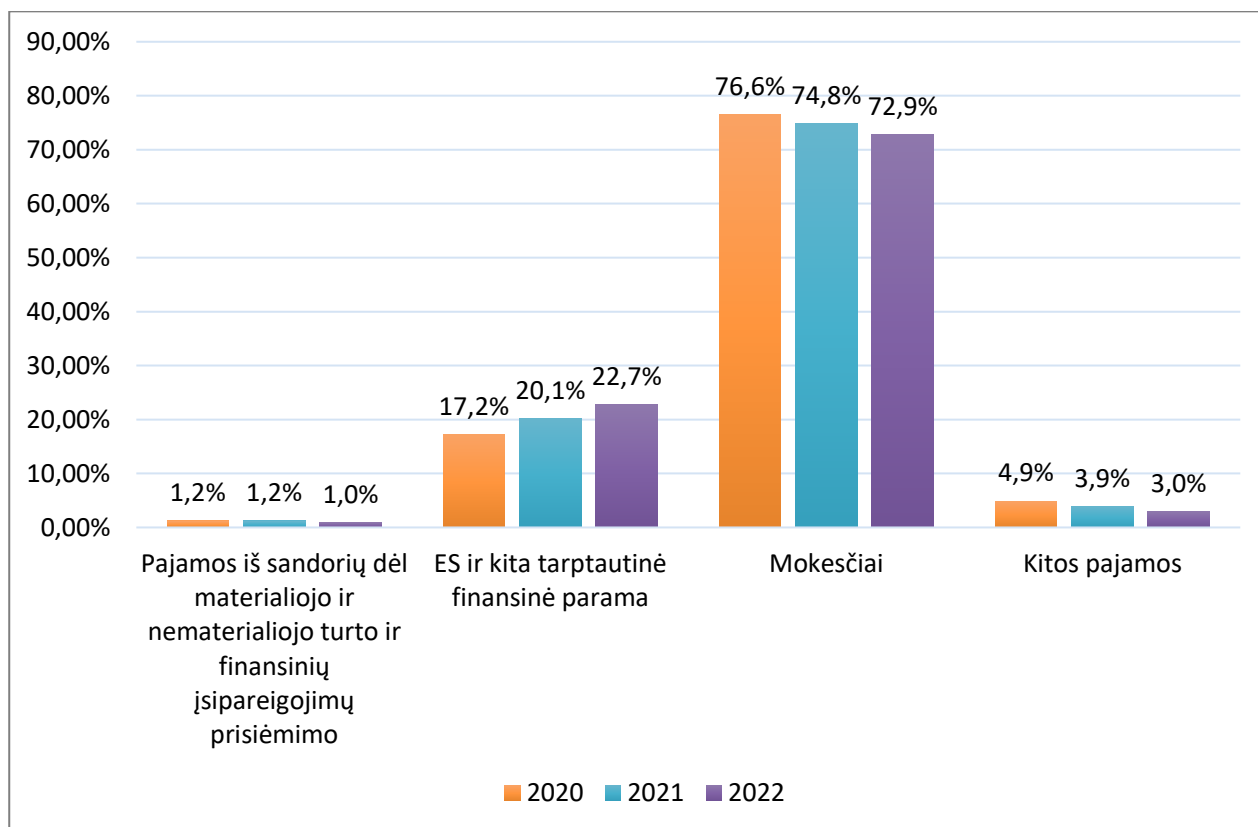
Valstybės išlaidos – patvirtinta suma skirta turtui įsigyti. Šias lėšas valstybė naudoja įvairiems sektoriams tobulinti: gynybai, ekonomikai, socialinei apsaugai bei kitiems. Valstybės išlaidos padeda skatinti ekonomikos augimą bei jos plėtojimą. Dėl to naudojamos lėšos turi užtikrinti biudžeto balansą. Kad šis tikslas būtų įgyvendintas turi būti gerai suplanuotas biudžeto projektas. Patvirtinti biudžeto asignavimai negali viršyti nustatyto biudžeto planų, nes tada susidarys biudžeto deficitas.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos biudžetine sistema sudaro valstybės ir savivaldybių biudžetai. Valstybės biudžeto projektas kasmet yra rengiamas Finansų ministerijos, o savivaldybės biudžetai yra rengiami savarankiškai. Parengtas valstybės biudžeto projektas yra teikiamas Vyriausybei, o tada Seimui, kur jis yra priimamas ir paskelbiamas Prezidento. Biudžeto pajamos yra surenkamos iš įvairių mokesčių, sandorių ir paramos, o lėšos panaudojamos valstybės sektorių tobulinimui bei plėtojimui, ekonomikos augimui ir būsimų projektų finansavimui.

Valstybės biudžeto pajamų struktūra

Valstybės biudžeto pajamų struktūra – pajamų skirstymas į tam tikras grupes, tam, kad galima būtų lengviau identifikuoti iš kur buvo gautos pajamos į valstybės biudžetą. Šios pajamos yra surenkamos iš įvairių šaltinių tokių kaip: mokesčiai, ES parama, sandoriai su materialiuoju ir nematerialiuoju turtu ir kitos pajamos. Nors galime pastebėti, jog didžiąją dalį pajamų biudžete sudaro mokesčiai, kurie yra bene svarbiausi biudžeto formavimo instrumentai, tačiau taip pat yra matoma ES paramos pajamų augimo tendencija.

Analizuojamu laikotarpiu pajamos biudžete sudarė 2020 metais 11530,3 mln. Eur, 2021 metais 11252,1 mln. Eur ir 2022 metais 14380,9 mln. Eur.

15 pav. Valstybės biudžeto pajamų struktūra 2020 – 2022 metų (proc.).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Respublikos finansų ministerijos patvirtintus biudžetus, 2022.

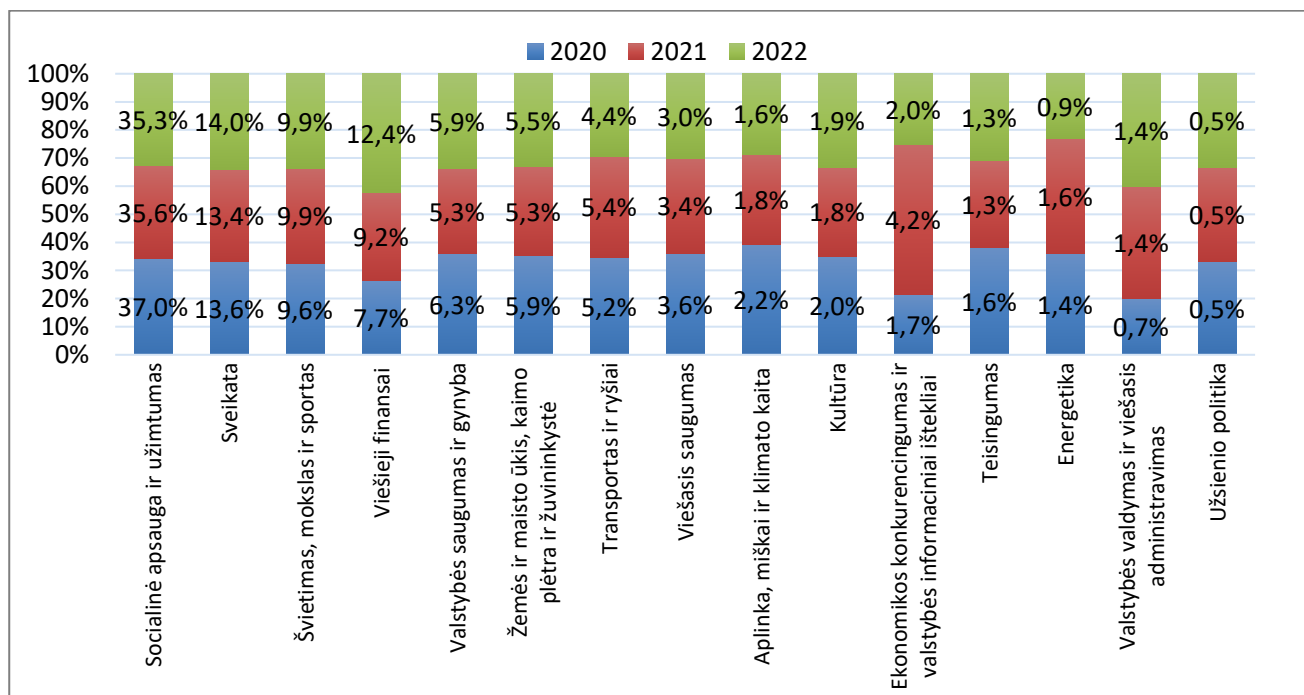
Nagrinėjant 2 paveiksle pateiktus duomenis galime pastebėti, jog nuo 2020 m. visų grupių pajamos pradėjo mažėti, o ES ir kita tarptautinė finansinė parama atvirkščiai pradėjo didėti. Toks gana didelis paramos pajamų padidėjimas įvyko dėl COVID – 19 pandemijos sukeltos krizės, padidėjusios infliacijos ir nestabilios ekonomikos. 2020 m. įvykus COVID – 19 pandemijai į valstybės biudžetą buvo skirta papildomai pajamų tam, kad stabilizuoti ekonomiką ir sustiprinti ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą. Lietuvoje buvo pradėta stabilumo programa pritaikyta COVID-19 krizės valdymui, kurios tikslas buvo labiau įtraukti Vyriausybę į krizės valdymą ir spręsti iššūkius, apimančius įvairias politikos sritis (Bortkevičiūtė R., Nakrošis V. 2022). Taip pat šiame grafike yra matoma, kad nuo 2020 m. pradėjo mažėti pajamos gaunamos iš mokesčių. Šiam pajamų sumažėjimui irgi turėjo įtakos COVID-19 pandemija, nes karantino metu VMI pradėjo vykdyti mokesstinės pagalbos priemonių taikymą nuo COVID– 19 pandemijos nukentėjusiam verslui bei gyventojams (Grant Thornton, 2021). Jos metu fiziniams bei juridiniams asmenims nebuvo skaičiuojamos palūkanos bei delspinigiai ir galima buvo atsidėti mokesčius. Dėl šalyje paskelbtos ekstremalios situacijos ir įvestu ribojimų, kai kurie verslai bankrutavo, daugeliuose įmonėse mažėjo darbuotojų atlyginimai, dėl to, verslai pradėjo teikti prašymus, kad būtų atidėti jų mokesčiai. Pasak Valantiejaus (2022) „Minėtų priemonių taikymas nulėmė, jog pirmaisiais karantino režimo taikymo mėnesiais (2020 m. pradžioje) reikšmingai (apie 15 proc.) mažėjo valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių surinkimas, tūkstančiai verslo subjektų pateikė Valstybinei mokesčių inspekcijai prašymus atidėti mokėtinus mokesčius“ (p. 205). Be to, 2022 m. prasidėjus Rusijos karui prieš Ukrainą Lietuvoje iš valstybės rezervų buvo skirtos pajamos kompensacijoms fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie skyrė savo būstą pasitraukusiems iš Ukrainos gyventojams. Taigi iš visų pajamų grupių tik sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto ir finansinių įsipareigojimų prisiėmimo per tris metus beveik nekito, tik 2022 metais jų pajamos sumažėjo iki 1%, o kitos pajamos apskritai per tris metus sumažėjo 1,9%.

Apibendrinant galima teigti, kad pajamų struktūra per 2020 – 2022 metus labai kito, nes dėl įvykusios COVID – 19 pandemijos buvo skirtos papildomos lėšos į valstybės biudžetą tam, kad galima būtų stabilizuoti ekonomiką. Lietuvoje nuo 2020 metų buvo pradėta stabilumo programa, kuria buvo siekiama susidoroti su COVID – 19 sukeltomis pasekmėmis. Taip pat per pirmąjį karantiną Lietuvoje buvo atidėti mokesčiai verslams, nes daugelis iš jų neturėjo pajamų dėl krizės. Per tris metus beveik visų grupių pajamos mažėjo dėl nenumatytu aplinkybių Lietuvoje ir užsienyje, kurie paveikė šalies ekonomiką.

Valstybės biudžeto asignavimai ir jų struktūra

Valstybės biudžeto asignavimų struktūra – biudžeto išlaidų skirstymas pagal valstybės veiklos sritis. Šis skirstymas ne tik padeda sugrupuoti įvairias lėšas pagal paskirtį, taip pat jis parodo, kaip jos veikia šalies ekonominį augimą. Todėl yra svarbu atlikti asignavimų analizę tam, kad būtų atsižvelgta į įvykusius įvykius ir nuspėti būsimus, kad lengviau būtų prisitaikyti prie jų, o ne spręsti problemą tada, kai tas įvykis įvyko.

Analizuojamu laikotarpiu konsoliduotos išlaidos biudžete sudarė 2020 metais 16 823,5 mln. Eur, 2021 metais 20 246,6 mln. Eur, 2022 metais 21 585,9 mln. Eur.

16 pav. Valstybės biudžeto asignavimų struktūra 2020 – 2022 metų (proc.).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Respublikos finansų ministerijos patvirtintus biudžetus, 2022.

Remiantis 3 paveikslėlio informacija yra aiškiai matoma, kad didžiausia dalis išlaidų valstybės biudžete yra skiriama socialinei apsaugai ir užimtumui. Šios grupės lėšos daugiausia skiriamos finansuoti senatvės pensijoms ir įvairioms išmokoms. Kasmet yra didinama bazinė pensija bei socialinės išmokos, o 2020 metais stabilumo programoje buvo nurodoma sumažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį šalyje. Dėl šios priežasties šalyje pradėtos tobulinti užimtumo rėmimo sistema, valstybinio socialinio draudimo ir piniginės socialinės paramos sistemos.

Taip pat didesne dalis valstybės biudžeto asignavimų yra skiriama sveikatai, švietimui, mokslui ir sportui bei viešiesiems finansams. Dėl 2020 metais prasidėjusios COVID – 19 pandemijos šalyje buvo skirtos papildomos lėšos iš valstybės rezervų tam, kad galima būtų įsigyti asmenines apsaugos priemones, greituosius koronaviruso testus ir kitas priemones. Sveikatos apsaugos ministerija

koordinavo penkių regioninių ligoninių veiklą, o šios ligoninės savo klasteriuose organizavo su COVID-19 susijusių sveikatos paslaugų teikimą (Bortkevičiūtė R., Nakrošis V. 2022). Švietimo, mokslo ir sporto išlaidos padidėjo 0,3 proc. didžioji jų dalis skiriama mokslui ir studijoms finansuoti. Viešųjų finansų išlaidos per tris metus padidėjo 4,7%, jų didžiausia dalis buvo skirta valstybės rezervui padidinti dėl atsiradusių nenumatytų išlaidų tokių kaip COVID-19.

Valstybės saugumui ir gynybai bei žemės ir maisto ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei, taip pat transportui ir jo ryšiams per tris metus buvo skiriama maždaug vienoda dalis išlaidų, kuria sudarė 4 – 6,5% visų valstybės biudžeto išlaidų. Tačiau 2020 metais dėl sausros, žemės ūkiui buvo skirta papildomai pajamų tam, kad kompensuoti jų prarastas pajamas.

Viešajam saugumui kasmet yra skiriama apie 3 – 4% išlaidų, tačiau 2021 metais buvo skirtos papildomos lėšos valstybės sienos apsaugai, nes buvo nutarta įrengti Lietuvoje fizinį barjerą prie Europos Sąjungos išorės sienos su Baltarusijos Respublika, taip pat, 2022 metais buvo skiriama daugiau išlaidų Lietuvos-Baltarusijos pasieniui dėl masinio asmenų iš trečiųjų šalių antplūdžio ir galimo karo grėsmės. Tikėtina, kad Lietuva ir toliau stiprins dvišalį ir regioninį bendradarbiavimą saugumo ir gynybos sektoriuje dėl didelio masto demonstracijų rizikos (IHS Markit, 2022).

Aplinkai, miškams ir klimato kaitai bei kultūrai kasmet skiriama maždaug vienoda dalis išlaidų, kuria sudaro 1,5 – 2,5%. Lietuvoje aplinkai yra skiriama nemažai dėmesio, šalyje yra atnaujinamas transportas, mažinama tarša bei triukšmas miestuose. Taip pat tobulinamas energetikos sektorius ir didinamos investicijos į švaresnį transportą ir atsinaujinančius energijos šaltinius (IHS Markit, 2022).

Ekonomikos konkurencingumo ir valstybės informacinių išteklių išlaidos gana nemažai padidėjo 2021 metais. Didžiausia jų dalis buvo skiriama verslui ir verslumui skatinti (įmonių kūrimuisi, augimui, eksportui, turizmui). Šios išlaidos turėjo padėti atsigaivinti įmonėms nuo COVID – 19 pandemijos, nes tik jai prasidėjus dauguma verslų pradėjo užsidarinėti dėl didelių mokesčių ir pinigų trūkumo. Dėl pandemijos prireikė didelių neplanuotų trumpalaikių viešojo sektoriaus išlaidų, dėl to šalyje padidėjo darbo jėgos trūkumas pramonės, prekybos, paslaugų ir statybos srityse (NAO, 2022).

Mažiausia dalis valstybės biudžeto išlaidų yra skiriamos teisingumui, energetikai, valstybės valdymui ir viešajam administravimui bei užsienio politikai. Nors teisingumui yra skiriama nedaug biudžeto išlaidų, vis dėlto, Lietuva yra pilnateisė EBPO narė, kurios tikslas plėtoti ekonominės bei socialinės politikos gaires, taip pat, šalis tobulina savo teisės aktus, įskaitant kovą su korupcija (IHS Markit, 2022).

Apibendrinant, galima teigti, jog per šiuos tris metus išlaidos valstybės biudžete beveik nekito, jų didžiausia dalis buvo panaudojama socialinei apsaugai ir užimtumui, o mažiausia dalis užsienio politikai. Per tris metus daugiausia išlaidų buvo skirta pensijų finansavimui, išmokoms ir stabilumo programai, kuria buvo siekiama mažinti pajamų nelygybę ir skurdą šalyje. Taip pat nuo 2020 metų iš valstybės rezervų vis daugiau lėšų buvo skirta susidoroti su COVID – 19 sukelta pandemija, nes dėl jos šalyje susilpnėjo ekonomiką ir prasidėjo krizė. Jai skirtos lėšos buvo panaudojamos apsaugos priemonėms įsigyti ir ekonomikai atstatyti.

Išvados

1. Lietuvos biudžetinę sistemą sudaro savarankiškas valstybės biudžetas ir savivaldybių biudžetai. Kiekvienais metais Finansų ministerija parengia valstybės biudžeto projektą, o Seimas jį patvirtina, jis yra sudaromas 12 mėnesių. Į valstybės biudžetą kasmet yra surenkamos pajamos iš įvairių šaltinių, kurios vėliau panaudojamos įvairiems valstybės biudžeto planams įgyvendinti.

2. Valstybės biudžeto pajamų struktūra – surinktų pajamų skirstymas pagal tam tikras kategorijas. Didžiąją dalį šių pajamų sudaro mokesčiai, kuriems priklauso pridėtinės vertės mokestis, gyventojų pajamų mokestis ir kt. Dėl 2020 metais prasidėjusios COVID – 19 pandemijos buvo leista

mokesčių mokėtojams atidėti savo mokesčius, o dėl šios priežasties sumažėjo pajamos iš mokesčių. Tuo metu Lietuvoje buvo pradėta stabilumo programa, kuria buvo siekama formuoti ekonomikos atsigavimą. Per tris metus daugiausia pajamos padidėjo iš ES ir kitų paramos šaltinių, kurie buvo skirti tam, kad galima būtų stabilizuoti ir palaikyti ekonomiką.

3. Valstybės biudžeto asignavimų struktūra suskirsto valstybės išlaidas į įvairias kategorijas pagal veiklos sritį. Didžiausia dalis Lietuvos valstybės biudžeto lėšų yra naudojamos socialinei apsaugai ir užimtumui. Šios išlaidos yra skiriamos pensijoms, motinystės išmokoms ir kt. Dėl COVID – 19 pandemijos nuo 2020 metų daugiausia išlaidų buvo skiriama tam, kad atnaujinti stabilią verslų veiklą ir ekonomiką. Išlaidos, kai kuriuose sektoriuose pradėjo didėti, nes prasidėjus ekonomikos smukimui buvo siekiama, kuo greičiau su juo susidoroti.

Literatūra

1. Bortkevičiūtė R., Nakrošis V. (2022). Resilience building during the management of the COVID-19 crisis in Lithuania: Major breakthroughs and incremental change. *Journal of Contingencies and Crisis Management* Volume 30, Issue 3 p. 295-306. Prieiga per internetą <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5973.12420>
2. Grant Thornton (2021). Mokesčiai. Prieiga per internetą <https://www.grantthornton.lt/izvalgos/esminiai-mokesciu-pokyciai-lietuvoje-nuo-2021/>
3. IHS Markit. Country/Territory Report - Lithuania. *Lithuania Country Monitor*. Oct 2022, p1-48. 48p. Prieiga per internetą <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=186d1a22-b963-43ec-8d31-3f371a270b94%40redis>
4. Kazlauskienė, V. (2012). Finansai: biudžeto procesas, etapai. KTU leidykla „Technologija“. Prieiga per internetą <https://www.ebooks.ktu.lt/eb/1244/finansai/>
5. Lietuvos finansai.lt. (n. d.) Valstybės biudžeto vykdymo ir finansiniai rodikliai. Prieiga per internetą <https://lietuvosfinansai.lt/mval-budget/>
6. Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2022). Biudžetas. Prieiga per internetą <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/budzetas>
7. Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2022). Biudžeto planavimas ir tvirtinimas. Prieiga per internetą <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/budzetas/budzeto-planavimas-ir-tvirtinimas>
8. Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2022). Patvirtinti biudžetai. Prieiga per internetą <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/budzetas/patvirtinti-budzetai>
9. Lietuvos Respublikos Konstitucija 1992 m. Lapkričio 2 d., XI skirsnis finansai ir valstybės biudžetas, 127 straipsnis. Prieiga per internetą <https://www.lrs.lt/sip/getFile?guid=e890662e-e777-4e45-b9e7-45dc26fb4bd0>
10. Lietuvos Respublikos Seimas (2022). Valstybės biudžetas. Prieiga per internetą https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=37295&p_k=1&p_t=269046
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimas dėl lėšų skyrimo 2022 m. kovo 30 d. Nr. 305. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bcc2b7b6b1b411ecba9197ac603309e4?jfwid=14ritzqkry>
12. NAO lithuania assesses 2022 draft budget, identifies trends and risks. *International Journal of Government Auditing*. Winter2022, Vol. 49 Issue 1, p12-13. 2p. Prieiga per internetą <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&sid=6e51709a-f23a-478e-86b4-1f3906bde674%40redis>
13. Valantiejus, G. (2022). Mokesčių teisės raida COVID-19 pandemijos metu: lyginamieji ir istoriniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/18276/Covid%20book_web_2022-206-225.pdf?sequence=1

ANALYSIS OF THE LITHUANIA BUDGET 2020 – 2022

Summary

In order to manage the country effectively, it is necessary to be able to properly plan and distribute budget revenues and expenses . The state budget is the annual budget prepared by the Ministry of Finance. It describes expected current income and expenses and its preparation process usually takes up to 12 months. The structure of budget income consists of various sources from which income is received for exemple: support or taxes. The structuring of state budget expenditures helps to properly allocate funds according to purpose.

PELNO MOKESČIO LENGVATOS, JŲ TAIKYMO YPATUMAI IR FISKALINĖ REIKŠMĖ

Laura Streižytė

*Mokslinė vadovė – lekt. Laima Šapalienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas*

Išvadas

2023 m. pradžioje Europos Komisija patvirtino iš dalies teigiamą pirmojo Lietuvos prašymo pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą „Naujos kartos Lietuva“ vertinimą. Jame nurodyta, kad iš 33 rodiklių nustatyti neatitikimai pagal du, kurie nebuvo tinkamai pasiekti. Abu rodikliai yra susiję su mokesčių reforma - aplinkosaugos srityje ir mokesčių lengvatų taikymu. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme yra nustatyta gana daug mokesčio išimčių. Jų ypatybė ta, kad tam tikrais atvejais lengvatos taikomos ne tik apmokestinamajam pelnui, bet ir jau apskaičiuotam mokesčiui. Mokesčio išimtis suteikia galimybę įmonėms sumažinti mokėtiną pelno mokesčio sumą, tačiau kiekvienos lengvatos taikymas sukelia riziką nesurinkti reikiamos sumos į valstybes biudžetą.

Straipsnio tikslas – išnagrinėjus pelno mokesčio lengvatas ir jų taikymo ypatumus, išanalizuoti mokesčio surinkimą 2020– 2022 m.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apžvelgti pelno mokestį ir jo lengvatų taikymo teorinius aspektus.
2. Įvertinti pelno mokesčio surinkimą 2020 – 2022 m.

Darbo metodai - grafinis duomenų vaizdavimas, statistinių duomenų analizė, teisės aktų analizė, mokslinės literatūros, duomenų bazių ir kitų informacijos šaltinių analizė.

Pelno mokestis ir taikomų lengvatų teoriniai aspektai

Jį moka įmonės, vykdančios veiklą ir gaunančios teigiamą finansinį rezultatą - pelną. Pelno mokestį Lietuvoje reglamentuoja Pelno mokesčio įstatymas, priimtas 2001 m. gruodžio 20 d. ir įsigaliojęs nuo 2002 m. Pelno mokesčio įstatyme nurodomos bendrosios nuostatos, kuriose pateikiamos visos sąvokos, susijusios su praktiniu mokesčio taikymu. Įstatyme reglamentuojama pajamų ir sąnaudų pripažinimo, apmokestinamojo pelno apskaičiavimo tvarka, nurodoma, ką galima laikyti įmonės turtu, kada atskaitymai tampa leidžiamomis ir ribojamo dydžio sąnaudomis, nustatoma lengvatų taikymo tvarka. Pelno mokesčio mokėtojai yra Lietuvos ir užsienio vienetai (juridiniai asmenys), uždirbantys pajamas Lietuvos Respublikoje ir užsienio valstybėse.

Pelno mokesčio mokėtojams taikomas standartinis 15 proc. tarifas. Juridiniams asmenims, kurių pajamos neviršija 300 000 eurų ir vidutinis darbuotojų skaičius nesiekia 10 žmonių, taikomas 5 proc. pelno mokesčio tarifas. Pirmąjį juridinio asmens veiklos mokestinį laikotarpį gautas pelnas šiuo mokesčiu yra neapmokestinamas.

Mokesčio lengvata - tai juridinių asmenų išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kurias nustato konkretaus mokesčio įstatymas. Lengvatos leidžia sumažinti dalį mokesčio ar visai atleisti nuo jo mokėjimo. Pelno mokesčio įstatyme yra numatytos tokios lengvatos (1 paveikslas).

1 pav. Pelno mokesčio lengvatos

Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 58 str. reglamentuojama, kad įmonės, kurių gaminamos produkcijos pajamos sudaro daugiau nei 50 proc. visų įmonės pajamų ir jose dirba riboto darbingumo asmenų, gali sumažinti mokamą pelno mokestį, priklausomai nuo tokių asmenų dalies tarp visų dirbančiųjų (1 lentelė).

1 lentelė. Pelno mokesčio lengvata dėl riboto darbingumo asmenų

Riboto darbingumo asmenų dalis tarp visų dirbančių asmenų	Apskaičiuoto pelno mokesčio mažinimas
Daugiau kaip 50 proc.	100 proc.
40 – 50 proc.	75 proc.
30 – 40 proc.	50 proc.
20 – 30 proc.	25 proc.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A5ACBDA529A9/asr>

2022 m. pabaigoje darbingo amžiaus asmenų su negalia Lietuvoje buvo 146,7 tūkst. asmenų. Atkreiptinas dėmesys, kad minėtą pelno mokesčio lengvatą gali taikyti tik iš žemės ūkio gamybos pajamas gaunančios įmonės, todėl susiaurėja juridinių asmenų skaičius, galinčių pasinaudoti šia lengvata.

Pelno mokesčio įstatymo 58 str. 16 dalyje yra numatytos lengvatos įmonėms, registruotoms laisvosiose ekonominėse zonose. Laisvoji ekonominė zona, tai zona, skirta vykdyti veiklą, kurioje taikomos specialios ekonominės ir teisinės sąlygos (būtina sąlyga – nėra gyvenančių asmenų). Lietuvoje šiuo metu yra septynios veikiančios laisvosios ekonominės zonos – Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Akmenės, Šiaulių ir Kėdainių. Jei kapitalo investicijos pasiekė ne mažesnę kaip 1 mln. eurų sumą, laisvosiose ekonominėse zonose įsikūrusios įmonės 10 metų gali nemokėti pelno mokesčio, o kitus 6 m. taikomas 50 proc. sumažintas pelno mokesčio tarifas. Jei laisvosios ekonominės zonos įmonė turi auditoriaus išvadą, patvirtinančią kapitalo investicijos dydį, jai taikoma tokia pat pelno mokesčio lengvata, tačiau apribojimai yra „švelnesni“ – įmonėje darbuotojų skaičius turi būti ne mažesnis kaip 20 asmenų ir kapitalo investicijų suma turi viršyti 100 tūkst. eurų sumą.

Kita pelno mokesčio lengvata ypač aktuali subjektams, vykdančioms investicinius projektus ir tenkinantiems Pelno mokesčio įstatymo 46¹ str. nustatytas sąlygas. Investicinis projektas – tai subjekto investicijos į ilgalaikį turtą, skirtos naujų, papildomų produktų gamybai ar paslaugų teikimui, pajėgumų didinimui, naujo gamybos proceso įdiegimui, arba esamo proceso (jo dalies) esminiam pakeitimui, taip pat tarptautiniais išradimų patentais apsaugotų technologijų įdiegimui. Juridinio asmens investicijos, skirtos vien tik turimam ilgalaikiam turtui pakeisti kitu analogiškos rūšies ilgalaikiu turtu, nelaikomos investiciniu projektu (ar jo dalimi). Lengvatos esmė - apskaičiuotas apmokestinamasis pelnas yra mažinamas lėšų suma, skirta investiciniam projektui. Tokiu atveju sumažėjus pelno mokesčio objektui, bus mažesnė ir pelno mokesčio suma. Tačiau taikant šią lengvatą, reikia „nepasiklysti“ išimčių gausybėje. Jei įsigyjami kroviniai automobiliai, priekabos ir puspriekabės, apmokestinamąjį pelną galima sumažinti tik iki 300 000 eurų. Įsigyjamas investicinio projekto turtas turi būti naudojamas ne trumpiau nei 3 metus ir yra priskirtinas šioms turto grupėms: mašinos ir įrenginiai, įrenginiai (statiniai, gręžiniai ir kt.), kompiuterinė technika ir ryšių priemonės (kompiuteriai, jų tinklai ir įranga), programinė įranga, įsigytos teisės bei transporto priemonės (autobusai – ne senesni kaip 5 metų). Kita sąlyga norintiems pasinaudoti šia pelno mokesčio lengvata – turtas turi būti nenaudotas ir pagamintas ne anksčiau kaip prieš 2 metus, skaičiuojant nuo ilgalaikio turto naudojimo pradžios. Apmokestinamasis pelnas yra mažinamas, jei turtas yra reikalingas

juridinio asmens investiciniam projektui vykdyti tik per 2009 – 2023 metų mokestinius laikotarpius, tačiau gali atsitikti dažnai pasitaikantis atvejis – mokesčių lengvatos terminas yra pratęsiamas.

Pelno mokesčio įstatymo 17¹ straipsnyje reglamentuojama mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (toliau MTEP) darbų sąnaudų apskaičiavimo tvarka, taikoma gana nedideliame subjektų skaičiu. Tai yra sąnaudos, patiriamos vykdant fundamentinius, taikomuosius tyrimus, eksperimentinę ar technologinę plėtrą – plečiant turimas žinias, ieškant naujų žinių pritaikymo būdų. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme yra apibrėžiamos šios veiklos sąvokos. Moksliniai tyrimai - eksperimentiniai ir (arba) teoriniai pažinimo darbai, atliekami siekiant visų pirma įgyti naujų žinių apie reiškinių esmę ir (arba) stebimą tikrovę, tuo metu neturint tikslo konkrečiai panaudoti gautų rezultatų. Eksperimentinė plėtra – moksliniais tyrimais ir (arba) praktine patirtimi, sukauptu pažinimu grindžiama nuosekli, papildomų žinių teikianti veikla, kurios tikslas – kurti naujus produktus ar procesus arba tobulinti jau sukurtus produktus ar procesus, taip pat kurti arba iš esmės tobulinti moksliniais tyrimais ir (arba) praktine patirtimi sukauptu pažinimu grindžiamus žmogaus, kultūros ir visuomenės problemų sprendinius.

Norint sumažinti pelno mokestį MTEP darbų lengvata būtina turėti vadovo ar jo įgalioto asmens pasirašytą ir patvirtintą dokumentą, kuriame aprašyti atliekami tyrimai ar plėtros darbai. Jame turi būti įvertintos šios sąlygos: darbų apibrėžtas naujumas, pažanga jų problemos ir sprendimo būdai; metodų taikymas; tyrimų ar darbų gauti ar numatomi rezultatai; patirtos sąnaudos, atliekant tyrimus ar darbus; lengvatos sąnaudų apskaičiavimas. Pelno mokesčio įstatyme apibrėžta lengvatos esmė – apskaičiuojant pelno mokestį, sąnaudos (išskyrus ilgalaikio turto nusidėvėjimo ar amortizacijos sąnaudas), patirtos MTEP, tris kartus atskaitomos iš pajamų tuo laikotarpiu, kurį patiriamos. MTEP veikloje naudojamo ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudų atskaitymo iš pajamų tvarka reglamentuojama įstatymo 18 str. Šiai veiklai naudojamam ilgalaikiam turtui yra taikomi pagreitinai nusidėvėjimo (amortizacijos) normatyvai (2 lentelė).

2 lentelė. Nusidėvėjimo (amortizacijos) normatyvai

Turto grupė	Įprastinis laikotarpis (m.)	MTEP (m.)
Mašinos ir įrenginiai	5	2
Įrenginiai (statiniai, gręžiniai ir kt.)	8	
Kompiuterinė technika ir ryšių priemonės (kompiuteriai, jų tinklai ir įranga), programinė įranga, įsigytos teisės	3	
Kitas materialus – nematerialus turtas	4	

Šaltinis: Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675 Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A5ACBDA529A9/asr>

Taikant šią mokesčio lengvatą svarbu žinoti, kad MTEP darbų sąnaudos turi būti dokumentuojamos ir tyrimai bei plėtra turi tiesiogiai sietis su vykdoma (planuojama vykdyti) juridinio asmens veikla.

Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme 17² ir 46² straipsniuose pateikiamos lengvatos dėl filmo ar jo dalies gamybai neatlygintinai suteiktų lėšų:

1. Apskaičiuojant pelno mokestį, iš apmokestinamųjų pajamų gali būti atimamos neatlygintinai Lietuvos filmo gamintojui iki 2023 m. gruodžio 31 d. suteiktos lėšos (ne daugiau 75 proc.) filmo ar jo dalies gamybai Lietuvos Respublikoje.

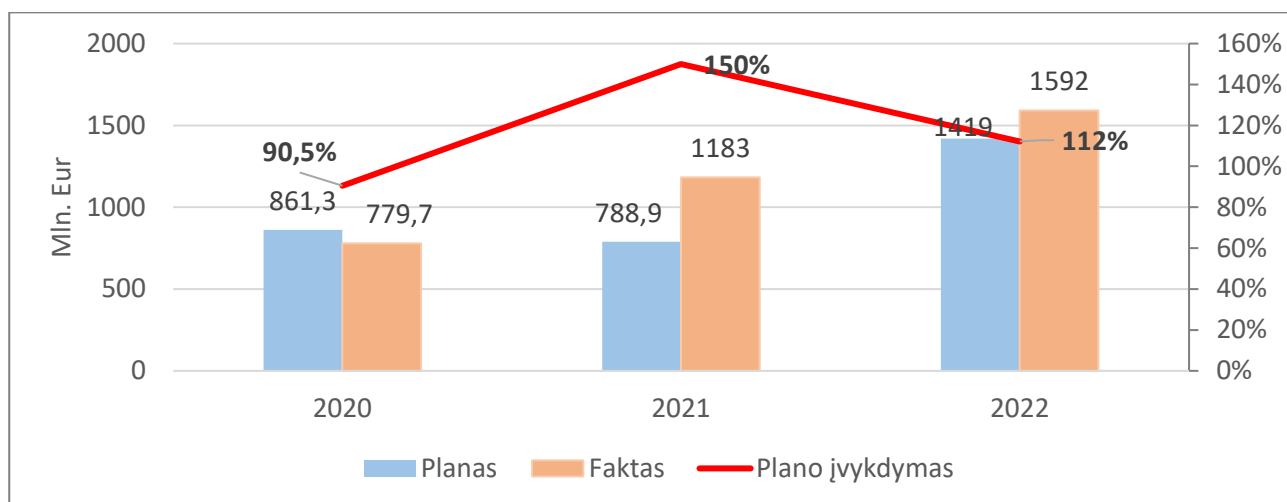
2. Šių lėšų suma galima sumažinti pelno mokestį, apskaičiuotą už tą mokestinį laikotarpį, kurį buvo gauta investicijos pažyma.

Norint pasinaudoti lengvatomis reikia pasirašyti sutartį su prodiuserių kompanija, kuri vykdo remiamo filmo gamybą. Pasirašius sutartį, gaunama pažyma, kuri patvirtina deklaruojamo pelno mokesčio sumažinimą (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022).

Mokestiniais metais pasibaigus, įmonės, pritaikiusios minėtas lengvatas, apskaičiuoja pelno mokestį, kurį turi sumokėti į Valstybinės mokesčių inspekcijos biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą iki kito laikotarpio šešto mėnesio 15 dienos.

Pelno mokesčio plano surinkimas 2020 – 2022 metais

Vienas iš pagrindinių tiesioginių mokesčių, surenkamų į valstybės biudžetą, yra pelno mokestis. Kiekvienų metų pabaigoje Lietuvos Respublikos Seime yra tvirtinamas kitų metų biudžetas, kurio surinkimas priklauso nuo ekonominės, politinės ir socialinės padėties šalyje. 2020 – 2022 m. surenkamos pelno mokesčio sumos kito netolygiai (2 paveikslas).

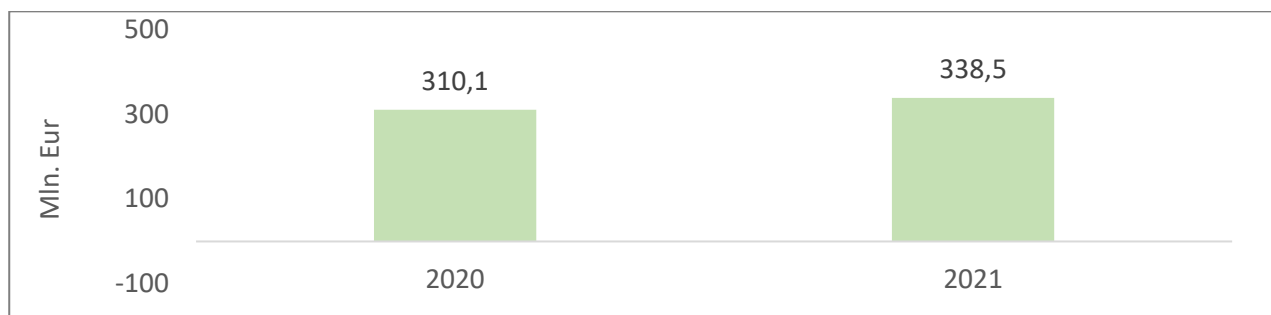

2 pav. Pelno mokesčio plano įvykdymas

Sudaryta autorės pagal: Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2023).

2020 m. pasidėjusios COVID – 19 pandemijos pasekmės verslui pastebimos ir valstybės biudžeto plano neįvykdyme. Valstybės biudžeto plano suma metiniame plane prognozuota buvo 861,3 mln. eurų, faktiškai surinktų lėšų suma (9,5 proc.) nesiekė planuojamos surinkti mokesčio sumos. 2021 m. ir 2022 m. surenkamos pelno mokesčio pajamos viršijo (50 proc. ir 12 proc.) nustatyta planinę sumą stipriai padidindamos valstybės biudžeto lėšas. Tam įtakos turėjo 2021 m. avansinio pelno mokesčio sumos, kurių pajamos viršijo deklaruojamų sumų pajamas dėl 2020 m. nesumokėtos dalies primokėjimo.

Daugumai mokesčių Lietuvoje taikomos lengvatos, kurios sumažina mokestinę naštą fiziniams ar juridiniams asmenims. Pelno mokesčio lengvatos, kurių yra gana daug ir jos plačiai taikomos, „atneša“ didelius praradimus valstybės biudžeto sumoje (3 paveikslas).

3 pav. Pelno mokesčių lengvatų suma

Sudaryta autorės pagal: Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2022).

2020 m. lengvatų sumai įtakos turėjo investicinių projektų lengvatos taikymas. 2021 m. valstybės biudžetas neteko lėšų dėl įmonių veiklos, kuriose dirba riboto darbingumo asmenys (1,7 mln. eurų), laisvosiose ekonominėse zonose registruotų įmonių (5,3 mln. eurų), investicinių projektų (106 mln. eurų), mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbų sąnaudų (11,2 mln. eurų) ir lengvatų, remiant lietuviškų kino filmų gamybą (14 mln. eurų). Straipsnio rašymo metu 2022 m. valstybės biudžeto netekimai dėl pelno mokesčio lengvatų dar nebuvo paskelbti.

Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. pavasario sesijoje paskelbtas mokesčių reformos projektas. Šiuo metu laukiama nemažai pakeitimų, susijusių su pelno mokesčio praktiniu taikymu: siūloma atsisakyti 5 proc. pelno mokesčio tarifo taikymo dėl darbuotojų skaičiaus, suteikti galimybę įmonėms nemokėti avansinio pelno mokesčio nuo 500 mln. eurų metinės apyvartos, tam tikriems sektoriams pakeisti apmokestinamojo pelno skaičiavimo tvarką (Budzinauskas, Chockevičiūtė ir Rakauskė, 2023). Planuojami pelno mokesčio taikymo pakeitimai turėtų turėti teigiamą fiskalinį poveikį.

Išvados

1. Pelno mokesčio mokėtojas yra juridinis asmuo, veikloje uždirbęs apmokestinamojo pelno. Pritaikius Pelno mokesčio įstatyme nurodytą (us) tarifą (us) yra apskaičiuojamas pelno mokestis. Labai svarbus pelno mokesčio elementas – lengvatos, kurių taikymas palengvina mokėtojo mokestinę naštą. Praktikoje pastebima, kad dažniausiai yra taikomos šios lengvatos: įdarbinus riboto darbingumo asmenis; laisvosiose ekonominėse zonose registruotoms įmonėms; vykdant investicijų projektą; mokslinių tyrimų ir eksperimentinių darbų plėtrą ir remiant lietuviškų filmų gamybą.

2. 2020 – 2022 m. į valstybės biudžetą vidutiniškai buvo surinkta 1184,9 mln. eurų. Dėl COVID – 19 pandemijos padarinių 2020 m. pelno mokesčio surinkimo planas nebuvo įvykdytas. 2021 – 2022 m. pelno mokesčio surinkimo planas buvo ženkliai viršytas. Didžiausios įtakos turėjo po pandemijos atsigavęs verslas ir 2020 m. atidėtojo pelno mokesčio mokėjimas vėlesniais metais. 2020 m. dėl pritaikytų pelno mokesčio lengvatų valstybės biudžetas neteko 40 proc. numatomos surinkti pelno mokesčio sumos, 2021 m. šis procentas sumažėjo iki 29 proc. Įgyvendinus 2023 m. paskelbtą pelno mokesčio reformą, į valstybės biudžetą turėtų būti surinkta didesnė pajamų suma.

Literatūra

1. Budzinauskas, V., Chockevičiūtė, V. ir Rakauskė, R. (2023 m. kovo 21 d.). *Pristatyta mokesčių reforma: individualiai dirbančių laukia mokesčių didinimas, atsisakoma populiarios lengvatos*. Delfi. <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/pristatyta-mokesciu-reforma-individualiai-dirbanciu-laukia-mokesciu-didinimas-atsisakoma-popularios-lengvatos-92855809>

2. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2022 m. spalio 19 d.). *Biudžeto pajamų apžvalga*. <https://finmin.lrv.lt/lt/aktualus-valstybes-finansu-duomenys/valstybes-biudzeto-ir-savivaldybiu-biudzetu-vykdyimo-duomenys/pajamu-apzvalgos-1>
3. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2023 m. vasario 3 d.). *Valstybės biudžeto vykdymo duomenys*. <https://finmin.lrv.lt/valstybes-biudzeto-vykdyimo-duomenys-1>
4. *Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242. (2008)*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.343430/asr>
5. *Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675. (2001)*. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A5ACBDA529A9/asr>
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2022 m. spalio 20 d.). *Kas yra MTEP? (moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra)*. <https://mita.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/mita-vykdomi-projektai/gyvybes-mokslu-industrijos-pletros-skatinimas/dazniausiai-uzduodami-klausimai/kas-yra-mtep-moksliniai-tyrimai-ir-eksperimentine-pletra>

CORPORATE INCOME TAX EXEMPTIONS, THEIR APPLICATION FEATURES AND FISCAL SIGNIFICANCE

Summary

The article examines the reliefs regulated by the Corporate Income Tax Law, the peculiarities of their application and the fiscal significance of corporate income tax. The tax benefit(s) is (are) applicable to the employment of persons with reduced capacity for work, to companies registered in free economic zones, to the implementation of an investment project, to the development of research and experimental works and to the support of the production of Lithuania films. The application of the tax exemptions threatens to undermine the collection of the required amount for the national budget. The study found that the 2020 corporate tax under – collection target of 81,6 million euros was missed, while the 2021 and 2022 corporate tax collection targets were significantly exceeded due to the deferred corporate tax during the pandemic and the business recovery.

PELNO MOKESČIO ĮTAKA VALSTYBĖS PAJAMOMS

Karolina Butkutė, Gabrielė Dobrovolskytė

Mokslinė vadovė – lekt. Jovita Leščiuviene

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Šiais laikais kiekviena valstybė sparčiai siekia ekonominio augimo ir didėjant šalies ekonomikos konkurencingumui pasaulio mastu, rūpinasi savo piliečių gerovę. Kad valstybė užtikrintų savo ekonominį stabilumą, šalies vyriausybė privalo surinkti valstybės biudžeto pajamas, kurį sudaro mokesčių mokėtojų sumokėti mokesčiai. Mokslinėje literatūroje autoriai Snitkienė, Senkus ir Budrionytė (2018) pažymi, kad pelno mokestis yra vienas sudėtingiausių įmonių mokamų mokesčių ir pelno mokesčio klausimas yra plėtojamas visos Europos Sąjungos mastu. Pelno mokesčio tarifai yra dažnai kritikuojami kaip per aukšti, o mokesčių administravimo sistema yra paini ir teisės aktai nuolat keičiasi. Pelno mokesčio poveikis valstybės pajamoms priklauso nuo daugelio veiksnių, įskaitant bendrovės pelno dydį, pelno mokesčio tarifus, taikomas lengvatas, ekonomikos būklę, konkurenciją. Kai kuriais atvejais aukštesni pelno mokesčio tarifai gali atgrasyti įmones nuo veiklos šalyje, o žemesni tarifai gali paskatinti verslo plėtrą ir didinti pelno mokesčio surinkimą.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti pelno mokesčio įtaką valstybės pajamoms.

Straipsnio uždaviniai:

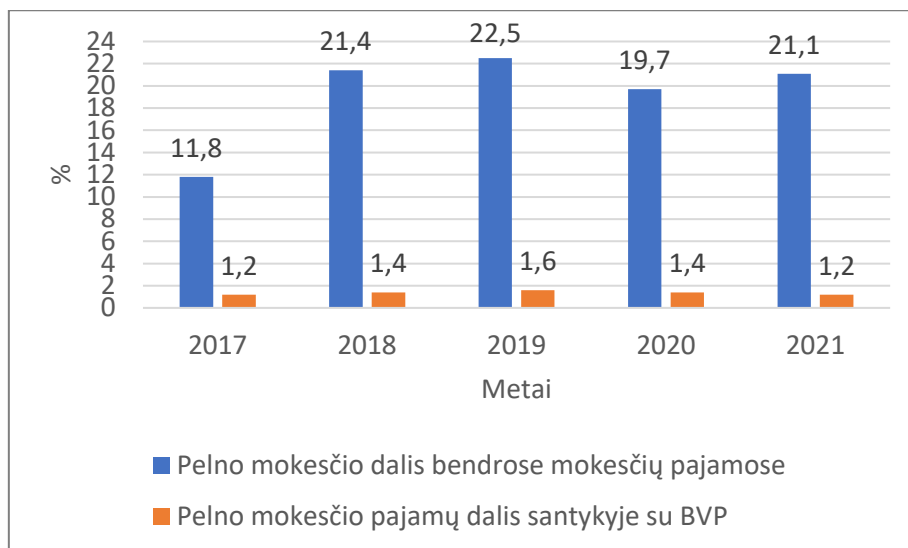
1. Pateikti pelno mokesčio reikšmę.
2. Atlikti pelno mokesčio veiksnių analizę.

Straipsnio metodai – mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, statistinis duomenų apdorojimas, koreliacija, regresija, grafinio duomenų vaizdavimo metodai, apibendrinimas ir t.t.

Pelno mokesčio reikšmė

Mokslininkų nuomone, Lietuvoje pakankamai daug pastangų skiriama mokesčių sistemai kurti, kuri turi būti šiuolaikiška, prisidėti prie ekonomikos augimo, biudžeto stabilumo, mokesčių paskirstymo teisingumo, proporcingumo ir konkurencijos sąžiningumo. Mokesčiai yra priemonė, kuri padeda palaikyti biudžeto stabilumą (Pilipavičiūtė ir Korsakienė, 2016).

Pelno mokesčio, kaip ir visų kitų mokesčių, pagrindinė funkcija yra pajamų surinkimas. Kita vertus, į pelno mokesčio funkciją papildomai turėtų būti įtraukiamas investicijų skatinimas, naujų darbo vietų kūrimas (Sudavičius ir Endrijaitis, 2020). Akivaizdu, jog didžiausią poveikį pelno mokestis daro investicijoms ir produktyvumo augimui, žmogiškojo kapitalo ugdymo galimybėms, todėl aukšto jo tarifai tiesiogiai veikia įmonių pelną, galimai stabdyti tolimesnes investicijas, užsienio vienetų investavimo galimybes. Be to, įmonėms taikomi mokesčiai galiausiai yra apmokami ne jų pačių, bet klientų, kai šios tiesiog perkelia mokesčių išlaidas, didindamos savo produktų ir paslaugų kainas, kas neigiamai veikia šalies ekonomiką (Salin, 2020).

1 pav. Įmonių pelno mokesčio pajamų dalis bendrose Lietuvos mokesčių pajamose ir santykyje su BVP

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis <https://lietuvosfinansai.lt/mval-budget/>

Kaip matoma iš 1 paveikslą grafiko, įmonių pelno mokesčio pajamų dalis Lietuvos bendrose mokesčių pajamose ir pelno mokesčio pajamų dalis santykyje su bendruoju vidaus produktu (BVP) yra svyruojantis. Lyginant 2017 metus su 2021 metais pelno mokesčio pajamų dalis bendrose mokesčių pajamose išaugo net 9,3 proc. p., tuo tarpu santykyje su BVP išliko toks pat. Lyginant kasmet pelno mokesčio dalį bendrose mokesčių pajamose 2018 metais labiausiai pagerėjo, o tai yra apie 9,6 proc. p., bet tik 0,2 proc. p. santykyje su BVP. 2019 metais bendrose mokesčių pajamose pakilo 1,1 proc. p., o santykyje su BVP per 0,2 proc. p. Tuomet 2020 metais pelno mokesčio dalis bendrose mokesčių pajamose sumažėjo per 2,8 proc. p. ir pastebimas padidėjimas apie 1,4 proc. p. 2021 metais. Tuo tarpu santykyje su BVP 2020 metais matomas sumažėjimas apie 0,2 proc. p. ir 2021 metais apie 0,2 proc. p. Iš diagramos matoma, kad yra didelis atotrūkis tarp pelno mokesčio pajamų dalies bendrose pajamose ir santykyje su BVP, o tai gali reikšti, kad Lietuvos ekonomika per pastaruosius kelis metus augo greičiau nei pelno mokesčio pajamos. Kadangi BVP yra plačiai naudojamas ekonominės veiklos matas, o pelno mokesčio pajamos yra tik viena iš mokamų mokesčių rūšių, todėl pelno mokesčio pajamų dalis santykyje su BVP rodo tik dalinį vaizdą apie pelno mokesčio indėlį į bendrą ekonomikos veiklą. Be to, pelno mokesčio dalies bendrose mokesčių pajamose svyravimai gali būti sukelti ne tik dėl pelno mokesčio politikos, bet ir dėl kitų mokesčių rūšių, ekonominės veiklos dinamikos, taip pat ir vyriausybės politikos pokyčių ar mokesčių lengvatų ir mokesčių administravimo efektyvumo. Pelno mokesčio dalies santykis su BVP yra naudingas rodiklis, padedantis vertinti mokesčių politikos efektyvumą ir ekonominės veiklos pelningumą.

Pagal Eurostat duomenis, Lietuvoje mokesčių ir BVP santykis yra vienas mažiausių Europos Sąjungoje, o Lietuvai nusileidžia tik Airija. Lyginant su ES vidutiniu mokesčių ir BVP santykiu 2020 metais yra 37,6 proc., kai tuo tarpu Lietuvos mokesčių ir BVP santykis 2020 metais yra tik 31,3 proc. Nors nuo 2019 metų yra pagerėjimas, kai mokesčių ir BVP santykis Lietuvoje buvo 30,3 proc., bet tai vis tiek išlieka vienas žemiausių rodiklių tarp Europos Sąjungos. Yra didelių atotrūkių tarp to, ką surenka Lietuvoje, ir to, koks yra ES vidutinis surinkimas. Lietuvoje yra 6,3 proc. BVP skirtumas tarp bendrų mokesčių, palyginti su ES vidurkiu ir 0,7 proc. pelno mokesčio atotrūkis. Viena iš priežasčių, dėl kurių surenkami mažesni mokesčiai, yra ta, kad Lietuvoje vis dar naudoja itin planinį pajamų apmokestinimą, kurio dauguma pažangių šalių jau seniai atsisakė. Ši sistema leidžia mokesčių mokėtojams „žaisti“ su sistema priskirdami pajamas į kategorijas mokėti mažiausius mokesčius. Mokesčių sistema skatina įmones išlikti mažoms, skaidant į mažesnes įmones, kad galėtų mokėti mažesnius mokesčius. Pagal Lietuvos verslo registrų duomenis, 2021 metais Lietuvoje buvo

užregistruota daugiau nei 22 tūkst. naujų įmonių, o daugiau kaip pusė jų buvo mikro ir mažos įmonės. Be to, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2020 metais Lietuvoje buvo beveik 150 tūkst. mikro ir mažų įmonių, o jų skaičius per pastaruosius kelerius metus didėjo.

Pascalio Salino knygoje "Mokesčių tironija" (2020) 8 skyriuje teigiama, kad, kur mažos įmonės yra mažiau produktyvios. Didėjantis smulkaus verslo dominavimas ekonomikoje, reiškia, kad didžioji dalis pridėtinės vertės kuriamos naudojant mažiau produktyvų darbą. Tai savo ruožtu sukelia menkus atlyginimus, kurie atspindi žemą darbo našumą bei konkurencingumą (Salin, 2020). Autorius siūlo persiorientuoti nuo įmonių apmokestinimo ir daugiau dėmesio skirti tiesioginiam asmenų apmokestinimui, kadangi mokesčiai įmonėms gali turėti neigiamų padarinių ekonomikai, tokias kaip mažesnes įmonių investicijų paskatas ir rinkos iškraipymus.

Lietuvoje yra apie 104000 juridinių asmenų, kurie suskirstyti į keletą kategorijų, turinčių diferencijuotas mokesčines prievoles. Didžiausia grupė, apie 83000, yra uždarnosios akcinės bendrovės (UAB), o apie 20000 mažosios bendrijos (MB).

Pagal Eurostat, Lietuvoje standartinis mokesčio tarifas yra gerokai mažesnis už Europos Sąjungos (ES) vidutinį įstatymais numatyta 21,7 proc. Taip pat yra mažesnis nei pasaulio vidurkis, kuris 2021 metais buvo 23,54 proc. Pelno mokesčio didžiausią tarifą tarp Europos Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) šalių turi Portugalija – 31,5 proc. Taip pat Vokietija ir Prancūzija seka atitinkamai 29,9 proc. ir 28,4 proc. Mažiausi pelno mokesčio tarifai taikomi Vengrijoje – 9 proc. Ir Airijoje – 12,5 proc.

Pagal Lietuvos Respublikos finansų ministeriją (2021), juridinių asmenų, kuriose darbuotojų skaičius neviršija 10 asmenų ir kalendorinių metų pelnas neviršija 300000 eurų, pirmųjų kalendorinių metų apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 0 procentų mokesčio tarifą, o kitų kalendorinių metų – taikant 5 procentų mokesčio tarifą. Tai sumažina efektyvų vidutinį mokesčių tarifą iki 13,5 proc., maždaug 7 proc. mažiau nei vidutinis - 20,4 proc.

Mokslinėje literatūroje Endrijaitis (2022) nurodo, kad dėl teisės aktų, reglamentuojančių pelno mokesčio ir finansinę apskaitą, skirtumų įmonėms tenka laikyti dvejus apskaitas, o tai padidina pelno mokesčio administravimo kaštus. Ypač smulkioms ar vidutinio dydžio įmonėms organizuoti dvi apskaitas yra brangu, todėl dažniausiai jos renkasi mokesčinę apskaitą, kuri ne visada užtikrina aukštos kokybės finansinę informaciją. Tai veda prie pelno mokesčio patikrinimo problemų ir didėjančio mokesčių ginčų.

Apibendrinant galima teigti, kad, mokesčiai svarbūs Lietuvos ekonomikai ir socialinei gerovei. Pelno mokesčiai pritraukia pinigų ir skatina investicijas, tačiau gali apriboti ateities investicijas. Lietuvos mokesčių ir BVP santykis yra vienas mažiausių ES. Įmonėms taikomi mokesčiai gali padidinti kainas ir sumažinti konkurencingumą. Sudaryti dvi sąskaitas dėl pelno mokesčio ir finansinės apskaitos reguliavimo yra brangu ir kelia valdymo išlaidas. Tai aktualu mažoms ir vidutinėms įmonėms. Pelno mokesčio objektas yra pelnas, o tarifai skiriasi tarp šalių ir yra keičiami pagal valstybės biudžeto politiką. Tai gali sukelti problemų pelno mokesčio auditavimo procese.

Pelno mokesčio veiksmų analizė

Mokslinėje literatūroje Slavinskaitė, Kreizaitė ir Stonytė (2015) pabrėžia kaip mokesčių sistemos tinkamumas tam tikrai šaliai daro įtaką valstybės ar savivaldybių pajamoms. Nepaisant to, kad svarbiausia mokesčių funkcija yra generuoti valstybės pajamas, mokesčiai taip pat yra naudojami kaip priemonė taisyti rinkos mechanizmo spragas ir perskirstyti pajamas. Autorės siūlo keletą kriterijų, pagal kuriuos galima vertinti atskirų mokesčių ir mokesčių sistemos poveikį valstybės ar savivaldybių pajamoms. Kadangi siekiant maksimizuoti mokesčių surinkimo galimybes reikia atsižvelgti į ekonominę šalies ir biudžeto situaciją, būtina atidžiai iširti faktorius, kurie turi įtakos mokesčių formavimuisi. Tai apima nagrinėjimą, kokie veiksniai lemia mokesčių dydžio pasirinkimą ir kaip jie paveikia mokesčių surinkimo pajėgumus.

Snitkienė, Senkus ir Budrionytė (2018) autoriai pabrėžia, kad svarbiausi pelno mokesčio surinkimą lemiantys veiksniai yra BVP, darbo užmokestis, infliacija ir kainų lygis. Taip pat nustatyta, kad pelno mokesčio surinkimo efektyvumas yra didesnis šalyse, kuriose yra mažesnė korupcija, geresnė administracinės ir teisinės sistemos veikla, taip pat kuriose yra didesnis kapitalo formavimo lygis ir investicijų į ekonomiką apimtis. Clausing (2007) atlikta regresinė analizė parodė, kad pridėtinės vertės ir verslo sektoriaus pelno lygis, BVP vienam gyventojui ir BVP augimas teigiamas veikia pajamas iš pelno mokesčio, o nedarbo lygis turi neigiamos įtakos.

Remiantis Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos (2021) atliktomis analizėmis, nustatyta, kad pagrindiniai veiksniai įtakos pelno mokesčio surinkimui yra BVP augimas, investicijų lygis, darbo užmokestis ir nedarbo lygis. Biudžeto pajamų apžvalgoje pabrėžiama, kad pandemijos padariniai ir susiję su ja priimti ekonominiai sprendimai taip pat gali turėti įtakos pelno mokesčio surinkimui. Pelno mokesčio rinkimo dydis tiesiogiai priklauso nuo pelno mokesčio tarifų ir mokesčių lengvatų, kadangi šie faktoriai lemia, kokia suma mokesčių bus sumokėta už pelną. Pagal VMI (2022) atliktas analizes nustatyta, kad pagrindiniai veiksniai, kurie paveikė pelno mokesčio surinkimą yra: avansinio mokėjimo terminų laikymasis, įmonių pelningumas, investicijų apmokestinimo lengvatos ir pelno mokesčio tarifas.

Mokslinės literatūros analizė leido atrinkti pagrindinius straipsnius, kuriose nagrinėjami veiksniai, kurie turi įtakos pelno mokesčio surinkimui. Šie veiksniai buvo susisteminti ir pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Pelno mokesčio surinkimo lemiantys veiksniai

Metai	Autorius	Pelno mokesčio surinkimo lemiantys veiksniai
2022	VMI	Avansinis pelnas; Įmonių pelningumas; Investicijų apmokestinimo lengvatos; Pelno mokesčio tarifas.
2021	Lietuvos Respublikos Finansų ministerija	BVP; Investicijos; Darbo užmokestis; Nedarbo lygis.
2018	K. Snitkienė, K. Senkus, R. Budrionytė	BVP; Darbo užmokestis; Infliacija; Kainų lygis.
2007	A.K. Clausing	BVP vienam gyventojui; BVP.
2000	A.Novošinskienė, N.Žaltauskienė	BVP vienam gyventojui; Tiesioginės užsienio investicijos; Eksportas (proc.) nuo BVP.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Remiantis 1 lentele, pateikti pelno mokesčio surinkimo lemiantys veiksniai buvo pasirinkta pagrindiniai veiksniai analizei atlikti:

1. BVP;
2. Aktyvūs PM mokėtojai;
3. Pelno mokesčio tarifas;
4. Avansinis pelnas.

Santykis tarp šių veiksnių yra nustatomas pagal ryšio stiprumo rodiklius, tokius kaip koreliacijos koeficientas ir determinacijos koeficientas. Koreliacijos koeficientas r naudojamas nustatant ryšio stiprumą tarp veiksnių ir jo reikšmės svyruoja nuo -1 iki +1. Kuo reikšmė arčiau +1, tuo stipresnis yra ryšys tarp kintamųjų. Determinacijos koeficientas D parodo, kiek priklausomojo kintamojo kaita gali būti paaiškinta nepriklausomojo kintamojo kaita (2 lentelė).

2 lentelė. Pelno mokesčio pokytį įtakojančios veiksniai 2018-2022 metais

Metai	Pelno mokestis, mln. Eur	BVP, mln. Eur	Aktyvūs PM mokėtojai tūkst.vnt.	Įmonių, pritaikiusių 5 proc. pelno mokesčio tarifo pelnui iš MTEP turto panaudojimo lengvatą suma (tūkst. Eurų)	Avansinio pelno mokesčio įmokos, tūkst. Eur
	Y	X1	X2	X3	X4
2018	691248	45515	151600	14131	532314
2019	759147	48908	156006	214333	590103
2020	779695	49770	199463	31146	582610
2021	1183224	56179	-	62104	843842
2022	1592440	67133	-	-	937749
Koreliacijos koeficientas	-	0,991	0,738	0,07	0,978
Determinacijos koeficientas	-	0,982	0,545	0,005	0,957

Šaltinis: sudarytas darbo autorių remiantis Statistikos departamento, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir VMI ataskaitos duomenimis

Analizuojant pelno mokesčio pokytį įtakojančius veiksniai 2018-2022 metais, galima matyti iš pateiktų skaičiavimų (2 lentelė), kad BVP ir avansinis pelnas daro įtaką pelno mokesčio surinkimo dydžiui, nes koreliacijos koeficientas labai arti +1, o tai reiškia, kad yra labai stipri koreliacija. Aktyvūs pelno mokėtojų kaip matoma iš lentelės trūksta 2021-2022 metais duomenų, nes dar nėra prieinama informacija, tačiau gautas koeficientas yra stipri koreliacija, todėl galima daryti prielaidą, kad įtakoja pelno mokesčio surinkimui. Buvo pasirinkta įmonių, pritaikiusių 5 proc. pelno mokesčio tarifo iš MTEP turto panaudojimo lengvatą, tačiau 2022 metais duomenys nebuvo dar paskelbti ir kaip matoma koreliacijos koeficientas lygus 0,07, o tai reiškia, kad koreliacija nereikšminga ir neturi įtakos pelno mokesčio surinkimui. Determinacijos koeficientas paprastai reikalaujamas, kad būtų daugiau arba lygus 0,25. Esant mažesnėms reikšmėms, modelio taikymo tikslingumas tampa labai abejotinu. BVP, aktyvūs pelno mokesčio mokėtojai bei avansinio pelno mokestis determinacijos koeficientas yra labai geras, o tai reiškia, kad modelis yra pritaikytas duomenimis.

Apibendrinant galima teigti, kad mokesčių sistemos tinkamumas lemia valstybės ir savivaldybių pajamas, todėl svarbu vertinti atskirų mokesčių ir mokesčių sistemos poveikį. Reikia atsižvelgti į ekonominę situaciją ir faktorius, kurie daro įtaką mokesčių formavimuisi ir surinkimo galimybėms. Apskaičiavus koreliaciją pelno mokesčio pokytį įtakojančius veiksniai 2018-2022 metais, galima teigti, kad BVP, aktyvūs pelno mokesčio mokėtojų bei avansinio pelno mokesčio įtakoja pelno mokesčio surinkimui.

Išvados

1. Pelno mokesčio pagrindinė funkcija yra surinkti pajamas, tačiau jis taip pat turi didelę įtaką investicijoms, produktyvumo augimui ir žmogiškųjų išteklių plėtrai. Aukšti tarifai gali tiesiogiai paveikti įmonių pelną ir sustabdyti tolesnes investicijas ar užsienio investicijų galimybes. Be to, įmonės galiausiai apmoka mokesčius perkeliant išlaidas savo klientams, padidinant produktų ir paslaugų kainas, kas neigiamai veikia šalies ekonomiką. Remiantis Eurostat duomenimis, Lietuvoje mokesčių ir BVP santykis yra vienas iš mažiausių Europos Sąjungoje.

2. Vertinant mokesčių sistemos tinkamumą, svarbu atsižvelgti į faktorius, kurie daro įtaką mokesčių formavimuisi ir surinkimo galimybėms. Atlikus pelno mokesčio surinkimui įtakojančius veiksnius analizę, BVP, aktyvūs pelno mokesčio mokėtojai ir avansinio pelno mokesčio mokėjimas 2018-2022 metais turėjo įtakos pelno mokesčio pokyčiams.

Literatūra

1. Clausing, K.A. (2007). Corporate tax revenue in OECD countries. *International Tax and Public Finance*, 14(2), 115-133. <https://doi.org/10.1007/s10797-006-7983-2>
2. Edrijaitis, M. (2022). Finansinės apskaitos ir pelno mokesčio teisinio reguliavimo skirtumai. *Vilniaus Universiteto leidykla*, 125(5), 86-99. <https://doi.org/10.15388/Teise.2022.125.5>
3. Eurostat. (n.d.) Gross domestic product, volumes. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teina011/default/table?lang=en>
4. Lietuvos finansai, (n.d.) *Valstybės biudžeto vykdymo ir finansiniai rodikliai*. <https://lietuvosfinansai.lt/mval-budget/>
5. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija (2021). *2021 metų biudžeto pajamų apžvalga*. Finansų politikos departamentas. Pajamų analizės ir planavimo skyrius.
6. Novošinskienė, A. ir Žaltauskienė, N. (2000). *Pajamų ir pelno mokesčių taikymo problemos ir tobulinimo galimybės*. Inžinerinė ekonomika. Nr. 3(18), p. 39-45
7. Pilipavičiūtė, K. ir Korsakienė, R. (2016). Tiesioginiai mokesčiai Lietuvoje: vertinimas ir tobulinimo perspektyvos. *Acta AVADA*, 3, 42-52. ISSN: 2351-6399.
8. Salin, P. (2020). A firm does not pay taxes. *Tax Tyranny*, 120-130. <https://doi.org/10.4337/9781789907032.00012>
9. Slavinskaitė, N., Kreizaitė, O. Ir Stonytė, M. (2015). Gyventojų pajamų mokesčio įtaka savivaldybių pajamoms. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 7(2), 246-252. <http://dx.doi.org/10.3846/mla.2015.752>
10. Snitkienė, K., Senkus, K. ir Budrionytė, R. (2018). Pelno mokesčio surinkimą lemiantys veiksniai: Baltijos šalių atvejo analizė. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 17(18), 97-115. <https://doi.org/10.15388/batp.v0i1.11956>
11. Sudavičius, B. & Endrijaitis, M. (2020). Increased tax rates in the taxation of the Republic of Lithuania. *The law enforcement by public authorities* 4(20), 28-40. DOI 10.24147/2542-1514.2020.
12. Valstybinė mokesčių inspekcija (2022). *PM deklaracijų duomenys ir gautos pajamos*. https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/738623/Pelno_mokescio_duomenys_2022_1-11_men.pdf/864e9e3e-8b10-9f14-73e1-fc2150fe4e47?t=1672384082439

INFLUENCE OF PROFIT TAX ON GOVERNMENT REVENUES

Summary

Income taxes affect investment, productivity, and human resources. High tariffs reduce business profits and investment prospects, and taxes passed on to customers harm the economy. Eurostat shows Lithuania has a low tax-to-GDP ratio among EU states. When evaluating the suitability of a tax system, it is important to consider factors that influence tax formation and collection capabilities. After analyzing the factors that affect the collection of profit taxes, it was observed that GDP, the number of active profit taxpayers, and advance payment of profit tax had an impact on changes in profit tax from 2018 to 2022.

GALIMO BANKO SOLIDARUMO MOKESČIO VERTINIMAS

Viktorija Laurušonytė ir Viktorija Šimkutė

Mokslinis vadovas: lekt. Alvydas Mackevičius

Vilniaus Kolegija

Išvadas

Paskutinį dešimtmetį euro zonos bankų sektorius patyrė visokiausių sunkumų bei iššūkių, o tai smarkiai įtakojo bankų pelningumą (Belloni et al., 2023, p. 315). Pastaruoju metu bankų sektoriaus pelnas smarkiai auga, dėl šios priežasties daug diskutuojama bei svarstoma apie bankų solidarumo mokesčio įgalinimą. Tačiau, šioje vietoje susikerta skirtingos nuomonės bei atsiranda nesusitarimų. Lietuvos bankas nori įgalinti šį bankų solidarumo mokestį, tačiau Lietuvos bankų asociacija šio mokesčio nenori priimti, kadangi manoma, jog tai yra diskriminacija vienam verslo sektoriui (Lietuvos bankų asociacija, 2023).

Tyrimo objektas - Bankų solidarumo mokestis.

Straipsnio problema – Ar bus įgalintas bankų solidarumo mokestis?

Straipsnio tikslas – Įvertinti galimo banko solidarumo mokesčio turinį.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti banko solidarumo mokesčio pagrindinius aspektus;
2. Išanalizuoti bankų sektoriaus pelno padidėjimą;
3. Apžvelgti aktualiausias diskusijas dėl banko solidarumo mokesčio įvedimo.

Tyrimo metodai - mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacinių šaltinių analizė, grafinis duomenų atvaizdavimas.

Banko solidarumo mokesčio aspektai

„Šiemet Lietuvos komerciniams bankams, tikėtina, uždirbsiant apie 1 mlrd. Eurų bendro pelno, Finansų ministerija ir Lietuvos bankas pasiūlė jiems įvesti laikiną solidarumo įnašą“ (verslo žinios, 2023). Remiantis Laikinojo solidarumo įnašo įstatymu (2023) 1 straipsnio antroje dalyje šis mokestis ir įstatymas taikomas būtų:

- 1) „pagal Lietuvos Respublikos bankų įstatymą veikiantiems Lietuvos Respublikoje įsteigtiems bankams, kitų Europos Sąjungos valstybių narių ir užsienio bankų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje
- 2) pagal Lietuvos Respublikos centrinių kredito unijų įstatymą veikiančioms centriniams kredito unijoms“
- 3) pagal Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymą veikiančioms kredito unijoms“.

Remiantis Lietuvos banko skelbiamais komercinių bankų veiklos 2022 metų duomenimis, solidarumo įnašą turėtų mokėti tik keturi ar penki didžiausi šalies bankai. Į šį sąrašą patenka „Swedbank“, SEB, „Luminor“, „Šiaulių bankas“ ir tikriausiai „Revolut“. Šis mokestis bankams būtų taikomas nuo šių metų antrojo ketvirčio ir tai būtų tik laikinasis solidarumo įnašas, kuriuo planuojama surinkti apie 500 mlrd. Eurų. Pasak ministrės G. Skaistės: „dvejus metus – iki 2025 metų – įnašą turėtų mokėti kredito įstaigos, kuriose Lietuvos rezidentų laikoma indėlių suma ne mažesnė nei 400 mln. eurų tai yra apie 1 proc. nuo visų indėlių. Spaudos konferencijoje buvo aptariama, kad „<...> galėtų paveikti kreditavimą, tai išsklaidyti tas abejones, – visas naujas kreditavimas nuo šių metų pradžios turėtų būti išeliminuos“ (cituojama pagal: Verslo žinios, 2023). Balandžio 3 dieną vykusioje spaudos konferencijoje buvo aptariami pirminio banko solidarumo mokesčio koregavimai. Vienas iš tokių koregavimų buvo, kad pakeisti mokesčio skaičiavimo riba, kur pritaikius ir pakeitus projektą ši riba nebūtų taikoma, tačiau išliktų taikomas koeficientas, atspindintis kiekvienos įstaigos

veiklos Lietuvoje dalį. Tai reikštų, kad mokestis galėtų visiems bankas, tačiau pats solidarumo mokesčio įnašas priklausytų nuo jame Lietuvos rezidentų indėlių. Taip pat buvo aptariamas ir galima skaičiavimo koregavimas. Naujame projekte siūloma suteiktų paskolų suma padalinti iš viso banko indėlių ir paskolų sumos ir taip gauti koeficientą. Gavus šį rodiklį ir jį padauginus iš banko grynųjų palūkanų pajamų, bus gaunama solidarumo įnašo suma. „Pagal ankstesnį modelį solidarumo mokestį turėtų mokėti keturi didžiausi šalies bankai, tačiau pagal naują modelį jį mokės ir likę bankai bei kredito įstaigos, tačiau „Revolut“ bankas mokesčio turėti“ (cituojama pagal: Verslo žinios, 2023).

Laikino solidarumo mokesčio poreikis atsirado dėl galinčių išaugti bankų pelnų, o tokį pelno augimą lėmė paskutinių dviejų metų ekonominiai ir geopolitiniai veiksniai, tačiau pelno augimui neturėjo įtakos verslo priimti sprendimai. Prasidėjus koronaviruso pandemijai valstybė pradėjo skirti beprecedentę paramą ne tik verslui, bet ir žmonėms, tokia parama sumažino įmonių bei namų ūkio kreditų riziką, tačiau padidino likvidumo lygį finansų sistemoje. „Tai Lietuvoje sąlygojo sparčiausiai euro zonoje – 52 proc. – augantį indėlių lygį ir 11 mlrd. eurų daugiau sukauptų rezidentų indėlių nei paskolų“ (LR finansų ministerija, 2023). Rusijai pradėjus karą ir sustiprėjus infliacijai Europos Centrinis Bankas pradėjo didinti pagrindines palūkanų normas. Šiuo metu atsiradęs likvidumo perteklius, riboja bankus didinti indėlių palūkanų normas, o daugiausia likvidumo perteklių yra laikoma centrinio banko sąskaitoje, o už tokias laikomas lėšas yra sumokamos palūkanos. Pasak LR finansų ministerijos: „dėl didžiulio ir neįprasto tokioje situacijoje likvidaus turto pertekliaus šio pajamos nepriklauso nuo bankų priimtų verslo sprendimų, todėl laikomas neplanuotomis“. Jei mokestis ir įstatymas būtų priimtas tai pasak verslo žinių: „mažiau mokesčio bankai mokėtų tuo atveju, jeigu didintų indėlių ir mažintų paskolų palūkanas ir tokiu būdu gautų mažiau grynųjų palūkanų pajamų“ (2023).

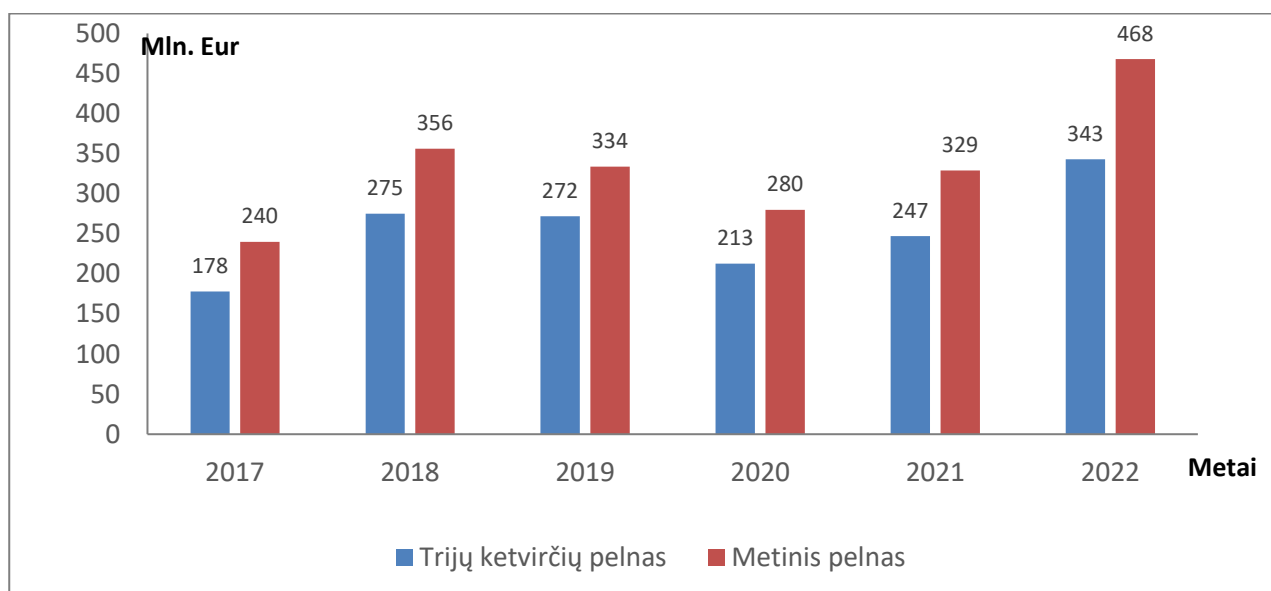
„Prognozuojama, jog siūlomas laikino solidarumo įnašo įstatymo galiojimo laikotarpiu sugeneruos apie 410 mln. eurų“ (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2023). 2022 m. vasario mėnesį Rusijos pradėtas karas Ukrainoje atskleidė, jog Lietuvoje yra labai didelis poreikis kariniam mobilumui, kad šį poreikį patenkinti reikia apie 963 mln. eurų. Naujai svarstomas solidarumo mokestis ir jo surinktos lėšos būtų planuojamos finansuoti įvairius karinio mobilumo poreikius: rekonstruoti kelius, kariniam transportui reikalingą aplinkkelio įrengimą, oro uostų bei jūros uosto plėtros ir atnaujinimo darbus, įrengti logistikos bei krovos aikšteles. Valstybinės reikšmės kelių plėtrą prie Rūdninkų poligono, rekonstruoti magistralinį kelią prie Lenkijos sienos, atnaujinti tiltus ir viadukus, statyti rampas ir įgyvendinti dar daug kitų būtinų projektų. Tokiam viso karinio mobilumo projektams Lietuvoje reikėtų iš viso 963 mln. Eurų, tad bent naujai atsiradęs bankų solidarumo mokestis galėtų padengti pusę šios sumos, o likusią dalį ketinama padengti Europos Sąjungos lėšomis. (LR Finansų ministerija, 2023).

Mokesčio skaičiavimas yra pateikiamas „nesukeliant neigiamų pasekmių Lietuvos konkurencingumui, kadangi būtų taikomas tik nelauktai kredito įstaigų palūkanų pajamų daliai, kuri nėra sietina su verslo sprendimais“ (Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, 2023). Naujai svarstomas solidarumo mokesčio įnašas būtų mokamas už 2023 ir 2024 metus, atskiriant nelauktas pajamas nuo įprastai gaunamų pajamų. Keli svarstymai, jog reikia nustatyti terminuota 60 proc. laikino solidarumo įnašo, kuris būtų taikomas tik daliai grynųjų pajamų, kurie viršija daugiau nei 50 proc. keturių finansinių metų vidurkį. Pasak Lietuvos Respublikos finansų ministerijos: „įnašas nustatytas taip, jog būtų taikomas tik neplanuotas pajamas gaunančioms kredito įstaigoms ir galėtų ribotą laiką“ Grynųjų palūkanų pajamų pertekliui nesant – įnašas netaikomas“ (2023). Taip pat išlieka nepakitęs pakankamas pajamų rezervas, kuris yra saugojamas būsimiems nuostoliams dėl paskolų kokybės supaprastėjimo ar išaugusioms operacinėms išlaidoms padengti.

Bankų sektoriaus pelnas

Infliacija yra didžiulis priešas, kuris veikia šalies ekonomiką, mažina vartotojų perkamąją galią bei didina pinigų nuvertėjimą. Dėl kilusios pandemijos bei Rusijos invazijos į Ukrainą, matomi padariniai, jog infliacija šoko į viršų labai staigiai. Europos Centrinis Bankas, kovodamas su infliacijos problema, griežtina pinigų politiką, todėl yra didinama palūkanų norma. „Įprastomis sąlygomis, jei infliacija yra per didelė dėl per didelės paklausos ir per mažos prekių bei paslaugų pasiūlos, galime didinti palūkanų normas, kad pabrangtų kreditavimas“ (Europos Centrinis Bankas, 2022). Didėjant palūkanų normai skolinimosi paklausa sumažės, o tai didins taupymą, dėl šios priežasties ekonomika stabilizuosis, sumažės infliacija bei jos keliami padariniai.

Šiomis dienomis Lietuvos bankų sektorius turi didelę likvidumo dalį, tai yra geras rodiklis, kadangi bankų sistema efektyviai vykdo savo veiklą bei yra gerai finansuojama, dėl to užklupus sunkumams ar iššūkiams bankai galės padengti patiriamus nuostolius (Lietuvos bankas, 2023,12:20). Tačiau, perteklinis likvidumas turi ekonominį poveikį, kadangi tai kelia mažesnę poreikį kelti savo įsipareigojimų kainą, pavyzdžiui didinant indėlių palūkanų normas.

1 pav. Bankų sektoriaus pelnas

Šaltinis: Lietuvos bankas. (2023c). *Bankų veiklos apžvalga (2022m.)*, p. 3

Analizuojant bankų sektoriaus pelno rezultatus (žr. 1 pav.), galima pastebėti, jog bankų pelnas augo bei sparčiai auga toliau. „Bankų sektoriaus pelningumui didžiausią įtaką darė sparčiai augusios grynosios palūkanų pajamos, ypač smarkus jų augimas fiksuotas paskutinį metų ketvirtį“ (Lietuvos bankas, 2023c, p. 3). O palūkanų normos augimą įtakojo infliacija. Bankų palūkanų išlaidos buvo mažesnės, dėl šios priežasties bankų pelnas sparčiai augo. Bankų sektoriaus pelnas 2022 m. uždirbo 468 mln. eurų, o tai yra 42,7 proc. daugiau nei 2021 metais (Lietuvos bankas, 2023c, p. 14). Nuo 2017 m. bankų sektoriaus pelnas padidėjo 95 proc. lyginant su 2022m., o tai reiškia, jog bankai puikiai vykdė savo veiklą bei patirti sunkumai (Covid-19 pandemija, karas Ukrainoje) nesukėlė didelių nuostolių.

Gediminas Šimkus spaudos konferencijoje teigė, jog 2022 metais yra fiksuotas rekordinis pelno augimas, kuris 2023 metais gali išaugti netgi dvigubai lyginant su 2022 metais (Lietuvos bankas, 2023a, 18:10). Šį netikėtą pelno augimą įtakoja sudėtinga ekonominė monetarinė-finansinė padėtis, dėl Ukrainos ir Rusijos karo padidėjusi infliacija, palūkanų normos augimas bei perteklinis likvidumas banko sektoriuose (Lietuvos bankas, 2023b, p. 11). Yra sukauptas perteklinis likvidumas,

kuris yra laikomas Lietuvos banke ir už tai yra mokomos 2,5 proc. metinės palūkanos už lėšas laikomas centriniuose bankuose.

Išanalizavus paskutiniųjų šešerių metų bankų pelno rodiklius, pastebimas pelno augimas. Šio mokesčio tikslas yra sumažinti bankų pelną. Tačiau apie naujai svarstomą mokestį yra labai skirtingų nuomonių. Pasak susiekimo ministro Mariaus Skuodžio, „jeigu Seimas pritartų siūlomam bankų solidarumo įnašui, tai leistų finansuoti strateginius dvejopus paskirties projektus, taip pat ir tiltų, viadukų būklės tvarkymui bei žvyrkeliams“ (Respublika, 2023), o ekonomistas Marius Dubnikovas teigia „kad Finansų ministerijos pristatytas laikino solidarumo įnašo bankams įstatymo projektas yra paremtas netinkama logika“ (Respublika, 2023) Naujai svarstomas mokestis sukelia ir skirtingų nuomonių diskusijas tarp Lietuvos banko bei Lietuvos bankų asociacijos. Remiantis Lietuvos bankų asociacija, naujai pasiūlytas apmokestinimas naikina mūsų kaip šalies patikimumą tarptautinių investuotojų akivaizdoje, kadangi norint turėti patrauklias investicijas, „tam būtina skaidri, prognozuojama ir tarptautiniu lygmeniu konkurencinga reguliacinė aplinka“ (LBA, 2023). Vykstant svarstymams bei pačio projekto koregavimu LBA yra labai susirūpinę, kad naujai svarstomas mokestis būtų nesudarytas neatsižvelgiant į šiuos principus bei diskriminuojant vieną verslo sektorių. Šiomis dienomis Lietuvos bankų asociacija teigia, kad „siūlomą projektą tiktų pavadinti investuotojų mokesčių, nes nuo tokio pobūdžio iniciatyvų nėra apsaugota nė viena sritis“ (LBA, 2023).

Tačiau Lietuvos banko valdybos pirmininkas G. Šimkus teigia, kad „svarbu, kad solidarumo įnašas nukreiptas tik į netikėtą ir reikšmingą grynųjų palūkanų pajamų prieaugio dalį ir yra laikinas, nekeliantis neigiamų padarinių finansų sistemai, jos stabilumui, konkurencinei aplinkai ir nekuriantis netinkamų paskatų. Dabartinis Finansų ministerijos teikiamas solidarumo įnašo modelis atliepia šiuo aspektus“ (Lietuvos bankas, 2023d). Taigi, nėra vienos nuomonės, kuri tenkintų skirtingų pusių interesus.

Išvados

1. Šiomis dienomis pastebint vis augantį bankų sektoriaus pelną, buvo pradėta spręsti apie naujai galimo banko solidarumo mokesčio įstatymo priėmimą. Šis mokestis būtų pritaikytas tik keliems didžiausią pelną gaunantiems bankams ir leistų tokiems bankams sumažinti gaunamą pelną, o iš mokesčio surinktos lėšos būtų paskirstytos gerinti ne tik prastą Lietuvoje karinę infrastruktūrą, tačiau sutvarkyti vis griūnančius tiltus bei kitus kelius. Kadangi, šis mokestis būtų tik laikinas, tai visų planų nepavyktų įgyvendinti surinkus tik lėšas iš laikino banko solidarumo mokesčio, kitą dalį padengti visiems projektams planuojama iš Europos Sąjungos lėšų.

2. Išanalizavus banko sektoriaus pelną, galima teigti, jog susiklosčius netikėtoms aplinkybėms 2022 m. bankų pelnas išaugo 42,7 proc. lyginant su 2021 m. G. Šimkus spaudos konferencijoje teigė, kad bankų pelnas 2023 m. gali išaugti net du kartus lyginant su 2022 m., kadangi bankai padidino paskolų palūkanų normą, dėl šios priežasties bankų pelnas smarkiai didėja. Nors bankai susidurdavo su sunkumais, tačiau bankų sektoriaus pelnas nuo 2017m. padidėjo 95% lyginant su 2022 m., o tai reiškia, jog bankai tinkamai vykdė savo veiklą. Sukauptas perteklinis likvidumas rodo, kad ištikus bėdai, bankai sugebės padengti patirtus nuostolius.

3. Naujai svarstomas ir vis dar nepatvirtintas įstatymas dėl laikino banko solidarumo mokesčio sukėlė daug diskusijų bei ginčų ne tik tarp Lietuvos banko ir Lietuvos bankų asociacijos valdybos, tačiau ir tarp šalies ministrų bei ekonomistų. Vieniems šis mokestis yra pasilenkiantis su logika ir paliečiantis tik vieną verslo sektorių, kitiems naujai atsiradęs mokestis yra protingas sprendimas siekiant sumažinti pelną ir įgyvendinti planus, dėl valstybės gerovės. Šiuo metu vyksta įvairūs tyrimai bei bandomi priimti sprendimai ir pokyčiai, siekiant, išklausti visų nuomonės ir rasti geriausią alternatyvą, kuri tenkintų daugelį nuomonių.

Literatūra

1. Belloni, M., Jarmuzek, M., & Mylonas, D. (2022). From modelling to forecasting bank profitability: Evidence from euro area banks. *Journal of Risk Management in Financial Institutions*, 15(4), 314-337.
2. Dobrovolskas I. (2023 baalandžio 4). M. Skuodis: bankų solidarumo mokestis leistų finansuoti strateginius dvejetainius projektus. https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietuvos_zinios/mskuodis-banku-solidarumo-mokestis-leistu-finansuoti-strateginius-dvejetainius-projektus/
3. Europos Centrinis Bankas. (2022). *Padidinome palūkanų normas. Ką tai reiškia jums?*. https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/interest_rates.lt.html
4. Lietuvos bankas (2023d). Krašto apsaugai – laikinas bankų solidarumo įnašas. <https://www.lb.lt/lt/naujienos/krašto-apsaugai-laikinas-banku-solidarumo-inasas>
5. Lietuvos bankas. (2023a, vasario 6). *Išskirtinės aplinkybės bankų sektoriuje: Lietuvos banko vertinimas ir siūlymai* [video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=IB_utl7QOuE&t=1201s
6. Lietuvos bankas. (2023b). *Išskirtinės aplinkybės bankų sektoriuje: Lietuvos banko vertinimas ir siūlymai* [Power Point skaidrės]. https://www.lb.lt/uploads/documents/files/news/Bank%C5%B3_pal%C5%ABkanos_pristatymas.pdf
7. Lietuvos bankas. (2023c). *Bankų veiklos apžvalga (2022m.)*. https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/40585_0d5de00d3c3e76ba228387d01daea368.pdf
8. Lietuvos bankų asociacija. (2023, kovo 13). *Lietuvos bankų asociacijos pozicija dėl naujo mokesčio bankams*. <https://www.lba.lt/lt/apie-mus/asociacijos-naujienos/lietuvas-banku-asociacijos-pozicija-del-naujo-mokescio-bankams>
9. Lietuvos bankų asociacija. (2023, kovo 17). *LBA išvada: mokesčio įstatymų projektai – iš esmės nepriimtini*. <https://www.lba.lt/lt/apie-mus/asociacijos-naujienos/lba-ivada-mokescio-istatymu-projektai-is-esmes-nepriimtini>
10. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija. (2023a, kovo 30). *Laikino solidarumo įnašo siūloma netaikyti naujoms kredito sutartims*. <https://finmin.lrv.lt/lt/naujienos/laikino-solidarumo-inaso-siuloma-netaikyti-naujoms-kredito-sutartims>
11. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija. (2023b kovo 9). *Krašto apsaugai – laikinas bankų solidarumo įnašas*. <https://finmin.lrv.lt/lt/naujienos/krašto-apsaugai-laikinas-banku-solidarumo-inasas>
12. Lietuvos Respublikos laikinojo solidarumo įnašo įstatymas 2023 m. kovo 9 d. Nr. 23-2981. (2023). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/27f15201be6e11ed924fd817f8fa798e?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=bcebe2f6-33b5-49fe-b5eb-59143ac62c8b&fbclid=IwAR0ZgLGorVqSB_At8XsNb_VGINXNTa6ISyP7ezA1eXqog_pESZHGeGVVENo
13. Šilobritas Ž. (2023 kovo 11). M. Dubnikovas apie solidarumo įnašą bankams: problema, kai politikai pradeda spręsti kiek pelno tau pakanka. <https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/verslas/m-dubnikovas-apie-solidarumo-inasa-bankams-problema-kai-politikai-pradeda-spresti-kiek-pelno-tau-pakanka/>
14. Verslo žinios. (2023 kovo 3). G. Šimkus: bankų solidarumo mokesčio pakeitimai neturėtų veikti skolinimo. *Rinkos aktualijos*. <https://www.vz.lt/rinkos/2023/04/03/g-simkus-banku-solidarumo-mokescio-pakeitimai-neturetu-veikti-skolinimo>
15. Verslo žinios. (2023, kovo 29). KAM: platesnis bankų solidarumo mokesčio panaudojimas svarbus siekiant lankstumo. *Verslo aplinkos aktualijos*. <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2023/03/29/kam-platesnis-banku-solidarumo-mokescio-panaudojimas-svarbus-siekiant-lankstumo>

ASSESSMENT OF A POSSIBLE BANK SOLIDARITY FEE

Summary

The banking sector has faced many challenges in recent years, so the European Central Bank has been tightening monetary policy by raising interest rates to reduce the demand for borrowing to fight inflation. These days, there is a lot of talk about the bank solidarity tax, because in 2022 the profit of the banking sector increased by 42.7 percent. compared to 2021 and it is planned that the profit of the banking sector will increase even twice in the coming years. For this reason, it is desired to introduce a bank solidarity tax, which would help to collect about 500 billion in 2 years.

euros. The bank's solidarity tax would be calculated as follows: the amount of granted loans is divided by the total amount of bank deposits and loans, and thus a coefficient is obtained, which, when multiplied by the bank's net interest income, will result in the amount of the solidarity contribution. The newly considered solidarity tax and the funds collected by it would be planned to finance various needs of military mobility: reconstruction of roads, the installation of a bypass necessary for military transport, the development and renovation of airports and seaports, and the installation of logistics and loading yards.

INDIVIDUALIOS VEIKLOS, DIRBANT SU PAŽYMA, APMOKESTINIMAS IR GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO FISKALINĖ REIKŠMĖ

Inesa Klimašauskaitė

Mokslinė vadovė – lekt. Laima Šapalienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Išvadas

Kiekvienos valstybės klestėjimui turi įtakos žmogus, jo veikla ir kaip jis prisideda prie valstybės ekonominio klestėjimo. Smulkūs verslai yra šalies stiprėjimo požymis, kuo įvairiau žmogus leidžia sau atsiskleisti, tuo valstybės ekonomika gerėja. Valstybės institucijų pagrindinis uždavinys skatinti fizinių asmenų verslumą ir formuoti kuo įvairesnius asmens išraiškos būdus. Problemų, vykdant fizinių asmenų verslumo propagavimą, netrūksta, dažna iš jų – žinių trūkumas. Steigiant įmonę informacijos gausu, tačiau kaip verstis individualia veikla, kokie tokios veiklos apmokestinimo ypatumai ir tvarka, kokiems tikslams panaudojami asmenų mokami mokesčiai, informacijos trūksta. Mokslinėje literatūroje nedažnas analizuoja individualią veiklą istoriniu, teoriniu ar teisiniu aspektu, tačiau išnagrinėjus minėtus klausimus individuali veikla tampa patraukliu pajamų gavimo būdu. Vienas pagrindinių apmokestinimo tikslų yra perskirstyti pajamas, kad būtų užtikrinta socialinė gerovė.

Straipsnio tikslas – išnagrinėjus individualios veiklos, dirbant su pažyma, apmokestinimo tvarką, atskleisti gyventojų pajamų mokesčio fiskalinę reikšmę 2020 – 2022 m.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti individualios veiklos, dirbant su pažyma, mokesčių (įmokų) apskaičiavimo, deklaravimo ir mokėjimo tvarką.
2. Išanalizuoti gyventojų pajamų mokesčio surinkimą.

Straipsnio metodai – mokslinės literatūros, teisinių šaltinių, statistinių duomenų, rodiklių analizė ir grafinis vaizdavimas.

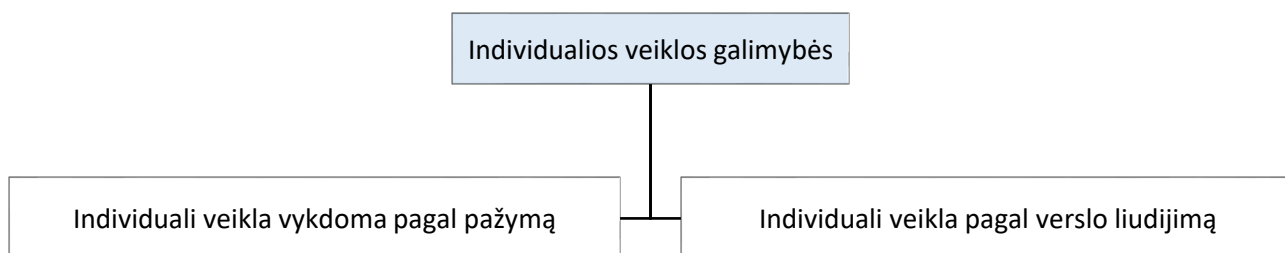
Raktiniai žodžiai: individuali veikla, pažyma, apmokestinimas, gyventojų pajamų mokestis.

Individualios veiklos, dirbant su pažyma, mokesčių (įmokų) apskaičiavimo, deklaravimo ir mokėjimo tvarka

Svarbiausia valstybės fiskalinių pajamų forma – mokesčiai. Lietuvoje surenkamų mokestinių įplaukų sumoje beveik ketvirtadalį sudaro gyventojų pajamų mokestis. Jo taikymas, įgyvendinant mokesčių politiką, yra viena iš labiausiai diskutuojamų temų, nes šio mokesčio pajamos daro didelį poveikį ekonomikos plėtrai ir augimui. Nepaisant to, kad naudojami skirtingi vertinimo metodai ir skirtingi informacijos šaltiniai, mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad mokesčių lygis šalyje turi rimtą poveikį ekonomikos augimui (Svetlozarova Nikolova, 2020). Terminas „pajamų mokestis“ reiškia tam tikros rūšies mokestį, kuris taikomas fizinių asmenų gaunamoms pajamoms. Viena iš sudedamųjų gyventojų pajamų mokesčio įplaukų dalių yra asmenų, užsiimančių individualia veikla, sumokėtas gyventojų pajamų mokestis (Kagan, 2023).

Antikos laikus siekianti individuali veikla dar kitaip „Laisvoji profesija“ su laiku buvo vis kitaip interpretuojama, šiuo metu Europos Komisija šią profesiją įvardina kaip priemonę, kuri padeda Europos ekonomikos sektoriui klestėti, kuria savarankišką visuomenę ir darbo vietas (Paliulytė, Rastenienė, 2017).

Nuo 2003 m. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, įtvirtina individualios veiklos sąvoką. Individuali veikla yra įvairių rūšių veikla, kuria užsiimdamas fizinis asmuo gauna piniginį atlygį. Individuali veikla išsiskiria į dvi veiklos vykdymo formas (1 paveikslas).

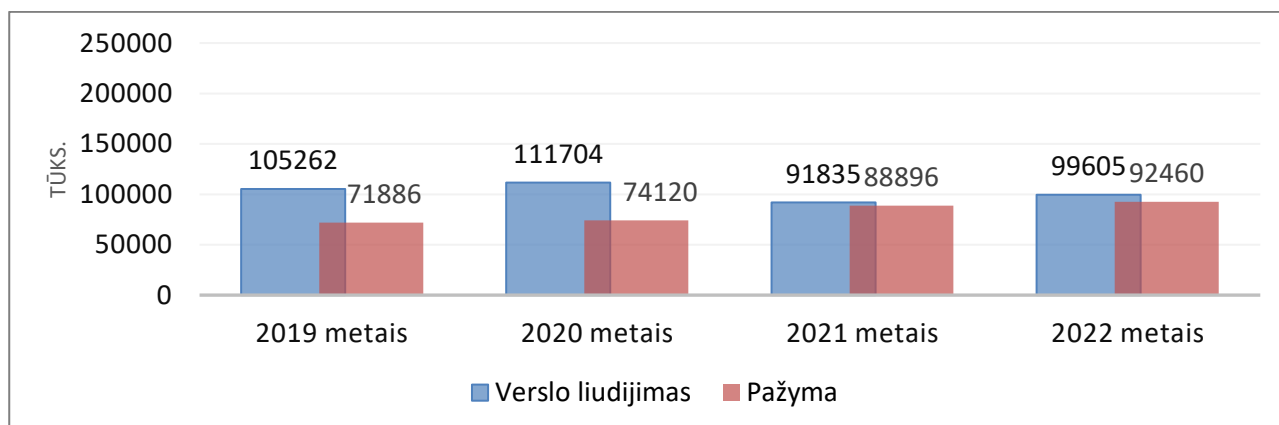

1 pav. Individualios veiklos formos

Sudaryta autorės pagal: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenis. Prieiga per internetą <https://www.vmi.lt/evmi/kuri-veiklos-forma-man-tinkamesne>

Norint vykdyti veiklą įsigijus verslo liudijimą reikia sumokėti fiksuotą gyventojų pajamų mokestį pagal pasirinktą veiklos rūšį, t. y. pirmiau yra sumokama mokesčio suma ir tik tuomet galima pradėti norimą veiklą. Vykdant individualią veiklą su pažyma – ji išduodama nemokamai, o mokestiniam laikotarpiui pasibaigus reikia atlikti mokestines prievoles. Vienas esminių skirtumų tarp minėtų individualios veiklos formų yra, kad veiklai pagal verslo liudijimą taikomi griežtesni reikalavimai. Vykdant individualią veiklą pagal verslo liudijimą, galima teikti paslaugas juridiniams asmenims už ne didesnę kaip 4500 Eur sumą per metus. Svarbu ir tai, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai numato baigtinį sąrašą veiklų, kuriomis galima verstis. Tuo tarpu dirbant su pažyma yra suteikiama daugiau galimybių asmeniui. Tai reiškia, kad asmuo gali užsiimti bet kokia veikla, išskyrus tą, kuri yra Lietuvos Respublikos teisės normų nustatyta tvarka steigiamo juridinio asmens veiklos objektas. Kitaip tariant, individuali veikla su pažyma skiriasi nuo uždarnosios akcinės bendrovės tuo, kad fizinis asmuo yra atsakingas už save, tačiau nėra didelės rizikos viską prarasti. Šioje veikloje verslo plėtimas yra neįmanomas, nes norint plėsti verslą tektų steigti juridinį asmenį. Gali būti numatoma didesnė mokestinė našta, jei bus uždirbamos didesnės ir stabilesnės pajamos. Kuo didesnės pajamos tuo didesniu tarifu apmokestinamos.

Fizinių asmenų užsiimančių individualia veikla, dirbant su pažyma, skaičius nuolat augo (2 paveikslas).

2 pav. Asmenys vykdančius individualia veiklą 2019 – 2022 m.

Sudaryta autorės pagal: Oficialios statistikos pateiktus duomenys. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2022/fiziniai-asmens-vykdančius-individualia-veikla>

Valstybinė mokesčių inspekcija apibrėžia individualios veiklos pajamas, kaip pajamas gaunamas iš vykdomos veiklos įskaitant ir veiklos turtą, tačiau nekilnojamojo turto nuomos, pardavimo ir finansinių priemonių pardavimo veikla nelaikoma individualia veikla ir jos pajamos nėra įtraukiamos į apmokestinimo objektą. Tokios pajamos yra priskiriamos prie B klasės pajamų, kurias gyventojas pats apskaičiuoja, deklaruoja pateikdamas metinę pajamų mokesčio deklaraciją. A klasės pajamos yra iš darbo užmokesčio, ligos, tėvystės, motinystės, vaiko priežiūros išmokų, dividendų ar atlygio už autorines teises išmokėjusio asmens prievolė apskaičiuoti, išskaičiuoti ir sumokėti į valstybės biudžetą.

Vykdydami individualią veiklą su pažyma yra gana paprasta apskaita. Veiklos metu yra pildomas pajamų – išlaidų žurnalas, o kalendoriniams metams pasibaigus galima rinktis koku būdu norima apskaičiuoti pajamas. Galima pasirinkti 30 proc. leidžiamų atskaitymų nuo pajamų (2023 m. Seimo pavasario sesijoje pateiktame projekte – 20 proc.) arba atimti faktiškai patirtas išlaidas, pagrįstas dokumentais.

Kiekvieno fizinio asmens užsiimančio individualia veikla su pažyma, pajamos yra apmokestinamos gyventojų pajamų mokesčiu, valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokomis. Gyventojų pajamų mokesčio apmokestinimą administruoja Valstybinė mokesčių inspekcija, tačiau valstybinį socialinį draudimą ir privalomąjį socialinį draudimą vykdo Valstybinio socialinio fondo valdyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2 lentelė).

2 lentelė. Individualios veiklos, dirbant su pažyma, mokesčių/įmokų tarifai

Mokestis/Įmokos	Tarifai	Įmokų bazė	Mokėjimo būdai
Gyventojų pajamų mokestis	Nuo 5 proc. iki 15 proc. Atimamos išlaidos susijusios su vykdoma veikla, arba 30 proc. pajamų (be dokumentų).	Nuo asmens apmokestinamųjų pajamų.	Kartą per metus
Valstybinis socialinis draudimas	12,52 proc., jei kaupiama pensijai papildomai. 15,53 proc., jei kaupiama pensijai papildomai ir mokama 3 proc. įmoka.	90 proc. nuo gautų pajamų.	Vieną kartą per mėnesį (iki paskutinės einamojo mėnesio dienos) arba vieną kartą per metus (ne vėliau kaip iki gegužės 2 dienos).
Privalomasis socialinis draudimas	6,98 proc., tarifas nepriklauso nuo papildomai kaupiamos pensijos.	Kas mėnesį nuo minimalaus mėnesinio atlyginimo. Kartą į metus 90 proc. nuo gautų pajamų.	Viena kartą per mėnesį (iki paskutinės einamojo mėnesio dienos).

Sudaryta autorės pagal: Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenis.

Gyventojų pajamų mokestis mokamas gaunamoms veiklos pajamoms pritaikius 5 - 15 proc. tarifus (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2022). Šių tarifų dydžiai priklauso nuo apmokestinamų individualios veiklos pajamų sumos:

1. Jei metinės pajamos neviršija 20 000 Eur, taikomas 5 proc. gyventojų pajamų mokesčio tarifas.

2. Jei metinės pajamos yra nuo 20 000 Eur iki 35 000 Eur, taikomas augantis, efektyvus tarifas.

3. Jei metinės pajamos yra didesnės nei 35 000 Eur, taikomas 15 proc. gyventojų pajamų mokesčio tarifas.

Fizinis asmuo turi galimybę sumažinti šį tarifą pasinaudodamas pajamų mokesčio kreditu. Ši lengvata taikoma, kai apskaičiuoto pajamų mokesčio kredito dydžiu mažinamas mokėtinas gyventojų pajamų mokestis. Šios lengvatos dydis priklauso nuo metinių apmokestinamųjų pajamų (3 lentelė).

3 lentelė. Pajamų mokesčio kredito lengvata

Metinių apmokestinamųjų individualios veiklos pajamų riba	Pajamų mokesčio kredito (toliau – PMK) apskaičiavimo formulė
Neviršija 20 000 Eur per metus	$PMK = \text{metinės individualios veiklos apmokestinamosios pajamos} \times 0,1$
Didesnės negu 20 000 Eur per metus	$PMK = \text{metinės individualios veiklos apmokestinamosios pajamos} \times (0,1 - 2/300\,000 \times (\text{metinės individualios veiklos apmokestinamosios pajamos} - 20\,000))$

Sudaryta autorės pagal: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenis.

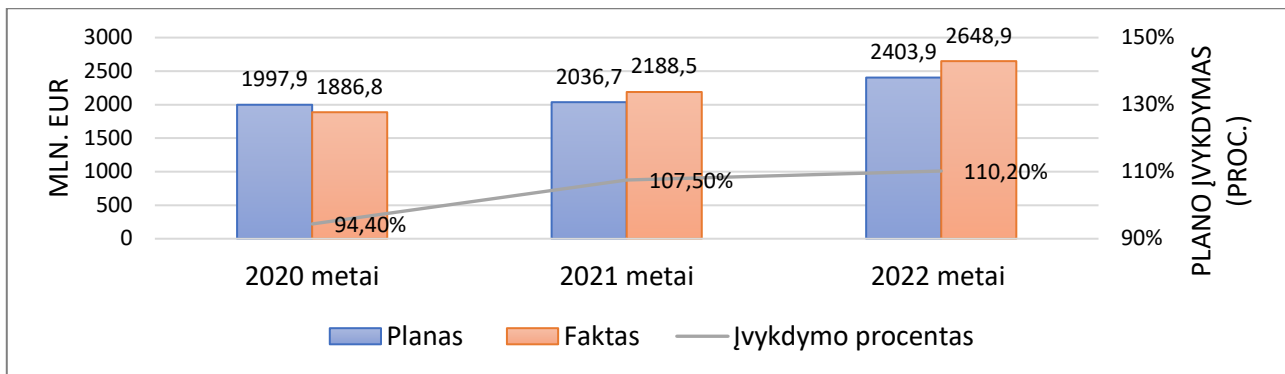
Valstybinio socialinio draudimo įmokos skaičiuojamos nuo 90 proc. pajamų ir šis draudimas apima pensijų, ligos ir motinystės socialinio draudimo kompensavimą. Asmenys, vykdydami veiklą su individualios veiklos pažyma, yra privalomai draudžiami privalomuoju socialiniu draudimu, kurio įmokos mokamos kas mėnesį, taikant 6,98 proc. nuo minimalios mėnesio algos. Kalendoriniams metams pasibaigus, deklaruojant gyventojų metines pajamas, socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokų sumos yra tikslinamos, atsižvelgiant į gyventojų deklaruojamas metines pajamas.

Pagrindinis privalumas vykdant individualią veiklą su pažyma yra tai, kad veikla galima užsiimti neribotą laiką. Veiklos dokumentus reikia atnaujinti ir teikti prašymą iš naujo tik tada, jeigu keičiasi svarbi asmeninė informacija arba veiklos pobūdis. Užpildžius prašymą galima verstis įvairiausia veikla iki tol, kol norima veiklą nutraukti.

Gyventojų pajamų mokesčio analizė 2020 - 2022 metais

Lietuvos nacionalinis biudžetas sudaromas pagal šalyje galiojančius teisės aktus. Vienas iš jų Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas, o jo tikslas yra palaikyti piliečių gerovę, ekonomikos stabilų augimą ir efektyvų piniginių išteklių naudojimą (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2022). Iš surinktos informacijos yra paruošiami biudžeto projekto planai. Teisingai sudarytas biudžeto planas turi įtakos šalies ekonominei ir finansinei raidai. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 127 str. numato, kad Lietuvos biudžetinę sistemą sudaro savarankiškas Lietuvos Respublikos biudžetas, taip pat savarankiški vietos savivaldybių biudžetai, tačiau juos visus jungia bendra mokestinė bazė. Nacionalinis biudžetas yra valstybės biudžeto ir 60-ies savivaldybių biudžetų suma. Surinktos gyventojų pajamų mokesčio sumos yra paskirstomos ir į valstybinės, ir į konkrečios savivaldybės biudžetą.

Valstybės biudžeto pajamose daugiau kaip 90 proc. sumos yra mokestinės pajamos, iš kurių didžioji dalis yra pridėtinės vertės mokestis, akcizai ir gyventojų pajamų mokestis. Lietuvos Respublikos institucijos neteikia duomenų apie gyventojų, užsiimančių individualia veikla, sumokamą mokesčio dalį, todėl analizė atliekama pagal bendrą surenkamo gyventojų pajamų mokesčio sumą. Gyventojų pajamų mokesčio plano surinkimo duomenys 2020 - 2022 metais skiriasi gana žymiai (3 paveikslas).

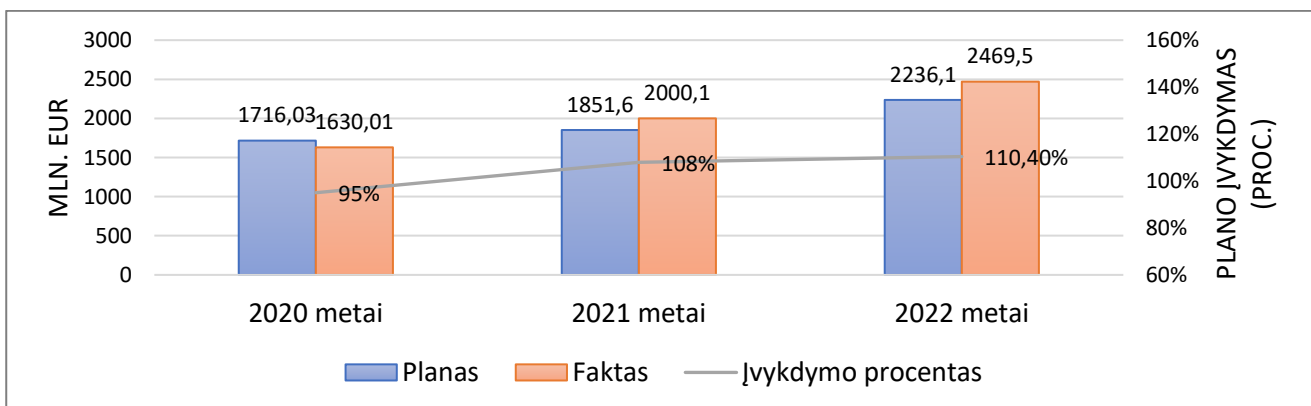
3 pav. Gyventojų pajamų mokesčio plano įvykdymas valstybės biudžete

Sudaryta autorės pagal: Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pateiktus duomenis

2020 - 2022 metais pastebima šio mokesčio plano surinkimo didėjimo tendencija. 2020 metais buvo surinkta mažiau nei tikėtasi, tai lėmė COVID-19 viruso sukeltos krizės neigiamas poveikis, nors įvykusi krizė turėjo įtakos neįvykdyto valstybės biudžeto planui. Išskiriama yra ir tai, kad dėl COVID-19 pandemijos sukeltų sunkumų Lietuvoje mokesčių mokėtojams buvo teikiama pagalba ir jie turėjo galimybę atidėti gyventojų pajamų mokesčio mokėjimą ir tai nesukėlė papildomų rūpesčių, tokių kaip delspinigių mokėjimas. 2021 metais pagalba gyventojams atsipirko ir biudžeto surinkimo planas buvo viršytas: 151,8 mln. eurų. 2021 metais surinkta į valstybės biudžetą 301,7 mln. eurų daugiau nei 2020 metais. Tam įtakos turėjo gerėjanti situacija darbo rinkoje po pandemijos, didėjantis vidutinis darbo užmokestis, kuris palyginus su 2020 metais, išaugo 8,3 proc. 2022 metais surenkamas gyventojų pajamų mokestis vis dar turėjo tendenciją didėti, mokesčio surinkimo planas šiais metais buvo įvykdytas 110,10 proc.

Gyventojų pajamų mokestis turi didelę fiskalinę reikšmę ne tik valstybės biudžete, bet ir savivaldybių biudžetuose. 2020 – 2022 metais gyventojų pajamų mokesčiui tenkantis procentas savivaldybių biudžetui yra apie 40 proc.

„Savivaldybė – įstatymo nustatytas valstybės teritorijos administracinis vienetas, kurio bendruomenė turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per tos valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų išrinktą savivaldybės tarybą <...>, Savivaldybė yra viešasis juridinis asmuo“ (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas, 2008). Savivaldybės taryba tvirtina savivaldybės biudžetą, o gyventojų pajamų mokesčio dalis pagal nustatytą proporciją, paskirstoma savivaldybių biudžetams (4 paveikslas).

4 pav. Gyventojų pajamų mokesčio plano surinkimo analizė savivaldybių biudžete

Sudaryta autorės pagal: Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pateiktus duomenis.

2020 – 2022 metais gyventojų pajamų mokesčio savivaldybių biudžetui įgyvendinimas nežymiai skiriasi. 2020 metais gyventojų pajamų mokesčio įvykdymo procentas buvo 95 proc., o tai reiškia, kad planas nebuvo įvykdytas, tačiau tai lėmė, kaip ir valstybės biudžetui, COVID-19 pandemija, kuri sukretė ekonomiką. 2021 m. ir 2022 m. atsigauant ekonomikai, gyventojų pajamų mokesčio surinkimo planas buvo įvykdytas ir viršytas – atitinkamai 8 proc. ir 10,40 proc. Tokį gyventojų pajamų mokesčio didėjimą lėmė augantis užimtų gyventojų skaičius ir nekilnojamo turto pardavimo rinkos atsigavimas.

Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. pavasario sesijos metu pristatyta mokesčių sistemos reforma, kurioje ypač daug siūlymų, susijusių su individualios veiklos įsigijus pažymą, pajamų apmokestinimu. Tokių siūlymų esmė – suvienodinti pajamų iš darbo santykių ir pajamų iš individualios veiklos apmokestinimo tvarką. Kokie mokesčių reformos siūlymai bus įgyvendinti, taps žinoma netolimoje ateityje.

Išvados

1. Gyventojų pajamų mokestis užima svarbią vietą mokesčių sistemoje ir turi įtakos ekonomikos augimui. Individuali veikla yra savarankiška gyventojų veikla, suteikianti teisę dirbti su verslo liudijimu ar individualios veiklos pažyma. Pastaroji veiklos forma yra paprastesnė ir nereikalauja turėti lėšų pradėdant ją vykdyti. Gautos pajamos yra apmokestinamos gyventojų pajamų mokesčių, taikant progresinius 5 – 15 proc. tarifus, kurie priklauso nuo gaunamų pajamų dydžio per kalendorinius metus. Valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokos yra mokamos metų eigoje, o jiems pasibaigus mokestinė prievolė atliekama metinio gyventojų pajamų mokesčio deklaravimo metu.

2. Gyventojų pajamų mokestis turi didelę fiskalinę reikšmę nacionalinio biudžeto pajamose. 2020 m. mokesčio pajamų nesurinkimui didžiausią įtaką turėjo COVID-19 pandemija, dėl kurios padarinių likvidavimo priimti sprendimai ir lengvatų nulėmė mokesčio nesurinkimą nacionaliniame biudžete 5,3 proc. 2021 – 2022 metais gyventojų pajamų mokesčio surinkimo planas buvo įvykdytas ir viršytas vidutiniškai 9,03 proc.

Literatūra

1. Kagan, J. (2023). *What Is Income Tax and How Are Different Types Calculated?*. Prieiga per internetą <https://www.investopedia.com/terms/i/incometax.asp>
2. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2022). *Biudžetas*. Prieiga per internetą <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/biudzetas>
3. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2022). *Gyventojų pajamų mokestis*. Prieiga per internetą <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/mokesciai/pagrindiniai-mokesciai/gyventoju-pajamu-mokestis>
4. *Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas 2008 m. rugsėjo 15 d. Nr. X-1722*.(2008) Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.327811/asr>
5. Paliulytė, R. ir Rastėnienė, A. (2017). *Laisvoji profesija kaip individualios savarankiškos veiklos forma: teorinis aspektas*. Prieiga per EBSCO <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=123876926&site=ehost-live>
6. Svetlozarova Nikolova, B. (2020). *Personal Income Taxation and Its Effects on Economic Development and Growth*. Prieiga per internetą https://www.researchgate.net/publication/344466992_Personal_Income_Taxation_and_Its_Effects_on_Economic_Development_and_Growth
7. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2018). *Gyventojų pajamų mokesčio administravimo analizės ataskaita*. Prieiga per internetą <https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/753727/UploadServlet11301.pdf/5ca2c7b1-875b-5b02-6967-460d863066f7?t=1669813423015>
8. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2022). *Mokesčių mokėtojai*. Prieiga per internetą <https://www.vmi.lt/evmi/mokesciu-moketojai>

9. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenis. (2016). *PSD ir VSD įmokos dirbantiems pagal individualios veiklos pažymą*. Prieiga per internetą <https://www.sodra.lt/lt/naujienos/konsultuoja-specialistai-psd-ir-vsd-ismokos-dirbantiems-pagal-individualios-veiklos-pazyma>

TAXATION AND FISCAL VALUE OF INDIVIDUAL ACTIVITIES WITH CERTIFICATE SUMMARY

The article examines the taxation of individual activities with certificate and the Fiscal Value of Personal Income Tax. Since 2019, the number of people working with an individual activity certificate in Lithuania has been increasing, which makes income taxation particularly relevant. Personal income tax, state social and compulsory health insurance contributions are payable on the income generated by the activity, which have a direct impact on the collection of the national budget. In the period 2021 – 2022, the personal income tax collection target for the national budget was met and exceeded by an average of 9.03 %.

VERSLAS IR VADYBA

ŠEIMOS VERSLO PERDAVIMO PLANAVIMAS: Daugybinių atvejų analizė Lietuvoje

Greta Kuzmickytė

Mokslinė vadovė – doc. dr. Neringa Gerulaitienė

Kauno Technologijos Universitetas

Įvadas

Šeimos verslas yra dominuojanti verslo forma pasaulyje, kuri sukuria apie 70 % viso pasaulio vidaus produkto (Saymaz & Lambert, 2019). Pagrindiniai šeimos verslo išskirtinimai, lyginant jį su ne šeimos verslo įmonėmis yra versle puoselėjamos šeimos vertybės ir vizija, šeimos narių įsitraukimas į sprendimų priėmimą bei verslo tęstinumas iš kartos į kartą (Porfirio et al., 2020). Kaip viena svarbiausių šeimos verslo problematikų literatūroje yra išskiriamas jo perdavimas, kadangi tik 30 % šeimos verslų sėkmingai pereina antrajai šeimos narių kartai, o trečioji karta valdo vos iki 12 % visų pasaulio šeimos verslų (Saymaz & Lambert, 2019). Tyrėjai, nagrinėjantys šeimos verslus, dažnai sieja šeimos verslų išlikimą rinkoje su verslo perdavimo planavimu. Tarptautinis šeimos verslo tyrimas 2019 m. parodė, kad tik 30 % šeimos verslo įmonių yra suformavę verslo perdavimo planą (Calabro & Valentino, 2019), kas atskleidžia šeimos verslo sėkmingo perdavimo sąsają su perdavimo planavimu. Literatūroje šeimos verslo perdavimo planavimo etapus plačiau nagrinėja Isaac'as (2019).

Lietuvoje šeimos verslo perdavimas šiuo metu yra ypač aktuali tema, kadangi po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. įsikūrę šeimos verslai dabar žengia į antrosios kartos rankas (Lithuanian Innovation Centre [LIC], 2020). Nors pasaulyje šeimos verslas yra vis labiau nagrinėjamas, Lietuvoje pastebimas tęstinių šeimos verslo tyrimų ribotumas. To priežastimi galima laikyti vieningų šeimos ir atitinkamai šeimos verslo apibrėžimų nebuvimą Lietuvos įstatymuose. Taigi, įvertinus šeimos verslo perdavimo problematiką pasaulyje ir esamą šeimos verslo situaciją Lietuvoje, yra labai svarbu inicijuoti šeimos verslo perdavimo ir jo planavimo tyrimus šalyje, siekiant padėti Lietuvos šeimos verslams išsilaikyti rinkoje.

Tyrimo objektas – Lietuvos šeimos verslų perdavimo planavimas.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti šeimos verslo perdavimo planavimą Lietuvoje.

Straipsnio uždaviniai:

1. išanalizuoti šeimos verslo perdavimo planavimo literatūrą;
2. atlikti Lietuvos šeimos verslų perdavimo planavimo kokybinį tyrimą;
3. apibendrinti Lietuvos šeimos verslų tyrimo rezultatus ir pateikti rekomendacijas dėl perdavimo planavimo.

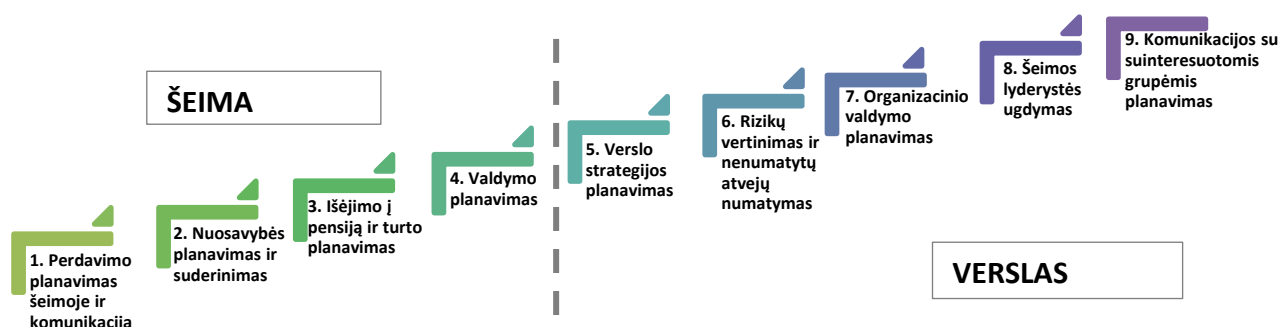
Tyrimo metodai. Tyrimo tikslui pasiekti buvo pasirinktas daugybinių atvejų analizės tyrimo metodas (kokybinis tyrimas), kurį sudaro antrinių duomenų ir pusiau struktūruotų interviu analizė.

Šeimos verslo perdavimo planavimo literatūros apžvalga

Dėl šeimos verslo kompleksškumo, literatūroje nėra vieno, visur naudojamo šeimos verslo apibrėžimo (Pounder, 2015). Viena naujausių šeimos verslo sąvokų literatūroje yra pateikta Gil Angel'o ir kt. (2021), kuri apibrėžia šeimos verslą kaip įmonių tipą, kai versle yra bent du giminystės ryšiais susiję verslo partneriai. Kiti tyrėjai prideda, jog verslas laikomas šeimos verslu, kai didžioji jo nuosavybės dalis bei sprendimų priėmimo teisė priklauso šeimos nariams (Pounder, 2015), o į verslo valdymą yra įsitraukę daugiau nei vienos kartos šeimos nariai (Miller et al., 2007).

Tęstinis šeimos verslo veikimas yra neatsiejamas nuo verslo perdavimo proceso. Šeimos verslo perdavimas mokslininkų apibūdinamas kaip verslo nuosavybės ir valdymo teisių perdavimas šeimos nariams (Griffith et al., 2021). Tyrėjai, analizuojantys šeimos verslą Kinijoje, yra išskyrę dvi pagrindines veiklas, lemiančias efektyvų šeimos verslo perdavimą: verslo įpėdinio pasirinkimas bei verslo perdavimo planavimas (Chen et al., 2021). Kiti verslo įpėdinio pasirinkimą priskiria prie šeimos verslo perdavimo planavimo etapų ir pabrėžia planavimo svarbą efektyviam verslo perdavimui (Griffith et al., 2021).

Šeimos verslo ekspertas Isaac'as (2019), nagrinėjantis šeimos verslo augimą skatinančius veiksnius ir procesus, išskyrė devynis šeimos verslo perdavimo planavimo žingsnius (žr. 1 pav.).

1 pav. Devyni šeimos verslo perdavimo planavimo žingsniai

Šaltinis: Isaac, G. A. (2019). *Succession planning must address family ir business transitional issues. Family Business, 30(4), 28–30.*

Aukščiau pateiktame šeimos verslo perdavimo planavimo modelyje išskirtos dvi planavimo etapų grupės, susijusios su šeima bei jos interesais ir verslu. Šeimos interesais paremti planavimo žingsniai užtikrina sveikus šeimos narių santykius, perduodančio vadovo pasitenkinimą bei tarpusavio pasitikėjimą, kuris galiausiai veikia ir verslo rezultatus (Isaac, 2019). Šeimos verslo perdavimo planavimas prasideda nuo šeimos narių komunikacijos dėl verslo perdavimo (Isaac, 2019). Šeimos versle dažnai susipina emocijos bei verslo santykiai, tad siekiant verslo įpėdinių ir esamo verslo vadovo tarpusavio supratimo, reikia užtikrinti efektyvią komunikaciją (Lu et al., 2021). Kitas šeimos verslo perdavimo planavimo žingsnis yra nuosavybės ir sprendimų priėmimo teisių paskirstymas, atitinkantis šeimos narių lūkesčius ir motyvaciją prisidėti prie verslo (Isaac, 2019). Dar viena svarbi šeimos verslo perdavimo planavimo dedamoji - atsitraukiančio verslo vadovo pensijos plano sudarymas (Griffith et al., 2021; Isaac, 2019). Šeimos verslų tyrimas atskleidė, jog verslo vadovai, kurie turi atsitraukimo nuo verslo (pensijos) planą yra labiau linkę pasitikėti verslo įpėdiniais, kas lemia sklandesnį šeimos verslo perdavimo procesą ir geresnius jo rezultatus (Calabro & Valentino, 2019). Galiausiai, Isaac'as (2019) šeimos verslams rekomenduoja sudaryti šeimos verslo valdymo struktūrą, kuria būtų remiamasi sekančiuose šeimos verslo perdavimo planavimo žingsniuose bei po verslo perdavimo.

Modelio dešinėje pusėje išdėstyti šeimos verslo perdavimo planavimo etapai gali būti taikomi ir ne šeimos verslo perdavime, kadangi jų tikslas yra paruošti organizaciją ir būsimus vadovus sėkmingai verslo veiklai (Isaac, 2019). Šie žingsniai yra labiau orientuoti į verslo procesus, tad į juos įsitraukia ne tik šeima, bet ir kitos suinteresuotosios šalys. Visų pirma, planuojant šeimos verslo perdavimą svarbu numatyti verslo strategiją ir jos siekiančią specialistų komandą, kuri atitiktų naujojo vadovo viziją (Renuka & Marath, 2021), ir paruošti rizikų valdymo planą, padėsiantį pasiekti numatytų organizacinių tikslų (Isaac, 2019). Planuojant šeimos verslo perdavimą svarbu kiekvieno įsitraukusio asmens kompetencijos, kurios leistų užtikrinti gerą būsimą vadovą paruošimą, tinkamą verslo aplinką ir sąlygas jam veikti efektyviai (Renuka & Marath, 2021; Saymaz & Lambert, 2019). Galiausiai, planuojant šeimos verslo perdavimą, reikia parengti komunikacijos su

sinteresuotosiomis šalimis planą, kad užtikrinti jų pasitikėjimą atliktais sprendimais (Griffith et al., 2021).

Literatūroje yra ne vienas šeimos verslo perdavimo planavimo modelis, tačiau kiekviena organizacija vadovaujasi individualiomis perdavimo planavimo gairėmis (Chen et al., 2021). Nors tyrėjai šeimos verslo perdavimo planavimą išskiria kaip kritinį veiksni, norint sėkmingai perduoti verslą (Griffith et al., 2021), šeimos verslo tyrimas atskleidė, jog 70 % pasaulio šeimos verslų nėra suformavę verslo perdavimo plano (Calabro & Valentino, 2019). Dauguma šeimos verslų apsiriboja turto perdavimo planu per testamentą (Calabro & Valentino, 2019). Toks planas apima tik turto perdavimą ir stabdo verslo veiklą, nenumatant, kaip toliau bus vykdomas jo valdymas (Renuka & Marath, 2021). Taigi, išaiškinus šeimos verslo perdavimo planavimo aktualumą bei suvokus menką verslo perdavimo planavimo praktiką pasaulio šeimos versluose, yra svarbu įvertinti Lietuvoje veikiančių šeimos verslų situaciją, planuojant verslo perdavimą.

Lietuvos šeimos verslų perdavimo planavimo empirinis tyrimas

Tyrimo metodika. Kad pasiekti numatytą straipsnio tikslą, buvo pasirinkta įvykdyti kokybinį *daugybinių atvejų analizės* tyrimą Lietuvos šeimos versluose. Daugybinių atvejų analizę sudarė *antrinių duomenų šaltinių analizė* bei *pusiau struktūruoti interviu*. Antrinių duomenų šaltinių analizės tikslas buvo surinkti informaciją apie tiriamus šeimos verslus (veiklos sritis, darbuotojų skaičius ir kt.) bei jų atstovus (amžius, išsilavinimas ir kt.), kurie dalyvavo tyrime. Atlikus antrinių duomenų analizę buvo vykdomi pusiau struktūruoti interviu, siekiant surinkti informaciją apie Lietuvos šeimos verslų perdavimo planavimą. Interviu buvo naudotas Chen ir kt. (2022) parengtas klausimynas, kurį tyrėja pritaikė Lietuvos šeimos verslams.

Empirinio tyrimo metu buvo analizuoti aštuoni Lietuvos šeimos verslai. Tyrimo imties dydis buvo numatytas pagal duomenų prisotinamumo principą (Saunders et al., 2017). Šeimos verslai buvo atrinkti pagal iš anksto numatytus kriterijus:

- organizacija turi atitikti Gil Angel'o ir kt. (2021) šeimos verslo apibrėžimą, t.y. versle turi veikti bent du giminytės ryšiais susiję šeimos nariai;
- organizacija turi būti vidutinio ar didelio dydžio pagal LR įmonių atskaitomybės įstatyme (2001 m. lapkričio 6d. Nr. IX-575, 2001) numatytą darbuotojų skaičių, t.y. būti įdarbinusi daugiau nei 50 darbuotojų;
- organizacija turi užsiimti gamybine veikla.

Kriterinės tyrimo dalyvių atrankos tikslas buvo pasirinkti šeimos verslo sąvoką atitinkančius verslus, kurie būtų panašūs savo organizacine struktūra pagal darbuotojų skaičių bei veiklos pobūdžiu. Interviu buvo vykdyti su 14 respondentų iš 8 šeimos verslų. Tarp 8 tyrime dalyvavusių įmonių buvo keturi šeimos verslai, kuriems vis dar vadovauja verslo įkūrėjas, o kitoms vadovavo įkūrėjo įpėdiniai. Respondentų demografiniai duomenys yra pateikti lentelėje (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Kokybinio tyrimo dalyvių demografiniai duomenys (sudaryta autorės)

Įmonė	Respondentas	Ryšys su šeima	Pozicija	Amžius
Įmonė A	Respondentas A Nr. 1	Įkūrėjas	Generalinis direktorius	60
	Respondentas A Nr. 2	Įkūrėjo sūnus	Projektų vadovas	37
Įmonė B	Respondentas B Nr. 1	Įkūrėjo sūnaus sutuoktinė	Inžinierė/projektuotoja	33
	Respondentas B Nr. 2	Įkūrėjo sūnus	Projektų vadovas	34
Įmonė C	Respondentas C Nr. 1	Įkūrėjos sūnus	Generalinis direktorius	31
	Respondentas C Nr. 2	Įkūrėjo dukra	Teisės skyriaus vadovė	39
Įmonė D	Respondentas D Nr. 1	Įkūrėjas	Direktorius	40

Įmonė	Respondentas	Ryšys su šeima	Pozicija	Amžius
	Respondentas D Nr. 2	Samdomas vadovas	Gamybos vadovė	28
Įmonė E	Respondentas E Nr. 1	Įkūrėjo sūnus	Pirkimų vadovas	29
	Respondentas E Nr. 2	Įkūrėjas	Generalinis direktorius	52
Įmonė F	Respondentas F Nr. 1	Įkūrėjo proanūkės sutuoktinis	Direktorius (iki 2022.09)	47
Įmonė G	Respondentas G Nr. 1	Įkūrėjo sūnus	Direktorius	33
	Respondentas G Nr. 2	Įkūrėjas	Technologas/akcininkas	60
Įmonė H	Respondentas H Nr. 1	Įkūrėjo sūnus	Vykdytysis direktorius	29

Visi interviu buvo įrašomi ir transkribuojami gavus respondentų žodinį sutikimą. Interviu transkriptai buvo nuasmeninti, užtikrinant respondentų ir jų atstovaujamo įmonių anonimiškumą. Empirinis šeimos verslo tyrimas vykdytas 2022 m. liepos - lapkričio mėn.

Tyrimo rezultatai. Pirmojo interviu klausimo tikslas buvo sužinoti, ar šiuo metu yra numatyta, kas po esamo vadovo perims verslą. Respondentų atsakymai atskleidė, jog tik 2 iš 8 šeimos verslų yra numatytas verslo įpėdinis. A ir B įmonėse yra suplanuota, jog verslo valdymą ir turtą perims įkūrėjo vaikai. Šiose įmonėse numatyti būsiami šeimos verslo vadovai šiuo metu užima vadovaujančias pareigas ir prisideda prie verslo sprendimų priėmimo. A ir B šeimos verslai vis dar yra valdomi įkūrėjų, t.y. pirmosios kartos, tad planuojamas verslo perdavimas bus pirmasis nuo įmonės įkūrimo. Kitų įmonių respondentai pripažino, jog versle dar nėra priimtas sprendimas, kas perims šeimos verslą, tačiau dauguma apklaustų šeimos verslo vadovų tikisi, kad šeimos verslą ateityje valdys jų įpėdiniai. Sprendimo dėl sekančio verslo vadovo nebuvimą respondentai pagrindė tuo, jog nežino, ar verslo įpėdiniai norės perimti verslą ir tapti vadovais bei ar turės tam tinkamas kompetencijas. Pastebima, kad 5 iš 6 analizuotuose šeimos versluose abejonės kyla dėl mažo verslo įpėdinių įsitraukimo į verslą arba dar mažamečių verslo įpėdinių.

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti, ar įmonės turi/turėjo paruošusios savo verslo perdavimo planą, ir jei taip, koks jis. Iš 8 šeimos verslų tik viename šiuo metu yra ruošiamas šeimos verslo perdavimo planas. Įmonėje C šeimos verslo perdavimo planas formuojamas šeimos verslo konstitucijoje, kurioje yra numatyta, kas ateityje galės perimti šeimos verslo turtą, vadovo poziciją bei kaip tam bus ruošiamasi. Įmonės C respondentė Nr. 2 teigė: „Mes prieš metus laiko pasirašėme šeimos konstituciją, kurioje įsitvirtinome, jog siekiame yra <...> skatinti, kad verslui vadovautų šeimos nariai, jeigu jie atitinka tam tikrus kriterijus.“ Kitose įmonėse verslo perdavimo plano niekada nebuvo arba jis yra neoficialus, t.y. apsiribojantis šeimos narių žodiniu susitarimu ar vadovo apmąstymais. Įmonės H respondentas atskleidė: „Planas čia nebuvo aprašytas <...>, matyt, tėtis galvoje turėjo.“ Toks formalių gairių nebuvimas parodo, kad Lietuvos šeimos versluose yra skiriama mažai dėmesio šeimos verslo perdavimo planavimui.

Respondentai, kurių įmonėse anksčiau jau buvo įvykęs verslo perdavimas, atskleidė priežastis, kodėl nebuvo suformuotas oficialus perdavimo planas. Pirmoji priežastis - staigus poreikis verslo perėmimui. Įmonėse C ir F esami vadovai vadovo poziciją perėmė, kai buvusius vadovus reikėjo pakeisti dėl kompetencijų trūkumo. Įmonėje G verslo įpėdinis vadovo pareigas staiga perėmė dėl pablogėjusios buvusio vadovo sveikatos, o H šeimos verslo atveju įkūrėjo sūnus ėmėsi vadovauti, nes įkūrėjas panorė greičiau pasitraukti iš verslo. Įmonių C, F, G ir H respondentai taip pat teigė, jog perdavimo planavimui praeityje nebuvo būtinybės, kadangi jis įvyko natūraliai. Kitos priežastys oficialaus šeimos verslo perdavimo plano nebuvimui, kurias pateikė respondentai, nesusidūrę su verslo perdavimu, buvo susijusios su įpėdinių ir esamo vadovo amžiumi bei įmonės dydžiu. Interviu dalyvavę A, D ir E šeimos verslų vadovai nurodė, jog dar yra aktyvūs savo pozicijoje ir neketina

pasitraukti, tad nesvarsto perdavimo plano. Įmonės D direktorius įvardijo, jog dar anksti planuoti verslo perdavimą, nes jo vaikai dar mažamečiai. Respondentų pateikti atsakymai parodo, kad šeimos verslo perdavimo kultūra ir priemonės dar nėra priimtinos Lietuvos šeimos versluose ir į planavimą žiūrima kaip į trumpalaikį procesą.

Nors dauguma šeimos verslų neturi pasiruošę oficialaus verslo perdavimo plano, interviu metu buvo pastebėta, jog būsimi verslo vadovai visose įmonėse, kuriose įpėdiniai yra 25 m. amžiaus ir vyresni, patys ruošiasi perimti vadovo poziciją arba yra ruošiami esamo vadovo. Viena iš tokių įpėdinio paruošimo priemonių, kurią paminėjo įmonės A vadovas, yra atsakomybių perdavimas: „Mano tikslas yra su amžium dirbt kuo mažiau ir kuo daugiau deleguoti.“ Atitinkamai ir motyvuoti šeimos verslo įpėdiniai patys savo iniciatyva įsitraukia į verslo veiklas, pradėdami nuo žemiausių pozicijų ir kildami karjeros laiptais, kad įgyti reikiamų verslo vadovui kompetencijų. Įmonės E įkūrėjo įpėdinis pateikė pavyzdį: „Aš jau 15 metų įmonėje. Brolis irgi turbūt 3/4 metai pradėjęs dirbti ten. Jo pirma pareigybė buvo fabrike, dar gamykloje.“

Respondentų paklausus, kas planuojant verslo perdavimą būtų įtraukti į šį procesą, atsakymai buvo skirtingi. Nors dauguma paminėjo, kad esminį vaidmenį verslo perdavimo planavime atliktų šeimos nariai, dalis respondentų pabrėžė, jog planavime siektų pasitelkti ir verslo konsultantų ar teisininkų pagalbą. E verslo vadovas teigė: „Tą reikia labai aiškiai išaiškinti, aiškiai surašyti, kad paskui ateityje nekiltų jokių nesusikalbėjimų, nesusipratimų. Matyt, ten teisininkai elementariai turės padėti.“ Kita dalis tyrimo dalyvių mano, jog dalyvavimas šeimos verslo perdavime priklausytų nuo šeimos narių įsitraukimo į verslą. C, F, G ir H įmonių praeities verslo perdavime esminę poziciją užėmė verslo vadovas ir jo įpėdinis. Tarp minėtų šeimos verslų pastebėta, kad 3 iš 4 į verslo perdavimą įtraukė verslo akcininkus ir suinteresuotąsias šalis, kurioms nebūtinai priklausė šeimos nariai. Taigi, Lietuvos šeimos verslų atstovai turi skirtingą supratimą, kas turėtų būti įtraukti į verslo perdavimo planavimą, tačiau kai kuriuose iš jų buvo pastebėta literatūros šaltiniuose rekomenduojama praktika įtraukti daugiau nei tik šeimos narius į verslo perdavimo planavimą.

Rekomendacijos. Remiantis empiriniu tyrimu galima teigti, jog Lietuvos šeimos verslai nėra suformavę šeimos verslo perdavimo planavimo kultūros ir tai gali daryti įtaką jų išlikimui rinkoje. Nors praeityje buvo pastebėti tokie literatūroje rekomenduojami šeimos verslo perdavimo planavimo etapai kaip įpėdinio integravimas į verslo veiklą, išorės specialistų ir suinteresuotųjų šalių įtraukimas į perdavimo planavimą, Lietuvos šeimos versluose reikėtų apgalvoti daugiau perdavimo planavimo žingsnių, kad procesas taptų sklandesnis. Šeimos verslai turėtų apsvarstyti tokius verslo perdavimo planavimo etapus kaip komunikacijos su šeimos nariais bei suinteresuotomis šalimis planas, organizacinės struktūros pertvarkymas prieš įvykdant verslo perdavimą bei išeinančio vadovo pensijos plano paruošimas. Be to, šeimos verslo vadovai turėtų suvokti perdavimo planavimo procesą kaip ilgalaikį ir kritinį šeimos verslo išlikimui. Laikantis šių rekomendacijų ir suvokiant šeimos verslo perdavimą ir jo planavimą kaip formalų ir būtiną verslui procesą, Lietuvos šeimos verslai galėtų lengviau pereiti į kitos kartos rankas.

Išvados

1. Atlikus literatūros apžvalgą, paaiškėjo, jog tyrėjai šeimos verslo perdavimo planavimą įvardija kaip vieną svarbiausių veiksnių, darančių įtaką verslo tęstinumui. Kiekviena organizacija pasirenka individualią verslo perdavimo planavimo eigą ir esminius jo etapus, tačiau atlikti tyrimai parodė, jog dauguma šeimos verslų nėra numatę jokio verslo perdavimo plano.

2. Kokybinis Lietuvos šeimos verslų tyrimas atskleidė, kad tik 1 iš 8 analizuotų šeimos verslų turi numatę šeimos verslo perdavimo plano gaires. Nors visi tyrimo respondentai tikisi, kad ateityje verslą valdys įkūrėjų įpėdiniai, Lietuvos šeimos versluose nėra skiriama pakankamai dėmesio perdavimo planavimui. Dauguma tyrimo dalyvių į šeimos verslo perdavimą žvelgia kaip į natūralų

procesą, kuriam oficialus pasiruošimas nėra būtinas. Interviu dalyvavę verslo vadovai plano nebuvimą dažniausiai pagrindžia tuo, kad vis dar yra pajėgūs valdyti verslą patys.

3. Lietuvos šeimos verslams yra rekomenduojama skirti daugiau dėmesio šeimos verslo perdavimo planavimui ir praktikoje įtraukti tokius planavimo etapus kaip komunikacijos plano sudarymas, išeinančio vadovo pensijos plano paruošimas ir organozacinės struktūros pritaikymas naujam vadovui. Verslo perdavimo planas turėtų būti aprašytas verslo nuostatuose ar šeimos verslo konstitucijoje, taip jį įforminant kaip vieną iš esminių šeimos verslo procesų.

Literatūra

1. Calabro, A., ir Valentino, A. (2019). *Successful Transgenerational Entrepreneurship Practices: 2019 GLOBAL FAMILY BUSINESS SURVEY*. Prieiga per internetą: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/sa/pdf/2020/step-2019-global-family-business-survey-report.pdf>
2. Chen, L., Zhu, J.A. & Fang, H. (2021). Succession Planning in Chinese Family Business. In Chen, L., Zhu, J.A. & Fang, H. (Eds.), *Family Business in China, Volume 2* (pp. 89-115). Palgrave Macmillan, Cham. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-3-030-51402-0_5
3. [Chen, S., Gerulaitiene, N., Baumane-Vitolina, I., Tsao, C. & Nguyen, T. \(2022\).](#) Dynamic Managerial Capabilities and Organizational Resilience in Family Firms: A Comparative Study of Taiwan, Latvia and Lithuania. Project.
4. Gil Angel, G. A., Gámez-Gutierrez, J. & Calvo, R. E. (2021). Values ir Administrative Practices for Generations Associated With Organizational Innovation. In J. Gamez-Gutierrez & J. M. Saiz-Alvarez (Eds.), *Entrepreneurial Innovation for Securing Long-Term Growth in a Short-Term Economy* (pp. 193-222). IGI Global. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-3568-4.ch010>
5. Griffith, G., Kagan, M., Carnell, K. ir Billson, B. (2021). *Introductory Guide to Family Business Succession Planning*. Family Business Australia. Prieiga per internetą: <https://www.familybusiness.org.au/documents/item/2162>
6. Isaac, G. A. (2019). Succession planning must address family ir business transitional issues. *Family Business*, 30(4), 28–30. Prieiga per internetą: <https://www.familybusinessmagazine.com/succession-planning-must-address-family-ir-business-transitional-issues>
7. Lietuvos Respublikos įmonių atskaitomybės įstatymas, 2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-575. (2023). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154658/asr>
8. LITHUANIAN INNOVATION CENTRE (LIC). (2020). Business transfer/succession in Lithuania: the upcoming challenge. Prieiga per internetą: <https://lic.lt/wp-content/uploads/2020/09/Verslo-perdavimas-Lietuvoje-EN.pdf>
9. Lu, F., Kwan, H. K., & Ma, B. (2021). Carry the past into the future: the effects of CEO temporal focus on succession planning in family firms. *Asia Pacific Journal of Management*, 39(2), 763–804. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s10490-020-09748-4>
10. Miller, D., Le Breton-Miller, I., Lester, R. H. & Cannella, A. A. (2007). Are family firms really superior performers? *Journal of Corporate Finance*, 13(5), 829-858. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2007.03.004>
11. Porfírio, J. A., Felício, J. A. & Carrilho, T. (2020). Family business succession: Analysis of the drivers of success based on entrepreneurship theory. *Journal of Business Research*, 115, 250-257. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.11.054>
12. Pounder, P. (2015). Family business insights: an overview of the literature. *Journal of Family Business Management*, 5(1), 116-127. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/JFBM-10-2014-0023>
13. Renuka, V. V., & Marath, B. (2021). Impact of effective governance structure on succession process in the family business: exploring the mediating role of management succession planning. *Rajagiri Management Journal*, 17(1), 84–97. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/RAMJ-06-2021-0048>
14. Saymaz, S., & Lambert, H. H. (2019). Family Business Succession Planning Opportunities. *CPA Journal*, 89(12), 64–69.

15. Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B., Burroughs, H. & Jinks C. (2017). Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Qual Quant*, 52(4), 1893-1907. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0574-8>

FAMILY BUSINESS SUCCESSION PLANNING: MULTIPLE-CASE STUDY IN LITHUANIA

Summary

This article analyzes family business succession planning and presents the results of a qualitative study of business succession planning in Lithuanian family businesses. The literature analysis is presented on the definition of the family business, and family business succession, providing researchers insights into the stages of the family business succession planning process. A multiple-case study of Lithuanian family businesses has been carried out to assess the Lithuanian business situation when planning business succession. This paper provides conclusions and recommendations to Lithuanian family businesses on how to improve the results of family business succession planning for better business succession outcomes in the future.

PERDRAUDIMO VERSLO FINANSAVIMAS ALTERNATYVIOMIS FINANSINĖMIS PRIEMONĖMIS

Edvin Volodkovič

*Mokslinė vadovė – lekt. Daiva Malakaitė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas*

Jvadas

Globalios perdraudimo rinkos pastaraisiais dešimtmečiais patyrė radikalius pokyčius. Augant stichinių nelaimių skaičiui ir jų sąlygotiems nuostoliams pasaulyje verslo savininkai yra priversti ieškoti naujų alternatyvių perdraudimo verslo finansavimo būdų. Vienas iš tokių būdų - perdraudimo verslo finansavimas alternatyviomis finansinėmis priemonėmis. Alternatyvios finansinės priemonės, skirtos perdraudimo ir draudimo verslui finansuoti, tai ne tik nauja ir dažnai pelninga investicinė priemonė investuotojams, bet ir perdraudimo įmonėms atsiradusi galimybė didinti savo finansinį potencialą, pritraukiant kapitalą iš investuotojų, ypač jei tradicinės finansavimo priemonės yra ribotos ir nebegali padengti išaugusių perdraudimų finansinių nuostolių dėl gamtinių katastrofų pasaulyje. Draudimo ir perdraudimo industrijos tikslas padėti verslui ir fiziniams asmenims, tačiau ji pati nėra apsaugota nuo išaugusių katastrofinių įvykių padarinių.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti perdraudimo verslo finansavimo alternatyviomis finansinėmis priemonėmis galimybes.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apibūdinti su perdraudimu susietų vertybinių popierių sampratą ir raidą pasaulyje.
2. Išnagrinėti katastrofos obligacijų veikimo principus.
3. Išanalizuoti perdraudimo industrijos kapitalo pokyčius.

Su perdraudimu susieti vertybiniai popieriai

Svarbiu rizikos finansavimo elementu yra rizikos perdavimas. Be rizikos perleidimo draudimo ar perdraudimo įmonei, rizikos finansavimas gali būti perleidžiamas tiesiogiai kapitalo rinkoms (investuotojams), panaudojant tam su draudimu ir perdraudimu susietus vertybinius popierius.

Su perdraudimu susieti vertybiniai popieriai yra finansiniai produktai, kurių vertė priklauso nuo perdraudimo rizikos ir galimų perdraudimo įvykių. Tai gali būti gamtos katastrofos (pvz., potvyniai, žemės drebėjimai, ketvirtos ir penktos kategorijos uraganai, dideli miškų gaisrai ir net terorizmas), taip pat ir kitos didelės rizikos, pavyzdžiui, aviacijos ar pramonės nelaimės. Su perdraudimu susieti vertybiniai popieriai yra finansiniai instrumentai, kurie leidžia perdraudimo bendrovėms perduoti dalį savo perdraudžiamos rizikos investuotojams, siekiant padidinti savo finansinio kapitalo lygį ir sumažinti nemokumo riziką (Holliger, 2019).

Šie vertybiniai popieriai yra struktūruoti finansiniai produktai, kurie apjungia tradicinį perdraudimo rizikų finansavimo kapitalą ir alternatyvias kapitalo rinkų investavimo strategijas. Investuotojai, kurie nusprendžia įsigyti su perdraudimu susietų vertybinių popierių, turi turėti aukštą investavimo rizikos toleranciją, nes šių vertybinių popierių rinkos vertė gali ženkliai svyruoti ir priklausyti nuo labiausiai netikėtų įvykių pasaulyje.

Vertybiniai popieriai, kurie yra susieti su perdraudimo industrija, gali būti išleidžiami kaip obligacijos, kurių grąža priklauso nuo perdraudimo įvykių statistikos. Šių vertybinių popierių emisijos gali būti suskirstytos į finansinių priemonių paketus, kurie atitinka tam tikrą pasirinktą rizikos lygį. Kai kurios perdraudimo bendrovės šiuos vertybinius popierius naudoja kaip būdą pasiekti daugiau kapitalo, taip pat ir padengti didelius perdraudimo įvykių rizikos lygius. Finansinės priemonės, kurios

yra susietos su perdraudimu taip pat gali būti naudingos valstybėms, kurios siekia padengti riziką, susijusią su gamtos katastrofų ir kitų didelių nelaimių padariniais (Polacek, 2018).

Perdraudžiamoms rizikoms finansuoti bene plačiausiai naudojami su perdraudimu susiję vertybiniai popieriai yra katastrofos obligacijos (toliau tekste naudojama CAT obligacijos). CAT obligacijos yra skolos vertybiniai popieriai, kurie investuotojams perleidžia perdraudžiamą riziką (Linden, 2022).

Katastrofos obligacijų rinka atsirado vienu sunkiausių laikotarpių ne gyvybės draudimo sektoriui. 1992 m. uraganas „Andrew“ smogė JAV Floridos valstijai ir Persijos įlankos pakrantei ir padarė 27 mlrd. dolerių žalos, iš kurių 15,5 mlrd. dolerių padengė draudimo ir perdraudimo įmonės. Tuo metu „Andrew“ buvo brangiausias uraganas kada nors įvykęs JAV. Dėl šio uragano sukeltų nuostolių bankrutavo aštuonios draudimo bendrovės, o kitos atsidūrė ties nemokumo riba. Po šio įvykio siekiamos padidinti draudimo pajėgumus draudimo bendrovės įsigijo didesnes perdraudimo apimtis iš perdraudikų, kuriuos mažiau paveikė uragano „Andrew“ sukelti nuostoliai (Polacek, 2018).

Tradiciskai draudimo bendrovės padengia riziką, susijusią su didelėmis stichinėmis nelaimėmis, tokiomis kaip uraganai, potvyniai ar žemės drebėjimai, naudodamos savo finansinius išteklius ir perdraudimo sutartis. Tačiau tokie įvykiai gali būti neprognozuojami ir sukelti katastrofinio dydžio nuostolius, o draudimo ir perdraudimo bendrovės gali netekti daugiau lėšų nei jos gali uždirbti. Tai paskatino bendroves ieškoti alternatyvų tradiciniam perdraudimui ir išleisti su perdraudimu susietus vertybinius popierius kaip vieną iš alternatyvių papildomo finansinio kapitalo pritraukimo variantų (Holliger, 2019).

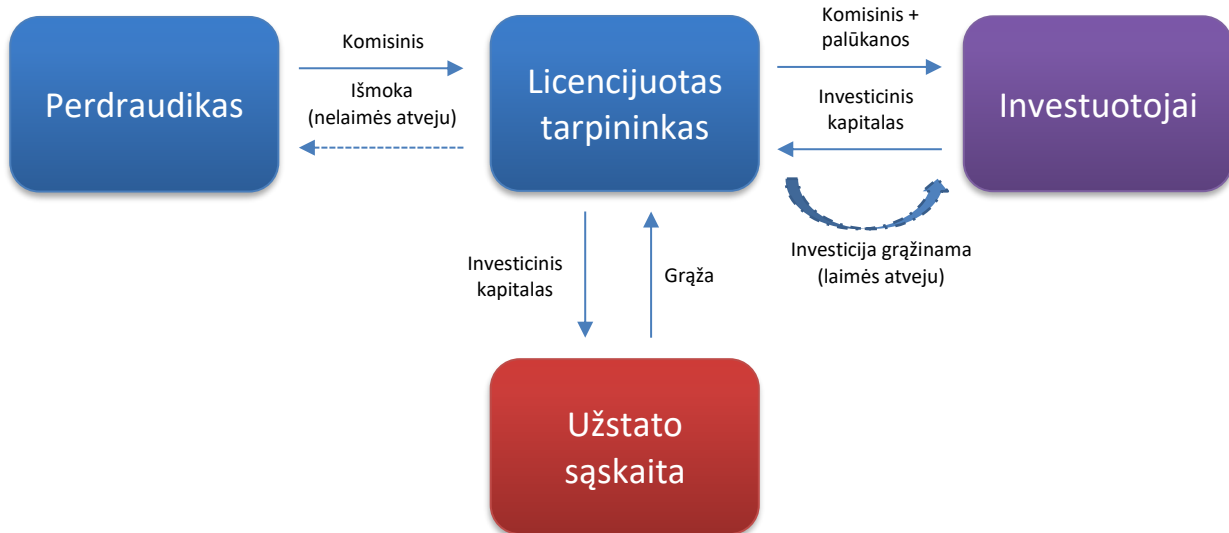
Siekiant padidinti turimą kapitalą, draudimo ir perdraudimo industrija sukūrė naują finansinę priemonę, vadinamą katastrofos obligacija. Pirmosios CAT obligacijos buvo išleistos 1997 m., suteikiant draudikams ir perdraudikams prieigą prie finansų rinkų ir siūlant instituciniams investuotojams, tokiems kaip rizikos draudimo fondai, pensijų fondai ir investiciniai fondai, galimybę uždirbti patrauklią investicijų grąžą, nesusijusią su kitų finansų rinkų priemonių grąža, mainais už katastrofų draudimo ir perdraudimo rizikos prisiėmimą.

Katastrofos (CAT) obligacijos samprata ir veikimo principai

Katastrofos obligacijos yra didelio pajamingumo skolos vertybiniai popieriai, skirti pritraukti lėšų perdraudikams stichinės nelaimės atveju. CAT obligacija leidžia emitentui gauti mokėjimą tik tada, kai įvyksta konkretūs įvykiai, pavyzdžiui, žemės drebėjimas ar uraganas. Tai yra viena iš perdraudimo finansavimo priemonių, kurios objektas yra finansinė apsauga nuo ekstremalių įvykių. Investuotojai gali gauti palūkanų normą per visą obligacijos galiojimo laiką, kuri yra didesnė nei daugumos fiksuotų pajamų vertybinių popierių. Jei įvyksta stichinė nelaimė, dėl kurios reikia mokėti draudimo išmoką, draudiko ar perdraudiko pareiga mokėti palūkanas investuotojui ir grąžinti investuotą pinigų sumą, kuri gali būti atidedama arba negrąžinama. Perdraudikai, kurie siūlo katastrofinių rizikų perdraudimą, gali susidurti su dideliais išmokėjimais, todėl CAT obligacijos gali būti naudingos perdraudimo bendrovėms, siekiančioms pritraukti daugiau kapitalo ir padidinti savo perdraudimo galimybes.

Be to šios CAT obligacijos gali būti naudingos investuotojams, siekiantiems diversifikuoti savo portfelius ir pasiekti aukštesnę grąžą nei tradicinėse investicijose. Šios CAT obligacijos yra struktūruotos finansinės priemonės, kurios leidžia investuotojams pirkti obligacijas, kurių grąža priklauso nuo tam tikros rizikos padarinio. Pavyzdžiui, perdraudimo bendrovė gali išleisti CAT obligacijas, kurios atitinka riziką dėl potvynių. Jei katastrofa įvyksta ir padaromi išmokėjimai, kurių dydis viršija tam tikrą ribą, investuotojai, kurie įsigijo tokių obligacijų, prisiima dalį išmokų padengimo (Murphy, 2020). Kitaip tariant, jie investuoja savo pinigus į tai, kad padengtų perdraudimo bendrovės rizikos dalį, susijusią su tam tikrų katastrofų padariniais, ir gali prarasti dalį ar visą investiciją, jei tokia katastrofa įvyksta. CAT obligacijų turėtojams mokamos fiksuotos

palūkanos, kaip ir paprastos obligacijos, ir jie turi pirmenybę prieš bendrąsias akcijų savininkus, jei bendrovė bankrutuoja ir yra likviduojama. Tačiau, skirtingai nei paprastos obligacijos, CAT obligacijos gali būti konvertuojamos į bendrovės akcijas, o tai gali padidinti investuotojo pelną, jei bendrovė sėkmingai auga.

1 pav. Tipinė CAT obligacijų veikimo schema

Šaltinis: Braund, A., & Kousky, C. (2021). *Catastrophe bonds*. Prieiga per internetą <https://riskcenter.wharton.upenn.edu/wp-content/uploads/2021/07/Cat-Bond-Primer-July-2021.pdf>

Specialios paskirties perdraudimo įmonė išleidžia vertybinius popierius investuotojams ir mainais gauna pagrindines pinigų sumas. Tada iš investuotojų gaunama suma pervedama į užstato sąskaitą, kurios lėšos paprastai investuojamos į aukšto reitingo pinigų rinkos fondus. Investuotojo kuponas arba palūkanų mokėjimai susideda iš palūkanų, kurios mokamos iš užstato, ir rėmėjo mokamų įmokų. Jei įvyksta stichinė nelaimė, atitinkanti išmokėjimo aktyvavimo sąlygas, perdraudikas likviduoja mokėjimui atlikti reikalingą užstatą ir sumoka pagal katastrofos obligacijų sandorio sąlygas. Jei neįvyksta joks įvykis, užstatas likviduojamas pasibaigus CAT obligacijos terminui ir investuotojams grąžinamas.

Katastrofos (CAT) obligacijų privalumai ir trūkumai

CAT obligacijos yra sudėtingos finansinės priemonės, kurios reikalauja išsamaus rizikos ir grąžos analizės, todėl į jas investuojant reikia turėti atitinkamų žinių ir patirties. Kita vertus CAT obligacijos turi tam tikrų privalumų, kurie padidina jų patrauklumą investuotojams.

Pirma, CAT obligacijos gali pasižymėti aukštu pelningumu. Perdraudimo bendrovės yra linkusios siūlyti investuotojams aukštesnę negu vidutinė rinkos palūkanų normą, siekdamos pritraukti daugiau investuotojų ir užsitikrinti reikiamus finansavimo šaltinius. Prie siūlomo aukšto pelningumo, investuotojai taip pat turi galimybę gauti fiksuotą grąžą. Daugelis CAT obligacijų yra struktūruotos taip, kad investuotojai gauna fiksuotą grąžą, nepriklausomai nuo to, ar įvyko perdraudimo įvykis, ar ne. Tai gali būti pranašumas, nes jie žino, kiek pinigų jie gaus, o tai padeda sumažinti riziką. Antra, CAT obligacijos gali padėti diversifikuoti investicinį portfelį ir sumažinti investavimo riziką. Tai svarbu investuotojams, kurie nori pasiekti aukštesnę grąžą, bet išvengti per didelės rizikos nukreipiant savo lėšas į vieną turto klasę. Galiausiai, CAT obligacijos gali būti

parduodamos ir perkamos antrinėse rinkose, suteikiant galimybę investuotojams parduoti savo pozicijas, jei jie reikalauja lėšų (Murphy, 2020).

Tačiau kaip ir bet kokia kita investicija CAT obligacijos turi trūkumų. CAT obligacijos yra gana sudėtingi finansiniai instrumentai, todėl gali būti sunku suprasti jų veikimo mechanizmą. CAT obligacijos pasižymi labai aukšta rizika, kadangi šie vertybiniai popieriai yra susiję su retais, tačiau didelius finansinius nuostolius generuojančiais perdraudimo įvykiais, kurie didina investuotų lėšų praradimo riziką.

Taipogi, CAT obligacijos gali būti ne itin patrauklios investicijos ilgalaikėje perspektyvoje. Reikia atkreipti dėmesį, kad pardavus obligacijas prieš nustatytą jų išpirkimo terminą, investuotojams gali kilti praradimų rizika, ypač jei obligacijos buvo pirktos brangiau nei jų dabartinė rinkos vertė. Išlaikyti obligacijas visą terminą nėra privaloma ir investuotojai gali laisvai nuspręsti, ar laikyti jas iki termino pabaigos, ar parduoti anksčiau (Huffman, 2021). Bet reikia atkreipti dėmesį į rizikas ir vertinti galimą pelną ar praradimus, susijusius su obligacijų pardavimo sprendimais.

ESG įsipareigojimų įtraukimas į CAT obligacijas

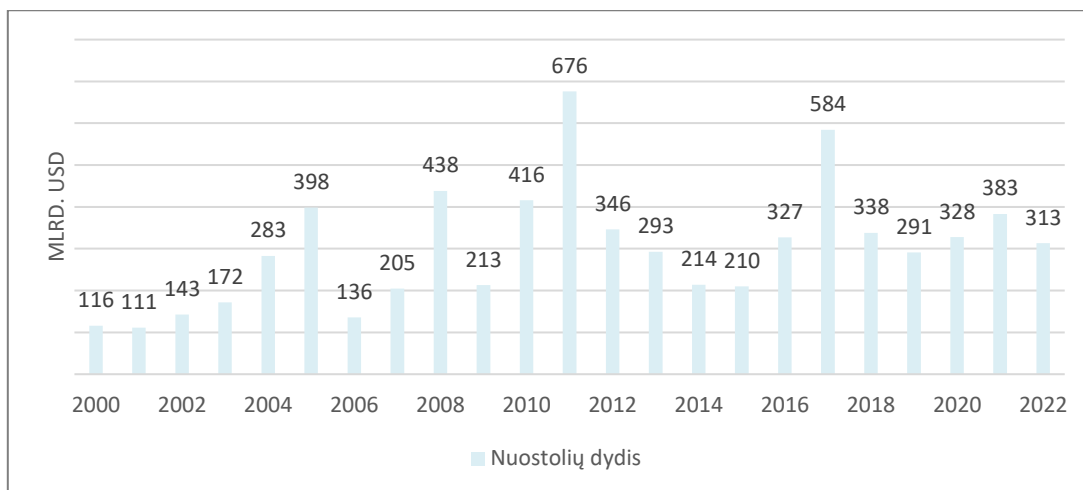
ESG (Environment, Social, Governance) įsipareigojimų įtraukimas į CAT obligacijas yra naujas vystymosi etapas, kuris leidžia investuotojams pasirinkti projektus, atitinkančius nustatytus tvarumo kriterijus. Tai reiškia, kad projektai, kurie atitinka tvarumo kriterijus, gauna papildomą finansavimą. ESG kriterijai naudojami kaip dalis investicinio proceso, kad būtų galima nustatyti, kokie projektai yra patikimi ir atitinka investuotojų interesus. Tai apima ne tik aplinkosaugos ir socialinius kriterijus, bet ir valdymo procesus.

CAT obligacijos yra populiarus būdas gauti finansavimą projektams, susijusiems su gamtinių katastrofų rizikos perdraudimu. Tačiau įmonės, išleidžiančios CAT obligacijas, gali būti atsakingos ne tik už finansinę riziką, bet ir už aplinkos apsaugą ir socialinius klausimus. Todėl investuotojai yra linkę vertinti ESG kriterijų įtaką projektams, susijusiems su CAT obligacijomis. ESG įsipareigojimų įtraukimas į CAT obligacijas didina projektų patikimumą ir pagerina jų rezultatus. Be to, tai gali padėti įmonėms pritraukti investicijas, nes investuotojai vis labiau domisi tvarumo kriterijais (Wong, 2020). Investuotojai yra linkę pasirinkti atsakingus projektus, kurie atitinka ESG kriterijus ir yra patikimi, kadangi tai padidina projektų sėkmę ir sumažina finansinius nuostolius.

Perdraudimo industrijos kapitalo pokyčiai

Dėl klimato kaitos pasaulyje pastebimi ekstremalių oro sąlygų pokyčiai, pvz., kritulių gausos padidėjimas, potvynių, žemės drebėjimų, uraganų ir kiti reiškiniai skaičiaus augimas. Šios gamtos stichijos sukelia žalą žmonių sveikatai, infrastruktūrai ir aplinkai. Išaugęs stichinių nelaimių skaičius mažina ekonomikos stabilumą pasaulyje. Tokia padėtis daro didelę neigiamą įtaką perdraudimo sektoriui. Draudimo ir perdraudimo įmonės susiduria su didesne stichinių nelaimių rizika ir išaugusiais finansiniais nuostoliais. Tai verčia draudimo ir perdraudimo įmones daugiau investuoti į inovacijas ir ieškoti papildomų finansavimo šaltinių.

Manoma, kad stichinių nelaimių dažnis ir intensyvumas ateityje dėl klimato kaitos tik augs, todėl tokių nelaimių padariniai gali tapti vis didesni ir sunkiau atlyginami. Atsižvelgiant į didelius nuostolius, kuriuos gali sukelti stichinės nelaimės, perdraudimo verslas vaidina labai svarbų vaidmenį jų sukeltų žalos kompensavime.

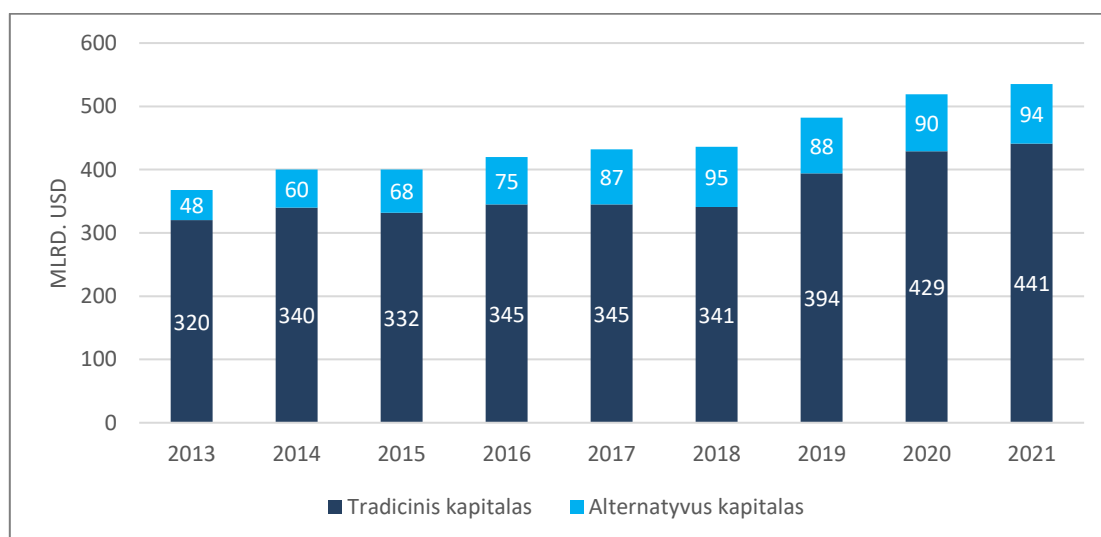

2 pav. Pasaulinės ekonomikos nuostoliai dėl stichinių nelaimių

Šaltinis: Aon plc. (2023). Weather, Climate and Catastrophe Insight, p. 10. Prieiga per internetą [file:///C:/Users/S/Desktop/20230125 AON weather-climate-catastrophe-insight.pdf](file:///C:/Users/S/Desktop/20230125%20AON%20weather-climate-catastrophe-insight.pdf)

Draudimo įmonės gauna draudimo įmokas iš savo klientų ir įsipareigoja atlyginti jiems padarytą žalą, jei įvyksta stichinė nelaimė. Tačiau didelės stichinių nelaimių ir su jomis susijusių išmokų sumos gali sukelti sunkumų draudimo įmonėms, kurioms gali trūkti išteklių įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Perdraudimo įmonės draudžia pačias draudimo įmones ir padeda pastarosios padengti katastrofinių rizikų sukeltas žalias. Tiek draudikai, tiek perdraudikai prisiimtus finansinius įsipareigojimus vykdo iš nuosavo finansinio draudimo fondo, tačiau nuolat augant katastrofų sukeltiems nuostoliams nuosavų lėšų nebeužtenka, todėl tokių finansinių nuostolių atlyginimui vis dažniau pasitelkiamos alternatyvios finansinės priemonės.

Perdraudimo verslo finansavimo alternatyviomis finansinėmis priemonėmis, tokiomis kaip su perdraudimu susieti vertybiniai popieriai, rinka nuosekliai auga, o 2022 metais jos apimtis siekė daugiau nei 100 mlrd. JAV dolerių.

3 pav. Perdraudimo sektoriaus kapitalas

Šaltinis: Best, A.M. (2021). Dedicated reinsurance sector capital – 2013 to 2021. Prieiga per internetą <https://www.guycarp.com/insights/2022/01/chart-dedicated-reinsurance-sector-capital-2013-to-2021.html>

Per pastarąjį dešimtmetį perdraudimo sektoriuje pradėjo ryškėti naujoji pokyčių tendencija, t.y. finansinių nuostolių finansavimui naudojamas alternatyvus kapitalas nuosekliai auga ir vaidina

vis svarbesnį vaidmenį. Su perdraudimu susietų vertybinių popierių rinka auga, o investuotojai yra linkę investuoti į tvariai veikiančius finansinius instrumentus. CAT obligacijos yra vienas iš tokių finansinių instrumentų, kuris atitinka šiuos reikalavimus.

Išvados

1. Su perdraudimu susieti vertybiniai popieriai yra finansiniai instrumentai, susiję su perdraudikų prisiimta stichinių nelaimių rizika. Tai skolos vertybiniai popieriai, kurių grąža investuotojams priklauso nuo tam tikrų draudimo įvykių, pvz., gamtinių katastrofų ar terorizmo. Be rizikos perleidimo draudimo ar perdraudimo įmonei, rizikos finansavimas gali būti perleidžiamas tiesiogiai kapitalo rinkoms (investuotojams), panaudojant su draudimu ir perdraudimu susietus vertybinius popierius. Perdraudžiamoms rizikoms finansuoti bene plačiausiai naudojami su perdraudimu susiję vertybiniai popieriai yra katastrofos (CAT) obligacijos.

2. Katastrofos obligacijos yra didelio pajamingumo skolos vertybiniai popieriai, skirti pritraukti lėšų perdraudikams iš investuotojų stichinės nelaimės atveju. Perdraudimo įmonės išleidžia vertybinius popierius investuotojams, jog mainais gautų pagrindines pinigų sumas perdraudimo verslo finansavimui. CAT obligacijos yra sudėtingi finansiniai instrumentai, kurių veikimo principas priklauso nuo suderintos sutarties tarp perdraudimo įmonių, įskaitant gamtos katastrofų riziką ir jų padarinių lygį. CAT obligacijos yra veiksmingas būdas draudikams ir perdraudikams patekti į kapitalo rinkas.

3. Pastaraisiais dešimtmečiais visame pasaulyje pastebimas didelis stichinių nelaimių skaičiaus augimas, kuris kelia didžiulius iššūkius pasaulinei ekonomikai. Gamtos katastrofos ir jų padariniai yra didelė rizika perdraudimo sektoriuje, o draudimo ir perdraudimo įmonės turi turėti vis daugiau kapitalo, kad galėtų apdrausti tokias rizikas. Augant rizikoms perdraudimo industrija nebėra pajėgi finansuoti tokių žalos atlyginimo tik iš nuosavo kapitalo, todėl pasaulyje nuosekliai auga lėšų pritraukimo poreikis iš investuotojų, t.y. nuostolių kompensavimo galimybė pasitelkiant alternatyvias finansavimo priemones.

Literatūra

1. Aon plc. (2023). Weather, Climate and Catastrophe Insight, p. 10. Prieiga per internetą file:///C:/Users/S/Desktop/20230125_AON_weather-climate-catastrophe-insight.pdf
2. Best, A.M. (2021). Dedicated reinsurance sector capital – 2013 to 2021. Prieiga per internetą <https://www.guycarp.com/insights/2022/01/chart-dedicated-reinsurance-sector-capital-2013-to-2021.html>
3. Braund, A., & Kousky, C. (2021). Catastrophe bonds. Prieiga per internetą <https://riskcenter.wharton.upenn.edu/wp-content/uploads/2021/07/Cat-Bond-Primer-July-2021.pdf>
4. Holliger, B. (2019). What are insurance-linked securities and how do they work?. Prieiga per internetą <https://www.schroders.com/en-bm/bm/professional/insights/what-are-insurance-linked-securities-and-how-do-they-work/>
5. Huffman, L. (2021). How Catastrophe Bonds (Cats) Work?. Prieiga per internetą <https://smartasset.com/insurance/catastrophe-bonds>
6. Linden, E. (2022). Insurance 101: Understanding Catastrophe Bonds. Prieiga per internetą [Insurance 101: Understanding Catastrophe Bonds \(CAT Bonds\) | AgentSync](#)
7. Murphy, C.B. (2020). Catastrophe Bond (CAT) Meaning, Benefits, Risk, Example. Prieiga per internetą <https://www.investopedia.com/terms/c/catastrophebond.asp>
8. Polacek, A. (2018). Catastrophe bonds: A primer and retrospective. Prieiga per internetą [Catastrophe Bonds: A Primer and Retrospective - Federal Reserve Bank of Chicago \(chicagofed.org\)](#)
9. Wong, C. (2020). Cat bonds and ILS are a fundamentally ESG-oriented investment. Prieiga per internetą <https://www.invesco.com/emea/en/insights/cat-bonds-and-ils-are-a-fundamentally-esg-oriented-investments.html>

FINANCING OF REINSURANCE BUSINESS WITH ALTERNATIVE FINANCIAL INSTRUMENTS

Summary

The financing of reinsurance business with alternative financial instruments refers to the use of non-traditional methods to provide capital for the reinsurance industry. These instruments include catastrophe bonds and other forms of insurance-linked securities. Catastrophe bonds are a type of bond that provides insurance coverage for catastrophic events, such as natural disasters. These alternative financial instruments allow insurers and reinsurers to transfer risk to investors, which can provide additional capital and reduce their exposure to losses. This can be especially valuable in the face of increasingly frequent and severe natural disasters. However, these instruments also come with risks. Catastrophe bonds, for example, may not pay out if the covered event does not occur, but investors still lose their principal. Overall, the use of alternative financial instruments in reinsurance business can provide important benefits but requires careful consideration and risk management.

SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO VEIKLOS RODIKLIŲ POKYČIAI 2007-2021 M. LIETUVOJE

Karolina Butkutė, Gabrielė Dobrovolskytė
Mokslinė vadovė – lekt. Jūratė Zakarienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Ivadas

Šiuolaikinėje ekonomikoje smulkus ir vidutinis verslas (SVV) vaidina svarbų vaidmenį, sudaro didelę verslo ir užimtumo dalį. Sėkmingai išvystytas SVV sektorius kuria naujas darbo vietas, skatina greitesnį bendrojo vidaus produkto (BVP) augimą, aprūpina vartotojus prekėmis ir paslaugomis, pritraukia ne tik Lietuvos, bet ir užsienio investuotojus, bei stiprina šalies ekonomikos stabilumą ir augimą. Mokslinėje literatūroje Mengistu & Panizzolo (2022) teigia, kad smulkios ir vidutinės įmonės ne tik reikšmingai prisideda prie šalies ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo, bet jos yra mažiau linkusios spręsti tvarumo problemas ir sunkiau sutelkti visą į dėmesį į tvarumą, nes turi ribotus išteklius ir trūksta supratimo bei žinių. Smulkaus ir vidutinio verslo įmonės negeba tolygiai konkuruoti su didelėmis įmonėmis, tad Lietuvai tapus Europos Sąjungos (ES) nare atsirado papildomos galimybės verslo augimui. Lietuvos valdžios institucijos ir verslo asociacijos nuolat siekia skatinti ir remti šias įmones, kad jos galėtų veikti efektyviau ir tapti verslu, kuris atsižvelgia į tvarumo principus, prisidedančios prie šalies bendrojo augimo ir gerovės.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti SVV finansinių rodiklių pokyčius 2007-2021 m. Lietuvoje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Pateikti SVV sampratą ir reikšmę.
2. Paaiškinti įmonių veiklos rodiklius.
3. Atskleisti SVV rodiklių dinamiką.

Straipsnio metodai – mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, oficialių statistinių duomenų analizė, grafinis duomenų vaizdavimas.

SVV samprata ir reikšmė

Mokslinėje literatūroje Paunskienė, Antanavičienė ir Peleckis (2022) teigia, kad Lietuvos ekonomika nebeįsivaizduojama be verslo ir verslininkų. Verslas – tai ekonominė veikla siekiant pelno, teikiant vartotojams prekes bei paslaugas, tenkinant jų poreikius. Asmenys, kurie organizuoja ir valdo verslą, vadinami verslininkais - verslas yra jų nuolatinis pragyvenimo šaltinis. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme (2017) verslo samprata apibūdinama kaip ekonominės veiklos vykdymas, o verslininkas - fizinis asmuo, kuris verčiasi ekonomine veikla.

Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme (2017) SVV subjektai yra vidutinė įmonė, maža įmonė ir labai maža įmonė (1 lentelė).

1 lentelė. Smulkaus ir vidutinio verslo subjektų skirstymas

SVV subjektas	Darbuotojų skaičius, vnt.	Metinės pajamos, mln. Eur.	Turto balansinė vertė, mln. Eur.
Vidutinė įmonė	<250	≤ 50	≤ 43
Maža įmonė	<50	≤ 10	≤ 10
Labai maža įmonė	<10	≤ 2	≤ 2

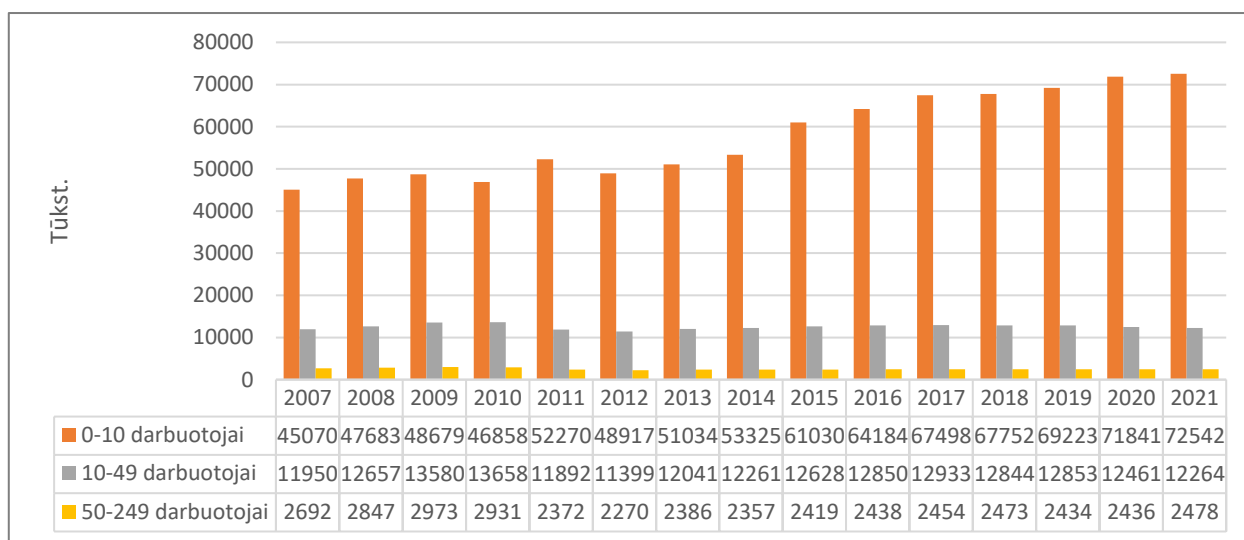
Šaltinis: sudaryta darbo autorių pagal LR smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymą, 2017

Smulkus ir vidutinis verslas yra įmonių kategorija, kuri apima įmones su mažiau nei 250 darbuotojų bei mažesnę nei 50 mln. eurų metinį pajamų kiekį. Smulkaus ir vidutinio verslo subjektų pagrindinis skirstymas yra nustatomas pagal darbuotojų skaičių. Tačiau įmonės finansiniai duomenys turi neviršyti tam tikrą nustatytą metinių pardavimų pajamų sumą arba turto vertės, atspindinčios įmonės balanso

(LR smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas, 2017).

Gaganis, Pasiouras ir Voulgari (2018) teigia, kad SVV yra svarbi ekonomikos dalis, nes tai sudaro daugumą įmonių ir užtikrina daugelio darbo vietų kūrimą. Smulkios ir vidutinės įmonės yra svarbios Lietuvos ekonomikai, nes jos sudaro didžiąją dalį visų Lietuvos įmonių (1 paveikslas).

1 pav. Lietuvoje veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius metų pradžioje

Šaltinis: sudaryta darbo autorių pagal Lietuvos oficialiosios statistikos departamentą (2022)

Pagal Lietuvos statistikos departamente pateiktus duomenis 2020 m. Lietuvoje (1 paveikslas) buvo 86738 tūkst. veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius metų pradžioje, kurios sudarė daugiau nei 99 proc. visų registruotų įmonių skaičiaus. Be to, daugiau nei 60 proc. visų darbo vietų Lietuvoje yra susijusios su šiomis įmonėmis. 2021 m. duomenimis, daugiau nei 72 tūkst. Lietuvos įmonių buvo klasifikuojamos kaip labai mažos įmonės (iki 10 darbuotojų), daugiau nei 12 tūkst. įmonių buvo klasifikuojamos kaip mažos įmonės (nuo 10 iki 49 darbuotojų), o daugiau nei 2 tūkst. įmonių buvo klasifikuojamos kaip vidutinės įmonės (nuo 50 iki 249 darbuotojų).

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2021 metais smulkiosios ir vidutinės įmonės sudarė 99,7% visų įmonių Lietuvoje, o jų įnašas į BVP siekė 66,4 proc.

Po 2009 metų finansų krizės smulkios ir vidutinės įmonės Lietuvoje atsigavo greičiau nei stambios įmonės. Remiantis Lietuvos banko atlikta analize (2021) rodo, kad po krizės smukių ir vidutinių įmonių pelningumas augo greičiau nei didelių įmonių pelningumas. Taip pat pastebima, kad mažos ir vidutinės įmonės sparčiau didino savo gamybos ir paslaugų apimtį, o didelės įmonės dažniau mažino savo veiklos apimtį arba lėtai didino jas. Kita vertus COVID-19 pandemija sukėlė rimtų problemų smulkiam ir vidutiniam verslui Lietuvoje, įskaitant mažėjanti paklausą, prekybos kanalų prastėjimą ir apribojimus. Tačiau tuo pačiu metu pandemija taip pat sukūrė naujas galimybes ir paskatino įmones kurti naujas prekes ir paslaugas, prisitaikyti prie virtualios erdvės ir naudoti naujas technologijas (Asad & Kashif, 2021).

Apibendrinant galima teigti, kad smulkaus ir vidutinio verslo subjektai yra vidutinės įmonės, mažos įmonės ir labai mažos įmonės, kurios yra labai svarbios užimtumo ir ekonomikos augimo atžvilgiu. Remiantis statistikos departamento duomenimis, 2020 metais smulkiosios ir vidutinės įmonės sudarė 99 proc. visų registruotų įmonių skaičiaus. Po finansų krizės smulkios ir vidutinės

įmonės atsigavo greičiau nei didelės įmonės, tačiau COVID-19 pandemija sukėlė rimtų problemų šiam sektoriui.

SVV veiklos rodikliai

Įmonių veiklos rodiklių analizė yra esminis įrankis, kuris padeda suprasti įmonės dabartinę padėtį ir numatyti jos ateitį. Daugelis įmonių neturi aiškaus supratimo apie tai, kaip analizuoti savo veiklos rodiklius ir kaip tinkamai juos interpretuoti. Tai dažnai gali sukelti klaidingas išvadas, nes kai kurie rodikliai gali būti susiję su kitais veiklos aspektais ir reikia atsižvelgti į kelis rodiklius kartu, kad būtų galima tinkamai suprasti situaciją. Galima teigti, kad įmonių veiklos rodiklių analizė negali būti tinkamai atlikta, jei neįvertinami visi svarbūs rodikliai, kurie padeda suprasti įmonės veiklos pobūdį ir problemas. Be to, tokia analizė padeda identifikuoti įmonės stiprybes ir silpnybes, nustatyti veiksnius, kurie daro įtaką jos finansinei padėčiai ir numatyti jos ateitį. Taigi, įmonių veiklos rodiklių analizė yra būtina priemonė, kuria naudodamiesi įmonės vadovai ir finansininkai gali geriau suprasti įmonės veiklą ir priimti tinkamus sprendimus.

Šiame tyrimo straipsnyje surinkti finansiniai rodikliai yra parengti vadovaujantis Verslo įmonių apskaitos standartų (VAS) reikalavimais ir atitinka balanso, pelno (nuostolio) ataskaitos bei apskaitos registruose esančius rodiklius. Tyrimo tikslas yra išanalizuoti finansinius rodiklius, kurių pagalba apibūdinama SVV įmonių būklė. Lietuvos statistikos departamento naudojamas mišrus duomenų rinkimo būdas, kuriame yra naudojami tiek respondentų pateikiami statistiniai duomenys, tiek administraciniai duomenys. Tyrimo dalyviai yra įvairių rūšių įmonės, įskaitant SVV akcines ir privačias akcines bendroves, valstybės ir savivaldybių įmones, užsienio įmonių filialus, žemės ūkio ir kooperacines įmones, mažąsias ūkines bendrijas, individualias įmones, tikrojo ir komandinio tipo ūkines bendrijas, viešąsias įstaigas, kurių ekonominė veikla yra susijusi su EVRK 2 red. B-J, L-N ir P-R sekcijomis, taip pat A02, A03 ir S96 skyriais.

SVV veiklą ir rezultatus apibūdina įvairūs rodikliai (2 lentelė):

2 lentelė. Veiklos rodiklių apibūdinimas

Rodiklis	Apibūdinimas
Apyvarta	Ūkio subjekto per ataskaitinį laikotarpį pripažintos ar gautos pajamos (be PVM ir akcizų) pardavus prekes ir (arba) suteikus paslaugas, iš kurių atimtos grąžintų prekių pardavimo, nukainojimo, nuolaidų sumos.
Darbuotojų skaičius	Vidutinis metinis pagal darbo sutartis dirbančių darbuotojų, kuriems įmonė moka atlyginimą, skaičius.
Bendrosios investicijos į materialųjį turtą (BIMT)	Išlaidos ilgalaikiam materialiajam turtui įsigyti, naujam pastatyti ir esamam remontuoti (kai pailginamas turto naudingo tarnavimo laikas ir (ar) pagerinamos jo naudingosios savybės).
Prekių eksportas	Bet koks iš valstybės narės materialijų išteklių atsargų paimtų prekių fizinis gabenimas jas išvežant iš tos valstybės narės statistinės teritorijos į paskirties vietą kitos valstybės narės statistinėje teritorijoje ar ES nepriklausančioje šalyje.
Prekių importas	Bet koks prekių, kuriomis papildomos valstybės narės materialijų išteklių atsargos, fizinis gabenimas jas įvežant į tos valstybės narės statistinę teritoriją iš kitos valstybės narės statistinės teritorijos ar iš ES nepriklausančios šalies.
Grynasis pelningumas	Grynojo pelno (nuostolių) ir pajamų, gautų pardavus prekes ir (arba) suteikus paslaugas, santykis, kuris parodo, kiek grynojo pelno (nuostolių) centų tenka vienam pajamų eurui.

Rodiklis	Apibūdinimas
Įsiskolinimo koeficientas	Visų įsipareigojimų ir viso turto santykis, kuris parodo, kiek įsipareigojimų tenka kiekvienam turto piniginiam vienetui.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių pagal Lietuvos oficialiosios Statistikos departamentą (2022)

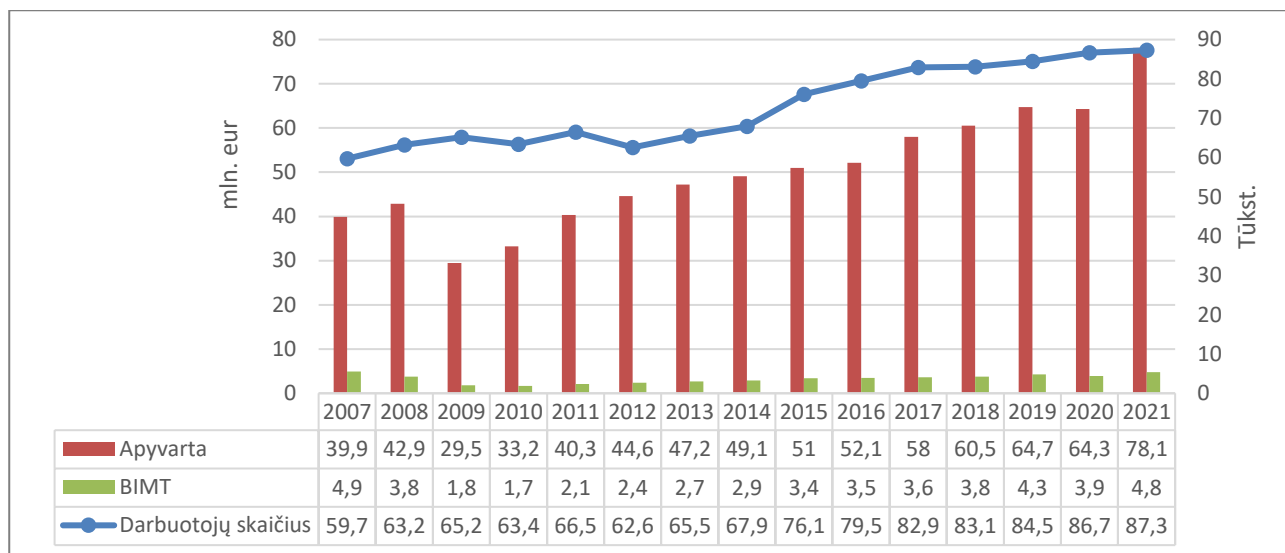
Fiala & Hedija (2015) apyvartą aptaria kaip „kompanijos finansinių metinių ataskaitų skaičius, kurie apima visus gautus pajamų ar prekių pardavimo metinius pajamų šaltinius". Ardito, Berton, Pacelli & Passerini (2022) pabrėžia, kad įmonės, kurių darbuotojų skaičius yra didesnis, gali susidurti su didesniais išlaidų mastais, nes didesnis darbuotojų skaičius reiškia didesnes išlaidas darbo užmokesčiui, socialinėms išmokoms ir kt. Tačiau, kita vertus, didesnis darbuotojų skaičius taip pat gali suteikti įmonei didesnę potencialą įgyvendinti naujas idėjas ir plėtoti verslą, taip pat gali padidinti įmonės gebėjimą reaguoti į pokyčius rinkoje. Atasoy, Trudel, Noseworthy & Kaufmann (2022) nagrinėja investicijas į materialųjį turtą kaip vieną iš galimų rizikos veiksnių investavimo procese ir jos yra susijusios su konkrečiomis rizikos kategorijomis, pvz., gamybos proceso ar gamybos įrangos rizika. Mokslinėje literatūroje Atkin, Khandelwal & Osman (2017) pateikia empirinius tyrimus, kurie rodo, kad eksportuojančios įmonės pasiekia didesnę pelningumą ir auga greičiau nei neeksportuojančios įmonės. Wang, Liu & Sun (2021) pripažįsta importo prekybą, kaip technologijų plitimą, besivystančioms šalims reikia tam tikro tinkamumo, kad būtų galima pagerinti technologijų lygį arba bendrą faktorių produktyvumą importo kanalais. Mazhar (2022) įsiskolinimo koeficientą apibūdina kaip finansinį rodiklį, kuris rodo kokią dalį bendrovės finansavimo sudaro skolos kapitalas. Grynasis pelningumas yra vienas iš pardavimo pelningumo rodiklių grupei priklausančių rodiklių, o pagal Lietuvos oficialiosios Statistikos departamento pateiktas orientacines įmonės finansinės būklės rodiklių vertinimo lygius, kai grynasis pelningumo koeficientas yra gautas daugiau nei 25, o tai reiškia, kad lygis yra labai geras ir, kad įmonė yra pelninga ir turi geras valdymo kontrolės sistemas. Jei grynojo pelningumo koeficientas yra mažesnis nei 5, tai vertinimo lygis yra nepatenkinamas ir gali parodyti, kad įmonė turi problemų su valdymu, dideliais išlaidų rodikliais arba maža pardavimo kaina.

Apibendrinant galima teigti, vertinant įmonių veiklą, svarbu atlikti analizę įvairiais rodikliais, kad įmonės vadovai ir finansininkai galėtų suprasti jos veiklos būklę ir priimti tinkamus sprendimus. Tai yra būtina priemonė, padedanti įvertinti įmonės veiklos efektyvumą ir nuspėti jos ateitį. Apyvarta, darbuotojų skaičius, bendrosios investicijos į materialųjį turtą, prekių eksportas ir importas bei grynasis pelningumas ir įsiskolinimo koeficientas padeda įvertinti veiklos finansinę veiklą ir taip efektyviau planuoti savo veiklą.

Lietuvos SVV veiklos rodikliai

Skyriuje analizuojama 2007-2021 metų laikotarpio SVV veiklos rodiklių dinamika. Pagrindiniai nagrinėjami rodikliai yra: apyvarta, darbuotojų skaičius, bendrosios investicijos į materialųjį turtą, prekių eksportas, prekių importas, grynasis pelningumas ir įsiskolinimo koeficientas.

Šie rodikliai gali turėti tarpusavyje ryšį, bet tai priklauso nuo daugelio veiksnių. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į aplinkos veiksnius, kurie gali turėti didelę įtaką šiems rodikliams (2 paveikslas).

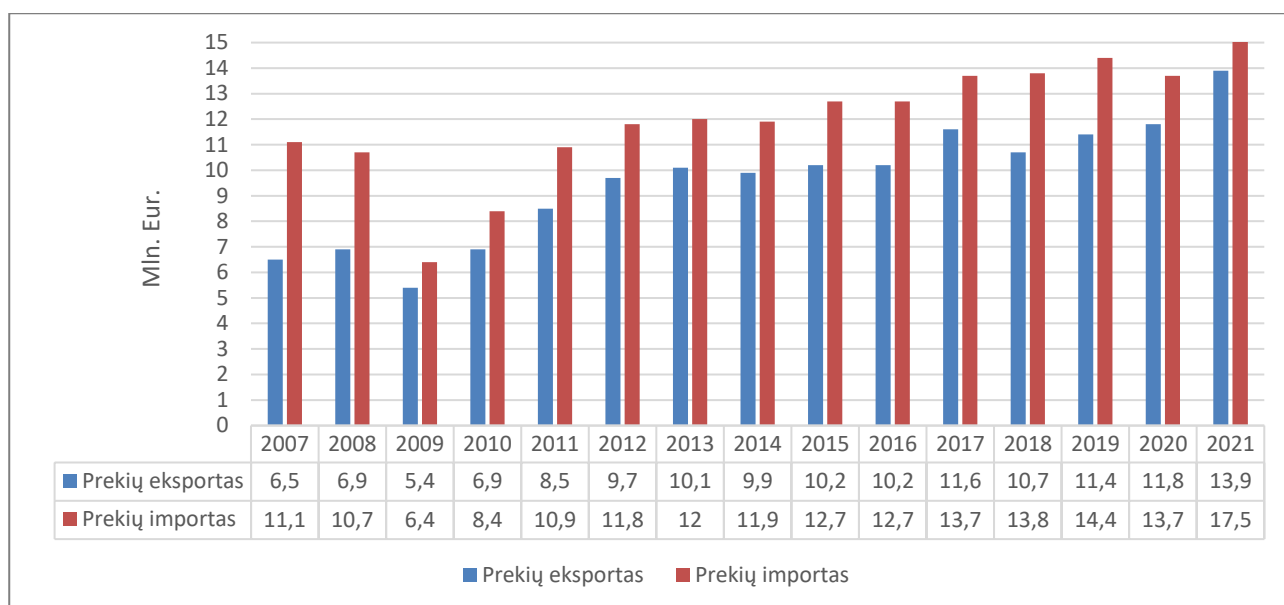

2 pav. SVV apyvarta, darbuotojų skaičius ir BIMT

Šaltinis: Lietuvos oficialiosios Statistikos departamentas

Kaip iš 2 pav. matoma, kad stebimo 2008 – 2021 metų laikotarpis, išlaikė augimo tendenciją savo SVV apyvartoje. Tačiau prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė 2008 – 2010 metais turėjo didžiausią neigiamą poveikį SVV. Apyvartos mažėjimo tendencija tapo akivaizdi, kur 2009 metais mažėjimas siekė 31,24 proc., o 2010 metais apyvarta išaugo tik 12,54 proc. Po 2010 metų apyvartos augimo tempas augo tolygiai iki 2020 metų. Pasaulinės COVID – 19 pandemijos pradžioje 2020 metais, apyvartos augimo tendencija sumažėjo minimaliai, apie 0,62 proc. 2021 metais, apyvarta išaugo net 21,46 proc. Analizuojant SVV bendrąsias investicijas į materialųjį turtą, matoma, kad 2008 – 2010 metais buvo didžiausias neigiamas poveikis. Ypač 2010 metais, kai BIMT siekė tik 1,7 mln. Eur. ir nuo 2007 metų sumažėjo net 65,31 proc. Nuo 2010 metų iki 2020 metų BIMT augo nuosekliai. Per pasaulinę pandemiją 2020 metais BIMT sumažėjo 9,3 proc. 2021 metais pastebimas reikšmingas BIMT padidėjimas, kuris išaugo 23,1 proc. Darbuotojų skaičius per pasaulinę ekonominę krizę stabiliai augo, bet sumažėjimas pastebimas tik 2010 metais, kai darbuotojų skaičius sumažėjo 2,76 proc. Po 2010 metų darbuotojų skaičius augo stabiliai iki pat 2021 metų. Galima daryti išvadą, kad didėjant apyvartai didėja ir BIMT išlaidos, taip pat jei sumažėja darbuotojų skaičius, sumažėja ir apyvarta.

Eksportas ir importas yra kiti svarbūs ekonominiai rodikliai, kurie atspindi prekių ir paslaugų srautus tarp šalių (3 paveikslas).

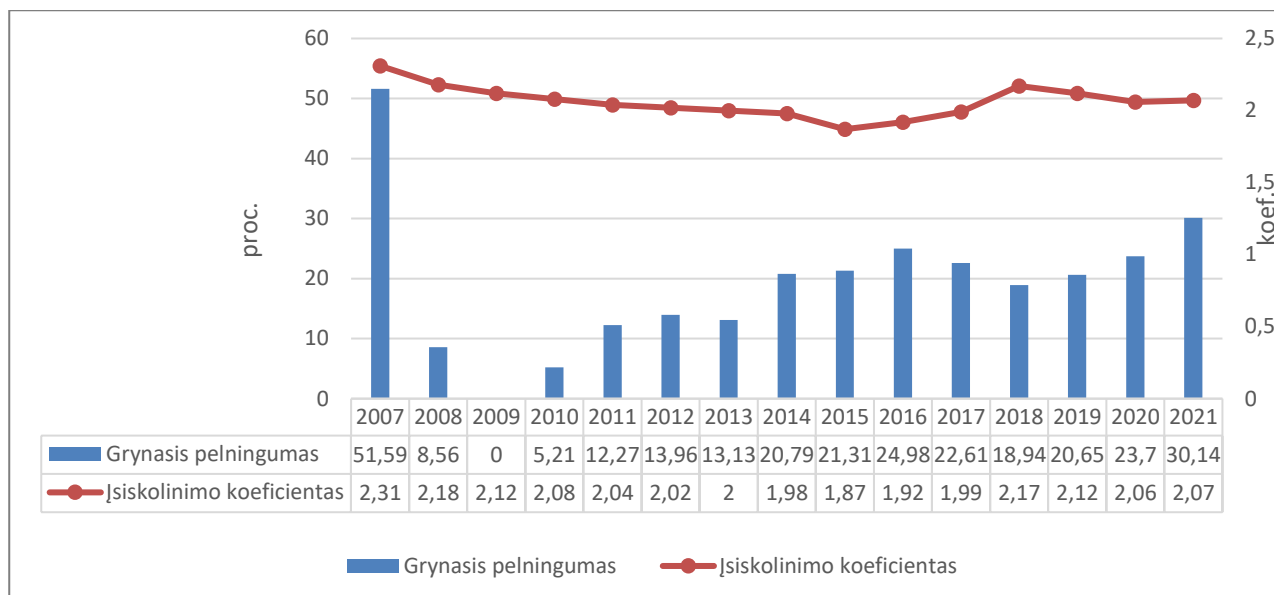

3 pav. SVV prekių eksportas ir prekių importas

Šaltinis: Lietuvos oficialiosios Statistikos departamentas

Analizuojant SVV įmonių prekių eksportą ir importą matoma, kad nuo analizuojamo laikotarpio pradžios eksportas didėjo, tačiau 2008-2009 metais SVV Lietuvoje patyrė nuosmukį dėl pasaulinės finansinės krizės padarinių. 2014 metais Lietuvos ekonomika dar nebuvo visiškai atsigavusi po finansinės krizės. Todėl ne visos įmonės galėjo veikti efektyviai ir konkuruoti tarptautinėje rinkoje. 2014 metais Lietuvos eksportas siekė 9,9 mln. Eur. ir buvo sumažėjęs, nes Rusija įvedė prekybos sankcijas prieš Europos Sąjungą, o tai turėjo tiesioginį poveikį Lietuvos eksportui, ypač prekėms, kurios buvo eksportuojamos į Rusiją. Mokslinėje literatūroje Zinkevičienė ir Diliūnas (2016) pabrėžia, kad Lietuvos ekonomika yra labai priklausoma nuo eksporto ypač į ES valstybes ir Rusiją. Tačiau po 2014 metų Lietuvos eksportas vėl pradėjo augti, todėl tai buvo laikinas tendencijos kritimas. COVID-19 pandemijos laikotarpyje matomas sumažėjimas, nes daugelis verslo subjektų buvo priversti laikytis karantino, kas smarkiai apribojo pasaulinę prekybą. Vis dėlto, per pandemijos eigą, kai karantininės priemonės buvo laipsniškai švelninamos ir pradėdama atkurti ekonominę veiklą, eksporto apimtys Lietuvoje 2020 m. pradėjo didėti ir vis dar augo. Verslo ir pramonės asociacijos (VPA) duomenimis, 2021 metais smulkiosios ir vidutinės įmonės eksportui iš Lietuvos sudarė 51,4 proc. viso eksporto. Tuo tarpu prekių importas per ekonominę krizę smarkiai sumažėjo. Didelė dalis verslo subjektų buvo priversti sumažinti savo veiklą arba nutraukti ją visiškai. 2010 metais importas sparčiai pradėjo augti, o vėliau laikėsi stabiliai. 2014 metais SVV prekių importas siekė 11,9 lyginant su 2013 m. sumažėjo 0,01 mln. Eur. Ateinančiais metais importas stabiliai augo, tačiau 2020 m. per pandemijos laikotarpį sumažėjo iki 13,7 mln. Eur. Ir toliau 2021 Lietuvos SVV prekių importas išsaugo iki 17,5 mln. Eur.

Grynasis pelningumas ir įsiskolinimo koeficientas yra du svarbūs finansiniai rodikliai, kurie atspindi įmonės finansinę padėtį ir jos gebėjimą grąžinti skolas bei generuoti pelną (4 paveikslas).

4 pav. SVV grynasis pelningumas ir įsiskolinimo koeficientas

Šaltinis: Lietuvos oficialiosios Statistikos departamentas

Analizuojant SVV grynąjį pelningumą iš 4 pav. pastebima reikšminga ekonominė įtaka. 2007 metais grynasis pelningumas siekė 51,69 proc., o 2009 metais matomas ryškus nuostolis, nes Lietuvos oficialiosios Statistikos departamentas gryojo pelningumo nepateikė. Nuo 2010 metų iki 2016 metų matomas stabilus augimas, kuris išaugo 4,79 kartus. Nuo 2017 metų iki 2018 metų matomas gryojo pelningumo kritimas apie 3,67 proc. p. O COVID – 19 laikotarpiu, t. y. 2019 – 2021 metais, grynasis pelningumas augo, o 2021 grynasis pelningumas siekė 30,14 proc. Taip pat diagramoje matomas įsiskolinimo koeficiento mažėjimas nuo 2007 metų iki 2015 metų, kuris nuo analizuojamo laikotarpio pradžios sumažėjo 14,29 proc. Ši tendencija rodo, kad įmonės mažiau skolinasi. Kai SVV įmonių grynasis pelningumas ir apyvarta auga, tada mažėjo įsiskolinimas. Iki 2018 metų įsiskolinimo koeficientas padidėjo ir siekė 2,17. O COVID – 19 pandemijos laikotarpyje įsiskolinimo koeficientas vėl pradėjo kristi ir 2018-2020 metais įsiskolinimo koeficientas sumažėjo 5,07 proc. ir iki analizuojamo laikotarpio pabaigos, įsiskolinimo koeficientas gerėjo.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos smulkiųjų ir vidutinių verslų rodiklių pokyčiai 2007-2021 metais svyravo netolygiai. Rodiklių svyravimui įtakos turėjo aplinkos veiksniai. Didėjant apyvartai, gali padidėti BIMT išlaidos, taip pat sumažėjus apyvartos sumai, gali sumažėti ir darbuotojų skaičius. Eksportas bei importas buvo paveiktas įvairiais veiksniais, tačiau Lietuvos SVV sugebėjo prisitaikyti prie aplinkos pokyčių. Tuo tarpu grynasis pelningumas bei įsiskolinimo koeficientas buvo stipriai paveiktas per pasaulinės finansinės krizės metų.

Išvados

1. Smulkus ir vidutinis verslas yra įmonių kategorija, kurioje yra įmonės su mažiau nei 250 darbuotojų ir mažiau nei 50 mln. eurų metiniu pajamų kiekiu. Smulkus ir vidutinis verslas skirstomas pagal darbuotojų skaičių ir finansinius duomenis, kurie negali viršyti tam tikrų nustatytų sumų. Smulkus ir vidutinis verslas yra esminis ekonomikos komponentas, kadangi jie sudaro didžiąją dalį įmonių, o tai užtikrina daugelio darbo vietų kūrimą.

2. Išsamios įmonių veiklos rodiklių analizė leidžia geriau suprasti finansinę ir operacinę įmonės būklę bei priimti tinkamus sprendimus. Apyvarta - pajamos iš prekių ir paslaugų pardavimo. Darbuotojų skaičius - vidutinis metinis atlyginamų darbuotojų skaičius. BIMT - ilgalaikio turto įsigijimo ir remonto išlaidos. Prekių eksportas - prekių gabenimas iš vienos valstybės narės į kitą arba

į ES nepriklausančią šalį. Prekių importas - prekių gabenimas į vieną valstybę narę iš kitos arba iš ES nepriklausančios šalies. Grynasis pelningumas - grynojo pelno ir pajamų santykis. Įsiskolinimo koeficientas - visų įsipareigojimų ir viso turto santykis.

3. Smulkieji ir vidutiniai verslai Lietuvoje 2007-2021 metais patyrė netolygias kainų, apyvartos, darbuotojų skaičiaus, eksporto ir importo svyravimus dėl įvairių ekonomikos bei aplinkos veiksnių. Rodiklių dinamiką atskleidžia, kad didžiausia neigiamą įtaką įmonių būklei paveikė globali ekonominė krizė. COVID-19 pandemija taip pat turėjo neigiamą poveikį daugeliui įmonių, tačiau įmonėms pavyko prisitaikyti ir netgi pasinaudoti naujomis galimybėmis.

Literatūra

1. Ardito, C., Berton, F., Pacelli, L. & Passerini, F. (2022). *Employment Protection, Workforce Mix and Firm Performance*. The B. E. Journal of Economic Analysis & Policy. <https://doi.org/10.1515/bejeap-2021-0396>
2. Asad, M., & Kashif, M. (2021). *Unveiling success factors for small and medium enterprises during COVID-19 pandemic*. Arab Journal of Basic and Applied Sciences, 28(1), 164-173. <https://doi.org/10.1080/25765299.2020.1830514>
3. Atasoy, O., Trudel, R., Noseworthy, J. T. & Kaufmann, J. P. (2022). *Tangibility bias in investment risk judgments*. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 171(104150). <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2022.104150>
4. Atkin, D., Khandelwal, A., K., Osman, A. (2017). *Exporting and Firm Performance: Evidence from a Randomized Experiment*. The Quarterly Journal of Economics, 132(2), 551-615. <https://doi.org/10.1093/qje/qjx002>
5. Fiala, R. & Hedija, V. (2015). *The relationship between firm size and turnover growth : the case of the Czech Republic*. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 63(5), 16391-1644. <http://dx.doi.org/10.11118/actaun201536051639>
6. Gaganis, C., Pasiouras, F., & Voulgari, F. (2018). *Culture, business environment and SMEs' profitability: Evidence from European Countries*. Economic Modelling, D73, 1-18. doi: 10.1016/j.econmod.2018.09.023.
7. Lietuvos bankas. (2021). Smulkiojo ir vidutinio verslo finansavimo galimybių tyrimas (pp. 12-26). Prieiga per internetą https://www.lb.lt/uploads/consultations/docs/34217_bff2383bc37f0a7222f9068e1d97b6e0.pdf
8. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas 2017 sausio 24 d. Nr. XIII-192. (2017). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/468c37b3dd5211e6be918a531b2126ab>
9. Lietuvos oficialiosios Statistikos departamentas. (2022). *Smulkiojo ir vidutinio verslo statistika*. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=146#/>
10. Mazhar, M. (2022). *The Relationship Between Capital Structure and Firm Performance: New Evidence from Pakistan*. The Journal of Asian Finance, Economics and Business, 9(2), 81-92. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2022.vol9.no2.0081>
11. Paunskienė, J., Antanavičienė, J., & Peleckis, K. (2011). *Verslo pagrindai*: Mokomoji knyga. Vilnius: Technika.
12. Vymetal, D., Janoušková, L., & Suchánek, P. (2017). *The relationship between firm size and turnover growth rate in the Czech Republic*. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 65(2), 609-617.
13. Verslo ir pramonės asociacija. (2022). *Smulkiojo ir vidutinio verslo sektoriaus eksporto reikšmė Lietuvai*. <https://www.vpa.lt/smulkiojo-ir-vidutinio-verslo-sektoriaus-eksporto-reiksme-lietuvai/>
14. Wang, N., Liu, W. & Sun, S. (2021). The Influence of Complexity of Imported Products on Total Factor Productivity. <https://doi.org/10.1155/2021/3384068>
15. Zinkevičienė, D., & Diliūnas, V. (2016). *Analysis of Export Volume Development in Lithuania in the Context of Global Economic Environment*. Procedia Economics and Finance, 39, 101-106. DOI: 10.1016/S2212-5671(16)30348-3

CHANGES IN SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES ACTIVITY INDICATORS FROM 2007 TO 2021 IN LITHUANIA

Summary

Small and medium enterprises are important sectors of the economy, with the majority of businesses and many jobs. The article analyses the period from 2007 to 2021, when Lithuania was affected by the economic and financial crisis and the COVID-19 pandemic. After the 2009 crisis, small and medium-sized enterprises recovered faster than large enterprises. The COVID-19 pandemic has created serious problems for small and medium-sized businesses, but it has also created new opportunities and encouraged companies to develop new goods and services and adapt to new technologies. The article also examined performance indicators such as turnover, number of employees, total investment in tangible assets, exports and imports of goods, net profitability, and debt ratio.

KAPITALO IR TURTO ANALIZĖ MAŽOSE IR VIDUTINĖSE LIETUVOS ĮMONĖSE 2017 – 2021 M.

Margarita Gužauskaitė
Mokslinė vadovė – lekt. Olga Buckūnienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Įmonės tikslas – yra plėsti veiklą ir siekti pelno. Tai pasiekama per kryptingos investavimo politikos įgyvendinimą. Įmonė numatytiems investiciniams projektams įgyvendinti turi turėti tam tikrų finansavimo šaltinių. Investuotojui ta kaina yra pageidaujamas pelningumas, įmonei – finansavimo šaltinių pritraukimo kaina. Į įmonės kapitalo kainą įeina ne tik investuotojų pageidaujamas pelningumas, bet ir administravimo, emisijos ir kitos išlaidos. Tikroji kapitalo kaina yra procentinė norma, už kurią investuotojai sutinka finansuoti investicinį projektą. Pagrindiniai įmonės finansiniai objektai – turtas, įsipareigojimai ir kapitalas. „Įmonės finansų valdymas – svarbiausias įmonės valdymo elementas, nes reikia apsispręsti, iš kur priimtinausiomis sąlygomis gauti pinigų, kaip efektyviai valdyti turimus pinigus ir kaip juos tinkamai išleisti. Vienas iš svarbiausių dalykų tiek planuojant naują verslą, tiek plėtojant naujus projektus, svarbu planuoti ir valdyti savo finansus“ (Ginevičius, Grybaitė, Lapinskienė ir Peleckis, 2016, 116 p.).

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos mažų ir vidutinių įmonių turto ir kapitalo pokyčius 2017-2021 metais.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apibūdinti Lietuvos mažas ir vidutines įmones.
2. Pateikti įmonių turto ir kapitalo turinį.
3. Apskaičiuoti mažų įmonių turto ir kapitalo pokyčius.

Darbo metodai: mokslinės literatūros, kitų informacijos šaltinių ir statistinių duomenų analizė.

Mažos ir vidutinės įmonės Lietuvoje

Lietuvoje įmonės skirstomos į labai mažas, mažas, vidutines ir stambias įmones. Mažos ir vidutinės įmonės sudaro 99 proc. visų Europos Sąjungos įmonių. Dažniausiai šios įmonės dirba savo šalies rinkoje, kadangi pakankamai maža jų dalis užsiima tarptautiniu verslu su kitomis ES valstybėmis. Mažų ir vidutinių įmonių augimas šalies ekonomikoje yra esminis tvaraus vystymosi komponentas. „Augantis mažų įmonių skaičius gali skatinti Lietuvos gyventojų verslumą ir gerėjančią verslo aplinką, didėjančią tokių įmonių indėlį į bendrąjį vidaus produktą, užimtumą ir gyventojų pajamas“ (Kalanta ir Pesliakaitė, 2018). Lietuvoje kiekviena įmonė pagal jos turimas metines pajamas, darbuotojų skaičių ir turto balansinę vertę skirstomos į atitinkamus įmonės tipus (1 lentelė).

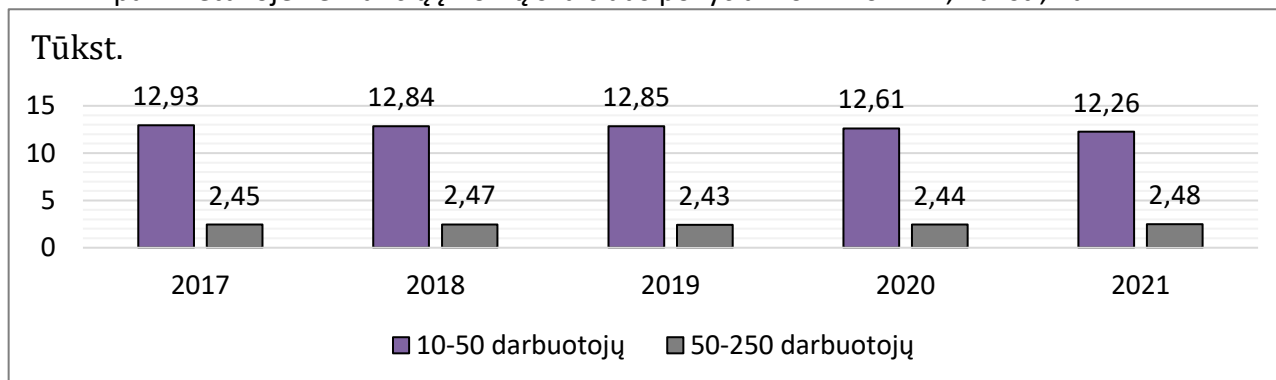
1 lentelė. Įmonių finansiniai duomenys priklausomai nuo įmonės tipo.

Eil. Nr.	Įmonės tipas	Darbuotojų skaičius	Metinės pajamos neviršija, mln. Eur.	Turto balansinė vertė neviršija, mln. Eur
1.	Maža įmonė	Mažiau kaip 50	10	10
2.	Vidutinė įmonė	Mažiau kaip 250	50	43

Šaltinis: Sudaryta autorės pagal Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymą, (2017).

Lietuvoje didžiausias veikiančių mažų įmonių skaičius buvo 2017 metais (12,9 tūkst.), jos sudarė 16 proc. visų Lietuvos įmonių, o vidutinių veikiančių įmonių skaičius buvo didžiausias 2021 metais (2,48 tūkst.), jos sudarė 1 proc. visų Lietuvos įmonių (1 pav.). Vidutinės įmonės sudaro mažiausią dalį Lietuvos įmonių populiacijoje, tuo tarpu mažos įmonės per pastaruosius penkis metus palaipsniui mažėja (1 pav.).

1 pav. Lietuvoje veikiančių įmonių skaičiaus pokyčiai 2017-2021m., Tūkst., Eur.

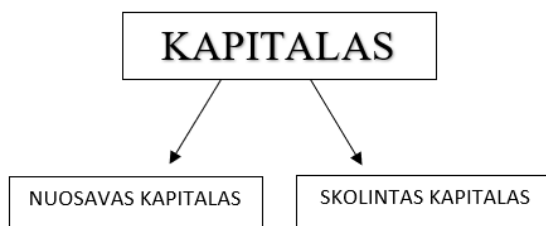

Sudaryta autorės pagal: Lietuvos statistikos departamentas. (n.d.)

Nuo 2017 iki 2018 metų Lietuvos mažų įmonių skaičius sumažėjo 0.7 proc. (0.09 tūkst.), nuo 2018 iki 2019 metų mažų įmonių skaičius padidėjo 0.07 proc. (0.01 tūkst.), nuo 2019 iki 2021 metų, mažų įmonių skaičius sumažėjo 4 proc. (0.59 tūkst.). Per penkerius metus mažų įmonių sumažėjo 5 proc. (0.67 tūkst.). Vidutinių įmonių skaičius 2017 metais buvo 2.45 tūkst., nuo 2017 iki 2018 metų padidėjo 0,8 proc. (0,02 tūkst.), 2019 metais sumažėjo 1,6 proc. (0,04 tūkst.), nuo 2019 iki 2020 metų, vidutinių įmonių skaičius padidėjo 0,4 proc. (0,01 tūkst.), o 2021 metais padidėjo 1,6 proc. (0,04 tūkst.). Mažų ir vidutinių įmonių skaičiaus nepastovumą nulėmė atsiradusi COVID-19 pandemija. Karantino paskelbimas, organizacijų veiklos sustabdymas ar apribojimas paveikė įmonių pajamas, pelną ir veiklos tęstinumą.

Įmonės kapitalo ir turto samprata

Naujai steigiamai įmonei būtina turėti nuosavą kapitalą, tam kad galėtų vykdyti savo tolimesnę įmonės plėtrą. Remiantis Sirbulescu, Iancu, Adamov, Rujescu & Alda (2022), kapitalas – tai įmonės grynasis turtas atskaičiavus visus įsipareigojimus. Tai laisvai naudojamas kilnojamas ir nekilnojamas turtas, priklausantys įmonei. Nuosavas kapitalas apibrėžiamas, kaip esminė verslo valdymo ir jo augimo finansavimo dalis. Pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymą nuosavą kapitalą sudaro: apmokėto įstatinio kapitalo dydis, akcijų priedai (akcijų nominalios vertės perviršis), perkainojimo rezervas, privalomasis rezervas, rezervas savoms akcijoms įsigyti, rezervas akcijoms suteikti, kiti rezervai, nepaskirstytas rezultatas – pelnas (nuostoliai). Sudarant įmonės biudžetą verslo įmonės susitelkia ties nuosavu bei skolintu kapitalais.

2 pav. Kapitalo skirstymas

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Gužauskaitė, (2022).

Finansinis kapitalas apima įmonės finansines vertybes, tokias kaip akcijos, obligacijos ar banko indeliai. Skolintas kapitalas sudaromas: iš akcininkų įnašų, platinant išleistas obligacijas. Pelno rezervo fonde kaupiama ta pelno dalis, kuri investuota bendrovėje ar į kitas įmones, neišmokėta dividendais, bei nepanaudota kitaip.

Įstatinis kapitalas apibūdinamas kaip steigiamos įmonės surinktos lėšos. Akcinė bendrovė, steigimo metu paskelbia nominaliąją akcijų vertę, jų įsigiję asmenys, tampa akcininkais. Įmonė, kuriai pavyksta sėkmingai vystyti savo veiklą ir gauti pelną, akcininkai savo dalį gauna dividendų pavidalu, kurių suma priklauso nuo turimų akcijų skaičiaus. „Pelno kokybė yra vienas iš svarbiausių įmonės finansinės būklės aspektų, į kurį atsižvelgia visi finansinių ataskaitų naudotojai“ (Amran, Susanto, Kalsum ir kiti, 2021). Pelnas užtikrina finansinį įmonės stabilumą ateityje. Kokybišku pelnu galima vadinti tą pelną, kuris apibrėžia santykį tarp sukauptų sumų ir pinigų srautų.

Kapitalas gali apimti visas turto rūšis, turinčias ilgalaikę vertę, bei galinčias prisidėti prie pinigų uždirbimo. Pagal Jokubauskas (2019), įmonės materialusis turtas tai pinigai, įrenginiai, inventoriai, gamybos produktai, banko sąskaitos ir nekilnojamas turtas. Nematerialiam turtui priskiriami vertybiniai popieriai, finansiniai instrumentai, draudimo sutartys ir kt. Įmonės savo ilgalaikiu turtu gali lengvai disponuoti – parduoti, išnuomoti ar kitais būdais gauti papildomų pajamų. „Labai svarbu nuolat analizuoti nuosavo kapitalo sudėtį, struktūrą, pelningumą, jo pokyčius lemiančius veiksnius.“ (Mackevičius, Molienė ir Poškaitė, 2007) (3 pav.).

3 pav. Kapitalo ir turto pusiausvyrą

Šaltinis: Sudaryta autorės pagal Žvinklys ir Vabalas, (2006).

Visas įmonės turtas, nuosavas kapitalas ir įsipareigojimai atsispindi įmonės balanse, kurį galima rasti įmonės balanso ataskaitoje paskutinio ataskaitinio laikotarpio dieną. „Turto be savininko nebūna, kaip ir nebūna ir nuosavybės be turto“ (Burkšaitienė, 2012). Turtas – tai visuma vertybių, kuriomis disponuodama įmonė gauna arba tikisi gauti tam tikrą naudą ateityje. Verslo požiūriu, turtas yra priklausantis arba nuomojamas vertės šaltinis, padedantis valdyti verslą. Apskaitos požiūriu, turtas yra ištekliai, konvertuoja į grynuosius pinigus arba panaudoja įmonės vertei padidinti. Įmonės turtas skirstomas į ilgalaikį ir trumpalaikį. Ilgalaikis turtas pasižymi šiomis savybėmis: tarnauja ilgą laiką, nekeičia fizinės formos, perkelia savo vertę į gaminamos produkcijos savikainą palaipsniui. Ilgalaikis materialusis turtas atneša įmonei ekonominės naudos, bei yra naudojamas ilgiau nei vienerius metus. Didžiojoje dalyje įmonių ilgalaikis turtas finansuojamas iš nuosavo kapitalo, o apyvartinis kapitalas iš nuosavo ir dalies skolinto kapitalo.

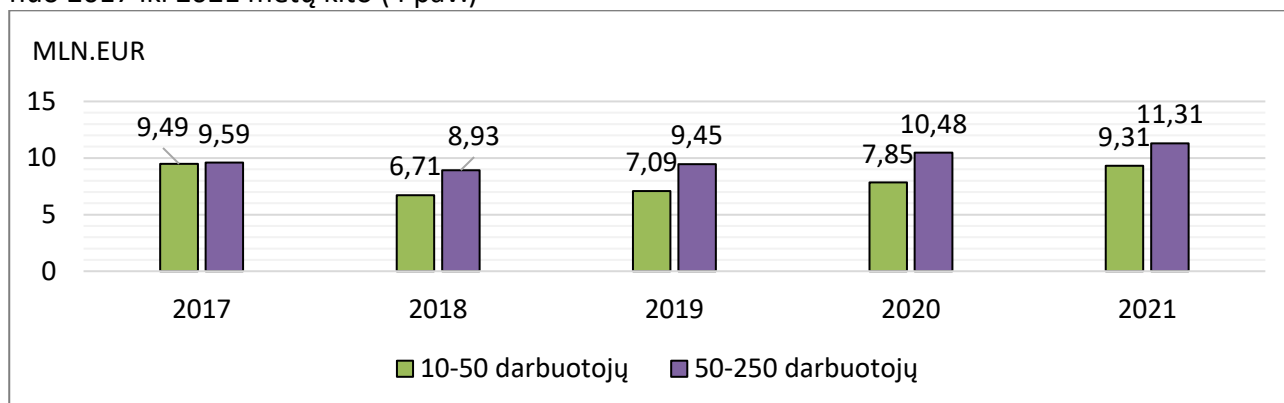
Trumpalaikio turto pagrindinės savybės: sunaudojamas per vienerius metus arba per vieną veiklos ciklą, keičia fizinę formą, vertė į gaminamos produkcijos savikainą perkeliama iš karto. Trumpalaikiam turtui priskiriamos atsargos, išankstiniai mokėjimai, nebaigtos vykdyti sutartys, per vienerius metus gautinos sumos ir kitas turtas, kuris atitinka trumpalaikio turto apibrėžimą. Pasak Amran, Susanto, Kalsum ir kitų (2021), turimų trumpalaikio turto išteklių valdymo procesas turi būti nuolat kontroliuojamas, užtikrinant optimalų trumpalaikio turto dydį. Trumpalaikis turtas – tai įmonės balansas, kuriame parodoma įmonei priklausančio turto vertė, kurią per vienerius metus galima paversti pinigais likviduojant, naudojant ar parduodant turtą.

Įsipareigojimas – tai prievolė, atsirandanti dėl atliktų ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių, kuri turės būti įvykdyta, ir kurios dydį galima objektyviai nustatyti. Tai įmonės skola, kurią būtina gražinti per tam tikrą laiką. Taip pat įsipareigojimai atsiranda tada, kai įmonė įsigijus prekes, paslaugas ar turtą už jį turi sumokėti vėliau.

Trumpalaikiai įsipareigojimai, tai įsipareigojimai, už kuriuos reikia atsiskaityti per vienerius metus, kitaip tariant – per vieną įmonės veiklos ciklą. Trumpalaikiams įsipareigojimams priskiriama – finansinės skolos, skolos tiekėjams, gauti išankstiniai mokėjimai, pelno mokesčio įsipareigojimai, atidėjiniai, su darbo santykiais susiję įsipareigojimai ir kita.

Mažų ir vidutinių įmonių turto ir kapitalo pokyčiai

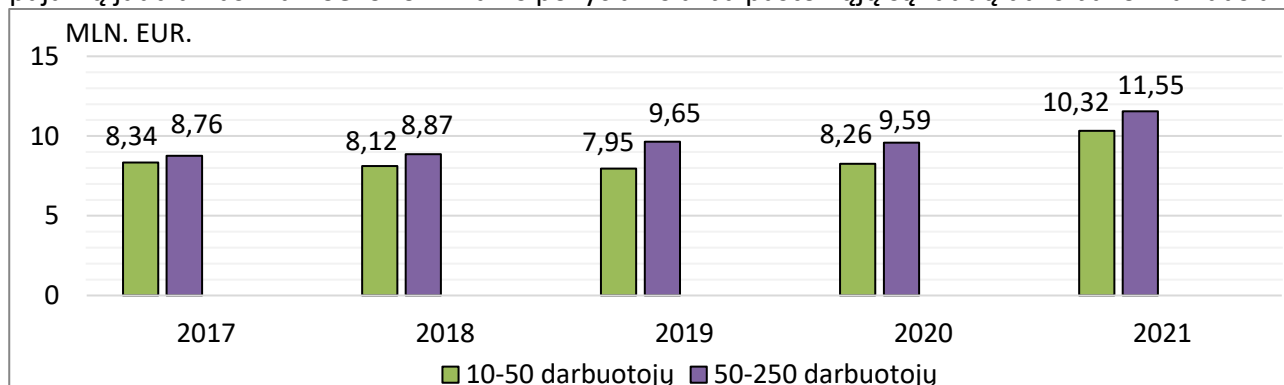
Finansinių rodiklių analizė yra svarbi kiekvienai įmonei nepriklausomai nuo jos dydžio, juridinės formos ir vykdomos veiklos. Lietuvos mažų ir vidutinių įmonių nuosavo kapitalo pokyčiai nuo 2017 iki 2021 metų kito (4 pav.)

4 pav. Lietuvos mažų ir vidutinių įmonių nuosavo kapitalo pokyčiai (įskaitant dotacijas ir subsidijas) 2017-2021 m., mln. Eur.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamentą. (n.d.)

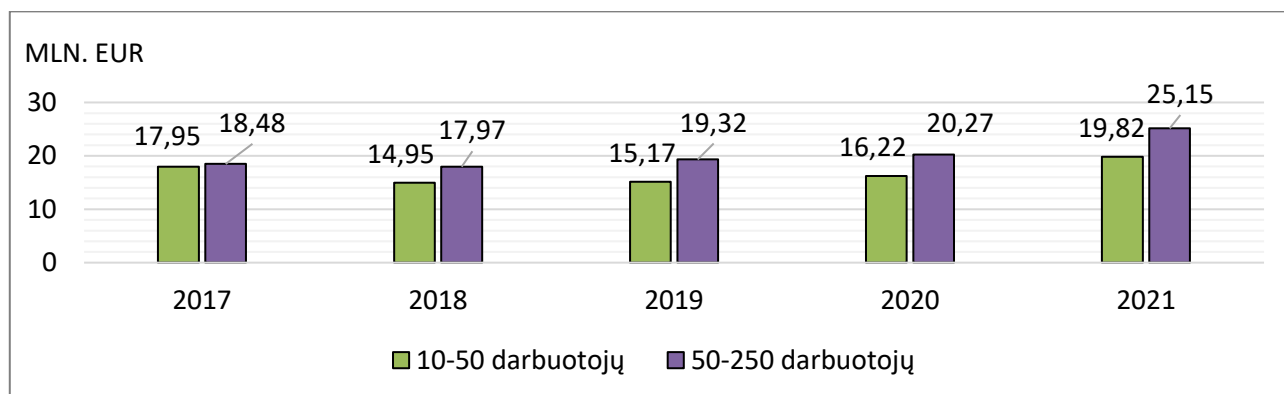
Vidutinių įmonių nuosavas kapitalas nuo 2017 iki 2018 metų sumažėjo 7 proc. (660 tūkst. Eur.), 2019 metais padidėjo 5 proc. (520 tūkst. Eur.), nuo 2019 iki 2020 metų padidėjo 10 proc. (1,03 mln. Eur.), o 2021 metais vidutinių įmonių nuosavas kapitalas padidėjo 7 proc. (830 tūkst. Eur.). Lietuvos mažų įmonių kapitalas nuo 2017 iki 2018 metų sumažėjo 41 proc. (2,780 mln. Eur.), nuo 2018 iki 2019 metų padidėjo 5 proc. (380 tūkst. Eur.), nuo 2019 iki 2020 metų padidėjo 10 proc. (760 tūkst. Eur.), 2021 metais padidėjo 18 proc. (1,460 mln. Eur.). Analizuojant įmonių nuosavo kapitalo pokyčius laikotarpyje nuo 2017 iki 2021 metų galima prieiti išvados, kad įmonių pardavimo pajamų jautrumas makroekonominiams pokyčiams arba pastoviųjų sąnaudų dalis buvo mažiausia.

5 pav. Lietuvos mažų ir vidutinių įmonių įsipareigojimai 2017-2021 m. mln. Eur.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamentą. (n.d.)

Nuo 2017 iki 2018 metų Lietuvos mažų įmonių įsipareigojimai sumažėjo 2 proc. (220 tūkst. Eur.), nuo 2018 iki 2019 metų sumažėjo 2 proc. (170 tūkst. Eur.). Nuo 2019 iki 2021 metų mažų įmonių įsipareigojimai padidėjo 29 proc. (2,370 tūkst. Eur.). Lietuvos vidutinių įmonių įsipareigojimai nuo 2017 iki 2021 padidėjo 31 proc. (2,790 mln. Eur.). Išanalizavus mažų ir vidutinių įmonių įsipareigojimų pokyčius, matyti, kad daugiausiai įsipareigojimų mažos Lietuvos įmonės ir vidutinės įmonės patyrė 2021 metais – mažos 10,32 mln. Eur, o vidutinės 11,55 mln. Eur.

6 pav. Lietuvos mažų ir vidutinių įmonių turtas 2017-2021 m., mln. Eur.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamentą. (n.d.)

Lietuvoje mažų įmonių turtas nuo 2017 iki 2018 metų sumažėjo 20 proc. (3 mln. Eur.), nuo 2018 iki 2021 metų turtas padidėjo 39 proc. (7,18 mln. Eur.), o nuo 2019 iki 2020 metų mažų įmonių turtas padidėjo 7 proc. (1,02 mln. Eur.). Mažų įmonių turtas penkerių metų laikotarpyje didėjo nuo 2018 metų. Nuo 2017 iki 2018 metų mažų įmonių turtas sumažėjo 20 proc. (3 mln. Eur.), o nuo 2018 iki 2021 metų padidėjo 32 proc. (4,87 mln. Eur.). Analizuojant penkerių metų laikotarpį, bendra mažų ir vidutinių Lietuvos įmonių turto suma padidėjo 8,540 mln. Eur arba 46 proc. Lietuvos rinkoje kiek mažos tiek vidutinės įmonės vyrauja skirtinguose sektoriuose. Prekyba, gamyba, finansinė veikla ir kita veikla, užsiima tiek mažos tiek ir vidutinės įmonės, skiriasi tik darbuotojų skaičius, turima patirtis, kapitalas, turtas ir pan.

Išvados

1. Mažos įmonės įeiną į smulkaus verslo sąvoką. Kiekviena įmonė pagal jos turimas metines pajamas, darbuotojų skaičių ir turto balansinę vertę, skirstomos į atitinkamus įmonės tipus. Maža įmonė negali turėti daugiau kaip 50 darbuotojų, metinės pajamos neviršija 10 mln. Eur ir turto balansinė vertė neviršija 10 mln. Eur, o vidutinė įmonė negali turėti daugiau kaip 250 darbuotojų, metinės pajamos neviršija 50 mln. Eur ir turto balansinė vertė neviršija 43 mln. Eur.

2. Įmonių turtas susideda iš skotintojų nuosavybės ir nuosavo kapitalo. Turtas – tai visuma vertybių, kuriomis disponuodama įmonė gauna arba tikisi gauti tam tikrą naudą ateityje. Turto naudojimas padeda įmonei uždirbti pelno. Kapitalas gali apimti visas turto rūšis, turinčias ilgalaikę vertę, bei galinčias prisidėti prie pinigų uždirbimo. Akcijos, obligacijos ir panašios investicijos grąžą gali atnešti tiesiogiai per dividendus, palūkanas ar vertės prieaugį.

3. Lietuvoje nuo 2017 iki 2021 metų vidutinių įmonių nuosavas kapitalas, įsipareigojimai bei turtas didėjo. Nuosavas kapitalas 17 proc. (1,72 mln. Eur), įsipareigojimai 31 proc. (2,79 mln. Eur.), bei turtas padidėjo 36 proc. (6,67 mln. Eur.). Mažų įmonių rodikliai buvo skirtingi. Padidėjo turtas 10 proc. (1,87 mln. Eur.) ir įsipareigojimai 23 proc. (1,98 mln. Eur.), o nuosavas kapitalas per penkių metų laikotarpį sumažėjo 1 proc. (180 tūkst. Eur.).

Literatūra

1. Amran, A., Susanto, E., Kalsum, U., Fitrianti, F., Muslim, M. 2021. *The Effect of Company Complexity and Company Size Against Audit Fees. Point of View Research Accounting and Auditing*. Prieiga per internetą https://www.bidacv.com/article_142088_d702ed80f8abcd5c3b3046ffb4a3c605.pdf.
2. Audito tarnyba. (2020). 2-asis verslo apskaitos standartas „Balansas“. Prieiga per internetą <https://www.avnt.lt/assets/Apskaita/VAS-2020/2-VAS.pdf>
3. European commission. (2021). *Annual Report on European SMEs 2020/2021*. Prieiga per internetą <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/46062>.
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835. (2000). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=&documentId=TAIS.423&category=TAD>.
5. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymo Nr. VIII – 935 pakeitimo įstatymas 2017 m. sausio 12 d. Nr. XIII-192. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/468c37b3dd5211e6be918a531b2126ab>.
6. Lietuvos statistikos departamentas. (n. d.). Statistinių rodiklių analizė. Prieiga per internetą https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#.
7. Mackevičius, J., Molienė, O. ir Poškaitė, D. (2007). *Nuosavo kapitalo kompleksinės analizės metodika*. Vilnius. Prieiga per EBSCOhost <https://web-s-ebSCOhost-com.libproxy.viko.lt/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=ae639bcd-51d7-4dde-97e6-b11c6187dd39%40redis>.
8. Jokubauskas, R., (2019). Turto administravimas ir realizavimas įmonių bankroto procese. Prieiga per Vilniaus universitetas doi: <https://doi.org/10.15388/Teise.2019.112.11>, vol 112, pp. 203-216.
9. [Sîrbulescu, E., C., Iancu, T., Adamov, T., Rujescu, C. & Alda, S., \(2022\)](https://doi.org/10.15388/Teise.2019.112.11). Analysis of the structure of the capital of a company. Prieiga per EBSCO duomenų bazę, vol. 24, issue 2, p 195-202. <https://web.p.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=9&sid=a55d8e46-183a-453f-b5da-e7eecb21f6f8%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtGjI2ZQ%3d%3d#AN=158328441&db=bsu>

ANALYSIS OF CAPITAL AND ASSETS IN SMALL AND MEDIUM-SIZED COMPANIES 2017-2021

Summary

This article describes the concept of small and medium, their assets, capital and assesses business developments. A detailed analysis of companies' capital and assets allows us to understand their benefits and meaning, why each of the companies must have its own capital and what assets it has and acquires during its operating period. It is necessary for a newly established company to have equity capital in order to carry out its further development of the company. In most companies, fixed assets are financed from equity capital, while working capital is financed from equity and some borrowed capital. Corporate assets are tangible, intangible and financial assets that are owned and operated by the company and are expected to provide economic benefits. In Lithuania, a considerable part is made up of small companies, and the smallest number of medium-sized companies in Lithuania. From 2017 to 2021, the capital, liabilities and assets of small and medium-sized enterprises increased every year.

IŠORINĖS KOMUNIKACIJOS STRATEGIJŲ ĮGYVENDINIMO PRINCIPAI IR PROBLEMOS

Aelita Urbonaitė

Mokslinė vadovė – lekt. Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija

Įvadas

Organizacija, kaip atvira sistema, turi užtikrinti veiksmingą komunikaciją tarp valdybos, darbuotojų, ir tinkama ryšį su išorine aplinka. Komunikacija organizacijoje taip ir skirstoma į vidinę ir išorinę, iš kurių pastaroji apima bendravimą su visuomene.

Ryšiai su visuomene yra išskirtinė valdymo funkcija, padedanti užmegzti ir palaikyti abipuses organizacijos ir jos visuomenės komunikacijos, supratimo, priėmimo ir bendradarbiavimo linijas, apima problemų valdymą, padeda vadovybei gauti informaciją apie viešąją nuomonę ir reaguoti į ją, apibrėžia ir pabrėžia vadovybės atsakomybę tarnauti viešiesiems interesams ir tarnauja kaip išankstinio įspėjimo sistema, padedanti numatyti tendencijas (Broom et al., 2012). Kiekviena organizacija turi labai stiprius ryšius su visuomene, ir tik tinkamai komunikuojant su ja galima gauti abipusišką naudą ir konkurencingoje aplinkoje pritraukti ir išlaikyti savo klientus, net ir personalą. Išorinė komunikacija formuoja tam tikrą nuomonę apie organizaciją, pozityvi ar negatyvi, kuri turi didelę įtaką organizacijos sėkmei ateityje. „Ryšiai su visuomene turėtų būti nuosekli ir planuota, o ne atsitiktinė ir chaotiška organizacijos veikla“ (Bakanauskas, 2012, p. 194).

Straipsnio tikslas – išanalizuoti išorinės komunikacijos strategijų įgyvendinimo principus ir problemas.

Straipsnio uždaviniai:

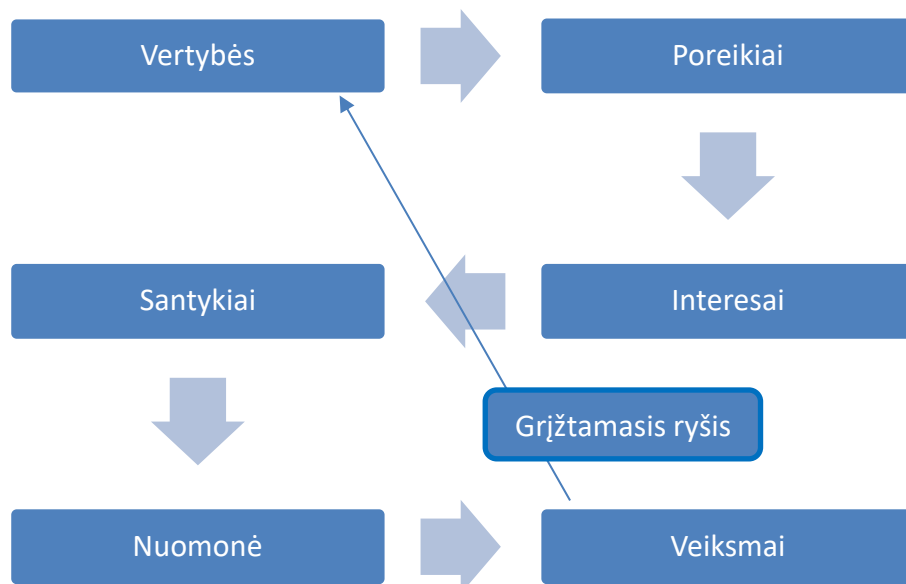
1. Pateikti išorinės komunikacijos įgyvendinimo procesą.
2. Apibrėžti bendravimo su žiniasklaida ir krizinių situacijų valdymo ypatumus.

Darbo metodas – mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė.

Išorinės komunikacijos įgyvendinimo procesas

Išorinės komunikacijos funkcijos yra labai įvairios, nuo įvaizdžio kūrimo iki krizinių situacijų valdymo, todėl verta sukurti padalinį su viešųjų ryšių specialistais arba samdyti juos iš išorės, kad galėtų tinkamai valdyti ryšius.

Prieš pradėdant komunikuoti su visuomene, reikia tiksliai suprasti savo auditoriją ir optimalus būdus, kaip su ja komunikuoti. Stanišauskienė (2016) pažymi kelias pagrindines tikslines auditorijas, su kuriais kiekviena organizacija susiduria ir bendrauja. Tai yra pati visuomenė, finansinės grupės (akcininkai, investuotojai), komercinės grupės (klientai, konkurentai, tiekėjai), įmonės vidinės grupės (darbuotojai), valdžios ir žiniasklaidos grupės. Labai svarbu žinoti savo pagrindinę auditoriją, išaiškinti jų vertybes, interesus bei nuomonę, kurie lemia jų veiksmus, ir pasirinkti tinkamiausią komunikacijos strategiją (Baršauskienė ir Janulevičiūtė-Ivaškevičienė, 2005).

1 pav. Nuomonės įtaka žmogaus elgsenai

Šaltinis: Baršauskienė, V. ir Janulevičiūtė-Ivaškevičienė, B. (2005). *Komunikacija: teorija ir praktika*, p. 131.

Auditorija gali skirtis pagal vertybes, amžių, lytį, tautybę ir t.t.. Jų požiūriai į skirtingus dalykus gali net prieštarauti, todėl svarbu identifikuoti vyraujančias grupes ir prisitaikyti prie jų, kad neprarastų jų kaip klientų.

Nustatant savo auditoriją, toliau reikia išrinkti komunikacijos modelį, su kuriuo komunikacija bus palankiausia. Modelių kryptys gali būti asimetriškos arba simetriškos (vienakryptis informacijos teikimas ar dialogo forma), vienpusės arba dvipusės (be grįžtamojo ryšio ar su juo). Yra keturi komunikacijos modelių tipai:

- vienpusis propagandinis modelis. Tai informavimas be grįžtamojo ryšio. Informacija pateikiama lankstinukuose arba laiškuose konkreitiems asmenims ar organizacijoms ir gali būti netiesa;
- vienpusis informacinis modelis. Vyksta per masines informavimo priemones;
- dvipusis asimetrinis modelis. Čia tikslas ne tik informuoti, bet ir įtikinti. Per grįžtamąjį ryšį surinkta informacija apie auditorijos nuomonę;
- dvipusis simetrinis modelis. Ryšys gali būti tiesioginis. Bendravimas vyksta kaip dialogas (Karazijienė ir Lapėnaitė-Lapaitė, 2015).

Pačiu efektyviausiu komunikacijos modeliu laikomas paskutinis, dvipusis simetrinis modelis, nes formuojasi tarpusavio supratimas, siekiama abipusę naudą. Tačiau šis modelis yra brangiausias, reikalaujantis daugiau išlaidų ir puikus specialistus, kurie galėtų jį įgyvendinti.

Yra daug būdų pasiekti savo auditoriją. Kartais organizacijos pasirenka vieną informavimo kanalą, kartais kelias. Nuo teisingo pasirinkimo priklauso komunikacijos ir pačios organizacijos sėkmė, nes skirtingus kanalus naudoja skirtingų auditorijų žmonės. Viešųjų ryšių kanalai yra spauda, televizija, radijas, internetas. Ryšių su visuomene specialistų darbe šiandien dominuoja skaitmeninė žiniasklaida, įskaitant socialinę žiniasklaidą, internetinę naujienų žiniasklaidą, interneto puslapius, el. paštą, tinklaraščius ir podcast'us (Grunig, 2022).

Pagrindiniai išorinės komunikacijos tikslai yra informavimas, priminimas ir įtikinimas (Diržytė et al., 2012). Taip galima pakeisti neigiamus veiksnius į pozityvius, kaip visuomenės priešišumą į palankumą, nepalankų nusistatymą į pripažinimą, abejingumą į susidomėjimą ir nežinojimą į pažinimą (Dambra, 2013).

Reklama laikoma pagrindiniu informavimo ir priminimo būdu, kurioje galima skelbti naujienas, akcijas ir kitus pokyčius, motyvuojančius vartotojus veikti. Sukurti ryšius su visuomene galima

organizuojant renginius. Jų tikslas: pritraukti žiniasklaidos dėmesį ir pranešti apie organizaciją ir jos veiklą. Renginiai turi būti įspūdingi, įdomūs, ir taip galima padaryti su varžybomis ar parodomis. Verta bandyti nustebinti publiką, padaryti kažką naują teigiamos reklamos tikslui. Labai traukia dėmesį kai dalyvauja visuomenei žinomi žmonės.

Organizacijos pažinimo tikslui padės ir ne reklaminio pobūdžio periodinių leidinių ar žurnalų išleidimas, kurie pagal temą yra susiję su organizacijos veikla. Taip pat verta organizacijos atstovams dalyvauti įvairiuose renginiuose pagal veiklos sritį, kaip konferencijose, mugėse ar paroduose. Taip galima plėsti kontaktų tinklą, pasiekti tikslines auditorijas ir pritraukti dėmesį į savo veiklą ir sprendžiamas problemas (Stanišauskienė, 2016).

Prie išorinės komunikacijos tikslų priskiriama ir organizacijos įvaizdžio sukūrimas. Jis formuojasi su kiekvienu organizacijos sąmoningu ar nesąmoningu žingsniu, valdybos sprendimu ir žodžiu. „Įvaizdis yra tam tikras psichologinis vaizdas, veikiantis mūsų emocijas, elgesį ir santykius su kitais asmenimis ar grupėmis“ (Diržytė et al., 2012, p. 100). Teigiamą įvaizdį galima vystyti skirtingais būdais. Pirmiausia tai priklauso nuo organizacijos pavadinimo, logotipo ir buveinės – kaip jie skamba ar atrodo. Žmonės vertina aiškiai pateikta informaciją apie organizacijos politiką, vertybes, gaminamus produktus ir (ar) paslaugas. Organizacijai verta atsakinėti į nepagrįstą kritiką, tiesiogiai bendrauti su auditorija bei vykdyti visuomeninę veiklą.

Apibendrinant galima teigti, kad išorinės komunikacijos, kitaip sakant ryšių su visuomene kūrimo procesas nėra lengvas. Nuo tikslinės auditorijos atradimo, tinkamo komunikacijos modelio išrinkimo iki komunikacijos kanalų pasirinkimo ir pačios komunikacijos atlikimo – viską reikia labai kruopščiai apmąstyti. Jeigu yra daugybė organizacijos, kurios pagal veiklos sritis ir auditorijas yra visiškai skirtingos, tai išorinė komunikacija ir jos tikslai (informavimas, priminimas ir įtikinimas) yra aktualūs visiems. Taip visuomenė gali pažinti jas, domėtis jų veikla ir organizacijos gali vystytis. Dar vienas svarbus išorinės komunikacijos uždavinys – teigiamo įvaizdžio kūrimas, kuris turi daug įtakos visuomenės nuomonei apie organizaciją ir jos sėkmei.

Bendravimas su žiniasklaida ir krizinių situacijų valdymas

Ryšis su žiniasklaida yra esminis dalykas, per kurį galima pasiekti išorinės komunikacijos tikslus. Tai vyksta per interviu, televizijos laidas ir teikiant rašytinę informaciją spaudai. Ryšių su visuomene specialistai turi didelę vaidmenį, kai vyksta bendravimas su žiniasklaidos atstovais. Kad būtų teigiama žurnalistų nuomonė apie organizaciją, komunikacijos specialistai turi būti palankūs, profesionalūs, nuoširdūs ir tikslūs (Baršauskienė ir Janulevičiūtė-Ivaškevičienė, 2005). Žinoma, kad žurnalistai visada ieško kompromituojančias žinias, todėl kalbėdami su jais reikia būti atsargiam.

Galima parašyti pranešimą žiniasklaidai, ir jeigu tai sudomina žurnalistus, jie gali kreiptis papildomos informacijos gauti, rengti straipsnį, imti interviu. Spaudos konferencijos rengiami kai yra svarbios naujienos, kur organizacijos atstovai gali komentuoti, atsakyti į klausimus. Stanišauskienė (2016) pažymi kelias naujienų charakteristikas: naujiena turi būti tiesa, aktuali, svarbi ne tik organizacijai, bet ir visuomenei ir įdomi, kad trauktų visuomenės dėmesį. Planuojant spaudos konferenciją reikia tinkamai pasirinkti datą ir laiką. Geriausias variantas yra apie vidurdienį savaitės viduryje, tačiau reikėtų pasistengti, kad pasirinkta data nesutaptų su kitais svarbiais įvykiais šalyje ar pasaulyje. Svarbu kad atstovai būtų pasirengę pokalbiui, kad atkreiptų dėmesį ne tik į žodinius, bet ir į nežodinius ženklus (pozos, gestai, akių kontaktas ir t.t.) (Stanišauskienė, 2016).

Tiesioginis bendravimas su žiniasklaidos atstovais nustato organizacijos tolesnę sėkmę. Čia turėtų mokėti tinkamai išreikšti mintis ir profesionaliai elgtis prieš kameros. Organizacijos atstovai turi suprasti savo tikslus, galėti apginti savo žodžius. Jeigu organizacijai atstovauja vadovas, labai daug priklauso nuo jo išvaizdos ir elgsenos. Kaip visuomenė suvoks organizacijos vadovą – ta pati nuomonė bus ir apie pačią organizaciją, todėl pokalbyje su žurnalistais ir kitais žiniasklaidos atstovais vadovo charizma yra labai svarbi.

Tinkamai pasirinkta bendravimo su žiniasklaida strategija sudaro ryšių su žiniasklaida esmę. Galima žurnalistų vengti, papirkti, apgauti, tačiau geriausia strategija visada bus „skaidrus ir etiškas elgesys aiškiai nubrėžiant ribą tarp viešumo ir privatumo“ (Stanišauskienė, 2016, p. 57).

Prieš einant į interviu svarbu pasidomėti, kur jis vyks, kas bus žurnalistas ir kokia tema bus aptarta. Verta gerai pasiruošti, žinoti mintis, kurias reikia pasakyti ir kaip jas pristatyti. Čia galima ir parepetuoti, kad viskas būtų aišku. Per interviu reikia kalbėti tiksliai, aiškiai, pozityviai ir nenaudoti specifinių terminų, kurių gali nesuprasti žiūrovai. „Atsakymus į klausimus derėtų iliustruoti faktais ir pavyzdžiais“ (Baršauskienė ir Janulevičiūtė-Ivaškevičienė, 2005, p. 137). Reikia stengtis atsakyti į visus klausimus, net į paprasčiausius, tačiau neatskleisti konfidencialios arba asmeniškios informacijos. Baršauskienė ir Janulevičiūtė-Ivaškevičienė (2005) pateikė porą patarimų, kurie padės interviu metu: atidžiai klausykite, kad suprastumėte klausymo esmę; patvirtinkite, kad supratote klausimą ir darykite pauzę prieš atsakant į klausimą, kad būtų daugiau laiko apmąstyti savo atsakymą.

Įvairūs straipsniai, konferencijos ir interviu padės paviešinti organizaciją ir suformuoti jos įvaizdį visuomenėje, tačiau tai irgi priklauso nuo to, kaip organizacija yra pristatyta. Negatyvumą lengva parduoti, todėl jeigu žiniasklaida gali padėti organizacijai įgyvendinti išorinės komunikacijos tikslus, ji gali ir smarkiai pakenkti įmonės įvaizdžiui arba sudaryti tokį įvaizdį, kurį įmonė nenorėtų turėti.

Organizacinė krizė – tai nenumatomas įvykis, kuris grasina organizacijos veikimui ir, jeigu jis liks neišspręstas, gali sukelti bankrotą. Tai gali būti stichinės nelaimės, technologinės krizės, organizaciniai nusižengimai, žmogaus sukeltos nelaimės ir t.t.. Jeigu organizacija nesugebės susitvarkyti su krizine situacija, tai gali pakenkti organizacijos įvaizdžiui ir reputacijai. Krizių prevencijos plano sudarymas yra reikšmingas dalykas, kuris padės greičiau ir lengviau išgyventi krizių laikus ir išvengti didelių nuostolių.

Kai vyksta krizinė situacija, kai kurie veiksniai gali pasunkinti jos valdymą. Pirmiausia, tai įvykio netikėtumas ir po to atsiradusios problemos, kaip panika, informacijos stoka, ir situacijos kontrolės praradimas. Gandai yra didelė problema krizinių metu, ir labai svarbu jų kontroliuoti. Gandus gali suprovokuoti prasta išorinė komunikacija: krizės ignoravimas, neaiškios kalbos vartojimas, vengimas bendrauti su žiniasklaida ar informavimas tik raštu.

Interneto ir socialinės žiniasklaidos galimybė beveik akimirksniu paskirstyti kaltinamas nuotraukas, vaizdo įrašus ir kitus kaltinančius pranešimus amžiams pakeitė krizės komunikaciją (Benoit, 2018). Jeigu situacija yra dėl organizacijos klaidos, gali labiau susižeisti jos įvaizdis. Nuo įvaizdžio priklauso organizacijos ilgalaikis funkcionavimas, todėl krizinėje situacijoje svarbus įvaizdžio taisymas. Bandant komunikuoti su visuomene, organizacijos atstovai gali rinktis kaip pateikti situaciją. Yra penkios bendros strategijos, kuriomis daugiausiai naudojasi atstovai, pavieniui ar keliomis kartu:

- Neigimas. Čia organizacija kaltės nepripažįsta arba kaltina ką nors kitą;
- Atsakomybės vengimas. Sako, kad buvo nelaimingas atsitikimas arba turėjo apribotą informaciją/galimybes kažką padaryti;
- Pažeidžiamumo mažinimas. Situacijos reikšmės mažinimas, palyginimas su panašiomis, rimčiausiomis situacijomis, aukos pagyrimas arba, priešingai, kaltinimas;
- Korekcinis veiksmas. Organizacijos valdyba išsprendžia problemą arba užkerta kelią pasikartojimui;
- Mortifikacija. Paprastas atsiprašymas (Benoit, 2018).

Kartais strategijų pasirinkimas yra sėkmingas, bet kitais atvejais jis gali tik pabloginti situaciją.

COVID-19 pandemija pristatė visiškai kitokią krizinę situaciją, kuri skyrėsi tuo, kad nukentėjo visos organizacijos vienu metu. Problema buvo ne įvaizdžio taisymas, bet santykių palaikymas, ir socialinė žiniasklaida atliko svarbų vaidmenį sujungiant organizacijas ir visuomenę pandemijos metu. Suvaržyti organizaciniai ištekliai, suaktyvėjusios visuomenės emocijos ir nerami socialinė

aplinka kėlė iššūkių įmonėms, kurios bandė bendrauti su visuomene (Huang et al., 2023). Organizacijos galėjo naudotis socialine žiniasklaida, kad teiktų paramą, didintų visuomenės sąmoningumą ir išreikštų susirūpinimą, linkėjimus, atminimo ženklus ir pan., kad visuomenė būtų funkcionaliai ar emociškai patenkinta (Houston, 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad du esminiai dalykai išorinės komunikacijos procese yra bendravimas su žiniasklaida ir krizinių situacijų valdymas. Visos organizacijos kaip nors susiduria su žurnalistais, nori jos to ar ne, ir čia svarbu, kad jos būtų pateiktos iš geriausios pusės. Todėl organizacijos atstovų darbas yra teisingai pasiruošti, kalbėti ir elgtis per interviu ar konferencijas, kad būtų padarytas teigiamas įspūdis auditorijai ir žurnalistams. Bendravimas su žiniasklaida irgi aktualus krizinių metu, kai reikia aiškiai ir atvirai aprašyti situaciją ir tolesnius veiksmus. Pats krizinių situacijų valdymas yra esminis dalykas išvengti bankroto ir išsaugoti įvaizdį, taip pat palaikyti santykius su visuomene ypač sunkioje laikotarpioje.

Išvados

1. Išorinės komunikacijos procesas nėra lengvas. Nuo tikslinės auditorijos atradimo, tinkamo komunikacijos modelio išrinkimo iki komunikacijos kanalų pasirinkimo ir pačios komunikacijos atlikimo – viską reikia labai kruopščiai apmąstyti. Išorinė komunikacija ir jos tikslai (informavimas, priminimas ir įtikinimas) yra aktualūs visoms organizacijoms. Įvaizdžio formavimas irgi priklauso prie išorinės organizacijos tikslų įgyvendinimo.

2. Visos organizacijos kaip nors susiduria su žurnalistais, ir čia svarbu, kad jos būtų pateiktos iš geriausios pusės. Todėl organizacijos atstovų darbas yra teisingai pasiruošti, kalbėti ir elgtis per interviu ar konferencijas, kad būtų padarytas teigiamas įspūdis. Bendravimas su žiniasklaida irgi aktualus krizinių metu, kai reikia aiškiai ir atvirai aprašyti situaciją ir tolesnius veiksmus. Pats krizinių situacijų valdymas yra esminis dalykas išvengti bankroto ir išsaugoti įvaizdį, taip pat palaikyti santykius su visuomene ypač sunkioje laikotarpioje.

Literatūra

1. Bakanauskas, A. (2012). *Integruotos marketingo komunikacijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
2. Baršauskienė, V. ir Janulevičiūtė-Ivaškevičienė, B. (2005). *Komunikacija: teorija ir praktika*. Kaunas: Technologija.
3. Benoit, W. L. (2018). Crisis and image repair at united airlines: Fly the unfriendly skies. *Journal of International Crisis and Risk Communication Research*, 1(1), 11-26. <https://doi.org/10.30658/jicrcr.1.1.2>
4. Broom, G. M., & Sha, B. (2012). *Cutlip and Center's Effective Public Relations*. Harlow: Pearson Education.
5. Dambava, V. (2013). *Ryšių su visuomene proceso bei komunikacijos projektų valdymas*. Vilnius: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
6. Diržytė, A., Sondaitė J., Norvilė N., Čėsniėnė, I., Justickis, V., Raižienė, S., ... Pilkauskaitė-Valickienė, R. (2012). *Verslo psichologija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
7. Grunig, J. E. (2022). Negotiation and Conflict Management: Two Valuable Tools in the Public Relations Toolbox. *Negotiation and Conflict Management Research* 15(1), 1-5. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=158530261&site=ehost-live>
8. Houston, J. B., Hawthorne, J., Perreault, M., Park, E., Hode, M., Halliwell, M., ... Griffith, S. (2015). Social media and disasters: A functional framework for social media use in disaster planning, response, and research. *Disasters*, 39(1), 1–22. <https://doi.org/10.1111/disa.12092>
9. Huang, Q., Lynn, B. J., Dong, C., Ni, S., & Men, L. R. (2023). Relationship Cultivation via Social Media During the COVID-19 Pandemic: Evidence From China and the U.S. *International Journal of Business Communication*, 60(2), 512–542. Prieiga per EBSCOhost <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=162054965&site=ehost-live>

10. Karazijienė, Ž. ir Lapėnaitė-Lapaitė, K. (2015). Theoretical interpretations of efficiency assessment models of public relations performance. *Business Systems & Economics*, 5(1), 73-86.
<https://doi.org/10.13165/VSE-15-5-1-07>
11. Stanišauskienė, V. (2016). *Dalykinė komunikacija*. Kaunas: Technologija.

PRINCIPLES AND PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF EXTERNAL COMMUNICATION STRATEGIES
Summary

External communication is a fundamental tool, able to help an organization grow and develop through establishing a two-way connection with their consumer base. It is what helps with informing, persuading and reminding people of their services, also assisting in creating the corporate image. Good press and positive media coverage can help bolster the organization's reputation, but it can also be its downfall. It is always important to plan ahead, in case any crisis befalls the company, be it a mistake on their part, natural or man-made disasters. That is where crisis management becomes relevant, and the race to recover and save the corporate image begins. It is not an easy task, and some decisions can end up only making the situation worse, but with a strong team of experts it is always possible to minimize the company's losses.

TEORINIŲ REKLAMOS ASPEKTŲ APŽVALGA
Ignas Veidmonas ir Žygimantas Morkuckas
Mokslinė vadovė – lekt. Laima Steiblienė
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Išvadas

Reklamos formos atsiradimas priskiriamas XIX amžiui, tačiau reklamos istorija buvo prasidėjusi nuo prekinių ženklų panaudojimo. Prekės ženklai formuodavo aiškų supratimą apie prekę ir tuo pačiu reklamuodavo ją. Pirmieji prekės ženklai buvo pradėti naudoti senovės Egipto, Graikijos ir Romos laikotarpyje. Tuomet prekės buvo ženklinamos prekės ženklais ir jas reklamuodavo patys prekiautojai. Reklamos forma, kuri yra panaši į dabartinės reklamas, pradėjo formotis XIX amžiaus viduryje. Vėlesniu laikotarpiu reklama pradėta plačiai naudoti spaudoje, radijuje ir televizijoje. Tai buvo laikotarpis, kai pradėtos kurti reklama užsiimančios įmonės. Pirmoji reklama buvo išleista 1858 metais „New York Times“ laikraštyje ir buvo skirta reklamuoti įmonės B.C. Hanford laivų variklius. Tai buvo paprastas tekstinis pranešimas, kuriame buvo pateiktos variklių specifikacijos ir kaina. Dabar reklamos naudojimas patobulėjo, ji plačiai naudojama internete ir socialiniuose tinkluose. Pasak Gilbert, Stafford, Sheinin ir Pounders (2020), reklama skatina produktų ar paslaugų vartojimą, kaip visų gyvenimo problemų išsprendimą. Reklama nebuvo sukurta konkrečiu asmeniu ar asmenimis, ji formavosi laikui bėgant ir yra rezultatas daugybės faktorių. Reklama yra svarbi prekių ženklų platinimui ir daro įtaką vartotojų pirkimo sprendimams.

Straipsnio tikslas – apžvelgti teorinius reklamos aspektus.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apibūdinti reklamos sampratą.
2. Pateikti reklamos priemones ir jų panaudojimą.
3. Aprašyti reklamos naudojimą įmonėse.

Darbo metodai: mokslinės - teorinės literatūros, kitų informacijos šaltinių analizė.

Reklamos samprata

Reklama – tai procesas, kuriuo įmonės ar organizacijos informuoja ir įtikina vartotojus pirkti ir naudoti tam tikras prekes ar paslaugas. „Reklama – tai nesuasmeninta, apmokama, turinti įtikinimo elementų, įvairiomis priemonėmis skleidžiama žinomumo reklamos užsakovo informacija apie prekes ar paslaugas siekiant jas parduoti“ (UAB „EnterNet“, n. d.). Šis procesas apima – reklamos kūrimą, jos planavimą ir vykdymą, taip pat rezultatų stebėjimą ir vertinimą. Vienas esminių požymių, skiriančių reklamą nuo kitos informacijos, yra jos mokumas (reklamą visada apmoka užsakovai). Reklamos paskirtis – parduoti įmonės produktus ar teikiamas paslaugas. Pasak Burača ir Mažyle (n. d.), reklama (lot. *reclamo* – garsiai prieštarauju, rėkiu), bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis skleidžiama informacija, skirta paveikti žmones taip, kad jų elgsena atitiktų šios informacijos užsakovo tikslus. Reklamą galima priskirti prie proceso bendravimu su visuomene. Ryšiai su visuomene neretai padeda įmonėms pasiekti didesnio pelno ir pagerinti įmonės rezultatus, tai pasiekama gerinant organizacijos vardą, kadangi vartotojai linkę pirkti produktus iš patikimų šaltinių, turinčių gerą ar neprikaištingą reputaciją.

Dabar reklama skelbiama įvairiais kanalais: spaudoje, radijuje, televizijoje, internete, socialiniuose tinkluose, ant stendų, lipdukais ant automobilių ar viešojo transporto, nuomonės formuotojų reklama ir kt. Reklamą galima skirstyti į tiesioginę ir netiesioginę. Tiesioginė reklama – tai tiesiogiai daroma įtaka vartotojui, pvz.: siunčiami laiškai arba el. laiškai, skambučiai, SMS žinutės. Tiesioginė reklama orientuota sudominti preke ar paslauga vartotoją tiesiogiai ir sukelti pirkimo

veiksmą. Netiesioginė reklama – tai netiesiogiai parduodamos prekės ar paslaugos. Ši reklama turi tikslą sukurti gerą nuomonę apie prekės ženklą, produktą ar paslaugą. Tokia reklama naudojama plačiausiai: radijas, televizija, socialiniai tinklai ir kt. Šios reklamos tikslas sukurti teigiamą įmonės įvaizdį ir sudominti potencialius vartotojus, kad jie norėtų pirkti ar naudoti produktą ateityje.

Įmonei, norit pritraukti kuo didesnį vartotojų skaičių, reikia mokėti ne tik sugalvoti reklamos stilių, padaryti gražias, akį traukiančias nuotraukas, bet ir pasirūpinti teisingai parašytu tekstu. Teisingas tekstas – tai tekstas, į kurį įtraukiami privalomieji psichologiniai elementai, kurių pagalba pritraukiama daugiau vartotojų. Psichologiškai neteisingai suformuluotas reklamos tekstas gali atstumti vartotojus. Gerai sukomponuota teksto struktūra įmonei leis greitai pasiekti norimo efekto. Dažniausiai vartotojai reaguoja į tokius žodžius kaip: nemokamai, nuolaida, dovana ir pan. Įmonė, kuri reklamai pridūoda savą ir neįprastą stilių, verslui suteikia išskirtinį įvaizdį, tuo pačiu pritraukia didesnį piliečių susidomėjimą, bei toks stilius užtikrins produkto atpažįstamumą.

Reklamos priemonės

Informacijos pateikimo algoritmas svarbiausias aspektas reklamos kūrimo procese. Pasak Landry (2022), kad vartotojas apsispręstų dėl pirkimo, įmonė turi vesti tinkamą rinkodaros veiklą – reklama turi suteikti vartotojui idėją įsigyti reklamuojamą produktą. Vartotojų susidomėjimas preke ar paslauga priklauso nuo to, koku formatu bus pateikiama informacija. Jis pasirenkamas priklausomai nuo vartotojų socialinės priklausomybės ir nuo skelbimo vietos. Reklama vienas iš rinkodaros rėmimo elementų, kuris palengvina vartotojams atrasti naujus produktus ar paslaugas, o verslui lengviau jas parduoti. Iš kitų rėmimo priemonių, reklama išsiskiria tuo, kad ji nukreipta didėliai auditorijai.

Reklamos priemonė – tai skirtingo pobūdžio ir stiliaus daroma reklama. Egzistuoja nemažai skirtingų reklamos priemonių, kurios skirtingais būdais pasiekia vartotoją. Sudarant reklamą, pirmiausiai apsisprendžiama kokiai tikslinei rinkai ji bus skirta. Tikslinė rinka pasirinkama pagal tam tikrus pomėgius, lytį, amžių, gyvenimo vietą ir kt. Įmonei pasirinkus tinkamą reklamos auditoriją, padidėja tikimybė to, kad kuriama reklama atneš naudos potencialių klientų pritraukimui ir leis maksimaliai efektyviai išnaudoti reklamai skirtą biudžetą. Įmonė turi apsispręsti, kokiomis reklamos priemonėmis ji naudosis, arba kurios priemonės jos vedamai veiklai efektyviausios. Reklamos priemonės galima išskirstyti į vidaus ir išorės:

- Vidaus reklama – tai reklama, kuri reklamuojama įmonės patalpų viduje (nuolaidos, iškabos, įmonės logotipas, vitrinų dekoravimas, informacinės lentelės ir pan.).
- Išorės reklama – tai labiausiai paplitęs reklamos panaudojimo būdas. Išorės reklamai priklauso visos reklamos priemonės, kurios nenaudojamos įmonės patalpose ar įmonės el. puslapyje. Tai gali būti reklama ant tarnybinės transporto priemonės, lauko reklama (stendai, plakatai, iškabos), reklama internete, parodose ir mugėse, radijuje, televizijoje ir pan.

Taip pat visos reklamos priemonės galima išskirstyti į šiuos kriterijus: regima reklama, girdima reklama, skaitoma reklama, apčiuopiama reklama:

- Regima – skaitoma reklama – tai reklama, į kurią vartotojas žiūrėdamas mato paveikslėlį (nuotrauką) ir tekstinį pranešimą. Regima reklama dažniausiai kombinuojama su skaitoma reklama, kadangi tokiu būdu lengviausiai perteikti norimą informaciją trumpame pranešime, o dėmesio pritraukimui naudojamas paveikslėlis. Paveikslėlis/nuotrauka reikalingas tam, kad pritraukti dėmesį, kadangi pastebima, jog paprastas tekstas jau pabodęs. Regimai reklamai taip pat priskiriami vaizdo įrašai kombinuojami su tekstu ir neretai su garsu.
- Girdima reklama – tai tik klausoma reklama naudojama dažniausiai radijuje arba televizijoje. Radijuje girdimas skaitomas tekstinis pranešimas, televizijoje girdima reklama gali būti kombinuojama su regima bei skaitoma reklama.

- Skaitoma reklama talpinama spaudoje, bei kombinuojama su vaizdine ir girdima reklama (pateikiamas paveikslėlis, nuotrauka ar vaizdo įrašas su teksto įterpimu).

- Apčiuopiama reklama – ši reklama dažniausiai naudojama produktų pardavimais užsiimančiose įmonėse. Šios reklamos principas, leisti vartotojui paliesti bei apžiūrėti prekę pirkimo procesui vykstant ar dar neįvykus. Dažnai ši reklama naudojama mugėse ar parodose, kadangi šio pobūdžio renginiuose vartotojai turi galimybę apčiuopti parduodamą produktą. Taip pat apčiuopiamai reklamai galima priskirti klientams suteikiamas dovanas pirkimo metu.

Priklausomai nuo reklamos pobūdžio, reklama gali turėti skirtingus tikslus: klientų pritraukimas, naujos įmonės reklamavimas (žinomumo sukūrimas), nuolaidų ar ypatingų pasiūlymų skelbimas, paskatinimas klientus pirkti arba pirkti dar daugiau ir kt. Įmonė turi apgalvoti, kokio konkretaus rezultato tikimasi paleidžiant reklamą, bei mokėti kiekvienai reklamai pritaikyti tinkamą stilių ir pasirinkti teisingą reklamos priemonę.

Reklamos panaudojimas įmonėse

Šiais laikais, kai technologijos sudaro pagrindą kiekvienoje įmonėje, dauguma supranta, kad reklama būtina įmonės plėtimuisi ar informavimui apie savo produktus. Daugelyje sričių, internetas tapo pagrindine reklamos priemone. Nemažai įmonių vadovų susidaro įvaizdį, kad sukurtas internetinis puslapis – tai jau reklama. Tačiau tai tik pirmas žingsnis link reklamos.

Reklama daro didžiulę įtaką įmonės pardavimų arba naujai įkurtos įmonės žinomumo didinimui. Reklama priskiriama prie vieno efektyviausių pardavimų skatinimo būdų. Pasak McColl, Macgilchrist ir Rafiq (2020), nemažai įmonių susidūrusių su pardavimų sumažėjimu, skiria dėmesį kitiems, mažiau reikšmingiems rodikliams, nei reklamos biudžeto didinimui. Įmonė susidūrusi su pardavimų sumažėjimu arba tam tikro produkto neperkamumu, gali panaudoti nemažai skirtingų pardavimo metodų, vienas iš jų – reklama. Šiai situacijai tinka kiek vidinė, tiek išorinė reklama. Vidinei reklamai galima priskirti akcijos suteikimą (1+1, nuolaida), kaip išorinę reklamą galima būtų panaudoti reklamą internete, radijuje ar kt. „Reklamos efektyvumo rezultatas – tai vartotojo emocijos ir paskatos veikti sukėlimas, kuris skatintų įsigyti reklamuojamą prekę ar paslaugą“ (Makarevičiūtė ir Gudonavičienė, 2020). Reklamuojant produktą ar kelis produktus, potencialūs vartotojai matydami reklamą jau žino, kur ir už kokią kainą galima įsigyti produktą ar paslaugą (jei tai yra kainos ir kartu produkto reklama).

Įmonės, kurios užsiima tik internetinę prekybą, skatinti savo pardavimus gali pagrįdai tik naudodamos reklamą arba klientų „reklamą“ – atsiliepimus ir rekomendacijas „iš lūpų į lūpas“. Fizinėms parduotuvėms yra lengviau praplėsti vartotojų skaičių – jos suteikia galimybę apsilankyti fizinėse parduotuvėse, leidžia apžiūrėti produktus. Kai klientas pats turi galimybę apžiūrėti produktą, jis labiau pasitiki įmonę, kadangi žino, jog gaus prekę tokią, kokią išsirinks (be defektų, apgadinių, norimo dydžio ir specifikacijų). „Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimo kompanijos „Gallup International“, Tarptautinės reklamos asociacijos ir UAB BĮ „Baltijos tyrimai“ atliktos apklausos duomenys rodo, kad 53 proc. Lietuvos gyventojų nuomone, reklamuojami produktai nėra tokie, kurių tikisi pirkėjai“ (Lietuvos Respublikos įstatymas). Šis skaičius parodo, kad internetu įsigytos prekės ne visada patenkina klientų lūkesčius. Dažnai reklamuojamos prekės būna idealizuojamos – pateikiamos netikros produktų nuotraukos (pagamintos programų pagalba), suteikiamos papildomos savybės. Tai parodo, kad tinkamai sukurta reklama „užhipnotizuoja“ vartotojus ir sudaro poreikį pirkti, tokiu būdu įmonės gauna pelną ir tikimybę, kad vartotojas sugrįš. Kartais nereikia to, kad produktas pilnai atitiktų vartotojų lūkesčius, kad jį galima būtų parduoti, užtenka teisingai sukurto reklamos.

Populiariausias reklamos naudojimo elementas yra socialiniai tinklai ir internetas. Jais dabar naudojasi dauguma žmonių nepriklausomai nuo amžiaus grupės, lyties ir gyvenamosios vietos. „Internetinės reklamos augimas prasidėjo šio amžiaus dešimtajame dešimtmetyje ir kasmet sparčiai

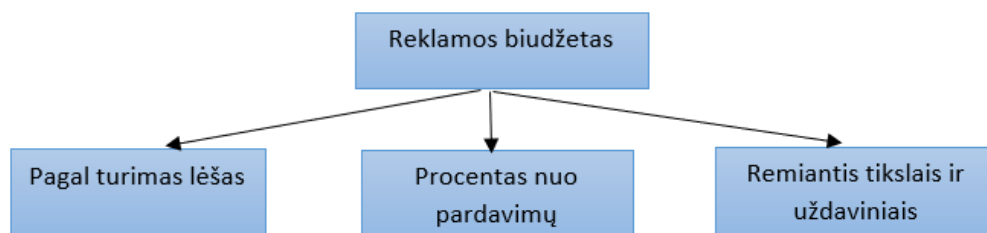
didėja“ (Vilimas, 2021). Internetinė/socialinių tinklų reklama turi nemažai pranašumų, lyginant su tradicine (spaudos, stendų, afišų, brošiūrų, televizijos ir kt.) reklama:

- Pasižymi lengvu jos koregavimu;
- Turi žymiai didesnes galimybes pasiekti platesnę auditoriją;
- Dažniausiai pigesnė nei tradicinė reklama;
- Didina klientų lojalumą;
- Leidžia greičiau suformuoti ar pakeisti įmonės įvaizdį;
- Ir kt.

Tai ne visi įmanomi pranašumai internetinės reklamos palyginus su tradicine. Pasak Viliamo D., pagrindiniai tradicinės reklamos trūkumai: sunkiai išmatuojama, brangiai kainuoja, nėra tiesioginės sąveikos su klientu. Internetinė reklama šiais laikais populiareesnė ir atneša didesnių rezultatų nei kitos reklamos priemonės. Internetu naršo kiekvieną dieną tūkstančiai potencialių vartotojų, kuriuos lengviau suvilioti, nei tuos, kurie skaito laikraščius ar žurnalus.

Viena iš pastarųjų reklamos strategijų yra eko manipuliavimas, kai įmonės siekia perteikti įvaizdį, jog jos yra aplinkai draugiškos ir rūpinasi gamta. Tai dažnai pasiekama naudojant žalias gamtos, laisvai klaidžiojančių gyvūnų nuotraukas, naudojant žalius produktų pakavimo dizainus ar kitus simbolius. Tokiais atvejais, vartotojai gali suprasti, kad įmonės yra aplinkai draugiškos ir atsakingos. Tačiau daugeliu atvejų tai yra tik iliuzija, kurią įmonės kuria tik tam, kad parduotų savo produktus ar paslaugas taip manipuluodamos ir klaidindamos vartotojus. Eko manipuliavimas reklamoje yra sugebėjimas iškreipti tikrovę ir suklaidinti vartotojus. Daugelis įmonių gali pasirinkti naudoti gamtos nuotraukas, kuriose vaizduojamas puikus ekologinis balansas ir gausybė augalų bei gyvūnų, nors realybėje jų veikla gali būti priešinga tvariam vystymuisi. Tai gali apimti gamtos teršimą, išteklių išnaudojimą, neetišką gamybos arba tiekimo grandinės elgesį. Manipuliuojant žaliomis gamtos nuotraukomis, įmonės ne tik iškreipia tikrovę, bet ir žaloja vartotojų pasitikėjimą ir aplinkos tvarumą.

Apsispręsti, kokią reklamos priemone naudosis nepakanka, įmonei svarbu peržiūrėti finansines galimybes ir nuspręsti, koks biudžetas bus naudojamas reklamai. Išskiriami keli pagrindiniai biudžeto išskirstymo būdai (1 pav.). Pasak Luzon, Pinchover ir Khmelsnitsky (2022), pagrindinis kiekvienos įmonės reklamos strategijos aspektas – nustatyti, kaip laikui bėgant tinkamai paskirstyti reklamai skirtas lėšas, kad kuo daugiau potencialių vartotojų galėtų susipažinti su prekės ženklų.

1 pav. Reklamos biudžeto sudarymas

Šaltinis: sudaryta autorių

Reklamos tikslams pasiekti gali būti naudojamas vienas ar keli biudžeto sudarymo būdai. Pagal turimas lėšas – tai toks būdas, kai biudžetas nėra apibrėžtas, jam naudojami pinigai, kurie lieka įmonėje po visų įsipareigojimų apmokėjimo. Šį būdą naudojančios įmonės visiškai ignoruoja reklamos įtaką pardavimų rezultatams, jos ieško kitų būdų, kaip galima būtų pagerinti pardavimus. Teisingas būdas, kuris įmonei garantuos reklamos efektyvumą yra – procentas nuo pardavimų sumos. Įmonė apgalvoja, kokį procentą ji gali sau leisti kiekvieną mėnesį panaudoti reklamai.

Labiausiai paplitęs tarp įmonių yra 2-4 proc. limitas. Lisauskaitė teigia (2012), kad naujoms prekėms ar naujai įkurtai įmonei reikia skirti didesnį biudžetą, o nusistovėjusiai prekei mažesnį biudžetą (procentą nuo pardavimų). Įmonės, kurios pasirenką šį metodą, pasiekia gerų rezultatų, kiek naujų klientų pritraukimui ir įmonės žinomumo didinimui, tiek ir reguliarių pardavimų augimą arba jo nemažėjimą. Dar vienas veiksmingas būdas – tai remiantis tikslais ir uždaviniais. Šiuo atveju reklamos biudžetas formuojamas remiantis įmonės nustatytais tikslais rinkoje. Įmonė peržiūri kiek pagal tikslą turi būti atlikta pardavimų, kiek pritraukta naujų klientų ir kaip greitai vystomas įmonės žinomumas. Viską apskaičiavus, įmonė dažniausiai nustato tam tikrą arba preliminarią sumą biudžetui, kuri galėtų padėti įgyvendinti nustatytus tikslus.

Išvados

1. Įmonė, kuri nori praplėsti savo žinomumą, pagerinti pardavimų rezultatus ar šiaip pritraukti didesnį potencialių vartotojų kiekį gali panaudoti vieną iš efektyviausių būdų – reklamą. Reklama – tai procesas, kuriuo įmonės ar organizacijos informuoja ir įtikina vartotojus pirkti ir naudoti tam tikras prekes ar paslaugas. Įmonė turi žinoti, kaip teisingai turi būti daroma reklama, kad neatstumti vartotojų. Reklama turi būti etiška ir tuo pačiu pritraukianti dėmesį.

2. Įmonei svarbu pasirinkti tinkamą jos veiklai reklamos priemonę, kuri bus efektyvi ir gerins įmonės veiklos rezultatus. Gyvuoja nemažai reklamos priemonių, kurios padeda įmonei išspręsti šį klausimą. Dabar reklama skirstoma į tradicinę ir netradicinę. Tradicinė reklama – tai reklamos priemonė likusi iš ankščiau, tačiau sėkmingai naudojama ir dabar: spauda, televizija, radijas, iškabos, afišos, stendai ir t.t. Netradicinei reklamai priskiriamas internetas ir socialiai tinklai. Pastaroji reklamos priemonė yra daug pranašesnė nei tradicinė. Greitai vystantys technologijoms, dauguma įmonių pagrinde naudoja netradicinę reklamą, kadangi būtent ji atneša daugiau klientų, o jie tuo tarpu – didesnį pelną.

3. Reklama turi tiesioginę įtaką įmonės pardavimams. Įmonė gali turėti kokybės ir kainos santykio atitinkančius produktus ar teikiamas paslaugas bei puikų klientų aptranavimą, tačiau be reklamos ir jai teisingai skiriamo biudžeto, įmonei bus sunku greitai vystytis rinkoje. Todėl įmonei svarbu peržiūrėti savo finansines galimybes ir pasirinkti jai tinkamą biudžeto sudarymą, kuris ne tik pritrauks potencialius vartotojus, bet ir suteiks įmonei žinomumo.

Literatūra

1. Buračas, R. Ir Mažylė, J. (n. d.). Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą <https://www.vle.lt/straipsnis/reklama/>.
2. Gilbert, R. J., Stafford, B. R. M., Sheinin, A.D & Pounders, K. 2020. *The dance between darkness and light: a systematic review of advertising's role in consumer well-being(1980-2020)*. Prieiga per Taylor & Francis Online, Vol 40, issue 4, pp. 491-528. <https://doi.org/10.1080/02650487.2020.1863048>.
3. Landry, P., 2022. *Pricing, advertising, and endogenous consideration of an „insistent“ product*. Prieiga per Science Direct, vol. 80, <https://doi.org/10.1016/j.ijindorg.2021.102798>.
4. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo projekto aiškinamasis raštas. (n.d.). Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-je7i1szj2&documentId=TAIS.102899&category=TAK>.
5. Lisauskaitė, K., 2012. *Internetinės reklamos strateginis planavimas*. Prieiga per internetą <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:cUJFmvFwLvwJ:https://vb.mruni.eu/object/elaba:1881566/1881566.pdf&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
6. Luzon, Y., Pinchover, R., Khmelnsky, E., 2022. *Dynamic budget allocation for social media advertising campaigns: optimization and learning*. Prieiga per Science Direct, vol 299, issue 1, pp. 223-234, <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2021.08.019>.
7. Makaravičiūtė, G. Ir Gudonavičienė, R. 2020. Reklamos emocinio poveikio vertinimas. Prieiga per internetą <https://tva.ktu.edu/wp-content/uploads/sites/312/2021/06/TVA-2020.pdf#page=24>

8. McColl, R., Macgilchrist, R. & Rafiq, S., 2020. *Estimating cannibalizing effects of sales promotions: The impact of price cuts and store type*. Prieiga per Science Direct, Vol. 53, <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2019.101982>.
9. SEO paslaugas teikianti įmonė UAB „EnterNet“. (n. d.). *Tradicinė ir internetinė reklama*. Prieiga per internetą <https://enternet.lt/seo-straipsniai/tradicine-ir-internetine-reklama/>
10. Viliamas, D., 2021. Reklama internete. Ką rinktis? Prieiga per internetą <https://seogenerolai.lt/izvalgos/reklama-internete/>

ADVERTISING AND ITS INFLUENCE ON PRODUCT SALES

Summary

The emergence of the form of advertising is attributed to the 19th century, but the history of advertising began with the use of trademarks. The first advertisement was published in 1858 in the New York Times and was intended to promote the company's B.C. Hanford marine engines. Advertising is the process by which companies or organizations inform and persuade consumers to buy and use certain goods or services. Now advertising is published on various channels: in print, radio, television, internet, social media. in networks, on billboards, with stickers on cars or public transport, advertising of opinion makers, etc. The information presentation algorithm is the most important aspect in the advertising creation process. Depending on the nature of advertising, advertising can have different goals: attracting customers, promoting a new company (creating awareness), announcing discounts or special offers, encouraging customers to buy or buy more, etc. When advertising a product or several products, potential users, seeing the advertisement, already know where and at what price the product or service can be purchased (if it is the price and the advertisement of the product at the same time). When everything is calculated, the company usually sets a certain or preliminary amount for the budget that could help to achieve the set goals.

VEIKNSIŲ, ĮTAKOJANČIŲ ĮMONIŲ FINANSINIUS REZULTATUS, TEORINIS TYRIMAS

Dominyka Petraitytė

Mokslinis vadovas – lekt. Jūratė Zakarienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Norint išsilaikyti rinkoje, nuolat klestėti ir būti konkurencingomis bendrovėmis, verta analizuoti savo veiklą, parduodamas prekes ar suteikiamas paslaugas. Įmonių asortimentas turėtų atitikti pirkėjų poreikius, jas galėtų įsigyti patogioje vietoje. Ūkio subjekto pateikiamos prekes, paslaugos, turi poveikį ir pardavimams. Visos, tiek mažos, tiek didelės įmonės (siekiančios pelno) yra suinteresuotos didinti svarbiausią veiklos rezultatą – pelną. Vadovai, savininkai privalo nuspręsti, kaip tinkamai valdyti įmonę, kad generuotų pelną, išnaudotų tinkamai visus resursus ir technologijas. Vadovai stengiasi priimti tokius sprendimus, kurie leistų bendrovei sumažinti sąnaudas ir didinti pelną. Daugelis įmonių planuoja, analizuoja finansinius rodiklius ir ataskaitas, kontroliuoja ūkio subjekto veiklą ir vertina veiklos rezultatus. Įmonės veiklos analizę bei jos veiklos rezultatus nagrinėjo Lietuvos mokslininkai (Aleksnevičienė (2011); Mackevičius (2007, 2008, 2019); Makevičius, Giriūnas ir Valkauskas (2014)).

Straipsnio tikslas – apibūdinti įmonių veiklos finansinius rezultatus lemiančius veiksnius.

Straipsnio uždaviniai:

1. Atskleisti veiklos finansinių rezultatų analizės metodikas;
2. Išnagrinėti veiksnius, kurie paveikia įmonių finansinius rezultatus.

Tyrimo metodas – mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė, grafinis vaizdavimas.

Veiklos rezultatų analizės metodologija

Įmonės finansinę būklę apibūdina turtas, kapitalas ir įsipareigojimai, tačiau veiklos rezultatus apibendrina pajamos ir sąnaudos. Labai svarbu žinoti įmonės vadovybei, kaip efektyviai yra panaudotas trumpalaikis, ilgalaikis turtas, kokie nuosavo kapitalo sudėties elementai, ar įmonė turi užtektinai mokėjimo priemonių, ar yra moki, kokie yra trumpalaikiai ir ilgalaikiai įsipareigojimai (Mackevičius, Subačienė ir Tamulevičienė, 2016). Labiausiai ūkio subjektai yra suinteresuoti didinti veiklos rezultatų rodiklį – pelną, nors ir vyrauja laisvoji konkurencija rinkoje. Finansinė analizė pateikia daug reikalingos informacijos apie gautas pajamas, patirtas sąnaudas, taip pat gautą pelną. Šie duomenys leidžia palyginti su vidutinėmis Lietuvos, sektoriaus normomis. Tai praverčia ir prognozavime (Daunytė, 2018).

Pajamos, sąnaudos ir pelnas – labai svarbūs straipsniai ūkio subjekto veiklai. „Pajamos – visos iš Lietuvos ir ne Lietuvos šaltinių uždirbtos ir (arba) gautos visų rūšių pajamos pinigais ir (arba) ne pinigais“ (Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, 2022). Kiti autoriai apibrėžia pajamas panašiai. „Pajamos – įmonės ekonominės naudos padidėjimas per ataskaitinį laikotarpį, t. y. įmonės turto padidėjimas arba įsipareigojimų sumažėjimas, kai dėl to padidėja nuosavas kapitalas, išskyrus papildomus savininkų įnašus, tai yra įmonės gautos ir gautinos bendrosios ekonominės įplaukos už įmonės vykdomą veiklą“ (Žaptorius, 2015).

Kiekviena įmonė stengiasi sumažinti sąnaudas, kad uždirbtų didesnį pelną. „Sąnaudos – visos išlaidos, patirtos uždirbant pajamas“ (Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, 2022). Iš esmės, tai sąnaudas panašiai apibūdina kiti rašytojai. „Sąnaudos – ekonominės naudos sumažėjimas dėl turto sunaudojimo, pardavimo, netekimo, vertės sumažėjimo ir prisiimtų įsipareigojimų per

ataskaitinį laikotarpį, kai dėl to sumažėja nuosavas kapitalas, išskyrus tiesioginį jo mažinimą“ (Audito ir apskaitos tarnyba, 2016). Galima teigti, kad sąnaudos – turtas, kuris per ataskaitinį laikotarpį buvo sunaudotas, kad būtų gaunamos pajamos.

Pelnas yra ūkio subjekto veiklos vertinimo kriterijus, jos projektų finansavimo šaltinis. Pelnas yra tiesiogiai susijęs su veiklos rodikliais, pavyzdžiui, turtu, kapitalu, įsipareigojimais, pajamomis, sąnaudomis. Pelnas parodo įmonės veiklą, ūkinių reiškinių vidaus sąryšį su naujos technikos ir technologijos taikymo rezultatyvumu, darbo našumu, produkcijos savikaina, darbo ypatybėmis (Mackevičius, Giriūnas, Valkauskas, 2014). Pagal Danilevičienę (2021) grynas pelnas (nuostoliai) – tai galutinis ūkio subjekto finansinis rezultatas, tam tikrą pinigų dalį savininkai gali skirti pagal savo norus. Be to, tai galutinis ūkio subjekto tikslas. Pelnas parodo visos įmonės efektyvumą, tai rodiklis, kuris gaunamas atėmus pajamas.

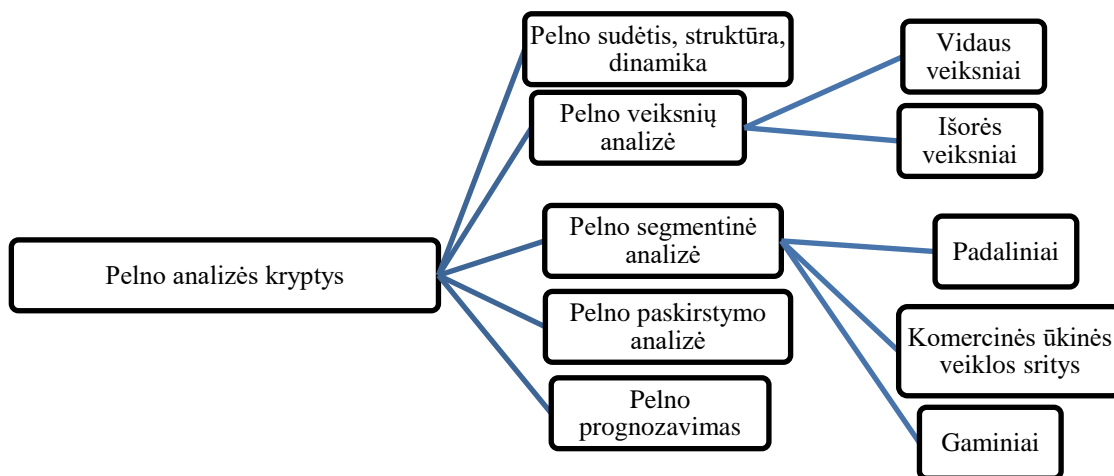
„Kai atliekama trumpesnio negu vieni metai laikotarpio išlaidų, apimties ir pelno analizė, ji yra veiksmingesnė“ (Mackevičius, 2019, p. 131). Ūkio subjekto veiklos rezultatai priklauso nuo esamų išteklių. Dažniausiai visos įmonės, kurios yra siekiančios pelno, stengiasi ieškoti būdų, kaip uždirbti daugiau pajamų, patirti mažiau sąnaudų.

Kiekviena bendrovė turi išanalizuoti prekės ar paslaugos kokybę, kliento požiūrį į bendrovę, aptarnavimo greitį, personalo draugiškumą ir komandiškumą, problemų tvarkymo etapus, užklausas, personalo kompetenciją, verslo paprastumą ir prieinamumą klientams (Hague, 2019). Jei ūkio subjektai neskirs tinkamo dėmesio savo parduodamai produkcijai ar paslaugai, žmonės gali nepirkti, nes tai bus nepatraukli prekė, paslauga. Įmonės turėtų įvertinti ir pastebėti savo darbuotojus, pritraukti lojalius klientus, rūpintis vartotojais, užtikrinti kokybišką aptarnavimą.

Įmonės, vykdydamos veiklą, gauna pelną arba patiria nuostolį. Analizuoti ūkio subjekto veiklą reikia, norint pasiekti užsibrėžtų tikslų. Analizė – tai skaidymo, informacijos nagrinėjimo ir sintezės procesas, siekiant toliau ją suprasti, užbaigti, tobulinti (Project Management Institute, 2017). Analizuojant pelną, yra keliami pagrindiniai uždaviniai, kurie padeda prognozuoti jo gavimo galimybes:

1. Nustatyti pelno plano pagrįstumą, jo ryšį su kitais finansinio plano rodikliais;
2. Įvertinti ataskaitinio laikotarpio pelno plano įvykdymą, jo dinamiką, sudėtį;
3. Įvertinti veiksnius, kurie turėjo įtakos nulemti pelną, numatyti neigiamų veiksmų pašalinimo galimybes (Mackevičius ir kt., 2014).

Mokslinėje literatūroje pelno analizės kryptys yra išskaidomos į 5 grupes (1 paveikslas (toliau – pav.)).

17 pav. Pelno analizės kryptys

Šaltinis: Mackevičius, J., Giriūnas, L. ir Valkauskas, R. (2014). *Finansinė analizė*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla.

Tiriant pelno struktūros analizę, tada atliekama vertikalioji analizė. Ji parodo pajamų, sąnaudų, pelno struktūrą procentine dalimi, jos kitimo priežastis. Analizė padeda įvertinti įmonės finansinės būklės tendencijas, nes pasirinktas rodiklis lyginamas su baziniu ataskaitos rodikliu ir išreiškiamas bazinio dydžio procentu (Daunytė, 2017). Vertikali (struktūrinė) analizė – „finansinių ataskaitų struktūros nustatymas: kiekvienas straipsnis lyginamas su bendru baziniu rodikliu ir gautas dydis išreiškiamas procentais“ (Galinienė, 2015, p. 237). Galima išsiaiškinti ūkio subjekto pajamų, sąnaudų struktūrą, kitimo priežastis, finansinės būklės kitimo tendencijas atlikus vertikalią analizę (Mackevičius ir kt., 2014). Vertikali analizė padeda išsiaiškinti grynojo pelno dinamiką bei lemiančius veiksnius.

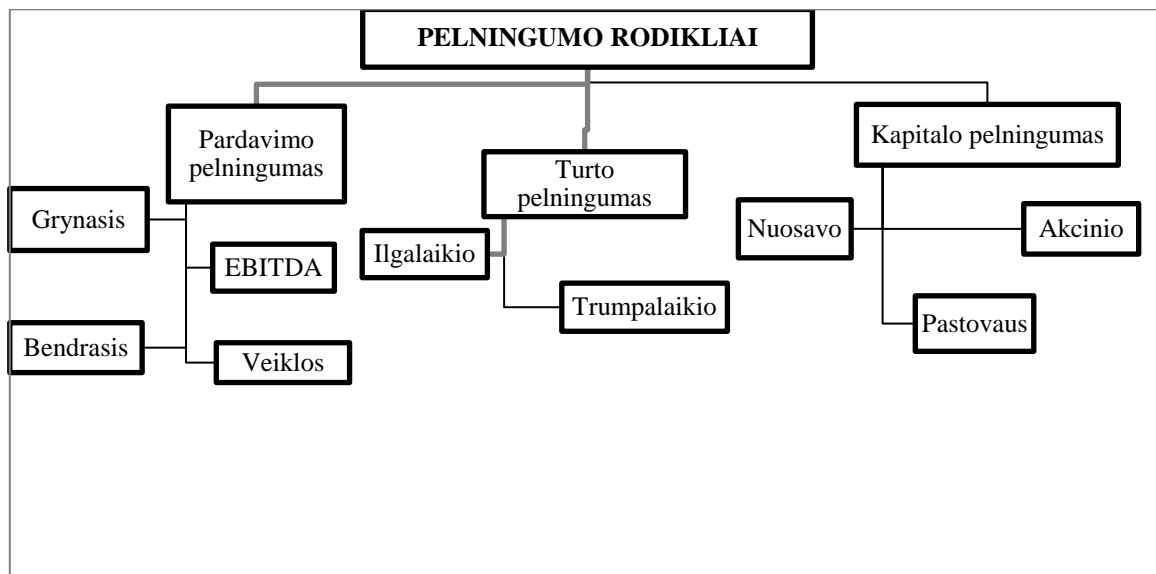
Vertinant pelno dinamiką yra atliekama horizontalioji analizė – „kiekvienas ataskaitų straipsnis lyginamas su ankstesniu laikotarpiu“ (Galinienė, 2015, p. 237). Analizė nusako rodiklių dinamiką ir nuokrypį nuo bazinio rodiklio, tačiau negalima įvardinti rodiklių pasikeitimo priežasčių (Galinienė). Šioje analizėje dažniausiai lyginami dvejų metų duomenys, taip nustatomi nuokrypiai nuo bazinių rodiklių, galima įvertinti vadovavimo strategiją, politiką, motyvus (Daunytė, 2017).

Vertinant pelno sudėtį, tada yra įvertinama, iš kokių įmonės veiklų gaunamas galutinis rezultatas – pelnas. Verta analizuoti finansinius rezultatus, tai yra bendrasis, grynasis bei kiti, ataskaitoje pateikti, pelnai. Taip pat skaičiuojami EBIT ir EBITDA rodikliai. EBIT – tai pelnas prieš palūkanų sąnaudas ir pelno mokesťį. Jis parodo sugebėjimą gauti pelną bei lyginti įmones, nepriklausomai nuo įmonės pasirinkto finansavimo būdo ar mokamo pelno mokesčio. EBIT rodiklis gaunamas iš pajamų atėmus sąnaudas (išskyrus palūkanų sąnaudas ir pelno mokesťį) (Swedbank, n. d.). EBITDA – tai pelnas prieš nusidėvėjimą, amortizaciją, palūkanų sąnaudas, pelno mokesťį. Šis rodiklis leidžia eliminuoti įmonėse galimai taikomus skirtingus finansinius šaltinius, apskaitos politikas, padeda įvertinti ūkio subjekto veiklą, gamybos pajėgumą, pardavimo personalo kokybę, įrodo rinkai apie bendrovės tvarumą ir naujas investicijas, parodo sugebėjimą generuoti pelną, skolų atidavimą, pelno mokesčio laiku susimokėjimą. Šis rodiklis reikalingas tada, kai norima palyginti su konkurentais (da Silva, Oliveira, Gonçalves, 2022). EBITDA apskaičiuojamas iš pajamų atėmus sąnaudas (išskyrus nusidėvėjimą, amortizaciją, palūkanų sąnaudas, pelno mokesťį) (Swedbank, n. d.).

Bendrasis pelnas – svarbiausias pelno rodiklis. Jis susijęs su gamybine ar paslaugų veikla, iš to įmonė turėtų gauti didžiausią naudą. Bendrajam pelnui turi poveikį pardavimo apimtis natūrine išraiška, kainos, savikaina, produkcijos struktūra, asortimentas. Taip pat yra tiesioginis pelno ir natūrinės pardavimų apimties ryšys. Pelnas didės, esant pelningai ir didėjančiai parduotos produkcijos apimčiai bei esant nekintamiems kitiems veiksniams, ir atvirkščiai (Mackevičius ir kt., 2014). Jei gaminama ir parduodama produkcija yra nevienodo pelningumo, tai, kai padidės pelningesnės produkcijos lyginamoji dalis, padidės pelnas. Kai padidės mažiau pelningos, nuostolingos produkcijos lyginamoji dalis, tai pelnas sumažės (Mackevičius ir kt.).

Atliekant veiklos rezultatų analizę svarbu paskaičiuoti santykinius pelningumo rodiklius. Pelnas yra susietas su pelningumu, kuris parodo įmonės gebėjimą su mažiau turto gauti daugiau pelno. Taip pat siejama su investuota lėšų grąža (Danilavičienė, 2021).

„Pelningumo rodikliai (angl. Profitability ratios) tiria, kiek įmonėje pelno generuoja pardavimai, nuosavas kapitalas ir turtas“ (Paliulienė, 2020, p. 159). Tokie rodikliai parodo ūkio subjekto efektyvumą generuojant pelną, gebėjimą priimti tinkamus sprendimus, kurie susiję su investiciniais ir finansavimo klausimais (Dzikevičius ir Jonaitienė, 2015). Finansinių ataskaitų informacijos vartotojai, pagal pelningumo rodiklius, įvertina bendrovės naudingumą. Kuo didesnis pelningumas, tuo sėkmingiau įmonė užsiima savo veikla. Pelningumo ir mokumo ryšys padeda tinkamai įvertinti finansinį bendrovės stabilumą (Lileikienė, Grigaliūnienė, 2021). Išanalizavus autorių pastebėjimus, pagrindiniai pelningumo rodikliai susideda iš pardavimo, turto, kapitalo pelningumo grupių (2 pav.).

2 pav. Pelningumo rodikliai

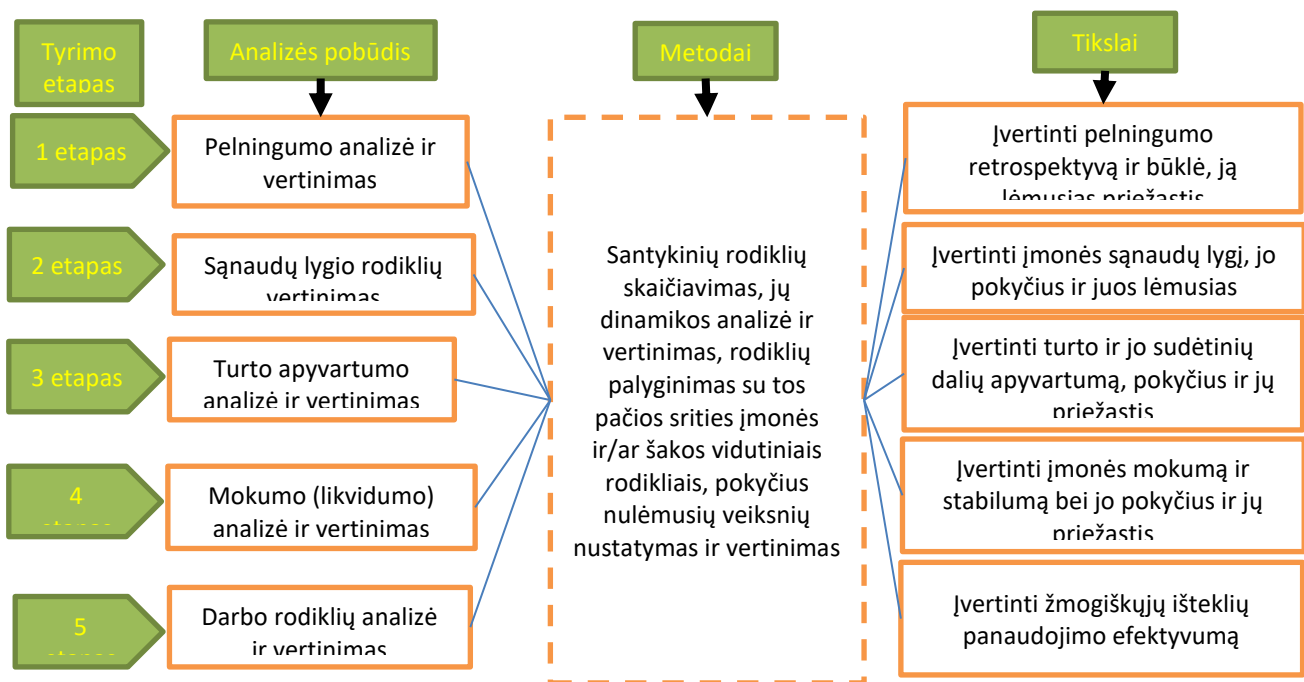
Sudaryta darbo autorės pagal: Aleknevičienė, 2011; Bagdžiūnienė, 2013; Buškevičiūtė, Kanapickienė ir Patašius, 2010; Lileikienė ir Grigaliūkienė 2021; Mackevičius, 2007; Mackevičius, 2019; Mackevičius, Giriūnas ir Valkauskas, 2014; Sederavičiūtė, 2020; Vertybinių popierių birža Nasdaq OMX, 2010.

Bendrasis pelningumas parodo pagrindinės veiklos sugebėjimą uždirbti pelną, atspindi ūkinės, gamybinės veiklos sąnaudų efektyvumą. Bendras pelningumas tampa stabilus, kai pasižymi silpna konkurencija, nemažinamos kainos, platus prekių asortimentas (Danilavičienė, 2021). Bendras pelningumas padeda kontroliuoti parduotų prekių savikainą, kainodaros politiką įmonėje. (Mackevičius ir kt., 2014). Bendras pardavimo pelningumas gaunamas bendrąjį pelną padalinus iš pardavimo pajamų.

Informatyviausias rodiklis – grynasis pardavimo pelningumas, kuris rodo galutinius rezultatus įmonės finansinėje veikloje, parodo tikslų pardavimo pelningumą, kai yra įvertinamos pajamos, išlaidos. Grynasis pardavimo pelningumas gaunamas iš gryno pelno dalijant pardavimo pajamas (Danilavičienė, 2021). Veiklos pelningumas apibūdina valdymo efektyvumą, nes atspindi, kaip gerai vadovai gali kontroliuoti veiklos sąnaudas, mažinant valdymo išlaidas (Danilavičienė). Veiklos pelningumas apskaičiuojamas veiklos pelną dalijant iš pardavimo pajamų (Nasdaq OMX, 2010).

Turto ir kapitalo pelningumo rodiklių paskaičiavimas yra svarbus, tiriant veiklos rezultatus. Turto pelningumas parodo turto panaudojimo efektyvumą, nusako, kaip įmonės vadovai sugeba racionaliai valdyti ūkio subjekto turtą. Turto pelningumas rodo, kiek grynojo pelno tenka vienam (piniginiam matui) turto (Lileikienė, Grigaliūnienė, 2021). Kapitalo pelningumas gaunamas iš grynojo pelno dalijant nuosavą kapitalą.

Pelnas neturi reikšmės, kaip absoliutus rodiklis, palyginti su verslo įmonės efektyvumu. Tinkamą efektyvumą ne visada rodo didelis pelnas, o mažas pelnas ne visada reiškia, kad tai yra įmonės veiklos nesklandumų priežastis, ženklas. Svarbiausias kintamasis nėra pelnas, kuriuo remiantis, įmanoma palyginti įmonės veiklos efektyvumą, finansinį veiksmingumą (Tulsian, 2014). Ne visada reiškia, kad įmonės dirba efektyviai, kai jų pelnas yra vienodas. Labai sunku įvertinti ekonomine prasme, kai yra skirtingos finansinės, investicinės, gamybinės, komercinės veiklos (Savickas, 2019). Įmonių efektyvumo vertinimas susideda iš 5 etapų (2 pav.).

18 pav. Įmonių veiklos efektyvumo vertinimo teorinis modelis

Šaltinis: Škėlaitė, B. ir Mačiulytė-Šniukienė, A. (2019). Gamybinių įmonių veiklos efektyvumo vertinimo teoriniai aspektai ir modelis. 22-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“. Prieiga per internetą <http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/Verslas/2019/paper/viewFile/375/151>

Pelningumo analizė – sudėtinė dalis, kuri naudojama vertinant įmonių veiklos efektyvumą. Veiklos efektyvumo analizė susideda iš pelningumo, sąnaudų, turto apyvartumo, mokumo, darbo rodiklių tyrimo.

Veiksniai, įtakoiantys įmonių finansinius rezultatus

Vadovai, apskaičiavę finansinius rodiklius, gali palyginti su šalies vidutinėmis ir tos srities ribomis ar su konkurentų duomenimis. Pelno pokyčius nulemia išoriniai arba (ir) vidiniai veiksniai (1 lentelė).

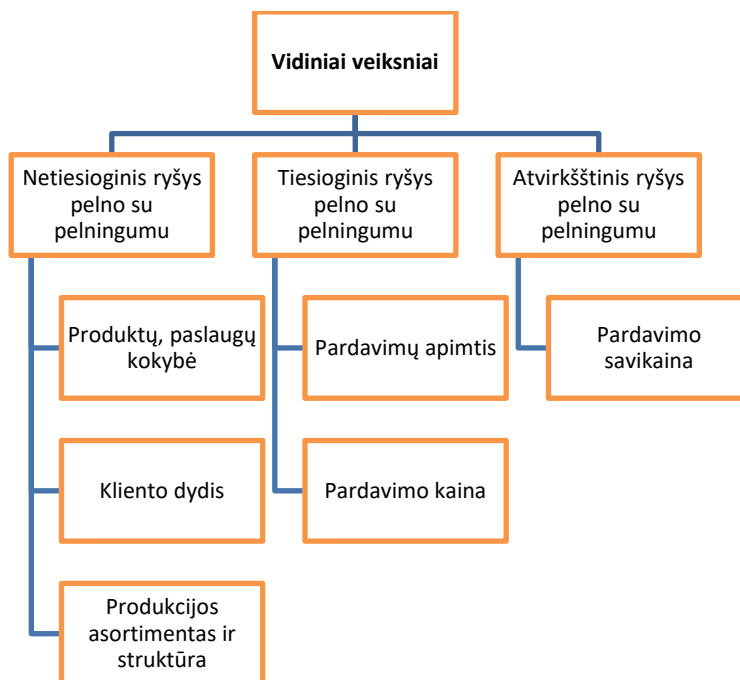
1 lentelė. Veiksniai, kurie daro įtaką pelnui

Išoriniai veiksniai	Vidiniai veiksniai
1. Ekonominiai;	1. Įmonės veiklos sritys, apimtis;
2. Politiniai ir (arba) teisiniai;	2. Vadovų veikla;
3. Socialiniai;	3. Personalo valdymo politika;
4. Kultūriniai;	4. Organizacinė valdymo struktūra įmonėje;
5. Demografiniai;	5. Pardavimo kainos;
6. Technologiniai;	6. Pardavimo savikaina;
7. Veiksniai, susiję su konkurentais, vartotojais, tiekėjais.	7. Asortimentas.

Sudaryta darbo autorės pagal: Mackevičius, 2007; Mackevičius, Giriūnas ir Valkauskas, 2014; Gudaitis ir Žagūnytė, 2013.

Išoriniai veiksniai yra makroekonominio pobūdžio, kurie ir daro poveikį ūkio subjekto plėtrai. Visi šie veiksniai daro vienokį ar kitokį poveikį svarbiausiam įmonės tikslui – pelnui. Jie didina arba

mažina bendrovių efektyvią veiklą rinkoje. „Išorinių veiksnių, turinčių įtakos įmonės pelnui bei pelningumui, įmonė nepajėgia valdyti ar tiesiogiai paveikti“ (Gudaitis ir Žagūnytė, 2013, p. 90). Iš tikrųjų šie veiksniai daro poveikį ne tik pelnui, tačiau ir visam ūkio subjektui, veiklos efektyvumui. Nors šiuos veiksnius ūkio subjektas nėra pajėgus valdyti, paveikti, todėl vertėtų juos stebėti, tirti, esant reikalui, koreguoti pagal priimtus sprendimus. Kiti veiksniai – vidiniai, kurie vyksta įmonės viduje (2 pav.).

2 pav. Vidiniai veiksniai, kurie turi poveikį pelnui bei pelningumui.

Sudaryta darbo autorės pagal: Gudaitis ir Žagūnytė, 2013; Labanauskaitė ir Šturalo, 2014.

Ar ūkio subjekto produkcija yra gera, parodo pardavimų skaičius ir gautas pelnas. Jei daugiau klientų perka arba perka brangiau (mokėdami daugiau), tai didėja pelnas. „Gerinama paslaugų kokybė gali lemti įmonės pardavimų augimą, o šie dažnai analizuojami apskaičiuojant įmonės pelningumo rodiklius“ (Labanauskaitė ir Šturalo, 2014, p. 98). Svarbu išskirti paslaugas, kurias gamybos įmonėje teikia, būtina domėtis vartotojų poreikiais bei pakeisti pardavimo pajėgumus.

Gerus finansinius rezultatus gali pasiekti įmonės, kurios turi konkurencinį pranašumą (2 lentelė). Šie šaltiniai – tai yra daugiau vidiniai veiksniai ir ūkio subjekto sprendimai. Nuo to priklauso pardavimo apimtis, santykiai, tolimesni planai, o svarbiausia – gali nulemti pelno dinamiką.

2 lentelė. Įmonių konkurencinio pranašumo šaltiniai

Konkurencinio pranašumo šaltinis	Reikšmė
Žmogiškasis išteklius	Sudėtinga imituoti, perimti; Specializuoti ištekliai; Reikalingos taktinės žinios; Geresni ištekliai – įgalina vystyti ūkio subjekto pajėgumą; Nematerialusis turtas – konkurencingumo požymis.

Konkurencinio pranašumo šaltinis	Reikšmė
Inovacijos	Konkurencingumo požymis – greitas inovacijų diegimas; Rinkoje – internacionalizacijos konkurencija; Gamybos globalizacija; Technologijų integracija.
Informacija ir žinios	Naujos žinios skatina tolimesnę eigą; Suformuotos žinios įmonės viduje, taikoma tiekėjams, klientams, konkurentams; Gauta informacija iš klientų ar tiekėjų, pritaikoma ūkio subjekto funkcijoms gerinti; Išlikimas konkurencinėje kovoje susijęs su įmonės vystymusi, prisitaikymu; Žinių mobilizacija; Konkurento darbuotojo pritraukimas ir informacijos panaudojimas įmonei gerinti.
Strateginiai tikslai bei uždaviniai	Nustatomi inovacijų pobūdis; Tai priežastis, kodėl vyksta pokyčiai.
Produkcijos kaina bei išskirtinumas	Pristatymo greitis; Inventoriai.
Laikas	Greitas darbas; Tobulinimas produktų; Asortimento didinimas; Greitas pristatymas – lankstumo ir išlaidų sumažinimo požymis; Greito atsako klientų poreikiams svarba; Aukštesnės kokybės, kainos ir lankstumo santykis.
Paslaugų teikimo kokybė	Tinkamas elgesys su klientais; Paslaugos kokybė.
Įmonės priklausymas tinklui	Garantuotas lankstumas dėl prekių pristatymo bei kainų mažinimo.
Tarptautinės strateginės sąjungos ar koalicijos	Galimybė gauti plataus masto ekonomiją; Rizikos sumažinimas; Galimybė paveikti konkurenciją.
Santykiai su klientu	Didžiausias įmonės turtas; Gerinama tarp pirkėjo ir tiekėjo komunikacija; Tobulinama santykių koordinacija.

Šaltinis: Beniušienė, I. Ir Svirskienė, G. (2008). Konkurencingumas: teorinis aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4(13), 32-40. Prieiga per internetą <https://epublications.vu.lt/object/elaba:6110231/6110231.pdf>

Dalyvių priešinimasis naujovėms, per maža ar netinkama darbuotojo kvalifikacija, išsilavinimas, neturėjimas ir nenaudojimas programinių įrangų, kurios reikalingos, gali paveikti įmonės pasiryžimą investuoti į inovacijas. Taip pat kiti veiksniai, pavyzdžiui, ūkio subjekto specifika, organizacinė sistema, esami finansiniai ištekliai ar darbo metodai nulemia galimybes į inovacijas. Finansinio pasiekimo tikimybę mažina vadovų neįvertinimas vidinių ūkio subjekto veiksmų. Netinkami sprendimai gali paveikti investicinį projektą, jo grąžą bei veiklos rezultatus (Krušinskas ir Benetytė, 2014).

Žmogaus darbo jėga buvo naudojama anksčiau, tačiau pastebima, kad patenkinti visą rinką, neužtenka darbuotojo. Naudojant naujas technologijas, bus pasiūlos atitikimas pagal paklausą.

Pasiekti gamybos ar kitus tikslus, gali padėti procesų automatizavimas ar gamybos skaitmenizavimas (Lingaitienė ir Gaigalaitė, 2021).

Be to, kliento ir tiekėjo santykiai, klientų aptarnavimas, organizacijos mokymai, kultūra, vieta, įvaizdis – tai konkurencinio pranašumo šaltiniai (Beniušienė ir Svirskienė, 2008). Vienas svarbiausių įmonės pajamų formavimo veiksnių – kainų politika. Nuo kainos priklauso gaminių paklausa, apimtis. Įmonė turi žinoti vartotojo požiūrį į gaminį, gamintojo, pardavėjo prestižą, gaminio išteklius, už kiek gali vartotojas įsigyti siūlomas prekes, paslaugas, kokie pirkėjo lūkesčiai, kokio pelno siekia didmeninės prekybos atstovas, kad priimtų prekes pardavimui. Pardavimo ir pajamų dydžiui turi įtakos prekių paskirstymas po šalies teritoriją. Pardavimo pajamos priklauso nuo to, kaip, kur pirkėjas ras realizuotą produkciją (Mackevičius ir kt., 2014). Dažnai vartotojai, klientai vertina tai, kaip patogiai gali nusipirkti prekes, paslaugas.

Vykdamas elektroninę prekybą, svarbu atkreipti dėmesį į pirkėjo lūkesčius, patenkinti jo norus. Greita komunikacija, tinkama ir aiški prekių informacija, skaidrumas, pardavėjo požiūris į aplinkosaugą – svarbūs veiksniai, kurie gali lemti pardavimų skaičių, vartotojų lojalumą ir finansinius rezultatus (Beniušis ir Šneiderienė, 2022). Žmogaus atliekamame darbe, neretai pasitaiko klaidų, todėl pravartu naudoti technologines sistemas. „Konkretus ir išsamus reikalingos informacijos skaitmenizuotas perteikimas yra labai svarbus, siekiant planuoti gamybos etapus bei priimant tam tikrus sprendimus“ (Šateikienė ir Rancevienė, 2022, p. 115).

Išvados

1. Įmonės finansinę būklę apibūdina turtas, kapitalas ir įsipareigojimai, tačiau veiklos rezultatus apibendrina pajamos ir sąnaudos. Informatyviausias rodiklis – grynasis pardavimo pelningumas, kuris rodo galutinius rezultatus įmonės finansinėje veikloje. Vertinant veiklos rezultatus, tai yra išskiriamos šios analizės kryptys: pelno sudėties, struktūros ir dinamikos analizė, pelno veiksnių analizė, pelno segmentinė analizė, pelno paskirstymo analizė, prognozavimas. Finansinius rezultatus įvertinti bei nustatyti lemiančių veiksnių poveikį, padeda vertikali ir horizontali analizė.

2. Įmonės stengiasi orientuotis į pelną, tačiau neretai pelną sumažina tam tikri vidiniai ir išoriniai veiksniai. Išoriniai veiksniai apima tai, kas yra aplink įmonę, t. y. ekonominiai, politiniai, teisiniai, socialiniai, kultūriniai, demografiniai, technologiniai veiksniai. Vidiniai – tai ūkio subjekto viduje esantys veiksniai, kurie gali būti netiesioginio, tiesioginio ar atvirkštinio ryšio (pelno) su pelningumu. Netinkami darbuotojai, per žema jų kvalifikacija, dalyvių priešinimas inovacijoms, prasta, netinkama programinė įranga – priežastys, kurios gali paveikti ūkio subjekto požiūrį į naujoves, taip pat neretai yra sudaromos kliūtis, kad būtų pasiekiami norimi veiklos rezultatai.

Literatūra

1. Aleknevičienė, V. (2011). *Įmonės finansų valdymas*. Kaunas, „Spalvų kraitė“.
2. Audito ir apskaitos tarnyba (2016). *Verslo apskaitos standartai*. Prieiga per internetą <https://www.lbaa.lt/wp-content/uploads/2016/08/VAS-knyga-su-pakeitimais.pdf>
3. Bagdžiūnienė, V. (2013). *Finansinių ataskaitų analizė*. Vilnius. Conto Litera.
4. Beniušienė, I. Ir Svirskienė, G. (2008). Konkurencingumas: teorinis aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4(13), 32-40. Prieiga per internetą <https://epublications.vu.lt/object/elaba:6110231/6110231.pdf>
5. Beniušis, A. ir Šneiderienė, A. (2022). Elektroninės komercijos platformų sėkmę lemiančių veiksnių teorinės nuostatos. *Regional formation and development studies: journal of social sciences*, (1), 35-48. Prieiga per EBSCOhost duomenų bazę <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=75d41ccc-a46a-40f7-ac0b-493cac0be3b4%40redis>

6. Buškevičiūtė, E., Kanapickienė, R. ir Patašius, M. (2010). *Finansinių rezultatų analizė*. Kaunas: Technologija.
7. da Silva, C. M. D., Oliveira, L. M. & Gonçalves, M. A. (2022). Use of Earnings Before Interest, Taxes and Amortization (EBITDA): A Bibliometric Analysis. *Revista FSA (Centro Universitario Santo Agostinho)*, 19(9), 79-99. doi: <http://dx.doi.org/10.12819/2022.19.9.5>
8. Danilevičienė, I. (2021). *Valdymo apskaita*. Vilnius. Vilniaus Gedimino technikos universitetas.
9. Daunytė, E. (2018). Pajamų, sąnaudų, pelno analizė ir prognozavimas: integruotas požiūris. *VU EVAF studentų mokslinės draugijos konferencijos straipsnių rinkinys, 2017*, 117-125. Prieiga per internetą <https://epublications.vu.lt/object/elaba:29802457/index.html>
10. Galinienė, B. (2015). *Turto ir verslo vertinimo sistemos transformacijos*. Vilniaus universitetas
11. Gudaitis, T. ir Žagūnytė, U. (2013). Įmonių pelningumo vertinimo sistemos teoriniai aspektai. *Journal of Management*, 1(22), 89-95. Prieiga per internetą https://www.ltvk.lt/file/zurnalai/Vadyba_2013_23.pdf#page=89
12. Hague, P. (2019). *The business models handbook*. Prieiga per Skillsoft duomenų bazę [https://bild.skillport.com/skillportfe/main.action#summary/BOOKS/RW\\$25636: ss_book:137798](https://bild.skillport.com/skillportfe/main.action#summary/BOOKS/RW$25636: ss_book:137798)
13. Krušinskas, R. ir Benetytė, R. (2014). Inovacijos įmonės veiklos kontekste: teorinis aspektas. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos, (1)*, 77-81. Prieiga per internetą <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2014~1466433851905/J.04~2014~1466433851905.pdf>
14. Labanauskaitė, D. ir Šturalo, O. (2014). Paslaugos kokybės įtakos veiklos pelningumo rodikliams vertinimas. *Tiltai, (3)*, 91-107. Prieiga per internetą <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj8kd6H8LP-AhWvRvEDHZtgDsgQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Ffe-journals.ku.lt%2Fjournal%2FTBB%2Farticle%2F1911%2Ffile%2Fpdf&usq=AOvVaw1VWTIfP0aWKq4JjUjCJBOG>
15. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas 2022 m. liepos 1 d. Nr. IX-675. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.157066/asr>
16. Lileikienė, A. ir Grigaliūnienė, Ž. (2021). *Verslo finansų valdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
17. Lingaitienė, O. Ir Gaigalaitė, S. (2021). Gamybos įmonių procesų optimizavimas „Pramonė 4.0“ platformoje. *24-oji Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencija „Mokslas – Lietuvos ateitis. Ekonomika ir vadyba“*, 355-363. Prieiga per internetą <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2021~1658660598342/J.04~2021~1658660598342.pdf>
18. Mackevičius, J. (2007). *Įmonių veiklos analizė. Informacijos rinkimas, sisteminimas ir vertinimas*. Vilnius, leidykla „TEV“.
19. Mackevičius, J. (2019). 3A apskaita, auditas, analizė. Vilniaus universiteto leidykla.
20. Mackevičius, J., Giriūnas, L. ir Valkauskas, R. (2014). *Finansinė analizė*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla.
21. Mackevičius, J., Subačienė, R. ir Tamulevičienė, D. (2016). Atsakomybės apskaitos sandara ir jos informacijos naudojimas. Prieiga per internetą <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1504588740809/J.04~2016~1504588740809.pdf>
22. [Project Management Institute \(2019\). The Standart for Risk Management in Porfolios, Programs and Projects.](https://bild.skillport.com/skillportfe/main.action#summary/BOOKS/RW$35695: ss_book:147397) Prieiga per Skillsoft duomenų bazę [https://bild.skillport.com/skillportfe/main.action#summary/BOOKS/RW\\$35695: ss_book:147397](https://bild.skillport.com/skillportfe/main.action#summary/BOOKS/RW$35695: ss_book:147397)
23. Savickas, V. (2019). Pelningumo rodiklių įmonių veiklos finansiniams rezultatams vertinti pasirinkimo problematika. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika, 20*, 1-13. doi: <https://doi.org/10.15388/batp.2019.2>
24. Sederavičiūtė, Ž. (2020) KPI rodikliai – alternatyva įmonių finansinės veiklos vertinimui. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos, 14(1)*, 58-66. doi: <https://doi.org/10.15544/ssaf.2020.06>
25. Subačienė, R., Budrionytė, R. ir Senkus, K. (2012). *Finansinė apskaita*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

26. Swedbank (n. d.). Santykinių finansinių rodiklių paaiškinimas. Prieiga per internetą <https://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/rodikliai/Swedbank/Santykiniu%20finansiniu%20rodikliu%20paaiskinimai.pdf>
27. Šateikienė, D. ir Rancevienė, D. (2022). Gamybos logistikos veiklų skaitmenizacija UAB „Home group“. *Mokslai ir edukaciniai procesai*, 34, 112-126. Prieiga per EBSCOhost duomenų bazę <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=baa1c6b3-c123-4148-8c35-1737d91bacea%40redis>
28. Tulsian, M. (2014). Profitability Analysis (A comparative study of SAIL & TATA Steel). *Journal of Economics and Finance*, 19-22. Prieiga per internetą <https://www.iosrjournals.org/iosr-jef/papers/vol3-issue2/Version-1/C03211922.pdf>
29. Vertybinių popierių birža NASDAQ OMX Vilnius (2010). *Įmonių finansinė analizė rodiklių skaičiavimo metodika*. Prieiga per internetą https://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/leidiniai/Rodikliu_skaiciavimo_metodika-final.pdf
30. Žaptorius, J. (2015). *Finansinė apskaita*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universiteto leidykla.

ASSESSMENT OF RESULTS FROM THEORETICAL ASPECTS OF COMPANY'S ACTIVITIES

Summary

All companies, both small and large, are focused on increasing the most important result of their operations - profit. Managers strive to make decisions that would allow the company to reduce costs, perhaps by seeking cheaper materials, replacing old inventory with new ones (choosing newer technologies), reducing unnecessary expenses, as profit is generated from the difference between income and expenses. Many economic entities want to generate income, incur as few expenses as possible, and ultimately make a profit from their operations. Income refers to an increase in a company's assets or a decrease in its liabilities, resulting in an increase in equity. Expenses refer to assets that were consumed during the reporting period to generate income. Net profit (loss) is the final result of a company's operations, which can be used according to the owners' discretion. Companies, in order to identify their weakest areas, conduct financial, ratio, vertical and horizontal analyses.

STUDENTŲ NAUDOJAMI MOKYMOŠI BŪDAI. VILNIAUS KOLEGIJOS ELEKTRONIKOS IR INFORMATIKOS BEI EKONOMIKOS FAKULTETO ATVEJIS

Edvinas Ulozas, Ignas Valiukas

Mokslinė vadovė –lekt. Anželika Slimanavičienė

Vilniaus kolegija

Įvadas

Šiandien studentai gali naudotis įvairiais mokymosi metodais, kurie ankstesnėms kartoms nebuvo prieinami. Tai ir tradiciniai mokymosi būdai, tokie kaip knygos ar bibliotekos, ir internetiniai šaltiniai, tokie kaip duomenų bazės ar vaizdo įrašų dalijimosi svetainės, tokios kaip „YouTube“. Daugelis studentų aktyviai naudojami internetinėmis duomenų bazėmis, kad rastų mokslinių straipsnių ir mokslinių tyrimų darbų, kiti naudojami dalijimosi vaizdo įrašais svetainėmis, kad galėtų susipažinti su mokomuoju turiniu ar paskaitomis įvairiomis temomis. Įvairių mokymosi būdų naudojimas rodo, kad studentų mokymosi stiliai yra skirtingi, todėl svarbu suprasti šias individualias ypatybes, kad studentams ir dėstytojams būtų lengviau tobulinti mokymosi ir mokymo procesą (Ilčin et al., 2018). Suprasdami unikalius kiekvieno metodo privalumus ir trūkumus, studentai gali priimti pagrįstus sprendimus, kaip geriausiai pasinaudoti šiais informacijos išteklių, kad pasiektų aukštus akademinis rezultatus. Skaitmeninių asistentų ir dirbtinio intelekto valdomų priemonių, tokių kaip ChatGPT, atsiradimas taip pat suteikė studentams naujų galimybių pagerinti mokymosi patirtį ir išbandyti naujus mokymosi būdus. Pokalbių robotas gali automatiškai ir akimirksniu atsakyti į studentų užklausas, panašiai kaip bendraujant su dalyko dėstytoju (Essel et al, 2022). Straipsnyje aptariama mokymosi būdų įvairovė, išskiriami jų privalumai ir trūkumai, analizuojami galimi taikymo būdai studentų mokymosi procese. Pateikiami Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos bei Ekonomikos fakulteto studentų apklausos rezultatai dėl jiems labiausiai tinkamo mokymosi būdo pagal D. Kolbo mokymosi stilių teoriją.

Tikslas – nustatyti Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos bei Ekonomikos fakulteto studentams tinkamus mokymosi būdus.

Uždaviniai:

1. Atlikti studentų naudojamų mokymosi būdų analizę teoriniu aspektu.
2. Išnagrinėti studentų naudojamų mokymosi būdų privalumus ir trūkumus.
3. Nustatyti Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos bei Ekonomikos fakulteto studentams tinkamus mokymosi būdus.

Studentų mokymosi būdų įvairovė jų privalumai ir trūkumai

Kiekvienas iš mokymosi būdų turi savų privalumų ir trūkumų. Internetinė informacija suteikia galimybę gauti įvairios informacijos iš įvairių šaltinių, tačiau gali kilti sunkumų vertinant informacijos patikimumą ir bandant išvengti išsiblaškymo. Internetiniai vaizdo įrašai, pavyzdžiui esantys „YouTube“ platformoje, siūlo įdomų ir interaktyvų turinį, tačiau taip pat gali lemti laiko švaistymą neakademiniams vaizdo įrašams ir sukelti sunkumų ieškant kokybiško turinio informacijos. Knygos suteikia išsamios informacijos konkrečiomis temomis, tačiau jų panaudojimą gali riboti prieinamumas ir vaizdinių priemonių trūkumas. Dirbtinio intelekto pagalbininkai, pvz.: ChatGPT, suteikia greitą prieigą prie atsakymų ir personalizuotą mokymąsi, tačiau gali riboti kritinio mąstymo įgūdžius ir būti linkę klysti. Tačiau nors, kai kurie mokymosi būdai gali atrodyti patrauklesni už kitus, mokymosi būdo pasirinkimas priklauso tik nuo asmens ir jam tinkamo mokymosi stiliaus. Kiekvienas studentas turi būdą, kurią taiko, kad mokydamsis efektyviau įsimintų informaciją. Kai kurie iš jų užsirašo; kai kurie daro diagramas; kai kurie nori klausytis paskaitų ir pan. Kadangi nėra mokymosi

stiliaus, kuris tikėtų absoliučiais visiems studentams, mokslininkai nuolat atlieka tyrimus, siekdami suprasti, kaip studentai geriausiai išmoksta naujų dalykų ir formuoja praktinius taikymo būdus. Nes pasirinkus tinkamą mokymosi stilių, gaunama daug naudos (Bay Atlantic University, 2021). Anot Gilakjani, (2012) mokymosi stilius užima svarbią vietą žmonių gyvenime. Kai asmuo žino savo mokymosi stilių, jis integruoja jį į mokymosi procesą, todėl išmoksta daugiau, lengviau, greičiau ir pasiekia norimų rezultatų.

Mokymosi būdų klasifikavimas ir taikymas

Mokslininkai daugelį metų atlieka tyrimus ir mėgina išsiaiškinti geriausius būdus studentams mokytis, įsisavinti studijų medžiagą be pritaikyti įgytas žinias praktinėje veikloje. Viena iš populiarių teorijų iki šių dienų yra VARK modelis. Šis modelis identifikuoja keturis besimokančiųjų tipus: regimąjį, klausomąjį, kinestetinį ir skaitantįjį/ rašantįjį (Bay Atlantic University, 2021).

Dažnai taikomas yra D. A. Kolbo (1984) sukurtas Kolbo mokymosi stilių modelis, kuriame aprašomi keturi pagrindiniai mokymosi stiliai: konkreti patirtis (KP), refleksyvus stebėjimas (RS), abstraktus konceptualizavimas (AK) ir aktyvus eksperimentavimas (AE). KP stilius apima mokymąsi per tiesioginę patirtį, RS stilius – stebėjimą ir patirties apmąstymą siekiant mokytis, AK stilius – mokymąsi per abstrakčias idėjas ir sąvokas, o AE stilius - naujų žinių ar įgūdžių taikymą realiose situacijose. Svarbu paminėti, kad asmenims gali būti būdingas dominuojantis mokymosi stilius arba jie gali būti labiau subalansuoti tarp kelių stilių (Bubnys, 2012). Mokymasis naudojant internetinę informaciją ir duomenų bazėse pateikiamą informaciją dažnai siejamas su AK mokymosi stiliumi, nes šiuose šaltiniuose galima rasti daug informacijos, kurią galima analizuoti ir apsvastyti. AK mokymosi stilių pasirinkusiems studentams, paprastai patinka mokytis nagrinėjant, analizuojant informaciją ir naudojant logiką bei samprotavimus, todėl interneto informacija ir duomenų bazės jiems yra ideali mokymosi priemonė. Kita vertus, internetiniai vaizdo įrašai, atsižvelgiant į jų turinį, gali būti pritaikyti įvairiems mokymosi stiliams. Vaizdo įrašai, kuriuose daugiausia dėmesio skiriama realaus pasaulio pavyzdžiams, eksperimentams ar atvejų analizei, gali būti patrauklūs besimokantiejiems, kuriems būdingas KP mokymosi stilius. Šie besimokantieji pirmenybę teikia mokymuisi per tiesioginę patirtį, pavyzdžiui, ką nors darydami ar patirdami tiesiogiai. Kita vertus, vaizdo įrašai, kuriuose daugiau apmąstymų ar filosofijos ar skatinama vidinė analizė ar apmąstymai, galėtų labiau atitikti RS mokymosi stilių. Šie besimokantieji pirmenybę teikia stebėjimui ir klausymuisi prieš imdamiesi veiksmų ar priimdami sprendimus. Knygos paprastai atitinka AK mokymosi stilių, nes jose pateikiama daug informacijos, kurią reikia analizuoti ir interpretuoti. AK mokymosi stilių mėgstantiems žmonėms paprastai patinka mokytis pasitelkiant abstrakčias idėjas ir sąvokas. Knygos taip pat puikiai tinka besimokantiejiems, kurie nori gilintis į tam tikrą temą ar dalyką ir apsvastyti tai, ką perskaitė (Bubnys, 2012). Tokie dirbtinio intelekto modeliai, kaip ChatGPT, gali būti pritaikyti tiek AK, tiek AE mokymosi stiliams. Žmonėms, kuriems labiau patinka AK mokymosi stilius, gali patikti eksperimentuoti su AI modeliais ir taip tyrinėti naujas idėjas bei įgyti naujų įžvalgų. Tuo tarpu AE mokymosi stilių mėgstantiems žmonėms gali patikti taikyti savo žinias apie dirbtinį intelektą realiose situacijose, pavyzdžiui, naudojant "ChatGPT" problemoms spręsti arba naujiems sprendimams kurti (Essel et al, 2022).

Yra išskiriami 4 mokymosi būdai (vaidmenys), rekomenduojami besimokantiejiems pagal Kolbo ciklą (Kolb, 1984). Pirmas jų – aktyvistas, kadangi šio tipo besimokantiejiems patinka veiksmas, jie nori valdyti mokymosi procesą, būti dėmesio centre ir pasirodyti lyderiais; jiems patinka kvapą gniaužiantys eksperimentai ir rizika. Tačiau jie nemėgsta pasyvios ir griežtai struktūruotos veiklos. Mokytis jiems tinka: situacijų imitavimas, grupinis darbas, problemų sprendimas, interviu ir tyrimai, ekskursijos, praktiniai užsiėmimai, naudojimas įvairiais prietaisais, kūrybinė veikla, įvairūs pristatymai auditorijai, įvairios pasirinkimo galimybės, mokymasis atrandant, vaidyba. Antras mokymosi būdas – stebėtojas, kadangi šio tipo besimokantiejiems būdingas retrospektyvus mąstymas,

jiems mokantis reikia laiko atsikvėpti, pamąstyti ir nuspręsti. Jiems būdinga skirti dėmesį detalėms, jie mėgsta galimybes keistis požiūriais, bet nemėgsta griežtai struktūruotos veiklos ir tokių situacijų, kuriose neturi laiko pagalvoti. Mokyti jiems tinka: mokytojo rodomi eksperimentai, savęs vertinimas, vaidinamų situacijų stebėjimas, mokymasis iš patirties, kartojimas, skaitymas, debatų klausymasis, vaizdo įrašų stebėjimas, įvertinimas ir analizė, diskusijos (refleksyvios), tyrimai, įrodymų paieška. Trečias mokymosi būdas – teoretikas. Šiems besimokantiems patinka idėjos, teorijos, modeliai, sąvokos, sistemos ir kitos abstrakcijos. Jiems labai svarbi yra logika, sistema, tikslas. Jie nemėgsta nestruktūruotos veiklos, neturinčios aiškaus tikslo, taip pat nemėgsta emocijų tyrinėjimo. Mokyti jiems tinka: įvairių idėjų aiškinimai, jų kritika, savo minčių raiška, teorinės diskusijos ir teoriniai klausimai (pvz. „Kas būtų, jeigu...“ ir pan.), įvairūs teorinio pobūdžio darbai, debatai, užduotys susijusios su idėjomis, struktūruoti uždaviniai. Ketvirtas mokymosi būdas – pragmatikas. Besimokantiems šiuo būdu patinka matyti naudą. Jie mėgsta veiklą, kuri duoda profesinės, akademinės ar praktinės naudos. Pragmatikams patinka eksperimentai ir praktinių gebėjimų taikymas. Pragmatikas nemėgsta teorinių paskaitų ir abstrakčių sąvokų aiškinimosi ar kitos panašios veiklos, kuri neturi prasmės „tikrame pasaulyje“. Mokymo(si) procese jiems tinka: konkretus mokymasis ir pavyzdžiai, profesinės naudos suvokimas, akcentavimas, veiklos imitavimas, praktiniai projektai, įvairaus pobūdžio praktika, realių situacijų ir problemų sprendimas, eksperimentai, teorijos taikymas konkrečioms problemoms spręsti (EPALE, 2012).

Apibendrinant galima teigti, kad skirtingų mokymosi būdų ir jų sąsajų su skirtingais mokymosi metodais supratimas gali padėti žmonėms suderinti mokymosi patirtį su jų konkrečiais poreikiais ir pageidavimais. Nustatydami pageidaujamą mokymosi stilių ir taikydami tinkamus mokymosi metodus, asmenys gali pagerinti savo mokymosi patirtį ir pasiekti geresnių rezultatų.

Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos bei Ekonomikos fakulteto studentams tinkamų mokymosi būdų nustatymas

Tyrimo organizavimas. Siekiant nustatyti Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos bei Ekonomikos fakulteto studentams tinkamus mokymosi būdus, buvo atliktas kiekybinis tyrimas apklausos būdu pagal sudarytą klausimyną bei atlikta surinktų tyrimo duomenų lyginamoji analizė.

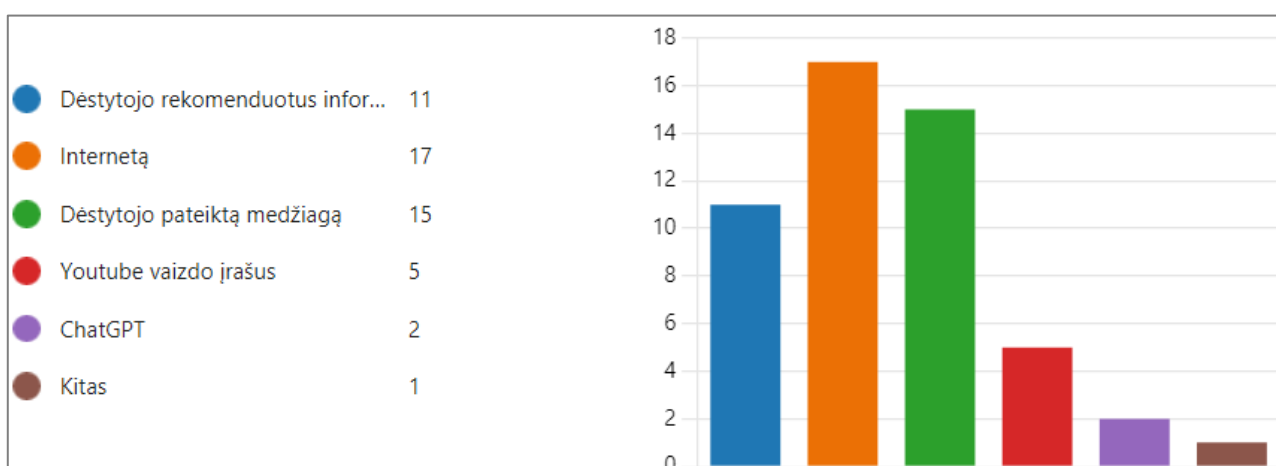
1

lentelė. Respondentų charakteristika

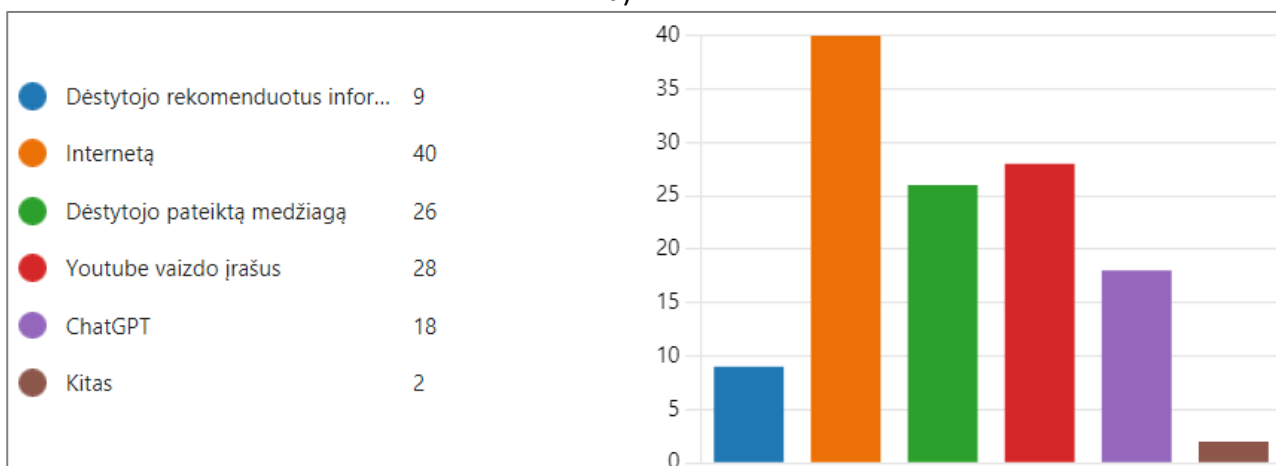
Respondentų pasiskirstymas	EIF	EKF
Lytis		
Vyrai	32	3
Moterys	7	13
Nenurodė lyties	2	1
Kursas		
1-as	16	17
2-as	20	-
3-ias	5	-
Amžiaus grupė:		
18-21 m.	28	13
22-25 m.	8	-
26-29 m.	1	1
30-32 m.	2	-
Daugiau negu 32 m.	2	3
Apklausoje dalyvavusių studentų skaičius	41	17

Tyrimo tikslinė grupė – Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos fakulteto studentai (N 41) bei Ekonomikos fakulteto studentai (N 17). Apklauso anketą sudarė 15 klausimų: 3 klausimai buvo skirti nustatyti respondentų charakteristiką (žr. 1 lentelę); 4 klausimai buvo skirti nustatyti kokius informacijos šaltinius studentai naudoja dažniausiai, kokie informacijos šaltiniai suteikia daugiausiai naudingos informacijos, kas nulemia vieno ar kito šaltinio pasirinkimą ir kurį mokymosi šaltinį yra patogiausia naudoti; 1 klausimas buvo pateiktas apie ChatGPT naudojimą mokymosi procese; 4 klausimai buvo sudaryti vadovaujantis D. A. Kolbo mokymosi stilių teorija, siekiant nustatyti apklausoje dalyvavusių studentų mokymosi stilių. Apklauso anketos nuoroda tyrimo dalyviams buvo išsiųsta elektroniniu paštu. Klausimynas buvo išsiųstas 220 Ekonomikos fakulteto studentų ir 441 Elektronikos ir informatikos fakulteto studentui. Tyrimas vykdytas nuo 2023 m. kovo 24 d. iki balandžio 4 d.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kokius tris dažniausiai informacijos šaltinius Ekonomikos fakulteto (EKF) ir Elektronikos ir informatikos (EIF) studentai renkasi mokymosi metu. Respondentams buvo pateikti 6 atsakymų pasirinkimai: dėstytojo rekomenduoti informacijos šaltiniai; internetas; dėstytojo pateikta medžiaga; „YouTube“ vaizdo įrašai; ChatGPT (dirbtinio intelekto įrankis) ir kiti šaltiniai (žr. 1 pav. a ir b).

a) EKF

b) EIF

1 pav. Studentų dažniausiai naudojami informacijos šaltiniai

Analizuojant studentų dažniausiai pasirenkamus šaltinius, nustatyta, kad dėstytojo rekomenduoti informacijos šaltiniai, yra dažniau pasirenkami EKF studentų negu EIF studentų. Iš to galima daryti prielaidą, kad EIF studentai daugiau informacijos ieško kituose mokymosi šaltiniuose. Internetą dažnai renkasi tiek EKF, tiek EIF studentai. Internetas yra vienas iš dažniausiai naudojamų

mokymosi šaltinių, nes jis suteikia daug naudingos ir pakankamai tikslios informacijos. Dauguma EIF studentų (28 iš 41) naudoja YouTube platformą ir joje pateikiamus mokomuosius vaizdo įrašus. YouTube kaip mokymosi šaltinis nėra toks populiarus EKF studentų tarpe tikriausiai dėl to, kad pagal studijų specifiką jiems reikia mažiau vaizdinės medžiagos. Panaši tendencija yra ir renkantis ChatGPT kaip mokymosi šaltinį. Iš atsakymų pasiskirstymo matoma, kad EIF studentai labiau linkę naudotis ChatGPT galimybėmis ir pasitikėti dirbtinio intelekto atsakymais mokymosi procese. Galima daryti prielaidą, kad EIF studentai daugiau naudoja ChatGPT, nes dirbtinis intelektas padeda greičiau perprasti programavimo programinius kodus ir išmokti juos taikyti praktikoje. Tik 2 iš 17 EKF studentai linkę dažniau naudoti ChatGPT nei kitus šaltinius mokymosi šaltinius. Apibendrinus šiuos atsakymus, galima teigti, kad EIF studentai dažniausiai internete esančius mokymosi šaltinius, YouTube vaizdo įrašus ir ChatGPT. EKF studentai dažniausiai naudoja dėstytojo parengtus arba jo rekomenduojamus mokymosi šaltinius ir internetą.

Kitu anketos klausimu buvo siekta išsiaiškinti, kas lemia vieno ar kito informacijos šaltinio pasirinkimą. Pagal studentų pateiktus atsakymus buvo sudarytos dažniausiai pasirinktos šaltinio pasirinkimą nulemiančios atsakymų kombinacijos. Tiek EKF, tiek EIF studentų informacijos šaltinio pasirinkimą dažniausiai pasitaikančios atsakymų kombinacijos:

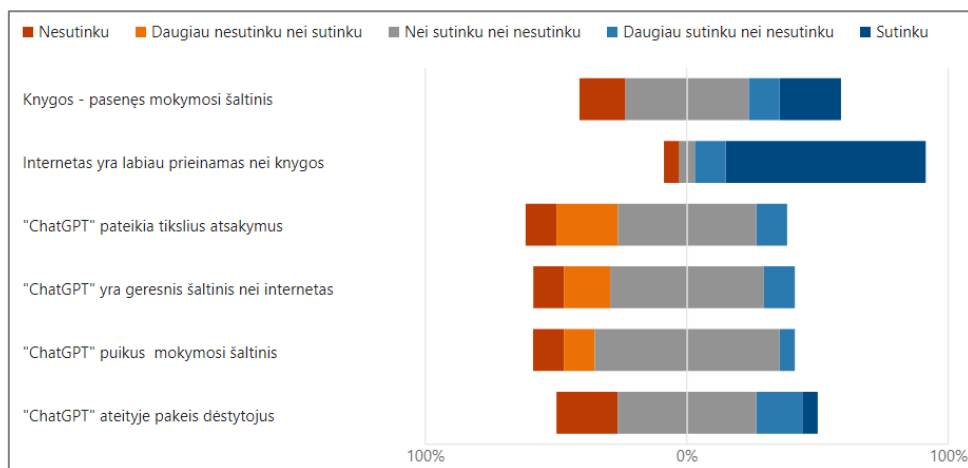
- Šaltinio prieinamumas/patogumas; informacijos gavimo greitis; atsakymų tikslumas.
- Išsami informacija pateikiama vienoje vietoje; pateikiamas didelis informacijos kiekis; šaltinio prieinamumas/patogumas.
- Atsakymų tikslumas; išsami informacija pateikiama vienoje vietoje; informacijos gavimo greitis.

Apibendrinant galima teigti, kad veiksniai, lemiantys informacijos šaltinio pasirinkimą priklauso nuo studento konkrečių mokymosi poreikių ir būdų.

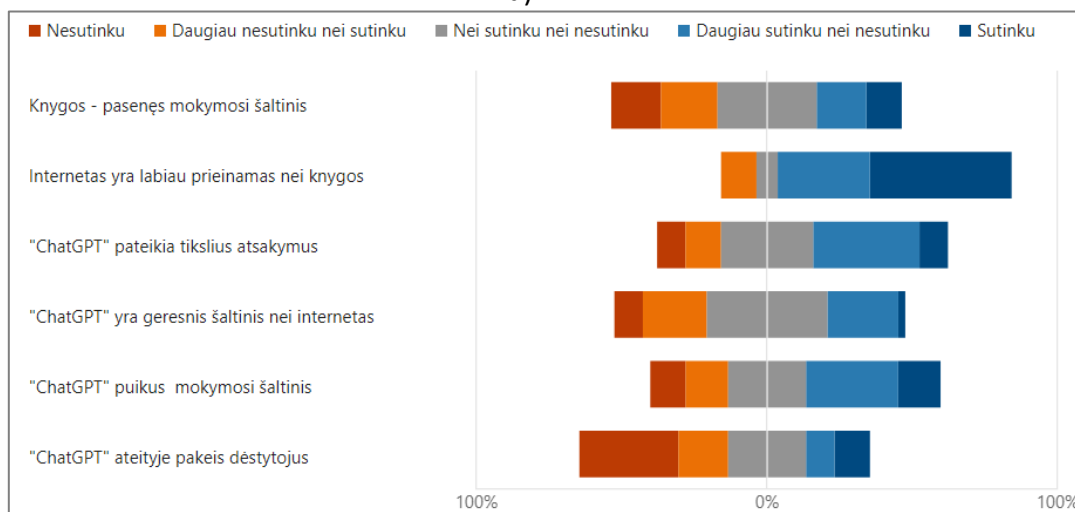
Norint išsiaiškinti, kuris informacijos šaltinis suteikia studentams daugiausiai informacijos, buvo prašoma pasirinkti tris šaltinius, kurie respondentų nuomone yra informatyviausi. Pagal respondentų atsakymus, nustatyta, kad 9 iš 17 EKF studentų teigia, kad dėstytojo pateikta mokymosi medžiaga suteikia daugiausiai informacijos, 7 iš 17 teigia, kad daugiausiai informacijos studijoms suteikia internetas. EIF studentai kaip labiausiai informatyvų šaltinį įvardino internetą (27 iš 41), dėstytojo pateiktą studijų medžiagą – (6 iš 41), YouTube vaizdo įrašus – (4 iš 41), ChatGPT – (4 iš 41). Panašiai pasiskirstė atsakymai į klausimą, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti, kuris mokymosi šaltinis patogiausias naudoti.

Vertinant šaltinius pagal informacijos paieškos greitį, EKF studentai nurodė, kad greičiausiai randa informaciją dėstytojo pateiktoje studijų medžiagoje bei internete, o EIF studentai – ChatGPT. Vertindami informacijos šaltinių pateikiamų atsakymų tikslumą, tiek EKF, tiek EIF studentai nurodė, kad tiksliausius atsakymus, į mokymosi metu kylančius klausimus, suteikia dėstytojo pateikta studijų medžiaga. EKF studentai mano, kad geriausiai įsisavinti studijų medžiagą padeda dėstytojo pateikta mokymosi medžiaga bei interneto šaltiniai. EIF studentų nuomone – geriausias būdas įsisavinti studijų medžiagą – žiūrėti YouTube vaizdo įrašus bei naudoti dėstytojo pateiktą medžiagą.

Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti kaip studentai vertina mokymosi metu naudojamus informacijos šaltinius. Įvertinus tai, kad pakankamai daug studentų pastaruoju metu naudoja ChatGPT kaip alternatyvų mokymosi šaltinį knygoms, dėstytojo pateiktai medžiagai, respondentų buvo prašoma įvertinti ir šio šaltinio naudojimą studijuojant. Atsakymų pasiskirstymas pateiktas 2 pav. a ir b dalyse.

a) EKF

b) EIF

2 pav. Studentų naudojamų informacijos šaltinių vertinimas

Remiantis EKF studentų atsakymais (2 pav. a), nuomonė apie teiginį „Knygos – pasenęs mokymosi šaltinis“ išsiskiria, šiek tiek daugiau apklaustųjų sutinka arba linkę sutikti su teiginiu. Tačiau yra ir nemažai respondentų, kurie nesutinka su teiginiu arba yra neutralūs šiuo klausimu.

Analizuojant EIF studentų atsakymų pasiskirstymą (2 pav., b) vertinant teiginį, kad „Knygos – pasenęs mokymosi šaltinis“ atrodo, kad vertinimai yra labai priešaringi. 8 ir 41 daugiau nesutinka nei sutinka, 7 iš 41 daugiau sutinka nei nesutinka, kategoriškai nesutinka su šiuo teiginiu 7 iš 41, didžioji dalis yra neutralūs (14 iš 41). 8 iš 17 EKF studentų buvo neutralūs vertindami, kad knygos yra pasenęs mokymosi šaltinis, 4 iš 17 sutinka su šiuo teiginiu. Apibendrinant galima teigti, kad tarp apklaustųjų nėra aiškaus sutarimo, kad knygos yra pasenęs mokymosi šaltinis.

Pagal atsakymų pasiskirstymą, galima teigti, kad daugiau negu pusė apklaustųjų EIF studentų sutinka su teiginiu, kad internetas yra labiau prieinamas mokymosi šaltinis negu knygos (21 iš 41). Maža dalis respondentų buvo neutralūs arba linkę nesutikti su teiginiu, dalis respondentų (13 iš 41) daugiau sutiko nei nesutiko su šiuo teiginiu (žr. 2 pav. b). 18 iš 17 apklaustųjų EKF studentų taip pat sutinka, kad internetas yra labiau prieinamas mokymosi šaltinis negu knygos (žr. 2 pav. a).

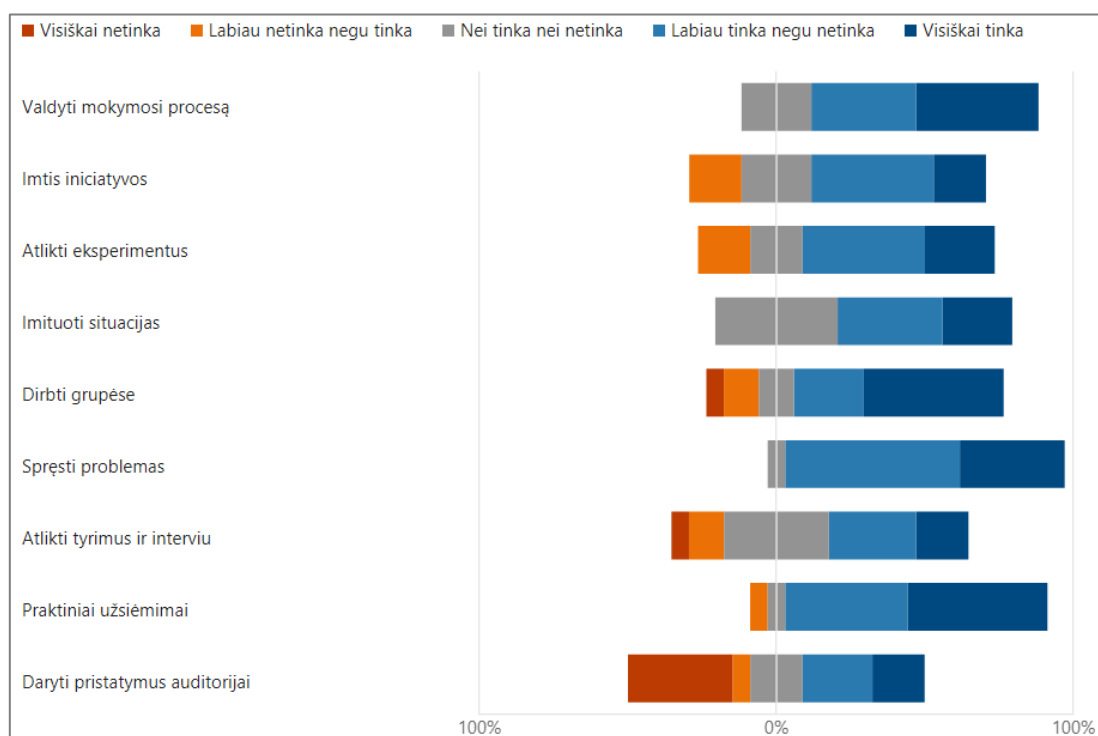
Vertinant teiginį, kad ChatGPT pateikia tikslius atsakymus į mokymosi klausimus, EIF studentų nuomonės išsiskyrė, pusė respondentų (20 iš 41) yra linkę labiau sutikti negu nesutikti, kad ChatGPT pateikia tikslius atsakymus, tačiau trečdalis respondentų yra neutralūs ar neturi nuomonės šiuo klausimu. EKF respondentai yra neutralūs dėl šio teiginio vertinimo (9 iš 17), 2 iš 17 nesutinka, o 4 labiau nesutinka negu sutinka. Analizuojant atsakymus apie teiginį, kad ChatGPT yra geresnis mokymosi šaltinis negu internetas, teiginio vertinimas yra nevienareikšmis, dalis respondentų

sutinka, dalis nesutinka, tačiau su teiginiu nesutinkančių yra daugiau negu sutinkančių. EIF 13 iš 41 studentų labiau sutinka negu nesutinka, 6 iš 41 studentų sutinka, kad ChatGPT yra puikus mokymosi šaltinis, tačiau 11 iš 41 yra neutralūs. EKF 11 iš 17 studentų yra neutralūs vertindami šį teiginį (žr. 2 pav. a ir b).

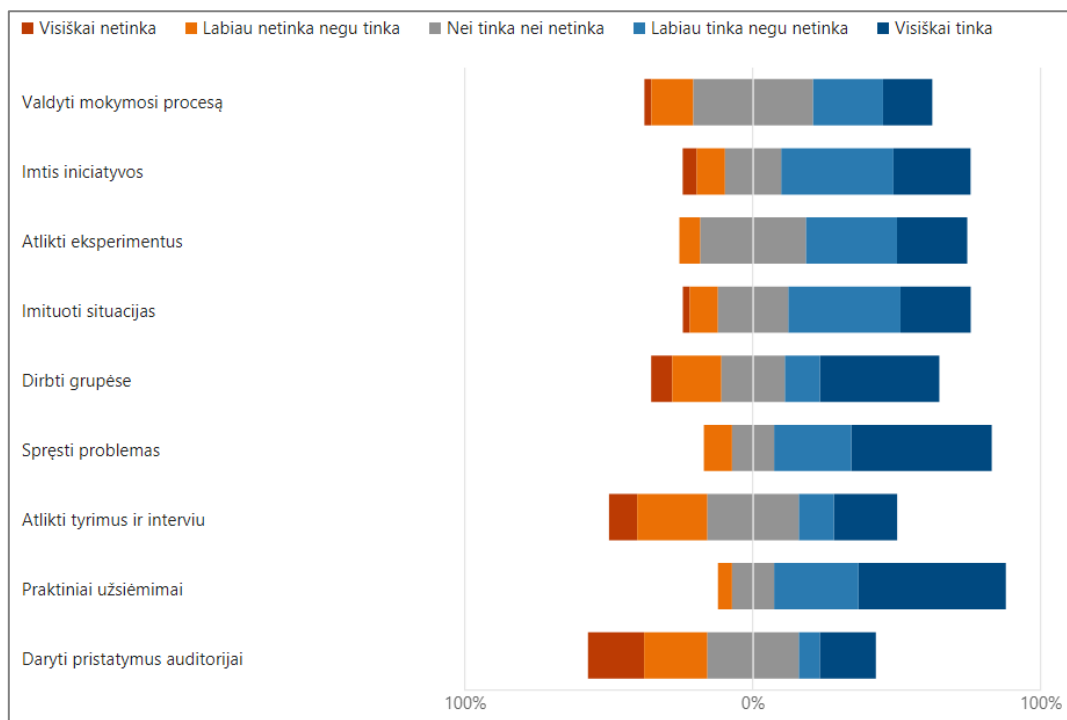
Atsakydami į klausimą ar ChatGPT ateityje pakeis dėstytojus, 11 iš 41 EIF studentų buvo neutralūs, 14 iš 41 nesutiko, 9 iš 17 EKF studentų buvo neutralūs, 4 nesutiko, o 3 labiau sutiko, negu nesutiko, kad dėstytojus pakeis ChatGPT.

Vadovaujantis D. A. Kolbo mokymosi stilių teorija, tyrimo metu buvo siekta nustatyti apklausoje dalyvavusiems studentams labiausiai tinkantį mokymosi stilių. Apklausos anketoje buvo pateikti 4 klausimai su 9 teiginiais, atitinkančiais stebėtojo, teoretiko, pragmatiko ir aktyvisto mokymosi stilius.

Kiek respondentams yra tinkami aktyvistui būdingi mokymosi būdai pavaizduota 3 pav. a ir b dalyje. Aktyvisto būdu besimokantieji tinka valdyti mokymosi procesą, imituoti situacijas, dirbti grupėse, spręsti problemas, atlikti tyrimus ir interviu, praktiniai užsiėmimai, naudotis įvairiais prietaisais, kūrybinė veikla, daryti įvairius pristatymus auditorijai.

a) EKF

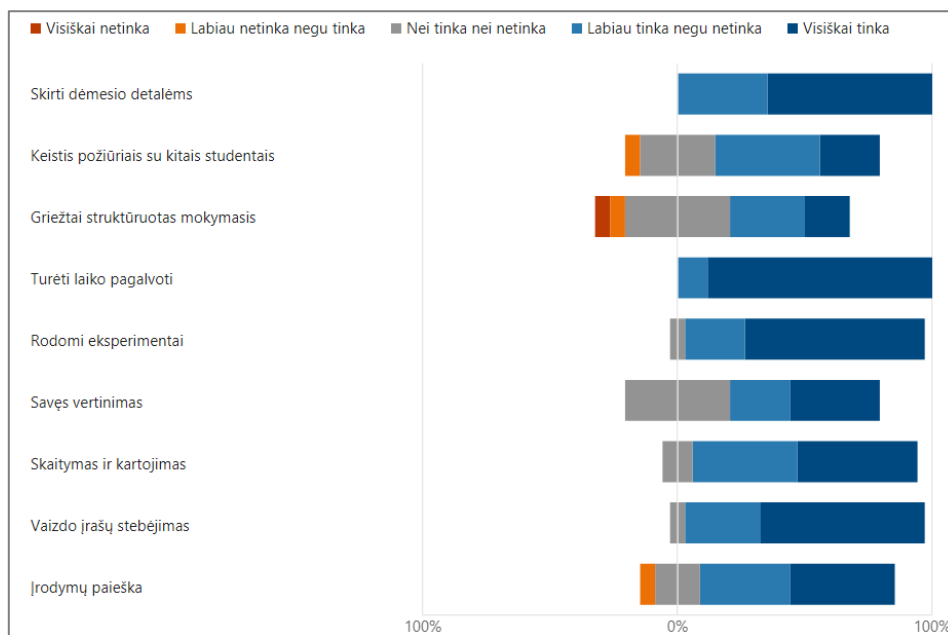

b) EIF

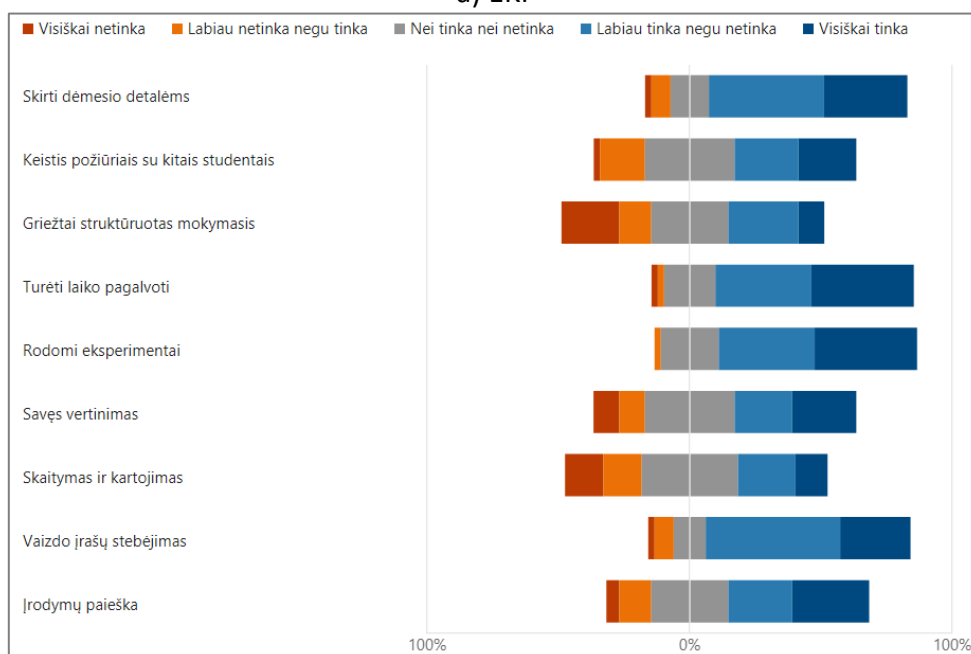
3 pav. Aktyvisto mokymosi būdo tinkamumas studentams

Iš 3 pav. a ir b dalies duomenų matoma, kad EKF studentams aktyvisto mokymosi būdas tinka labiau negu EIF studentams. EKF studentams iš aktyvistui būdingo mokymosi tinka: valdyti situacijas, dirbti grupėse, spręsti problemas ir dalyvauti praktiniuose užsiėmimuose. EIF studentams iš aktyvistui būdingo mokymosi tinka dirbti grupėse, spręsti problemas ir dalyvauti praktiniuose užsiėmimuose. Svarbu paminėti, kad tiek EKF, tiek EIF studentams labiausiai iš aktyvistui būdingų mokymosi būdų, netinka atlikti tyrimus ir interviu bei daryti pristatymus auditorijai. Galima daryti prielaidą, kad daugiau aktyvisto būdu studijuojančių studentų yra EKF, iš 9 aktyvistams tinkam būdų, 4 yra būdingi EKF studentams ir tik 2 EIF studentams.

Kitu anketos klausimu buvo siekiama nustatyti, kiek EKF ir EIF apklausoje dalyvavusiems studentams yra tinkamas stebėtojo mokymosi būdas. Stebėtojai mokosi stebėdami rodomus eksperimentus, vertindami ir analizuodami, stebėdami situacijas ir vaido įrašus, mokydamiesi iš patirties, kartodami, skaitydami, atlikdami tyrimus ir ieškodami įrodymų. Tyrimo rezultatai pavaizduoti 4 pav. a ir b dalyje.

a) EKF

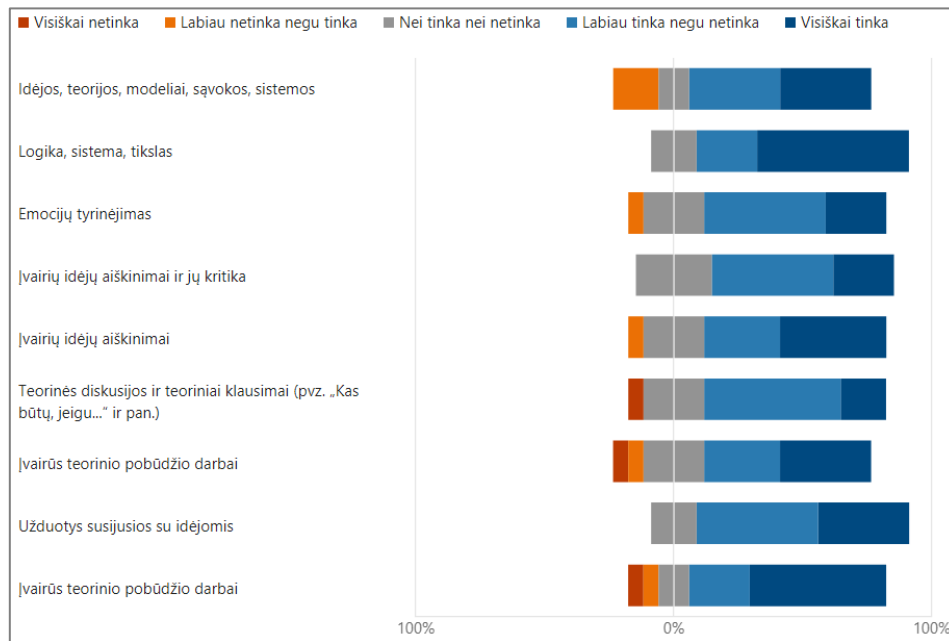
b) EIF

4 pav. Stebėtojo mokymosi būdo tinkamumas studentams

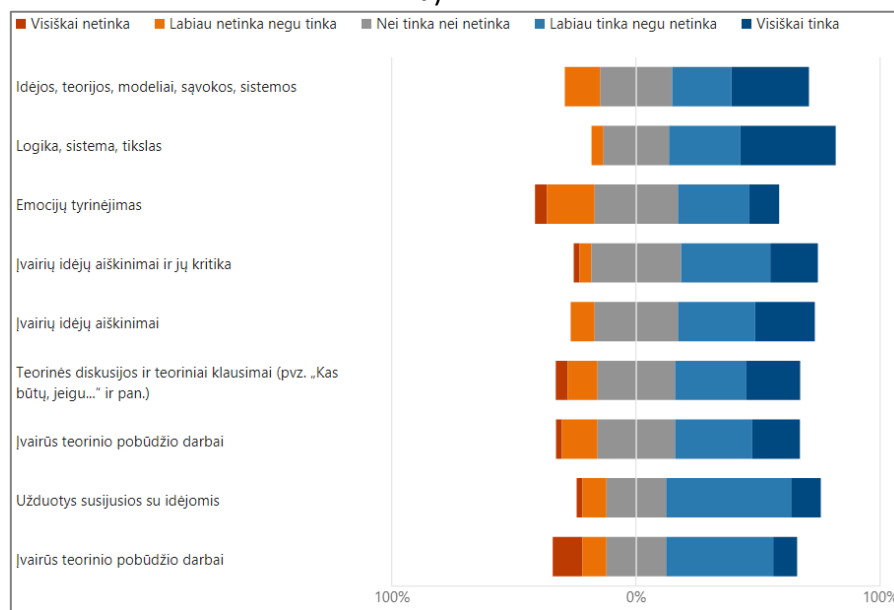
Palyginus EKF ir EIF studentų apklausos rezultatus (4 pav. a ir b) matoma, kad EKF studentams stebėtojų mokymosi būdai tinka labiau negu EIF studentams. Mokymosi metu EKF studentams tinka skirti laiko detalėms, turėti laiko pagalvoti, stebėti vaizdo įrašus ir eksperimentus, skaityti ir kartoti informaciją. EIF studentams iš stebėtojų būdingų mokymosi būdų labiausiai netiko griežtas struktūruotas mokymasis, savęs vertinimas bei skaitymas ir kartojimas. Labiausiai EIF studentams tiko dėmesys detalėms, laiko turėjimas pagalvoti ir eksperimentų stebėjimas. Apibendrinant galima teigti, kad stebėtojo mokymosi būdas labiau tinka EKF studentams, nes jiems būdingi 6 iš 9 stebėtojų būdingų mokymosi būdų, EIF studentams labiausiai būdingi 3 iš 9 stebėtojų būdingų mokymosi būdų.

Trečiasis Kolbo (1984) išskirtas mokymosi būdas – teoretikas. Siekiant nustatyti, kiek EKF ir EIF studentams yra tinkamas šis mokymosi būdas, studentų buvo prašoma pasirinkti šiam būdai

būdingas mokymosi priemonės ir metodus. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pateiktas 5 pav. a ir b dalyje.

a) EKF

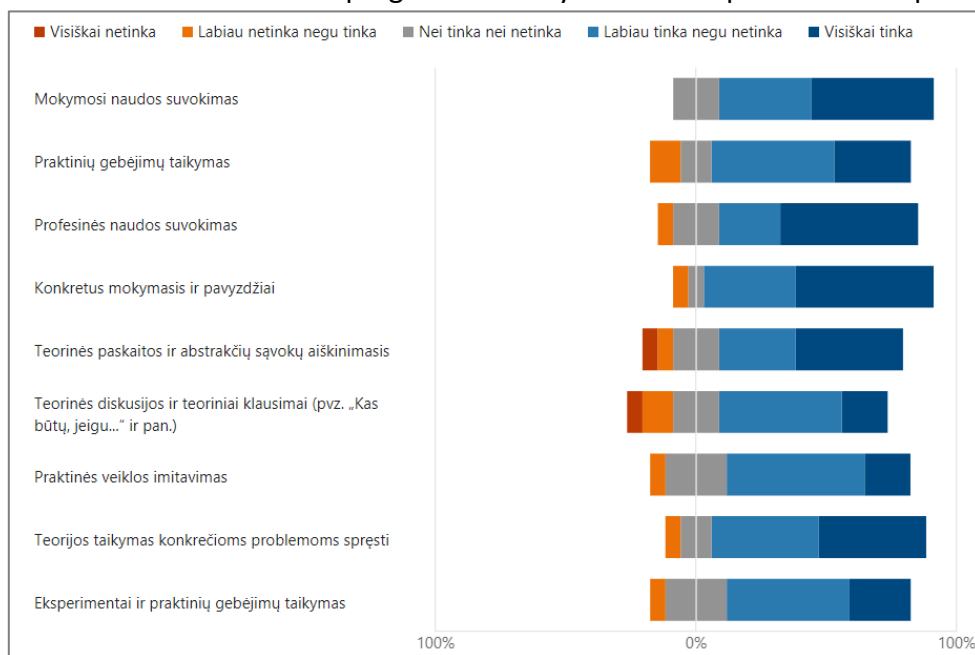
b) EIF

5 pav. Teoretiko mokymosi būdo tinkamumas studentams

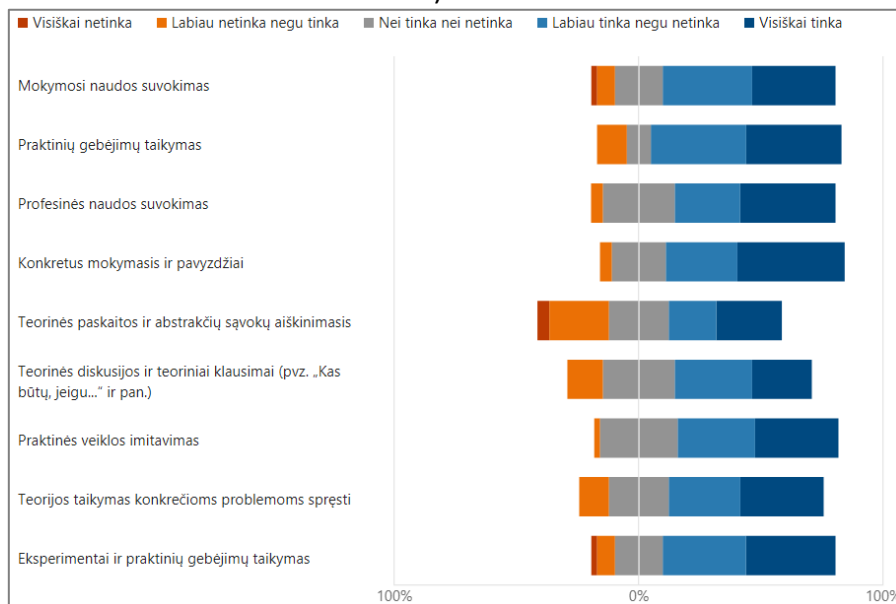
Išanalizavus apklaustųjų pateiktus atsakymus, nustatyta, kad EKF studentams labiausiai būdingas sistemingas ir tikslingas mokymasis, idėjų ir modelių taikymas, idėjų aiškinimas ir su jomis susijusių užduočių atlikimas bei įvairaus teorinio pobūdžio darbai. EIF studentams iš teoretikui būdingų mokymosi būdų labiausiai tinka tikslingas ir sistemingas mokymasis bei įvairių modelių taikymas. Atitinkamai 6 iš 9 ir 2 iš 9 metodų. Iš tokio rezultatų pasiskirstymo galima teigti, kad EKF studentams teoretiko mokymosi būdas tinka labiau negu EIF studentams.

Paskutinis D. A. Kolbo išskirtas mokymosi būdas – pragmatikas. Mokantis šiuo būdu studentai atlieka eksperimentus ir tobulina praktinius gebėjimus. Pragmatikas nemėgsta teorinių paskaitų ir abstrakčių sąvokų aiškinimosi ar kitos panašios veiklos, kuri nepritaikoma praktinėje veikloje. Mokantis jiems tinka: praktiniai pavyzdžiai, veiklos imitavimas, praktiniai projektai, realių situacijų ir problemų sprendimas.

Kiek EKF ir EIF studentams tinka pragmatiko mokymosi būdas pavaizduota 6 pav. a ir b dalyje.

a) EKF

b) EIF

6 pav. Pragmatiko mokymosi būdo tinkamumas studentams

Pagal apklausos rezultatus, nustatyta, kad didžiajai daliai EIF studentų labiausiai tinkamas yra pragmatiko mokymosi būdas. 7 iš 9 pragmatinio mokymosi metu taikomos veiklos pasirinktos kaip labiausiai tinkamos mokymosi procese. EKF studentai pažymėjo 5 iš 9 pragmatikui tinkamų mokymosi būdų, kaip labiausiai tinkamus.

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima teigti, kad EKF studentams labiausiai tinkamas yra stebėtojo mokymosi būdas, EIF studentams - pragmatiko. Tiek EKF ir EIF studentams labiausiai netinka teorinės paskaitos ir abstrakčių sąvokų aiškinimas bei teorinės diskusijos. O labiausiai tinkami būdai: mokymosi ir profesinės naudos suvokimas, konkretus mokymasis su pavyzdžiais bei praktinių gebėjimų taikymas.

Išvados

1. Mokymosi būdų ir jų sąsajų su skirtingais mokymosi metodais supratimas, gali padėti žmonėms suderinti mokymosi patirtį su jų konkrečiais poreikiais. Nustatydami studentų mokymosi stilių ir jį taikydami, dėstytojai gali išdėstyti studijų medžiagą efektyviau, o studentai pasiekti geresnių studijų rezultatų.

2. Veiksniai, lemiantys informacijos šaltinio pasirinkimą priklauso nuo studento konkrečių mokymosi poreikių ir būdų. EIF studentai renkasi dažniausiai internete esančius mokymosi šaltinius, YouTube vaizdo įrašus ir ChatGPT. EKF studentai dažniausiai naudoja dėstytojo parengtus arba jo rekomenduojamus mokymosi šaltinius ir internetą. Studentų informacijos šaltinio pasirinkimą lemia: šaltinio prieinamumas/ patogumas; informacijos gavimo greitis; atsakymų tikslumas.

3. EKF studentams labiausiai tinkamas yra stebėtojo mokymosi būdas, EIF studentams – pragmatiko. Tiek EKF ir EIF studentams labiausiai netinka teorinės paskaitos ir abstrakčių sąvokų aiškinimas bei teorinės diskusijos. Labiausiai tinkami mokymosi būdai: mokymosi ir profesinės naudos suvokimas, konkretus mokymasis su pavyzdžiais bei praktinių gebėjimų taikymas.

Literatūra

1. Bay Atlantic University. (2021). *8 Types of Learning Styles. The Definitive Guide.* <https://bau.edu/blog/types-of-learning-styles/>
2. Bubnys. R. (2012). *Reflektyvaus mokymo(si) metodų diegimo aukštojoje mokykloje metodika. Refleksija kaip besimokančiųjų asmeninės ir profesinės raidos didaktinis metodas.* Šiaulių valstybinė kolegija. [http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Reflektyvaus_mokymo\(si\)_meto_dika.pdf](http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Reflektyvaus_mokymo(si)_meto_dika.pdf)
3. Essel, H. B., Vlachopoulos, D., Tachie-Menson, A. et al. (2022). *The impact of a virtual teaching assistant (chatbot) on students' learning in Ghanaian higher education.* Int J Educ Technol High Educ 19, 57. <https://doi.org/10.1186/s41239-022-00362-6>
4. Grayson L. *National Learning Style Assessment Results for College Students.* <https://education.seattlepi.com/national-learning-style-assessment-results-college-students-2441.html>
5. Healey M. & Jenkins A. (2000). *Kolb's Experiential Learning Theory and Its Application in Geography in Higher Education.* Journal of Geography Vol. 99, Issue 5. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00221340008978967>
6. İlçin, N., Tomruk, M., Yeşilyaprak, S.S. et al. (2018). *The relationship between learning styles and academic performance in TURKISH physiotherapy students.* BMC Med Educ 18, 291. <https://doi.org/10.1186/s12909-018-1400-2>
7. Keturi mokymosi stiliai pagal D. A. Kolbą. (2012) https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/mokymosi_stiliaus_radimas_kolb_mokymosi_stiliai.pdf
8. Kolb D. A. (1984). An Introduction to Kolb's Learning Styles. <https://www.businessballs.com/self-awareness/kolbs-learning-styles/>
9. Gilakjani, A. P. (2012). *Visual, Auditory, Kinaesthetic Learning Styles and Their Impacts on English Language Teaching.* Journal of Studies in Education, 2(1), 104-113. https://www.researchgate.net/publication/272662421_Visual_Auditory_Kinaesthetic_Learning_Styles_and_Their_Impacts_on_English_Language_Teaching

LEARNING METHODS USED BY STUDENTS. THE CASE OF THE FACULTY OF ELECTRONICS AND INFORMATICS AND THE FACULTY ECONOMICS OF VILNIUS KOLEGIJA/ INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Summary

Today, students have access to various learning methods that were not available to previous generations. These include traditional learning methods such as books and libraries, as well as online sources such as databases and video-sharing websites like YouTube. Many students actively use online databases to find scientific articles and research papers, while others use video-sharing websites to familiarize themselves with educational content or lectures on

various topics and AI-powered tools, such as ChatGPT, has also provided students with new opportunities to improve their learning experience and explore new learning methods. The use of various learning methods shows that students have different learning styles, so it is important to understand these individual characteristics in order to make it easier for students and teachers to improve the learning and teaching process. In the article is analyzing possible ways of applying different learning methods in the learning process of students from the Faculty of Electronics and Informatics and the Faculty of Economics of Vilnius kolegija/ Institution of Higher Education.